Al. Dumas

Cavalerul d'Harmental

ALEXANDRE DUMAS

CAVALERUL D'HARMENTAL

Ilustrația coperței:
GH. MARINESCU

ALEXANDRE DUMAS

Le CHEVALIER d'HARMENTAL

Alexandre Dumas

CAVALERUL D'HARMENTAL

Traducere de
C. POPESCU-ULMU

EDITURA ALBATROS ● BUCUREȘTI

I

CĂPITANUL ROQUEFINETTE

În ziua de 22 martie a anului de grație 1718, în a treia joi a postului Paștilor, un tînăr senior cu o înfățișare semeață, avînd cam între douăzeci și șase și douăzeci și opt de ani, se ațînea călare pe un minunat cal pur sînge spaniol, către orele opt dimineața, la capătul lui Pont Neuf * care dă în cheiul Școlii. Stătea așa de drept și de neclintit în șa, încît ai fi zis că fusese pus acolo de santinelă de către locotenentul general al poliției regatului, *messir* ** Voyer d'Argenson.

După o așteptare de aproape o jumătate de ceas, răstimp în care tînărul a putut fi văzut nu o dată întrebînd din ochi, plin de nerăbdare, orologiul de la Samaritaine, privirea sa, ce rătăcise pînă atunci, păru să se ațintească cu satisfacție asupra unui ins, care, venind dinspre piața Dauphine, făcu o jumătate de ocolire la dreapta și se îndreptă către el.

Cel care avusese onoarea să atragă astfel atenția tînărului cavaler era un coșcogeamite zdrahon, înalt de cinci picioare și opt degete, trupeș de ai fi zis că-i croit dintr-un maldăr de carne, purtînd în loc de perucă o claie de păr negru presărat cu cîteva fire cenușii, îmbrăcat pe jumătate în straie orășenești, pe jumătate în haine militare, împodobit la umăr cu o fundă a cărei culoare, la origine, fusese de un roșu-aprins cum e macul, dar care, de atîta ploaie și din pricina arșiței soarelui, devenise aproape portocalie. În plus, era înarmat cu o spadă

---

* Podul Nou.

** *Messire* = titlu de onoare, semnificînd *monseigneur*, care a fost dat inițial oricărui personaj de un rang deosebit, apoi oricărei persoane nobile.

lungă pe care o purta orizontal, și care îl izbea neîndurătoare peste pulpe ; în sfîrșit, purta o pălărie împodobită odinioară cu o pană și cu un galon, și pe care stăpînul ei, fără îndoială, în amintirea splendorii ei trecute, o purta atît de aplecată pe urechea stîngă, încît părea că nu-și poate păstra această poziție decît printr-un miracol de echilibru. De altminteri, din chipul, din umbletul, din purtarea sa, în fine din întreaga alcătuire a acestui om, care părea să aibă patruzeci și cinci — patruzeci și șase de ani, și care călca de parcă ar fi fost cel mai de seamă dintre semeni, legănîndu-se din mijloc, răsucindu-și cu o mînă mustața și cu cealaltă făcînd semn caleștilor să se dea în lături, — din totul se desprindea o asemenea nepăsare insolentă, încît cel care îl urmărea din ochi nu se putu opri să nu surîdă și să nu murmure printre dinți :

— Cred că am găsit ce-mi trebuie !

Și mînat de această presupunere, tînărul senior păși drept către noul sosit, cu intenția vizibilă de a-i vorbi. Acesta, deși nu-l cunoștea cîtuși de puțin pe cavaler, văzînd că, după cîte se părea, cu persoana sa avea treabă, se opri în față la Samaritaine, își împinse piciorul drept înainte, luîndu-și a treia poziție de gardă, și rămase în așteptare, cu o mînă pe spadă și cu cealaltă pe mustață, spre a auzi ce voia să-i spună personajul care îl întîmpina astfel.

Într-adevăr, așa cum prevăzuse omul cu panglici portocalii, tînărul senior își struni calul în fața lui și, ducînd mîna la pălărie, rosti :

— Domnule, după înfățișarea și manierele dumneavoastră, sînt încredințat că sînteți un gentilom. Să mă fi înșelat oare ?

— Nu, pe toți zeii ! domnule, răspunse cel căruia îi era adresată această întrebare neobișnuită, ducîndu-și, la rîndul său, mîna la pălăria de pîslă. Sînt într-adevăr foarte bucuros că înfățișarea și manierele mele vorbesc atît de limpede pentru persoana mea, iar din moment ce socotiți că trebuie să-mi acordați titlul care mi se cuvine, puteți să-mi spuneți căpitan.

— Încîntat că sînteți militar, domnule, continuă cavalerul înclinîndu-se din nou. Este o certitudine în plus pentru mine că nu vă va răbda inima să lăsați în încurcătură un tînăr curtenitor.

— Fiţi binevenit, cu condiţia totuşi ca acest tînăr curtenitor să nu-şi pună speranţa în punga mea, întrucît vă voi mărturisi cu toată sinceritatea că ultimul scud l-am lăsat adineauri într-o cîrciumă de lîngă podul Tournelle.

— Nu este cîtuşi de puţin vorba de punga dumneavoastră, domnule căpitan, ci, din contra, vă rog să credeţi, a mea vă stă la dispoziţie.

— Cu cine am onoarea să vorbesc, întrebă căpitanul, vizibil emoţionat de acest răspuns, şi ce pot face spre a vă fi pe plac ?

— Mă numesc baronul René de Valef, răspunse călăreţul.

— Să-mi fie cu iertare, domnule baron, întrerupse căpitanul, dar cred că în războaiele din Flandra am cunoscut o familie cu acest nume.

— E chiar familia mea, domnule, dat fiind că sînt de origine din Liége.

Cei doi interlocutori se salutară din nou.

— Aflaţi, prin urmare, continuă baronul de Valef, că unul dintre prietenii mei intimi, cavalerul Raoul d'Harmental, a avut parte, noaptea trecută, împreună cu mine, de o ceartă urîtă care trebuie să se sfîrşească în dimineaţa asta printr-un duel ; adversarii noştri erau trei, iar noi doar doi. Aşadar m-am dus dis-de-dimineaţă la marchizul de Gacé şi la contele de Surgis, dar, din nefericire, nici unul, nici celălalt nu-şi petrecuse noaptea în patul lui. Cum chestiunea nu putea fi amînată, deoarece peste două ore plec în Spania, şi întrucît ne trebuia neapărat un secund, sau mai degrabă o a treia persoană. am venit să mă postez pe Pont Neuf cu intenţia de a mă adresa primului gentilom care va trece. Aţi trecut, şi iată, m-am adresat dumneavoastră.

— Iar dumneavoastră, naiba să mă ia, bine aţi procedat ! Bateţi palma, domnule baron. sînt omul dumneavoastră. Şi la ce oră, mă rog, este duelul ?

— La nouă şi jumătate, în dimineaţa asta.

— Şi unde trebuie să aibă loc ?

— La poarta Maillot.

— Ei, drăcia dracului ! Nu e nici un moment de pierdut ! Dar dumneavoastră sînteţi călare şi eu pe jos : cum o să aranjăm chestiunea asta ?

— Ar fi un mijloc, domnule căpitan.

— Care ?

— Să-mi faceţi onoarea să vă urcaţi pe cal, în spatele meu.

— Bucuros, domnule baron.

— Ţin numai să vă previn, adăugă tînărul senior cu un surîs uşor, că armăsarul meu este puţin cam iute.

— Oh ! îl recunosc, exclamă căpitanul dîndu-se înapoi cu un pas şi aruncînd spre frumosul animal o privire rapidă de bun cunoscător. Sau mă înşel amarnic, sau s-a născut între munţii Grenadei şi Sierra-Morena. Călăream unul la fel ca ăsta la Almanza, şi nu odată l-am făcut să se poarte ca un mieluşel cînd voia s-o pornească cu mine la galop, iar asta numai strîngîndu-l cu genunchii.

— Atunci m-aţi liniştit. Aşadar sus pe cal, domnule căpitan, şi la poarta Maillot !

— Gata sînt, domnule baron.

Şi fără a se sluji de scara pe care i-o lăsase liberă tînărul senior, dintr-un singur avînt căpitanul se şi găsi pe crupa calului.

Baronul spusese adevărul : calul său nu era obişnuit cu o povară atît de grea ; de aceea mai întîi încercă să se descotorosească de ea ; dar nici căpitanul nu minţise, iar animalul simţi îndată că avea de-a face cu nişte fiinţe mai puternice decît el, astfel încît, după două sau trei salturi care nu avură alt rezultat decît să scoată în evidenţă, în ochii trecătorilor, iscusinţa celor doi călăreţi, se hotărî să urmeze calea supunerii şi coborî în trap întins cheiul Şcolii, care, la această epocă, nu era încă decît un fel de port natural, traversă, tot cu aceeaşi iuţeală, cheiul Luvrului şi cheiul Tuileriilor, străbătu poarta Conferinţei, şi, lăsînd la stînga drumul către Versailles, o apucă pe calea cea mare, pe Champs-Elysées, care duce astăzi la arcul de triumf de la l'Etoile. Ajuns la podul d'Antin, baronul de Valef încetini un pic alura calului, întrucît văzu că avea tot timpul pentru a sosi la poarta Maillot la ora convenită. Căpitanul profită de acest moment de răgaz spre a relua conversaţia.

— Acum, domnule, fără să fiu indiscret, rosti el, pot să vă întreb pentru care motiv mergem să ne batem ? Am nevoie, mă înţelegeţi, să fiu lămurit despre ce este vorba, pentru a mă hotărî ce atitudine să iau faţă de

adversarul meu, şi pentru a şti dacă tărăşenia merită osteneala de a-l ucide.

— Cît se poate de just, domnule căpitan, răspunse baronul. Iată faptele aşa cum s-au petrecut. Luam ieri seara cina la cumătra Fillon. Sau poate cumva nu o cunoaşteţi ?

— La naiba ! eu sînt cel care a scos-o în lume, în 1705, înainte de campaniile mele din Italia.

— Ei bine ! răspunse rîzînd baronul, puteţi să vă făliţi că aţi format o elevă care vă face cinste ! Pe scurt, cinam aşadar la ea, între patru ochi, eu cu d'Harmental.

— Fără nici o reprezentantă aparţinînd sexului frumos ? întrebă căpitanul.

— Oh ! doamne ! Da. Trebuie să vă spun că d'Harmental este un fel de călugăr trapist, care se duce la Fillon doar din teama de a nu se crede că evită locul, fiind în plus unul care nu iubeşte decît cîte o singură femeie, şi care în momentul de faţă e îndrăgostit de micuţa d'Averne, nevasta locotenentului din regimentul soldaţilor de gardă.

— Foarte bine.

— Ne aflam aşadar acolo şi vorbeam despre treburile noastre, cînd am auzit deodată un grup vesel tare ce-şi făcea intrarea în salonaşul lipit de-al nostru. Cum ceea ce aveam să ne spunem nu privea pe nimeni, am tăcut, şi, fără să vrem, iată-ne ascultînd conversaţia vecinilor noştri. Or, vedeţi ce înseamnă hazardul ! Vecinii noştri vorbeau tocmai despre singurul lucru pe care ar fi trebuit să nu-l auzim.

— Despre iubita cavalerului, poate ?

— Aţi ghicit. La primele cuvinte care mi-au ajuns la ureche din discuţia lor, m-am ridicat spre a-l lua cu mine pe Raoul ; dar, în loc să mă urmeze, mi-a pus mîna pe umăr şi m-a făcut să mă aşez din nou. „Aşa deci, spunea o voce, Philippe este îndrăgostit lulea de micuţa d'Averne ?“ „De la petrecerea dată de mareşala d'Estrées, cînd, deghizată în Venus, i-a dăruit o cingătoare pentru spadă, însoţită de nişte versuri în care îl asemuia cu Marte.“ „Dar sînt opt zile de atunci, rosti o a treia voce.“ „Da, răspunse prima voce. Oh ! ea şi-a manifestat un soi de împotrivire, fie că ţinea cu adevărat la acest biet d'Harmental, fie că ştia că regentul nu iubeşte decît pe cea care îi rezistă. În sfîrşit, azi dimineaţă, în schimbul

unui coș plin cu flori și cu pietre scumpe, ea a binevoit să răspundă că astă seară o va primi pe Alteța Sa."

— Ah, ah ! exclamă căpitanul, încep să înțeleg. Cavalerul s-a supărat ?

— Întocmai. În loc să rîdă de toate astea, cum ați fi făcut dumneavoastră sau cum aș fi făcut eu, cel puțin așa nădăjduiesc, și să profite de această împrejurare pentru a obține restituirea brevetului de colonel, care i-a fost retras sub pretextul economiilor, d'Harmental deveni atît de palid încît am crezut că era pe punctul să leșine. Apoi, se apropie de peretele subțire și izbi cu pumnul pentru a se face tăcere, după care exclamă : „Domnilor, îmi pare rău că trebuie să vă contrazic, dar cel care a afirmat că doamna d'Averne a acordat o întîlnire regentului, sau oricărui altuia, a mințit". „Eu sînt, domnule, cel care a făcut afirmația și o susțin, răspunse prima voce. Și dacă există în aceste cuvinte ceva care vă displace, aflați că eu mă numesc Lafare, căpitan în regimentul soldaților de gardă." „Iar eu, Fargy", rosti a doua voce. „Iar eu, Ravanne", rosti a treia voce. „Foarte bine, domnilor, reluă d'Harmental. Mîine, între orele nouă și nouă jumătate, la poarta Maillot." Și veni să se așeze din nou în fața mea. Domnii de alături vorbiră despre alte chestiuni, iar noi ne-am terminat masa. Iată întreaga afacere, domnule căpitan, și acum știți tot atît cît și mine în această privință.

Căpitanul scoase un fel de exclamație care voia să spună : Lucrurile nu sînt prea grave. Dar, cu toată această semi-dezaprobare a susceptibilității cavalerului, rămase neclintit în hotărîrea de a susține cît putea mai bine cauza al cărei apărător devenise într-un mod atît de neașteptat, oricît de greșită îi părea această cauză în esența ei. De altminteri, chiar de ar fi avut altă intenție, era prea tîrziu pentru a mai da înapoi. Ajunseseră la poarta Maillot, iar un tînăr călăreț, ce părea că așteaptă, și care îi zărise de departe pe baron și pe căpitan, tocmai își pornise calul în galop și se apropia acum cu iuțeală de ei. Era cavalerul d'Harmental.

— Scumpul meu cavaler, spuse baronul de Valef strîngîndu-i mîna, permite-mi ca în lipsa unui vechi prieten să-ți prezint unul nou. Nici Surgis, nici Gacé nu erau acasă. L-am întîlnit pe domnul pe Pont Neuf, i-am înfățișat dificultatea în care ne aflăm, și iată, s-a oferit să ne scoată din încurcătură cu o minunată bunăvoință.

— Aşadar îţi datorez o îndoită recunoştinţă, scumpul meu Valef, răspunse cavalerul, aruncînd asupra căpitanului o privire în care răzbătea o uşoară nuanţă de mirare, iar dumneavoastră, domnule, continuă el, vă datorez scuze pentru faptul că v-am vîrît din capul locului într-o încurcătură şi pentru că facem cunoştinţă într-o împrejurare atît de neplăcută. Dar sper că într-o zi îmi veţi oferi prilejul de a-mi lua revanşa, şi vă rog, de se va ivi cazul, să dispuneţi de mine aşa cum am dispus eu de dumneavoastră.

— Aţi glăsuit bine, domnule cavaler, răspunse căpitanul sărind jos, iar cu manierele dumneavoastră m-aţi face să merg pînă la capătul lumii. Proverbul are dreptate : numai munţii nu se întîlnesc.

— Cine este individul ăsta bizar ? îl întrebă încet de tot d'Harmental pe Valef, în timp ce căpitanul executa fandări cu piciorul drept pentru a-şi dezmorţi încheieturile.

— Pe legea mea ! Nu-l cunosc cîtuşi de puţin, spuse Valef, dar ceea ce ştiu, e că fără el ne-am fi aflat la ananghie. Vreun sărman ofiţer ce s-a ridicat prin meritele sale, fără îndoială, şi pe care pacea l-a dat deoparte ca pe atîţia alţii. De altminteri, o să ne convingem numaidecît despre ce îi poate pielea, cînd îl vom vedea la lucru.

— Ei bine, spuse căpitanul, înviorat după exerciţiile făcute, unde sînt boboceii noştri ? Mă simt în vervă în dimineaţa asta.

— Cînd am venit în întîmpinarea dumneavoastră, răspunse d'Harmental, nu sosiseră încă ; dar am zărit la capătul aleii venind un fel de trăsură de piaţă, care le va servi drept scuză dacă sînt în întîrziere. De altminteri, adaugă cavalerul, scoţînd din buzunarul de la jiletcă un foarte frumos ceas împodobit cu briliante, nu e timpul trecut, întrucît de-abia dacă sînt orele nouă şi jumătate.

— Să mergem deci să-i întîmpinăm, zise Valef, descălecînd la rîndul său şi aruncînd frîul în mîinile valetului lui d'Harmental. Dacă ar ajunge ei la locul de întîlnire în timp ce flecărim aici, atunci va părea că ne-am lăsat aşteptaţi.

— Ai dreptate, zise d'Harmental.

Şi, coborînd din şa la rîndul său, păşi către intrarea în pădure, urmat de cei doi însoţitori.

— Domnii nu poruncesc nimic ? întrebă stăpînul hanului, care stătea în uşă, aşteptînd muşterii.

— Ba da, jupîne Durand, răspunse d'Harmental, care, de teama de a nu fi deranjat, voia să aibă aerul că a venit doar pentru o simplă plimbare. Un dejun pentru trei persoane. Ne ducem să dăm o raită pe alee şi ne întoarcem.

Şi aruncă trei ludovici în mîna hangiului.

Căpitanul văzu lucind una după alta cele trei piese de aur, şi calculă cu rapiditatea unui amator foarte priceput cam ce putea oferi un han din Bois de Boulogne pentru şaptezeci şi două de livre. Dar cum el îl cunoştea pe cel cu care avea de-a face, socoti că o recomandare din partea sa nu ar strica deloc. Prin urmare, apropiindu-se la rîndul său de hangiu, îi spuse :

— Ah, aşa ! amice, birtaşule nepricopsit, ştii bine că mă pricep la preţuri, şi să-ţi intre bine în cap că nu s-a găsit ăla să mă înşele pe mine la socoteală. Vinurile să fie fine şi felurite, iar dejunul îmbelşugat. De nu, îţi rup oasele ! Ai înţeles ?

— Fiţi liniştit, domnule căpitan, răspunse jupîn Durand, nici nu-mi trece prin gînd să înşel un muşteriu ca dumneavoastră.

— Bine. Sînt douăsprezece ceasuri de cînd nu am mîncat. Ţine seama de treaba asta.

Hangiul se înclină ca un om care ştia ceea ce voia să însemne una ca asta şi se întoarse la bucătărie, începînd să creadă că nu făcuse o afacere chiar atît de strașnică pe cît sperase la început. Cît despre căpitan, după ce i-a făcut un ultim semn de recomandare, pe jumătate amical, pe jumătate ameninţător, iuţi pasul şi îi ajunse din urmă pe cavaler şi pe baron, care se opriseră pentru a-l aştepta.

Cavalerul nu se înşelase cu privire la trăsura de piaţă. La cotitura primei alei, el îi zări pe cei trei adversari care coborîseră din trăsură ; aceştia erau, aşa după cum am spus-o mai înainte, marchizul de Lafare, contele de Fargy şi cavalerul de Ravanne.

Să ne îngăduie cititorii noştri să le dăm cîteva scurte amănunte despre aceste trei personaje, pe care le vom vedea de mai multe ori reapărînd în cursul acestei istorisiri.

Lafare, cel mai cunoscut dintre cei trei, graţie poeziilor pe care le-a lăsat şi carierei militare pe care a parcurs-o, era un bărbat între treizeci şi şase, treizeci şi opt de ani,

cu o înfățișare deschisă și sinceră, de o veselie și de o bună dispoziție inepuizabile, totdeauna gata să țină piept primului venit, la ospăț, la joc și la mînuitul armelor, fără să păstreze ranchiună și fără venin, foarte căutat de sexul frumos și foarte iubit de regent. Acesta îl numise căpitanul soldaților săi de gardă, și, de zece ani încoace, de cînd îl admitea în intimitatea sa, îl întîlnise ca rival cîteodată, dar ca slujitor fidel totdeauna. De aceea prințul, care avea obiceiul să dea porecle tuturor destrăbălaților săi eleganți și tuturor iubitelor sale, nu pomenea niciodată de el fără să-l numească *băiatul bun*. Totuși, de cîtva timp încoace, popularitatea lui Lafare, oricît de temeinic ar fi fost stabilită ea prin antecedente demne de stimă, scădea vîrtos printre femeile de la curte și printre fetele de la Operă. Circula peste tot zvonul că voia să se facă de rîsul lumii devenind un om serios. Este adevărat că, pentru a-i păstra reputația, unii șopteau că această transformare aparentă nu avea altă cauză decît gelozia domnișoarei de Conti, fiica doamnei ducese și nepoata marelui Condé, care — se vorbea ca despre o certitudine — îl onora pe căpitanul gărzilor domnului regent cu o afecțiune cu totul deosebită. De altminteri, legătura ei cu ducele de Richelieu, care, în ceea ce îl privea, trecea drept amantul domnișoarei de Charolais, dădea un nou temei acestui zvon.

Contele de Fargy, numit de obicei frumosul Fargy, substituind epitetul pe care îl primise de la natură titlului pe care i-l lăsaseră moștenire strămoșii săi, era considerat, așa cum îl arăta și numele, drept cel mai frumos tînăr din epoca sa ; ceea ce, în acele vremuri de curtoazie față de femei, impunea obligații în fața cărora nu dăduse niciodată înapoi, și de care se achitase totdeauna în chip onorabil. Într-adevăr, părea cu neputință să ai o talie mai zveltă decît a lui Fargy. Era în același timp înzestrat cu una din acele naturi pline de eleganță și putere, suplețe și vitalitate, calități cu totul opuse celor ale eroilor de romane din acele timpuri. Adăugați la aceste însușiri un chip fermecător, reunind calitățile cele mai contrarii, adică plete negre și ochi albaștri, trăsături puternic accentuate și un ten de femeie. În plus, înzestrați-l cu spirit, loialitate, curaj, cu darul de a fi în aceeași măsură om de lume, și vă veți face o idee despre înalta considerație de care trebuia să se bucure Fargy în sînul societății acelei

epoci nebune, care se pricepea atît de bine să aprecieze aceste felurite merite.

Cît despre cavalerul de Ravanne, care ne-a lăsat niște memorii atît de ciudate, asupra tinereții sale, încît, cu toată autenticitatea lor, ești totdeauna tentat să le crezi apocrife, era pe atunci un copil care de-abia devenise independent. Bogat și de casă mare, intra în viață pe poarta sa aurită și alerga, cu toată ardoarea, imprudența și pofta nesățioasă a tinereții, drept către plăcerile pe care le promite viața. Din această pricină, așa cum e obiceiul la optsprezece ani, el împingea pînă la exces toate viciile și toate calitățile epocii sale. Se înțelege așadar cu ușurință orgoliul său de a servi ca secund unor oameni ca Lafare și Fargy, într-un duel care trebuia să aibă un oarecare răsunet în saloanele intime ale nobililor de rang mare și la supeurile galante de după miezul nopții.

II

DUELUL

Îndată ce Lafare, Fargy și Ravanne își văzură adversarii apărînd după cotul aleii, merseră, la rîndul lor, să-i întîmpine. Ajunși la zece pași unii de alții, își scoaseră cu toți pălăria și se salutară cu acea politețe elegantă care constituia, în asemenea împrejurări, unul din caracterele aristocrației secolului al optsprezecelea, și făcură cîțiva pași astfel, cu capul descoperit și cu surîsul pe buze, în așa chip încît în ochii unui trecător care nu ar fi știut motivul întîlnirii lor, ei ar fi avut aerul unor prieteni încîntați de a se fi revăzut.

— Domnilor, zise cavalerul d'Harmental, căruia îi aparținea de drept cuvîntul, sper că nici dumneavoastră nici eu nu am fost urmăriți. Dar începe să se facă puțin cam tîrziu, și am putea să fim deranjați aici. Eu cred, așadar, că ar fi bine să ajungem întîi și întîi într-un loc mai îndepărtat, unde să ne simțim mai în largul nostru spre a pune capăt micii afaceri pentru care ne-am întîlnit.

— Domnilor, zise Ravanne, știu eu ce vă trebuie : doar la o sută de pași de aici, o veritabilă sihăstrie ; vă veți crede în Tebaida.

— Atunci, să-l urmăm pe copil, exclamă căpitanul. Inocenţa duce la mîntuire !

Ravanne întoarse capul şi-l măsură din cap pînă în picioare pe prietenul nostru cu panglici portocalii.

— Dacă nu aveţi vreun angajament cu cineva, înaltul meu domn, rosti tînărul paj pe un ton batjocoritor, voi cere să am eu întîietate.

— O clipă, o clipă, Ravanne, îl întrerupse Lafare. Am de dat cîteva explicaţii domnului d'Harmental.

— Domnule Lafare, răspunse cavalerul, curajul dumneavoastră este atît de bine cunoscut încît explicaţiile pe care mi le oferiţi sînt o dovadă de gentileţe, pentru care, vă rog să mă credeţi, vă sînt cu totul recunoscător. Dar aceste explicaţii nu ar face decît să ne întîrzie în mod inutil, şi noi nu avem, cred, timp de pierdut.

— Bravo ! exclamă Ravanne. Iată ceea ce se numeşte a vorbi, domnule cavaler. Odată ce ne vom fi tăiat beregata, sper că îmi veţi acorda prietenia. Am auzit vorbindu-se mult despre dumneavoastră în înalta societate, şi de multă vreme doream să vă cunosc.

Cele două persoane se salutară din nou.

— Haide, haide, Ravanne, spuse Fargy, întrucît ţi-ai luat obligaţia de a ne fi călăuză, arată-ne drumul.

Ravanne se avîntă imediat în pădure asemenea unui tînăr faun. Cei cinci însoţitori ai săi îl urmară. Caii, ţinuţi de dîrlogi, şi trăsura de piaţă rămaseră pe drum.

După zece minute de mers, în timpul cărora cei şase adversari păstraseră cea mai adîncă tăcere, fie din teama de a nu fi auziţi, fie din pricina acelui sentiment natural care îl face pe om să se reculeagă o clipă atunci cînd îi este viaţa în primejdie, cei şase adversari, zic, se aflară în mijlocul unui luminiş înconjurat de toate părţile de o perdea de arbori.

— Ei bine, domnilor, zise Ravanne aruncînd o privire satisfăcută în jurul său, ce spuneţi despre acest loc ?

— Spun că de vă lăudaţi că l-aţi descoperit, rosti căpitanul, atunci îmi faceţi impresia unui caraghios de Cristofor Columb ! Nu trebuia decît să-mi spuneţi că aici voiaţi să mergeţi, şi v-aş fi condus eu, cu ochii închişi.

— Ei bine ! domnule, răspunse Ravanne, ca să fiţi mulţumit, ne vom strădui să plecaţi atunci în chipul în care aţi fi venit aici.

— Ştiţi, domnule de Lafare, cu dumneavoastră am treabă, spuse d'Harmental aruncîndu-şi pălăria pe iarbă.

— Da, domnule, răspunse căpitanul din regimentul soldaţilor de gardă, urmînd exemplul cavalerului, şi ştiu de asemenea că nimic nu putea, în acelaşi timp, să-mi facă mai multă onoare şi să-mi producă mai multă mîhnire decît un duel cu dumneavoastră, mai ales pentru un asemenea motiv.

D'Harmental surîse ca un om pentru care această înfloritură de politeţe nu era fără efect, însă la aceste vorbe nu răspunse decît punînd mîna pe spadă.

— Se pare, scumpul meu baron, rosti Fargy adresîndu-se lui Valef, că sînteţi pe punctul de a pleca în Spania ?

— Trebuia să plec noaptea trecută, scumpul meu conte, răspunse Valef, şi numai plăcerea de a vă vedea în această dimineaţă m-a determinat să rămîn pînă la această oră, într-atît de importante sînt chestiunile pentru care merg acolo.

— Drace ! iată ceva care mă întristează nespus de mult, continuă Fargy trăgîndu-şi spada, căci dacă aş avea nefericirea să vă pricinuiesc vreo întîrziere, mi-aţi purta o pică de moarte.

— Nicidecum. Aş considera că a fost o jertfă adusă unei prietenii sincere, scumpul meu conte, răspunse Valef. Aşa că, luptaţi-vă cît puteţi mai bine, şi în mod serios, vă rog. Sînt la ordinele dumneavoastră.

— Haideţi, haideţi odată, domnule, spuse Ravanne căpitanului, care după ce îşi împăturise cu grijă haina, o punea tacticos alături de pălărie. Vedeţi bine că vă aştept.

— Să nu ne impacientăm, frumosul meu tînăr, zise bătrînul ostaş continuîndu-şi pregătirile cu impasibilitatea-i zeflemistă care îi era firească. Una din calităţile esenţiale cînd ai luat arma în mînă este sîngele rece. Am fost ca dumneavoastră la vîrsta pe care o aveţi, dar la a treia sau la a patra lovitură de spadă pe care am primit-o, am înţeles că apucasem pe o cale greşită, şi am revenit pe drumul cel drept. Domol ! adăugă el scoţîndu-şi în sfîrşit spada, care, după cum am spus, era de o lungime strașnică.

— La naiba, domnule ! exclamă Ravanne aruncînd o privire asupra armei adversarului său, ce fermecător săbioi aveţi acolo ! Îmi aduce aminte de frigarea cea mare din bucătăria mamei mele, şi sînt dezolat că nu i-am spus

şefului bucătar să mi-o aducă spre a fi la egalitate cu dumneavoastră.

— Mama dumneavoastră este o vrednică femeie, iar bucătăria sa o bucătărie pe cinste. Am auzit frumoase cuvinte de laudă despre amîndouă, domnule cavaler, răspunse căpitanul pe un ton aproape părintesc. De aceea aş fi dezolat să vă răpesc atît uneia cît şi celeilalte pentru un fleac cum este acela care îmi prilejuieşte onoarea de a-mi încrucişa spada cu a dumneavoastră. Presupuneţi aşadar pur şi simplu că luaţi o lecţie cu maestrul dumneavoastră de arme, şi fandaţi cît puteţi mai mult.

Recomandarea era inutilă. Ravanne era exasperat de calmul adversarului său, la care, cu tot curajul pe care îl avea, sîngele lui tînăr şi aprins nu-i dădea nici o speranţă să aspire. De aceea se precipită asupra căpitanului cu o asemenea furie încît spadele se angajară pînă la gardă. Căpitanul făcu un pas înapoi.

— Ah ! vă retrageţi, marele meu domn, exclamă Ravanne.

— A te retrage nu înseamnă a fugi, micul meu cavaler, răspunse căpitanul. Este o axiomă a artei la care vă invit să meditaţi. De altminteri, nu-mi pare rău că am prilejul să studiez felul dumneavoastră de a duela. Ah, după cîte mi se pare, sînteţi elevul lui Berthelot. Este un maestru bun, dar are un mare defect : acela de a nu învăţa să parezi. Atenţie, uitaţi-vă un pic, continuă el ripostînd printr-o lovitură de eschivă la o lovitură directă. Dacă aş fi fandat, v-aş fi străpuns ca pe o ciocîrlie.

Ravanne era furios, întrucît simţise efectiv în partea laterală a corpului vîrful spadei adversarului, dar atît de uşor plasat încît ar fi putut să-l ia drept contactul cu butonul unei florete. Mînia i se înteţi şi din pricina convingerii că îi datora viaţa, iar atacurile sale se înmulţiră, şi mai grăbite decît înainte.

— Haide, haide, exclamă căpitanul, iată că vă pierdeţi capul acum, şi căutaţi să mă lăsaţi chior. Ei ! tinere, ei ! La piept, mii de draci ! Ah, reveniţi la figură ? Mă veţi forţa să vă dezarmez ! Iarăşi ? Duceţi-vă să vă adunaţi de pe jos spada, tinere, şi întorceţi-vă sărind într-un picior, asta are să vă calmeze.

Şi cu o violentă lovitură de bici, făcu să-i sară arma lui Ravanne la douăzeci de paşi.

De data aceasta, Ravanne profită de povață ; merse încet să-și ridice spada de jos și reveni pășind lent spre căpitan, care îl aștepta cu vîrful spadei sprijinit de pantof. Numai că tînărul era palid ca vesta sa de satin, pe care apăruse o ușoară picătură de sînge.

— Aveți dreptate, domnule, îi zise el, sînt încă un copil, dar duelul cu dumneavoastră mă va ajuta, sper, să facă din mine un bărbat. Cîteva atacuri, încă, vă rog, pentru a nu se spune că ați avut întreaga glorie. Și se așeză din nou în gardă.

Căpitanul avea dreptate : cavalerului nu-i lipsea decît calmul pentru a face din el un om de temut în mînuirea spadei. De aceea, la prima lovitură din această a treia repriză, constată că trebuia să acorde toată atenția propriei sale apărări. Dar el avea o prea mare superioritate în arta scrimei pentru ca tînărul său adversar să mai poată obține vreun succes. Lucrurile se terminară cum era lesne de prevăzut : căpitanul făcu să sară pentru a doua oară spada din mîna lui Ravanne ; dar, de data aceasta, se duse el însuși s-o ridice de jos, și cu o politețe de care l-ai fi crezut incapabil la prima vedere, îi spuse, înapoindu-i spada :

— Domnule cavaler, sînteți un tînăr brav, dar credeți-l pe un vechi client nelipsit al școlilor de scrimă și al tavernelor, care a participat, mai înainte ca dumneavoastră să fi venit pe lume, la războaiele din Flandra ; pe cînd vă aflați în leagăn, la acelea din Italia și cînd erați în rîndul pajilor, la războaiele din Spania : schimbați profesorul. Lăsați-l încolo pe Berthelot, care v-a arătat tot ce știe. Luați-l pe Bois-Robert, și să mă înhațe toți dracii din iad dacă în șase luni nu voi avea eu de învățat de la dumneavoastră.

— Mulțumesc pentru lecție, domnule, zise Ravanne întinzînd mîna căpitanului, în timp ce două lacrimi, pe care nu și le putea stăpîni, îi curgeau de-a lungul obrajilor. Îmi va folosi, sper.

Și, primindu-și spada din mîinile căpitanului, urmă exemplul acestuia : o vîrî la loc în teacă.

După care, amîndoi își îndreptară iarăși ochii spre tovarășii lor, pentru a vedea cum mai stăteau lucrurile. Lupta era terminată. Lafare era așezat pe iarbă, cu spatele rezemat de un copac : primise o lovitură de spadă ce urma să-i străpungă pieptul, dar, din fericire, vîrful lamei

întîlnise o coastă şi alunecase de-a lungul osului, astfel încît rana părea la prima vedere mai gravă decît era în realitate. Zăcea totuşi leşinat, într-atît de violentă fusese izbitura. D'Harmental, în faţa sa, în genunchi, îi ştergea sîngele cu batista.

Fargy şi Valef îşi dăduseră o lovitură reciprocă : unul avea coapsa străpunsă, celălalt braţul găurit. Amîndoi îşi cereau scuze şi îşi făceau promisiuni ca în viitor să fie cei mai buni prieteni.

— Ia uitaţi-vă, tinere, se adresă căpitanul lui Ravanne, arătîndu-i diferitele episoade ale cîmpului de bătălie, priviţi la toate acestea şi meditaţi. Iată sîngele a trei bravi gentilomi curgînd probabil pentru vreo femeie uşuratică !

— Pe legea mea ! răspunse Ravanne cu totul calmat, cred că aveţi dreptate, domnule căpitan, şi s-ar putea, într-adevăr, să fiţi singurul dintre noi toţi care să aibă o judecată sănătoasă.

În această clipă, Lafare deschise ochii şi îl recunoscu pe d'Harmental în omul care îi dădea ajutor.

— Domnule cavaler, îi spuse el, vreţi să urmaţi un sfat prietenesc ? Trimiteţi-mi chirurgul acela amărît pe care îl veţi găsi în trăsură, şi pe care l-am adus pentru orice eventualitate. Apoi să ajungeţi cît mai repede la Paris, arătaţi-vă diseară la balul Operei, şi dacă veţi fi întrebat despre sănătatea mea, spuneţi că sînt opt zile de cînd nu m-aţi văzut. În ceea ce mă priveşte, puteţi fi perfect liniştit, numele dumneavoastră nu va ieşi de pe buzele mele. De altminteri, dacă vi s-ar întîmpla să aveţi vreo discuţie neplăcută cu oamenii conetabilului, daţi-mi de ştire cît mai repede, şi vom lua măsurile potrivite astfel încît chestiunea să nu aibă urmări.

— Vă mulţumesc, domnule marchiz, răspunse d'Harmental. Vă părăsesc întrucît ştiu că vă las în mîini mai bune decît ale mele. Altminteri, credeţi-mă, nimic nu ar fi putut să mă despartă de dumneavoastră mai înainte de a vă vedea în siguranţă în patul dumneavoastră.

— Călătorie bună, scumpul meu Valef ! spuse Fargy, întrucît nu-mi trece prin gînd că această zgîrietură o să vă împiedice să porniţi la drum. La întoarcere, să nu uitaţi că aveţi un prieten, în piaţa Louis-Le-Grand, nr. 14.

— Iar dumneavoastră, scumpul meu Fargy, dacă aveți să-mi dați vreo însărcinare pentru Madrid, nu aveți decît să spuneți, și puteți fi sigur că va fi adusă la îndeplinire cu exactitatea și zelul unui bun camarad.

Și cei doi prieteni își strînseră mîinile, ca și cum nu s-ar fi petrecut absolut nimic.

— Adio, tinere, adio, se adresă căpitanul lui Ravanne. Nu uitați sfatul pe care vi l-am dat : lăsați-l încolo pe Berthelot și luați-l pe Bois-Robert. Mai cu seamă fiți calm, retrăgeți-vă cînd este cazul, parați la timp, și veți fi unul dintre cei mai fini duelişti din regatul Franței. Săbioiul meu adresează multe complimente frigării celei mari a mamei dumneavoastră.

Ravanne, în ciuda prezenței sale de spirit, nu găsi nimic de răspuns căpitanului. Se mulțumi să-l salute, și se apropie de Lafare, care îi păru a fi cel mai serios rănit.

Cît despre d'Harmental, Valef și căpitanul, ei ajunseră pe alee unde găsiră trăsura de piață, și în trăsură pe chirurg, care trăgea un pui de somn. D'Harmental îl trezi și îi aduse la cunoștință că marchizul de Lafare și contele de Fargy aveau nevoie de serviciile sale, arătîndu-i în același timp drumul pe care trebuia să-l urmeze. În afară de aceasta, porunci valetului său să descalece și să-l urmeze pe chirurg, spre a-i servi de ajutor. Apoi, întorcîndu-se către căpitan, îi zise :

— Domnule căpitan, cred că nu ar fi prudent să mergem să luăm dejunul pe care l-am comandat. Primiți așadar toate mulțumirile mele pentru mîna de ajutor pe care mi-ați dat-o, și, ca o amintire din partea mea, întrucît sînteți pe jos, după cîte mi se pare, binevoiți să acceptați în dar unul dintre cei doi cai ai mei. Puteți să luați la întîmplare : sînt niște cai buni. Cel mai modest dintre ei nu vă va lăsa în încurcătură, cînd va fi nevoie să-l puneți să străbată opt pînă la zece leghe într-o oră.

— Pe legea mea, domnule cavaler, răspunse căpitanul aruncînd o privire cu coada ochiului spre calul ce îi era oferit într-un chip atît de generos, nu era cazul să-mi dăruiți nimic pentru așa ceva. Între gentilomi, sîngele și punga sînt lucruri care se împrumută în fiecare zi. Dar dumneavoastră procedați cu atîta amabilitate încît mi-ar fi cu neputință să vă refuz. Dacă veți avea vreodată nevoie de mine pentru indiferent ce chestiune, amintiți-vă că sînt la dispoziția dumneavoastră.

— Şi dacă s-ar ivi cazul, domnule, unde aş putea să vă regăsesc ? întrebă surîzînd d'Harmental.

— Eu nu am domiciliu bine stabilit, domnule cavaler, dar veţi căpăta totdeauna ştiri despre mine ducîndu-vă la Fillon, întrebînd de Normande, şi interesîndu-vă la ea despre căpitanul Roquefinette.

Şi cum cei doi tineri se săltaseră în şa, căpitanul făcu la fel, nu fără a remarca în sinea lui că tînărul cavaler d'Harmental îi lăsase pe cel mai frumos dintre cei trei cai.

Şi atunci, cum se aflau în apropierea unei răspîntii, fiecare apucă pe drumul său şi se îndepărtă în galopul cel mai întins.

Baronul de Valef se întoarse prin bariera Passy, se duse drept la Arsenal, luă mesajele încredinţate de ducesa du Maine, în casa căreia era socotit ca un intim, şi plecă în aceeaşi zi spre Spania.

Căpitanul Roquefinette făcu trei sau patru tururi la pas, la trap şi la galop în Bois de Boulogne, pentru a aprecia feluritele calităţi ale armăsarului său, şi recunoscînd că era, aşa cum spusese cavalerul, un animal de rasă şi frumoasă şi bună, se întoarse foarte satisfăcut la jupînul Durand, unde mîncă el singur dejunul ce fusese comandat pentru trei.

În aceeaşi zi îşi duse armăsarul la tîrgul de cai şi îl vîndu pe şaizeci de ludovici. Suma însemna jumătate din cît valora ; dar trebuie să ştii să faci sacrificii cînd vrei să obţii bani repede.

Cît despre cavalerul d'Harmental, el o apucă pe aleea la Muette, intră în Paris pe marele bulevard des Champs-Elysées şi, întorcîndu-se acasă, în strada Richelieu, găsi două scrisori care îl aşteptau.

Scrisul de pe una din cele două scrisori îi era atît de bine cunoscut, încît, privind-o, tot trupul i se înfioră, şi după ce o luă cu o îndelungă ezitare, de parcă era vorba de un tăciune aprins, o deschise cu o mînă tremurătoare care trăda importanţa pe care i-o acorda. Scrisoarea conţinea cele ce urmează : —

„Scumpul meu cavaler,

„Nu sîntem stăpîne pe inima noastră, o ştiţi, şi una dintre nimicniciile firii noastre este de a nu putea iubi multă vreme nici aceeaşi persoană, nici acelaşi lucru. În

ceea ce mă privește, vreau, ca față de celelalte femei, să am cel puțin meritul de a nu-l înșela pe acela care mi-a fost iubit. Nu veniți așadar la ora dumneavoastră obișnuită, întrucît vi s-ar spune că nu sînt acasă, și sînt atît de bună încît nu aș vrea să primejduiesc sufletul unui valet sau al unei cameriste poruncindu-le să spună o minciună atît de mare.

Adio, scumpul meu cavaler. Să nu păstrați o amintire prea urîtă despre mine, și purtați-vă astfel încît să gîndesc despre dumneavoastră și peste zece ani ceea ce gîndesc în acest ceas, anume că sînteți unul dintre cei mai galanți gentilomi din Franța".

„SOPHIE D'AVERNE"

— Mii de draci ! exclamă d'Harmental lovind cu pumnul într-o fermecătoare masă de Boule pe care o prefăcu în bucăți, dacă l-aș fi ucis pe acest sărman de Lafare, nu m-aș fi consolat întreaga viață !

După această explozie, care îl ușură puțin, cavalerul începu să bată drumul de la ușă la fereastră și înapoi, cu un aer care dovedea că bietul băiat mai avea nevoie de cîteva decepții de acest gen pentru a fi la înălțimea moralei filozofice pe care i-o predica frumoasa infidelă. Apoi, după cîteva tururi, zări pe jos cea de-a doua scrisoare, pe care o uitase cu desăvîrșire. Mai trecu încă de două sau de trei ori pe lîngă ea, privind-o cu o trufașă indiferență și, în sfîrșit, reflectînd că aceasta i-ar abate poate gîndurile de la prima, o ridică disprețuitor, o deschise cu încetineală, privi la scris, care îi era necunoscut, căută semnătura, care lipsea, și, stîrnindu-i acest iz de mister o oarecare curiozitate, citi cele ce urmează :

„Cavalere,

„Dacă în suflet aveți un sfert din avîntul romanțios și în inimă jumătate din curajul pe care prietenii dumneavoastră pretind că sălășluiesc acolo, sîntem gata a vă oferi să îndepliniți o acțiune îndrăzneață, demnă de dumneavoastră, și al cărei rezultat va fi, în același timp, de a vă răzbuna pe omul pe care îl detestați cel mai mult pe lume și de a vă duce la o țintă strălucită, la care nici în cele mai frumoase vise n-ați sperat vreodată. Geniul bun

care trebuie să vă călăuzească pe acest drum fermecat, și în care trebuie să vă încredeți cu totul, vă va aștepta în noaptea aceasta, de la miezul nopții pînă la orele două, la balul Operei. Dacă veți veni fără mască, el vă va întîmpina ; dacă veți veni mascat, îl veți recunoaște după o panglică violetă pe care o va purta pe umărul stîng. Parola este : Sesame, deschide-te ! Rostiți-o cu îndrăzneală, și veți vedea deschizîndu-se o peșteră minunată, dar cu totul altfel decît aceea a lui Ali-Baba".

— Minunat ! zise d'Harmental ; și dacă geniul cu panglică violetă își ține numai jumătate din promisiune, pe legea mea, și-a găsit omul potrivit !

III

CAVALERUL D'HARMENTAL

Cavalerul Raoul d'Harmental, cu care, înainte de a trece mai departe, este necesar ca cititorii noștri să facă mai pe îndelete cunoștință, era unicul vlăstar al uneia dintre cele mai nobile familii din Nivernais. Deși această familie nu a jucat niciodată vreun rol important în istorie, ea nu era lipsită totuși de o anumită glorie, pe care o căpătase, fie prin ea însăși, fie prin aliațele sale. Astfel, tatăl cavalerului, seniorul Gaston d'Harmental, venind în 1682 la Paris și, avînd fantezia de a se urca în caleștile regelui, își adusese, fără greutate, dovezi de nobleță datînd încă din anul 1399, operație heraldică pretențioasă, care, dacă ar fi să ne luăm după un memoriu al parlamentului, ar fi pus în mare încurcătură nu puțini duci și pairi. Pe de altă parte, unchiul său dinspre partea mamei, domnul de Torigny, fiind numit cavaler al Ordinului, promoția din 1694, cînd a trebuit să-i fie recunoscute cele șaisprezece grade de descendență nobiliară, a mărturisit că pe obrazul blazonului său, cum se spunea pe atunci, partea cea mai frumoasă o datora celor din familia d'Harmental, cu care strămoșii săi erau înrudiți de trei sute de ani. Așadar cele spuse sînt îndeajuns pentru a satisface exigențele aristocratice ale epocii despre care scriem.

Cavalerul nu era nici sărac, nici bogat ; tatăl său îi lăsase la moarte un domeniu situat în împrejurimile ora-

ului Nevers, și care îi aducea un venit anual cam între douăzeci și cinci și treizeci de mii de livre. Avea cu ce să ducă o viață foarte îmbelșugată în provincia sa ; dar cavalerul primise o educație excelentă, și simțea cum în inima lui sălășluiește o mare ambiție ; așadar, odată devenit major, adică prin 1711, și-a părăsit ținutul provincial și a dat fuga la Paris.

Prima vizită a făcut-o contelui de Torigny, pe care se bizuia mult spre a-l introduce la curte. Din nefericire, la acea epocă, însuși contele de Torigny nu mai avea trecere acolo. Dar cum el își amintea totdeauna cu mare plăcere, așa după cum am spus-o, de familia d'Harmental, îl recomandă pe nepotul său cavalerului de Villarceaux, iar cavalerul de Villarceaux, care nu putea să refuze nimic prietenului său contele de Torigny, îl conduse pe tînăr la doamna de Maintenon.

Doamna de Maintenon avea o calitate : aceea de a fi rămas prietena foștilor săi iubiți. Ea îl primi foarte bine pe cavalerul d'Harmental, datorită celui care îi redeșteptase vechi amintiri și care i-l recomanda elogios, iar, cîteva zile mai tîrziu, cînd mareșalul de Villars veni să-și prezinte omagiile, ea îi adresă cîteva cuvinte atît de stăruitoare în favoarea tînărului ei protejat, încît mareșalul, încîntat de a găsi un prilej spre a fi agreabil acestei regine *in partibus*, răspunse că, începînd din acel ceas, îl angaja pe cavalerul d'Harmental în casa lui militară, promițînd că-și va da osteneala să-i ofere toate ocaziile spre a justifica buna părere pe care augusta sa protectoare binevoia să o aibă despre el.

A fost o mare bucurie pentru cavaler cînd văzu deschizîndu-i-se o asemenea poartă. Campania care urma să aibă loc era hotărîtoare.

Ludovic al XIV-lea ajunsese la ultima perioadă a domniei sale, la epoca înfrîngerilor militare. Tallard și Marsin fuseseră învinși la Hochstett, Villeroi la Ramillies, iar însuși Villars, eroul de la Friedlingen, tocmai pierduse faimoasa bătălie de la Malplaquet împotriva lui Marlborough și a lui Eugeniu de Savoia. Europa, un moment înăbușită sub mîna lui Colbert și a lui Louvois, reacționa împotriva Franței. Situația treburilor statului era din cale afară de grea ; regele, ca un bolnav osîndit care își schimbă medicul la fiecare oră, își schimba miniștrii

în fiecare zi. Dar fiecare nouă încercare dezvăluia o neputință nouă. Franța nu mai putea să susțină războiul și nu reușea nici să încheie pacea. În zadar oferea ea să abandoneze Spania și să-și restrîngă fruntariile : nu era destulă umilire. Se pretindea ca regele să dea liberă trecere armatelor inamice prin Franța spre a se duce să-l izgonească pe nepotul său de pe tronul lui Carol al II-lea, și să predea, cu titlu de garanție pînă la încheierea păcii, orașele fortificate Cambrai, Metz, La Rochelle și Bayonne, afară numai dacă nu prefera, ca într-un răgaz de numai un an, să-l detroneze el însuși prin forța armelor. Iată în ce condiții fusese acordat un armistițiu învingătorului de la Dunes, Senef, Fleurus, Steinkerque și Marsaille ; aceluia care, pînă atunci, ținuse în pulpana mantiei sale regale pacea și războiul ; aceluia care se intitula împărțitorul coroanelor, pedepsitorul națiunilor, marele, nemuritorul ; aceluia, în sfîrșit, pentru care, de o jumătate de secol încoace, se cioplea marmora, se turna bronzul, se măsura versul alexandrin, se istovea tămîia.

Ludovic al XIV-lea plînsese în plin consiliu.

Aceste lacrimi dăduseră naștere unei armate, iar această armată fusese încredințată lui Villars.

Villars mărșălui drept către inamic, a cărui tabără se afla la Denain, iar dușmanul, cu ochii ațintiți la agonia Franței, lenevea în siguranța sa. Niciînd vreo responsabilitate mai mare nu împovărase o frunte. Villars urma să joace salvarea Franței pe o lovitură riscantă.

Aliații ridicaseră, între Denain și Marchiennes, o linie de fortificații, pe care, în orgoliul lor anticipat, Albemarle și Eugeniu de Savoia o numeau calea cea mare a Parisului. Villars luă hotărîrea să cucerească Denain prin surprindere, și, odată Albemarle doborît, să-l învingă pe prințul Eugeniu.

Pentru a reuși într-o acțiune atît de cutezătoare, trebuia să înșele nu numai armata inamică, ci și armata franceză, succesul acestei fapte îndrăznețe stînd în însăși imposibilitatea sa.

Villars proclamă sus și tare intenția de a lua cu asalt redutele din Landrecies. Într-o noapte, la o oră convenită, întreaga sa armată se pune în mișcare și înaintează în direcția acestui oraș. Deodată, este dat ordinul de a o lua la stînga, trupele de geniu aruncă trei poduri peste fluviul Escaut. Villars trece fluviul fără obstacole, se azvîrle în

mlaştinile despre care se credea că sînt impracticabile, şi în care soldaţii înaintează avînd apa pînă la brîu ; merge drept către primele redute, le cucereşte aproape fără cea mai mică împotrivire, pune stăpînire succesiv pe fortificaţiile construite de-a lungul unei leghe, ajunge la Denain, trece peste şanţul care îl înconjoară, pătrunde în oraş şi, ajungînd în citadelă, îl găseşte pe tînărul său protejat, cavalerul d'Harmental, care îi prezintă spada lui Albemarle, pe care tocmai îl făcuse prizonier.

În această clipă, se vesteşte sosirea lui Eugeniu de Savoia. Villars se întoarce, ajunge înaintea lui la podul peste care acesta din urmă trebuie să treacă, pune stăpînire pe el şi aşteaptă. Acolo, se încinge adevărata luptă, întrucît luarea Denain-ului nu a însemnat decît o hărţuială. Eugeniu dă atac după atac, revine de şapte ori la capătul acestui pod pentru a-şi zdrobi aici cele mai bune trupe împotriva artileriei care protejează podul şi împotriva baionetelor care îl apără ; în sfîrşit, cu hainele ciuruite de gloanţe, grozav de însîngerat de pe urma celor două răni primite, se urcă pe cel de-al treilea cal, iar învingătorul de la Hochstett şi de la Malplaquet se retrage plîngînd de furie şi muşcîndu-şi mănuşile de mînie. În şase ore, faţa lucrurilor s-a schimbat cu totul : Franţa este salvată, iar Ludovic al XIV-lea rămîne tot marele rege.

D'Harmental se purtase ca un bărbat care vrea să se distingă dintr-odată. Villars, văzîndu-l cu totul acoperit de sînge şi de pulbere, îşi reaminti de cine îi fusese recomandat, şi porunci să fie adus în preajma sa, în timp ce, chiar în mijlocul cîmpului de bătălie, aşternea pe hîrtie pe o tobă rezultatul zilei. Văzîndu-l pe d'Harmental, Villars îşi întrerupse scrisoarea.

— Sînteţi rănit ? îl întrebă el.

— Da, domnule mareşal, dar atît de uşor încît nici nu merită osteneala să vorbim despre acest lucru.

— Vă simţiţi în stare să faceţi şaizeci de leghe călare, în cea mai mare goană, fără să vă odihniţi o oră, un minut, o secundă ?

— Mă simt capabil de orice, domnule mareşal, pentru a fi de folos regelui şi domniei-voastre.

— Atunci, porniţi chiar în această clipă, coborîţi direct la doamna de Maintenon, spuneţi-i din partea mea cele ce aţi văzut, şi daţi-i de ştire despre sosirea curierului

care va aduce raportul oficial al celor petrecute. Dacă va voi să vă conducă la rege, nu vă împotriviți.

D'Harmental înțelese importanța misiunii care i se încredințase, și, plin de praf, plin de sînge, fără să-și mai fi scos cizmele, sări pe un cal odihnit și ajunse la prima poștă ; douăsprezece ore după aceea se afla la Versailles.

Villars prevăzuse ce avea să se întîmple. După primele cuvinte rostite de cavaler, doamna de Maintenon îl luă de mînă și îl conduse la rege. Regele lucra cu Voisin în camera sa, contrar obiceiului, întrucît era puțin bolnav. Doamna de Maintenon deschise ușa, îl împinse pe cavalerul d'Harmental la picioarele regelui, și ridicîndu-și mîinile către cer, rosti :

— Sire, mulțumiți-i lui Dumnezeu, întrucît Majestatea Voastră o știe, noi nu sîntem nimic prin noi înșine, și de la Dumnezeu ne vine tot ajutorul.

— Ce se întîmplă, domnule ? Vorbiți ! rosti cu însuflețire Ludovic al XIV-lea, mirat că îl vede la picioarele sale pe acest tînăr pe care nu-l cunoștea.

— Sire, răspunse cavalerul, tabăra din Denain a fost cucerită ; contele d'Albemarle este prizonier, prințul Eugeniu de Savoia a fost pus pe fugă. Mareșalul de Villars așterne victoria sa la picioarele Majestății Voastre.

Cu toată stăpînirea sa de sine, Ludovic al XIV-lea păli ; simți cum i se taie picioarele, și se sprijini de masă pentru a nu cădea peste fotoliu.

— Ce aveți, sire ? exclamă doamna de Maintenon alergînd spre el.

— Doamnă, vă datoresc totul, zise Ludovic al XIV-lea. Dumneavoastră îl salvați pe rege, și prietenii dumneavoastră salvează regatul.

Doamna de Maintenon se înclină și sărută respectuos mîna monarhului.

Apoi, Ludovic al XIV-lea, încă foarte palid și cu totul emoționat, trecu îndărătul perdelei grele care separa salonul în care se afla patul, după care se putu auzi rugăciunea de mulțumire pe care o îndrepta cu voce scăzută Domnului ; la capătul cîtorva momente, reapăru calm și grav, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

— Și acum, domnule, povestiți-mi lucrurile cu toate amănuntele.

Atunci d'Harmental relată în amănunțime această minunată bătălie, care, ca printr-un miracol, salvase monarhia. Apoi, cînd d'Harmental termină de istorisit, Ludovic al XIV-lea îi zise :

— Și despre dumneavoastră, domnule, nu îmi spuneți nimic ? Dacă judec după sîngele și noroiul care vă acoperă încă hainele, nu ați rămas în ultimele rînduri.

— Sire, am făcut tot ce mi-a stat în putință, rosti d'Harmental înclinîndu-se ; dar dacă există într-adevăr ceva de spus despre mine, cu permisiunea Majestății Voastre, las această grijă domnului mareșal de Villars.

— Bine, tinere, și dacă el are să vă uite, din întîmplare, ne vom aminti noi. Trebuie să fiți obosit, duceți-vă să vă odihniți ; sînt mulțumit de dumneavoastră.

D'Harmental se retrase foarte voios. Doamna de Maintenon îl însoți iarăși pînă la ușă. D'Harmental îi sărută încă o dată mîna, și se grăbi să profite de permisiunea regală care îi fusese acordată ; se împlineau douăzeci și patru de ore de cînd nici nu băuse, nici nu mîncase, nici nu dormise.

Cînd se trezi, i se remise un pachet ce i se adusese de la Ministerul de război. Era brevetul de colonel.

După două luni, pacea fu încheiată. Spania pierdea jumătate din monarhie, dar Franța rămase intactă.

Trei ani mai tîrziu, Ludovic al XIV-lea avea să moară.

Două partide net distincte, net ireconciliabile mai ales, se aflau față în față în momentul acestei morți : acela al bastarzilor, întruchipat în persoana domnului duce du Maine, și acela al principilor legitimi, reprezentat de domnul duce d'Orléans.

Dacă domnul duce du Maine ar fi avut statornicia, voința, curajul soției sale, Louise-Bénédicte de Condé, și sprijinit cum era el de testamentul regal, poate că ar fi triumfat ; dar ar fi trebuit să se apere la lumina zilei atunci cînd era atacat, însă ducele du Maine, puțin curajos și nu prea inteligent, periculos din pricină că era atît de laș, nu era bun decît pentru lucrurile care se petreceau subteran. A fost provocat pe față, iar atunci artificiile sale fără număr, prefăcătoriile lui distinse, manevrele sale tenebroase și profunde se dovediră inutile. Într-o bună zi, și aproape fără luptă, fu prăvălit de pe culmea

pe care îl înălțase dragostea oarbă a bătrînului rege. Căderea a fost grea și mai cu seamă rușinoasă ; se retrase distrus, abandonînd regența rivalului său, și nepăstrînd din toate favorurile pe care le acumulase decît supraintendența educației regale, conducerea artileriei și întîietatea față de duci și pairi.

Hotărîrea pe care tocmai o dăduse parlamentul lovea în vechea curte și în tot ceea ce ținea de ea. Părintele Letellier nu așteptă să fie exilat, doamna de Maintenon se refugie la Saint-Cyr, iar domnul duce du Maine se închise în frumoasa și eleganta sa casă de țară din Sceaux pentru a-și continua traducerea din Lucrețiu.

Cavalerul d'Harmental asistase ca spectator interesat, este adevărat, dar ca spectator pasiv, la toate aceste intrigi, — așteptînd mereu ca intrigile să îmbrace un caracter care să-i permită să ia parte la ele. Dacă ar fi fost o luptă deschisă și înarmată, ar fi trecut în tabăra în care îl chema recunoștința. Prea tînăr și prea cast încă, dacă se poate spune așa ceva în materie politică, pentru a se întoarce după cum bătea vîntul situațiilor avantajoase, rămase respectuos memoriei fostului rege și ruinelor vechii curți. Absența sa de la Palais-Royal, în jurul căruia gravitau în aceste clipe toți cei care voiau să-și reia un loc pe firmamentul politic, a fost interpretată drept opoziție, și, într-o bună dimineață, tot așa cum primise brevetul care îi acorda un regiment, primi decizia care i-l retrăgea.

D'Harmental avea ambiția vîrstei sale : singura carieră deschisă unui gentilom din acea epocă era cariera armelor ; debutul său în această carieră fusese strălucit, iar lovitura care îi spulbera la vîrsta de douăzeci și cinci de ani toate speranțele sale în viitor a fost pentru el nespus de dureroasă. Alergă la domnul de Villars, în care găsise odinioară un protector atît de înflăcărat. Mareșalul îl primi cu răceala unui om care nu ar fi supărat dacă ar uita trecutul, și ar vedea trecutul uitat și de alții. De aceea, d'Harmental înțelese că bătrînul om de curte era pe cale de a-și schimba complet opiniile, și se retrase în mod discret.

Deși această vîrstă este cu precădere aceea a egoismului, prima încercare prin care trecea cavalerul i-a fost tare amară ; dar el se afla în acea fericită perioadă a vieții în care se întîmplă rar ca durerile ambiției înșe-

late să fie profunde și durabile : ambiția este pasiunea acelora care nu au alte pasiuni, iar cavalerul le avea încă pe toate acelea pe care le ai la douăzeci și cinci de ani.

De altminteri, spiritul vremii nu se îndreptase încă spre melancolie. Acesta este un sentiment cu totul modern, născut din răsturnarea zodiilor norocoase și din neputința oamenilor. În secolul al optsprezecelea era puțin obișnuit să se viseze la lucruri abstracte și să se aspire la necunoscut ; se mergea direct către plăceri, către glorie sau către situații înalte ; și cu condiția să fi fost frumos, brav sau intrigant, oricine putea să ajungă acolo. Era încă epoca în care lumea nu se simțea umilită din pricina fericirii sale. Astăzi, spiritul domină prea mult materia pentru ca lumea să cuteze a mărturisi că este fericită.

De altfel, trebuie s-o recunoaștem, vîntul ce bătea era prielnic bucuriei, iar Franța părea să navigheze, cu toate pînzele ridicate, în căutarea vreuneia dintre acele insule fermecate cum se găsesc pe harta aurită a celor O mie și una de nopți. După acea îndelungă și tristă iarnă a bătrîneții lui Ludovic al XIV-lea, apărea deodată primăvara voioasă și strălucitoare a unei tinere regalități : fiecare înflorea la razele acestui nou soare, strălucitor și binefăcător, și mergea fremătînd și fără grijă, cum se întîmplă cu fluturii și albinele în cele dintîi zile ale verii. Plăcerea, absentă și proscrisă mai bine de treizeci de ani, se reîntorcea ; era întîmpinată ca un prieten pe care nu mai sperai să-l revezi ; alergau după ea din toate părțile, fără șovăire, cu brațele și inimile deschise, și, de teamă, fără îndoială, ca ea să nu le scape din nou, profitau de orice clipă. Tristețea cavalerului d'Harmental durase vreme de opt zile, după care se amestecase în mulțime, apoi fusese tîrît de vîrtej, și acest vîrtej îl aruncase la picioarele unei femei frumoase.

Trei luni de zile fusese omul cel mai fericit de pe lume ; vreme de trei luni uitase de Saint-Cyr, de Tuilerii, de Palais-Royal ; nu mai știa dacă există o doamnă de Maintenon, un rege, un regent ; știa că este bine să trăiești cînd ești iubit, și nu vedea pentru ce nu ar trăi și nu ar iubi mereu.

Ajunsese aici cu visul său cînd, așa după cum am spus mai înainte, luînd cina cu prietenul său baronul de Valef într-o casă onorabilă din strada Saint-Honoré, fusese de-

odată trezit brutal de către Lafare. Deșteptarea îndrăgostiților este, în general, neplăcută, și am văzut că, sub acest raport, d'Harmental nu era mai răbdător decît ceilalți. Lucrul era, de altminteri, cu atît mai de iertat cavalerului, cu cît el credea că iubește cu adevărat, și cu cît, în buna sa credință teribil de tinerească, el gîndea că nimic nu ar putea să mai ia, în inima sa, locul acestei iubiri ; era o rămășiță de prejudecată provincială pe care o adusese din împrejurimile Nevers-ului. De aceea, așa după cum am văzut, scrisoarea atît de ciudată, dar cel puțin atît de sinceră, a doamnei d'Averne, în loc să-i inspire admirația pe care o merita în această epocă nebună, nebună, mai întîi îl doborîse. Însușirea naturală a fiecărei dureri care se abate peste noi este de a redeștepta toate durerile trecute, pe care le credeam dispărute și care nu erau decît adormite. Sufletul își are, ca și trupul, cicatricile sale, și ele nu se închid niciodată atît de bine încît o rană nouă să nu le poată redeschide. D'Harmental se simți din nou ambițios : pierderea iubitei îi reamintise de pierderea regimentului.

De aceea nu trebuia nimic altceva decît cea de-a doua scrisoare, atît de neașteptată și atît de misterioasă, pentru a mai abate gîndurile cavalerului de la durerea sa. Un îndrăgostit din zilele noastre ar fi aruncat, cu dispreț, scrisoarea cît colo, și s-ar fi desconsiderat, dacă nu și-ar fi scormonit durerea astfel încît să-și plămădească din ea, cel puțin pentru opt zile, o palidă și poetică melancolie ; dar un îndrăgostit din timpul regenței era mult mai îngăduitor. Sinuciderea nu era încă descoperită, și oamenii nu se înecau atunci, cînd cădeau din întîmplare în apă, decît dacă nu găseau la îndemînă nici cel mai mărunt fir de pai de care să se țină.

D'Harmental nu simulă așadar înfumurarea neroadă a tristeții ; el hotărî, suspinînd, este adevărat, că va merge la balul Operei ; și, pentru un amant trădat într-un chip atît de neprevăzut și atît de crud, aceasta însemna deja mult.

Dar, trebuie să spunem, spre rușinea bietei noastre specii, ceea ce îl mînă mai cu seamă la această filozofică hotărîre era faptul că în a doua scrisoare, în cea cu promisiuni atît de minunate, recunoscu scrisul unei femei.

IV

LILIACUL

Balurile Operei făceau pe vremea aceea furori grozave. Erau o invenţie contemporană a cavalerului de Bouillon, căruia nu-i trebuise nimic altceva decît acest serviciu adus societăţii epocii, în goană după distracţii, pentru a i se ierta titlul de prinţ d'Auvergne, pe care şi-l luase fără să se ştie prea bine pentru ce. Aşadar el era acela care inventase această podea dublă care aducea parterul la nivelul scenei, iar regentul, just preţuitor al oricărei invenţii frumoase, îi acordase, spre a-l răsplăti pentru aceasta, o pensie de şase mii de livre. Era de patru ori mai mult decît ceea ce marele rege îi dădea lui Corneille.

Această frumoasă sală, cu arhitectura bogată şi gravă, pe care cardinalul de Richelieu o inaugurase cu o piesă scrisă de el, *Mirame*, sala în care Lulli şi Quinault îşi reprezentaseră pastoralele, şi în care Molière îşi jucase el însuşi principalele capodopere, era, aşadar, în acea seară locul de întîlnire a tot ceea ce curtea avea nobil, bogat şi elegant. D'Harmental, dintr-un sentiment de ciudă foarte firesc în situaţia sa, acordase o grijă şi mai mare ca de obicei toaletei. Din această pricină ajunse cînd sala era deja plină. De aceea i-a şi fost teamă o clipă că masca cu panglică violetă nu o să-l poată găsi, întrucît geniul necunoscut avusese neglijenţa de a nu-i fi indicat un loc de întîlnire. Şi atunci d'Harmental se felicită de a fi venit cu faţa descoperită, hotărîre care, s-o spunem în treacăt, însemna, în ceea ce îl privea, o foarte mare siguranţă în discreţia adversarilor săi, întrucît un singur cuvînt al acestora l-ar fi trimis în faţa parlamentului sau cel puţin la Bastilia ; dar aşa de mare era încrederea pe care gentilomii, în această epocă, o aveau unii faţă de alţii, încît după ce, dimineaţa, spada sa trecuse prin trupul unuia dintre favoriţii regentului, cavalerul venea, fără nici o ezitare, la Palais-Royal, în căutarea unui noroc neaşteptat.

Prima persoană pe care o zări a fost tînărul duce de Richelieu, pe care numele său, aventurile, eleganţa, şi poate indiscreţiile sale, începeau să-l facă atît de căutat. Se vorbea ca despre un fapt sigur că două prinţese din

casa regală își disputau atunci dragostea sa, ceea ce nu le împiedica pe doamnele de Nesle și de Polignac să se bată în duel cu pistolul pentru el, iar pe doamna de Sabran, doamna de Villars, doamna de Mouchy și doamna de Tencin să-și împartă inima lui.

Tocmai se întîlnise cu marchizul de Canillac, unul dintre desfrînații regentului, și pe care, din pricina aparenței rigide pe care o afecta, Alteța Sa îl numea Mentor-ul său. Richelieu începuse să-i povestească lui Canillac o întîmplare, cu glas tare și cu izbucniri zgomotoase. Cavalerul îl cunoștea pe duce, dar nu îndeajuns pentru a pica în mijlocul unei conversații începute ; de altminteri nu pe el îl căuta. De aceea avea de gînd să treacă mai departe, cînd ducele îl opri, apucîndu-l de pulpana hainei.

— La naiba ! rosti el, scumpul meu cavaler, dumneavoastră nu ne stînjeniți ; tocmai îi povestesc lui Canillac o aventură strașnică ce îi poate servi lui, ca locotenent nocturn al domnului regent, și dumneavoastră, ca o persoană expusă la primejdia prin care am trecut eu. Istoria are data de astăzi : acesta e un merit în plus, întrucît nu am avut încă timpul să o povestesc decît la douăzeci de persoane, așa încît este de-abia cunoscută. Răspîndiți-o mai departe : îmi veți face plăcere, la fel și domnului regent.

D'Harmental încruntă din sprîncene, Richelieu își alegea rău momentul : în acea clipă cavalerul de Ravanne tocmai trecea urmărind o mască.

— Ravanne ! strigă Richelieu, Ravanne !

— N-am timp acum, răspunse cavalerul.

— Nu știți oare unde este Lafare ?

— Are o teribilă durere de cap.

— Dar Fargy ?

— Și-a scrîntit piciorul.

Și Ravanne se pierdu în mulțime, după ce a schimbat cu adversarul său din dimineața aceea salutul cel mai amical.

— Ei bine ! și întîmplarea ? întrebă Canillac.

— Am ajuns și la ea. Imaginați-vă că acum șase sau șapte luni, la ieșirea mea de la Bastilia, unde mă trimisese duelul meu cu Gacé, trei sau patru zile poate după ce reapărusem în lume, Rafé îmi înmînează un fermecător bilețel din partea doamnei de Parabère, prin care

sînt invitat să-mi petrec seara la ea. Înțelegeți, cavalere, nu este cazul, în momentul în care ieși din Bastilia, să disprețuiești o întîlnire dată de iubita celui care îi ține cheile. De aceea, nu trebuie să mai întrebați dacă am fost exact. La ora hotărîtă, îmi fac apariția. Ghiciți pe cine găsesc așezat alături de ea pe o sofa ? Mă prind pe ce vreți !

— Pe soțul ei ? întrebă Canillac.

— Nu, nici de cum ; pe Alteța Sa Regală în persoană. Am fost cu atît mai mirat cu cît fusesem introdus ca și cum doamna ar fi fost singură. Totuși, cum înțelegeți bine, cavalere, nu m-am fîstîcit deloc. Am luat un aer grav, naiv și modest, un aer ca al tău, Canillac, și am salutat-o pe marchiză cu aparențele unui atît de profund respect, încît regentul a izbucnit în hohote de rîs. Cum nu mă așteptam la această explozie, mărturisesc, am fost un pic zăpăcit. Am luat un scaun să mă așez, dar regentul îmi făcu semn să iau loc pe sofa, de cealaltă parte a marchizei. M-am supus. „Scumpul meu duce, îmi spuse el, v-am scris pentru o chestiune foarte serioasă. Iat-o pe această sărmană marchiză, care, cu toate că este despărțită de doi ani de soțul său, se găsește însărcinată." Marchiza făcu tot ce putu ca să roșească ; dar simțind că nu va izbuti, își acoperi fața cu evantaiul. După primele cuvinte pe care mi le-a spus cu privire la situația ei, continuă regentul, l-am chemat pe d'Argenson și l-am întrebat al cui ar putea fi copilul. „Oh ! domnule, cruțați-mă !", rosti marchiza. „Haide, puicuța mea, continuă regentul, o să se termine și asta. Un pic de răbdare. Știți ce mi-a răspuns d'Argenson, scumpul meu duce ?" „Nu", am spus eu, destul de stînjenit. „Mi-a spus că e al meu sau al dumneavoastră." „Este o calomnie infamă !" am exclamat eu. „Nu vă mai încurcați în propriile minciuni, duce, marchiza a mărturisit totul." „Atunci, continuai eu, dacă marchiza a mărturisit totul, nu văd ce îmi rămîne să vă mai spun." „De aceea, continuă regentul, nu v-am chemat pentru a-mi da lămuriri mai amănunțite, ci, întrucît sîntem complici la aceeași crimă, să ne scoatem unul pe altul din încurcătură." „Și de cine aveți a vă teme, monseniore ? am întrebat eu. În ceea ce mă privește, eu știu că, protejat de numele Alteței Voastre, pot să înfrunt orice." „De cine avem să ne temem, scumpul meu ? De țipetele lui Parabère, care va voi să-l

fac duce." „Ei bine ! dar dacă l-am face tată ?" am răspuns eu. „Chiar așa, exclamă regentul, asta ne convine de minune, și ați avut aceeași idee ca și marchiza." „La naiba, doamnă, am răspuns eu, aceasta-i o mare onoare pentru mine." „Dar dificultatea, obiectă doamna de Parabère, stă în faptul că au trecut mai bine de doi ani de cînd nici măcar nu am mai vorbit cu marchizul, și, cum are pretenția că-i gelos, sever, mai știu eu ce, a făcut jurămînt că dacă vreodată m-aș găsi în poziția în care mă aflu, s-ar răzbuna pe mine făcîndu-mi un proces despre care să se ducă vestea." „Înțelegeți, Richelieu, lucrurile iau o întorsătură îngrijorătoare", adăugă regentul. „Pe toți dracii ! vă cred prea bine, monseniore !" „Am într-adevăr la dispoziție cîteva mijloace de constrîngere, dar aceste mijloace nu merg pînă la a forța un soț să-și primească soția în casa lui." „Ei bine ! reluai eu, dacă l-am face să vină el la soția sa ?" „Iată dificultatea !" „Așteptați puțin, doamnă marchiză. Fără indiscreție, domnul de Parabère mai este stăpînit oare de slăbiciunea sa pentru vinul de Chambertin și de Romanée ?" „Mă tem că da", spuse marchiza. „Atunci, monseniore, sîntem salvați ! Îl invit pe domnul marchiz la cină, în mica mea casă, împreună cu o duzină de desfrînați și de femei încîntătoare ! Dumneavoastră mi-l trimiteți pe Dubois..." „Cum ! Dubois ?" întrebă regentul. „Fără îndoială ; trebuie să fie neapărat și cineva care să-și păstreze mintea limpede. Cum Dubois nu poate să bea, și nu fără de motiv, el va avea misiunea să-l facă pe marchiz să bea ; și cînd toată lumea va fi sub masă, îl va scoate din mijlocul nostru, și va face cu el tot ce va pofti. Restul o privește pe marchiză." „Cînd vă spuneam eu, marchiză, reluă regentul, bătînd din palme, că Richelieu e un bun sfătuitor ! Ascultați, duce, continuă el, ar trebui să renunțați să mai dați tîrcoale anumitor palate, s-o lăsați pe bătrînă să moară în liniște la Saint-Cyr, să-l lăsați pe șchiop, la Sceaux, să potrivească rime la versurile lui, și fără șovăire să treceți alături de noi. V-aș da, în guvernul meu, locul pe care îl deține căpățîna aia bătrînă de d'Uxelles, și poate că lucrurile nu ar merge mai rău..." „Ba bine că nu ! am răspuns. Cred și eu, dar lucrul este cu neputință : am alte planuri." „Minte zvăpăiată !" murmură regentul.

— Și domnul de Parabère ? întrebă cavalerul d'Harmental, curios să cunoască sfîrșitul istoriei.

— Domnul de Parabère ! ei bine ! toate lucrurile se petrecură așa cum fuseseră hotărîte mai dinainte. A adormit la mine și s-a trezit la soția sa. Înțelegeți că a făcut mare gălăgie, dar nu mai avea posibilitatea să facă un scandal în toată regula și să intenteze un proces : trăsura îi rămăsese peste noapte la poartă, și toți servitorii îl văzuseră intrînd și ieșind, astfel încît așteptarăm în liniște, deși cu o anumită nerăbdare, să aflăm cu cine avea să semene copilul, — cu domnul de Parabère, cu regentul sau cu mine ? În sfîrșit, marchiza a născut astăzi la amiază.

— Și cu cine seamănă copilul ? întrebă Canillac.

— Cu Nocé ! răspunse Richelieu izbucnind în rîs. Nu-i așa că-i strașnică istoria, marchize ? Tii ! ce nenorocire că sărmanul marchiz de Parabère a făcut prostia să moară înainte de deznodămînt ! Cum ar fi fost el răzbunat de festa pe care i-am jucat-o !

— Cavalere, șopti în acel moment la urechea lui d'Harmental o voce dulce și melodioasă, în timp ce o mînă mică i se așeza pe braț, cînd veți fi terminat cu domnul de Richelieu, cer să vin eu la rînd.

— Scuzați-mă, domnule duce, zise cavalerul, vedeți însă că sînt pe cale de a fi răpit.

— Vă las să vă duceți, dar cu o condiție.

— Care ?

— Să povestiți istoria pe care v-am spus-o acestui fermecător liliac, trasîndu-i sarcina să o repete la toate păsările de noapte pe care le cunoaște.

— Mi-e tare teamă, răspunse d'Harmental, că nu voi avea timp.

— Oh ! atunci, cu atît mai bine pentru dumneavoastră, reluă ducele, dînd drumul cavalerului pe care îl ținuse pînă atunci de pulpana hainei, întrucît în acest caz veți avea să-i spuneți desigur ceva mai interesant.

Și se întoarse pe călcîie spre a lua el însuși la braț un domino, care, în treacăt, tocmai îl felicitase pentru aventura sa.

Cavalerul d'Harmental aruncă o privire rapidă asupra măștii care îl acostase mai înainte, spre a se încredința dacă era într-adevăr aceea care îi dăduse întîlnire, și

văzu pe umărul ei stîng panglica violetă care trebuia să-i slujească drept semn de recunoaştere. Se grăbi apoi să se îndepărteze de Canillac şi de Richelieu, spre a nu fi întrerupt în timpul conversaţiei, care, după toate probabilităţile, trebuia să prezinte pentru el un oarecare interes.

Necunoscuta, care îşi trădase spiţa femeiască după sunetul vocii, era de statură mijlocie, şi, atît pe cît se putea judeca după elasticitatea şi supleţea mişcărilor, părea a fi o femeie tînără. În ceea ce priveşte talia, turnura, tot ceea ce un ochi pătrunzător are atîta interes să descopere într-un asemenea caz, era inutilă orice osteneală în acest sens, dat fiind slabul rezultat pe care îl promitea acest studiu. Într-adevăr, aşa cum arătase deja domnul de Richelieu, ea adoptase dintre toate costumele pe acela care era cel mai în măsură să ascundă fie farmecele, fie defectele : era îmbrăcată ca un liliac, costum foarte folosit în această epocă, şi cu atît mai comod cu cît era de o simplitate perfectă, compunîndu-se doar din împreunarea a două fuste negre. Modul de a le întrebuinţa era la îndemîna oricui : se strîngea una, ca de obicei, în jurul brîului ; se trecea capul mascat prin deschizătura buzunarului celeilalte ; se trăgea în jos partea din faţă, din care se făceau două aripi ; se ridica partea de dinapoi, din care luau naştere două coarne, şi aveai aproape certitudinea de a-l scoate din toate săritele pe interlocutor, care nu te recunoştea, împachetat astfel, decît atunci cînd se dădea dovadă de o extremă bunăvoinţă.

Cavalerul făcu toate aceste remarci în mai puţin timp decît ne-a trebuit nouă pentru a descrie un asemenea costum ; dar neavînd nici o idee despre persoana cu care avea de-a face, şi crezînd că era vorba pur şi simplu de vreo intrigă amoroasă, el ezita să-i adreseze cuvîntul, cînd, întorcîndu-şi capul spre necunoscută, auzi următoarele cuvinte :

— Cavalere, îi spuse masca fără să-şi dea osteneala de a-şi deghiza vocea, avînd fără îndoială certitudinea că vocea sa îi era necunoscută, ştiţi oare că vă sînt îndoit de recunoscătoare pentru faptul de a fi venit, mai cu seamă în starea de spirit în care vă aflaţi ? Din nenorocire, nu pot, cu cugetul curat, să atribui o asemenea promptitudine decît curiozităţii.

— Frumoasă mască, reluă d'Harmental, nu mi-aţi spus în scrisoarea dumneavoastră că sînteţi un geniu bun ? Or, dacă în realitate vă bucuraţi de o natură superioară, trecutul, prezentul şi viitorul trebuie să vă fie pe deplin cunoscute ; ştiaţi aşadar că voi veni, şi, pentru că o ştiaţi, venirea mea nu trebuie deci să vă mire.

— Vai ! răspunse necunoscuta, se vede bine că sînteţi un nevolnic muritor, şi că aveţi fericirea de a nu vă fi ridicat niciodată deasupra sferei dumneavoastră. Altminteri aţi şti că dacă noi cunoaştem, după cum spuneţi, trecutul, prezentul şi viitorul, această ştiinţă este mută în ceea ce ne priveşte, iar lucrurile pe care noi le dorim cel mai mult rămîn cufundate pentru noi în cea mai adîncă obscuritate.

— Drace ! răspunse d'Harmental, ştiţi oare scumpe geniu, că mă veţi face tare înfumurat dacă aveţi de gînd să continuaţi pe acest ton ? Întrucît, luaţi seama, mi-aţi spus, sau cam pe aproape, că aveaţi o mare dorinţă să vin la întîlnirea cu dumneavoastră.

— Credeam că nu vă aduc la cunoştinţă nimic nou, cavalere, şi mi se pare că scrisoarea, în privinţa dorinţei pe care o aveam de a vă vedea, nu trebuia să vă lase nici o îndoială.

— Această dorinţă, pe care nu o admit de altminteri decît pentru că o mărturisiţi şi pentru că sînt prea curtenitor pentru a vă contrazice, nu v-a făcut oare să promiteţi, în această scrisoare, mai mult decît este în puterea dumneavoastră de a vă ţine de cuvînt ?

— Puneţi la încercare ştiinţa mea, ea are să vă arate capacitatea puterii mele.

— Oh ! Doamne ! Mă voi mărgini la lucrul cel mai simplu. După cum spuneţi, cunoaşteţi trecutul, prezentul şi viitorul ; ghiciţi-mi norocul.

— Nimic mai uşor : daţi-mi mîna.

D'Harmental făcu ce i se cerea.

— Nobile cavaler, rosti necunoscuta după un moment de examinare, văd foarte citeţ scrise, prin direcţia aductorului şi prin dispunerea fibrelor longitudinale ale apronevrozei palmare, cinci cuvinte, în care este cuprinsă întreaga istorie a vieţii dumneavoastră ; aceste cuvinte sînt : *curaj, ambiţie, dezamăgire, dragoste* şi *trădare.*

— La naiba ! o întrerupse cavalerul, nu știam că geniile studiază atît de aprofundat anatomia și că ele sînt obligate să-și ia licența ca un bacalaureat de la Salamanca !

— Geniile știu tot ceea ce știu oamenii, și multe alte lucruri încă, nobile cavaler.

— Ei bine ! ce vor să spună aceste cuvinte atît de sonore și atît de opuse în același timp, și ce vă fac ele cunoscut despre mine, în trecut, foarte savantul meu geniu ?

— Ele îmi fac cunoscut că numai prin *curajul* dumneavoastră ați dobîndit gradul de colonel pe care l-ați deținut în armata din Flandra ; că acest grad trezise *ambiția* dumneavoastră ; că această *ambiție* a fost urmată de o *dezamăgire*, și că ați crezut că vă veți consola de această *dezamăgire* prin *dragoste ;* dar că *dragostea,* ca și situația înaltă, fiind expusă *trădării,* dumneavoastră ați fost trădat.

— Nu-i rău, rosti cavalerul, nici sibila din Cumae nu s-ar fi descurcat mai bine. Un pic de imprecizie, ca în toate horoscoapele ; dar, altfel, o mare parte de adevăr în toate acestea. Să trecem la prezent, frumoasă mască.

— Prezentul ! cavalere ! Să vorbim foarte încet despre **el,** căci miroase teribil a Bastilie !

Cavalerul tresări fără voie, întrucît el credea că nimeni, cu excepția actorilor care jucaseră acolo un rol, nu putea să-i cunoască aventura din dimineața aceea.

— La această oră, continuă necunoscuta, doi bravi gentilomi zac foarte jalnic în paturile lor, în timp ce noi flecărim plini de veselie la bal ; și aceasta, pentru că un anumit cavaler d'Harmental, mare amator de a asculta pe la uși, nu și-a amintit de un hemistih al lui Virgiliu.

— Și care este acest hemistih ? întrebă cavalerul din ce în ce mai mirat.

— *Facilis descensus Averni* *, spuse, rîzînd, liliacul.

— Scumpul meu geniu ! exclamă cavalerul, cufundîndu-și privirile prin deschizăturile măștii necunoscutei, iată, permiteți-mi să v-o spun, un citat cam masculin.

— Nu știți oare că geniile sînt de amîndouă sexele ?

— Da, însă nu auzisem spunîndu-se despre ele că citează atît de curent din *Eneida.*

---

* Coborîrea în [lacul] Avern este ușoară. *Eneida,* cartea a VI-a. (Continuarea versului : dar să scapi din întunecata vîltoare, aceasta este dificultatea.) (nota trad.).

— Nu este oare corect citatul ? Îmi vorbiţi despre sibila din Cumae, eu vă răspund în limba sa ; îmi cereţi ceva pozitiv, eu vă servesc prompt ; dar, voi muritorii, nu sînteţi niciodată satisfăcuţi.

— Nu, întrucît mărturisesc că această ştiinţă a trecutului şi a prezentului îmi trezeşte o teribilă poftă de a cunoaşte viitorul.

— Există totdeauna două viitoruri, zise masca ; există viitorul sufletelor slabe, şi viitorul sufletelor tari. Dumnezeu a dat omului liberul arbitru, pentru ca el să poată alege. Viitorul dumneavoastră depinde de dumneavoastră.

— Totuşi trebuie să le cunoşti, aceste două viitoruri, pentru a-l alege pe cel mai bun.

— Ei bine ! există unul care vă aşteaptă undeva, în împrejurimile Nevers-ului, într-un fund de provincie, între iepurii de casă din iepurărie şi găinile din curtea dumneavoastră de păsări. Acesta vă va duce drept pe banca de epitrop al bisericii. Se încropeşte dintr-o ambiţie facilă, şi nu trebuie decît să vă lăsaţi în voia soartei pentru a-l înfăptui : sînteţi pe această cale.

— Şi celălalt ? replică d'Harmental, vizibil iritat că s-a putut presupune o clipă că un asemenea viitor l-ar putea aştepta vreodată pe el.

— Celălalt, zise necunoscuta rezemîndu-şi braţul de braţul tînărului gentilom, şi aţintindu-şi ochii asupra lui prin mască ; celălalt vă va arunca în mijlocul atenţiei şi în plină lumină ; celălalt va face din dumneavoastră unul din actorii scenei care se joacă în lume ; fie că veţi pierde, fie că veţi cîştiga, vă va lăsa cel puţin renumele unui mare jucător.

— Dacă pierd, ce voi pierde ? întrebă cavalerul.

— Viaţa probabil.

Cavalerul făcu un gest de dispreţ.

— Şi dacă voi cîştiga ? adăugă el.

— Ce spuneţi de gradul de comandant de regiment, de titlul de *grande* de Spania, şi de cordonul ordinului Sfîntului Spirit ? Toate acestea fără a mai socoti în perspectivă bastonul de mareşal.

— Spun că, într-adevăr, cîştigul merită miza, frumoasă mască, şi dacă tu îmi dai dovada că poţi să respecţi ceea ce promiţi, sînt omul care îţi trebuie.

— Această dovadă, răspunse masca, nu vă poate fi dată decît de altcineva, nu de mine, cavalere, și dacă voiți s-o căpătați, trebuie să mă urmați.

— Oh ! oh ! spuse d'Harmental. Să mă fi înșelat oare, și tu să nu fi decît un geniu de mîna a doua, un spirit subaltern, o putere intermediară ? Drace ! Iată ceva care mi-ar scădea un pic din considerația ce o am pentru tine.

— Ce importanță are, dacă eu sînt supusa vreunei mari vrăjitoare, și dacă ea este cea care mă trimite !

— Te previn că nu tratez nimic prin ambasador.

— De aceea și am misiunea să vă conduc la ea.

— Atunci o voi vedea ?

— Față în față, așa cum Moise l-a văzut pe Dumnezeu.

— Să pornim, în acest caz !

— Cavalere, sînteți tare zorit la treabă ! Uitați oare că înainte de orice inițiere există anumite ceremonii indispensabile pentru a se lua măsuri de garanție privind discreția inițiaților ?

— Și ce trebuie să fac ?

— Trebuie să vă lăsați legat la ochi, să vă lăsați condus acolo unde se va voi să fiți dus ; apoi, odată sosit la poarta templului, trebuie să depuneți jurămîntul solemn că nu veți dezvălui nimic, nimănui, oricine ar fi, despre lucrurile care vi se vor spune sau despre persoanele pe care le veți vedea.

— Sînt gata să jur pe Styx, zise rîzînd d'Harmental.

— Nu, cavalere, răspunse masca cu o voce gravă ; jurați pur și simplu pe onoare, sînteți cunoscut, și aceasta va fi de ajuns.

— Și acest jurămînt odată depus, întrebă cavalerul după o clipă de tăcere și de reflecție, îmi va fi permis să mă retrag dacă lucrurile care mi se vor propune nu sînt dintre acelea pe care să le poată îndeplini un gentilom ?

— Nu veți avea decît conștiința dumneavoastră drept arbitru, și nu vi se va cere decît cuvîntul dumneavoastră drept garanție.

— Sînt gata, rosti cavalerul.

— Să mergem așadar, rosti masca.

Cavalerul se pregăti să traverseze mulțimea în linie dreaptă pentru a ajunge la ieșirea din sală, dar zărindu-i

pe Brancas, Broglie şi Simiane care se aflau în calea lui, şi care, fără îndoială, l-ar fi oprit din drum, făcu un ocol care, totuşi, avea să-l ducă la aceeaşi ţintă.

— Ce faceţi ? întrebă masca.

— Evit să întîlnesc vreo persoană care ar putea să ne întîrzie.

— Cu atît mai bine ! Începeam să mă tem.

— De ce vă temeaţi ? întrebă d'Harmental.

— Mă temeam, răspunse masca rîzînd, ca graba dumneavoastră să nu fie diminuată cu diferenţa dintre diagonală şi cele două laturi ale pătratului.

— La naiba ! spuse d'Harmental, iată pentru prima oară, cred, cînd se dă întîlnire unui gentilom, la balul Operei, pentru a i se vorbi despre anatomie, literatură veche şi matematici ! Regret că trebuie să v-o spun, frumoasă mască, dar sînteţi într-adevăr geniul cel mai pedant pe care l-am cunoscut în viaţa mea.

Liliacul izbucni în rîs, dar nu răspunse nimic la această butadă în care răbufnea ciuda cavalerului de a nu putea recunoaşte o persoană care părea totuşi atît de bine informată cu privire la propriile sale aventuri ; dar cum această ciudă nu făcea decît să-i sporească curiozitatea, amîndoi, coborînd la fel de grăbiţi, se aflară după cîteva clipe în vestibul.

— Ce drum apucăm ? rosti cavalerul. O să mergem pe sub pămînt sau într-un car purtat de doi grifoni ?

— Dacă permiteţi, cavalere, o să mergem pur şi simplu într-o trăsură. În fond, şi cu toate că aţi lăsat impresia că vă îndoiţi nu o singură dată de acest fapt, eu sînt femeie şi mi-e frică de întuneric.

— Permiteţi-mi, în acest caz, să poruncesc să tragă la scară caleaşca mea, rosti cavalerul.

— Nu, eu o am pe a mea, vă rog, răspunse masca.

— Chemaţi-o atunci !

— Cu permisiunea dumneavoastră, cavalere, nu vom fi mai mîndri decît Mahomet faţă de munte ; şi cum caleaşca mea nu poate să vină la noi, vom merge noi la ea.

După aceste cuvinte, liliacul îl conduse pe cavaler în strada Saint-Honoré. O trăsură fără armoarii, la care erau înhămaţi doi cai de culoare închisă, aştepta la colţul străduţei Pierre-Lescot. Vizitiul se afla pe capră, înfăşurat într-o manta mare, fără mîneci, care îi ascundea toată partea de jos a feţei, în timp ce o pălărie largă, în

trei colţuri, îi acoperea fruntea şi ochii. Un lacheu ţinea cu o mînă o portieră deschisă, iar cu cealaltă îşi masca faţa cu o batistă.

— Urcaţi-vă, îi spuse masca lui d'Harmental.

Cavalerul şovăi o clipă : aceşti doi slujitori necunoscuţi fără livrea, care păreau tot atît de dornici ca şi stăpîna lor să-şi păstreze incognito-ul ; această caleaşcă fără nici o iniţială, fără nici un blazon, locul obscur unde era retrasă, ora înaintată din noapte, totul îi inspira lui d'Harmental un sentiment de neîncredere foarte firesc ; dar numaidecît, gîndindu-se că oferea braţul unei femei şi că avea cu el o spadă, se urcă cu îndrăzneală în caleaşcă. Liliacul se aşeză lîngă el, iar lacheul închise la loc portiera cu un resort care se învîrtea de două ori în felul unei chei.

— Ei bine ! Nu plecăm ? întrebă cavalerul, văzînd că trăsura rămînea nemişcată.

— Ne rămîne de luat o mică precauţie, răspunse masca scoţînd din buzunar o batistă de mătase.

— Ah ! da, este adevărat, zise d'Harmental, o uitasem ; mă las în voia dumneavoastră cu toată încrederea ; faceţi ce credeţi de cuviinţă.

Şi îşi aplecă înainte capul.

Necunoscuta îl legă la ochi, apoi, odată operaţia terminată, rosti :

— Cavalere, îmi daţi cuvîntul dumneavoastră de onoare că nu veţi îndepărta această legătură mai înainte de a fi primit permisiunea de a o scoate ?

— Vi-l dau.

— Bine.

După care, ridicînd geamul din faţă, necunoscuta se adresă vizitiului :

— Unde ştiţi, domnule conte.

Şi caleaşca porni în galop.

V

ARSENALUL

Pe cît fusese de animată conversaţia la bal, pe atît a fost de absolută liniştea în timpul drumului. Această aventură, care se înfăţişase mai întîi sub aparenţele unei

aventuri de dragoste, căpătase îndată o alură mai gravă şi se îndrepta vizibil spre uneltirea politică. Dacă acest aspect nou nu îl înfricoşa pe cavaler, îi dădea cel puţin un motiv de gîndire, şi aceste reflecţii erau cu atît mai profunde cu cît nu odată el visase la ceea ce ar trebui să facă dacă s-ar găsi într-o situaţie asemănătoare cu aceea în care probabil urma să se afle.

În viaţa oricărui om există o clipă care îi decide întregul viitor. Această clipă, oricît de importantă ar fi ea, rareori este pregătită de calcul şi dirijată de voinţă : aproape totdeauna hazardul este acela care îl înşfacă pe om, aşa cum face vîntul cu o frunză, şi care îl aruncă pe un făgaş nou şi necunoscut, unde, odată intrat, este constrîns să se supună unei forţe superioare, şi crezînd că îşi urmează liberul arbitru, nu este decît sclavul împrejurărilor sau jucăria evenimentelor.

Aşa fusese şi cu cavalerul ; noi am văzut pe ce poartă intrase el la Versailles, şi cum interesul şi chiar recunoştinţa trebuiseră să-l aţaşeze de partidul bătrînei curţi chiar în absenţa simpatiei. D'Harmental, prin urmare, nu calculase binele sau răul pe care doamna de Maintenon îl făcuse Franţei ; nu discutase dreptul sau puterea pe care le avea Ludovic al XIV-lea de a-şi legitima bastarzii ; nu cîntărise în balanţa genealogiei pe domnul duce du Maine şi pe domnul duce d'Orléans ; el înţelesese din instinct că trebuia să-şi devoteze viaţa acelora care i-o făcuseră, din obscură, glorioasă ; iar cînd murise acest rege bătrîn, cînd aflase că ultimele sale dorinţe erau ca domnul duce du Maine să deţină regenţa, cînd văzuse că ultimele dorinţe ale regatului erau anulate de parlament, el socotise ca o uzurpare înălţarea la putere a domnului duce d'Orléans, şi cu certitudinea unei reacţii armate împotriva acestei puteri, îşi aruncase privirile prin toată Franţa pe unde flutura stindardul sub faldurile căruia conştiinţa sa îi spunea că trebuia să se alinieze. Dar, spre marea sa uimire, nimic din ceea ce aştepta nu se întîmplase ; Spania, atît de interesată să vadă în fruntea cîrmuirii Franţei o voinţă prietenă, nici nu protestase măcar ; domnul du Maine, obosit de o luptă care nu durase totuşi decît o zi, reintrase în umbra din care se părea că nu ieşise decît fără voia sa ; domnul de Toulouse, blînd, bun, liniştit, şi căruia aproape că îi era ruşine de favorurile cu care fuseseră copleşiţi el şi

fratele său, nici nu lăsa măcar să se bănuiască faptul că el ar putea vreodată să se proclame șef de partid ; mareșalul de Villeroy făcea o opoziție slabă și cicălitoare, în care nu se vădea nici plan nici calcul ; Villars nu se ducea la nimeni, dar aștepta, evident, ca lumea să vină la el ; d'Uxelles se raliase și acceptase prezidența afacerilor străine ; ducii și pairii aveau răbdare și îl linguşeau pe regent în speranța că acesta, în cele din urmă, așa cum promisese, va ridica ducilor du Maine și de Toulouse întîietatea pe care Ludovic al XIV-lea le-o acordase față de ei ; în sfîrșit, exista o proastă dispoziție, se vădea o nemulțumire, chiar o opoziție față de cîrmuirea ducelui de Orléans, dar toate acestea erau impalpabile, invizibile, împrăștiate. Nicăieri un nucleu în jurul căruia să se reunească aderenți, nicăieri o voință căreia să i-o înfeudeze pe a sa ; pretutindeni zgomot, veselie pretutindeni ; din piscul societății pînă în adîncurile sale, plăcerea ținea loc fericirii ; iată ce văzuse d'Harmental, iată ce-l făcuse să-și vîre din nou în teacă spada pe jumătate trasă. El crezuse că era singurul care a întrevăzut o altă soluție a lucrurilor, și rămăsese convins că această soluție nu existase vreodată decît în imaginația sa, întrucît cei mai interesați de izbînda pe care o visase el păreau să o socotească atît de imposibil de atins, încît nu încercau nimic spre a ajunge la ea.

Dar din clipa în care vedea că se înșelase, din clipa în care, sub această aparență veselă, se pregătea ceva sumbru, din clipa în care această nepăsare nu era decît un văl pentru a ascunde ambiții clocotitoare, totul îi apărea altfel, iar speranțele sale, pe care le crezuse moarte și care nu erau decît ațipite, murmurau, trezindu-se, promisiuni mai seducătoare ca oricînd. Aceste oferte care i se făcuseră adineauri, oricît de exagerate se conturau, acest viitor care i se promitea, oricît de improbabil ar fi fost, îi înflăcărase imaginația. Or, la douăzeci și șase de ani, imaginația este o ciudată fermecătoare ; este arhitectul palatelor aeriene, este zîna cu vise de aur, este regina regatului fără de margini, și oricît de puțin și-ar sprijini planurile cele mai gigantice pe cea mai plăpîndă trestie, ea le și vede înfăptuite, ca și cum acestea ar avea drept temelie axa de neclintit a pămîntului.

De aceea, cu toate că trăsura gonea de aproape o jumătate de oră, cavalerului nu i se păruse deloc că timpul

a trecut încet ; el era atît de adînc cufundat în reflecţiile sale, încît chiar de nu ar fi fost legat la ochi, tot ar fi ignorat prin ce străzi era purtat. În sfîrşit, deslușI un zgomot surd, aşa cum iscă roţile unei trăsuri ce trece pe sub o boltă : auzi scîrţîind o poartă ce se deschidea pentru a-i face loc să intre şi care se închise în urma ei, şi aproape imediat caleașca se opri, după ce descrisese un rondou.

— Cavalere, îi spuse călăuza, dacă vă e teamă să vă angajaţi mai departe, este încă timp şi puteţi da înapoi. Dacă, dimpotrivă, nu v-aţi schimbat hotărîrea, veniţi.

Drept orice răspuns, d'Harmental întinse mîna. Lacheul deschise portiera ; mai întîi coborî necunoscuta, după care îl ajută pe cavaler să coboare ; imediat picioarele sale dădură de o scară, urcă cele şase trepte ale unui peron, şi, tot cu ochii legaţi, tot condus de doamna mascată, traversă un vestibul, apucă pe un coridor, intră într-o cameră. În acest moment auzi cum trăsura pornea din nou.

— Iată-ne sosiţi, rosti necunoscuta ; vă reamintiţi bine condiţiile noastre, cavalere ? Sînteţi liber să acceptaţi sau să nu acceptaţi un rol în piesa care urmează să se joace în ceasul acesta ; dar, în caz de refuz, promiteţi pe onoarea dumneavoastră să nu spuneţi nimănui un singur cuvînt despre persoanele pe care le veţi vedea şi despre lucrurile pe care le veţi auzi ?

— Jur pe onoarea mea ! răspunse cavalerul.

— Atunci, luaţi loc, aşteptaţi în această cameră, şi să nu vă scoateţi legătura de pe ochi decît în momentul în care veţi auzi sunînd orele două. Fiţi liniştit, nu mai aveţi mult timp de aşteptat.

După ce rosti aceste cuvinte, călăuza cavalerului se despărţi de el ; o uşă se deschise şi apoi se închise din nou. Aproape numaidecît bătu orele două, şi cavalerul îşi smulse legătura de pe ochi.

Se afla singur în cel mai fermecător budoar cu putinţă de imaginat ; era o mică încăpere în formă de octogon, toată îmbrăcată în mătase liliachie şi argintie, decorată cu desene mari, cu mobile şi uşi tapisate ; mesele şi etajerele erau lucrate în chip minunat de Boulle, şi erau toate încărcate cu magnifice bibelouri de China ; pardoseala era acoperită cu un covor persan, iar tavanul era

pictat de Watteau, care începea să fie pictorul la modă. La această privelişte, cavalerului îi veni greu să creadă că fusese chemat pentru o chestiune gravă, şi aproape că se reîntoarse la primele sale idei.

În acest moment se deschise o uşă ascunsă în tapiserie, şi d'Harmental văzu apărînd o femeie, pe care, în înflăcărarea fantastică a minţii sale, ar fi putut să o ia drept o zînă, într-atît de subţire, de zveltă şi de mică îi era talia ; era îmbrăcată într-o fermecătoare rochie de pekin de culoarea mărgăritarului, presărată toată cu buchete atît de încîntător brodate încît de la o depărtare de trei paşi, le-ai fi putut lua drept flori naturale ; volanele, mînecile lungi şi nodurile de panglici din păr erau din dantelă de Englitera ; podoabele în chip de fundă erau din perle, cu agrafe din diamante.

În ceea ce priveşte figura, aceasta era acoperită de o jumătate de mască din catifea neagră, de care atîrna o prelungire din dantelă de aceeaşi culoare.

D'Harmental se înclină, întrucît era ceva regesc în mersul şi în aliura acestei doamne, înţelegînd atunci că prima femeie nu era decît solul acesteia.

— Doamnă, îi spuse el, am părăsit oare de-a binelea pămîntul oamenilor, cum încep să cred, pentru lumea geniilor, şi sînteţi cumva puternica zînă căreia îi aparţine acest frumos palat ?

— Vai ! cavalere, răspunse doamna mascată cu o voce dulce, şi totuşi hotărîtă şi sigură, eu nu sînt deloc o zînă puternică, ci, dimpotrivă, o sărmană prinţesă persecutată de un vrăjitor rău care mi-a răpit coroana şi care îmi asupreşte cu multă cruzime regatul. De aceea, după cum vedeţi, caut pretutindeni un cavaler viteaz care să mă elibereze, iar vîlva stîrnită de renumele ce-l aveţi a făcut să mă adresez dumneavoastră.

— Dacă nu este nevoie decît de viaţa mea pentru a vă înapoia trecuta dumneavoastră putere, doamnă, reluă d'Harmental, rostiţi un singur cuvînt, şi sînt gata să mi-o risc cu bucurie. Cine este acest vrăjitor cu care trebuie să mă lupt ? Cine este acest uriaş pe care trebuie să-l spintec ? Întrucît dintre toţi m-aţi ales pe mine, voi fi demn de onoarea pe care mi-aţi făcut-o. Din acest moment, vă dau cuvîntul meu, chiar dacă această făgăduială ar trebui să mă piardă.

— În orice caz, cavalere, vă veţi pierde într-o bună companie, rosti doamna necunoscută deznodîndu-şi şireturile măştii şi descoperindu-şi faţa ; căci vă veţi pierde cu fiul lui Ludovic al XIV-lea şi cu nepoata marelui Condé.

— Doamna ducesă du Maine ! exclamă d'Harmental punînd un genunchi la pămînt. Alteţa Voastră să mă ierte dacă, necunoscînd-o, am putut rosti ceva care să nu fie în armonie cu profundul respect pe care i-l port.

— Nu aţi spus decît lucruri de care trebuie să fiu mîndră şi recunoscătoare, cavalere. Dar poate că dumneavoastră vă căiţi de a le fi rostit. În acest caz, sînteţi liber să decideţi, şi puteţi să vă luaţi cuvîntul înapoi.

— Să mă ferească Dumnezeu, doamnă, ca după ce am avut fericirea de a-mi lega prin jurămînt viaţa în slujba unei atît de mari şi de nobile prinţese cum sînteţi dumneavoastră, să fiu aşa de nefericit încît să mă lipsesc eu însumi de cea mai mare cinste pe care am îndrăznit vreodată s-o sper ! Nu, doamnă, dimpotrivă, vă implor, luaţi în serios ceea ce v-am oferit adineaori în glumă, adică braţul, spada şi viaţa mea.

— Să mergem, cavalere, rosti ducesa du Maine cu acel surîs care o făcea atît de puternică asupra tuturor celor care o înconjurau, văd că baronul de Valef nu m-a înşelat în ceea ce vă priveşte, şi că sînteţi aşa cum v-a înfăţişat. Veniţi, să vă prezint prietenilor noştri.

Ducesa du Maine păşi prima, iar d'Harmental o urmă, uluit încă de-a binelea de cele petrecute, dar foarte hotărît, jumătate din orgoliu, jumătate din convingere, să nu dea nici un pas înapoi.

Ieşirea dădea în acelaşi coridor prin care îl introdusese prima sa călăuză. Doamna du Maine şi cavalerul făcură cîţiva paşi împreună pe coridor, apoi ducesa deschise uşa unui salon în care îi aşteptau patru noi personaje : cardinalul de Polignac, marchizul de Pompadour, domnul de Malezieux şi abatele Brigaud.

Cardinalul de Polignac trecea drept iubitul doamnei du Maine. Era un prelat frumos, avînd între patruzeci şi patruzeci şi cinci de ani, totdeauna îmbrăcat cu un rafinament desăvîrşit, cu vocea mieroasă datorită obişnuinţei, cu figura rece, din fire timid ; devorat de ambiţie, veşnic înfrînat de slăbiciunea caracterului său, care îl făcea să rămînă la urmă ori de cîte ori ar fi trebuit să meargă

în frunte ; altminteri, de neam mare, așa cum arăta și numele său, foarte savant pentru un cardinal și foarte bun literat pentru un mare senior.

Domnul de Pompadour era un bărbat între patruzeci și cinci și cincizeci de ani, fost cavaler de onoare al marelui delfin, fiul lui Ludovic al XIV-lea, și care prinsese cu acest prilej o atît de mare iubire și o atît de afectuoasă veneraţie pentru întreaga familie a marelui monarh, încît, neputînd vedea, fără o profundă durere, cum regentul este pe punctul de a declara război lui Filip al V-lea, se aruncase cu trup și suflet în partidul domnului duce du Maine. Pe lîngă acestea, mîndru și dezinteresat, el dăduse un exemplu de loialitate foarte rar întîlnit în acea epocă, trimiţînd înapoi regentului brevetul pensiilor sale și al aceleia al soţiei sale, și refuzînd, una după alta, pentru el și pentru marchizul de Courcillon, ginerele său, toate slujbele care le fuseseră oferite.

Domnul de Malezieux era un bărbat între șaizeci și șaizeci și cinci de ani. Cancelar de Dombes și senior de Châtenay, el datora acest dublu titlu recunoștinţei domnului duce du Maine, de a cărui educaţie se ocupase. Poet, muzician, autor de mici comedii pe care le interpreta el însuși cu extrem de mult spirit, născut pentru viața leneșă și intelectuală, totdeauna preocupat de plăcerea tuturor și de fericirea personală a doamnei du Maine, faţă de care devotamentul său mergea pînă la adoraţie, era tipul sibaritului din secolul al optsprezecelea ; dar asemenea sibariţilor, care, atraşi irezistibil de priveliștea frumuseţii, o urmară pe Cleopatra la Actium și se lăsară uciși în jurul ei, el ar fi urmat-o pe scumpa sa Benedicta prin foc și apă, și, la un cuvînt al ei, fără ezitare, fără zăbavă, și voi spune aproape fără regret, s-ar fi azvîrlit din înaltul turnurilor catedralei Notre-Dame.

Abatele Brigaud era fiul unui negustător din Lyon. Tatăl său, care avea mari interese comerciale cu regala curte a Spaniei, fu însărcinat să arunce așa, în vînt, și ca de la el pornind, unele propuneri cu privire la căsătoria tînărului Ludovic al XIV-lea cu infanta Maria-Tereza de Austria. Dacă aceste propuneri ar fi fost rău primite, miniștrii Franţei le-ar fi dezaprobat, și nu ar mai fi fost nimic de adăugat ; însă ele fură bine primite, și miniștrii Franţei își dădură asentimentul. Căsătoria avu loc, și cum micul Brigaud veni pe lume cam în același timp cu marele

delfin, tatăl său ceru drept recompensă ca fiul regelui să fie naşul fiului său, ceea ce îi fu acordat cu amabilitate. Mai mult, tînărul Brigaud fu plasat în preajma delfinului, unde îl cunoscu pe marchizul de Pompadour, care, aşa după cum am mai spus, era cavaler de onoare. La vîrsta luării unei hotărîri, Brigaud intră la călugării de la Oratoire şi ieşi de acolo abate. Era un om fin, îndemînatec, ambiţios, dar căruia, aşa cum se întîmplă cîteodată şi celor mai mari genii, îi scăpaseră ocaziile de a ajunge departe. Cîtva timp înainte de epoca în care am ajuns, îl întîlnise pe marchizul de Pompadour, care căuta el însuşi un om inteligent şi priceput la intrigi, capabil de a fi secretarul doamnei du Maine. Îi spuse la ce îl expunea această funcţie într-un asemenea moment. Brigaud cîntări o clipă atît perspectivele bune cît şi pe cele rele, şi cum cele bune i se păru că au biruit, acceptă.

Dintre aceste patru persoane, d'Harmental nu cunoştea personal decît pe marchizul de Pompadour, pe care îl întîlnise adeseori la domnul de Courcillon, ginerele acestuia, care era puţin rudă de sînge sau prin alianţă cu familia d'Harmental.

Domnul de Polignac, domnul de Pompadour şi domnul de Malezieux vorbeau, în picioare, în faţa unui cămin ; abatele Brigaud stătea jos, în faţa unei mese, şi punea în ordine nişte hîrtii.

— Domnilor, zise ducesa du Maine păşind în încăpere, iată-l pe bravul apărător despre care ne-a vorbit baronul de Valef şi pe care ni l-a adus scumpa dumitale Delaunay, domnule de Malezieux. Dacă numele şi trecutul său nu sînt suficiente pentru a-i sluji de garant faţă de dumneavoastră, atunci răspund eu personal pentru el.

— Prezentat astfel de Alteţa Voastră, zise Malezieux, nu mai vedem în el numai un camarad, ci un veritabil şef pe care vom fi gata să-l urmăm pretutindeni unde va voi să ne conducă.

— Scumpul meu d'Harmental, zise marchizul de Pompadour întinzînd mîna tînărului, noi eram deja aproape rude ; acuma, iată-ne fraţi.

— Fiţi binevenit, domnule, rosti cardinalul de Polignac cu acel ton mieros care îi era obişnuit, şi care contrasta atît de ciudat cu răceala chipului său.

Abatele Brigaud înălță capul, îl întoarse spre cavaler cu o mișcare a gîtului care semăna cu aceea a unui șarpe, și fixă asupra lui d'Harmental doi ochi mici, strălucitori, cum sînt aceia ai linxului.

— Domnilor, zise d'Harmental după ce a răspuns printr-un semn fiecăruia dintre ei, eu sînt nou și tare novice printre dumneavoastră, tare ignorant mai ales cu privire la ce se petrece și la ce vă pot fi de folos ; dar dacă cuvîntul meu de onoare l-am dat doar de cîteva minute, devotamentul meu la cauza care ne reunește datează de mai mulți ani. Vă rog așadar să-mi acordați încrederea pe care atît de generos a solicitat-o pentru mine Alteța Sa Serenisimă. Tot ceea ce vă cer, apoi, este un prilej grabnic spre a vă dovedi că sînt demn de această încredere.

— Minunat ! exclamă ducesa du Maine. Trăiască militarii fiindcă merg drept la țintă ! Nu, domnule d'Harmental, nu, nu vom avea secrete față de dumneavoastră, iar prilejul pe care îl cereți, și care va pune pe fiecare dintre noi la adevăratul său loc, sper că nu se va lăsa așteptat.

— Iertați-mă, doamnă ducesă, întrerupse cardinalul mototolindu-și îngrijorat gulerul de dantelă, dar, după modul în care vă pronunțați, cavalerul ar putea să creadă că este vorba de o conspirație.

— Și despre ce este vorba așadar, cardinale ? întrebă ducesa du Maine cu enervare.

— Este vorba, zise cardinalul, de un consiliu tainic, este adevărat, dar care nu prezintă nimic condamnabil, în care noi căutăm mijloacele pentru a îndrepta nenorocirile statului și pentru a lămuri Franța asupra adevăratelor sale interese, reamintindu-i ultimele dorințe ale regelui Ludovic al XIV-lea.

— Haida-de, cardinale, exclamă ducesa izbind cu piciorul, o să mă faceți să mor de enervare cu toate frazele dumneavoastră ocolite ! Cavalere, continuă ea întorcîndu-se către d'Harmental, nu o ascultați pe Eminența Sa, care, fără îndoială, în acest moment se gîndește la *Anti-Lucrețiul* său. Dacă ar fi fost vorba de un simplu consiliu, ne-am fi descurcat noi cu excelentul cap al Eminenței Sale, și nu am mai fi avut nevoie de dumneavoastră. Este

vorba de o conspirație strașnică și în toată regula împotriva regentului, conspirație din care face parte regele Spaniei, din care face parte cardinalul Alberoni, din care face parte domnul duce du Maine, din care fac parte eu, din care fac parte marchizul de Pompadour și domnul de Malezieux, din care fac parte abatele Brigaud și Valef, din care faceți parte dumneavoastră, din care fac parte domnul cardinal însuși și primul președinte, din care va face parte jumătate din parlament, și din care vor face parte trei sferturi din Franța ! Iată despre ce este vorba, cavalere. Sînteți mulțumit, cardinale ? Este limpede, domnilor ?

— Doamnă ! murmură Malezieux împreunîndu-și mîinile în fața ei cu mai multă devoțiune decît ar fi făcut cu siguranță în fața Fecioarei Maria.

— Nu, după cum vezi, Malezieux, continuă ducesa, mă înfurie cu procedeele sale deplasate de împăciuire ! Doamne ! dar merită oare să fii bărbat ca să bîjbîi astfel la infinit ? Eu, eu nu vă cer o spadă, nu vă cer un pumnal ; să mi se dea numai un cui, iar eu, o femeie, și aproape o pitică, mă voi duce, ca o nouă Jahel, să-l înfig în tîmpla acestui nou Sisara. Atunci totul se va fi sfîrșit, și dacă voi da greș, nu voi fi compromisă decît eu.

Domnul de Polignac scoase un oftat adînc, Pompadour izbucni în rîs, Malezieux încercă să o calmeze pe ducesă, abatele Brigaud își plecă ușor capul și începu să scrie din nou ca și cum n-ar fi auzit nimic.

Cît despre d'Harmental, el ar fi vrut să sărute poala rochiei doamnei du Maine, într-atît această femeie i se părea superioară celor patru bărbați care o înconjurau.

În acest moment, se auzi iarăși zgomotul unei trăsuri care pătrundea în curte și care se oprea în fața peronului. Fără îndoială că persoana așteptată era o persoană însemnată, întrucît se lăsă o mare tăcere, și ducesa du Maine, în nerăbdarea ei, se duse ea însăși să deschidă ușa.

— Ei bine ? întrebă ea.

— Iată-l, rosti în coridor o voce.

Lui d'Harmental i se păru că o recunoaște : vocea liliacului.

— Intrați, intrați, prințe, rosti ducesa ; intrați, vă așteptam.

VI

PRINȚUL DE CELLAMARE

La această invitație, un bărbat înalt, subțire, grav și demn, cu fața pîrlită de soare, păși înăuntru, învăluit într-o mantie, și dintr-o singură aruncătură de ochi îmbrățișă tot ce se afla în cameră, oameni și lucruri. Cavalerul îl recunoscu pe ambasadorul Majestăților Lor Catolice, prințul de Cellamare.

— Ei bine ! prințe, întrebă ducesa, ce noutăți ne spuneți ?

— Spun, doamnă, răspunse prințul sărutîndu-i respectuos mîna și aruncîndu-și mantia pe un fotoliu, spun că Alteța Voastră Serenisimă ar trebui neapărat să-și schimbe vizitiul. Îi prevestesc nenorociri dacă îl ține mai departe în slujbă pe pezevenghiul care m-a adus aici ; se pare că a fost plătit de regent pentru a frînge gîtul Alteței Voastre și al prietenilor săi.

Toți cei de față izbucniră în rîs și în special vizitiul însuși, care, fără ceremonie, intrase în urma prințului, și care, aruncîndu-și mantaua largă și pălăria pe un scaun vecin cu fotoliul pe care prințul de Cellamare își azvîrlise mantia, arăta a fi un bărbat cu înfățișare aleasă, cam de treizeci și cinci, patruzeci de ani, și avînd întreaga parte de jos a feței ascunsă de o bandă de tafta neagră.

— Auziți, scumpul meu Laval, ce spune prințul despre dumneavoastră ? întrebă ducesa.

— Da, da, zise Laval. Să i se mai dea nobili din neamul Montmorency ca să se poarte cu ei în chipul acesta ! Ah ! domnule prinț, primii baroni creștini nu sînt demni de a vă sluji ca vizitii ? La naiba ! sînteți tare dificil. Și aveți mulți vizitii la Napoli care își trag obîrșia din Robert cel Puternic ?

— Cum ? dumneavoastră erați, scumpul meu conte ? exclamă prințul întinzîndu-i mîna.

— Eu însumi, prințe. Doamna ducesă și-a trimis vizitiul să-și petreacă jumătatea postului în sînul familiei, și m-a luat în slujba sa pentru această noapte. S-a gîndit că era mai sigur.

— Și doamna ducesă bine a făcut, rosti cardinalul de Polignac, niciodată nu se pot lua destule precauții.

— Ba bine că nu ! Eminența Voastră, zise Laval. Tare mult aș vrea să știu dacă ați fi de aceeași părere după ce veți fi petrecut jumătate din noapte pe capra unei trăsuri, mai întîi pentru a merge să-l caut pe domnul d'Harmental la balul Operei și apoi pentru a mă duce să-l iau pe prinț de la palatul Colbert ?

— Cum ! exclamă d'Harmental, dumneavoastră, domnule conte, ați fost cel atît de amabil ?

— Da, eu, tinere, răspunse Laval, și aș fi fost pînă la capătul pămîntului pentru a vă aduce aici, întrucît vă cunosc, sînteți un viteaz ; sînteți unul dintre primii care au intrat în Denain și care l-ați făcut prizonier pe d'Albemarle. Ați avut fericirea să nu vă lăsați acolo jumătate din falcă, așa cum mi-am lăsat-o eu în Italia, și ați avut dreptate, întrucît ar fi fost un motiv în plus pentru a vă lua înapoi regimentul, cum au și făcut-o de altminteri.

— Vă vom restitui toate acestea, cavalere, fiți liniștit, chiar însutit, spuse ducesa : dar, deocamdată, să vorbim despre Spania. Prințe, mi-a spus Pompadour că ați primit știri de la Alberoni.

— Da, Alteța Voastră.

— Și care sînt acestea ?

— Bune și rele în același timp. Majestatea Sa Filip al V-lea se află într-unul din momentele sale de melancolie, iar cei din jur nu-l pot decide la nimic. Nu poate să creadă în tratatul cuadruplei alianțe.

— Nu poate să creadă în el ! exclamă ducesa, și acest tratat desigur că este semnat la această oră ! Și în opt zile Dubois îl va fi adus aici !

— Știu acest lucru, Alteța Voastră, continuă cu răceală Cellamare ; dar Majestatea Sa Catolică nu-l știe.

— Astfel, el ne lasă singuri ?

— Ce să spun... aproape.

— Dar ce face regina, și ce se întîmplă cu toate frumoasele ei promisiuni și cu acea pretinsă putere pe care o are asupra soțului ei ?

— Despre această putere, doamnă, ea promite să vă dea dovezi cînd se va fi întreprins ceva.

— Da, zise cardinalul de Polignac, după care nu-și va respecta cuvîntul față de noi !

— Nu, Eminența Voastră, mă fac chezașul ei.

— Ceea ce văd eu mai limpede în toate acestea, spuse Laval, e că trebuie să-l compromitem pe rege ; odată compromis, are să accepte.

— Foarte bine ! zise Cellamare, iată că avansăm.

— Dar cum să-l compromitem, întrebă ducesa du Maine, fără o scrisoare a sa, fără vreun mesaj, chiar verbal, la cinci sute de leghe distanță ?

— Nu își are oare el reprezentantul său la Paris, și acest reprezentant nu se găsește la dumneavoastră, doamnă, în acest moment ?

— Haida-de, prințe, rosti ducesa, dumneavoastră aveți puteri mai mari decît vreți să mărturisiți.

— Nu. Puterile mele se mărginesc la a vă spune că citadela din Toledo și fortăreața din Saragoza se află la dispoziția dumneavoastră. Găsiți mijlocul să-l faceți pe regent să intre acolo, și Majestățile Lor Catolice vor închide atît de bine poarta după el, încît nu va mai ieși de acolo, vă asigur eu de aceasta.

— Este imposibil, rosti domnul de Polignac.

— Imposibil ? Și pentru ce ? exclamă d'Harmental. Nimic mai simplu, dimpotrivă, mai ales cu viața pe care o duce domnul regent. Ce trebuie pentru aceasta ? Opt sau zece oameni curajoși, o trăsură bine închisă, și schimburi de cai odihniți pînă la Bayonne.

— Eu m-am oferit deja să-mi asum această acțiune, zise Laval.

— Și eu la fel, spuse Pompadour.

— Dumneavoastră nu puteți, spuse ducesa. Dacă lucrurile ar da greș, regentul, care vă cunoaște, ar ști cu cine a avut de-a face, și ați fi pierduți.

— E neplăcut, zise cu răceală Cellamare, întrucît, odată ajuns la Toledo sau la Saragoza, îl așteaptă demnitatea de grande de Spania pe cel care va fi reușit.

— Și cordonul albastru, adăugă doamna du Maine, la reîntoarcerea sa la Paris.

— Oh ! vă rog tăceți, vă implor, doamnă, zise d'Harmental. Dacă Alteța Voastră spune asemenea lucruri, devotamentul va îmbrăca haina ambiției, ceea ce îi va înlătura întregul merit. Eram pe punctul de a mă oferi eu spre a încerca lovitura, întrucît pe mine nu mă cunoaște regentul, dar iată că acum ezit. Și totuși, aș îndrăzni să

spun că mă simt demn de încrederea Alteței Voastre, și capabil de a o justifica.

— Cum, cavalere ! exclamă ducesa, ați risca ?...

— Viața mea. Este tot ce pot să risc. Credeam că am și oferit-o Alteței Voastre și că Alteța Voastră a acceptat-o. Să mă fi înșelat oare ?

— Nu, nu, cavalere, rosti ducesa cu înflăcărare, iar dumneavoastră sînteți un gentilom brav și loial. Există presimțiri, totdeauna am crezut în ele, și din clipa în care Valef v-a pronunțat numele, prezentîndu-vă așa cum sînteți, mi-a trecut prin minte gîndul că salvarea are să ne vină de la dumneavoastră. Domnilor, auziți ce spune cavalerul. Cu ce puteți să-l ajutați, să vedem ?

— Cu tot ce va voi, rostiră Laval și Pompadour.

— Vistieria Majestăților Lor Catolice este la dispoziția sa, zise prințul de Cellamare, și poate lua de acolo din belșug.

— Vă mulțumesc, domnilor, zise d'Harmental întorcîndu-se spre contele de Laval și marchizul de Pompadour. Cunoscuți cum sînteți, nu ați face decît să îngreuiați și mai mult acțiunea. Ocupați-vă numai să-mi procurați un pașaport pentru Spania, ca și cum aș avea misiunea să conduc acolo vreun prizonier de vază. De bună seamă că lucrul nu e greu.

— Îmi iau asupra mea această însărcinare, rosti abatele Brigaud. Voi face rost de la domnul d'Argenson de un act gata pregătit care nu va mai trebui decît să fie completat.

— Priviți la scumpul de Brigaud, zise Pompadour, nu vorbește prea des, însă glăsuiește bine.

— El ar trebui să fie cardinal, rosti ducesa, mult mai degrabă decît anumiți mari seniori pe care îi cunosc. Dar odată ce vom dispune de uniforme albastre și de sutane roșii, fiți liniștiți, domnilor, nu vom fi avari cu ele. Acum, cavalere, ați auzit ce v-a spus prințul : dacă aveți nevoie de bani...

— Din nefericire, răspunse d'Harmental, eu nu sînt destul de bogat pentru a refuza oferta Excelenței Sale și, atunci cînd voi fi terminat cei o mie de pistoli pe care îi am, va trebui într-adevăr să recurg la dumneavoastră.

— La el, la mine, la noi toți, cavalere, întrucît fiecare, în asemenea împrejurări, trebuie să contribuie după mijloacele sale. Eu am puțini bani pe șin, dar am multe diamante și perle ; așa că aveți grijă să nu vă lipsească

nimic, vă rog. Nu toată lumea este dezinteresată ca dumneavoastră, şi există devotamente care nu se cumpără decît cu preţul aurului.

— Dar, în sfîrşit, domnule, v-aţi gîndit bine în ce aventură vă aruncaţi ? Dacă veţi fi prins !

— Eminenţa Voastră să se liniştească, răspunse dispreţuitor d'Harmental, eu am destule motive să mă plîng de domnul regent pentru a se crede, dacă voi fi prins, că este o chestiune între el şi mine, şi că răzbunarea mea este cu totul personală.

— Dar, în fine, zise contele de Laval, v-ar trebui un fel de locotenent în această acţiune, un om pe care să vă puteţi bizui. Aveţi pe cineva ?

— Cred că da, răspunse d'Harmental. Numai că ar trebui să fiu înştiinţat în fiecare dimineaţă cu privire la ceea ce va face regentul în fiecare seară. Domnul prinţ de Cellamare, ca ambasador, precis că are poliţia sa secretă.

— Da, zise prinţul încurcat ; am cîteva persoane care îmi raportează...

— Tocmai de aceasta este vorba, spuse d'Harmental.

— Dar unde locuiţi ? întrebă cardinalul.

— În casa mea, Monseniore, răspunse d'Harmental, în strada Richelieu, nr. 74.

— Şi de cît timp locuiţi acolo ?

— De trei ani.

— Atunci sînteţi prea cunoscut acolo, domnule, trebuie să vă mutaţi în alt cartier. Persoanele pe care le primiţi sînt cunoscute, iar cînd vor fi văzute figuri noi, cei din jur se vor nelinişti.

— De data aceasta Eminenţa Voastră are dreptate, zise d'Harmental. Îmi voi căuta o altă locuinţă în vreun cartier îndepărtat şi unde se ajunge mai greu.

— Mă voi ocupa eu de această problemă, zise Brigaud. Haina pe care o port nu trezeşte bănuieli. Voi lua cu chirie o locuinţă ca şi cum ar fi destinată unui tînăr din provincie care mi-a fost recomandat şi care ar veni să ocupe o slujbă într-un minister.

— Într-adevăr, scumpul meu Brigaud, zise marchizul de Pompadour, sînteţi asemenea acelei prinţese din O mie şi una de nopţi care nu putea să deschidă gura fără să nu-i cadă din ea perle.

— Ei bine ! ne-am înţeles, domnule abate, zise d'Harmental ; mă bizui pe dumneavoastră, şi încă de astăzi

am să anunț acasă la mine că părăsesc Parisul pentru o călătorie de trei luni.

— Așadar, totul este hotărît, rosti cu bucurie ducesa du Maine. Iată, este pentru prima dată cînd vedem limpede cum stau treburile, cavalere, și aceasta datorită dumneavoastră. Nu o voi uita.

— Domnilor, zise Malezieux scoțîndu-și ceasornicul, vă atrag atenția că sînt orele patru dimineața, și că o vom face să moară de oboseală pe scumpa noastră ducesă.

— Vă înșelați, seneșale *, răspunse ducesa : asemenea nopți odihnesc. De multă vreme nu am petrecut eu o noapte atît de bună.

— Prințe, zise Laval reluîndu-și de pe scaun mantaua-i largă și fără mîneci, trebuie să vă mulțumiți cu vizitiul pe care cereați să fie izgonit, afară numai dacă nu preferați să mînați dumneavoastră înșivă sau să vă duceți pe jos.

— Nu, pe legea mea ! zise prințul, merg la risc ; eu sînt napolitan și cred în prevestiri. Dacă o să mă răsturnați, atunci va fi un semn că trebuie să ne oprim unde ne aflăm ; dacă ajungem cu bine, asta va însemna că putem merge înainte.

— Pompadour, îl însoțiți pe domnul d'Harmental ? întrebă ducesa.

— Cu plăcere, răspunse marchizul ; a trecut o groază de timp de cînd nu ne-am mai văzut, și avem să ne spunem o mulțime de lucruri.

— Nu aș putea oare să-mi iau rămas bun de la spiritualul meu liliac ? întrebă d'Harmental. Întrucît nu uit că acestei tinere îi datoresc fericirea de a-mi fi oferit serviciile Alteței Voastre.

— Delaunay ! rosti ducesa conducîndu-i pînă la ușă pe prințul de Cellamare și pe contele de Laval, Delaunay ! Iată-l pe domnul cavaler d'Harmental, care pretinde că sînteți cea mai mare vrăjitoare pe care a văzut-o în viața sa.

— Ei bine ! rosti, intrînd în cameră, cu surîsul pe buze, acea care a lăsat mai tîrziu așa de fermecătoare memorii sub numele de doamna de Staal, credeți acum în profețiile mele, domnule cavaler ?

— Cred în ele, pentru că sper, răspunse cavalerul. Dar în acest moment, cînd cunosc zîna care v-a trimis,

* Ofițer care împărțea dreptatea în numele regelui.

nu mă uimește cel mai mult ceea ce mi-ați spus cu privire la viitor. Ci, cum de ați putut fi atît de bine informată despre trecut și, mai cu seamă, despre prezent ?

— Haide, Delaunay, spuse ducesa rîzînd, fii bună cu el și nu-l mai chinui atît. Altminteri va crede că sîntem două vrăjitoare, și are să-i fie frică de noi.

— Unul dintre prietenii dumneavoastră, cavalere, întrebă domnișoara Delaunay, nu v-a părăsit oare în această dimineață, la Bois de Boulogne, spre a veni să-și ia rămas bun de la noi ?

— Valef ! Valef ! exclamă d'Harmental. Înțeleg acum.

— Aida-de ! spuse doamna du Maine. Dacă ați fi fost în locul lui Oedip, ați fi fost mîncat de zece ori de sfinx.

— Dar matematicile ? Dar Virgiliu ? Dar anatomia ? continuă d'Harmental.

— Ignorați oare, cavalere, zise Malezieux, amestecîndu-se în discuție, că noi nu o numim aici decît savanta noastră, cu excepția lui Chaulieu totuși, care îi spune cocheta și strengărița sa, dar asta datorită familiarității și chipului său poetic de exprimare ?

— Ce să mai spun ! deunăzi, doar, adăugă ducesa, noi am pus-o să se ia la întrecere cu Duvernoy, medicul nostru, și l-a învins la anatomie !

— De aceea, zise marchizul de Pompadour luîndu-l la braț pe d'Harmental pentru a pleca împreună, medicul, un om de treabă, în decepția sa, a pretins că, din întreaga Franță, este fata care cunoaște cel mai bine trupul omenesc.

— Iată, zise abatele Brigaud strîngîndu-și hîrtiile, primul savant care și-a permis să spună o vorbă de duh. Este adevărat că fără să bănuiască acest fapt.

D'Harmental și Pompadour, după ce și-au luat rămas bun de la ducesa du Maine, plecară rîzînd, urmați de abatele Brigaud, care se bizuia pe ei pentru a nu se întoarce acasă pe jos.

— Ei bine ! rosti doamna du Maine adresîndu-se cardinalului de Polignac, care rămăsese ultimul cu Malezieux, Eminența Voastră tot mai găsește că e un lucru atît de teribil să conspiri ?

— Doamnă, răspunse cardinalul, care nu înțelegea că se poate rîde atunci cînd îți joci capul, vă voi întoarce întrebarea cînd vom fi cu toții la Bastilia.

Şi plecă la rîndul său cu amabilul cancelar, deplîngîndu-şi soarta nenorocită care îl împingea într-o acţiune atît de temerară.

Ducesa du Maine îl privi cum se îndepărtează, cu o expresie de dispreţ pe care îi era cu neputinţă să o ascundă ; apoi, cînd rămase singură cu domnişoara Delaunay, i se adresă acesteia, foarte voioasă :

— Scumpa mea Sophie, să ne stingem felinarul, întrucît cred, în sfîrşit, că am găsit un om !

VII

ALBERONI

Cînd se trezi, d'Harmental crezu că visează. De treizeci şi şase de ore încoace, evenimentele se succedaseră cu o aşa de mare repeziciune încît el fusese tîrît ca de un vîrtej, fără să ştie încotro mergea. Numai acum, se regăsea cu sine însuşi şi putea să reflecteze la trecut şi la viitor.

Noi aparţinem unei epoci în care fiecare a conspirat mai mult sau mai puţin. Ştim aşadar din experienţa proprie cum se petrec lucrurile într-un asemenea caz. După un angajament luat într-un moment oarecare de exaltare, primul sentiment pe care îl încerci, aruncîndu-ţi o privire asupra noii poziţii luate, este un sentiment de regret de a fi mers atît de departe ; apoi, puţin cîte puţin, te familiarizezi cu ideea primejdiilor la care te expui. Imaginaţia, totdeauna aşa de binevoitoare, le îndepărtează din faţa ochilor, pentru a înfăţişa în locul lor ambiţiile care pot să se realizeze. Peste puţin timp se amestecă şi orgoliul ; înţelegi că ai devenit deodată o putere ocultă în acest stat, în care, în ajun, încă, nu erai nimic ; treci dispreţuitor pe lîngă aceia care duc o viaţă obişnuită ; mergi cu capul mai sus, cu ochii mai mîndri ; te legeni în speranţe, adormi în nori, şi te trezeşti într-o bună dimineaţă învingător sau învins, ridicat în slăvi de popor, sau zdrobit de angrenajele acestei maşini care se numeşte cîrmuirea.

Aşa a fost şi cu d'Harmental. Epoca în care trăia avea încă drept perspectivă de viitor Liga şi ajungea aproape

pînă la Frondă ; de-abia trecuse o generaţie de cîndtunul Bastiliei susţinuse rebeliunea marelui Condé. În timpul acestei generaţii, Ludovic al XIV-lea dominase scena, este adevărat, cu voinţa sa omnipotentă ; dar Ludovic al XIV-lea nu mai era, iar nepoţii credeau că, în acelaşi teatru şi cu aceleaşi maşini, puteau să joace aceeaşi piesă pe care o jucaseră părinţii lor.

Într-adevăr, aşa cum am spus, după cîteva clipe de reflecţie, d'Harmental revăzu lucrurile sub aceeaşi înfăţişare sub care le văzuse în ajun, şi se felicită de a fi ocupat, cum făcuse din primul moment, cel dintîi loc în mijlocul unor personaje atît de înalte cum erau cei din spiţele Montmorency şi Polignac. Familia sa, prin însuşi faptul că vieţuise totdeauna în provincie, îi transmisese foarte mult din acel cavalerism aventuros, atît de la modă sub Ludovic al XIII-lea, şi pe care Richelieu nu putuse să-l nimicească în întregime pe eşafoduri şi nici Ludovic al XIV-lea nu reuşise să-l înăbuşe în anticamere. Era ceva romanesc ca, tînăr, să te înrolezi sub stindardul unei femei, mai cu seamă cînd această femeie era nepoata marelui Condé. Şi apoi, ţii atît de puţin la viaţă la douăzeci şi şase de ani, încît ţi-o primejduieşti în fiecare clipă pentru lucruri mult mai uşuratice decît pentru o acţiune de felul aceleia al cărei principal şef devenise d'Harmental.

De aceea el se hotărî să nu-şi irosească timpul, spre a fi în măsură să-şi respecte promisiunile pe care le luase. Nu-şi ascundea faptul că începînd din acel moment, nu-şi mai aparţinea, şi că ochii tuturor conjuraţilor, de la cei ai lui Filip al V-lea pînă la cei ai abatelui Brigaud, erau aţintiţi asupra sa. Interese supreme ajunseseră să fie legate de voinţa sa, iar de curajul său năvalnic sau mai potolit, de prudenţa sa mai mare sau mai mică urma să depindă destinele a două regate şi politica lumii.

Într-adevăr, în acest moment, regentul era cheia de boltă a edificiului european, iar Franţa, care încă nu avea contrapondere în Nord, începea să dobîndească, dacă nu pe calea armelor, cel puţin prin diplomaţie, acea influenţă pe care, din nenorocire, nu a păstrat-o totdeauna de atunci încoace. Situată, cum era ea, în centrul triunghiului alcătuit din cele trei mari puteri, cu ochii aţintiţi spre Germania, un braţ întins spre Anglia şi celălalt spre Spania, gata a se întorna ca o prietenă sau ca o duşmană către acela dintre aceste trei state care nu ar trata-o după

demnitatea sa, de optsprezece luni încoace, de cînd ducele d'Orléans ajunsese la cîrma ţării, ea luase o atitudine de forţă calmă pe care nu o avusese niciodată, nici chiar sub Ludovic al XIV-lea. Aceasta se datora diviziunii de interese pe care o adusese uzurparea lui Wilhelm de Orania şi urcarea pe tron a lui Filip al V-lea. Credincios vechii sale uri împotriva statuderului Olandei, care o refuzase pe fiica sa, Ludovic al XIV-lea sprijinise cu statornicie pretenţiile lui Iacob al II-lea, acelea ale cavalerului de Saint-Georges. Credincios pactului său de familie încheiat cu Filip al V-lea, îl susţinuse statornic pe nepotul său, cu ajutoare în oameni şi în bani, împotriva împăratului, şi, slăbit fără de încetare de acest îndoit război care îl costase atîta aur şi sînge, fusese constrîns să încheie faimoasa pace de la Utrecht, care i-a adus atîta ruşine.

Dar la moartea bătrînului rege totul se schimbase, iar regentul adoptase o cale nu numai nouă, ci chiar opusă. Tratatul de la Utrecht nu era decît un armistiţiu, care era anulat din momentul în care politica Angliei şi a Olandei nu urmărea interese comune cu politica franceză. Ca urmare, regentul întinsese mai întîi mîna lui George I, şi tratatul triplei alianţe fusese semnat la Haga, la 4 februarie 1717, de abatele Dubois în numele Franţei, de generalul Cadogan în numele Angliei, şi de şeful puterii executive Heinsius pentru Olanda. Însemna de fapt un mare pas în pacificarea Europei, dar nu era un pas definitiv. Interesele Austriei şi ale Spaniei rămîneau tot în suspensie. Carol al VI-lea nu-l recunoştea încă pe Filip al V-lea ca rege al Spaniei, iar Filip al V-lea, în ceea ce îl privea, nu voise să renunţe la drepturile sale asupra provinciilor monarhiei spaniole pe care tratatul de la Utrecht, ca despăgubire pentru tronul lui Filip al II-lea, le cedase împăratului.

De atunci, regentul nu mai avea decît un singur gînd : acela de a-l determina pe Carol al VI-lea, prin negocieri amicale, să-l recunoască pe Filip al V-lea drept rege al Spaniei, şi de a-l constrînge pe Filip al V-lea, prin forţă dacă era nevoie, să renunţe la pretenţiile sale asupra provinciilor transferate împăratului.

În acest scop, chiar în momentul în care am început să depănăm această povestire, Dubois se afla la Londra,

urmărind încheierea tratatului cuadruplei alianțe cu și mai multă ardoare decît o făcuse pentru acela de la Haga.

Or, acest tratat al cuadruplei alianțe, reunind într-un singur mănunchi interesele Franței și ale Angliei, ale Olandei și ale Imperiului, neutraliza orice pretenție a indiferent cărui alt stat care nu ar fi fost aprobată de cele patru puteri. De aceea, încheierea acestui pact însemna singurul lucru de pe lume de care se temea Filip al V-lea, sau mai degrabă cardinalul Alberoni ; pentru că, în ceea ce-l privea pe Filip al V-lea, cu condiția să aibă o femeie și un scăunel pentru rugăciuni, nu se interesa cîtuși de puțin de ceea ce se întîmpla în afara dormitorului și a capelei lui.

Dar lucrurile nu stăteau deloc tot așa cu Alberoni. Acesta întruchipa una din acele ciudate soarte norocoase, așa cum popoarele văd, de cînd lumea, cu o uimire mereu proaspătă, croindu-și drum în preajma tronurilor ; era unul din acele capricii ale destinului pe care hazardul îl ridică și îl sfărîmă, asemenea trombelor gigantice pe care le poți vedea înaintînd pe întinsul oceanului, amenințînd să nimicească totul, și pe care o pietricică azvîrlită de mîna ultimului matelot le face să se destrame în aburi ; era una din acele avalanșe care amenință să înghită orașele și să astupe văile, pentru că o pasăre, luîndu-și zborul, a desprins un fulg de omăt din vîrful munților.

Ar însemna să citim o istorie tare curioasă dacă s-ar scrie istoria marilor efecte iscate de o cauză mică, de la grecii antici pînă în zilele noastre !

Dragostea Elenei a adus războiul Troii și a schimbat fața Greciei. Violarea Lucreției i-a izgonit pe Tarquini din Roma. Un soț insultat l-a călăuzit pe Brennus în Capitoliu. La Cava i-a adus pe mauri în Spania. O glumă de prost gust scrisă de un tînăr înfumurat pe scaunul unui bătrîn doge era cît pe-aci să zdruncine din temelii Veneția. Evadarea lui Dearbnorgil împreună cu Mac Murchad a provocat sclavia Irlandei. Ordinul dat lui Cromwell de a coborî de pe corabia pe care se îmbarcase deja spre a se duce în America a avut drept rezultat executarea lui Carol I și căderea Stuarților. O discuție între Ludovic al XIV-lea și Louvois, cu privire la o fereastră de la Trianon, a provocat războiul Olandei. Un pahar cu apă vărsat pe rochia doamnei Marsham l-a îndepărtat pe

ducele de Marlborough de la comandă și a salvat Franța prin pacea de la Utrecht. În sfîrșit, Europa era cît pe aci să fie trecută prin foc și sabie pentru că domnul de Vendôme l-a primit pe episcopul de Parma stînd pe scaunul său găurit.

Acest fapt a însemnat obîrșia norocului lui Alberoni.

Alberoni se născuse în coliba unui grădinar. Copil fiind, s-a făcut clopotar. Încă de tînăr, își schimbă bluza groasă, țărănească, din pînză, cu un guler de cleric. Avea o fire veselă și bufonă. Domnul duce de Parma îl auzi, într-o dimineață, rîzînd cu atîta poftă, încît bietul de el, care nu rîdea în toate zilele, voi să afle ce-l înveselea astfel, și porunci să-l aducă în fața lui. Alberoni îi povesti nu știu ce întîmplare caraghioasă ; veselia fu molipsitoare și Alteța Sa se strică de rîs, după care băgînd de seamă că era bine să rîzi cîteodată, îl angajă în serviciul său. Încetul cu încetul, și tot amuzîndu-se de snoavele sale, ducele găsi că bufonul era deștept, și înțelese că această deșteptăciune ar putea să nu fie nepricepută în materie de treburi însemnate. Tocmai în acest timp se nimeri să se întoarcă bietul episcop de Parma cu totul mortificat de primirea pe care i-o făcuse generalisimul armatei franceze, și a cărui ciudată recepție ne este, într-adevăr, cunoscută. Susceptibilitatea acestui trimis putea să compromită marile interese pe care Alteța Sa avea a le dezbate cu Franța ; ducele socoti că Alberoni era tocmai omul ce îi trebuia, care să nu se simtă umilit de nimic, și îl trimise pe abate să încheie negocierile pe care episcopul le întrerupsese.

Domnul de Vendôme, care nu se jenase de un episcop, nu se jenă de un abate și îl primi pe cel de-al doilea ambasador al Alteței Sale la fel cum îl primise și pe primul ; dar, în loc să urmeze exemplul predecesorului său, Alberoni unde nu născoci chiar pe seama situației în care se afla domnul de Vendôme niște glume atît de caraghioase și niște laude așa de neobișnuite, încît, pe loc, afacerea fu încheiată, și se întoarse la duce cu toate lucrurile aranjate după dorința acestuia.

Faptul de mai sus a însemnat un motiv pentru ca ducele să-l folosească și într-o altă afacere. De data aceasta, domnul de Vendôme tocmai voia să se așeze la masă. Alberoni, în loc să-i vorbească de afaceri, îi ceru

ducelui permisiunea de a accepta să guste din două feluri de bucate pregătite cum ştie el, coborî la bucătărie şi se urcă apoi ţinînd într-o mînă un castron de supă cu brînză şi în cealaltă o tavă cu macaroane. Domnul de Vendôme găsi atît de grozavă supa, încît ţinu ca Alberoni să mănînce cu el, la masa lui. La desert, Alberoni aduse vorba despre afacerea sa, şi profitînd de buna dispoziţie în care se afla domnul de Vendôme în urma dejunului, isprăvi repede toată treaba, mînuind doar furculiţa. Alteţa Sa se minuna ; cele mai iscusite inteligenţe pe care le avusese în preajma sa nu obţinuseră niciodată asemenea succese.

Alberoni se ferise straşnic să-i dea bucătarului reţetele sale. De aceea, de data aceasta, domnul de Vendôme a fost acela care îl întrebă pe ducele de Parma dacă nu avea ceva de tratat cu el. Alteţei Sale nu-i veni greu să găsească un al treilea motiv de ambasadă, şi îl trimise din nou pe Alberoni. Abatele găsi mijlocul de a-l convinge pe suveranul său că locul unde el i-ar fi cel mai util era lîngă domnul de Vendôme, şi pe domnul de Vendôme, că nu este cu putinţă să trăieşti fără supă cu brînză şi fără macaroane. Prin urmare, domnul de Vendôme îl angajă în serviciul său, îi lăsă curînd pe mînă afacerile cele mai secrete, şi sfîrşi prin a-l face primul său secretar.

În acest răstimp domnul de Vendôme trecu în Spania. Alberoni intră în legătură cu doamna des Ursins, iar cînd domnul de Vendôme muri, în 1712, la Tignaros, aceasta îl luă pe lîngă ea în slujba pe care Alberoni o avusese pe lîngă defunct : însemna încă o ascensiune. De altminteri, de la plecarea sa, Alberoni nu se oprise deloc.

Prinţesa des Ursins începea să îmbătrînească, crimă de neiertat în ochii lui Filip al V-lea. Ea se hotărî, pentru a o înlocui pe Maria de Savoia, să caute o tînără, prin intermediul căreia să poată continua să-şi exercite dominaţia asupra regelui. Alberoni îi propuse pe fiica fostului său stăpîn, i-o înfăţişă ca pe o copilă fără de curaj şi fără voinţă, care nu va cere niciodată de la regalitate altceva decît numele. Prinţesa des Ursins se lăsă amăgită de această promisiune, căsătoria fu hotărîtă, şi tînăra prinţesă părăsi Italia spre a veni în Spania.

Primul ei act de autoritate a fost de a porunci arestarea prinţesei des Ursins, care venise în întîmpinarea ei în toaletă de curte, şi de a ordona să fie dusă, aşa cum

se afla, fără mantie, cu pieptul descoperit, pe un frig de zece grade sub zero, într-o trăsură, al cărei geam fusese spart cu cotul de unul dintre soldaţi, mai întîi la Burgos, apoi în Franţa, unde ajunse după ce a fost nevoită să împrumute cincizeci de pistoli de la servitorii ei. Vizitiului i-a degerat un braţ, şi a trebuit să-i fie tăiat.

După prima sa întrevedere cu Elisabeta Farnese, regele Spaniei îl înştiinţă pe Alberoni că era prim-ministru.

Din acea zi, graţie tinerei regine, care îi datora totul, ex-clopotarul avea să exercite o putere fără margini asupra lui Filip al V-lea.

Or, iată ce visa Alberoni, care, aşa cum am mai spus, îl împiedicase mereu pe Filip al V-lea să recunoască pacea de la Utrecht. Dacă ar reuşi conjuraţia, dacă d'Harmental ar izbuti să-l răpească pe ducele d'Orléans şi să-l ducă în citadela din Toledo sau în fortăreaţa din Saragoza, atunci Alberoni ar face ca domnul du Maine să fie recunoscut drept regent, ar scoate Franţa din cuadrupla alianţă, l-ar expedia pe cavalerul de Saint-Georges cu o flotă pe coastele Angliei, iar pe Prusia, Suedia şi Rusia, cu care avea cîte un tratat de alianţă, le-ar pune să se lupte cu Olanda. Imperiul ar profita de pe urma luptei lor pentru a relua Neapolul şi Sicilia, şi ar asigura marele ducat de Toscana, pe punctul de a rămîne fără stăpîn prin stingerea familiei de Médicis, celui de-al doilea fiu al regelui Spaniei ; ar reuni Ţările de Jos catolice cu Franţa, ar da Sardinia ducilor de Savoia, Commachio papii, Mantua veneţienilor ; ar ajunge să fie sufletul marii ligi a Sudului împotriva Nordului şi, de s-ar întîmpla să moară Ludovic al XV-lea, l-ar încorona pe Filip al V-lea ca rege al unei jumătăţi a lumii.

Trebuie să recunoaştem, nu erau calcule proaste pentru un bucătar, pentru un macaronagiu.

VIII

UN PAŞĂ PE CARE ÎL CUNOAŞTEM

Toate aceste lucruri se aflau în mîinile unui tînăr de douăzeci şi şase de ani. Nu era deci de mirare că la început s-a cam înspăimîntat puţin din pricina responsa-

bilității ce apăsa pe umerii săi. Pe cînd se afla în toiul acestor reflecții, își făcu apariția abatele Brigaud. Acesta se și interesase de viitoarea locuință a cavalerului, și îi găsise, pe strada du Temps-Perdu, la numărul 5, între strada du Gros-Chenet și strada Montmartre, o cămăruță mobilată, așa cum se cădea unui tînăr sărac din provincie, care venea să-și caute norocul la Paris. El îi aducea, în plus, două mii de pistoli din partea prințului de Cellamare. D'Harmental voi să-i refuze, întrucît i se părea că din acel moment el nu ar mai acționa după conștiința sa ori din devotament, și că ar intra în solda unui partid ; dar abatele Brigaud îl făcu să înțeleagă că, într-o asemenea acțiune, existau susceptibilități ce trebuiau învinse și complici ce trebuiau plătiți, și că, de altminteri, dacă lovitura ar fi reușit, cavalerul trebuia să plece chiar în acel moment în Spania și să-și deschidă, poate, calea cu ajutorul aurului.

Brigaud luă cu el un costum complet al cavalerului pentru a-i cumpăra haine pe măsura sa, niște haine simple, așa cum se cuvenea să poarte un tînăr care solicita un post de mic funcționar într-un minister. Abatele Brigaud era într-adevăr un om prețios.

D'Harmental își petrecu restul zilei cu pregătirile pretinsei sale călătorii, nu lăsă măcar o singură scrisoare care ar fi putut să compromită vreun prieten, în cazul unor evenimente neplăcute ; apoi, cînd se lăsă noaptea, o porni spre strada Saint-Honoré, unde, datorită Normandei, spera să afle știri despre căpitanul Roquefinette.

Într-adevăr, din clipa în care i se vorbise despre un locotenent pentru acțiunea asumată, se gîndise numaidecît la acest om pe care hazardul i-l scosese în cale, și care, servindu-i de secund, îi dăduse o dovadă a curajului său imperturbabil. Nu avusese nevoie decît de o privire pentru a recunoaște în el pe unul din acei aventurieri, rămășiță a condotierilor din evul mediu, totdeauna gata să-și vîndă sîngele oricui oferă un preț bun, pe care pacea îi lasă pe drumuri, și care își pun atunci spada, devenită inutilă pentru stat, în slujba celor ce-i solicită. Un astfel de om de bună seamă că întreținea legături sumbre și misterioase cu unii dintre acei indivizi fără nume, cum se găsesc totdeauna la baza conspirațiilor ; mașini pe care le faci să acționeze fără ca ele însele să cunoască

nici resortul care le pune în mișcare, nici rezultatul pe care îl produc ; care, fie că lucrurile eșuează, fie că reușesc, se risipesc la zgomotul pe care îl stîrnește acțiunea lor și pe care ești foarte mirat cînd le vezi cum dispar în păturile cele mai de jos ale mulțimii, asemenea acelor fantome care se prăvălesc, la sfîrșitul piesei, prin trapele unui teatru bine înzestrat cu mașinării.

Căpitanul Roquefinette era așadar indispensabil pentru proiectele cavalerului, și cum devii superstițios devenind conspirator, d'Harmental începu să creadă că însuși Dumnezeu i-l adusese de mînă.

Cavalerul, fără a fi un client al coanei Fillon, era o cunoștință a acesteia. Era la modă, în această epocă, să mergi cîteodată la ea, spre a te îmbăta ușor, cînd nu te duceai acolo pentru altceva. De aceea, d'Harmental nu era pentru ea nici fiul ei, nume pe care îl dădea în mod familiar obișnuiților casei, nici cumătrul ei, nume pe care îl rezerva abatelui Dubois ; era foarte simplu domnul cavaler, dovadă de considerație ce ar fi umilit grozav pe cei mai mulți dintre tinerii epocii. Fillon, după ce a chemat-o d'Harmental, se arătă destul de mirată cînd cavalerul o întrebă dacă nu ar putea vorbi cu una dintre pensionarele ei, cu aceea cunoscută sub numele de Normanda.

— Oh, Dumnezeule ! domnule cavaler, îi spuse ea, sînt cu adevărat mîhnită că un asemenea lucru vi se întîmplă dumneavoastră, întrucît aș fi vrut să rămîneți la mine, dar Normanda tocmai este reținută pînă mîine seară.

— La dracu ! zise cavalerul, ce patimă grozavă !

— Oh ! nu este o patimă, reluă Fillon, este un capriciu al unui vechi prieten căruia îi sînt cu totul devotată.

— Cînd are bani, bineînțeles.

— Ei bine ! iată că vă înșelați. Eu îi acord credit pînă la o anumită sumă. Ce vreți ? E o slăbiciune, dar trebuie neapărat să fii recunoscătoare : el este cel care m-a introdus în lume, căci, așa cum mă vedeți, domnule cavaler, eu care am avut ce e mai bun în Paris, începînd cu domnul regent, eu sînt fata unui biet purtător de scaun. Oh ! eu nu sînt asemenea celor mai multe dintre frumoasele dumneavoastră ducese care își reneagă originea, și asemenea a trei sferturi dintre ducii și pairii

dumneavoastră care pun să li se fabrice genealogii. Nu, ceea ce sînt, o datoresc meritului meu, și sînt mîndră de acest fapt.

— Atunci, rosti cavalerul, — care era foarte puțin curios, în starea de spirit în care se afla, să cunoască istoria coanei Fillon, oricît de interesantă ar fi fost aceasta — spuneți că Normanda are să fie aici mîine seară ?

— Ea este aici, domnule cavaler, este aici ; numai că, așa cum vă spuneam, se ține într-una de nebunii cu soldățoiul meu de căpitan.

— Ia stați, scumpa mea consilieră (era numele care i se dădea cîteodată coanei Fillon, de cînd cu o anumită confuzie iscată cu o consilieră care avea avantajul de a purta același nume ca și ea), oare din întîmplare căpitanul dumneavoastră nu o fi și căpitanul meu ?

— Cum se numește cel al dumneavoastră ?

— Căpitanul Roquefinette.

— E chiar el !

— Și este aici ?

— În persoană.

— Ei bine ! tocmai cu el am treabă, și nu întrebam de Normanda decît pentru a avea adresa căpitanului.

— Atunci, totul merge strună, răspunse coana Fillon.

— Fiți, așadar, bună și spuneți să-l cheme.

— Oh ! nu va coborî, chiar de ar fi regentul însuși care ar voi să-i vorbească. Dacă vreți să-l vedeți, trebuie să vă urcați la el.

— Și unde anume ?

— La camera nr. 2, aceea în care ați cinat alaltăieri seară cu baronul de Valef. Oh ! cînd are bani, nimic nu e prea bun pentru el. E un om care nu este decît căpitan, dar care are un curaj de rege.

— Din ce în ce mai bine ! rosti d'Harmental urcînd scara, fără ca amintirea păţaniei care i se întîmplase în această cameră să aibă puterea de a-i abate mintea de la drumul nou pe care apucase. Un curaj de rege, scumpa mea consilieră, este tocmai ceea ce îmi trebuie.

Chiar dacă d'Harmental nu ar fi cunoscut camera în discuție, el nu s-ar fi putut înșela, întrucît, odată ajuns pe primul palier, auzi vocea bravului căpitan care i-ar fi servit de călăuză.

— Haidem, îngerașii mei, spunea el, al treilea și ultimul cuplet, și împreună, reluarea, — ultimele două versuri.

Apoi începu să cînte cu o magnifică voce de bas :

Prea sfinte Roch, unica noastră avuție,
Ascultă o creștină semințe
Nenorocită-n toate, de ciumă amenințată ;
Nu ne e teamă de moarte niciodată.
Vino, ajută-ne, al nostru reazem fii,
Abate de la noi cereștile urgii.
Dar nu-ți aduce și-al tău cîine,
Că n-avem nici un colț de pîine.

Patru sau cinci voci de femei reluară în cor :

Dar nu-ți aduce și-al tău cîine,
Că n-avem nici un colț de pîine.

— E mai bine, rosti căpitanul, e mai bine. Să trecem acum la bătălia de la Malplaquet.

— Oh ! ba deloc, zise o voce. Mi-e lehamite de bătălia dumitale.

— Cum, ți-e lehamite de bătălia mea ! O bătălie la care am luat parte în persoană, mii de draci !

— Oh ! puțin îmi pasă ! prefer o romanță tuturor cîntecelor urîcioase de război, pline de înjurături care îl jignesc pe bunul Dumnezeu !

Și ea începu să cînte :

Linval iubea pe Arsena...
Și nu putea s-o uite.

— Tăcere ! rosti căpitanul. Nu mai sînt oare eu stăpîn aici ? Atît timp cît o să am bani, vreau să mă distrez după placul meu. Cînd nu o să mai am o lețcaie, atunci se schimbă lucrurile : o să-mi cîntați fleacurile voastre de balade lăcrămoase, iar eu nu voi mai avea nimic de spus.

Se pare că invitatele căpitanului găsiră că nu era de demnitatea stirpei feminine să subscrie orbește la o astfel de pretenție, deoarece se iscă o asemenea gălăgie, încît d'Harmental socoti că era momentul să-i despartă pe certăreți. Prin urmare, bătu la ușă.

— Răsuciți cheița, zise căpitanul, și zăvorașul are să vă dea drumul bucuros.

Într-adevăr, împotriva oricărei probabilități, cheia rămăsese în broasca ușii : d'Harmental urmă deci punct cu punct recomandarea ce îi era dată în limba Scufiței Roșii, și, deschizînd ușa, se găsi în fața căpitanului, înaintea resturilor unei cine copioase, culcat pe un covor, rezemat de cîteva perne, cu o cămășuță de femeie pe umeri, o pipă mare în gură și avînd o față de masă înfășurată în jurul capului în chip de turban. Trei sau patru fete se țineau în jurul său. Pe un fotoliu îi era așezată haina, la care se putea observa o panglică nouă ; alături, pălăria, cu un șiret nou-nouț, și Colichemarde, acea faimoasă spadă care îi inspirase lui Ravanne comparația poznașă cu frigarea cea mare a mamei sale.

— Cum ! dumneavoastră sînteți, domnule cavaler ! exclamă căpitanul. Mă găsiți ca pe domnul de Bonneval, în seraiul personal și în mijlocul odaliscelor mele. Nu-l cunoașteți pe domnul de Bonneval, domnișoarelor ? Un pașă cu trei tuiuri, un prieten de-al meu, care, ca și mine, nu putea să sufere romanțele, dar care se pricepea binișor să se descurce în viață. Să-mi hărăzească Dumnezeu un sfîrșit ca al său ! este tot ceea ce îi cer.

— Da, eu sînt, domnule căpitan, zise d'Harmental, neputîndu-se împiedica să nu rîdă de grupul grotesc care i se înfățișa în fața ochilor. Văd că nu mi-ați dat o adresă greșită, și vă felicit pentru dragostea dumneavoastră față de adevăr.

— Fiți binevenit, domnule cavaler, zise căpitanul. Domnișoarelor, vă rog să-l slujiți pe domnul exact cum mă slujiți pe mine în toate privințele, și să-i cîntați cîntecele pe care le va dori. Luați loc, așadar, domnule cavaler, și mîncați și beți ca și cum ați fi la dumneavoastră acasă, avînd în vedere că noi bem și mîncăm calul dumneavoastră. Mai mult de jumătate s-a și dus, sărmanul animal ! Dar resturile sînt bune.

— Mulțumesc, domnule căpitan. Tocmai am luat și eu cina, și vreau să vă spun doar un cuvînt, dacă îmi îngăduiți.

— Nu, la dracu ! Nu îngădui, zise căpitanul, afară numai dacă nu e vorba iar de un duel. Oh ! Așa ceva trece înainte de orișice ! Un duel, minunat ! Normanda, întinde-mi spada !

— Nu, domnule căpitan, e vorba de o treabă importantă.

— Dacă e vorba de o treabă importantă, sluga dumneavoastră din toată inima, domnule cavaler ! Eu sînt mai tiran decît tiranul din Teba sau din Corint, Archias, Pelopidas, Leonidas, nu mai știu care Olibrius, care își amîna treburile pe a doua zi. În ce mă privește, am bani pînă mîine seară. Deci pe poimîine dimineață, afacerile serioase.

— Dar, cel puțin, poimîine, domnule căpitan, zise d'Harmental, mă pot bizui pe dumneavoastră, nu-i așa ?

— În vecii vecilor, domnule cavaler !

— Cred, de asemenea, că amînarea este mai prudentă.

— Prudentisimă, zise căpitanul. Athénaïs, aprinde-mi din nou luleaua.

— Pe poimîine așadar.

— Pe poimîine. Dar unde am să vă regăsesc ?

— Plimbați-vă între orele zece și unsprezece dimineața pe strada du Temps-Perdu, și priviți din timp în timp în sus ; veți fi strigat de undeva.

— E lucru hotărît, domnule cavaler, între orele zece și unsprezece dimineața. Iertați-mă, dacă nu vă conduc, dar turcii nu au acest obicei.

Cavalerul făcu un semn cu mîna că îl dispensa de această formalitate, și, după ce închise ușa, începu să coboare. Nu ajunse bine la a patra treaptă, că îl auzi pe căpitan, credincios primelor sale idei, intonînd cît îl ținea gura acel faimos cîntec al dragonilor de la Malplaquet, care a făcut poate să curgă tot atîta sînge în dueluri cît vărsase pe cîmpul de bătălie.

IX

MANSARDA

A doua zi, abatele Brigaud sosi la d'Harmental la aceeași oră ca și în ajun. Era un om de o exactitate desăvîrșită. Aducea trei lucruri foarte utile cavalerului : haine, un pașaport, și raportul poliției prințului de Cellamare asupra a ceea ce urma să facă domnul regent în acea zi de 24 martie 1718.

Hainele erau simple, cum se cuvin unui mezin din buna burghezie care vine la Paris să-şi caute norocul. Cavalerul le încercă, şi, graţie înfăţişării sale plăcute, se potrivi că, aşa simple cum erau, hainele îi veneau de minune. Abatele Brigaud clătină din cap : ar fi preferat ca d'Harmental să fi avut un aspect mai puţin frumos ; dar era o nenorocire ireparabilă, şi trebui să se consoleze.

Paşaportul era pe numele de *senor Diego,* intendent al nobilei case d'Oropesa, care avea misiunea de a readuce în Spania un fel de maniac, bastard al sus-zisei case, a cărui nebunie se manifesta prin a se crede regentul Franţei. Această precauţie, după cum se vede, preîntîmpina orice plîngeri pe care ducele d'Orléans le-ar fi putut face din fundul trăsurii sale. Şi cum paşaportul era în perfectă regulă, de altminteri, semnat de prinţul de Cellamare şi vizat de *messir* Voyer d'Argenson, nu exista nici un motiv pentru ca regentul, odată aflat în caleaşcă, să nu facă o călătorie sprîncenată pînă la Pampeluna, unde totul ar fi fost încheiat. Mai cu seamă semnătura lui *messir* Voyer d'Argenson era imitată cu o exactitate care făcea cea mai mare cinste caligrafilor prinţului de Cellamare.

În ceea ce privea raportul, era o capdoperă de claritate şi de precizie. Îl reproducem cuvînt cu cuvînt spre a da, în acelaşi timp, o idee despre felul de viaţă al prinţului şi despre modul în care funcţiona poliţia ambasadorului Spaniei. Acest raport era întocmit la orele două noaptea.

„Astăzi, regentul se va scula tîrziu : a avut loc un supeu în micile apartamente. Doamna d'Averne participa pentru prima dată, înlocuind-o pe doamna de Parabère. Celelalte femei erau ducesa de Falaris şi Saleri, dame de onoare pe lîngă *Madame.* Bărbaţii erau marchizul de Broglie, contele de Nocé, marchizul de Canillac, ducele de Brancas, şi cavalerul de Simiane. În privinţa marchizului de Lafare şi a domnului de Fargy, aceştia erau reţinuţi la pat de o indispoziţie a cărei cauză nu se cunoaşte.

La prînz va avea loc consiliul. Regentul trebuie să comunice acolo ducelui du Maine, prinţului de Conti, ducelui de Saint-Simon, ducelui de Guiche, şi altora, proiectul de tratat al cuadruplei alianţe, trimis de abatele Dubois, care anunţa, în acelaşi timp, reîntoarcerea sa în trei sau patru zile.

Restul zilei este consacrat în întregime îndatoririlor paterne. Alaltăieri, domnul regent şi-a căsătorit o fiică pe

care a avut-o cu Desmarets, și care a fost crescută la călugărițele de la Saint-Denis. Ea cinează cu soțul ei la Palais-Royal, și, după cină, domnul regent o însoțește la Operă, în loja doamnei Charlotte de Bavaria. Desmarets, care nu și-a văzut fiica de șase ani, a fost înștiințată că, dacă vrea s-o vadă, poate să vină la teatru.

Domnul regent, cu tot capriciul său pentru doamna d'Averne, îi face mereu curte marchizei de Sabran. Marchiza se laudă încă cu fidelitatea ei, nu față de soțul său, ci față de ducele de Richelieu. Ca să-i meargă treburile mai repede, domnul regent l-a numit ieri pe domnul de Sabran supraveghetor-șef al bucătăriei și ospețelor sale".

— Trag nădejdea că avem de-a face cu o treabă bine făcută, spuse abatele Brigaud, după ce cavalerul termină de citit raportul.

— Pe legea mea ! da, scumpul meu abate, răspunse d'Harmental ; dar dacă regentul nu ne dă în viitor niște ocazii mai bune spre a ne îndeplini misiunea, nu-mi va fi ușor să-l duc în Spania.

— Răbdare ! răbdare ! rosti Brigaud ; e timp pentru toate. Chiar dacă regentul ne-ar oferi astăzi o ocazie, probabil că nu ați fi în măsură să profitați de ea.

— Nu, aveți dreptate.

— Vedeți, dar, ce face Dumnezeu este bine făcut : Dumnezeu ne lasă ziua de astăzi, să profităm de ea pentru a ne muta.

Mutatul nu cerea nici mult timp și nu era nici dificil : d'Harmental își luă avutul, cîteva cărți, pachetul care conținea întreaga garderobă, se urcă în trăsură, porunci să fie condus la abate, dădu drumul trăsurii spunîndu-i vizitiului că urma să plece în acea seară la țară, și că avea să lipsească zece sau douăsprezece zile, și că nu trebuiau să fie îngrijorați din pricina sa. Apoi, schimbîndu-și hainele elegante cu acelea care se potriveau cu rolul pe care urma să-l joace, merse, condus de abatele Brigaud, să-și ocupe noua locuință.

Era o cameră, sau mai degrabă o mansardă, cu o săliță, situată la etajul al patrulea, pe strada du Temps-Perdu, la nr. 7, care se numește astăzi strada Saint-Joseph. Proprietăreasa casei era o cunoștință a abatelui Brigaud ; de aceea, grație recomandării sale, se făcuseră pentru tînărul provincial cîteva cheltuieli extraordinare : găsi în cameră

niște perdele de o albeață desăvîrșită, rufărie de o nespusă finețe, un fel de bibliotecă plină cu cărți, astfel încît văzu de la prima aruncătură de ochi că, dacă nu era tot așa de bine instalat ca în apartamentul său din strada Richelieu, avea să locuiască cel puțin într-un mod suportabil.

Doamna Denis — acesta era numele prietenei abatelui Brigaud — îl aștepta pe viitorul ei chiriaș pentru a-i face ea însăși onorurile camerei. Îi lăudă toate dichisurile încăperii, îl asigură că de n-ar fi fost asprimea timpurilor, el nu ar fi obținut-o nici pentru un preț dublu, îl încredință că această casă era una din cele mai bine văzute din cartier, îi garantă că zgomotul nu avea să-l tulbure de la lucru, întrucît, strada fiind prea strîmtă pentru ca două trăsuri să treacă pe ea în același timp, se întîmpla foarte rar ca vizitiii să se aventureze pe aici. La toate aceste lucruri cavalerul răspunse într-un chip atît de modest, încît doamna Denis, coborînd la primul etaj, în care locuia, recomandă portarului și soției sale să aibă cea mai mare considerație pentru noul ei locatar.

Acest tînăr, deși ar fi putut cu siguranță să se ia la întrecere, în ceea ce privea înfățișarea plăcută, cu cei mai mîndri seniori de la curte, i se părea tare departe de a avea, mai ales față de femei, manierele ușuratice și indiscrete pe care domnișorii din epoca aceea credeau că e de „bonton" să și le ia. Este adevărat că, în numele familiei pupilului său, abatele Brigaud plătise chiria pe un trimestru înainte.

Cîteva clipe după aceea, abatele Brigaud coborî la rîndul său la doamna Denis, pe care o edifică pînă la capăt asupra tînărului său protejat, care, spuse el, nu avea să primească absolut pe nimeni altcineva decît pe el și pe un vechi prieten al tatălui său. Acesta din urmă, cu toate apucăturile sale puțin cam aspre pe care le căpătase prin taberele ostășești, era un senior foarte vrednic de stimă. D'Harmental crezuse că trebuie să se folosească de această precauție pentru ca apariția căpitanului să nu o înspăimînte prea tare pe buna doamnă Denis în cazul în care, din întîmplare, avea să-l întîlnească.

Rămas singur, cavalerul, care făcuse deja inventarul camerei, se hotărî, pentru a se distra, să-l facă și pe acela al vecinătății ; deschise fereastra și începu inspecția tuturor obiectelor pe care le putea cuprinde cu privirea.

El putu să se convingă întîi și întîi despre adevărul observației pe care o făcuse doamna Denis cu privire la stradă : de-abia dacă avea zece sau douăsprezece picioare în lățime și, din înaltul locului de unde se coborau privirile cavalerului, i se părea și mai strîmtă încă ; această mică lățime, care pentru orice alt chiriaș ar fi constituit fără îndoială un cusur, lui îi apăru, dimpotrivă, o calitate, întrucît calculă îndată că în situația în care ar fi fost urmărit, el putea, cu ajutorul unei scînduri așezate între fereastra lui și fereastra deschisă de peste drum, să treacă de cealaltă parte a străzii. Era așadar important, pentru orice eventualitate, să stabilească, cu locatarii din casa din față, relații de bună vecinătate.

Din nenorocire vecinul sau vecina părea a fi puțin dispus la sociabilitate ; nu numai că fereastra era ermetic închisă, așa cum impunea epoca anului în care se desfășurau evenimentele, dar chiar și perdelele de muselină care atîrnau înapoia ferestrelor erau atît de bine trase încît nu prezentau nici cea mai mică deschizătură prin care să se poată strecura privirile. O a doua fereastră, care părea să aparțină aceleiași încăperi, era închisă cu aceeași grijă.

Mai favorizată decît casa doamnei Denis, casa din fața acesteia avea și un al cincilea etaj, sau mai degrabă o terasă. O ultimă cameră mansardată, situată exact deasupra ferestrei atît de închise, dădea spre această terasă, care era, după toate probabilitățile, reședința unui agronom distins, întrucît el reușise, după multă răbdare, timp și muncă, să transforme terasa într-o grădină care număra, pe douăsprezece sau cincisprezece picioare pătrate, un havuz, o grotă și un umbrar. Este adevărat că havuzul nu funcționa decît cu ajutorul unui rezervor superior, alimentat iarna de apa din cer, iar vara de aceea pe care însuși proprietarul o turna în el ; este adevărat de asemenea că grota, împodobită toată cu sumedenie de scoici și avînd deasupra o mică fortăreață din lemn, părea destinată, în orice împrejurare s-ar fi ivit, să adăpostească, nu o ființă omenească, ci pur și simplu un exemplar din rasa canină ; este adevărat, în sfîrșit, că umbrarul, din pricina asprimii iernii, era în întregime despuiat de frunzișul ce îi alcătuia farmecul principal, și semăna deocamdată cu un imens coteț pentru pui de găină.

D'Harmental admiră harnica dibăcie a tîrgoveţului parizian, care reuşeşte să-şi creeze un petec de ţară la marginea ferestrei, pe colţul unui acoperiş, pînă în adîncitura streşinii. El murmură faimosul vers al lui Virgiliu : *O fortunatos nimium !* *, după care, briza fiind destul de rece, şi nezărind decît un şir cam monoton de acoperişuri, de coşuri şi de giruete, cavalerul închise la loc fereastra, îşi scoase haina, se înveli într-un halat care avea defectul de a fi puţin prea confortabil pentru situaţia prezentă a stăpînului său, se aşeză într-un fotoliu destul de bun, îşi aşeză picioarele pe grătarul de la sobă, întinse mîna spre un volum al abatelui de Chaulieu şi, pentru a se distra, începu să citească versurile închinate domnişoarei Delaunay, despre care îi vorbise marchizul de Pompadour, şi care căpătau pentru el un nou interes de cînd le cunoştea istoria.

Urmarea acestei lecturi a fost că d'Harmental, deşi se surprinse surîzînd la iubirea octogenară a bunului abate, îşi dădu seama că, poate mai nefericit decît acesta, el avea inima cu desăvîrşire pustie. Tinereţea, curajul, eleganţa, spiritul său mîndru şi aventuros l-au făcut să aibă multă trecere la femei ; dar în toate aceste aventuri de dragoste el nu înapoiase niciodată decît ce i se oferise, adică nişte legături efemere. O clipă crezuse că o iubeşte pe doamna d'Averne, şi că este iubit de ea ; dar în ceea ce o privea pe frumoasa inconstantă, această mare pasiune nu ţinuse piept împotriva unui coş cu flori şi cu pietre scumpe, şi împotriva vanităţii de a place regentului. Mai înainte ca infidelitatea ei să fi fost făptuită, cavalerul credea că ar fi fost cuprins de disperare din pricina acestei necredinţe. Ea fusese săvîrşită, avea dovada ; se bătuse în duel, pentru că în acea epocă se duelau în legătură cu orice, ceea ce îşi avea probabil explicaţia în faptul că duelul era oprit cu severitate. În sfîrşit, îşi dăduse seama de neînsemnatul loc pe care îl deţinea în inima sa marea iubire, căreia totuşi crezuse că-i dăruise întreaga sa simţire. Este adevărat că evenimentele petrecute de trei sau patru zile încoace îi abătuseră negreşit mintea spre alte gînduri, dar cavalerul nu-şi ascundea faptul că nu ar fi fost aşa, dacă ar fi fost într-adevăr îndrăgostit. O mare disperare nu i-ar fi permis

* O fortunatos nimium, sua si bona norint, Agricolas ! (Prea fericiţii oameni ai ogoarelor, dacă şi-ar cunoaşte fericirea !) Georgicele, II, 458—459.

cîtuşi de puţin să meargă la balul mascat spre a căuta o distracţie, şi dacă nu s-ar fi dus la balul mascat, nici unul dintre evenimentele care se succedaseră într-un ritm atît de rapid şi de neaşteptat nu s-ar fi întîmplat. Rezultatul tuturor acestor reflecţii a fost că d'Harmental rămase convins că el era cu desăvîrşire incapabil de o mare pasiune, şi că era sortit doar să se facă vinovat faţă de femei de o mulţime din acele fermecătoare nelegiuiri care, în această epocă, îl făceau pe un tînăr senior să ajungă la modă. Ca urmare, se ridică, făcu vreo trei tururi prin cameră cu un aer cuceritor, scoase un suspin adînc, gîndindu-se pentru ce epocă îndepărtată erau, probabil, amînate aceste frumoase proiecte, şi se întoarse cu paşi înceţi de la oglindă spre fotoliu.

În timp ce mergea, băgă de seamă că fereastra din faţă, cu o oră mai înainte atît de ermetic închisă, era în sfîrşit larg deschisă. Se opri printr-o mişcare involuntară, îndepărtă perdeaua, şi îşi aţinti ochii spre apartamentul care era lăsat astfel în voia investigaţiilor sale.

Era o cameră locuită, după toate aparenţele, de o femeie. Pe pervazul ferestrei, o încîntătoare căţeluşă, o ogăriţă albă şi cu pete de culoarea cafelei cu lapte, îşi sprijinea lăbuţele din faţă, fine şi elegante, privind cu multă curiozitate strada. Alături de fereastră se găsea un mic gherghef de brodat. În fund, în dreptul ferestrei, un clavecin deschis se odihnea între două armonii. Cîteva pasteluri, încadrate în rame de lemn negru, reliefat de un fir de aur, erau agăţate de pereţii tapetaţi cu hîrtie persană pictată, iar nişte perdele din indian, avînd acelaşi desen ca şi hîrtia, atîrnau înapoia perdelelor din muselină, atît de scrupulos trase peste ochiurile de geam. Prin cea de-a doua fereastră, întredeschisă, se zăreau perdelele unui iatac în care probabil că se afla un pat. Restul mobilierului era cu totul simplu, dar de o armonie încîntătoare, care se datora, evident, nu întîmplării, ci gustului modestei locatare a acestui colţişor retras.

O femeie bătrînă mătura, ştergea praful şi deretica, profitînd desigur de absenţa stăpînei casei pentru a purcede la aceste îndeletniciri casnice. Deşi nu se afla decît ea în cameră, era totuşi limpede că altcineva locuia acolo.

Deodată fizionomia ogăriţei, ai cărei ochi mari rătăciseră pînă atunci prin toate părţile, cu nepăsarea aristocratică proprie acestui animal, păru să se însufleţească ; îşi

apleacă repede capul înspre stradă, apoi, cu o ușurință și o iscusință miraculoasă, sări pe marginea dinafară a ferestrei și se așeză acolo, ciulindu-și urechile și ridicînd una din lăbuțele din față. Cavalerul înțelese atunci, după aceste semne, că se apropia locatara cămăruței, și deschise numaidecît fereastra. Din nenorocire, era deja prea tîrziu, strada era pustie. În același moment, ogărița sări de la fereastră în cameră, și alergă la ușă. D'Harmental socoti că tînăra urca scara, și, pentru a o vedea după placul său, se dete înapoi și se ascunse cu ajutorul perdelei ; dar bătrîna se apropie de fereastră și o închise din nou. Cavalerul nu se aștepta la acest deznodămînt, și de aceea fu, mai întîi, cu totul dezamăgit ; reînchise fereastra, la rîndul său, și se întoarse să-și întindă picioarele pe grătarele de fier ale căminului.

Lucrul nu era tare amuzant, și în acea clipă cavalerul, atît de nelipsit de prin saloane și atît de ocupat de obicei cu toate acele treburi mărunte de societate care devin fondul vieții pentru un om de lume, deveni conștient de izolarea în care era pe cale să se găsească de îndată ce retragerea sa din lume s-ar fi prelungit. Își aminti că altădată cîntase și el la clavecin și desenase, și se gîndi că dacă ar avea cea mai mică spinetă și cîteva creioane colorate, i s-ar părea că timpul trece mai ușor. Îl sună pe portar și îl întrebă de unde s-ar putea procura aceste obiecte. Portarul îi răspunse că orice plus de mobilier era, firește, pe socoteala chiriașului, și că dacă voia un clavecin, trebuia să-l ia cu chirie ; iar în ceea ce privea creioanele colorate, se găseau de vînzare la o prăvălie ce se afla la întretăierea dintre străzile Cléry și Gros-Chenet. D'Harmental îi dădu portarului un ludovic dublu, și îi spuse că într-o jumătate de oră dorea să aibă o spinetă, și tot ceea ce îi trebuia pentru a desena. Ludovicul dublu era un argument a cărui eficacitate o prețuise nu de puține ori. Totuși, reproșîndu-și de a-l fi folosit de data aceasta cu o ușurință care contrazicea poziția sa aparentă, îl chemă din nou pe portar și îi spuse că înțelegea, într-adevăr, pentru ludovicul dublu, să aibă nu numai hîrtie și creioane colorate, ci și chiria clavecinului plătită pe o lună. Portarul îi răspunse că întrucît se va tocmi ca pentru el însuși, lucrul era posibil, dar că negreșit va trebui să i se plătească transportul. D'Harmental consimți. O jumătate de oră mai tîrziu, se afla în posesia obiectelor cerute, într-atît Parisul

era deja, la acea dată, un oraş minunat pentru orice vrăjitor care avea o baghetă de aur.

Portarul, reîntors la el, îi spuse soţiei că dacă tînărul de la al patrulea nu se va uita mai cu atenţie la banii săi, ar putea să-şi ruineze lesne familia ; şi îi arătă doi scuzi de cîte şase franci pe care îi economisise din ludovicul dublu al colocatarului. Nevasta luă scuzii din mîinile bărbatului, numindu-l beţiv, şi îi puse cu grijă într-un săculeţ de piele ascuns sub o grămadă de ţoale vechi, deplîngînd nenorocirea taţilor şi a mamelor care fac grozave sacrificii băneşti pentru asemenea puşlamale.

Acesta a fost elogiul funebru al ludovicului dublu al cavalerului.

X

UN ORĂŞEAN DE PE STRADA DU TEMPS-PERDU

În acest timp, d'Harmental se aşezase în faţa spinetei, şi ciocănea clapele cît se pricepea mai bine. Negustorul avusese un dram de conştiinţă şi îi trimisese un instrument aproape acordat, astfel încît cavalerul băgă de seamă că făcea minuni, şi începu să creadă că se născuse cu geniul muzicii, şi că nu-i lipsise pînă atunci decît o împrejurare asemenea celeia în care se afla pentru ca acest geniu să se dezvolte. Fără îndoială că era ceva adevărat în toate acestea, întrucît, în mijlocul unui tril din cele mai ameţitoare, el văzu, de cealaltă parte a străzii, cinci degete mici care ridicau cu delicateţe perdeaua pentru a cerceta de unde venea această armonie neobişnuită. Din nenorocire, la vederea acestor degeţele, cavalerul uită de muzica sa, se întoarse cu vioiciune pe taburet în speranţa că va zări o figură dincolo de mînă. Această manevră prost calculată îl pierdu. Stăpîna cămăruţei, surprinsă în flagrant delict de curiozitate, lăsă să cadă din nou perdeaua. D'Harmental, rănit de această rezervă exagerată, se duse să-şi închidă fereastra, şi tot restul zilei rămase tare supărat pe vecina sa.

Seara şi-o petrecu desenînd, citind şi cîntînd la clavecin. Niciodată cavalerul nu ar fi crezut că existau atîtea minute într-o oră, şi atîtea ore într-o zi. La ceasurile zece

seara, îl sună pe portar spre a-i da ordine pentru a doua zi. Dar portarul nu răspunse : se culcase de mult. Doamna Denis spusese adevărul : casa ei era o casă liniştită. D'Harmental află atunci că existau oameni care se băgau sub plapumă în momentul în care el avea obiceiul de a se urca în caleaşcă spre a-şi începe vizitele. Acest fapt îi dădu mult de gîndit asupra moravurilor ciudate ale acestei clase nefericite a societăţii care nu cunoştea nici Opera, nici supeurile intime, şi care dormea noaptea şi era trează ziua. El cugetă că trebuia să vii în strada du Temps-Perdu pentru a vedea asemenea lucruri, şi îşi promise ferm să-i înveselească pe prietenii săi cînd îi va sta în putinţă să le povestească aceste fapte bizare.

Totuşi, un lucru îi făcu plăcere, anume că vecina sa era trează ca şi el : aceasta dovedea că avea un spirit superior celui al vulgarilor cetăţeni din strada du Temps-Perdu. D'Harmental mai credea că nu rămîi treaz decît pentru că nu ai poftă să dormi sau pentru că ai dorinţa de a te distra. El îi uita pe aceia care rămîn treji pentru că nu pot face altfel.

La miezul nopţii, se stinse lumina în camera din faţă, iar d'Harmental, la rîndul său, se hotărî să se culce şi el.

A doua zi, la orele opt, abatele Brigaud se afla la el ; îi prezentă lui d'Harmental cel de-al doilea raport al poliţiei secrete a prinţului de Cellamare. Acesta era conceput în termenii următori :

„Orele trei dimineaţa.

„Dată fiind comportarea ordonată pe care a avut-o ieri, dl. regent a dat poruncă să fie trezit la orele nouă.

El va primi cîteva persoane indicate, la scularea sa.

De la orele zece pînă la amiază, va fi audienţă publică.

De la amiază pînă la ora unu, dl. regent se va ocupa cu treburi secrete cu La Vrillière şi Leblanc.

De la ora unu la orele două, va deschide corespondenţa cu Torcy.

La orele două şi jumătate, va trece la consiliul de regenţă şi va face vizită regelui.

La orele trei, se va duce la sala de joc cu racheta din strada Seine, pentru a susţine o partidă, împreună cu Brancas şi Canillac, împotriva ducelui de Richelieu, a marchizului de Broglie şi a contelui de Gacé, care i-au provocat.

La orele șase, va merge să cineze la Luxembourg la doamna ducesă de Berry, și își va petrece aici seara.

De acolo, el va reveni, *fără soldați de gardă*, la Palais-Royal, afară numai dacă ducesa de Berry nu îi va da o escortă alcătuită din soldați de-ai ei".

— La naiba ! *fără soldați de gardă*, scumpul meu abate. Ce părere aveți despre aceasta ? rosti d'Harmental, începînd să-și facă toaleta. Nu vă lasă oare gura apă ?

— Fără soldați de gardă, da, răspunse abatele ; dar cu slujnici pedestrași ce deschid drumul, cu slujitori călări ce merg înaintea trăsurii, cu un vizitiu, toți oameni care se bat foarte puțin, este adevărat, dar care țipă foarte tare. Oh ! răbdare, răbdare, tînărul meu prieten ! Sînteți așadar tare grăbit să ajungeți *grande de Spania* ?

— Nu, scumpul meu abate ; dar sînt grăbit să nu mai viețuiesc într-o mansardă în care totul îmi lipsește și în care sînt nevoit să-mi fac singur toaleta, după cum vedeți. Credeți așadar că nu înseamnă nimic să te culci la orele zece seara și să te îmbraci fără fecior dimineața ?

— Da, însă aveți muzică, reluă abatele.

— Ah ! într-adevăr, zise d'Harmental. Abate, vă rog, deschideți fereastra, să se vadă că primesc oameni din societatea bună. Aceasta îmi va face cinste și mă va înălța în ochii vecinilor.

— Ia te uită ! ia te uită ! exclamă abatele, făcînd ce-l rugase cavalerul. Dar nu-i rău deloc ce aud.

— Cum ! nu-i rău ! continuă la rîndul său d'Harmental, dimpotrivă, este foarte bine. E din *Armida*, la naiba ! Dracul să mă ia dacă aș fi crezut că am să dau de așa ceva la etajul al patrulea, și încă în strada du Temps-Perdu !

— Cavalere, eu vă prezic un lucru, rosti abatele. Dacă eventual cîntăreața este tînără și cît de cît drăguță, în opt zile ne va fi tot atît de greu să vă facem să ieșiți de aici pe cît ne e de anevoie acum să vă facem să rămîneți.

— Scumpul meu abate, răspunse d'Harmental clătinînd din cap, dacă poliția dumneavoastră ar fi tot atît de bine informată pe cît este aceea a prințului de Cellamare, ați ști că sînt lecuit de dragoste pentru vreme îndelungată. Și dovada, iat-o : să nu credeți că îmi petrec zilele suspinînd ; am să vă rog, așadar, cînd coborîți, să-mi trimiteți ceva, de pildă un pateu mare și o duzină de

sticle din vinurile cele mai alese. Mă bizui pe dumneavoastră : știu că sînteți un cunoscător. De altminteri, trimise de dumneavoastră, ele vor însemna o atenție din partea tutorelui ; cumpărate de mine, ar atesta desfrînarea unui pupil, și eu trebuie să-mi apăr reputația provincială în fața doamnei Denis.

— E just ; nu vă întreb în ce scop ; mă bizui pe dumneavoastră.

— Și aveți dreptate, scumpul meu abate ; este pentru binele cauzei.

— Într-o oră, pateul și vinul vor fi aici.

— Cînd vă văd din nou ?

— Mîine, probabil.

— Așadar, pe mîine.

— Mă expediați ?

— Aștept pe cineva.

— Tot pentru cauza cea bună ?

— Vă asigur de acest lucru. Mergeți, și Dumnezeu să vă aibă în pază !

— Rămîneți, și diavolul să nu vă ducă în ispită ! Amintiți-vă că femeia este aceea care ne-a făcut să fim izgoniți, toți cîți sîntem, din raiul pămîntesc. Să nu aveți încredere în femeie !

— Amin ! rosti cavalerul, făcînd cu mîna un ultim semn abatelui Brigaud.

Într-adevăr, așa cum remarcase cumsecadele abate, d'Harmental era zorit să-l vadă plecat. Marea sa dragoste pentru muzică, pe care o descoperise doar în ajun, făcuse asemenea progrese, încît dorea să nu fie deranjat cu nimic de la ceea ce tocmai auzea. Atît pe cît îi permitea această blestemată de fereastră mereu închisă, ceea ce răzbătea pînă la cavaler, din acordurile instrumentului și din execuția vocală, revela că vecina sa este o excelentă muziciană. Digitația era savantă, vocea dulce deși amplă, și, în notele înalte, avea niște vibratouri profunde, din acelea care îți merg la inimă. De aceea, după un pasaj foarte dificil și perfect executat, d'Harmental nu se putu stăpîni să nu bată din palme și să nu strige bravo. Din nenorocire iarăși, acest triumf cu care muziciana, în singurătatea sa, nu era deloc obișnuită, în loc s-o încurajeze, o intimidă fără îndoială în așa măsură încît. clavecin și voce, totul se opri numaidecît, iar liniștea urmă imediat

melodiei față de care cavalerul își manifestase atît de imprudent entuziasmul.

În schimb, d'Harmental văzu deschizîndu-se ușa camerei de deasupra, care, așa cum am spus-o, dădea spre terasă. Mai întîi ieși o mînă întinsă care în mod vizibil interoga timpul. Răspunsul timpului fu liniștitor, după toate probabilitățile, întrucît mîna fu aproape imediat urmată de un cap acoperit cu o mică scufă din indian, strînsă pe frunte cu o panglică de mătase de culoarea gușei porumbelului, iar capul, la rîndul său, nu precedă decît cu cîteva clipe partea din față a unui corp acoperit cu un fel de halat în chip de cămașă scurtă, și confecționat din aceeași stofă ca și scufa. Toate acestea nu permiteau încă lui d'Harmental să recunoască cu precizie sexul în care să categorisească persoana căreia se părea că îi este atît de greu să se hazardeze în aerul dimineții. În sfîrșit, o biată rază de soare strecurîndu-se printre doi nori, îl încurajă, după cît se pare, pe timidul locatar al terasei, care se hotărî să iasă cu totul. D'Harmental recunoscu atunci, după pantalonul scurt din catifea neagră și după ciorapii felurit colorați, că personajul care tocmai își făcea intrarea în scenă era de stirpe bărbătească.

Era horticultorul despre care am pomenit.

Timpul rău din zilele precedente îl lipsise, fără nici o îndoială, de promenada matinală, și îl împiedicase să acorde grădinii îngrijirile obișnuite, întrucît începu să o străbată cu o vizibilă neliniște de a nu constata vreo stricăciune provocată de vînt și de ploaie. Dar după o inspectare minuțioasă a havuzului, a grotei și a umbrarului, care constituiau cele trei podoabe principale, chipul blajin al horticultorului se lumină de o rază de bucurie, așa peste margini. Socoti așadar că putea să-și ofere plăcerea de seamă nu numai că toate lucrurile se aflau la locul lor, dar că însuși rezervorul era plin ochi, gata să dea peste margini. Socoti așadar că putea să-și ofere plăcerea de a face să țîșnească apele, risipă pe care de obicei, după exemplul regelui Ludovic al XIV-lea, nu și-o îngăduia decît duminica. Învîrti de un robinet, și mănunchiul de țîșnituri săptămînal se ridică majestuos la înălțimea de patru sau cinci picioare.

Pe omul acesta naiv îl năpădi o bucurie atît de mare, încît se porni să cînte refrenul unui vechi cîntec pastoral

cu care d'Harmental fusese legănat odinioară ; şi pe cînd îl repeta :

Lăsaţi-mă să merg,
Lăsaţi-mă să zburd,
Lăsaţi-mă să merg să zburd în aluniş,

alergă la fereastră şi strigă de două ori, cu voce tare :

— Bathilde ! Bathilde !

Cavalerul înţelese atunci că exista o comunicaţie arhitecturală între camera de la etajul al cincilea şi cea de la al patrulea, şi o legătură oarecare între horticultor şi muziciană. Dată fiind modestia de care tocmai dăduse dovadă, d'Harmental se gîndi că de va rămîne mai departe la fereastră, muziciana ar putea să nu se urce pe terasă ; de aceea închise din nou fereastra, cu un aer de nepăsare perfectă, avînd totuşi grijă să-şi asigure înapoia perdelei o mică deschizătură prin care putea să vadă totul fără să fie văzut.

Ceea ce prevăzuse se întîmplă. După o clipă doar, în cadrul ferestrei apăru capul încîntător al unei tinere ; dar cum, fără îndoială, terenul pe care se aventurase cu atîta curaj cel care o chemase era prea umed, ea nu voi să meargă mai departe. Ogărița, nu mai puţin temătoare decît stăpîna sa, rămase aproape de ea, cu labele ei albe aşezate pe marginea ferestrei, scuturîndu-şi capul în semn de negaţie la toate stăruinţele ce îi fură făcute pentru a o atrage mai departe decît îndrăznea să meargă stăpîna ei.

Totuşi, se stabili un dialog care dură cîteva minute între acel om simplu şi tînără. D'Harmental avu aşadar răgazul să o examineze cu atît mai multă atenţie, cu cît fereastra sa fiind închisă, îi îngăduia să vadă fără a auzi.

Ea părea să fi ajuns la acea vîrstă delicioasă a vieţii în care femeia, trecînd din copilărie la tinereţe, simte totul înflorind în inima şi pe faţa sa : sentimente, graţie şi frumuseţe. La prima aruncătură de ochi se vedea că nu avea mai puţin de şaisprezece ani, dar nu mai mult de optsprezece. Exista în ea un ciudat amestec a două rase : avea părul blond, tenul mat şi gîtul unduitor al unei englezoaice, cu ochii negri, buzele de mărgean şi dinţii ca nişte perle ai unei spaniole. Cum nu-şi dădea nici cu alb, nici cu carmin, şi cum la acea epocă pudra de-abia începea să fie la modă, şi de altminteri ea era rezervată capetelor

aristocratice, tenul ei strălucea grație propriei sale prospețimi, și nimic nu întuneca delicioasa nuanță a cosițelor sale. Cavalerul rămase în extaz. Într-adevăr, el nu văzuse în viața sa decît două genuri de femei : țărănci zdravene și dolofane din Nivernais, cu picioare groase, cu mîini mari, cu jupoane scurte și cu pălării în chip de corn de vînătoare, și femei din aristocrația pariziană, frumoase fără îndoială, dar avînd acea frumusețe ofilită de nopțile schimbate în zi, de plăceri, de acea răsturnare a vieții care le face asemenea unor flori care nu ar primi de la soare decît cîteva raze plăpînde, și la care aerul dătător de viață al dimineții și al serii nu ar ajunge decît prin geamurile unei sere calde. El nu cunoștea așadar acest tip orășenesc, acest tip intermediar, dacă se poate spune așa, între înalta societate și populația de la țară, care are toată eleganța uneia și toată sănătatea proaspătă a celeilalte. De aceea, cum am mai spus, el rămase pironit locului, și multă vreme după ce tînăra se retrăsese, avea ochii încă ațintiți asupra ferestrei unde apăruse această desfătătoare viziune.

Zgomotul făcut de ușa care se deschidea îl trezi din extazul său : pateul și vinul abatelui Brigaud își făceau intrarea solemnă în mansarda cavalerului. Vederea acestor provizii îi reaminti că, pentru moment, avea altceva de făcut decît să se dedea vieții contemplative, și că îi dăduse întîlnire căpitanului Roquefinette pentru o afacere de foarte mare importanță. În consecință, își scoase ceasul și văzu că erau orele zece dimineața. Ne amintim că era ora convenită. Dădu drumul aducătorului bunătăților imediat după ce le-a pus pe masă, se însărcină el însuși cu restul serviciului, pentru a nu fi nevoit să-l amestece pe portar în micile sale afaceri, și, deschizînd din nou fereastra, începu să pîndească apariția căpitanului Roquefinette.

XI

PACTUL

De-abia se instalase în observatorul său că îl și zări pe domnul căpitan care venea dinspre strada Gros-Chenet, cu nasul în vînt, cu mîna în șold, și cu alura marțială și

decisă a unui om care, ca și filozoful grec, este conștient că poartă totul cu sine. Pălăria sa, indicator după care intimii lui puteau recunoaște situația secretă a finanțelor stăpînului ei, și care în zilele norocoase era așezată tot atît de solid pe cap pe cît este o piramidă pe baza sa, pălăria sa zic își reluase acea miraculoasă înclinație care îl izbise atîta pe baronul de Valef, și grație căreia unul din cele trei vîrfuri aproape că atingea umărul drept, în timp ce alt vîrf ar fi putut să-i furnizeze lui Franklin cu patruzeci de ani mai devreme, dacă fizicianul l-ar fi întîlnit pe căpitan, prima idee despre paratrăsnet. Ajuns la a treia parte din lungimea străzii, își înălță capul, așa cum fuseseră convenite lucrurile, și chiar deasupra lui îl descoperi pe cavaler. Cel care aștepta și cel care era așteptat schimbară un semn, iar căpitanul, calculîndu-și distanțele dintr-o ochire cu totul strategică, și recunoscînd ușa care trebuia să corespundă ferestrei, păși pragul pașnicei case a doamnei Denis cu același aer de familiaritate ca și cum ar fi fost pragul unei taverne. Cavalerul, dinspre partea sa, închise din nou fereastra și trase perdelele cu cea mai mare grijă. Să fi fost oare pentru a nu fi văzut cu căpitanul de către frumoasa sa vecină ? Să fi fost oare pentru ca Roquefinette însuși să nu o vadă ?

După o clipă, d'Harmental auzi pașii căpitanului și zgomotul făcut de spada sa, ilustra Colichemarde, care se izbea de barele scării. Ajuns la etajul al treilea, cum lumina care venea de jos era singura care răzbătea pînă acolo, căpitanul se găsi foarte încurcat, neștiind dacă trebuia să se oprească sau să treacă mai departe. De aceea, după ce a tușit în chipul cel mai semnificativ, văzînd că acest apel rămăsese neînțeles de acela pe care îl căuta, rosti :

— Mii de draci ! domnule cavaler, întrucît nu m-ați făcut, probabil, să vin ca să-mi frîng gîtul, deschideți-mi ușa sau cîntați, să fiu călăuzit de lumina cerului sau de sunetul vocii dumneavoastră. Altminteri, sînt pierdut, asemenea lui Tezeu în Labirint.

Și căpitanul se porni să cînte el însuși, cît îl ținea gura :

Frumoasă Ariana, eu te rog,
Împrumută-mi ghemul tău,
Zău, zău, zău.

Cavalerul alergă la uşă şi o deschise.

— Minunat, rosti căpitanul, care începea să se deseneze în penumbră. A dracului de neagră mai e scara coteţului ăsta de porumbei. Dar, în sfîrşit, iată-mă, credincios consemnului, neclintit la datorie, exact la întîlnire. Sunau orele zece la Samaritaine chiar în momentul în care treceam peste Pont Neuf.

— Da, sînteţi un om de cuvînt, văd, rosti cavalerul întinzînd mîna căpitanului. Dar intraţi repede : este important să nu atrageţi atenţia vecinilor mei.

— În acest caz, sînt mut ca un lin, răspunse căpitanul. Pe lîngă aceasta, adăugă el arătînd pateul şi sticlele ce acopereau masa, aţi ghicit veritabilul mijloc de a-mi închide gura.

Cavalerul împinse uşa înapoia căpitanului şi trase zăvorul.

— Ah ! ah ! mistere ? Cu atît mai bine ! eu sînt pentru mistere. Aproape totdeauna e ceva de cîştigat de la oamenii care încep prin a-ţi spune : ssst ! În orice caz, nu puteaţi să vă adresaţi cuiva mai nimerit decît slugii dumneavoastră, continuă căpitanul, revenind la limbajul său mitologic. Îl aveţi în faţă pe nepotul lui Harpocrate, zeul tăcerii. Aşa că nu vă sfiiţi.

— E foarte bine, domnule căpitan, reluă d'Harmental, întrucît vă mărturisesc că am să vă spun lucruri destul de importante pentru a vă cere dinainte discreţia.

— Aţi obţinut-o, domnule cavaler. În timp ce dădeam o lecţie micului Ravanne, v-am observat cu coada ochiului cum mînuiaţi spada ca un om priceput, şi mie îmi plac oamenii viteji. Şi apoi drept mulţumire pentru un mic serviciu care nu făcea nici cît un bobîrnac, mi-aţi dăruit un cal ce valora o sută de ludovici, iar mie îmi plac oamenii generoşi. Aşadar, pentru că dumneavoastră sînteţi de două ori omul meu, pentru ce nu aş fi şi eu odată omul dumneavoastră ?

— Ce mai, zise cavalerul, văd că vom putea să ne înţelegem !

— Vorbiţi şi eu vă ascult, răspunse căpitanul luîndu-şi aerul cel mai grav.

— Mă veţi asculta mai bine stînd jos, scumpul meu oaspete. Să ne aşezăm la masă şi să dejunăm.

— Cuvîntaţi ca sfîntul Ioan Gură de Aur, domnule cavaler, rosti căpitanul desprinzîndu-şi spada şi punînd-o împreună cu pălăria pe clavecin. Aşa încît, continuă el, aşezîndu-se în faţa lui d'Harmental, nu există posibilitatea de a fi de altă părere decît a dumneavoastră. Iată-mă : comandaţi manevra, şi eu o execut.

— Gustaţi acest vin în timp ce eu atac pateul.

— Înţelept aţi grăit, zise căpitanul : să ne împărţim forţele şi să înfrîngem separat inamicul, apoi ne vom reuni pentru a extermina ce va rămîne din el.

Şi îmbinînd aplicaţia cu teoria, căpitanul apucă de gît prima sticlă întîlnită, o meşteri de-i sări dopul, şi, umplîndu-şi pînă sus paharul, îl dădu pe gît cu o asemenea uşurinţă încît ai fi putut crede că natura îl dotase cu un mod de a înghiţi cu totul deosebit. Însă, trebuie să fim drepţi cu el, de-abia fu băut vinul că îşi dădu seama că licoarea pe care o vărsase pe gîtlej atît de deşănţat merita un grad de atenţie mult mai înalt decît acela pe care i-l acordase.

— Oh ! oh ! zise el plescăind din limbă şi punîndu-şi paharul pe masă cu o încetineală plină de respect. Ce am făcut oare ? Nedemn ce sînt ! Dau pe gît nectar ca şi cum ar fi o păcătoasă de poşircă, şi asta la începutul unei mese ! Ah ! continuă el, turnîndu-şi un al doilea pahar din aceeaşi sticlă şi clătinînd din cap, Roquefinette, prietene, ai început să îmbătrîneşti. Acum zece ani, după prima picătură care ţi-ar fi atins cerul gurii, ai fi ştiut cu ce ai de-a face, pe cînd acum îţi trebuie mai multe dibuieli ca să cunoşti valoarea lucrurilor. În sănătatea dumneavoastră, domnule cavaler.

Şi, de data aceasta, căpitanul, mai circumspect, înghiţi tacticos conţinutul celui de-al doilea pahar, luînd-o de la cap de trei ori pentru a-l goli, şi făcînd semn cu ochiul spre a-şi arăta satisfacţia. Apoi, după ce termină, rosti :

— Este Ermitage, din 1702, anul bătăliei de la Friedlinden ! Dacă furnizorul dumneavoastră are mult din vinul acesta, şi dacă dă pe datorie, daţi-mi adresa lui : îi făgăduiesc o clientelă strașnică !

— Domnule căpitan, răspunse cavalerul punînd o bucată enormă de pateu în farfuria comeseanului său, nu numai că furnizorul meu dă pe datorie, ba chiar îl dă şi pe gratis prietenilor mei.

— Oh ! ce om cumsecade ! exclamă căpitanul pe un ton convins.

Şi, după cîteva clipe de linişte, în timpul cărora un observator superficial ar fi putut să-l creadă absorbit de aprecierea pateului aşa cum fusese un moment mai înainte absorbit de aceea a vinului, punîndu-şi amîndouă coatele pe masă, şi privindu-l pe d'Harmental cu un aer şiret, printre cuţitul şi furculiţa pe care le ţinea în mîini, rosti :

— Aşa deci, scumpul meu cavaler, noi conspirăm, şi noi avem nevoie pentru a izbuti, după cît se pare, ca acest biet căpitan Roquefinette să ne dea o mînă de ajutor ?

— Cine v-a spus asta, domnule căpitan ? îl întrerupse cavalerul, tresărind fără să vrea.

— Cine mi-a spus asta ? La naiba ! Straşnică ghicitoare de dezlegat ! Un om care dăruieşte cai de o sută de ludovici, care bea în mod obişnuit vin de un pistol sticla, şi care locuieşte într-o mansardă de pe strada du Temps-Perdu, ce dracu vreţi să facă dacă nu să conspire ?

— Ei bine ! domnule căpitan, zise rîzînd d'Harmental, nu voi face pe discretul : s-ar putea într-adevăr să fi ghicit exact. Vă înspăimîntă oare o conspiraţie ? continuă el turnînd de băut oaspetelui.

— Pe mine, să mă înspăimînte ? Cine e acela care a zis că există ceva pe lume care să-l înspăimînte pe căpitanul Roquefinette ?

— Nu eu, domnule căpitan, pentru că, fără a vă cunoaşte, de la prima vedere, după primele cuvinte schimbate, mi-am aruncat ochii asupra dumneavoastră pentru a vă oferi să fiţi secundul meu.

— Ah ! adică de veţi fi spînzurat la o spînzurătoare de douăzeci de picioare, eu voi fi spînzurat la una de zece ; asta-i tot.

— La naiba ! domnule căpitan, zise d'Harmental turnîndu-i din nou să bea, de-ar fi să se înceapă prin a vedea lucrurile sub aspectul lor periculos, aşa cum faceţi dumneavoastră, atunci nu s-ar mai întreprinde niciodată nimic.

— Pentru că am vorbit de spînzurătoare ? răspunse căpitanul. Dar aceasta nu dovedește nimic. Ce este spînzurătoarea în ochii filozofului ? Unul din miile de chipuri de a încheia cu viața, și cu siguranță unul din cele mai puțin dezagreabile. Se vede bine că nu ați privit niciodată problema în față, pentru a face pe scîrbitul. De altminteri, arătîndu-ne curajul, noi vom avea gîtul tăiat, ca domnul de Rohan. Ați văzut cum i s-a tăiat gîtul domnului de Rohan ? continuă căpitanul privindu-l în față pe d'Harmental. Era un tînăr frumos ca dumneavoastră, aproape de aceeași vîrstă. El conspirase, așa cum vreți să faceți și dumneavoastră, dar lucrurile au dat greș. Ce vreți ! Lumea se mai înșeală. I-au ridicat un eșafod frumos, negru, i s-a îngăduit să se întoarcă spre fereastra unde se afla iubita sa, i s-a tăiat cu foarfecele gulerul cămășii, dar călăul era un stîngaci, obișnuit să spînzure și nu să decapiteze, astfel încît fu nevoit să reia lucrul de trei ori pentru a-i tăia capul. Chiar și așa nu o scoase la capăt decît cu ajutorul unui cuțit pe care îl trase de la brîu, și cu care îi ciopîrți așa de bine gîtul încît reuși în sfîrșit să-i desprindă căpățîna... Ce mai, dumneavoastră sînteți un viteaz ! continuă căpitanul văzînd că d'Harmental ascultase fără a încrunta din sprîncene amănuntele acestei oribile execuții. Dați mîna încoace, sînt omul dumneavoastră. Împotriva cui conspirăm ? Ia să vedem, să fie oare împotriva domnului duce du Maine ? Împotriva domnului duce d'Orléans ? Trebuie să-i rupem și celălalt picior șchiopului ? Trebuie să-i scoatem și celălalt ochi chiorului ? Iată-mă, la dispoziția dumneavoastră.

— Nimic din toate acestea, domnule căpitan. Și, de va vrea Dumnezeu, nu se va vărsa sînge.

— Atunci despre ce este vorba ?

— Ați auzit vreodată vorbindu-se despre răpirea secretarului ducelui de Mantua ?

— De Matthioli ?

— Da.

— La naiba ! Cunosc afacerea mai bine ca oricine : l-am văzut pe cînd îl duceau la Pignerol. Cavalerul de Saint-Martin și domnul de Villebois sînt cei care au dat lovitura ; dovadă că au căpătat fiecare cîte trei mii de livre, pentru ei și pentru oamenii lor.

— S-a plătit destul de puțin, rosti cu dispreț d'Harmental.

— Găsiți, domnule cavaler ? Totuși trei mii de livre înseamnă o sumă frumușică.

— Atunci, pentru trei mii de livre, ați fi luat asupra dumneavoastră treaba asta ?

— Aș fi luat-o, răspunse căpitanul.

— Dar dacă, în loc de a-l răpi pe secretar, vi s-ar fi propus să-l răpiți pe duce ?

— Atunci, ar fi fost mai scump.

— Dar ați fi acceptat la fel ?

— De ce nu ? Aș fi cerut dublu, asta-i totul.

— Și dacă, dîndu-vă dublu, un om ca mine v-ar fi spus : domnule căpitan, nu e o afacere primejdioasă și tenebroasă aceea în care vă arunc, soldat de sacrificiu, ci e o luptă în care mă angajez ca și dumneavoastră, în care îmi pun ca și dumneavoastră în joc numele, viitorul, capul, ce i-ați fi răspuns acestui om ?

— I-aș fi întins mîna, așa cum v-o întind. Acum, despre cine este vorba ?

Cavalerul umplu din nou paharul căpitanului și apoi pe al său.

— În sănătatea regentului, rosti el, și să-i fie dat să ajungă fără accident pînă la frontiera cu Spania, cum a ajuns Matthioli la Pignerol !

— Ah ! ah ! zise căpitanul Roquefinette ridicîndu-și paharul pînă la înălțimea ochilor.

Apoi, după o pauză :

— Și de ce nu ? continuă el. Regentul nu este nici el decît un om, la urma urmei. Numai că noi nu vom fi nici decapitați, nici spînzurați : noi vom fi trași pe roată. Altuia i-aș spune că e mai scump, dar pentru dumneavoastră, domnule cavaler, eu nu am două prețuri. Îmi veți da șase mii de livre, și eu vă voi găsi doisprezece oameni foarte hotărîți.

— Dar în acești doisprezece oameni, întrebă cu aprindere d'Harmental, credeți că vă puteți încrede ?

— Nici nu vor ști măcar despre ce este vorba ! răspunse căpitanul. Vor crede că la mijloc e o prinsoare și asta-i totul.

— Iar eu, domnule căpitan, spuse d'Harmental deschizînd un scrin și luînd din el un săculeț cu o mie de pistoli, am să vă dovedesc că nu mă tocmesc cu prietenii mei. Iată două mii de livre în aur. Luați-le ca arvună dacă

reușim. Dacă dăm greș, fiecare o va apuca în ce parte va crede de cuviință.

— Domnule cavaler, răspunse căpitanul luînd săculețul și cîntărindu-l în mînă cu un aer de nespusă satisfacție, înțelegeți că nu vă voi aduce jignirea de a număra după ce i-ați numărat dumneavoastră. Și pe cînd treaba ?

— Nu știu încă nimic, scumpul meu căpitan. Dar dacă ați găsit pateul suportabil și vinul bun, și dacă vreți să-mi faceți zilnic plăcerea de a dejuna cu mine, cum ați făcut astăzi, vă voi ține la curent.

— Nu mai este vorba de așa ceva, domnule cavaler, rosti căpitanul, și, pentru moment, s-a terminat cu rîsul ! Nici n-aș apuca să vin trei zile la rînd, la dumneavoastră, că poliția acestui blestemat de d'Argenson s-ar și afla pe urmele noastre. Din fericire, el are de-a face cu unul la fel de șiret ca el, și e multă vreme de cînd ne jucăm împreună de-a v-ați ascunselea. Nu, nu, de acum și pînă în momentul acțiunii, trebuie să ne vedem cît mai rar cu putință, sau mai degrabă să nu ne vedem deloc. Strada dumneavoastră nu e lungă, și cum dă la un capăt în strada Gros-Chenet și la celălalt în strada Montmartre, nu am nevoie nici măcar să trec pe ea. Iată, continuă el desprinzîndu-și funda de la umăr, luați această panglică. În ziua în care va trebui să urc la dumneavoastră, o veți prinde de un cui, în afara ferestrei. Voi ști ce vrea să însemne acest lucru și mă voi sui aici.

— Cum ! domnule căpitan, zise d'Harmental văzîndu-și convivul ridicîndu-se și prinzîndu-și spada, plecați fără să dați gata sticla ! Ce v-a făcut acest vin excelent, pe care adineaori îl apreciați atîta, și pe care aveți aerul că-l disprețuiți acum ?

— Tocmai pentru că îl apreciez mai departe, de aceea mă despart de el, iar dovadă că nu îl disprețuiesc, adăugă el umplîndu-și din nou paharul, este că îi voi spune un ultim rămas bun. În sănătatea dumneavoastră, domnule cavaler ! Puteți să vă făliți că aveți un vin strașnic ! Hum ! Și acum, gata, s-a sfîrșit ! Iată-mă de aici înainte la regim de apă. Și asta pînă a doua zi după ce voi fi văzut panglica roșie fluturînd la fereastră. Încercați, vă rog, ca lucrul acesta să se întîmple cît mai curînd cu putință, fiindcă apa este un lichid al dracului de neprielnic constituției mele.

— Dar pentru ce plecați așa de repede ?

— Pentru că eu îl cunosc pe căpitanul Roquefinette. E un băiat de treabă ; dar cînd se găsește în fața unei sticle, trebuie să o bea, și cînd a băut, trebuie să vorbească. Însă, oricît de bine ai vorbi, amintiți-vă de cuvintele acestea : cînd vorbești prea mult, sfîrșești totdeauna prin a spune vreo prostie. Adio, domnule cavaler. Nu uitați panglica roșie ca macul. Acum eu mă duc la treburile noastre.

— Adio, domnule căpitan, zise d'Harmental. Văd cu plăcere că nu e nevoie să vă recomand discreția.

Căpitanul făcu repede, cu policarul de la mîna dreaptă, un semn al crucii peste gură, își înfundă drept pălăria pe cap, își săltă ilustra Colichemarde, de teamă să nu iște vreun zgomot izbind pereții, și coborî scara într-o tăcere atît de adîncă de parcă s-ar fi temut ca nu cumva fiecare dintre pașii săi să stîrnească un ecou în palatul d'Argenson.

XII

BALANSOARUL

Cavalerul rămase singur, dar de data aceasta găsea în ceea ce se petrecuse adineaori între el și căpitan un subiect destul de amplu de reflecție pentru a nu mai avea nevoie să recurgă, în plictiseala sa, nici la poeziile abatelui de Chaulieu, nici la clavecin, nici la creioane colorate. Într-adevăr, pînă atunci cavalerul nu fusese angajat oarecum decît pe jumătate în acțiunea îndrăzneață, al cărei sfîrșit urma să fie fericit, după cum îl făcuseră să întrevadă ducesa du Maine și prințul de Cellamare ; dar căpitanul, pentru a-i pune la încercare curajul, îi dezvăluise atît de brutal sîngerosul sfîrșit al altei conspirații. Pînă atunci el nu fusese decît extremitatea unui lanț. Rupîndu-l dintr-o parte, el era eliberat. Acum, el devenise o verigă intermediară prinsă strîns între amîndouă părțile, legîndu-se în același timp cu ceea ce avea societatea mai înalt și cu ceea ce avea ea mai josnic. În sfîrșit, din acest moment, el nu își mai aparținea, și era asemenea acelui călător pierdut în Alpi, care se oprește în mijlocul unei

poteci necunoscute și măsoară cu ochii pentru prima oară muntele ce se înalță deasupra capului și genunea care se deschide la picioarele sale.

Din fericire, cavalerul avea acel curaj calm, rece și hotărît al omului în care sîngele și fierea, aceste două forțe contrarii, în loc să se neutralizeze, se stimulează combătîndu-se. El se vîra într-o primejdie cu toată rapiditatea omului sanguin, și odată angajat în această primejdie, el o cumpănea cu hotărîrea unui om cu temperament bilios. Rezulta de aici că d'Harmental trebuia să fie la fel de primejdios într-un duel ca și într-o conspirație ; căci, într-un duel, calmul îi permitea să profite de cea mai mică greșeală a adversarului, și, într-o conspirație, sîngele rece îl ajuta să înnoade din nou, pe măsură ce s-ar fi zdrobit, acele fire imperceptibile de care ține adeseori reușita celor mai înalte acțiuni. Doamna du Maine avea deci dreptate să-i spună domnișoarei Delaunay că putea să-și stingă felinarul, socotind că a găsit în sfîrșit un om.

Dar acest om era tînăr, acest om avea douăzeci și șase de ani, adică o inimă deschisă încă tuturor iluziilor și tuturor poeziilor din această primă parte a existenței. Copil, își așternuse coronițele la picioarele mamei sale ; tînăr fiind, venise să-și arate frumoasa uniformă de colonel iubitei sale. În sfîrșit, în cursul tuturor acțiunilor primejdioase din viața sa, o imagine iubită pășise înaintea lui, și el se aruncase în mijlocul pericolului cu certitudinea că, dacă ar fi să piară acolo, avea să-i supraviețuiască cineva, care îi va deplînge soarta și pentru care amintirea sa cel puțin avea să rămînă vie. Dar mama sa era moartă. Ultima femeie de care se crezuse iubit, îl trădase ; cavalerul se simțea singur pe lume, legat numai prin interes de niște oameni pentru care ar deveni un obstacol de îndată ce nu le-ar mai fi un instrument, și care, dacă el ar da greș, departe de a-i deplînge moartea, nu ar vedea în aceasta decît un motiv de siguranță. Or, această stare de izolare, care ar trebui să fie invidiată de orice om aflat într-o primejdie supremă, constituie aproape întotdeauna. într-un asemenea caz — într-atît de mare este egoismul firii noastre — o cauză de profundă descurajare. Omul resimte o așa de mare groază față de neant, încît el crede că supraviețuiește încă prin sentimentele pe care le inspiră, și se consolează oarecum de a părăsi viața pămîntească, gîndindu-se la regretele care îi vor întovărăși

memoria, şi la pietatea care nu îi va uita mormîntul. De aceea, în aceste clipe cavalerul ar fi dat totul pentru a fi iubit de cineva, chiar de n-ar fi fost poate decît un cîine.

Cavalerul era cufundat în adîncul cel mai trist al acestor reflecţii, cînd, tot trecînd şi iar trecînd prin faţa ferestrei lui, băgă de seamă că fereastra vecinei sale era deschisă. Se opri deodată, îşi scutură fruntea de parcă ar fi vrut să scape de cele mai negre dintre gînduri, apoi, sprijinindu-şi cotul de zid şi lăsîndu-şi capul în mînă, încercă, prin privirea obiectelor exterioare, să dea o altă direcţie spiritului său. Dar omul nu este mai stăpîn pe starea de veghe decît pe somnul său, iar visele pe care le are, cu ochii deschişi sau închişi, se supun unei desfăşurări independente de voinţa sa, şi se leagă — fără ca să ştie nici cum, nici pentru ce — cu fire invizibile care, vibrînd într-un chip neaşteptat, le revelează existenţa. Atunci obiectele cele mai opuse se apropie, ideile cele mai incoerente se atrag ; apar licăriri fugitive care. dacă nu s-ar stinge cu iuţeala unui fulger, ne-ar dezvălui poate viitorul. Simţi că se petrece ceva ciudat în tine ; înţelegi din aceasta că nu eşti decît un fel de maşină mişcată de o mînă invizibilă, şi, după cum eşti fatalist sau providenţial, te încovoi sub capriciul neinteligent al hazardului sau te închini în faţa voinţei misterioase divine.

Aşa a fost cu d'Harmental : el căutase în privirea unor obiecte străine de amintirile şi de speranţele sale o abatere a atenţiei de la situaţia prezentă, şi el nu găsi aici decît continuarea gîndurilor sale.

Tînăra pe care o zărise de dimineaţă stătea aşezată lîngă fereastră, pentru a se bucura de ultimele raze ale zilei ; lucra la ceva, la un fel de broderie. Îndărătul ei se afla clavecinul, deschis, iar pe un taburet, aşezat la picioarele ei, ogăriţa, adormită, avea un somn uşor specific animalelor pe care natura le-a hărăzit pentru paza omului ; se trezea la fiecare zgomot care se urca dinspre stradă, ciulea urechile, îşi întindea capul în chip graţios dincolo de marginea ferestrei, apoi se culca din nou întinzîndu-şi una din lăbuţe peste genunchii stăpînei sale. Toate acestea erau luminate într-un chip încîntător de o lucire a soarelui aflat la asfinţit, care pătrunsese în adîncul camerei şi făcea să strălucească în irizări luminoase ornamentele de aramă ale clavecinului şi firele de aur ale colţului unei rame. Restul se afla în penumbră.

Şi atunci, fără îndoială din pricina dispoziţiei deosebite de spirit în care se afla cînd îl izbise acest tablou, cavalerului i se păru că această tînără, cu chipul calm şi suav, intra în viaţa sa ca unul din acele personaje rămase pînă atunci înapoia cortinei, şi care îşi fac apariţia într-o piesă în actul al doilea sau al treilea pentru a lua parte la acţiune şi cîteodată pentru a-i schimba deznodămîntul. De la acea vîrstă în care vezi încă îngeri în vise, el nu mai întîlnise nimic asemănător. Tînăra nu avea asemănare cu niciuna din femeile pe care le văzuse pînă atunci. Era un amestec de frumuseţe, de candoare şi de simplitate, cum se găseşte cîteodată la acele fermecătoare capete pe care Greuze le-a copiat, nu din natură, ci pe care el le-a văzut reflectîndu-se în oglinda imaginaţiei sale. Şi atunci, uitînd totul, condiţia umilă în care fără îndoială se născuse ea, strada în care stătea, camera modestă care îi servea de locuinţă, nevăzînd în femeie decît femeia însăşi, şi plămădindu-i o inimă după chipul ei, d'Harmental cugetă asupra fericirii bărbatului care ar face primul să palpite această inimă, care ar fi privit cu dragoste de aceşti ochi frumoşi, şi care ar culege de pe aceste buze, atît de fragede şi atît de pure, cuvintele : te iubesc ! — această floare a sufletului, în cea dintîi sărutare.

Aşa sînt nuanţele ciudate pe care le capătă aceleaşi obiecte din pricina deosebirii de situaţie a aceluia care le priveşte. Cu opt zile înainte, în mijlocul luxului, ducînd o viaţă pe care nici o primejdie nu o ameninţa, între un dejun la tavernă şi o vînătoare cu gonaci, între un joc cu racheta la Farol şi o orgie la Fillon, dacă d'Harmental ar fi întîlnit-o pe această tînără, el nu ar fi văzut în ea, fără îndoială, decît o încîntătoare grizetă, în urmărirea căreia l-ar fi trimis pe valetul său, şi căreia, a doua zi, ar fi pus să i se ofere în chip insultător un dar de douăzeci şi cinci de ludovici ; însă cavalerul d'Harmental de acum opt zile nu mai exista. În locul frumosului senior, elegant, smintit, împrăştiat, încrezător în viaţă, apăruse un tînăr izolat, care păşea în umbră, singur, cu propriile sale forţe, fără o stea spre a-l călăuzi, care putea deodată să simtă cum i se deschide pămîntul sub picioare, sau cum se prăvăleşte cerul peste capul său. Acesta avea nevoie de un sprijin, oricît de slab ar fi fost, avea nevoie de iubire, avea nevoie de poezie. Nu era deci de mirare că, acum, căutînd o madonă căreia să i se roage, el o răpea, în ima-

ginația sa, pe această tînără frumoasă din sfera materială și prozaică în care se găsea, și, atrăgînd-o în sfera lui, o așeza, nu așa cum era ea, fără îndoială, ci așa cum ar fi dorit el să fie, pe piedestalul gol al adorațiilor sale trecute.

Deodată tînăra își înălță capul, își aruncă întîmplător ochii în fața ei, și zări figura gînditoare a cavalerului. Îi apăru ca vădit faptul că tînărul stătea acolo pentru ea și că pe ea o privea. De aceea, o roșeață vie trecu numaidecît peste chipul ei. Totuși, ea se purtă ca și cum nu ar fi văzut nimic, și își aplecă din nou capul spre broderie. Dar după cîteva momente se ridică, se învîrti puțin prin cameră, apoi, fără afectare, fără să facă pe mironosița, deși cu o urmă de încurcătură totuși, se întoarse pentru a închide fereastra.

D'Harmental rămase unde era și cum era, continuînd, cu toată închiderea ferestrei, să pășească mai departe în țara imaginară în care îi călătoreau gîndurile. O dată sau de două ori i se păru că vede ridicîndu-se perdeaua vecinei, ca și cum aceasta ar fi vrut să știe dacă indiscretul care o gonise de la locul ei se mai afla tot acolo. În sfîrșit, se auziră cîteva acorduri savante și rapide ; o armonie dulce le urmă, și atunci d'Harmental își deschise, la rîndul său, fereastra.

Nu se înșelase ; vecina avea o măiestrie cu totul deosebită. Execută două sau trei bucăți, fără ca totuși să-și alăture vocea sunetelor instrumentului, și d'Harmental resimți aproape tot atîta plăcere să o asculte, pe cît resimțise să o privească. Deodată, ea se opri în mijlocul unei măsuri. D'Harmental presupuse sau că-l văzuse la fereastră, sau că voia să-l pedepsească pentru curiozitatea lui, sau că intrase cineva, și că acest cineva o întrerupsese ; se trase înapoi, dar astfel încît să nu piardă din vedere fereastra. După cîteva clipe, el recunoscu că ultima sa presupunere era cea adevărată. Un bărbat apăru la fereastră, ridică perdeaua, își lipi fața mare și naivă de un geam, în timp ce cu mîna bătea ritmul unui marș pe un alt geam. Deși intervenise o diferență sensibilă în toaleta sa, cavalerul îl recunoscu pe omul cu havuzul, pe care îl văzuse de dimineață pe terasă, și care, cu un aer de familiaritate desăvîrșită, pronunțase de două ori numele Bathilde.

Această apariție mai mult decît prozaică produse efectul pe care trebuia în chip firesc să-l producă, anume că îl readuse pe d'Harmental din viața imaginară la realitate. El îl uitase pe acest bărbat, care făcea un contrast atît de perfect și atît de ciudat cu fata, căreia, în mod necesar, îi era sau tată, sau iubit, sau soț. Or, în toate aceste cazuri, ce putea să aibă comun cu nobilul și aristocratul cavaler, fiica, iubita sau soția unui astfel de om ? Femeia, și aceasta este o nenorocire a situației sale veșnic dependente, se înalță sau se coboară din strălucirea sau din vulgaritatea bărbatului de brațul căruia se sprijină cînd pășește, și, trebuie s-o mărturisim, horticultorul terasei nu era făcut pentru a o menține pe sărmana Bathilde la înălțimea la care o ridicase cavalerul în visele lui.

De aceea se porni pe rîs din pricina propriei sale nebunii. Cum afară începea să se lase întunericul, și întrucît din dimineața zilei trecute nu mai pusese piciorul afară, se hotărî să dea o raită prin oraș, spre a se încredința el însuși de exactitatea raporturilor prințului de Cellamare. Se învălui în mantie, coborî cele patru etaje, și o porni spre palatul Luxembourg, unde, așa cum scria în nota pe care i-o înmînase de dimineață abatele Brigaud, regentul trebuia să meargă să supeze fără a fi însoțit de soldați de gardă.

Ajuns în fața palatului Luxembourg, cavalerul nu văzu niciunul din semnele care să dea de știre că ducele d'Orléans se afla la fiica sa ; nu exista la poartă decît o santinelă, în timp ce din momentul în care intra domnul regent, era obiceiul să fie pusă și a doua santinelă. Mai mult, nu se vedea în curte nici o trăsură care să aștepte, nici slujitori pedeștri care deschid drumul, nici lachei ; era așadar evident că domnul duce d'Orléans nu venise încă. D'Harmental aștepta să-l vadă trecînd, deoarece, dat fiind că regentul nu dejuna niciodată și nu lua la orele două după-amiaza decît o ceașcă de ciocolată, rar se întîmpla să cineze mai tîrziu de orele șase. Or, bătuse de cinci și trei sferturi la Saint-Sulpice în momentul în care cavalerul dădea colțul dintre străzile Condé și Vaugirard.

Cavalerul aștepta o oră și jumătate în strada Tournon, patrulînd din strada Petit-Lion pînă la palat, fără să observe nimic din ce-l interesa. La orele opt fără un sfert văzu o oarecare mișcare la Luxembourg. O trăsură precedată de slujitori călări, purtînd torțe aprinse, trase la

scara peronului. Cîteva clipe mai tîrziu, se urcară în trăsură trei femei ; cavalerul îl auzi pe vizitiu strigînd călăreților însoțitori : la Palais-Royal ! Aceștia porniră în galop, caleașca îi urmă, santinela prezentă arma, și, oricît de repede ar fi trecut prin fața sa elegantul echipaj cu armoriile Franței, cavalerul recunoscu pe ducesa de Berry, pe doamna de Mouchy, dama sa de onoare, și pe doamna de Pons, dama de onoare ce avea grijă de toaleta sa. Exista o eroare gravă în itinerariul ce fusese trimis cavalerului : fiica era cea care se ducea la tată, și nu tatăl se ducea la fiică.

Cu toate acestea, cavalerul mai aşteptă încă, întrucît era cu putință să se fi întîmplat regentului vreun accident care să-l fi reținut acasă. O oră după aceea, caleașca trecu din nou. Ducesa de Berry rîdea din pricina unei întîmplări amuzante pe care i-o povestea Broglie, pe care îl adusese cu ea. Nu se întîmplase aşadar niciun accident grav. Poliția prințului de Cellamare era cea care greșise.

Cavalerul se reîntoarse acasă către orele zece, fără să fi întîlnit pe cineva cunoscut sau să fi fost recunoscut de careva. Întîmpină oarecare greutate pînă ce i se deschise, întrucît, după obiceiurile patriarhale ale casei Denis, portarul se culcase. Cînd veni să tragă zăvorul, bombănea întruna. D'Harmental îi strecură în mînă o jumătate de scud, spunîndu-i odată pentru totdeauna că se va întîmpla uneori să se întoarcă tîrziu ; dar că, de fiecare dată cînd se va întîmpla acest lucru, îl va aştepta aceeași gratificație. La care portarul nu știu cum să-i mai mulțumească, și îl încredință că era cu totul liber să se întoarcă la ora care îi va plăcea, și chiar să nu se întoarcă deloc acasă.

Revenit în camera sa, d'Harmental observă că la vecina sa era lumină ; își puse lumînarea înapoia unei mobile și se apropie de fereastră. În acest chip, atît pe cît îi îngăduiau perdelele, el putea să vadă în camera ei, în timp ce nu se putea vedea la el.

Fata stătea așezată lîngă o masă, desenînd probabil pe un carton pe care îl ținea pe genunchi, întrucît i se vedea profilul care se detașa în negru pe fondul luminos iscat de lampa așezată alături de ea. După cîteva clipe, o altă umbră, pe care cavalerul o recunoscu a fi aceea a omului simplu de pe terasă, trecu de două sau de trei ori între

lampă și fereastră. În sfîrșit, umbra se apropie de tînără, aceasta întinse fruntea, umbra îi dete o sărutare, și se îndepărtă, luminîndu-și calea cu lumînarea prinsă în sfeșnicul ce-l ținea în mînă. Cîteva momente mai tîrziu, geamurile camerei de la etajul al cincilea se luminară. Toate aceste mici împrejurări vorbeau o limbă pe care era cu neputință să nu o înțelegi : omul cu terasa nu era soțul Bathildei, era cel mult tatăl ei.

D'Harmental, fără să știe pentru ce, se simți nespus de voios din pricina acestei descoperiri : el deschise fereastra cît mai încetișor cu putință, și rezemat cu coatele de bara care îi servea de sprijin, cu ochii ațintiți asupra acestei umbre, căzu din nou în aceeași reverie din care îl trezise, peste zi, apariția grotescă a vecinului său. Cam după o oră, tînăra se ridică, își puse cartonul și creioanele colorate pe masă, înaintă spre micul ei iatac, îngenunche pe un scăunel în fața celei de-a doua ferestre și își făcu rugăciunea. D'Harmental înțelese că veghea sa trudnică luase sfîrșit ; dar, reamintindu-și de curiozitatea frumoasei sale vecine, cînd, pentru prima dată, cîntase și el, voi să vadă dacă ar avea puterea să-i prelungească această veghe, și se așeză la spinetă. Ceea ce prevăzuse se întîmplă : la primele sunete care ajunseră pînă la ea, fata, ignorînd că datorită poziției lămpii i se vedea umbra prin perdele, se apropie de fereastră în vîrful picioarelor, și, crezîndu-se bine ascunsă, ascultă în voie melodiosul instrument care, asemenea unei păsări de seară, se trezea spre a cînta în mijlocul nopții.

Concertul poate că ar fi ținut astfel multe ore, întrucît d'Harmental, încurajat de rezultatul avut, se simțea într-o vervă și o ușurință de execuție pe care nu le mai încercase niciodată. Din nefericire, chiriașul de la etajul al treilea era, fără nici un dubiu, vreun bădăran, puțin amator de muzică, întrucît d'Harmental auzi deodată, chiar sub picioarele sale, zgomotul unui baston care lovea în tavan cu o asemenea violență, încît, fără putință de îndoială, acesta era un avertisment direct care i se dădea spre a amîna pentru un moment mai convenabil melodioasa lui ocupație. În orice altă împrejurare d'Harmental l-ar fi trimis la dracu pe impertinentul împărțitor de avertismente ; dar se gîndi că un scandal care l-ar da de gol pe gentilom, l-ar face să-și piardă reputația în ochii doamnei Denis, și că risca prea mult să fie recunoscut pentru a nu

trece în chip filozofic peste unele din neplăcerile noii situații pe care o adoptase. Prin urmare, în loc de a intra într-o opoziție mai îndelungată cu regulile nocturne stabilite fără îndoială între gazda sa și locatarii ei, el se supuse invitației, uitînd în ce mod îi fusese făcută această invitație.

Dinspre partea sa, de îndată ce nu mai auzi nimic, tînăra își părăsi fereastra, și întrucît lăsă să cadă înapoia ei rîndul al doilea de perdele, cele din stofă de Persia, ea dispăru din privirile lui d'Harmental. Cîtva timp încă, totuși, el putu să vadă camera luminată ; dar curînd se stinse orice licărire. În ceea ce privește camera de la etajul al cincilea, de mai bine de două ore se afla în cea mai deplină obscuritate.

D'Harmental se culcă la rîndul său, foarte voios la gîndul că exista un punct de contact atît de direct între el și frumoasa lui vecină.

A doua zi, abatele Brigaud pătrunse în camera sa cu exactitatea-i obișnuită. Cavalerul se și sculase de o oră, și se apropiase de douăzeci de ori de fereastră, fără să fi putut s-o zărească pe vecină, deși era evident că ea se sculase, chiar înaintea lui. Într-adevăr, prin ochiurile de sus ale ferestrei, el văzuse, la deșteptare, că perdelele cele mari erau prinse de agățătoarele lor. De aceea, gata cum era să-și descarce pe cineva începutul său de proastă dispoziție, rosti, îndată ce ușa fu închisă :

— Ah ! la naiba ! scumpul meu abate, felicitați-l din partea mea pe prinț cu privire la poliția lui : s-a terminat definitiv cu ea, pe legea mea !

— Ce aveți împotriva ei ? întrebă abatele Brigaud cu obișnuitul său surîs pe jumătate.

— Ce am ? Voind să mă conving eu însumi, ieri, asupra fidelității sale, m-am dus să stau la pîndă în strada Tournon, și am rămas acolo patru ceasuri ca să aflu că nu regentul a fost cel ce a venit la fiica sa, ci doamna ducesă de Berry s-a dus la tatăl ei.

— Ei bine ! noi știm asta.

— Ah ! dumneavoastră știți asta ? rosti d'Harmental.

— Da, dovadă că ea a ieșit la orele opt fără cinci minute de la Luxembourg, cu doamna de Mouchy și doamna de Pons, și s-a înapoiat la orele nouă și jumătate, aducîndu-l cu ea pe Broglie, care a venit să ia masa în locul regentului, pe care îl așteptaseră inutil.

— Şi regentul, unde este ?

— Regentul ?

— Da.

— Aceasta este o altă poveste. O s-o aflaţi. Ascultaţi şi nu pierdeţi un cuvînt, apoi vom vedea dacă mai spuneţi că poliţia prinţului este prost organizată.

— Ascult.

— Raportul nostru anunţa oare că ducele-regent trebuia, ieri, la orele trei, să meargă în strada Seine pentru a se întrece într-o partidă cu racheta, în sală ?

— Da.

— S-a dus acolo. După o jumătate de oră a ieşit din sală, ţinîndu-şi batista la ochi ; îşi dăduse singur o lovitură cu racheta peste sprînceană cu atîta violenţă încît i-a plesnit pielea de pe frunte.

— Ah ! Iată aşadar accidentul !

— Aşteptaţi. Atunci regentul, în loc să se înapoieze la Palais-Royal, a poruncit vizitiului să-l ducă la doamna de Sabran. Ştiţi unde locuieşte doamna de Sabran ?

— Locuia în strada Tournon, dar de cînd soţul ei este supraveghetorul-şef al bucătăriei regentului, nu s-a mutat oare în strada des Bons-Enfants, foarte aproape de Palais-Royal ?

— Întocmai. Or, se pare că doamna de Sabran, care pînă atunci îi fusese credincioasă lui Richeliu, mişcată în sfîrşit de starea jalnică în care l-a văzut pe sărmanul prinţ, a vrut să justifice proverbul : nefericit la joc, fericit în dragoste. Prinţul, la orele şapte şi jumătate, printr-un bileţel scris în sufrageria doamnei de Sabran, care îl invitase la supeu, l-a înştiinţat pe Broglie că nu se va mai duce la Luxembourg, şi i-a dat lui însărcinarea să se ducă în locul său, şi să-i prezinte scuzele sale ducesei de Berry.

— Ah ! Iată aşadar istoria pe care o povestea Broglie şi care le făcea pe doamne să rîdă cu atîta poftă !

— Probabil. Acum înţelegeţi ?

— Da, înţeleg că regentul, nefiind dotat cu însuşirea ubicuităţii, nu putea să fie în acelaşi timp la doamna de Sabran şi la fiica sa.

— Şi dumneavoastră nu înţelegeţi decît aceasta ?

— Scumpul meu abate, vorbiţi ca un oracol. Explicaţi-vă, haide !

— Diseară, am să vin să vă iau la orele opt, şi vom merge să facem un tur prin strada des Bons-Enfants. Locurile vor vorbi pentru mine.

— Ah ! ah ! rosti d'Harmental, am ghicit... Fiind atît de aproape de Palais-Royal, regentul va merge pe jos ; clădirea în care locuieşte doamna de Sabran are intrarea prin strada des Bons-Enfants. După o anumită oră, se închide trecerea spre Palais-Royal, care dă în strada des Bons-Enfants, el este aşadar nevoit, pentru a se înapoia, să ocolească prin curtea Fîntînilor sau prin strada Neuve-des-Bons-Enfants, şi atunci l-am înhăţat ! Mii de draci ! abate, sînteţi un om mare, şi dacă domnul duce du Maine nu vă face cardinal sau cel puţin arhiepiscop, nu mai există dreptate.

— Am multă încredere în această privinţă. Acum, pricepeţi ! trebuie să fiţi gata.

— Sînt.

— Aveţi mijloace de execuţie organizate ?

— Am.

— Atunci, cum comunicaţi cu oamenii dumneavoastră ?

— Printr-un semn.

— Şi acest semn nu vă poate trăda ?

— Cu neputinţă.

— În acest caz, totul merge bine. Acum nu mai e vorba decît să dejunăm, căci eram aşa de grăbit să vin să vă spun aceste noutăţi grozave, încît am plecat de acasă fără să iau nimic în gură.

— Să dejunăm, scumpul meu abate ? Ce uşor vă vine să vorbiţi ! Nu pot să vă ofer decît fărîmiturile pateului de ieri, şi trei sau patru sticle de vin care au supravieţuit, cred, bătăliei.

— Hum ! hum ! murmură în sinea lui abatele. Să căutăm o soluţie mai bună decît asta, scumpul meu cavaler.

— La ordinele dumneavoastră.

— Să coborîm să luăm dejunul la amabila noastră gazdă, doamna Denis.

— De ce dracu vreţi să merg să iau dejunul la ea ? O cunosc eu oare ?

— Aceasta mă priveşte pe mine. Am să vă prezint drept pupilul meu.

— Dar o să avem parte de un dejun detestabil.

— Liniştiţi-vă : cunosc eu ce bucate găteşte.

— Dar dejunul ăsta are să fie plictisitor la culme !

— Însă vă veţi face o prietenă dintr-o femeie cunoscută foarte bine în cartier pentru purtarea sa excelentă, pentru devotamentul său faţă de ocîrmuire ; dintr-o femeie incapabilă, în sfîrşit, să dea adăpost unui conspirator. Înţelegeţi aceasta ?

— Dacă este pentru binele cauzei, abate, atunci mă sacrific.

— Fără a mai pune la socoteală că este o casă foarte plăcută, în care se află două tinere persoane care cîntă, una la *viola d'amore* şi cealaltă la spinetă, şi un băiat care este secretar în cancelaria unui procuror ; în fine, o casă în care veţi putea coborî duminica seara pentru a face o partidă de loton.

— Duceţi-vă la naiba cu doamna Denis a dumneavoastră ! Ah ! iertaţi-mă, abate, poate că sînteţi prietenul casei. În acest caz, să considerăm că nu am spus nimic.

— Eu sînt duhovnicul său, răspunse abatele Brigaud cu un aer modest.

— Atunci, mii de scuze, scumpul meu abate. Dar aveţi de fapt dreptate ; doamna Denis este o femeie încă tare frumoasă, care se ţine foarte bine, cu mîini superbe şi picioare micuţe. La naiba ! mi-o reamintesc. Coborîţi primul, vă urmez.

— De ce nu împreună ?

— Dar toaleta mea, abate ? Vreţi să apar în faţa domnişoarelor Denis cu părul ciufulit, cum arăt acum ? Haida de ! Ai obligaţii faţă de propriu-ţi obraz, ce dracu ! De altminteri, este mai potrivit să mă anunţaţi ; eu nu am privilegiile unui duhovnic.

— Aveţi dreptate : cobor, vă anunţ, şi în zece minute sosiţi în persoană, nu-i aşa ?

— În zece minute.

— Pe curînd.

— La revedere.

Cavalerul nu spusese adevărul decît pe jumătate ; el rămînea poate pentru a-şi face toaleta, dar şi în speranţa că avea să o zărească un pic pe frumoasa lui vecină, pe care o visase toată noaptea. Această dorinţă se vădi fără rezultat : în zadar rămase la pîndă înapoia perdelelor de la fereastra sa, aceea a fetei cu cosiţe aurii şi cu fermecători ochi negri rămase cu desăvîrşire acoperită. Este adevărat că, în schimb, el putu să-şi zărească vecinul, care, întredeschizînd uşa în toaleta matinală pe care

cavalerul i-o cunoștea deja, își scoase afară, cu aceeași precauție ca și în ajun, mai întîi mîna, apoi capul. Dar, de data aceasta, îndrăzneala sa nu merse mai departe, întrucît era un pic de ceață, iar ceața, după cum se știe, este prin esență contrarie firii parizianului. De aceea burghezul nostru tuși de două ori, apelînd la corzile cele mai joase ale vocii sale, și, retrăgîndu-și capul și brațul, se înapoie în camera sa asemenea unei broaște țestoase în carapacea sa. D'Harmental văzu prin urmare cu plăcere că ar putea să se dispenseze de a cumpăra un barometru, și că vecinul său i-ar aduce același serviciu ca și acei cumsecade călugări capucini de prin păduri care ies din schitul lor în zilele cu vreme frumoasă, și care rămîn, din contra cu îndărătnicie în sihăstria lor în zilele în care ploaia nu mai contenește.

Apariția vecinului își făcu efectul obișnuit și acționă la rîndul său asupra sărmanei Bathilde. De fiecare dată cînd d'Harmental o zărea pe fată, deslușea în ea o atît de suavă atracție, încît el nu mai vedea decît femeia tînără, grațioasă, frumoasă, muziciană și pictoriță, adică ființa cea mai delicioasă și cea mai desăvîrșită pe care o întîlnise vreodată. În aceste momente, asemenea acelor fantome care trec în noaptea viselor noastre purtînd, ca o lampă de alabastru, lumina lor în ele însele, ea se lumina cu o rază celestă, respingînd în obscuritate tot ceea ce o înconjura ; dar cînd, la rîndul său, omul terasei se arăta privirilor cavalerului, cu figura sa comună, cu înfățișarea sa ordinară, cu acel tip indestructibil de vulgaritate care îi pecetluiește pe anumiți indivizi, numaidecît se desfășura în mintea cavalerului un ciudat joc de-a huța, ca pe un balansoar ; întreaga poezie dispărea, așa cum la un fluier al mașinistului dispare un castel al zînelor ; lucrurile erau văzute în alte culori, aristocrația înnăscută a lui d'Harmental biruia din nou : Bathilde nu mai era decît fiica acestui om, adică vreo tînără ușuratică, nimic mai mult. Frumusețea ei, grația, eleganța, chiar talentele sale deveneau un joc al hazardului, o eroare a naturii, ceva în felul unui trandafir care ar fi înflorit pe o varză. Și atunci cavalerul ridica din umeri, privindu-se în oglindă, se pornea pe un rîs nebun, și nemaiînțelegînd de unde îi venea impresia atît de vie pe care o încercase cu cîteva clipe mai înainte, o atribuia preocupării minții sale, ciudățeniei situației în care se afla, singurătății, oricărui alt fapt în

fine, cu excepţia veritabilei sale cauze, anume puterii suverane şi irezistibile a distincţiei şi frumuseţii.

D'Harmental coborî aşadar la gazda sa în dispoziţia sufletească cea mai favorabilă pentru a le găsi fermecătoare pe domnişoarele Denis.

XIII

FAMILIA DENIS

Cavalerul şi abatele părăsiră deci, pe rînd, mansarda şi coborîră la amfitrioana lor. Doamna Denis nu socotise potrivit ca două persoane tinere atît de inocente, cum erau fiicele sale, să prînzească alături de un tînăr care, doar de trei zile de cînd sosise la Paris, se şi întorcea acasă noaptea la orele unsprezece şi cînta la clavecin pînă la ceasurile două dimineaţa. Zadarnic a asigurat-o abatele Brigaud că această dublă infracţiune la regulamentele interioare ale poliţiei casei sale nu trebuia să scadă cu nimic în ochii ei purtările pupilului său, de care el garanta ca de sine însuşi. N-a putut să obţină decît ca domnişoarele Denis să-şi facă apariţia la desert.

Dar cavalerul băgă imediat de seamă că dacă mama le oprise să se facă văzute, ea nu le oprise de a se face auzite. De-abia luaseră loc ce trei comeseni în jurul unui adevărat prînz de cucernică, alcătuit dintr-o mulţime de feluri îmbietoare la vedere şi delicioase la gust, că se şi auziră sunetele sacadate ale unei spinete, acompaniind o voce căreia nu-i lipsea registrul, dar ale cărei frecvente erori de tonuri dovedeau o lipsă de experienţă deplorabilă. La primele note, doamna Denis puse mîna pe braţul abatelui ; apoi, după o clipă de tăcere, în timpul căreia ea ascultă cu un surîs binevoitor această muzică ce făcea să i se zbîrlească părul în cap lui d'Harmental, îi spuse acestuia :

— Auziţi ? La clavecin cîntă Athénaïs a noastră, iar vocea e a Emiliei.

Abatele Brigaud, pe cînd făcea semn din cap că auzea perfect atît acompaniamentul cît şi vocea, îl călcă pe picior pe d'Harmental spre a-i semnala că era un prilej nimerit pentru a plasa un compliment.

— Doamnă, rosti îndată cavalerul, care înțelese apelul pe care îl făcea abatele la politeța sa, noi vă datorăm o îndoită mulțumire, întrucît ne oferiți nu numai un excelent dejun, ci și un concert fermecător.

— Da, răspunse cu indiferență doamna Denis. Sînt copilele mele care se amuză, ele nu știu că sînteți aici, și exersează, dar am să le opresc să continue.

Și doamna Denis schiță o mișcare pentru a se ridica.

— Cum așa ! doamnă, exclamă d'Harmental. Pentru că vin din provincie, mă credeți așadar cu totul nedemn să fac cunoștință cu talentele capitalei ?

— Să mă ferească Dumnezeu, domnule, să am o asemenea părere despre dumneavoastră ! răspunse doamna Denis cu un aer plin de maliție zitate, întrucît știu că sînteți muzician. Chiriașul de la al treilea mi-a adus la cunoștință acest fapt.

— În acest caz, doamnă, de bună seamă că nu v-a împărtășit o opinie prea favorabilă cu privire la meritele mele, continuă rîzînd cavalerul, întrucît nu a părut să aprecieze peste măsură puținele merite pe care le-aș putea avea.

— Mi-a spus numai că ora i se păruse bizară pentru a face muzică. Dar ascultați, domnule Raoul, adăugă doamna Denis trăgînd cu urechea spre ușă : rolurile s-au schimbat Acum, scumpul meu abate, cea care cîntă este Athénaïs a noastră, iar Emilia o acompaniază pe sora sa la *viola d'amore*.

Se părea că doamna Denis avea o slăbiciune pentru Athénaïs ; în loc să vorbească, așa cum făcuse în timp ce fusese rîndul Emiliei să cînte din gură, ea ascultă de la un capăt la altul romanța favoritei sale, cu ochii ațintiți drăgăstos asupra abatelui Brigaud, care, fără a pierde ritmul în care își folosea furculița și paharul de vin, se mulțumea să tot dea din cap în semn de aprobare. De altminteri, Athénaïs cînta un pic mai corect decît sora sa, dar ea răscumpăra această calitate printr-un defect cel puțin echivalent pentru urechile cavalerului : avea o voce de o vulgaritate înspăimîntătoare.

În ceea ce o privea pe doamna Denis, ea își legăna ușor capul în ritm greșit, cu un aer de beatitudine care făcea infinit mai multă onoare bunăvoinței sale materne decît priceperii sale muzicale.

Un duo succedă solo-urilor. Domnișoarele Denis jurase să-și debiteze întregul lor repertoriu. D'Harmental căută la rîndul său, pe sub masă, picioarele abatelui Brigaud pentru a-i zdrobi cel puțin unul, dar nu le întîlni decît pe acelea ale doamnei Denis, care, luînd investigarea făcută pe bîjbîite de cavaler drept o tachinare personală, se întoarse cu amabilitate către el.

— Așa deci, domnule Raoul, îi spuse ea, tînăr și fără experiență, veniți să vă expuneți astfel tuturor primejdiilor capitalei !

— Oh ! Dumnezeule, da, rosti abatele Brigaud, luînd cuvîntul, de teamă că d'Harmental, stimulat de ocazie, nu va putea rezista plăcerii de a răspunde cu vreo răutate. Doamnă Denis, în acest tînăr îl vedeți pe fiul unui prieten care mi-a fost foarte scump (duse șervetul la ochi), și care, sper, va face cinste grijii pe care am avut-o pentru educația sa, căci, fără a lăsa impresia, pupilul meu este un ambițios !

— Și domnul are dreptate, continuă doamna Denis. Cînd ai talentele și chipul domnului, mi se pare că poți să reușești orice.

— Ah ! însă, doamnă Denis, zise abatele Brigaud, dacă mi-l răsfățați așa din primul minut, n-am să vi-l mai aduc, băgați de seamă ! Raoul, copilul meu, continuă el adresîndu-se cavalerului pe un ton părintesc, sper că nu crezi un cuvînt din toate astea.

Apoi, aplecîndu-se la urechea doamnei Denis :

— Așa cum îl vedeți, adăugă el, ar fi putut să rămînă la Sauvigny și să aibă acolo primul loc după senior : are trei mii de livre sunătoare venit, din bunuri imobiliare !

— Tocmai cît socotesc să dau ca zestre fiecăreia dintre fiicele mele, răspunse doamna Denis ridicînd vocea astfel încît să poată fi auzită de cavaler, și aruncîndu-i o privire cu coada ochiului pentru a vedea ce efect avea să producă asupra lui vestea unei asemenea dărnicii.

Din nenorocire pentru căpătuiala viitoare a domnișoarelor Denis, cavalerul se gîndea în acest moment la cu totul altceva decît să reunească cele trei mii de livre venit cu care această generoasă mamă își dota fiicele, cu mia de scuzi anuali cu care îl gratificase abatele Brigaud. Falsetul domnișoarei Emilie, vocea de contralto a domnișoarei Athénaïs, banalitatea acompaniamentului amîndurora, îl

readuseră, sub impresia amintirilor recente, la vocea atît de pură şi de flexibilă, şi la execuţia instrumentală atît de distinsă şi de savantă a vecinei sale. Urmarea a fost că, datorită acestei puteri ciudate de reacţie pe care ne-o dă o mare preocupare împotriva obiectelor exterioare, d'Harmental reuşi să scape de muzica aducînd a vacarm ce se executa în camera învecinată, şi, refugiindu-se în el însuşi, urmări acolo o dulce melodie ce-i şerpuia prin memorie, şi care, oricît de absentă ar fi fost în realitate, reuşea să-l apere, ca o armură vrăjită, de sunetele ascuţite şi ţipătoare care veneau să se tocească în jurul său.

— Priviţi-l cum ascultă ! îi spuse doamna Denis abatelui. Minunat ! E o plăcere să faci cheltuieli pentru un tînăr ca acesta ! De aceea am să-i trag o praftoriţă domnului Fremond !

— Şi cine este domnul Fremond ? întrebă abatele turnîndu-şi vin în pahar.

— Este chiriaşul de la al treilea, un păcătos de mic rentier, cu un venit de o mie două sute de livre, al cărui cîine mops mi-a provocat deja neplăceri cu toţi locatarii, şi care a venit să se plîngă că domnul Raoul îl împiedică să doarmă, pe el şi pe cîinele său.

— Scumpă doamnă Denis, rosti abatele Brigaud, nu trebuie să vă certaţi pentru asta cu domnul Fremond. Orele două dimineaţa reprezintă o oră nepotrivită, şi dacă pupilul meu vrea neapărat să rămînă treaz, să facă muzică în timpul zilei şi să deseneze seara.

— Cum ! domnul Raoul şi desenează ! exclamă doamna Denis, minunîndu-se nespus de acest surplus de talent.

— Dacă desenează ? Ca Mignard !

— Oh ! scumpul meu abate, zise doamna Denis împreunîndu-şi mîinile, dacă am putea obţine un lucru...

— Care ? întrebă abatele.

— Dacă am putea obţine ca domnul Raoul să facă portretul dragii noastre Athénaïs !

Cavalerul se trezi brusc din preocupările sale, asemenea unui călător adormit pe o pajişte, care, în timpul somnului, simte strecurîndu-se lîngă el un şarpe, şi care înţelege în chip instinctiv că îl paşte o mare primejdie.

— Abate ! exclamă el cu un aer înfricoşat, şi aţintind asupra bietului Brigaud nişte ochi furibunzi. Abate, fără stupizenii !

— Oh ! Doamne ! dar ce i s-a întîmplat pupilului dumneavoastră ? întrebă doamna Denis, înspăimîntată de-a binelea.

Din fericire, în momentul în care abatele — destul de încurcat de altminteri pentru a răspunde la întrebarea doamnei Denis — era în căutarea unui subterfugiu mulțumitor spre a o trage pe sfoară privitor la exclamația cavalerului, ușa se deschise, cele două domnișoare Denis intrară roșind de emoție, și, depărtîndu-se, una la dreapta și cealaltă la stînga, făcură fiecare o reverență de menuet.

— Ei bine ! domnișoarelor, zise doamna Denis simulînd un aer sever, ce înseamnă asta ? Cine v-a dat permisiunea să vă părăsiți camera ?

— Maman, răspunse o voce pe care cavalerul, după notele sale pițigăiate, crezu a o recunoaște ca fiind a domnișoarei Emilie, vă cerem frumos iertare dacă am făcut o greșeală, și sîntem gata să ne întoarcem la noi.

— Dar, maman, rosti o altă voce pe care, după tonurile sale grave, cavalerul socoti că trebuia să aparțină domnișoarei Athénaïs, noi am crezut că s-a stabilit să ne facem intrarea la desert.

— Haideți, veniți, domnișoarelor, de vreme ce tot sînteți aici. Ar fi ridicol acum să plecați. De altminteri, adăugă doamna Denis așezînd-o pe Athénaïs între ea și Brigaud, și pe Emilie între ea și cavaler, persoanele tinere sînt totdeauna binevenite, nu-i așa, abate ? Ori de cîte ori se află sub aripa mamei lor !

Și doamna Denis întinse fiicelor sale o farfurie cu bomboane, din care luară cu vîrful degetelor și cu o modestie care făcea cinste bunei educații pe care o primiseră, domnișoara Emilie o pralină și domnișoara Athénaïs un drajeu.

În timpul discursului și acțiunii doamnei Denis, cavalerul avusese răgazul să-i studieze fiicele. Domnișoara Emilie era lungă și uscățivă, avea douăzeci și doi — douăzeci și trei de ani, și se spunea că seamănă leit cu răposatul domnul Denis, tatăl ei, avantaj care nu era suficient, după cît se pare, pentru a merita, în inima maternă, o parte de afecțiune egală cu aceea pe care doamna Denis o nutrea față de ceilalți doi copii ai ei. De aceea, biata Emilie, temîndu-se mereu că va greși și că va fi certată, rămăsese de o stîngăcie care îi devenise a doua natură, și pe care lecțiile repetate ale maestrului ei de dans nu putuseră să o

înlături. Cît privește domnișoara Athénaïs, aceasta, cu totul contrar sorei sale, era mică și îndesată, roșie și rotunjoară, și, datorită celor șaisprezece sau șaptesprezece ani ai săi, avea ceea ce se numește în mod vulgar frumusețea diavolului, adică strălucirea trecătoare a tinereții. Ea nu semăna nici cu domnul, nici cu doamna Denis, ciudățenie care dăduse multă apă la moară gurilor rele din strada Saint-Martin, mai înainte ca doamna Denis să-și fi vîndut prăvălia de postavuri și să fi venit să locuiască în strada du Temps-Perdu, în casa pe care ea și soțul ei o cumpăraseră din cîștigurile dobîndite în timpul căsătoriei lor.

Cu toată această lipsă de asemănare cu părinții, domnișoara Athénaïs era totuși favorita declarată a mamei sale, ceea ce îi dădea toată încrederea care îi lipsea bietei Emilie. Ca o ființă bună ce era, Athénaïs profita totdeauna de această favoare, trebuie s-o spunem spre lauda ei, pentru a scuza pretinsele greșeli ale surorii ei mai mari. De altminteri, cavalerului — care, în calitatea sa de desenator, era fizionomist — i se păru că remarcă, de la prima aruncătură de ochi, între chipul domnișoarei Athénaïs și acela al abatelui Brigaud, anumite linii similare, care, alăturate unei ciudate asemănări în privința taliei, ar fi putut, la rigoare, să-i călăuzească pe curioșii în privința cercetării paternității, dacă această cercetare nu ar fi fost înțelepțește interzisă de legiuirile noastre.

Deși erau de-abia orele unsprezece dimineața, cele două surori erau gătite ca pentru a merge la bal, și purtau la gît, pe brațe și la urechi, tot ceea ce posedau în materie de bijuterii.

Această apariție, atît de corespunzătoare cu ideea pe care d'Harmental și-o făcuse mai dinainte despre fetele gazdei sale, constitui pentru el un nou izvor de reflecții. Deoarece domnișoarele Denis erau atît de exact ceea ce trebuiau să fie, adică într-o atît de perfectă armonie cu starea și educația lor, pentru ce oare Bathilde, care părea să fie de o condiție de-abia egală cu a lor, era în mod vizibil pe atît de distinsă pe cît erau ele de vulgare ? De unde provenea, între niște tinere aparținînd aceleiași clase și avînd aceeași vîrstă, această imensă diferență fizică și morală ? Desigur că era ascuns aici vreun secret straniu pe care, într-o zi sau alta, cavalerul avea să-l afle, fără îndoială.

Un al doilea apel, pe care piciorul abatelui Brigaud îl adresă piciorului lui d'Harmental, îl făcu să înțeleagă că reflecțiile sale puteau fi cu desăvîrșire juste, dar că momentul pe care și-l alesese pentru a se lăsa în voia lor era absolut deplasat. Într-adevăr, doamna Denis luase un aer de demnitate atît de semnificativ, încît d'Harmental socoti că nu mai era nici o clipă de pierdut dacă voia să șteargă, în mintea gazdei sale, urîta impresie pe care o produsese distracția sa.

— Doamnă, i se adresă el îndată cu aerul cel mai grațios pe care îl putu arbora, persoanele din familia dumneavoastră pe care am avut onoarea să le cunosc îmi stîrnesc dorința de a cunoaște întreaga familie. Oare fiul dumneavoastră nu se află acasă, și nu aș putea avea plăcerea să-i fiu prezentat ?

— Domnule, răspunse doamna Denis, căreia o atît de amabilă interpelare îi redase întreaga drăgălășenie, fiul meu se află la maestrul Joulu, procurorul, unde își are slujba, și, afară numai dacă drumurile sale nu-l aduc prin cartier, este puțin probabil să aibă în dimineața aceasta onoarea de a vă face cunoștință.

— Să mor, nu altceva ! dragul meu pupil, zise abatele Brigaud întinzînd mîna spre ușă, sînteți ca răposatul Aladin, și este suficient, după cît se pare, să vă exprimați o dorință pentru ca această dorință să fie îndeplinită.

— Într-adevăr, chiar în acel moment se auzi răsunînd pe scară cîntecul domnului de Marlborough, care, la acea epocă, prezenta întregul farmec al noutății, iar ușa deschizîndu-se fără nici o înștiințare prealabilă, în prag își făcu apariția un băiat îndesat cu fața veselă, care avea mult din aerul domnișoarei Ahténaïs.

— Bun, bun, bun ! exclamă noul sosit încrucișîndu-și brațele și privind cu luare aminte cadrul obișnuit al familiei, sporit cu abatele Brigaud și cavalerul d'Harmental. Nu se simte deloc jenată mama Denis ! Mi-l trimite pe Boniface la procurorul său cu o bucată de pîine și o fărîmă de brînză, și îi spune : Du-te, dragul meu, ia seama la indigestii. Și în lipsa lui, dumneaei dă chiolhanuri și ospețe ! Din fericire, sărmanul de Boniface are un nas strașnic. Mai trece el o dată prin strada Montmartre, adulmecă el cu mare atenție, și își spune : Ce miroase oare acolo, în strada du Temps-Perdu, la numărul 5 ? Atunci a venit degrabă, și iacă-tă-l ! Loc pentru băiatu !

Şi trecînd de la vorbă la faptă, Boniface tîrî un scaun de lîngă uşă pînă la masă, şi se aşeză între abatele Brigaud şi cavaler.

— Domnule Boniface, zise doamna Denis, încercînd să ia un aer sever, nu vezi oare că sînt de faţă străini ?

— Străini ? întrebă Boniface luînd o farfurie de pe masă şi punînd-o în faţă. Şi unde sînt mă rog aceşti străini ? Să fiţi dumneavoastră, papa Brigaud ? Să fie domnul Raoul ? Ei bine ! dînsul nu e un străin, dînsul este un chiriaş.

Şi înhăţînd nişte tacîmuri de pe masă, unde se porni să înfulece pe rupte din toate bucatele, astfel încît să-i liniştească în privinţa timpului pierdut pe cei care i-o luaseră înainte.

— Pe toţi sfinţii ! doamnă Denis, zise cavalerul, văd cu plăcere că am făcut mult mai multe progrese decît credeam, întrucît nu ştiam să am onoarea de a fi cunoscut de domnul Boniface.

— Ar fi de-a dreptul caraghios dacă nu v-aş cunoaşte, spuse, cu gura plină, secretăraşul procurorului. Dumneavoastră sînteţi doar cel care stă în camera mea.

— Cum se poate ! Doamnă Denis, zise d'Harmental, mă lăsaţi să ignor faptul că am onoarea de a urma în acea cameră moştenitorului prezumtiv al casei dumneavoastră ? Nu mă mai mir că am găsit o cameră atît de elegant aranjată. Se recunoaşte acolo grija unei mame.

— Da, să vă fie de bine ! Însă, dacă ar fi să vă dau un sfat prietenesc, ar fi să nu priviţi prea mult pe fereastră.

— Şi pentru ce asta ? întrebă d'Harmental.

— Pentru ce ? Pentru că aveţi în faţa dumneavoastră o anumită vecină...

— Domnişoara Bathilde ? rosti cavalerul mînat de prima reacţie.

— Aha ! o cunoaşteţi deja ? continuă Boniface. Bun, bun, bun ! atunci o să meargă bine.

— Nu vrei să taci odată din gură, domnule ! exclamă doamna Denis.

— Uite ce-i ! continuă Boniface, trebuie neapărat să prevenim chiriaşii, atunci cînd există în locuinţe cazuri redhibitorii. Dumneata nu ai de-a face cu procurorii, mamă, dumneata nu ştii astea.

— Acest copil e deștept foc, rosti abatele Brigaud cu acel ton zeflemist, datorită căruia nu se știa niciodată dacă glumea sau dacă vorbea serios.

— Dar, continuă doamna Denis, ce vrei să fie comun între domnul Raoul și domnișoara Bathilde ?

— Ce să fie comun ? Va fi. În opt zile, are să fie îndrăgostit de ea ca un nebun, sau altminteri nu ar fi vorba de un bărbat, și că nu merită osteneala să iubești o cochetă.

— O cochetă ? rosti d'Harmental.

— Da, o cochetă, o cochetă, continuă Boniface. Am spus-o, și nu-mi iau vorba înapoi. O cochetă care face pe mironosița cu tinerii, și care locuiește cu un bătrîn. Fără să mai ținem socoteală de afurisita ei de Mirza, care îmi mînca toate bomboanele, și care, ori de cîte ori mă întîlnește acum, sare să mă muște de picior.

— Ieșiți, domnișoarelor, exclamă doamna Denis sculîndu-se în picioare și ridicîndu-le și pe fiicele sale. Plecați ! niște urechi atît de pure ca ale voastre nu trebuie să audă asemenea vorbe ușuratice.

Și le împinse, pe domnișoara Athénaïs și pe domnișoara Emilie, spre ușa camerei lor, unde intră și ea împreună cu ele.

Cît despre d'Harmental, acesta se simți cuprins de o poftă feroce să-i spargă capul domnului Boniface cu sticla. Totuși, înțelegînd ridicolul situației sale, făcu un efort spre a se stăpîni.

— Dar, spuse el, credeam că acest burghez cumsecade pe care l-am văzut pe terasă, întrucît fără îndoială că despre el vreți să vorbiți, domnule Boniface...

— Despre el, despre bătrînul ticălos. Cum ? Și ce credeți oare despre el ?

— Că este tatăl ei, continuă d'Harmental.

— Tatăl ei ? Are cumva un tată, domnișoara Bathilde ? Ea nu are tată !

— Sau cel puțin unchiul ei.

— Ah ! Unchiul ei ! Poate, în felul din Bretania, vreun văr de-al tatălui sau de-al mamei sale, dar nu altfel.

— Domnule, rosti în chip maiestuos doamna Denis ieșind din camera fetelor ei, pe care le consemnase fără îndoială în ungherul cel mai adînc al încăperii, te ruga-

sem, odată pentru totdeauna, să nu mai spui niciodată vorbe nesocotite în faţa domnişoarelor care sînt surorile dumitale.

— Ah ! da, într-adevăr ! zise Boniface, continuînd să calce în străchini, domnişoarele surorile mele ! Credeţi oare că la vîrsta lor nu pot să audă ce am spus, mai cu seamă Emilie, care are douăzeci şi trei de ani ?

— Emilie este inocentă ca un prunc nou-născut, domnule, rosti doamna Denis reluîndu-şi locul între Brigaud şi d'Harmental.

— Inocentă ! Da, bizuie-te pe asta, mamă Denis, şi îmbată-te cu apă chioară ! Am găsit un roman tare nostim în camera inocentei noastre, aida-de, pentru nişte zile ca postul paştelui. Am să vi-l arăt, papa Brigaud, dumneavoastră care sînteţi duhovnicul ei. O să vedem puţintel dacă dumneavoastră i-aţi permis să se cuminece de paşte cu el.

— Taci din gură, poznaş rău ce eşti ! zise abatele. Vezi bine cîtă amărăciune îi faci mamei tale !

Într-adevăr, aceasta era sufocată de ruşine deoarece o scenă care pricinuia un asemenea prejudiciu reputaţiei fiicelor sale se petrecuse în faţa unui tînăr pe care ea, cu acea îndepărtată prevedere a mamelor, poate că şi pusese ochii. Şi nu mai lipsea mult ca doamnei Denis să-i vină rău.

Nu există nimic în care bărbaţii să creadă mai puţin decît în leşinurile femeilor, şi cu toate acestea nu există nimic de care să fie amăgiţi mai uşor. De altminteri, fie că a crezut că e gata să leşine, fie că nu a crezut, d'Harmental era prea politicos pentru a nu-şi manifesta, într-o asemenea împrejurare, o dovadă de solicitudine faţă de gazda sa. El se repezi spre ea cu braţele întinse. Urmă de aici că doamna Denis, cum văzu un punct de sprijin, se duse într-acolo unde acesta îi era oferit, şi, lăsîndu-şi capul pe spate, leşină în braţele cavalerului.

— Abate, rosti d'Harmental, în timp ce domnul Boniface profita de împrejurări pentru a-şi vîrî în buzunare toate bomboanele care mai rămăseseră pe masă, abate, împingeţi un fotoliu !

Abatele apropie un fotoliu cu încetineala calmă a unui om obişnuit cu asemenea accidente, şi care este liniştit dinainte în ceea ce priveşte urmările lor. O aşezară pe doamna Denis în jilţ, iar d'Harmental îi dădu să respire

săruri, în timp ce abatele Brigaud o lovea uşor peste căuşul palmelor ; dar cu toate aceste îngrijiri pline de zel, doamna Denis nu părea deloc dispusă să-şi revină în simţiri, cînd, deodată, în clipa în care se aşteptau cel mai puţin, ea se ridică pe propriile-i picioare, ca trasă în sus de un resort, dînd în acelaşi timp un ţipăt grozav. D'Harmental crezu că stării de slăbiciune îi urma un atac de nervi. Cavalerul era cu adevărat înspăimîntat, într-atît răzbătea un accent de adevăr şi de spaimă din strigătul pe care îl scosese biata femeie.

— Nu-i nimic, nu-i nimic ! zise Boniface. I-am turnat în spate apa care rămăsese în carafă. Asta a trezit-o. Vedeţi bine că nu mai ştia ce să facă pentru a-şi reveni. Ei bine ! Ce-i ? continuă nemilosul ştrengar, văzînd că doamna Denis îl privea cu nişte ochi teribili. Eu sînt. Nu mă mai recunoşti oare, mamă Denis ? E micul tău Boniface care te iubeşte atît !

— Doamnă, rosti d'Harmental, foarte încurcat de întreaga situaţie, sînt cu adevărat dezolat de tot ceea ce s-a petrecut.

— Oh ! domnule, exclamă doamna Denis izbucnind în lacrimi, sînt tare nenorocită !

— Haide, nu mai plînge, mamă Denis ! Eşti şi aşa destul de muiată, zise Boniface. Du-te mai degrabă de-ţi schimbă cămaşa ; nu e nimic mai rău pentru sănătate decît să ai o cămaşă care ţi se lipeşte de spate.

— Acest copil e plin de înţelepciune, zise Brigaud, şi cred că aţi face bine să-i urmaţi sfatul, doamnă Denis.

— Dacă aş îndrăzni să-mi alătur stăruinţele mele la acelea ale abatelui, reluă d'Harmental, v-aş ruga, doamnă, să nu vă deranjaţi din pricina noastră. De altminteri, a sosit momentul să ne retragem, şi să ne luăm rămas bun de la dumneavoastră.

— Şi dumneavoastră plecaţi, abate ? rosti doamna Denis aruncînd o privire disperată de ajutor către Brigaud.

— Eu, spuse Brigaud, căruia, după cît se pare, puţin îi păsa de rolul de consolator, eu sînt aşteptat la palatul Colbert şi trebuie neapărat să vă părăsesc.

— Aşadar, adio, domnilor, zise doamna Denis făcînd o reverenţă căreia apa ce începea să se scurgă de pe ea îi răpea mult din măreţie.

— La revedere, mamă, zise Boniface, aruncîndu-şi braţele în jurul gîtului doamnei Denis, cu siguranţa unui copil răzgîiat. Nu ai nimic de spus maestrului Joulu ?

— La revedere, băiat rău ! răspunse biata femeie îmbrăţişîndu-şi fiul, pe jumătate deja surîzătoare şi pe jumătate supărată încă, dar cedînd acelei atracţii căreia nici o mamă nu-i poate rezista. La revedere, şi fii cuminte !

— De pus la icoană, mamă Denis, dar cu condiţia să ne faci nişte zaharicale pentru masa de seară, ce zici ?

Şi al treilea secretar al maestrului Joulu, ţopăind întruna, îi ajunse din urmă pe abatele Brigaud şi pe d'Harmental, care se şi aflau pe palier.

— Ei bine, ei bine, secătură mică ! exclamă abatele ducîndu-şi cu iuţeală mîna la buzunarul de la vestă, ce treabă ai tu pe acolo ?

— Nu mai daţi şi dumneavoastră atenţie, papa Brigaud. Mă uitam numai dacă nu v-a rămas în buzunăraşul de la jiletcă vreun scud mititel pentru prietenul dumneavoastră Boniface.

— Ascultă, spuse abatele, uite unul mare ; lasă-ne în pace, şi du-te.

— Papa Brigaud, zise Boniface luat de avîntul recunoştinţei sale, aveţi o inimă de cardinal, şi dacă regele nu vă face decît arhiepiscop, ei bine, pe cuvînt de onoare ! atunci veţi fi furat pe jumătate. La revedere, domnule Raoul, continuă el adresîndu-se cavalerului cu aceeaşi familiaritate de parcă l-ar fi cunoscut de zece ani. Vă repet, fiţi cu băgare de seamă la domnişoara Bathilde dacă vreţi să vă păziţi inima, şi aruncaţi-i o chiftea zdravănă Mirzei dacă ţineţi la pulpele dumneavoastră !

Şi, atîrnîndu-se cu o mînă de frînghie şi cu cealaltă de rampă, coborî dintr-o singură săritură cele douăsprezece trepte care alcătuiau primul etaj, şi se găsi astfel la poarta dinspre stradă fără să fi atins o singură treaptă.

Brigaud coborî cu un pas mult mai liniştit în urma prietenului său Boniface, după ce şi-a dat întîlnire cu cavalerul, pentru acea seară, la orele opt. Cît despre d'Harmental, cu totul cufundat în gînduri, se urcă din nou în mansarda sa.

XIV

PANGLICA DE CULOAREA MACULUI

Ceea ce preocupa mintea cavalerului nu era nici deznodămîntul dramei în care el își alesese un rol atît de important, și care părea să se apropie, nici admirabila precauție pe care o luase abatele Brigaud de a-i găsi locuință într-o casă în care el avea obiceiul, de zece ani încoace, să vină aproape în toate zilele, în așa chip încît vizitele sale, chiar dacă ar fi devenit și mai frecvente, n-ar fi putut fi remarcate. Nu era nici dicțiunea maiestuoasă a doamnei Denis, nici vocea de soprană a domnișoarei Emilie, nici glasul de contralto al domnișoarei Athénaïs, nu erau nici drăcoveniile domnului Boniface. Era pur și simplu sărmana Bathilde despre care tocmai auzise vorbindu-se cu atîta ușurință la gazda sa.

Dar cititorul nostru s-ar înșela grozav dacă ar crede că brutala acuzație a domnului Boniface ar fi dăunat cîtuși de puțin sentimentelor încă nelămurite și confuze pe care le resimțea cavalerul pentru fată. Prima reacție fusese într-adevăr o impresie penibilă, un sentiment de dezgust ; dar, reflectînd la acestea, nu-i trebuiseră decît cîteva secunde pentru a înțelege că o asemenea alianță era cu neputință. Hazardul poate, în cel mai rău caz, să ducă la nașterea unei fete încîntătoare dintr-un tată fără distincție ; nevoia poate uni o femeie tînără și elegantă cu un soț bătrîn și vulgar ; dar numai iubirea sau interesul pot genera asemenea legături în afara societății, așa cum se presupunea că există una între tînăra de la etajul al patrulea și burghezul de pe terasă. Or, între aceste două ființe atît de opuse în toate privințele, nu putea să existe dragoste ; și în ceea ce privește interesul, lucrul era și mai puțin probabil, căci dacă situația lor nu cobora pînă la mizerie, ea nu se ridica cu certitudine deasupra mediocrității ; și nici măcar nu era vorba de acea mediocritate aurită despre care vorbește Horațiu, și care dăruiește o vilă la țară, la Tibur, sau la Montmorency, care rezultă dintr-o pensie de treizeci de mii de sesterți din tezaurul lui August, sau dintr-un înscris de șase mii de franci în cartea mare. Ci de acea biată și plăpîndă mediocritate care nu îngăduie să trăiești decît de pe o zi pe alta și pe care nu o împiedici să coboare la treapta de sărăcie

reală decît printr-o muncă neîncetată, la vreme de noapte şi îndîrjită.

Singura concluzie care reieşi din toate acestea era aşadar, pentru d'Harmental, certitudinea că Bathilde nu era nici fiica, nici soţia, nici iubita acestui teribil vecin, a cărui vedere fusese suficientă pînă atunci să stîrnească o atît de stranie reacţie asupra iubirii ce se înfiripa în inima cavalerului. Aşadar, dacă ea nu întruchipa nici una din aceste trei alternative, însemna că există o taină privitoare la naşterea Bathildei, şi dacă exista o asemenea taină, atunci Bathilde nu era ceea ce părea a fi. Prin urmare totul se explica : această frumuseţe aristocratică, această graţie fermecătoare, această educaţie desăvîrşită încetau de a fi o enigmă fără dezlegare. Bathilde era deasupra poziţiei pe care era forţată s-o deţină momentan ; existaseră de bună seamă în viaţa acestei tinere unele din acele lovituri ale soartei, care sînt pentru indivizi ceea ce sînt cutremurele pe pămînt pentru oraşe : ceva se prăbuşise în viaţa ei, care o silise să coboare pînă la sfera inferioară în care vegeta, şi ea era asemenea acelor îngeri căzuţi care sînt nevoiţi cîtva timp să ducă viaţa oamenilor, dar care nu aşteaptă decît ziua cînd li se vor reda aripile pentru a se urca din nou la cer.

Rezultatul tuturor acestor reflecţii a fost că d'Harmental putea să se îndrăgostească de Bathilde fără a-şi pierde stima în proprii ochi. Cînd inima se luptă cu orgoliul, ea are resurse admirabile pentru a-l înşela pe trufaşul şi dojenitorul ei inamic. Din momentul în care Bathilde avea un nume, ea era categorisită şi nu putea să iasă din acest cerc al lui Popilius pe care familia îl trasase în jurul ei ; dar de îndată ce ea nu avea nici nume, nici familie, de îndată ce din noaptea care o înconjura ea putea să iasă strălucind de lumină, nimic nu mai împiedica imaginaţia bărbatului care o iubea s-o ridice în speranţele sale la o înălţime la care ea nici nu ar fi îndrăznit să ajungă cu privirea.

Prin urmare, departe de a urma povaţa pe care i-o dăduse atît de amical domnul Boniface, primul lucru pe care îl făcu d'Harmental întorcîndu-se la el a fost de a merge întins la fereastră, şi de a vedea în ce stare se afla cea a vecinei sale : fereastra vecinei era larg deschisă.

Dacă i s-ar fi spus cavalerului cu opt zile mai înainte că un lucru atît de simplu ca o fereastră deschisă ar face

vreodată să-i bată inima, cu siguranţă că ar fi rîs şi ar fi făcut mult haz din pricina unei asemenea presupuneri. Totuşi, aşa stăteau lucrurile, căci, după ce şi-a sprijinit o clipă mîna de piept, asemenea unui om care respiră în sfîrşit după o lungă apăsare, el îşi rezemă cotul celeilalte mîini de zid pentru a privi printr-un colţ, spre a o vedea pe tînără fără să fie văzut de ea. Se temea ca, zărindu-l, să nu se sperie, ca în ajun, de această stăruitoare atenţie pe care fata putea s-o atribuie numai curiozităţii.

După cîteva clipe, d'Harmental îşi dădu seama că, desigur, în cameră nu se afla nimeni, întrucît cu siguranţă harnica şi sprintena fată ar fi trecut şi ar fi revenit deja de zece ori prin faţa ochilor săi dacă nu ar fi fost absentă. D'Harmental deschise atunci la rîndul său fereastra, şi totul îl întări în presupunerea sa ; era chiar uşor de văzut că mîna iubitoare de simetrie şi ordine a bătrînei menajere tocmai trecuse prin cameră, întrucît clavecinul era bine închis ; notele muzicale, de obicei împrăştiate, erau strînse într-un singur maldăr peste care tronau trei sau patru volume, care, suprapuse, după cum se micşorau în dimensiuni, alcătuiau vîrful piramidei, iar o magnifică piesă de dantelă cu desenuri în relief, îndoită la mijloc şi aşezată cu grijă pe spătarul unui scaun, atîrna paralel de cele două laturi ale spetezei. De altminteri, această presupunere fu schimbată numaidecît în certitudine, întrucît, la zgomotul pe care îl făcu deschizînd fereastra, d'Harmental văzu cum se iveşte capul fin al ogăriţei, care, cu urechea totdeauna la pîndă, şi demnă de cinstea pe care i-o făcuse stăpîna sa instituind-o păzitoarea casei, se trezise de-a binelea, şi, ridicîndu-se pe pernă, se uita să vadă cine era inoportunul care venea să-i tulbure astfel somnul.

Datorită indiscretei voci de bas a jupînului de pe terasă şi ranchiunei prelungite a domnului Boniface, cavalerul ştia deja două lucruri foarte importante şi anume : vecina se numea Bathilde, dulce şi armonioasă denumire, potrivită întru totul unei tinere frumoase, graţioase şi elegante, şi ogăriţa se numea Mirza, nume care i se părea că deţine un rang nu mai puţin distins în artistocraţia rasei canine.

Or, cum nimic nu este de dispreţuit atunci cînd vrei să pui stăpînire pe o fortăreaţă, şi cum cea mai neînsem-

nată înţelegere secretă cu cineva din cetate este adeseori mai rodnică spre a duce la predarea ei decît cele mai teribile maşini de război, d'Harmental se hotărî să înceapă prin a intra în relaţii cu ogăriţa, şi folosind mlădierea cea mai dulce şi cea mai mîngîietoare pe care putu s-o dea vocii sale, el o chemă :

— Mirza !

Mirza, care se culcase nepăsătoare pe perna ei, îşi ridică cu vioiciune capul, cu o expresie de uimire perfect justificată. Într-adevăr, trebuia să i se pară destul de ciudat finei şi inteligentei căţeluşe, ca un om care îi era cu desăvîrşire necunoscut, aşa cum era cavalerul, să-şi permită s-o strige, pe nepusă masă, cu numele ei de botez. De aceea se mulţumi să-şi aţintească asupra lui nişte ochi neliniştiţi, care, în umbra uşoară în care se afla, străluceau ca două pietre de granat roşii ca focul, şi, în timp ce tropăia cu labele de dinainte, să scoată un mic murmur surd care putea trece drept un mîrîit.

D'Harmental îşi reaminti că marchizul d'Uxelles îmblînzise un cîine de vînătoare cu păr lung şi urechi pleoştite al domnişoarei Choin, cîine ce era o fiinţă necuvîntătoare mult mai arţăgoasă decît toate ogăriţele de pe lume, cu capete de iepuri de casă fripte, şi că din această delicată atenţie rezultase pentru el bastonul de mareşal al Franţei. Cavalerul nu îşi pierdu aşadar speranţa de a îndulci, printr-o seducţie de acelaşi gen, primirea mîrîitoare cu care domnişoara Mirza îi întîmpinase demersurile, şi se îndreptă spre zaharniţă, cîntînd printre dinţi :

A cîinilor putere s-admiraţi :
Li-e mare trecerea la tron ;
Şi-un mareşal al Franţei niciodată,
Nu-şi merită mai mult al său baston.

Apoi reveni la fereastră înarmat cu două bucăţi de zahăr destul de groase pentru a putea fi divizate la infinit.

Cavalerul nu se înşelase : la prima bucată de zahăr care căzu lîngă ea, Mirza îşi întinse alene gîtul ; apoi, dîndu-şi seama, cu ajutorul mirosului, de natura momelii care îi era oferită, îşi întinse laba către bucată, o aduse în imediata apropiere a botului, o prinse cu vîrful dinţi-

lor, o trecu de la incisivi la molari, şi începu s-o sfarme cu acel aer languros cu totul propriu rasei căreia avea onoarea să aparţină. Această operaţie odată terminată, îşi trecu peste buze o mică limbă trandafirie care arăta, cu toată indiferenţa sa aparentă, ce ţinea fără îndoială de excelenta educaţie pe care o primise, că nu era de loc insensibilă la plăcuta surpriză pe care i-o pregătise vecinul ei. De aceea, în loc să se culce din nou cum făcuse prima oară, rămase aşezată pe pernă, căscînd cu o sfîrşeală plină de moliciune, dar mişcînd din coadă în semn că era gata să se trezească de-a binelea, de îndată ce s-ar fi consimţit să i se răsplătească deşteptarea cu două sau trei cadouri asemănătoare aceluia făcut adineaori.

D'Harmental, care era obişnuit cu apucăturile tuturor cîinilor king-Charles * ai celor mai frumoase femei ale epocii, înţelese de minune dispoziţiile binevoitoare pe care domnişoara Mirza le arăta faţă de el, şi nevrînd să le dea răgazul să se răcească, aruncă o a doua bucată de zahăr, avînd însă grijă de data aceasta ca bucata să cadă destul de departe de ea pentru ca ogăriţa să fie nevoită să-şi părăsească perna spre a se duce după ea. Era o probă care trebuia să-l lămurească asupra căruia dintre cele două păcate de neiertat, trîndăvia sau lăcomia, înclina mai mult inima aceleia pe care voia să şi-o facă complice. Mirza rămase o clipă nehotărîtă, dar lăcomia birui, şi ea se duse pînă în fundul camerei să caute bucata de zahăr care se rostogolise sub clavecin ; în acest moment o a treia bucată căzu lîngă fereastră, şi Mirza, supunîndu-se mereu legilor atracţiei, merse de la a doua la a treia aşa cum mersese de la prima la a doua. Dar aici se opri dărnicia cavalerului ; el socoti că a dat destul pentru a fi răsplătit într-un fel, şi atunci se mulţumi s-o strige a doua oară, dar acum pe un ton uşor imperativ : Mirza ! — arătîndu-i totodată şi celelalte bucăţi care se aflau în căuşul mîinii.

Mirza, de data aceasta, în loc să-l privească pe cavaler cu nelinişte sau dispreţ, se ridică pe labele de dinapoi, îşi puse labele din faţă pe marginea ferestrei şi începu să-i facă aceleaşi mofturi pe care le-ar fi făcut unei vechi cunoştinţe : se terminase, Mirza era domesticită.

---

* În text „king's-Charles-dogs", cîini ai regelui Carol, cîini de talie mică, cu părul lung şi urechile pleoştite. (n. trad.)

Cavalerul observă că îi trebuise tot atîta timp, pentru a ajunge la acest rezultat, cît ar fi investit pentru a seduce o cameristă cu bani sau o ducesă cu diamante.

Atunci a fost rîndul lui să facă pe dispreţuitorul cu Mirza, şi să-i vorbească pentru a o obişnui cu vocea lui. Totuşi, temîndu-se din partea interlocutoarei sale, care susţinea pe cît îi stătea în putinţă dialogul prin uşoare scîncete surde şi prin mici mîrîieli de alintare, temîndu-se, zic, de o revenire a mîndriei, el îi aruncă o a patra bucată de zahăr, asupra căreia Mirza se repezi cu o şi mai mare iuţeală, întrucît fusese lăsată să aştepte mai mult. Apoi, fără să fie chemată de data aceasta, reveni din proprie iniţiativă să-şi ia locul la fereastră.

Triumful cavalerului era complet.

Aşa de complet încît Mirza, care în ajun dăduse semne de o inteligenţă net superioară cînd semnalase, privind în stradă, reîntoarcerea Bathildei, şi cînd semnalase prin fuga spre uşă, urcatul ei pe scări, de data aceasta nu semnală nici una nici alta, în aşa chip încît stăpîna sa, intrînd deodată, o surprinse tocmai în toiul fiţelor pe care, la rîndul ei, le făcea vecinului. Este cinstit să spunem, totuşi, că la zgomotul pe care îl făcu uşa cînd se deschise, Mirza, oricît de preocupată ar fi fost, se întoarse, şi, recunoscînd-o pe Bathilde, nu făcu decît un salt pînă la ea, copleşind-o cu dezmierdările cele mai tandre ; dar odată acest soi de datorie îndeplinit, să adăugăm, spre ruşinea speciei, că Mirza se grăbi să revină la fereastră. Această acţiune neobişnuită din partea ogăriţei sale îi călăuzi firește ochii Bathildei către cauza care o pricinuise. Ochii ei îi întîlniră pe aceia ai cavalerului, Bathilde se înroşi, cavalerul o salută, şi Bathilde, fără a şti prea bine ce făcea, îi răspunse la salutul ce îi fusese adresat cu cîteva clipe mai înainte.

Prima reacţie a Bathildei a fost să se ducă la fereastră şi s-o închidă. Dar un sentiment instinctiv o reţinu : înţelese că însemna să dea importanţă unui lucru mărunt, şi, a se apăra însemna să recunoască faptul că se credea ameninţată. Prin urmare, păstrîndu-şi atitudinea naturală, traversă camera şi dispăru în ungherul în care nu puteau pătrunde privirile vecinului. Apoi, după cîteva clipe, cînd se încumetă să se reîntoarcă văzu că vecinul îşi închisese fereastra. Bathilde înţelese cîtă discreţie era în gestul lui d'Harmental, şi îi fu recunoscătoare.

Într-adevăr, cavalerul dădea o lovitură de maestru : relaţiile cu vecina aflîndu-se abia la începutul lor, cele două ferestre, apropiate cum erau ele una de alta, nu puteau să rămînă deschise în acelaşi timp. Or, dacă ar fi fost să rămînă deschisă fereastra cavalerului, atunci aceea a vecinei neapărat s-ar fi închis, şi cît de ermetic se închidea această nefericită de fereastră ! Cavalerul ştia ceva în această privinţă : nici chip să zăreşti măcar vîrful nasului Mirzei înapoia perdelelor care astupau toate crăpăturile. În timp ce, dacă, din contra, ar fi fost închisă fereastra lui d'Harmental, era posibil să rămînă deschisă aceea a vecinei şi atunci el putea s-o vadă ducîndu-se, venind, lucrînd, ceea ce însemna o mare distracţie, dacă ne gîndim bine, pentru un biet om condamnat la recluziunea cea mai desăvîrşită ; de altminteri, el făcuse un pas imens pe calea apropierii de Bathilde : o salutase, şi Bathilde îi răspunsese la salut. Aşadar ei nu mai erau cu totul străini unul faţă de celălalt, exista între ei un început de cunoştinţă ; dar pentru ca această cunoştinţă să urmeze un drum progresiv, în afara unor împrejurări deosebite, nu trebuia nici un fel de pripeală. A risca o vorbă după acel salut, însemna să rişti a compromite totul. Trebuia mai degrabă s-o facă pe Bathilde să creadă că singur hazardul era de vină. Bathilde nu credea acest lucru, dar, fără vreun neajuns, ea putea să aibă aerul că e convinsă. Rezultă din toate acestea că Bathilde îşi lăsă fereastra deschisă, şi văzînd-o închisă pe cea a vecinului, veni de se aşeză lîngă fereastră, cu o carte în mînă.

În ceea ce o privea pe Mirza, ea sări pe taburetul care se afla la picioarele stăpînei, care îi servea de scaun. Dar în loc să-şi întindă capul pe genunchii rotunzi ai fetei, aşa cum avea obiceiul s-o facă, ea şi-l rezemă de marginea colţuroasă a ferestrei, într-atît de preocupată era ea de acest generos necunoscut care mînuia zahărul cu atîta dărnicie.

Cavalerul se aşeză în mijlocul camerei, îşi luă pastelurile, şi graţie unui colţişor al perdelei ridicat cu îndemînare, desenă fermecătorul tablou pe care îl avea înaintea ochilor.

Din nenorocire, era epoca zilelor scurte ; de aceea, către orele trei, lumina firavă pe care norii şi ploaia o lăsau să coboare din cer pe pămînt începu să scadă, şi

Bathilde închise fereastra. Totuşi, oricît de puţin timp avusese la dispoziţie cavalerul, întregul cap al fetei era terminat, iar asemănarea perfectă, întrucît se ştie cît de potrivit este pastelul pentru a reproduce trăsăturile fine şi delicate pe care pictura le îngreuiază, totdeauna, un pic : găseai acolo cosiţele unduinde ale fetei, pielea sa fină şi transparentă, curba graţioasă a frumosului gît de lebădă, în fine întreaga măiestrie pe care o poate atinge arta, cînd are în faţă unul din acele inimitabile modele care fac disperarea artiştilor.

Odată cu căderea nopţii, îşi făcu apariţia şi abatele Brigaud. Cavalerul şi abatele se înfăşurară în mantii şi porniră spre Palais-Royal ; era vorba, după cum ne amintim, să cerceteze terenul.

Casa în care locuia doamna de Sabran, de cînd soţul ei fusese numit supraveghetorul-şef al bucătăriei şi ospeţelor regentului, era situată la nr. 22, între palatul de la Roche-Guyon şi pasajul denumit altădată pasajul de la Palais-Royal, pentru că acesta era singurul care făcea legătura între strada des Bons-Enfants şi strada de Valois. Acest pasaj, care şi-a schimbat numele după această epocă şi care se numeşte astăzi pasajul du Lycée, se fereca în acelaşi timp cu celelalte porţi zăbrelite ale grădinii, adică la orele unsprezece noaptea precis ; urma că odată intraţi într-o casă de pe strada des Bons-Enfants — dacă această casă nu avea o a doua ieşire în strada de Valois — cei care, după orele unsprezece, aveau nevoie să se reîntoarcă, din această casă, la Palais-Royal, erau siliţi să facă un mare ocol, fie prin strada Neuve-des-Petits-Champs, fie prin curtea des Fontaines.

Or, astfel stăteau lucrurile cu casa doamnei de Sabran, care era un mic palat fermecător clădit către sfîrşitul celuilalt secol, adică cu douăzeci sau douăzeci şi cinci de ani mai înainte de evenimentele pe care le istorisim, de nu ştiu ce perceptor, care voise să-i maimuţărească pe marii seniori şi să-şi aibă, ca şi ei, micul lui palat. Se compunea, în totul, dintr-un parter şi un etaj deasupra căruia se ridica o galerie de piatră din care se deschideau mansardele servitorilor, clădirea fiind dominată de un acoperiş jos, din ţigle, uşor înclinat ; dedesubtul ferestrelor de la etaj trona un balcon larg ce forma un ieşind de trei sau patru picioare şi care se întindea de la un capăt la celălalt al casei ; numai nişte ornamente din fier asemănă-

toare cu balconul şi care se înălţau pînă la terasă separau cele două ferestre de la fiecare colţ de cele trei ferestre din mijloc, aşa cum se vede adeseori la casele la care s-a voit să se întrerupă comunicaţiile exterioare ; altminteri, cele două faţade erau la fel. Cum strada de Valois este mai joasă cu opt sau zece picioare decît strada des Bons-Enfants, ferestrele şi poarta parterului dădeau în această parte spre o terasă din care se înjghebase o mică grădină care, primăvara, se gătea cu flori încîntătoare, dar care nu comunica în nici un fel cu strada pe care o domina : singura intrare care era şi singura ieşire a palatului dădea deci, aşa cum am spus, în strada des Bons-Enfants.

Era tot ceea ce îşi puteau dori mai mult conspiratorii noştri. Într-adevăr, regentul odată intrat la doamna de Sabran, cu condiţia să vină pe jos, ceea ce era posibil, şi cu condiţia să iasă după orele unsprezece, ceea ce era probabil, era prins ca într-o cursă de şoareci, pentru că trebuia neapărat să iasă pe unde intrase şi pentru că nimic nu era mai uşor decît să se dea un atac rapid şi îndrăzneţ, asemenea celui ce era premeditat, în strada des Bons Enfants, una din cele mai pustii şi mai întunecoase străzi din împrejurimile Palais-Royal-ului.

În plus, cum la acea epocă, la fel ca şi astăzi, această stradă era înconjurată de case foarte suspecte şi frecventate în general de indivizi aparţinînd unei tagme destul de păcătoase, puteai să pui rămăşag pe orice că nimeni nu ar da mare atenţie ţipetelor, prea frecvente în această stradă pentru a se mai îngrijora careva, iar de ar fi fost să sosească straja de noapte, lucrul s-ar fi întîmplat, după obiceiul acestei stimabile poliţii, destul de tîrziu şi destul de lent pentru ca mai înainte de intervenţia sa, totul să se fi sfîrşit.

Inspectarea terenului odată încheiată, dispoziţiile strategice hotărîte şi numărul casei notat, d'Harmental şi abatele Brigaud se despărţiră, abatele pentru a merge la Arsenal să raporteze doamnei du Maine despre excelenta stare sufletească în care se afla mai departe cavalerul, iar d'Harmental spre a se înapoia în mansarda lui din strada du Temps-Perdu.

Ca şi în ajun, camera Bathildei era luminată ; numai că de data aceasta fata nu desena, ci era ocupată cu o broderie ; de-abia la ora unu noaptea se stinse lumina.

Cît despre jupînul de pe terasă, se afla de multă vreme la el în cameră, atunci cînd se înapoiase d'Harmental.

Cavalerul dormi prost. Nu trăieşti între o dragoste care se înfiripă şi o conspiraţie care se apropie de deznodămînt fără a încerca anumite sentimente necunoscute pînă atunci şi puţin prielnice somnului. Totuşi, către dimineaţă, oboseala birui, şi se trezi doar cînd îşi simţi braţul scuturat destul de zdravăn. Fără îndoială, în acel moment cavalerul visa ceva urît, iar această scuturătură i se păru a fi urmarea visului, întrucît, pe jumătate adormit încă, îşi duse mîna la pistoalele ce se aflau pe masa lui de noapte.

— Ei ! ei ! exclamă abatele. O clipă, tinere ; la naiba ! Aţi luat-o razna. Deschideţi ochii mari. Bine, aşa, mă recunoaşteţi ?

— Ah ! ah ! zise d'Harmental rîzînd, dumneavoastră sînteţi, abate. Pe legea mea ! Aţi făcut bine că m-aţi oprit la vreme. Aţi nimerit rău : visam că veneau să mă aresteze.

— Semn bun, reluă abatele Brigaud, semn bun, ştiţi doar că orice vis este un lucru contrar adevărului : totul o să meargă strună.

— E ceva nou ? întrebă d'Harmental.

— Şi dacă acel ceva ar exista, cum l-aţi întîmpina ?

— Pe legea mea ! aş fi încîntat, rosti d'Harmental. Cînd ai purces la o asemenea acţiune, cu cît o poţi termina mai repede, cu atît mai bine.

— Ei bine ! atunci, spuse Brigaud scoţînd din buzunar o hîrtie pe care o întinse cavalerului, citiţi şi preamăriţi numele Domnului, întrucît sînteţi servit după pofta inimii.

D'Harmental luă hîrtia, o despături cu acelaşi calm ca şi cînd ar fi fost vorba de lucrul cel mai neînsemnat, şi citi cu jumătate de glas cele ce urmează :

„În noaptea aceasta, la orele zece, domnul regent a primit un curier din Londra care îi anunţă sosirea abatelui Dubois pentru mîine 28. Cum, din întîmplare, domnul regent lua cina la *Madame*, depeşa i-a putut fi înmînată cu toată ora înaintată. Cîteva clipe mai înainte, domnişoara de Chartres îi ceruse tatălui ei îngăduinţa de a

merge să se spovedească și să se împărtășească la abația din Chelles, și fusese convenit că regentul o va însoți acolo ; dar, la primirea acestei scrisori, hotărîrea a fost schimbată, iar domnul regent a poruncit să se scrie membrilor consiliului pentru a se reuni astăzi la amiază.

La orele trei, domnul regent se va duce s-o salute pe Maiestatea Sa la palatul Tuileries ; el i-a solicitat o convorbire între patru ochi, întrucît începe să se impacienteze din pricina încăpățînării domnului mareșal de Villèroi, care pretinde întruna că trebuie să fie prezent la întrevederile domnului regent cu Maiestatea Sa. Umblă zvonul că dacă va continua cu această încăpățînare, lucrurile vor putea să ia o întorsătură tare neplăcută pentru mareșal.

La orele șase, domnul regent, cavalerul de Simiane și cavalerul de Ravanne se vor duce să supeze la doamna de Sabran."

— Ah ! ah ! exclamă d'Harmental.

Și reciti ultimele două rînduri, apăsînd pe fiecare cuvînt.

— Ei bine ! ce părere aveți despre acest mic paragraf ? rosti abatele.

Cavalerul sări jos din pat, își îmbrăcă halatul, scoase din sertarul scrinului o panglică de culoarea macului, luă de pe birou un ciocan și un cui, și deschizînd fereastra, nu fără a arunca o privire pe furiș spre fereastra vecinei, țintui panglica de zidul exterior.

— Iată răspunsul meu, rosti cavalerul.

— Ce dracu vrea să însemne asta ?

— Asta vrea să însemne, reluă d'Harmental, că puteți să vă duceți s-o anunțați pe doamna ducesă du Maine că sper să aduc la îndeplinire în această seară promisiunea pe care i-am făcut-o. Și acum plecați, scumpul meu abate, și să nu reveniți mai devreme de două ore, întrucît aștept pe cineva pe care este mai bine să nu-l întîlniți aici.

Abatele, care era prudența însăși, nu așteptă să i se spună a doua oară ; își luă pălăria, strînse mîna cavalerului și ieși în mare grabă.

Douăzeci de minute mai tîrziu, intră căpitanul Roquefinette.

XV

STRADA DES BONS-ENFANTS

În seara aceleiași zile, care căzuse într-o duminică, pe la orele opt, în momentul în care un grup destul de mare de bărbați și de femei era adunat în jurul unui cîntăreț ambulant, care făcea minuni cîntînd în același timp din talgere cu genunchii și din tamburină cu mîinile, grup ce închidea aproape cu desăvîrșire intrarea în strada de Valois, un mușchetar și doi cavaleriști din cavaleria ușoară de gardă coborîră pe scara din spatele Palais-Royal-ului și făcură cîțiva pași pentru a înainta spre pasajul du Lycée, care, așa cum știm cu toții, dădea în această stradă. Dar văzînd mulțimea care aproape că le bara drumul, cei trei militari se opriră și părură că se sfătuiesc : rezultatul deliberării a fost fără îndoială că trebuiau să apuce pe un alt drum decît pe acela care fusese hotărît mai întîi, căci mușchetarul, dînd primul exemplul unei manevre noi, o luă prin curtea des Fontaines, dădu colțul străzii des Bons-Enfants, și mergînd întruna cu un pas rapid, deși era destul de corpolent, sosi iute la casa cu numărul 22, a cărei poartă se deschise ca prin farmec la apropierea sa, și se închise repede, în urma lui și a celor doi însoțitori ai săi.

În momentul în care ei luaseră hotărîrea să facă acest mic ocol, un tînăr îmbrăcat într-o haină de culoare cenușie, de se confunda cu aceea a zidurilor, învăluit într-o mantie de aceeași nuanță ca și haina și purtînd o pălărie cu boruri largi, trasă mult peste ochi, părăsi grupul care îl înconjura pe muzicant, cîntînd el însuși pe aria Spînzuraților : „Douăzeci și patru ! douăzeci și patru ! douăzeci și patru", și înaintînd cu repeziciune spre pasajul du Lycée, ajunse la capătul opus tocmai la timp pentru a-i vedea pe cei trei iluștri hoinari intrînd în casa pe care am pomenit-o.

Aruncă apoi o privire în jurul său, și la licărirea unuia din cele trei felinare care, grație marei dărnicii a consiliului comunal, luminau, sau mai degrabă trebuiau să lumineze strada în toată lungimea sa, zări pe unul din acei cumsecade și zdraveni cărbunari cu fața de culoarea funinginei, atît de bine fixați prin stereotipie de către

Greuze. Cărbunarul se odihnea în faţa uneia din bornele palatului de la Roche-Guyon, pe care îşi aşezase sacul. Un moment păru că ezită să se apropie de acest om ; însă cărbunarul, la rîndul său, cîntă şi el, pe aria Spînzuraţilor, acelaşi refren pe care îl cîntase omul cu mantia ; acesta păru să nu mai aibă nici o ezitare, şi merse drept spre cărbunar.

— Ei bine ! domnule căpitan, spuse omul cu mantia, i-aţi văzut ?

— Cum vă văd, domnule colonel : un muşchetar şi doi cavalerişti din cavaleria uşoară, dar nu i-am putut recunoaşte ; însă, dat fiind că muşchetarul îşi ascundea faţa cu batista, presupun că acesta este regentul.

— Este chiar aşa, şi cei doi cavalerişti sînt Simiane şi Ravanne.

— Ah ! ah ! şcolarul meu, rosti căpitanul. Voi avea plăcerea să-l reîntîlnesc. Este un copil bun.

— În orice caz, domnule căpitan, fiţi atent să nu vă recunoască.

— Să mă recunoască, pe mine ? Ar trebui să fie diavolul în persoană ca să mă recunoască îmbrăcat aşa de caraghios cum sînt acum. Mai degrabă dumneavoastră ar trebui să reflectaţi puţin la propriile cuvinte. Aveţi un nefericit aer de mare senior care nu merge cîtuşi de puţin cu haina pe care o purtaţi. Dar să nu mai vorbim de asta. Iată-i prinşi acum în cursa de şoareci. Problema este să nu-i lăsăm să iasă din ea. Oamenii noştri sînt preveniţi ?

— Pe legea mea ! Domnule căpitan, ştiţi bine că nu-i cunosc mai mult decît mă cunosc ei pe mine. Am părăsit grupul cîntînd refrenul care este parola noastră. M-au auzit ? M-au înţeles ? Nu ştiu nimic.

— Fiţi liniştit, domnule colonel, sînt nişte băieţi zdraveni care aud şi o frîntură de şoaptă şi care înţeleg dintr-o jumătate de cuvînt.

Într-adevăr, îndată ce omul cu mantie se îndepărtase de grup, o schimbare ciudată, pe care el nu ar fi putut s-o prevadă nicidecum, se iscase în această mulţime, care părea alcătuită numai din trecători fără de lucru : deşi cîntecul nu se terminase şi nici cheta nu începuse încă, ei se porniră să se înşire ca mătăniile pe un şirag. Numeroşi oameni ieşiră din cerc, separat, sau doi cîte doi, şi întorcîndu-se unii către alţii, schiţau un gest imperceptibil

tibil cu mîna, unii luînd-o prin susul străzii de Valois, alții prin curtea des Fontaines, ultimii chiar prin Palais-Royal, începură să împresoare strada des Bons-Enfants, care părea a fi centrul întîlnirii pe care și-o dăduseră.

După această manevră, al cărei țel este ușor de înțeles, nu mai rămaseră în fața cîntărețului decît zece-douăsprezece femei, cîțiva copii și un cască-gură de burghez de vreo patruzeci de ani, care, văzînd că era gata să înceapă cheta, părăsi locul și el, cu un aer de profund dispreț față de toate aceste cîntece noi, și morfolind printre dinți un vechi cîntec pastoral pe care părea să-l situeze mult deasupra cîntecelor fără de perdea pe care prostul gust al timpului le făcuse să ajungă la modă. I se păru, nu odată, naivului burghez, că mai mulți oameni pe lîngă care trecea îi făceau anumite semne. Însă cum el nu aparținea nici unei societăți secrete și nici unei loji masonice, își văzu mai departe de drum, fredonînd întruna refrenul său favorit :

Lăsați-mă să merg,
Lăsați-mă să zburd,
Lăsați-mă să merg să zburd în aluniș.

Și după ce a luat-o pe strada Saint-Honoré pînă la bariera des Deux-Sergents, făcu colțul străzii du Coq și dispăru.

Aproape în aceeași clipă, omul cu mantia, care se depărtase primul de grupul ascultătorilor, cîntînd : „Douăzeci și patru ! douăzeci și patru ! douăzeci și patru !", apăru din nou în josul scării pasajului Palais-Royal, și apropiindu-se de cîntăreț îi spuse :

— Prietene, soția mea este suferindă, și muzica ta o împiedică să doarmă ; dacă nu ai vreun motiv special să rămîi aici, du-te în piața Palais-Royal ; ține un scud drept despăgubire că te muți în altă parte.

— Vă mulțumesc, monseniore, răspunse cîntărețul, măsurînd poziția socială a necunoscutului după generozitatea de care dăduse dovadă, mă duc într-o clipă. Nu aveți cumva să-mi dați vreo însărcinare în strada Mouffetard ?

— Nu !

— V-aș fi făcut serviciul pe gratis.

Apoi omul o apucă pe drumul său, și, cum el era în același timp centrul și cauza adunării mulțimii, tot ceea ce mai rămăsese din ea dispăru odată cu el.

În acest moment orologiul de la Palais-Royal bătu de orele nouă. Tînărul cu mantie își scoase atunci de la buzunarul jiletcii un ceasornic a cărui garnitură din diamante contrasta cu costumul simplu, și cum ceasornicul o luase înainte cu zece minute, îl potrivi, apoi ocoli la rîndul său prin curtea des Fontaines, și pătrunse în strada des Bons-Enfants.

Sosind în fața casei cu nr. 24, îl regăsi pe cărbunar.

— Și cîntărețul ? întrebă acesta.

— A plecat.

— Bine !

— Dar diligența poștei ? întrebă la rîndul său omul cu mantie.

— Așteaptă la colțul străzii Baillif.

— Au avut grijă să înfășoare roțile și picioarele cailor cu cîrpe ?

— Da !

— Foarte bine ! Atunci, să așteptăm, zise omul cu mantie.

— Să așteptăm, răspunse cărbunarul.

Și totul reintră în tăcere.

Se scurse o oră, vreme în care cîțiva trecători întîrziați traversară strada la intervale tot mai îndepărtate. Nu după mult timp strada deveni aproape pustie. Puținele ferestre ce puteau fi văzute încă luminate se cufundară și ele în întuneric unele după altele, iar bezna, nemaiavînd de luptat decît împotriva celor două felinare, dintre care unul se găsea în fața capelei Saint-Clair, iar celălalt în colțul străzii Baillif, sfîrși prin a invada tărîmul pe care, de mult timp încă, îl revendica.

Se mai scurse o oră : se auzi trecînd straja de noapte pe strada Valois. În urma străjii, paznicul pasajului veni să închidă poarta.

— Bine ! murmură omul cu mantie ; acum sîntem siguri că nu vom fi deranjați.

— Acum, răspunse cărbunarul, numai să iasă din casă înainte de a se face ziuă.

— Dacă ar fi singur, ne-am putea teme că va rămîne acolo. Dar este puțin probabil ca doamna de Sabran să-i rețină peste noapte pe toți trei.

— Hm ! ea poate să-şi dea camera unuia şi să-i lase pe ceilalţi doi să doarmă sub masă.

— La naiba ! aveţi dreptate, domnule căpitan, nu mă gîndisem la asta. Altfel, toate precauţiile dumneavoastră au fost luate cu atenţie ?

— Toate.

— Oamenii dumneavoastră cred că e vorba pur şi simplu de o prinsoare ?

— Se fac cel puţin că o cred. Nu li se poate cere mai mult.

— Deci, ne-am înţeles bine, domnule căpitan : dumneavoastră şi oamenii dumneavoastră sînteţi beţi, mă împingeţi, eu cad între regent şi acela, dintre cei doi, pe care regentul îl ţine de braţ, eu îi despart, dumneavoastră puneţi mîna pe el, îi puneţi un căluş în gură, şi la un fluierat soseşte trăsura, în timp ce Simiane şi Ravanne sînt ţinuţi la respect cu pistolul la grumaz.

— Dar, întrebă cărbunarul vorbind mai încet, dacă îşi spune numele ?

— Dacă îşi spune numele ? răspunse omul cu mantia.

Apoi adăugă şi mai în şoaptă decît vorbise interlocutorul său :

— În conspiraţie, nu există jumătăţi de măsură. Dacă îşi spune numele, îl veţi ucide.

— La naiba ! zise cărbunarul, să ne dăm osteneala să nu-şi spună numele.

Şi cum omul cu mantia nu răspunse, totul intră din nou în linişte.

Se mai scurse încă un sfert de ceas fără să se întîmple nimic nou.

Însă atunci o lumină, ce venea din fundul apartamentului, lumină cele trei ferestre din mijloc.

— Ah ! ah ! Iată ceva nou ! rostiră împreună omul cu mantia şi cărbunarul.

În această clipă se auziră paşii unui om care venea dinspre strada Saint-Honoré, şi care se pregătea să străbată strada în toată lungimea ei ; cărbunarul mestecă printre dinţi un blestem să se dărîme cerul, nu altceva.

În timpul acesta omul se apropia mereu ; dar, fie că bezna singură era de ajuns pentru a-l înspăimînta, fie că văzuse în această beznă mişcîndu-se ceva suspect, era evident că omul încerca o anumită emoţie. Într-adevăr, încă din dreptul palatului Saint-Clair, folosind acel vechi

şiretlic al fricoşilor care vor să dea impresia că nu le este teamă, el se porni pe cîntat ; dar, pe măsură ce înainta, vocea îi devenea tot mai tremurătoare. Cu toate că inocenţa cîntecului dovedea seninătatea inimii sale, ajungînd în faţa pasajului, teama sa era atît de vizibilă, încît începu să tușească, ceea ce, după cum se ştie, în gama teroarei, indică o gradaţie a fricii cu o treaptă deasupra cîntatului. Totuşi, văzînd că nu se mişca nimic în jurul său, se mai linişti un pic, şi cu o voce pe care o pusese mai în armonie cu situaţia sa prezentă decît cu sensul cuvintelor, el reluă :

Lăsaţi-mă să merg,
Lăsaţi-mă...

Dar aici se opri deodată, nu numai din cîntat, ci şi din mers, întrucît zărind, la lucirea ferestrelor salonului, doi oameni ce stăteau în picioare în adîncitura unei porţi principale, simţi că i se taie în acelaşi timp şi glasul şi picioarele, şi se opri brusc, nemişcat şi mut. Din nefericire, chiar în acest moment o umbră se apropie de fereastră ; cărbunarul îşi dădu seama că un strigăt putea să nenorocească totul, şi făcu o mişcare spre a se azvîrli asupra trecătorului. Omul cu mantie îl reţinu.

— Căpitane, îi spuse el, să nu-i faceţi vreun rău acestui om.

Apoi, apropiindu-se de el, îi zise :

— Treceţi, prietene, dar treceţi repede şi nu priviţi înapoi.

Cîntăreţul nu aşteptă să i se spună a doua oară, şi o luă la sănătoasa pe cît de repede îi permiteau picioarele lui mici şi tremuratul care îi pusese stăpînire pe tot trupul, — în aşa chip încît la capătul a cîteva secunde dispăru după colţul grădinii palatului de Toulouse.

— Era şi timpul, murmură cărbunarul, iată că se deschide fereastra.

Cei doi oameni se cufundară cît putură mai mult în umbră.

Într-adevăr, fereastra tocmai se deschisese şi unul dintre cei doi din cavaleria uşoară înaintase pe balcon.

— Ei bine ! rosti din interiorul apartamentului o voce pe care cărbunarul şi omul cu mantia o recunoscură ca fiind a regentului. Ei bine ! Simiane, cum e timpul ?

— Păi, răspunse Simiane, eu cred că ninge.

— Cum ! crezi că ninge ?

— Sau că plouă. Nu știu nimic, continuă Simiane.

— Cum, dublă dihanie, zise Ravanne, tu nu poți să deosebești ce cade de sus ? și veni la rîndul său pe balcon.

— La urma urmelor, zise Simiane, nu sînt tare sigur dacă într-adevăr cade ceva.

— E beat mort, spuse regentul.

— Eu, zise Simiane rănit în amorul său propriu de beţivan, eu, beat mort ! Poftiți aici, Monseniore. Veniți, veniți.

Deși invitația fusese făcută într-un chip destul de ciudat, regentul, rîzînd, nu ezită să vină alături de cei doi însoțitori ai săi. De altminteri, după felul cum mergea, era ușor de văzut că el însuși era mai mult decît încălzit.

— Așa ! Beat mort, reluă Simiane întinzînd prințului mîna, beat mort ! Ei bine ! dați mîna încoace. Fac prinsoare pe o sută de ludovici că, oricît de regent al Franței ați fi, nu puteți face ceea ce fac eu.

— Înțelegeți, monseniore, rosti din interiorul apartamentului o voce feminină, este o provocare.

— Și ca atare o primesc. Accept pe o sută de ludovici.

— Vin și eu cu jumătate alături de cel care mă primește, zise Ravanne.

— Pariază cu marchiza, zise Simiane. Nu vreau pe nimeni în miza mea.

— Nici eu, zise regentul.

— Marchiză, exclamă Ravanne, cincizeci de ludovici contra unui sărut.

— Întrebați-l pe Philippe dacă îmi permite să țin rămășagul.

— Țineți-l, zise regentul, țineți-l. Vi se propune o afacere bună, marchiză, și nu puteți decît să cîștigați. Ei bine. Ești gata, Simiane ?

— Sînt gata. Mă veți urma ?

— Pretutindeni. Ce ai de gînd să faci ?

— Priviți.

— Unde dracu te duci ?

— Mă întorc la Palais Royal.

— Pe unde ?

— Pe acoperișuri.

Și Simiane, înșfăcînd acel soi de evantai de fier pe care l-am prezentat ca separînd ferestrele salonului de

ferestrele camerei de culcare, începu să se cațere în felul acelor maimuțe care se urcă pînă la capătul unei frînghii pentru a căpăta un bănuț la etajul al treilea.

— Monseniore, exclamă doamna de Sabran, repezindu-se pe balcon și apucîndu-l pe prinț de braț, sper că nu-l veți urma.

— Nu-l voi urma ? rosti regentul desprinzîndu-se de marchiză. Știți oare că am drept principiu că tot ce încearcă vreunul, eu pot să duc la bun sfîrșit ? Să se suie pe lună, și să mă ia dracu dacă nu ajung să bat la poartă în același timp cu el. Ai pariat pe mîna mea, Ravanne ?

— Da, prințe, răspunse tînărul rîzînd din toată inima.

— Ei bine ! Atunci, sărut-o, ai cîștigat.

Și regentul se avîntă la rîndul său spre barele de fier, cățărîndu-se înapoia lui Simiane, care, agil, lung și subțire cum era, se află într-o clipă pe terasă.

— Dar sper că veți rămîne cel puțin dumneavoastră, Ravanne ? rosti marchiza.

— Timpul necesar pentru a ridica miza dumneavoastră, răspunse tînărul depunînd un sărut pe frumoșii obraji fragezi ai doamnei de Sabran. Și acum, continuă el, adio, doamnă marchiză, eu sînt pajul monseniorului, și înțelegeți că trebuie să-l urmez.

Și Ravanne se avîntă la rîndul său pe drumul primejdios pe care apucaseră regentul și Simiane.

Cărbunarul și omul cu mantia scoaseră o exclamație de uimire care fu repetată de întreaga stradă, ca și cum fiecare poartă își avea ecoul ei.

— Ia stați ! Ce e asta ? rosti Simiane, care, ajuns primul pe terasă, avea mai puține griji decît cei ce urcau încă.

— Nu vezi, dublu bețivan ? rosti regentul prinzînd cu o mînă marginea exterioară a terasei, este straja de noapte, și ai să faci să ne ducă la corpul de gardă, dar îți promit că am să te las să mucegăiești acolo !

Auzind aceste cuvinte, cei ce se aflau în stradă amuțiră deodată, sperînd că ducele și însoțitorii săi nu vor împinge gluma mai departe, că vor coborî din nou și în cele din urmă vor ieși tot pe drumul obișnuit.

— Ah ! Iată-mă ! zise regentul, ridicîndu-se în picioare pe terasă. Ți-e de ajuns, Simiane ?

— Nu, monseniore, nu, răspunse Simiane, și aplecîndu-se la urechea lui Ravanne, continuă : nu este straja de noapte, nu văd nici o baionetă, nici un fel de centiron.

— Ce se întîmplă oare ? întrebă regentul.

— Nimic, răspunse Simiane făcînd semn lui Ravanne, nimic, numai că eu îmi continui ascensiunea, și de data aceasta, monseniore, vă invit să mă urmați.

Și odată rostite aceste cuvinte, întinzînd mîna regentului, începu să escaladeze acoperișul, trăgîndu-l pe regent după el, în timp ce Ravanne îl împingea din spate.

Văzînd ce se petrece, cum nu mai exista nici o îndoială asupra intențiilor fugarilor, cărbunarul trînti un blestem, iar omul cu mantie scoase un strigăt de furie. În acest moment Simiane îmbrățișa vîrtos hornul.

— Eh ! eh ! exclamă regentul așezîndu-se călare pe creasta acoperișului, și privind în stradă, unde, în mijlocul luminii proiectate de ferestrele salonului rămase deschise, puteau fi văzute agitîndu-se opt sau zece persoane. Dar ce-i asta ? rosti el. Un mic complot ? Ah ! s-ar spune că vor să ia casa cu asalt. Sînt furioși. Am poftă să-i întreb cu ce le-aș putea fi de folos.

— Fără glumă, monseniore, zise Simiane, și s-o luăm la picior.

— Ocoliți prin strada Saint-Honoré, strigă omul cu mantie. Înainte ! înainte !

— Într-adevăr pe noi ne vor, Simiane, rosti regentul, repede, de cealaltă parte. Să ne retragem ! Să ne retragem !

— Nu știu ce mă reține, zise omul cu mantie, scoțîndu-și de la centură un pistol și țintindu-l pe regent, să nu-l fac să se rostogolească asemenea unei păpuși de la iarmaroc.

— Mii de trăsnete ! exclamă cărbunarul oprindu-i mîna, o să faceți să fim rupți în bucăți.

— Dar, ce e de făcut ?

— Să așteptăm să se prăvălească singuri, și să-și frîngă gîtul. Ori Providența nu este dreaptă, ori ea ne pregătește această mică surpriză.

— Oh ! am o idee ! Roquefinette.

— Eh ! domnule colonel, fără nume proprii ! Vă rog.

— Aveți dreptate, scuzați-mă.

— Nu aveți pentru ce. Să vedem acum ideea.

— La mine, veniţi la mine ! strigă omul cu mantie năpustindu-se în pasaj. Să spargem poarta, şi îi vom prinde de cealaltă parte, cînd vor sări jos.

Şi cîţi mai rămăseseră dintre însoţitorii săi îl urmară : ceilalţi, în număr de cinci sau şase, se aflau pe drum spre a ocoli prin strada Saint-Honoré.

— Să mergem, să mergem, monseniore, nu e nici un minut de pierdut, rosti Simiane, lăsat pe fund. Nu este nobil, dar este sigur.

— Cred că îi aud în pasaj, zise regentul. Ce gîndeşti despre asta, Ravanne ?

— Eu nu gîndesc, monseniore, eu alunec la vale.

Şi toţi trei coborîră cu o rapiditate egală pe panta înclinată a acoperişului şi ajunseră pe terasă.

— Pe aici, pe aici, rosti o voce de femeie, în momentul în care Simiane sărea deja peste parapetul terasei, pentru a coborî pe scara de fier a terasei.

— Ah ! Dumneavoastră sînteţi, marchiză ! rosti regentul. Pe legea mea ! Sînteţi o femeie de mare ajutor.

— Săriţi pe aici, şi coborîţi repede.

Cei trei fugari săriră de pe terasă în cameră.

— Preferaţi să rămîneţi aici ? întrebă doamna de Sabran.

— Da, zise Ravanne. Mă duc după Canillac şi garda sa de noapte.

— Nu, nu, zise regentul. După felul în care acţionează cei ce ne urmăresc, marchiză, ar pătrunde în casa dumneavoastră şi v-ar trata ca pe un oraş luat cu asalt. Nu, să ajungem la Palais-Royal, e mai bine aşa.

Coborîră cu repeziciune scara, cu Ravanne în frunte, şi deschiseră poarta grădinii. Acolo, auziră răsunînd loviturile disperate pe care le dădeau urmăritorii în poarta cu grilaj de fier.

— Izbiţi, izbiţi cît vreţi, amicii mei, zise regentul, alergînd cu nepăsarea şi sprinteneala unui tînăr către capătul grădinii. Poarta e solidă, şi are să vă dea mult de furcă.

— Pericol ! monseniore, strigă Simiane, care, graţie taliei sale înalte, sărise la pămînt prinzîndu-se cu braţele : iată-i că aleargă încoace dinspre capătul străzii de Valois. Puneţi piciorul pe umărul meu, acolo, bine, celălalt... acum lăsaţi-vă să alunecaţi în braţele mele. Sînteţi salvat, slavă Domnului !

— Scoate spada ! Scoate spada, Ravanne ! Şi să-i atacăm pe ticăloşii ăştia, zise regentul.

— În numele cerului, monseniore ! exclamă Simiane, trăgîndu-l după sine pe prinţ. Urmaţi-ne ! Mii de zei ! Mă pricep, poate, în ale vitejiei. Dar, ceea ce vreţi să faceţi înseamnă nebunie curată. La mine, Ravanne, la mine !

Şi cei doi tineri, apucîndu-l fiecare pe duce de cîte un braţ, îl duseră cu ei printr-unul din acele pasaje, deschise totdeauna, la Palais-Royal, chiar în momentul în care cei care veneau în fugă prin strada de Valois nu se aflau decît la douăzeci de paşi de ei, şi în clipa în care poarta pasajului se năruia sub eforturile celei de-a doua trupe ; întreaga bandă reunită se izbi aşadar de poarta mare zăbrelită, chiar în momentul în care cei trei seniori o închideau în urma lor.

— Domnilor, rosti atunci regentul, salutînd cu mîna, întrucît, pălăria, Dumnezeu ştie pe unde rămăsese, vă urez, pentru capetele dumneavoastră, ca toate astea să nu fie decît o glumă, întrucît aţi atacat pe cineva mai puternic decît dumneavoastră. Şi feriţi-vă mîine de locotenentul de poliţie ! Pînă atunci, noapte bună.

Şi un întreit hohot de rîs îi împietri de-a binelea pe cei doi conspiratori, aflaţi lîngă poarta zăbrelită, în fruntea camarazilor ce gîfîiau groaznic.

— De bună seamă că omul ăsta a încheiat un pact cu Satana ! exclamă d'Harmental.

— Pierdurăm prinsoarea, prietenii mei, rosti Roquefinette adresîndu-se oamenilor săi, care îi aşteptau ordinele. Dar nu vă punem pe liber încă : partida nu e decît amînată. În ceea ce priveşte suma promisă, jumătate din ea aţi şi încasat-o. Mîine, acolo unde ştiţi, pentru rest. Noapte bună. Voi fi mîine la întîlnire.

Odată toţi oamenii risipiţi, cei doi şefi rămaseră singuri.

— Ei bine, domnule colonel ? rosti Roquefinette depărtîndu-şi picioarele, parcă pentru a-şi păstra mai bine echilibrul, şi privindu-l pe d'Harmental drept în ochi.

— Ei bine, domnule căpitan ! răspunse cavalerul, am o poftă nebună să vă vorbesc despre un anumit lucru.

— Despre care ?

— De a mă urma la vreo răspîntie şi să-mi zdrobiţi capul cu o lovitură de pistol, pentru ca acest cap nenorocit să fie pedepsit şi să nu fie recunoscut.

— Şi pentru ce asta ?

— Pentru ce asta ? Pentru că în asemenea chestiuni, cînd dai greş, nu eşti decît un prost. Ce am să-i spun eu oare acum doamnei du Maine ?

— Cum, spuse Roquefinette, vă neliniştiţi din pricina acestei Puicuţe ? Ah ! la naiba, sînteţi teribil de susceptibil. De ce dracu şchiopul ei de bărbat nu-şi aranjează singur trebuşoarele ? Aş fi vrut tare mult s-o văd pe mironosiţa dumneavoastră, cu cei doi cardinali ai ei şi cu cei trei sau patru marchizi, care mor de frică în aceste clipe, prin vreun ungher al Arsenalului, în timp ce noi ne aflăm în frunte pe cîmpul de bătălie. Aş fi vrut nespus de mult să văd dacă ei s-ar fi căţărat pe ziduri ca nişte şopîrle. Reţineţi, domnule colonel, ascultaţi-l pe un vulpoi bătrîn : pentru a fi bun conspirator, trebuie mai cu seamă ceea ce dumneavoastră aveţi, şi anume curaj, dar mai trebuie şi ceea ce dumneavoastră nu aveţi : răbdare. Mii de draci ! Dacă aş avea o afacere ca asta pe socoteala mea, vă asigur că eu aş duce-o la bun sfîrşit, şi dacă veţi voi într-o zi să mi-o pasaţi mie... Vom mai vorbi despre asta.

— Dar, în locul meu, întrebă colonelul, ce i-aţi spune dumneavoastră doamnei du Maine ?

— Ce i-aş spune ! I-aş spune : „Prinţesă, precis că regentul a fost prevenit de poliţia sa, şi nu a ieşit din palat, după cum socoteam, iar noi am avut de-a face doar cu ticăloşii lui de destrăbălaţi, care ne-au tras pe sfoară". Atunci prinţul de Cellamare vă va spune : „Scumpe d'Harmental, dumneavoastră sînteţi unica noastră salvare". Doamna ducesă vă va spune : „Nu este pierdut totul, pentru că ne rămîne acest brav d'Harmental". Contele de Laval vă va strînge mîna, încercînd, de asemenea, să vă facă un compliment pe care nu-l va sfîrşi, întrucît, de cînd a avut falca sfărîmată, nu mai are vorba lesnicioasă, mai cu seamă pentru a face complimente. Domnul cardinal de Polignac se va închina. Alberoni va trage înjurături de-l va face să tremure şi pe bunul Dumnezeu. În acest chip veţi fi împăcat toate lucrurile, iar amorul dumneavoastră propriu va fi salvat. Vă veţi reîntoarce, pentru a vă ascunde, în mansarda dumneavoastră,

de unde vă sfătuiesc să nu ieşiţi de acum încolo cîteva zile, dacă nu vreţi să fiţi spînzurat. Din timp în timp am să vă fac cîte o vizită. Continuaţi să mă înfruptaţi şi pe mine din darurile făcute de Spania, pentru că simt nevoia să vieţuiesc în mod plăcut şi să-mi susţin moralul. Apoi, cu prima ocazie, îi chemăm din nou pe vitejii noştri pe care i-am trimis adineauri la vatră, şi ne luăm revanşa.

— Da, cu siguranţă, zise d'Harmental, iată ceea ce ar face un altul. Însă eu, ce vreţi, eu am idei neroade, eu nu ştiu să mint.

— Cine nu ştie să mintă, nu ştie să acţioneze, răspunse căpitanul. Dar ce zăresc oare acolo ? Baionetele strajei de noapte ! Drăguţă instituţie, zise căpitanul, te recunosc bine şi aici, ca întotdeauna un sfert de oră prea tîrziu. Dar nu are importanţă, trebuie să ne despărţim. Adio, domnule colonel. Acesta este drumul dumneavoastră, continuă căpitanul arătînd cavalerului pasajul du Palais-Royal ; în ce mă priveşte, iată-l pe al meu, adăugă el întinzînd mîna în direcţia străzii Neuve-des-Petits-Champs. Haideţi, calm, călcaţi cu paşi rari, pentru a nu se bănui de cineva că ar trebui să alergaţi cît vă ţin picioarele. Aşa, cu mîna în şold, şi cîntînd balada mamei Gaudichon.

Şi în timp ce d'Harmental pătrundea iarăşi în pasaj, căpitanul o luă pe strada de Valois cu acelaşi mers ca şi straja de noapte, asupra căreia avea un avans de o sută de paşi, şi cîntînd cu o aşa de perfectă nepăsare, de parcă nu s-ar fi petrecut nimic :

Să ţinem piept vrăjmaşului,
Franţa nu pică bani peşin,
Dar şi ai Spaniei dubloni,
Sînt dintr-un aur prea creştin.

Cît despre cavaler, acesta o luă din nou pe strada des Bons-Enfants, redevenită tot atît de liniştită, la această oră, pe cît era de zgomotoasă cu zece minute mai înainte, şi, la colţul străzii Baillif, regăsi trăsura, care, fidelă instrucţiunilor sale, nu se urnise din loc, rămînînd în aşteptare, cu portiera deschisă, cu lacheul la scară şi cu vizitiul pe capră.

— La Arsenal, rosti cavalerul.

— Este inutil, răspunse o voce care îl făcu pe d'Harmental să tresară, știu cum s-au petrecut lucrurile, pentru că am fost de față, și îi voi informa despre toate acestea pe cei în drept. O vizită la o oră atît de înaintată ar fi primejdioasă pentru toată lumea.

— Ah ! Dumneavoastră sînteți, abate, zise d'Harmental căutînd să-l recunoască pe Brigaud sub livreaua cu care se împopoțonase. Ei bine ! Îmi veți face un adevărat serviciu dacă veți fi purtătorul de cuvînt în locul meu. Să mă ia naiba dacă aș ști ce să spun !

— În timp ce eu voi spune, rosti Brigaud, că sînteți un gentilom brav și loial, și că dacă ar fi numai zece ca dumneavoastră în Franța, totul s-ar termina îndată. Dar nu ne aflăm aici pentru a ne face complimente. Urcați-vă repede. Unde trebuie să vă conduc ?

— Este inutil, zise d'Harmental. Mă voi duce foarte bine pe jos.

— Urcați-vă, este mai sigur.

D'Harmental se urcă, iar Brigaud, deși îmbrăcat ca un lacheu, se așeză fără ceremonie alături de el.

— La colțul dintre străzile du Gros-Chenet și de Cléry, spuse abatele.

Vizitiul, iritat că a așteptat atît de mult timp, se supuse numaidecît, și, la locul indicat, trăsura se opri, cavalerul coborî, pătrunse în strada du Gros-Chenet, și dispăru peste puțin după colțul pe care îl făcea aceasta cu strada du Temps-Perdu

Trăsura își continuă cu iuțeală drumul către bulevard, înaintînd fără cel mai mic zgomot, asemenea unui car fantastic ce nici nu ar atinge pămîntul.

XVI

BUVAT

Acum, cititorii noștri trebuie să ne permită să le facem cunoștință mai pe larg cu unul din personajele principale ale istorisirii pe care ne-am pus în gînd să le-o povestim, personaj pe care pînă acum nu am făcut decît să-l schițăm în trecere. Vrem să vorbim de burghezul

cumsecade pe care l-am văzut mai întîi părăsind grupul din strada de Valois și îndreptîndu-se către bariera des Sergents, în momentul în care cîntărețul își începuse cheta, și pe care, dacă ne reamintim, l-am revăzut apoi, într-un moment atît de inoportun, întîrziat tare, cum străbătea strada des Bons-Enfants în toată lungimea sa.

Ferească Dumnezeu să punem în discuție inteligența cititorilor noștri, astfel încît să ne îndoim o singură clipă că ei nu au recunoscut în bietul om, căruia cavalerul d'Harmental îi venise în ajutor într-un moment atît de nimerit, pe bonomul de pe terasa din strada du Temps-Perdu. Dar ceea ce nu pot să știe cititorii, dacă nu le-o povestim noi cu cîteva amănunte, este existența acestui sărman om din punct de vedere fizic, moral și social.

Dacă nu s-au uitat puținele lucruri pe care am avut prilejul, pînă acum, să le spunem despre el, trebuie să ne reamintim că era un om ce avea cam patruzeci-patruzeci și cinci de ani. Or, după cum o știm cu toții, odată trecut de patruzeci de ani, burghezul din Paris nu mai are vîrstă, întrucît din acest moment uită cu totul de grija față de persoana sa, de care în general nu s-a preocupat niciodată prea mult, astfel încît se îmbracă cu ce găsește și își aranjează părul cum poate, neglijență în urma căreia pătimesc tare mult grațiile sale trupești, mai ales cînd fizicul său, cum era acela al eroului nostru, nu era de natură să iasă în evidență prin el însuși. Orășeanul nostru era un omuleț de cinci picioare și o șchioapă, gros și scurt, predispus să ajungă la obezitate pe măsură ce va înainta în vîrstă, și care avea una din acele figuri placide în care totul, păr, sprîncene, ochi și piele, pare de aceeași culoare ; una din acele figuri, în sfîrșit, din care, de la zece pași, nu distingi nici o trăsătură. De aceea, dacă fizionomistul cel mai entuziast ar fi căutat să citească pe această față vreo menire înaltă și rară, s-ar fi oprit cu siguranță în examinarea sa de îndată ce ar fi urcat de la ochii săi bulbucați de culoarea albastră ca a faianței la fruntea turtită, sau dacă ar fi coborît de la buzele întredeschise în chip prostesc pînă la cutele umflate ale bărbiei duble. Atunci ar fi înțeles că avea în fața ochilor unul din acele capete cărora le este necunoscută orice înflăcărare, ale cărui pasiuni, bune sau rele, i-au cruțat prospețimea tinereții, și care niciodată nu au zămislit între pereții goi ai căpățînii lor decît refrenul banal al vreunui

cîntec cu care mamele îşi adorm copiii pe care îi alăptează.

Să adăugăm că Providenţa, care nu face niciodată lucrurile pe jumătate, semnase originalul a cărui copie am oferit-o mai sus cititorilor noştri cu numele caracteristic de Jean Buvat. Este adevărat că persoanele care avuseseră posibilitatea să aprecieze profunda nulitate de spirit şi minunatele calităţi sufleteşti ale acestui om de treabă suprimau de obicei numele pe care îl primise pe marginea cristelniţei, şi îl numeau pur şi simplu bonomul Buvat.

Încă din vîrsta-i cea mai fragedă, micul Buvat, care avea o repulsie pronunţată faţă de orice soi de studiu, manifestă o vocaţie cu totul deosebită faţă de caligrafie. De aceea ajungea în fiecare dimineaţă la colegiul Oratorienilor, unde mama sa îl trimitea fără să o coste ceva, cu temele şi traducerile mişunînd de greşeli, dar scrise cu o claritate, o precizie, o curăţenie, care îţi făceau plăcere. Rezultatul a fost că micul Buvat căpăta cu regularitate în fiecare zi lovituri de bici pentru mintea greoaie, şi în toţi anii premiul la scris pentru dibăcia mîinii sale. La vîrsta de cincisprezece ani, trecu de la *Epitome sacrae,* pe care o luase de la capăt de cinci ori, la *Epitome Graecae.* Dar, încă de la primele traduceri, profesorii băgară de seamă că saltul pe care deciseseră să-l facă elevul lor era prea greu pentru acesta, şi îl aduseră înapoi, pentru a şasea oară, la *Epitome sacrae.*

Oricît de pasiv se arăta a fi în aparenţă, tînărul Buvat nu era lipsit în fond de un anumit orgoliu ; el se întoarse seara la mama sa cu ochii şiroind de lacrimi, se plînse acesteia de nedreptatea care îi fusese făcută, şi declară în durerea sa un lucru pe care se ferise cu grijă să-l mărturisească pînă atunci : anume că se aflau în şcoală copii în vîrstă de zece ani ce erau mai avansaţi la studii decît el. Doamna văduvă Buvat, care era o palavragioaică, şi care-l vedea pe băiatul ei plecînd în fiecare dimineaţă cu exerciţiile perfect pictate, ceea ce ei îi era suficient pentru a socoti că nu era acolo nimic de criticat, alergă a doua zi să-i ia la ocări pe cucernicii călugări. Aceştia îi răspunseră că fiul ei era un copil bun, incapabil de vreun gînd urît împotriva lui Dumnezeu şi de vreo faptă rea faţă de colegii săi ; dar că, în acelaşi timp, era de o atît de formidabilă prostie, încît ei îl sfătuiau să se facă maestru de caligrafie, şi să-şi dezvolte astfel singurul ta-

lent cu care se pare că natura, în zgîrcenia sa față de el, a consimțit să-l hărăzească.

Acest sfat a fost o rază de lumină pentru doamna Buvat. Ea înțelese că, în acest chip, foloasele pe care le-ar trage de pe urma fiului ei ar fi imediate : se întoarse așadar acasă și îi comunică tînărului Buvat noile planuri de viitor pe care le făurise pentru el. Tînărul Buvat nu văzu în aceste planuri decît un mijloc pentru a scăpa de bătăile cu biciul și cu nuiaua pe care le încasa zi de zi, și pe care nu le compensa în mintea sa premiul legat în piele de viței pe care îl primea an de an. Întîmpină așadar propunerile mamei sale cu cea mai mare bucurie, îi promise că în mai puțin de șase luni avea să fie primul maestru de caligrafie al capitalei, și, chiar în aceeași zi, după ce și-a cumpărat, din micile economii, un briceag cu patru limbi, un pachet cu pene de gîscă și două caiete cu hîrtie fină, se așternu pe lucru.

Cuvioșii oratorieni nu se înșelaseră în privința adevăratei vocații a tînărului Buvat : caligrafia era la el o artă care ajungea aproape pînă la desen. La capătul a șase luni, asemenea maimuței din *O mie și una de nopți*, el se pricepea să scrie în șase feluri de scrieri, și imita, cu peniță, în linii, tot soiul de figuri omenești, chipuri de animale, arbori. După un an, făcuse progrese așa de mari, încît era convins că putea să-și lanseze prospectul. Lucră la el timp de trei luni, zi și noapte, de era cît pe aci să-și piardă vederea ; dar se cuvine să spunem, de asemenea, că la capătul acestui răstimp el realizase o capodoperă : nu era un simplu afiș, ci era un veritabil tablou care reprezenta Creația lumii în trăsături pline și subțiri, divizată aproape ca *Transfigurația* lui Rafael. În partea de sus, consacrată Edenului, Tatăl veșnic o scotea pe Eva din coasta lui Adam adormit, înconjurat de animalele pe care noblețea naturii lor le apropie de om, cum sînt leul, calul și cîinele. În partea de jos se afla marea, în adîncurile căreia se vedeau înotînd peștii cei mai fantastici, și ale cărei valuri hîțînau încoace și încolo, la suprafață, o superbă corabie cu trei punți. De amîndouă părțile, arbori doldora de păsări făceau legătura între cer, pe care îl atingeau cu vîrful, și pămînt, pe care îl răscoleau cu rădăcinile, iar în intervalul lăsat liber de toate aceste lucruri frumoase se avînta în linia cea mai perfect orizontală, și reprodus în șase scrieri diferite, adverbul *fără cruțare*.

De data aceasta, artistul nu a fost înşelat în aşteptările sale. Tabloul produse efectul pe care trebuia să-l producă: opt zile mai tîrziu, tînărul Buvat avea cinci şcolari şi două şcolăriţe.

Această faimă spori întruna, iar doamna Buvat, după cîţiva ani buni petrecuţi în îndestulare mai mult ca oricînd, chiar mai mult decît pe timpul răposatului ei soţ, avu satisfacţia să închidă ochii liniştită pe deplin în privinţa viitorului fiului ei.

Cît despre acesta, după ce a plîns-o decent pe mama sa, îşi continuă cursul vieţii, atît de cotidian orînduită încît putea să afirme în fiecare seară că ziua sa de mîine va fi exact copiată după cea din ajun. Şi ajunse astfel la vîrsta de douăzeci şi şase sau douăzeci şi şapte de ani, după ce traversase, în calmul etern al inocenţei şi virtuoasei sale cumsecădenii, această epocă zbuciumată a existenţei.

Cam în această vreme i se ivi bravului nostru om prilejul de a săvîrşi o faptă sublimă, şi pe care o săvîrşi în mod instinctiv, cu naivitate şi bunătate, ca tot ceea ce făptuia. Poate că un om inteligent ar fi trecut pe lîngă ocazie fără să o vadă, sau şi-ar fi întors capul văzînd-o.

Se afla pe atunci la etajul întîi al casei ce purta nr. 6 de pe strada des Orties, — casă în care Buvat ocupa, modest, o mansardă, — o tînără căsnicie care stîrnea admiraţia întregului cartier prin armonia încîntătoare în care convieţuiau soţul şi soţia. La drept vorbind, cei doi soţi păreau a fi născuţi unul pentru altul. Soţul era un bărbat de treizeci şi patru, treizeci şi cinci de ani, de origine meridională, avînd părul, barba şi ochii negri, faţa oacheşă şi dinţii ca nişte perle. Se numea Albert du Rocher, era fiul unui vechi şef din Ceveni care fusese silit împreună cu familia lui să îmbrăţişeze catolicismul, pe vremea persecuţiilor domnului de Bâville, şi, pe jumătate din antagonism, pe jumătate pentru că tinereţea îi caută pe tineri, a intrat, după ce îşi arătase destoinicia ca scutier, la domnul duce de Chartres, care, tocmai în această epocă, îşi alcătuia din nou casa militară, care suferise foarte mari pierderi în campania precedentă, cu prilejul bătăliei de la Steinkerque, în care prinţul înfruntase pentru prima oară inamicul. Du Rocher obţinuse aşadar locul lui La Neuville, predecesorul său, care fusese ucis în timpul admirabilei şarje a casei regelui, care, condusă de domnul duce de Chartres, decisese victoria.

Iarna întrerupsese campania ; dar odată sosită primăvara, domnul de Luxembourg îi rechemă la el pe toţi acei ofiţeri frumoşi care, la această epocă, îşi împărţeau semestrial viaţa între război şi plăceri. Domnul duce de Chartres, totdeauna aşa de grăbit să scoată sabia, pe care gelozia lui Ludovic al XIV-lea o vîra atît de des înapoi în teacă, a fost unul dintre primii care s-au prezentat la acest apel. Du Rocher îl urmă cu întreaga casă militară.

Sosi ziua cea mare de la Nerwinde. Domnul duce de Chartres avea, ca de obicei, comanda casei militare ; ca întotdeauna, el atacă în fruntea ei, dar atît de adînc, încît, în diferitele sale şarje, rămase de cinci ori aproape singur în mijlocul inamicilor. A cincea oară, nu avea lîngă el decît un tînăr pe care de-abia îl cunoştea, dar, din privirea rapidă pe care o schimbă cu el, îşi dădu seama că era unul din acei oameni curajoşi pe care se putea bizui şi, în loc să se predea, cum îi propunea un ostaş inamic ce îl recunoscuse, îi zdrobi ţeasta cu o lovitură de pistol. În aceeaşi clipă, porniră două descărcături de pistol, dintre care una făcu să zboare pălăria prinţului, iar plumbul celeilalte se turti de mînerul spadei sale ; dar aceste două focuri de-abia ţîşniseră, că inamicii care le trăseseră căzură aproape simultan, prăvăliţi de însoţitorul prinţului, unul cu o lovitură de sabie, celălalt de pistol. Şi atunci o salvă generală se abătu asupra acestor doi bărbaţi, care, din fericire, sau mai degrabă prin minune, nu fură atinşi de nici un glonte ; doar calul prinţului, rănit de moarte la cap, se prăbuşi sub el ; tînărul care îl întovărăşea sări numaidecît jos de pe calul său şi i-l oferi. Prinţul se hotăra cam anevoie să primească acest serviciu, care putea să-l coste atît de scump pe acela care i-l făcea ; dar tînărul, care era înalt şi puternic, socotind că nu era momentul să facă schimburi de amabilităţi, îl luă pe prinţ în braţe, şi, mai de voie, mai de nevoie, îl puse iarăşi în şa. În acest moment, domnul d'Arcy, care sosea cu un detaşament de călăreţi din cavaleria uşoară, pătrunse pînă la el tocmai cînd, cu tot curajul lor, prinţul şi însoţitorul său erau cît pe aci să fie ucişi sau prinşi. Amîndoi scăpaseră fără vreo rană, deşi în hainele prinţului se opriseră patru gloanţe. Atunci ducele de Chartres întinse mîna însoţitorului său, şi îl întrebă cum se numeşte, întrucît, deşi figura îi era cunoscută, acesta era de atît de puţin timp în

serviciul său, încît ducele nu-şi amintea nici măcar numele lui. Tînărul îi răspunse că se numeşte Albert du Rocher, şi că îl înlocuise pe lîngă el, ca scutier, pe La Neuville, ucis la Steinkerque *. Atunci, întorcîndu-se către cei care tocmai sosiseră, prinţul le spuse :

— Domnilor, dumneavoastră aţi împiedicat să fiu prins ; dar, adăugă el arătîndu-l pe du Rocher, iată pe acela care a împiedicat să fiu ucis.

La sfîrşitul campaniei, domnul duce de Chartres îl numi pe du Rocher primul său scutier, şi, trei ani mai tîrziu, păstrînd mereu faţă de el afecţiunea recunoscătoare pe care i-o consacrase, îl căsători cu o tînără de care du Rocher era îndrăgostit şi de zestrea căreia se ocupă. Din nenorocire, cum domnul de Chartres la această epocă nu era încă decît un tînăr, de bună seamă că zestrea nu a fost tare însemnată, dar, în schimb, se însărcină cu înaintarea protejatului său.

Tînăra era de origine engleză : mama sa o însoţise pe *Madame* Henriette în Franţa, cînd venise aici spre a se căsători cu *Monsieur*, şi după otrăvirea acestei prinţese de către cavalerul d'Effiat, trecuse în serviciul marei delfine, ca doamnă de onoare însărcinată cu toaleta acesteia. Dar, în 1690, murind marea delfină, şi englezoaica, în mîndria ei cu totul insulară, nevoind să rămînă pe lîngă domnişoara Choin, se retrăsese într-o casă mică de ţară, pe care o închiriase aproape de Saint-Cloud, spre a se consacra aici în întregime educaţiei micuţei sale Clarice, folosindu-se în acest scop de renta viajeră pe care o datora deosebitei dărnicii a marelui delfin. În aceste locuri, cu prilejul călătoriilor ducelui de Chartres la Saint-Cloud, făcu du Rocher cunoştinţă cu această tînără, cu care dom-

---

* Întrucît s-ar putea crede că facem istorie romanţată, vom cere cititorilor noştri permisiunea de a le pune sub ochi fragmentul următor : „Domnul duce de Chartres şarjase în fruntea casei regelui : el însufleţise totul prin exemplul şi prezenţa sa, şi rămăsese de cinci ori singur în mijlocul inamicilor săi. Domnul du Rocher, unul dintre scutierii săi, împiedică să fie prins, şi ucise doi oameni lîngă el, care trăseseră fiecare cîte o lovitură de pistol asupra acestui prinţ, care primi patru descărcături de pistol în hainele şi armele sale. Unul dintre gentilomii săi fu omorît lîngă el. Domnul marchiz d'Arcy, care în învălmăşeală se despărţise de ducele de Chartres, căpătă mai tîrziu alături de el patru lovituri de pistol în haine, iar un cal al prinţului fu ucis sub el". (Extras din *Relatarea bătăliei de la Nerwinde* de Devizé. — J. VATOUT, *Conspiraţia lui Cellamare.)*

nul duce de Chartres, așa cum am spus-o, îl căsători către anul 1697.

Așadar aceștia erau cei doi tineri, a căror căsnicie îți făcea plăcere să o vezi, care ocupau primul etaj al casei din strada des Orties, nr. 6, casă în care locuia și Buvat, în chip modest, într-o mansardă.

Tinerii soți avuseseră mai întîi un fiu, a cărui educație în caligrafie, încă de la vîrsta de patru ani, a fost încredințată lui Buvat. Micul elev făcea deja progresele cele mai mulțumitoare, cînd, fulgerător, un pojar îi curmă frageda-i viață. Disperarea părinților a fost imensă, cum este lesne de înțeles ; Buvat o împărtăși cu atît mai sincer cu cît școlarul său promitea cele mai fericite înclinații. Compătimirea arătată pentru durerea lor, din partea unui străin, îi legă de el, și într-o zi pe cînd omul acesta cumsecade se plîngea de viitorul precar ce îi așteaptă pe artiști, Albert du Rocher se oferi să folosească influența pe care o avea spre a-i obține un post la Biblioteca regală. Buvat sări în sus de bucurie la gîndul că va deveni funcționar public. Chiar în aceeași zi fu scrisă petiția cu cel mai frumos scris posibil ; primul scutier adăugă o recomandație călduroasă, și, o lună mai tîrziu, Buvat primi un brevet de funcționar la Biblioteca regală, secția manuscriselor, cu o leafă de nouă sute de livre anual.

Cu începere din acea zi, Buvat, în orgoliul foarte firesc pe care i-l inspira noua sa poziție socială, uită de școlarii și de școlărițele sale, și se dedică în întregime confecționării etichetelor. Nouă sute de livre, asigurate pînă la sfîrșitul vieții sale, însemnau o adevărată bogăție, și demnul scriitor de etichete, grație marii dărnicii regale, începu să trăiască zile fericite și îndestulate, promițînd mereu bunilor săi vecini că de vor avea un alt copil, atunci numai el, Jean Buvat, îl va învăța să scrie. Dinspre partea lor, sărmanii părinți doreau foarte mult să dea acest spor de ocupație vrednicului copist. Dumnezeu le împlini dorința. Către sfîrșitul anului 1702, Clarice dădu naștere unei fetițe.

A fost o foarte mare bucurie în întreaga casă. Buvat nu-și mai încăpea în piele de mulțumire : alerga pe scări bătîndu-se cu mîinile peste coapse, și cîntînd cît îl ținea gura de tare refrenul cîntecului său favorit : *Lăsați-mă să merg, lăsați-mă să zburd* etc. În acea zi, pentru prima oară de cînd fusese numit, adică de doi ani, el nu ajunse

la slujbă decît la orele zece şi un sfert în loc de orele zece precis. Un supranumerar, care credea că murise, îi şi solicitase postul.

Mica Bathilde nu avea nici opt zile cînd Buvat voi s-o pună să facă bețe, afirmînd că trebuia, pentru a deprinde bine un lucru, să-l înveți din tinerețe. Nu le-a fost deloc uşor să-l facă să înţeleagă că trebuia să aştepte cel puţin ca fetiţa să împlinească doi sau trei ani. Buvat se resemnă ; dar, pînă una alta, îi pregăti nişte exerciţii. La capătul a trei ani, Clarice îşi ţinu promisiunea, şi Buvat avu satisfacţia de a pune în chip solemn în mîinile Bathildei prima pană de care s-a atins fetiţa.

Sîntem acum la începutul anului 1707. Ducele de Chartres, devenit duce d'Orléans, prin moartea lui *Monsieur*, obţinuse în sfîrşit un comandament militar în Spania, unde trebuia să ducă trupe mareşalului de Berwick. Numaidecît fură date ordine întregii sale case militare pentru a fi gata pe ziua de 5 martie. În calitate de prim scutier, Albert trebuia neapărat să-l însoţească pe prinţ. Această ştire, care, altădată, l-ar fi umplut de bucurie, aproape că îl îndureră în acel moment, întrucît sănătatea Claricei începea să inspire serioase îngrijorări, iar medicului îi scăpaseră cuvintele de ftizie pulmonară. Fie că biata Clarice se simţea grav bolnavă, fie, lucru şi mai firesc, că se temea doar pentru soţul ei, izbucnirea durerii sale a fost atît de mare, încît Albert însuşi nu se putu opri să nu plîngă odată cu ea. Micuţa Bathilde şi Buvat plînseră pentru că îi vedeau plîngînd pe cei din preajma lor.

Sosi ziua de 5 martie : ziua hotărîtă pentru plecare. Cu toată durerea ce o mistuia, Clarice se ocupase ea însăşi de echipamentul şi de toate cele necesare soţului, şi voise ca ele să fie demne de prinţul pe care îl întovărăşea acesta. De aceea, în mijlocul lacrimilor, o strălucire de bucurie orgolioasă îi lumină chipul, cînd îl văzu pe Albert în uniforma lui elegantă şi călare pe minunatul cal de luptă. Cît despre Albert, i se puteau citi pe chip curajul şi mîndria. Sărmana femeie surîse cu tristeţe gîndindu-se la visele ei de viitor, dar, pentru a nu-l îndurera în aceste momente supreme, îşi zăgăzui mîhnirea în inimă. Înăbuşindu-şi temerile pe care le avea pentru el, şi, poate, la fel, pentru ea însăşi, a fost prima care să-i spună să se gîndească nu la ea, ci la onoarea lui.

Ducele d'Orléans și corpul său de armată intrară în Catalonia în primele zile ale lui aprilie, și înaintară numaidecît prin marșuri forțate în Aragon. Sosind la Segorbe, ducele află că mareșalul de Berwick se pregătea să dea o bătălie decisivă, și, în dorința pe care o avea de a ajunge la timp pentru a lua parte și el la aceasta, îl trimise pe Albert în calitate de curier, cu misiunea de a-i spune mareșalului că ducele d'Orléans sosea în ajutorul lui cu zece mii de oameni, și de a-l ruga, dacă acest lucru nu se opunea dispozițiilor sale, să-l aștepte pentru a începe acțiunea.

Albert porni, dar, rătăcit prin munți, încurcat de călăuze proaste, el nu precedă armata decît cu o zi, și sosi în tabăra mareșalului de Berwick chiar în momentul în care acesta era pe cale să intre în luptă. Albert ceru să i se îndice poziția pe care o ocupa mareșalul în persoană. I-a fost arătată : la stînga armatei, pe un delușor rotund de unde se putea observa întreaga cîmpie, ducele de Berwick se afla în mijlocul statului său major. Albert își porni calul la galop și se îndreptă direct spre el.

Mesagerul își declină calitatea în fața mareșalului, și îi expuse scopul misiunii sale. Mareșalul, drept orice răspuns, îi arătă cîmpul de bătălie, spunîndu-i să se înapoieze la prinț și să-i relateze cele ce văzuse. Dar Albert respirase mirosul prafului de pușcă, și nu voia să plece așa. El ceru permisiunea de a rămîne, pentru a-i duce cel puțin știrea victoriei. Mareșalul consimți. În acel moment, generalul-șef considerînd necesară o șarjă de dragoni, comandă unuia dintre aghiotanți să ducă în grabă colonelului ordinul de atac. Tînărul porni la galop, dar de-abia străbătuse o treime din distanța care separa delușorul de poziția ocupată de acest regiment, că o ghiulea de tun îi smulse capul. Nici nu căzuse bine din scări, că Albert, folosindu-se de acest prilej pentru a lua parte la bătălie, dădu la rîndul său pinteni calului, transmise colonelului ordinul, și, în loc să se înapoieze spre mareșal, își scoase spada și șarjă în fruntea regimentului.

Această șarjă a fost una din cele mai strălucite din cursul zilei, și pătrunse atît de adînc în inima imperialilor, încît începu să-l clatine pe inamic. Mareșalul, fără voia lui, îl urmărise din ochi, în mijlocul învălmășelii, pe acest tînăr ofițer pe care putea să-l recunoască după uni-

formă. Îl văzu cum ajunge pînă la drapelul dușman, cum începe o luptă corp la corp cu cel care îl purta, apoi, după cîteva clipe, cînd regimentul inamic fu pus pe fugă, îl văzu pe Albert înapoindu-se spre el, ținînd în brațe trofeul. Ajuns în fața mareșalului, aruncă drapelul la picoarele acestuia, deschise gura pentru a vorbi, dar, în loc de cuvinte, un val de sînge îi țîșni de pe buze. Mareșalul îl văzu clătinîndu-se pe oblîncul șeii, și se apropie pentru a-l susține ; dar, mai înainte de a-i fi putut da vreun ajutor, Albert se prăvălise : un glonte îi străbătuse pieptul.

Mareșalul sări jos de pe cal, dar curajosul tînăr zăcea mort peste drapelul pe care-l cucerise.

XVII

BUVAT CEL CUMSECADE

Ducele d'Orléans sosi a doua zi după bătălie ; îl regretă pe Albert așa cum este regretat un om curajos ; dar, la urma urmelor, el avusese parte de moartea bravului, murise în mijlocul unei victorii, murise peste drapelul pe care îl cucerise : ce putea să ceară mai mult un francez, un soldat, un gentilom ?

Ducele d'Orléans ținu să-i scrie cu propria-i mînă sărmanei văduve. Dacă ceva ar putea consola o femeie de moartea soțului ei, ar fi fără îndoială o asemenea scrisoare. Dar biata Clarice nu văzu decît un lucru, anume că ea nu mai avea soț și că Bathilde nu mai avea tată.

La orele patru, Buvat reveni de la Bibliotecă ; i se spuse că a întrebat Clarice de el : coborî numaidecît. Sărmana femeie nu plîngea ; era doborîtă, nu-i curgea o lacrimă, nu rostea un cuvînt ; ochii îi erau fixi și fără expresie, asemenea acelora ai unei nebune. Cînd intră Buvat, nu-și îndreptă privirile către el, nu-și întoarse capul, se mulțumi să întindă mîna spre el și să-i dea scrisoarea.

Buvat privi la dreapta, privi la stînga cu un aer de-a dreptul năuc pentru a ghici despre ce era vorba ; apoi,

văzînd că nimic nu-i putea călăuzi presupunerile, își aș-ternu ochii pe bucata de hîrtie, și citi cu voce tare :

„Doamnă, soțul dumneavoastră a murit pentru Franța și pentru mine. Nici Franța, nici eu nu vi-l putem da înapoi pe soțul dumneavoastră ; dar amintiți-vă că dacă vreodată veți avea nevoie de ceva, și Franța și eu sîntem datornicii dumneavoastră.

Devotatul dumneavoastră,
PHILIPPE D'ORLÉANS"

— Cum ! exclamă Buvat aţintindu-și ochii săi bulbucați asupra Claricei, domnul du Rocher ?... Nu este cu putință !

— Tata a murit ? rosti, apropiindu-se de mama ei, micuța Bathilde care se juca într-un colț cu păpușa. Mamă, este adevărat că a murit tata ?

— Vai ! vai ! da, scumpul meu copil, exclamă Clarice, regăsindu-și în același timp cuvintele și lacrimile. Oh ! da, este adevărat ! Este cît se poate de adevărat ! Oh ! ce nefericite sîntem !

— Doamnă, spuse Buvat care nu dispunea în imaginația sa de mari resurse consolatoare, nu trebuie să fiți atît de îndurerată ; poate că e o știre neîntemeiată.

— Nu vedeți că scrisoarea este scrisă de însuși ducele d'Orléans ? exclamă sărmana văduvă. Da, copilul meu, da, tatăl tău a murit. Plîngi, fetița mea, plîngi ! poate că văzîndu-ți lacrimile, Dumnezeu va avea milă de tine.

Și rostind aceste cuvinte, biata femeie tuși atît de dureros, încît Buvat parcă își simți sfîșiat propriul său piept ; dar spaima lui fu mult mai mare încă, văzînd că batista pe care ea o dusese la gură, era acum plină de sînge. Și atunci el înțelese că nenorocirea ce tocmai se abătuse asupra micuței Bathilde nu era poate cea mai mare nenorocire care o amenința.

Apartamentul pe care îl ocupa Clarice devenise de acum înainte prea mare pentru ea ; de aceea nimeni nu se mira văzînd că îl părăsește pentru a ocupa unul mai mic, la etajul al doilea.

În afară de durere, care îi nimicise Claricei toate puterile, există în orice suflet nobil o anumită repulsie de a solicita, chiar de la patrie, recompensa sîngelui vărsat

pentru ea, mai cu seamă cînd acest sînge este cald încă, cum era acela al lui Albert. Biata văduvă ezită aşadar să se prezinte la Ministerul de război spre a-şi reclama drepturile. A urmat de aici că după trei luni, cînd Clarice s-a putut hotărî să facă primele demersuri, cucerirea Requenei şi aceea a Saragozei făcuseră să se uite bătălia de la Almanza. Ea arătă scrisoarea prinţului ; secretarul ministrului îi răspunse că avînd o asemenea scrisoare, nu se putea să nu obţină orice, dar că trebuia să aştepte reîntoarcerea Alteţei Sale. Clarice îşi privi într-o oglindă faţa slăbită, şi surîse trist.

— Să aştept ! rosti ea, da, aşa ar fi mai bine, recunosc, dar Domnul ştie de voi mai avea timpul.

Ca urmare a acestui insucces, Clarice îşi părăsi locuinţa de la etajul al doilea, pentru a se muta în două camere mici de la etajul al treilea. Sărmana văduvă nu avusese altă avere decît solda soţului. Mica zestre pe care i-o dăduse ducele dispăruse odată cu cumpărarea unor mobile şi a echipajului soţului. Întrucît noua locuinţă pe care o ocupa era mult mai mică decît cealaltă, nu a fost de mirare că biata văduvă îşi vîndu ce-i prisosea din mobile.

Se aştepta ca ducele d'Orléans să se înapoieze la sfîrşitul toamnei, şi Clarice se bizuia mult pe reîntoarcerea sa spre a-şi îmbunătăţi situaţia, dar, împotriva tuturor uzanţelor strategice ale acestei epoci, armata, în loc să intre în cvartirurile sale de iarnă, îşi continuă campania, şi se află că, în loc de a se pregăti de reîntoarcere, ducele d'Orléans luase toate măsurile pentru a asedia Lerida. Or, în 1647, însuşi marele Condé eşuase în faţa Leridei. iar noul asediu, chiar presupunînd că ar fi avut un sfîrşit favorabil, prevestea să se tărăgăneze îngrozitor.

Clarice întreprinse cîteva demersuri noi : de data aceasta i se uitase pînă şi numele soţului ei. Ea recurse din nou la scrisoarea prinţului. Scrisoarea îşi făcuse efectul obişnuit, dar i se răspunse că după asediul Leridei, ducele d'Orléans nu putea să nu se înapoieze. Sărmana văduvă se văzu nevoită să se înarmeze iarăşi cu răbdare.

Numai că îşi părăsise cele două camere pentru a se muta într-o mică mansardă ce se afla în faţa aceleia a lui Buvat, şi îşi vîndu ce-i mai rămăsese din mobile, nemaipăstrînd decît o masă, cîteva scaune, leagănul micuţei Bathilde, şi un pat pentru ea.

Buvat văzuse toate aceste mutări succesive fără să-şi dea prea bine seama de rostul lor, şi deşi nu avea mintea foarte pătrunzătoare, nu-i fusese greu, apoi, să înţeleagă situaţia vecinei sale. Buvat, care era un om ordonat, strînsese unele mici economii pe care ar fi dorit tare mult să le pună la dispoziţia vecinei sale ; dar cum, pe măsură ce mizeria Claricei devenea tot mai mare, creştea la fel şi mîndria ei, niciodată sărmanul Buvat nu a îndrăznit să-i facă o asemenea ofertă. Şi totuşi, de douăzeci de ori s-a dus la ea cu un mic rulou de monezi ce conţinea întreaga sa avere, adică cincizeci sau şaizeci de ludovici ; dar de fiecare dată el ieşi de la Clarice, cu ruloul tras pe jumătate din buzunar, fără a putea avea vreodată curajul să-l scoată cu totul. Doar, într-o zi, pe cînd Buvat cobora scara spre a se duce la slujbă, îl întîlni pe proprietar care îşi făcea turneul trimestrial de încasări, şi ghicind că vizita pe care acesta avea de gînd s-o facă vecinei sale, cu punctualitatea lui minuţioasă, avea s-o pună, poate, într-o mare încurcătură, chiar dacă era vorba de o sumă modestă, îl pofti pe proprietar la el, spunîndu-i că, în ajun, doamna du Rocher îi înmînase lui banii, pentru a lua cele două chitanţe în acelaşi timp. Cît despre proprietar, căruia îi convenea acest lucru şi care se temea de o întîrziere din partea chiriaşei sale, puţin îi păsa de unde îi veneau banii : întinse amîndouă mîinile, remise cele două chitanţe şi îşi continuă turneul.

Trebuie să spunem de asemenea că, în naivitatea sufletului său, Buvat se frămîntă din pricina acestei fapte bune ca şi cum ar fi fost vorba de ceva necinstit. Trei sau patru zile nu a îndrăznit să se înfăţişeze la vecina lui, aşa încît, atunci cînd se duse din nou la ea, o găsi tare mîhnită deoarece credea că e vorba de o atitudine de indiferenţă din partea lui. Cît despre Buvat, acesta o găsi pe Clarice aşa de mult schimbată în timpul acestor patru zile, încît ieşi clătinînd din cap şi ştergîndu-şi lacrimile, iar pentru prima oară, poate, se băgă sub aşternut fără să mai cînte, în timpul celor cincisprezece tururi pe care avea obiceiul să le facă prin încăpere înainte de a se culca :

Lăsaţi-mă să merg,
Lăsaţi-mă să zburd, etc.,

ceea ce constituia dovada unei preocupări tare triste și foarte adînci.

Se scurseră și ultimele zile ale iernii, și acestea aduseră, în treacăt, știrea capitulării Leridei, dar în același timp se află că tînărul și neobositul general se pregătea să asedieze Tortosa. A fost ultima lovitură dată sărmanei Clarice. Ea înțelese că primăvara care sosea va aduce odată cu ea o nouă campanie care avea să-l rețină pe duce în fruntea armatei. Puterile o părăsiră de tot și fu nevoită să se așeze la pat.

Situația Claricei era îngrozitoare. Nu-și făcea iluzii asupra bolii sale, își dădea seama că aceasta e mortală, și nu avea pe nimeni pe lume căruia să-i încredințeze copilașul. Sărmana femeie se temea de moarte, dar nu pentru ea, ci pentru fetița ei, care nu va avea parte nici măcar de piatra de pe mormîntul mamei ei spre a-și odihni capul. Soțul nu avea decît rude îndepărtate, la mila cărora nici nu putea, nici nu voia să apeleze. În ceea ce privește familia Claricei, care era născută în Franța, unde murise mama sa, ea nu și-o cunoscuse niciodată. De altminteri, chiar de ar fi existat vreo speranță din această parte, ea înțelegea că nu mai avea timpul să recurgă la ajutorul acesteia. Moartea venea.

Într-o noapte, Buvat, care, seara, în ajun, o părăsise pe Clarice mistuită de febră, o auzi gemînd atît de adînc, încît sări jos din pat și se îmbrăcă în grabă spre a se duce să-și ofere ajutorul, dar, ajuns la ușă, nu îndrăzni să intre, nici să bată. Clarice plîngea în hohote și se ruga cu voce tare. În această clipă, micuța Bathilde se trezi și își strigă mama. Clarice își înăbuși lacrimile, se duse și își luă copilul din leagăn, și, așezîndu-l în genunchi pe patul ei, îl puse să repete toate rugăciunile pe care le știa, și după fiecare din ele Buvat o auzi exclamînd cu o voce dureroasă : „O, Doamne ! o, Doamne ! Ascultă-l pe sărmanul meu copilaș !“ Și în această scenă nocturnă, în care o fetiță ce de-abia își părăsise leagănul și o mamă pe jumătate în mormînt se rugau amîndouă Domnului, în mijlocul liniștii nopții, era ceva atît de cumplit de trist încît bunul Buvat promise, în mod solemn, cu voce înceată ceea ce nu îndrăznea să ofere cu glas tare. Se putea ca Bathilde să rămînă orfană, însă, cel puțin, jură el, ea nu va fi părăsită.

A doua zi, intrînd în camera Claricei, Buvat făcu ceea ce nu îndrăznise niciodată pînă atunci : o luă în braţe pe Bathilde, îşi apropie faţa lui cumsecade şi mare de încîntătorul obrăjor al copilului, şi îi spuse încetişor :

— Fii liniştită, haide, sărmană şi micuţă nevinovată, mai sînt încă oameni buni pe pămînt.

Atunci fetiţa îşi aruncă braţele în jurul gîtului său şi îl sărută la rîndul ei. Buvat simţi că i se împăienjeneau ochii de lacrimi, şi cum auzise repetîndu-se adeseori că nu trebuie să plîngi în faţa bolnavilor de teama de a nu-i nelinişti, îşi scoase ceasornicul şi rosti cu vocea cea mai groasă pentru a-şi ascunde emoţia :

— Hum ! hum ! sînt orele zece fără un sfert ; trebuie să plec. Rămas bun, doamnă du Rocher.

Pe scară, îl întîlni pe medic şi îl întrebă ce credea despre bolnavă. Întrucît era un medic ce venea din caritate, şi nu se credea obligat să folosească menajamente, dat fiind că ele nu îi erau plătite, răspunse că în trei zile avea să se prăpădească.

Cînd se întoarse la orele patru, Buvat găsi întreaga casă agitată. Coborînd de la Clarice, medicul spusese că trebuie să i se dea ultima împărtăşanie. Aşadar fusese înştiinţat preotul, şi preotul venise, urcase scara, precedat de paracliser şi de clopoţelul său, şi, fără nici un fel de pregătire, intrase în camera bolnavei. Buvat auzi tot şi bănui ce se întîmpla. Se urcă într-un suflet, şi găsi capul scării şi spaţiul de lîngă uşă ticsite de toate cumetrele din mahala, care, după cum era obiceiul din acea epocă, se ţinuseră după slujitorii ultimei cuminecături. Aproape de patul pe care era întinsă muribunda, atît de palidă şi atît de ţeapănă încît, fără cele două mari lacrimi care îi picurau din ochi, ar fi putut fi luată drept o statuie de marmură culcată pe un mormînt, preoţii cîntau rugăciunile celor în agonie, şi, într-un colţ al încăperii, se afla micuţa Bathilde, pe care o despărţiseră de mama sa, pentru ca bolnava să nu fie cu gîndul în altă parte în timpul împlinirii ultimului ei act de credinţă. Fetiţa stătea ghemuită, neîndrăznind nici să ţipe nici să plîngă, cu totul înspăimîntată de faptul că vedea atîta lume pe care nu o cunoştea şi auzea atîta zgomot din care nu înţelegea nimic. De aceea, de îndată ce îl zări pe Buvat, copilul dete fuga spre el, singura persoană pe care o cunoştea în mijlocul acestei

adunări funebre. Buvat o luă în braţe şi se duse să îngenunche cu ea lîngă patul muribundei. În această clipă Clarice îşi coborî ochii asupra lui. Ea o văzu pe Bathilde în braţele singurului prieten pe care îl cunoştea pe lume. Cu acea privire pătrunzătoare a muribunzilor, ea coborî pînă în străfundul acestei inimi curate şi devotate, şi citi acolo în acea clipă tot ceea ce el nu îndrăznise să-i spună. Atunci ea se ridică în capul oaselor, îi întinse mîna scoţînd un strigăt de recunoştinţă şi de bucurie, şi, ca şi cum şi-ar fi epuizat ultimele puteri ale vieţii în acest elan matern, căzu din nou leşinată pe pat.

Ceremonia religioasă odată terminată, se retraseră mai întîi preotul şi paracliserul ; îi urmară evlavioşii, iar indiferenţii şi curioşii ieşiră ultimii. Din rîndul acestora făceau parte mai multe femei. Buvat le întrebă dacă vreuna dintre ele nu ştie printre cunoştinţe o bună îngrijitoare de bolnavi. De îndată se prezentă o femeie între două vîrste, încredinţîndu-l, în mijlocul isonului ţinut de cumetrele ei, că are toate însuşirile cerute pentru a se îndeletnici cu această ocupaţie onorabilă, dar că, tocmai din pricina acestei înmănunchieri de calităţi, ea obişnuia să fie plătită pe opt zile înainte, ţinînd seamă că era foarte căutată în cartier. Buvat se interesă asupra preţului pe care-l pretindea pentru aceste opt zile ; ea răspunse că pentru oricine alta ar fi şaisprezece livre, dar, întrucît sărmana doamnă nu părea a fi tare înstărită, ea se mulţumea cu douăsprezece. Buvat, care tocmai în acea zi îşi încasase leafa lunară, scoase din buzunar doi scuzi şi îi dete fără să se tocmească. Chiar dacă ea i-ar fi cerut şi îndoit, el tot i-ar fi dat ; de aceea, această generozitate neaşteptată provocă multe presupuneri dintre care unele nu erau spre cea mai mare cinste a muribundei. Într-atît este de adevărat că o faptă bună este un lucru foarte rar, încît trebuie totdeauna, cînd este făptuită în văzul lumii, ca oamenii să-i caute o cauză necinstită sau interesată !

Clarice era tot leşinată. Îngrijitoarea intră numaidecît în funcţiune, dîndu-i, în lipsă de săruri, să respire oţet. Buvat se retrase. Cît despre micuţa Bathilde, i se spusese că mama sa dormea. Bietul copil nu cunoştea încă diferenţa ce există între somn şi moarte, şi se apucase să se joace din nou, într-un colţ, cu păpuşa ei.

După o oră, Buvat se reîntoarse spre a se interesa de starea Claricei : bolnava ieşise din starea de leşin, dar

cu toate că avea ochii deschiși, nu mai vorbea. Totuși, ea putea să recunoască încă pe cei din jur, întrucît, de îndată ce îl zări pe Buvat, își împreună mîinile și începu să se roage, apoi păru că ar căuta ceva sub pernă. Dar efortul pe care trebuia să-l facă era, fără îndoială, prea mare pentru slăbiciunea sa, întrucît scoase un geamăt și căzu din nou nemișcată pe pernă. Îngrijitoarea clătină din cap, și, apropiindu-se de bolnavă, îi spuse :

— Stă bine perna matale, maică, nu trebuie s-o deranjezi.

Apoi, întorcîndu-se către Buvat, adăugă, ridicînd din umeri :

— Ah ! bolnavii, nu-mi vorbiți de ei ! Fiecare își închipuie totdeauna că nu știu ce lucru are ceva care îl deranjează. Ăsta e sfîrșitul, ce mai, e moartea, dar ei nu o știu.

Clarice scoase un suspin adînc, dar rămase nemișcată. Îngrijitoarea se apropie de ea, și cu firele unei pene îi frecă buzele cu un leac întăritor născocit de ea, pe care se dusese să-l caute la spițer. Buvat nu putea îndura acest spectacol ; îi spuse îngrijitoarei să vegheze asupra mamei și copilului, și plecă.

A doua zi dimineața bolnavei îi era și mai rău ; deși avea ochii deschiși, ea părea să nu mai recunoască pe nimeni altcineva decît pe fetița ei, pe care o culcaseră pe pat, lîngă ea. Îi luase mînuța și nu mai voia să-i dea drumul. Cît despre fetiță, ca și cum ar fi simțit că era ultima mîngîiere maternă, rămăsese nemișcată și mută. Cînd îl zări pe bunul ei prieten, îi spuse numai atît :

— Doarme, mămica doarme.

I se păru atunci lui Buvat că sărmana Clarice făcu o mișcare, ca și cum ar fi auzit încă și ar fi recunoscut vocea fetiței sale, dar putea să fie tot atît de bine o tremurătură nervoasă. El o întrebă pe îngrijitoare dacă bolnava avea nevoie de ceva. Îngrijitoarea clătină din cap, zicînd :

— La ce bun ? ar însemna bani aruncați pe gîrlă. Pungașii ăștia de spițeri cîștigă destul și așa !

Buvat ar fi ținut mult să rămînă lîngă Clarice, întrucît vedea că sărmana nu mai avea decît tare puțin timp de trăit. Dar niciodată nu i-ar fi trecut prin cap gîndul, afară numai dacă nu ar fi fost el însuși muribund, că ar putea să lipsească o singură zi de la slujbă. Sosi așadar la

birou ca de obicei, dar atît de trist și de copleșit, încît regele nu cîștigă mare lucru după urma prezenței sale. S-a remarcat chiar cu uimire, în acea zi, că Buvat nu a așteptat să răsune cele patru lovituri ale orologiului pentru a-și deznoda șireturile de la mînecuțele albastre pe care și le punea la sosire spre a-și apăra haina, și că, la prima bătaie a orologiului, s-a ridicat, și-a luat pălăria și a ieșit. Supranumerarul care îi solicitase deja postul, îl privi cum se duce, apoi, după ce Buvat închise ușa, rosti destul de tare pentru a fi auzit de șef :

— Ei bine ! nemaipomenit ! Iată unul care nu se spetește muncind.

Presimțirile lui Buvat se adeveriră : sosind acasă, o întrebă pe portăreasă cum îi merge Claricei.

— Ah ! Mulțumesc lui Dumnezeu ! răspunse ea, sărmana femeie este foarte fericită : nu mai suferă.

— A murit ! exclamă Buvat cu acel fior pe care îl stîrnesc totdeauna aceste cuvinte teribile asupra celui ce le aude.

— Acum aproape trei sferturi de oră, răspunse portăreasa ; și începu din nou să-și cîrpească ciorapul, reluînd pe o melodie tare veselă un cîntecel pe care îl întrerupsese pentru a-i răspunde lui Buvat.

Buvat urcă treptele scării încet, una cîte una, oprindu-se la fiecare etaj pentru a-și șterge sudoarea de pe frunte ; apoi, ajungînd la palierul pe care se aflau camera lui și cea a Claricei, se văzu nevoit să se reazeme de zid, întrucît simțea că i se înmoaie picioarele. Vederea unui cadavru are ceva teribil și solemn, al cărei efect îl resimte chiar și omul cel mai stăpîn pe sine. De aceea și rămăsese acolo, mut, nemișcat, șovăielnic, cînd i se păru că aude vocea micuței Bathilde care se tînguia. Își aduse atunci aminte de sărmanul copil, și acest fapt îi reinsuflă puțin curaj. Totuși, ajuns la ușă, se opri iarăși, dar atunci auzi mai deslușit gemetele fetiței.

— Mămico ! strigă copilul cu vocea-i micuță întretăiată de lacrimi, mămico, trezește-te, mămico ! De ce ești așa rece ?

Apoi copilul se îndreptă spre ușă, și bătînd în ea cu mînuțele, spuse :

— Bunul meu prieten, bunul meu prieten ! Vino ! Sînt singură de tot, mi-e frică !

Buvat nu înțelegea de ce nu-l duseseră pe copil în altă parte, de îndată ce îi murise mama, iar mila profundă pe care i-o inspiră sărmana micuță biruind sentimentul dureros care îl oprise o clipă, duse mîna la clanță spre a deschide ușa. Ușa era încuiată. În acest moment o auzi pe portăreasă că îl strigă ; Buvat alergă la scară și o întrebă unde este cheia.

— Ei bine ! tocmai despre asta-i vorba, răspunse portăreasa ; ia uitați-vă, cît sînt de proastă ! Am uitat să v-o dau cînd ați trecut prin fața mea !

Buvat coborî cît putu mai repede.

— Și de ce se găsește această cheie aici ? întrebă el.

— Proprietarul a adus-o, după ce a poruncit să se ridice mobilele, răspunse portăreasa.

— Cum ! să se ridice mobilele ! exclamă Buvat.

— Eh ! Fără îndoială că a poruncit să se ridice mobilele ! Vecina dumneavoastră nu era bogată, domnule Buvat, și mai mult ca sigur că avea datorii în toate părțile. Iacă ! n-a vrut să aibă vreo gîlceavă, dumnealui, proprietarul ! Sorocul și plata chiriei mai înainte de toate ! Cum se și cuvine ! De altminteri nu mai are nevoie de mobile, sărmana, scumpa de ea !

— Dar îngrijitoarea, ce s-a întîmplat cu ea ?

— Cînd a văzut că i-a murit bolnava, s-a dus. Treaba ei se sfîrșise. Dacă vreți, are să vină s-o înfășoare în giulgiu, pentru un scud. De obicei, portăresele au parte de acest mic cîștig suplimentar. Dar eu nu pot : eu sînt prea simțitoare.

Buvat înțelese tot ce se întîmplase și se cutremură. Se urcă de data aceasta pe atît de repede pe cît de încet suise treptele prima dată. Mîna îi tremura într-atît, încît nu putea nimeri încuietoarea ușii. În sfîrșit, cheia se învîrti în broască și ușa se deschise.

Clarice era întinsă pe podea, pe salteaua scoasă de la patul ei, în mijlocul camerei ce fusese golită de toate mobilele. Un cearșaf grosolan fusese aruncat peste ea și de bună seamă că o acoperise în întregime, dar micuța Bathilde îl dăduse la o parte pentru a căuta chipul mamei sale, pe care-l săruta în clipa în care Buvat pătrunse în încăpere.

— Ah ! prietenul meu bun, pretenul meu bun, exclamă copilul, trezește-o pe măicuța mea, care vrea să doarmă întruna. Trezește-o, te rog.

Şi copilul alergă spre Buvat, care privea din uşă acest trist spectacol.

Buvat o duse pe Bathilde lîngă trupul neînsufleţit.

— Sărut-o pe mama ta pentru ultima oară, sărmane copil, îi spuse el.

Copilul se supuse.

— Şi acum, continuă el, las-o să doarmă.

Şi luă copilul în braţe şi-l duse la el. Copilul nu se împotrivi, ca şi cum ar fi înţeles slăbiciunea şi singurătatea sa.

El o culcă în propriul său pat, întrucît ridicaseră pînă şi leagănul copilului, iar cînd o văzu adormită, ieşi pentru a se duce să facă declaraţia de deces la comisarul cartierului, şi să înştiinţeze administraţia serviciilor funebre.

Cînd se reîntoarse, portăreasa îi înmînă o hîrtie pe care îngrijitoarea o găsise în mîna Claricei cînd o înfăşurase în giulgiu.

Buvat o despături şi recunoscu scrisoarea ducelui d'Orléans.

Era singura moştenire pe care sărmana mamă o lăsase fiicei sale.

XVIII

MOŞTENIREA

Ducîndu-se să facă declaraţia la comisarul cartierului, şi să stabilească măsurile necesare cu serviciile funerare, Buvat îşi mai dăduse osteneala să caute o femeie care să aibă grijă de micuţa Bathilde, îndeletnicire pe care nu o putea lua asupra sa, mai întîi pentru că se afla într-o ignoranţă desăvîrşită a treburilor unei guvernante, şi apoi pentru că, aflîndu-se la slujbă timp de şase ore pe zi, era cu neputinţă ca fetiţa să rămînă singură în absenţa sa. Din fericire avea la îndemînă ceea ce îi trebuia : era vorba de o femeie cumsecade avînd între treizeci şi cinci şi treizeci şi opt de ani, care fusese în serviciul răposatei doamne Buvat în ultimii trei ani de viaţă, şi ale cărei calităţi serioase le apreciase de-a lungul celor trei ani. S-a înţeles cu Nanette, aşa se numea această femeie de treabă, că ea va locui în casă, va găti, va avea grijă de micuţa

Bathilde şi va primi drept leafă cincizeci de livre pe an, precum şi mîncarea.

Această nouă rînduială trebuia să-i schimbe toate obiceiurile lui Buvat, înjghebîndu-i o gospodărie, lui, care trăise totdeauna ca un holtei, şi mîncase la pensiuni familiale. Nu putea aşadar să-şi mai păstreze mansarda, devenită prea strîmtă pentru surplusul de existenţe legate de aici înainte de existenţa sa. Şi încă de a doua zi dimineaţa porni în căutarea altei locuinţe. Găsi una în strada Pagevin, întrucît ţinea mult să nu se îndepărteze de biblioteca regelui, pentru ca, orice vreme ar fi fost afară, să ajungă la slujbă fără prea multe neplăceri. Era un apartament alcătuit din două camere, o săliţă şi o bucătărie ; căzu la învoială pe loc, iar ca nou chiriaş dădu portăresei bacşişul tradiţional, se duse în strada Saint-Antoine să cumpere mobilele care îi lipseau pentru a mobila camera Bathildei şi cea a Nanettei, şi chiar în aceeaşi seară, după reîntoarcerea de la slujbă, mutatul a fost dus la bun sfîrşit.

A doua zi, care cădea într-o duminică, avu loc înmormîntarea Claricei, astfel încît Buvat, spre a aduce ultima cinstire vecinei sale, nu avu nevoie să ceară nici măcar o zi de învoire şefului său. Timp de o săptămînă sau două, micuţa Bathilde întrebă în fiece clipă de mămica ei Clarice, dar bunul ei prieten Buvat îi aduse, spre a o consola, multe jucării drăguţe, şi ea începu să vorbească mai puţin despre mămica ei, şi cum i s-a spus că plecase spre a-l reîntîlni pe tăticul ei, Bathilde, în cele din urmă, doar din timp în timp mai întreba cînd aveau să se întoarcă amîndoi părinţii. În sfîrşit, vălul care separă primii noştri ani de restul vieţii se îngroşă puţin cîte puţin, iar Bathilde îi uită pe părinţi pînă în ziua în care fata, ştiind în fine ce însemna să fii orfană, avea să-i regăsească atît pe unul cît şi pe celălalt în amintirile sale de copil.

Buvat îi dăduse Bathildei cea mai frumoasă dintre cele două camere ; pe cealaltă o păstrase pentru el, iar pe Nanette o surghiunise în săliţă. Această Nanette era o femeie cumsecade, care gătea binişor, tricota în chip deosebit şi torcea nemaipomenit. Dar, cu toate aceste felurite talente, Buvat înţelese că Nanette împreună cu el erau departe de a fi de ajuns pentru educaţia unei tinere, şi că, atunci cînd Bathilde îşi va fi însuşit o scriere magnifică, va fi cunoscut cele cinci reguli, va fi învăţat să coasă şi să

toarcă, ea nu va ști exact decît jumătate din ceea ce ar trebui să știe, întrucît Buvat considerase obligația pe care și-o asumase în toată întinderea sa. Era una din acele firi pioase care nu gîndesc decît cu inima, și înțelesese că deși devenise pupila lui Buvat, Bathilde avea să fie totuși fiica lui Albert și a Claricei. El se hotărî așadar să-i dea o educație potrivită nu cu situația ei prezentă, ci cu numele pe care îl purta.

Și, pentru a lua această hotărîre, Buvat făcuse un raționament foarte simplu : anume că el datora slujba lui Albert, și prin urmare venitul acestei slujbe aparținea Bathildei. Iată cum împărțea el cele nouă sute de livre care alcătuiau leafa sa pe un an :

patru sute cincizeci de livre pentru maeștrii de muzică, de desen și de dans ;

patru sute cincizeci de livre pentru zestrea Bathildei.

Or, presupunînd că Bathilde, care avea acum patru ani, se va căsători patruspreze ce ani mai tîrziu, adică la optsprezece ani, dobînda și capitalul adunate la un loc se vor ridica, în ziua căsătoriei sale, cam la nouă sau zece mii de livre. Ceea ce nu era mare lucru, Buvat o știa bine, și era foarte mîhnit din această pricină, dar în zadar își torturase mintea, nu găsise nici un mijloc s-o scoată mai bine la capăt.

În privința hranei comune, a plății chiriei, a banilor pentru traiul Bathildei, pentru traiul său, precum și simbria Nanettei, avea să le facă față apucîndu-se din nou să dea lecții de scris și copiind diverse lucrări. În acest scop, avea să se scoale la orele cinci dimineața și să se culce la orele zece seara. Asta ar însemna numai profit, întrucît, grație acestei noi rînduieli, și-ar prelungi viața cu patru sau cinci ore zi de zi.

Dumnezeu binecuvîntă dintru început aceste hotărîri cucernice : nici lecțiile, nici còpiile nu-i lipsiră lui Buvat, și cum doi ani se scurseră mai înainte ca Bathilde să fi terminat prima etapă a educației, pe care și-o luase asupra lui, Buvat putu să adauge nouă sute de livre la mica sa comoară și să plaseze nouă sute de livre pe numele Bathildei.

La vîrsta de șase ani, Bathilde a avut așadar ceea ce rar au la această vîrstă fetele din casele cele mai nobile și mai bogate, adică maestru de dans, maestru de muzică și maestru de desen.

De altminteri, era o nesfîrşită plăcere să faci sacrificii pentru această copilă încîntătoare, căci părea să fi fost hărăzită cu una din acele firi fericite ale căror aptitudini te fac să crezi într-o lume anterioară, într-atît cei care sînt dotaţi cu asemenea aptitudini par nu a învăţa lucruri noi, ci a-şi aminti de lucruri uitate. În ceea ce priveşte frumuseţea sa de copilă, care îndreptăţea speranţe minunate, îşi respecta toate făgăduielile făcute.

De aceea Buvat era tare fericit de-a lungul întregii săptămîni cînd, după fiecare lecţie, primea complimentele maeştrilor, şi nespus de mîndru cînd, duminica, după ce îşi îmbrăca haina de culoare roşie cum e carnea somonului, pantalonii de catifea neagră şi ciorapii tărcaţi, o lua de mînă pe mica sa Bathilde şi pornea să facă împreună cu ea plimbarea săptămînală. De obicei paşii îl duceau spre calea Porcherons. Acolo era locul de întîlnire al jucătorilor de bile, şi Buvat fusese altădată un mare amator al acestui joc. Încetînd de a mai fi actor, el devenise arbitru. Cu prilejul oricărei contestaţii ce se ivea, la el se recurgea, şi trebuie să recunoaştem, avea un ochi atît de precis, încît indica la prima privire, fără să se înşele vreodată, care era bila cea mai apropiată de ţintă. De aceea hotărîrile sale erau fără drept de apel, respectate şi urmate nici mai mult nici mai puţin decît acelea pe care le dădea sfîntul Ludovic la Vincennes.

Însă, trebuie s-o spunem iarăşi spre lauda sa, predilecţia pe care o avea pentru această plimbare nu era născută dintr-un sentiment egoist : acest itinerar ducea în acelaşi timp la bălţile de la Grange-Batelière, ale căror ape întunecate şi uşor vălurite atrăgeau o sumedenie de libelule cu aripi de voal şi talii de aur, pe care copiii simt o atît de mare plăcere să le fugărească. Una din marile distracţii ale micuţei Bathilde era de a alerga, cu plasa ei verde în mînă, cu minunatele sale cosiţe aurii fluturînd în vînt, după fluturi şi libelule. Şi urmau de aici deseori, din cauza formei terenului, unele mici accidente pentru rochiţa ei albă. Dar, cu condiţia ca Bathilde să se fi amuzat, Buvat trecea cu o mare seninătate peste o pată sau o agăţare a rochiţei, lucrurile acestea privind-o pe Nanette. Vrednica femeie bombănea grozav la întoarcerea acasă, dar Buvat îi închidea gura ridicînd din umeri şi rostind :

— Aida de ! La bătrîneţe vremea-ţi pierzi, la tinereţe te distrezi !

Şi cum Nanette avea un mare respect faţă de proverbe pe care le punea ea însăşi în aplicare atunci cînd se ivea prilejul, se supunea de obicei învăţăturii acestuia.

Se întîmpla de asemenea cîteodată, dar aceasta numai în zilele de mare sărbătoare, ca Buvat să consimtă, la rugămintea micuţei Bathilde, care voia să vadă de aproape morile de vînt, să meargă tocmai pînă în Montmartre. Atunci se pleca mai de vreme ; Nanette lua cu ea merinde pentru prînzul de pe esplanada de l'Abbaye. Pătrundeau vitejeşte în foburg, traversau podul des Porcherons, lăsau la dreapta cimitirul Saint-Eustache şi capela Notre-Dame-de-Lorette, treceau de barieră, şi se urcau pe drumul către Montmartre, azvîrlit ca o panglică între pajiştile verzi şi colinele Briolets.

În ziua aceea, nu se înapoiau decît la orele opt seara ; dar, încă de la crucea des Porcherons, micuţa Bathilde dormea în braţele lui Buvat.

Lucrurile merseră astfel pînă în anul de graţie 1712, epocă în care marele rege se văzu atît de strîmtorat în treburile sale, încît nu văzu alt mijloc de a ieşi din încurcătură decît începînd de a-şi mai plăti slujbaşii. Lui Buvat i se aduse la cunoştinţă această măsură administrativă de către casier, care îl anunţă într-o bună dimineaţă, atunci cînd se prezentă să-şi încaseze leafa pe luna scursă, că nu erau bani în casierie. Buvat îl privi pe casier cu un aer de o totală înmărmurire : nu i-ar fi trecut niciodată prin cap ideea că regele ar putea duce lipsă de bani. El nu se nelinişti de altminteri din pricina acestui răspuns, convins fiind că numai un accident întîmplător întrerupsese plata, şi se întoarse la birou fredonînd cîntecul favorit :

Lăsaţi-mă să merg,
Lăsaţi-mă să zburd, etc.

— La dracu ! îi spuse supranumerarul, care, după şapte ani de aşteptare, fusese în sfîrşit înaintat funcţionar pe data de întîi a lunii precedente, trebuie că aveţi o fire teribil de veselă dacă vă mai arde să cîntaţi cînd nu mai sîntem plătiţi.

— Cum ? zise Buvat. Ce vreţi să spuneţi ?

— Vreau să spun că poate nu veniţi de la casierie ?

— Ba da, exact de acolo vin.

— Şi vi s-a plătit ?

— Nu, mi s-a spus că nu erau bani.

— Şi ce credeţi despre asta ?

— Păi de ! eu cred, spuse Buvat, eu cred că ni se vor da banii pe două luni la un loc.

— Ah ! da, vorbesc degeaba ! banii pe două luni la un loc ! Ascultă Ducoudray, continuă slujbaşul întorcîndu-se către vecinul său, dumnealui crede că ne vor da banii pe cele două luni la un loc ! Ce om naiv mai e şi papa Buvat !

— Asta o vom vedea luna cealaltă, răspunse al doilea slujbaş.

— Da, zise Buvat, repetînd aceste cuvinte care i se părură a fi cele mai juste, asta o vom vedea luna cealaltă.

— Şi dacă nu au să vă plătească nici luna cealaltă, şi nici cele care vor urma, ce veţi face, papa Buvat ?

— Ce voi face ? rosti Buvat, mirat că se poate îndoi cineva de hotărîrea sa de a veni mai departe la slujbă. Ei bine, dar este foarte simplu : eu voi veni totuşi.

— Cum ! dacă nu veţi mai fi plătit, zise slujbaşul, veţi veni totuşi mai departe ?

— Domnule, zise Buvat, regele m-a plătit timp de zece ani pînă la o centimă. După zece ani, dacă este strîmtorat, el are, deci, tot dreptul să-mi ceară un pic de credit.

— Linguşitor josnic ! exclamă slujbaşul.

Se scurse şi luna, veni din nou ziua de plată : Buvat se prezentă la casierie cu deplina încredere că avea să i se plătească suma restantă ; dar, spre marea sa uimire, i se aduse la cunoştinţă ca şi ultima dată că tot goală era şi acum casa de bani. Buvat întrebă cînd avea să se umple. Casierul îi răspunse că era tare curios. Buvat nu ştiu cum să se mai scuze şi se reîntoarse la biroul său, dar, de data aceasta, fără să mai cînte.

În aceeaşi zi, noul slujbaş îşi dădu demisia. Însă, cum era dificil să înlocuieşti un funcţionar care pleca din pricină că nu se mai plătea, şi cum munca trebuia totuşi să fie făcută, şeful îl împovără pe Buvat, în afară de propria sa activitate, şi cu aceea a demisionarului. Buvat o acceptă fără să murmure, şi cum, la urma urmei, etichetele sale îi lăsau de altminteri destul timp de prisos, la sfîrşitul lunii munca era la zi.

Nu se plăti mai mult în a treia lună decît în primele două. Era un adevărat faliment.

Dar, aşa cum am văzut, Buvat nu se tîrguia niciodată cînd era vorba de îndatoririle sale. Ceea ce promisese să

facă, sub imperiul primului impuls, făcu şi cu matură chibzuinţă. Numai că dădu lovitura la mica sa comoară, care se compunea exact din lefurile sale pe doi ani.

În acest timp Bathilde creştea : era acum o tînără de treisprezece-paisprezece ani, a cărei frumuseţe devenea din zi în zi mai remarcabilă, şi care începea să înţeleagă întreaga dificultate a situaţiei sale. De aceea, de şase luni încoace, sau poate de un an, sub pretextul că preferă să rămînă acasă spre a desena sau a cînta la clavecin, plimbările la Porcherons, alergările pe malul bălţilor de la Grange-Batelière şi ascensiunile la Montmartre fuseseră întrerupte. Buvat nu înţelegea nimic din aceste gusturi sedentare care îi veniseră aşa dintr-o dată tinerei fete, şi cum el, după ce a încercat de două sau trei ori să se plimbe fără ea, a băgat de seamă că nu plimbarea în sine îi făcea plăcere, s-a hotărît, întrucît este necesar ca citadinul din Paris, închis întreaga săptămînă, să aibă aer cel puţin duminica, s-a hotărît, cum spuneam, să caute o mică locuinţă cu grădină. Numai că locuinţele cu grădină deveniseră prea scumpe pentru starea finanţelor sărmanului Buvat, astfel încît găsind cu prilejul curselor sale mica locuinţă din strada du Temps-Perdu, îi veni pe loc luminoasa idee de a înlocui grădina cu o terasă ; se gîndi numaidecît că aerul avea să fie mai bun, şi se întoarse să o înştiinţeze pe Bathilde de chilipirul găsit, spunîndu-i că singurul neajuns pe care îl vedea la viitorul lor apartament, care de altminteri le convenea din toate punctele de vedere, era faptul că, acum, cele două camere ale lor vor fi separate, şi că ea va fi obligată să locuiască la etajul al patrulea, cu Nanette, în timp ce el avea să locuiască la al cincilea. Ceea ce i se părea un inconvenient lui Buvat, i se păru, dimpotrivă, Bathildei un avantaj. De cîtva timp încoace ea înţelegea, cu acel instinct al pudorii firesc femeii, că nu era decent ca, mai departe, camera ei să fie la acelaşi etaj cu o cameră de care nu o despărţea decît o uşă, cameră ce aparţinea unui bărbat încă tînăr, şi care nu era nici tatăl, nici soţul ei. Ea îl încredinţă aşadar pe Buvat că, după tot ceea ce îi spusese despre această locuinţă, socotea că îi va fi tare greu să găsească o alta care să-i placă tot atît de mult şi îl îndemnă să încheie contractul cît mai repede cu putinţă. Buvat, încîntat, înştiinţă în aceeaşi zi că renunţă la vechea locuinţă şi dădu arvună pentru cea nouă ; apoi, la sorocul cel mai apropiat, se mută. Era pentru a

treia oară de douăzeci de ani încoace, și totdeauna doar în circumstanțe peremptorii. După cum se vede, Buvat nu avea o fire nestatornică.

Și Bathilde avea dreptate să cugete astfel, căci, de cînd manteluța sa neagră scotea în relief niște umeri admirabili, de cînd de sub mitenele ei se iveau cele mai frumoase degete de pe lume, de cînd, din Bathilde de altădată, ea nu mai păstrase decît piciorul de copil, toată lumea remarca faptul că Buvat era încă tînăr ; că de cinci sau șase ori, cum era socotit ca un om ordonat și era văzut ducîndu-se în fiecare lună, cu regularitate, la notarul său, el avusese prilejul să încheie o căsătorie convenabilă fără a profita de această ocazie ; că, în fine, tutorele și pupila locuiau în același apartament, astfel încît cumetrele, care se arătau pline de un adînc respect față de Buvat pe cînd Bathilde nu avea decît șase ani, începeau să strige în gura mare despre imoralitatea lui, acum cînd Bathilde avea cincisprezece ani.

Sărmanul Buvat ! Dacă a existat vreodată un ecou nevinovat și curat, atunci a fost acela ce răzbătea din această cameră învecinată cu cea a Bathildei, din această cameră care i-a adăpostit timp de zece ani capul mare, cumsecade, bucălat și trandafiriu, prin care nu trecuse niciodată vreun gînd urît, nici chiar în vis.

Dar, mutîndu-se în strada du Temps-Perdu, a fost mult mai rău : Buvat și Bathilde veniseră, după cum ne amintim, din strada des Orties în strada Pagevin, iar acolo, unde era cunoscută admirabila sa purtare față de bietul copil, această amintire îl apărase încă împotriva calomniei. Dar se scursese multă vreme de cînd fusese făptuit acest gest frumos, care, chiar în strada Pagevin, începea să fie uitat. Era deci tare dificil ca zvonurile care începuseră să se răspîndească să nu-i urmărească într-un cartier nou, în care erau cu totul necunoscuți, și în care înscrierea lor sub două nume diferite trebuia oricum să trezească bănuieli, excluzîndu-se orice idee de rudenie apropiată.

Rămînea presupunerea care, atribuind lui Buvat o tinerețe furtunoasă, vedea în Bathilde fructul unei vechi pasiuni pe care Biserica ar fi uitat s-o consfințească. Dar această presupunere cădea la prima examinare. Bathilde era înaltă și zveltă, Buvat era gros și scurt ; Bathilde avea ochii negri și strălucitori, Buvat avea ochii albaștri ca

faianța și fără cea mai mică expresie ; Bathilde avea pielea albă și mată, iar trandafiriul cel mai viu colora fața lui Buvat ; în sfîrșit, întreaga persoană a Bathildei exprima eleganța și distincția, în timp ce bietul bonom Buvat era din cap pînă în picioare un tip de o vulgară simplitate. Și în consecință femeile începură s-o privească pe Bathilde cu dispreț, iar bărbații îl numeau pe Buvat o lichea fericită.

Se cuvine să spunem de altminteri că doamna Denis a fost una din ultimele care să dea crezare tuturor acestor zvonuri. Vom spune mai tîrziu cu ce prilej a început să creadă în ele.

Totuși prevederile slujbașului demisionar se împliniseră. Trecuseră optsprezece luni de cînd Buvat nu văzuse o para din leafă, fără ca bravul om, cu tot acest credit îndelungat, s-o lase mai moale o clipă cu punctualitatea sa obișnuită. Ceva mai mult, de cînd nu se mai plăteau lefurile, Buvat avea o frică teribilă să nu-i vină poftă ministrului să facă economii suprimînd o treime din numărul funcționarilor, și cu toate că serviciul îi lua zilnic șase ore din timpul pe care l-ar fi putut folosi într-un mod mai rentabil, el ar fi socotit ca o nenorocire ireparabilă pierderea acestei slujbe. De aceea își dădea și mai multă silință pe măsură ce pierdea speranța restituirii drepturilor sale. Rezultă de aici că superiorii săi s-au ferit cu strășnicie să dea afară un om care muncea cu atît mai mult cu cît era plătit mai puțin.

Ignoranța completă a datei la care avea să înceteze această situație precară, împreună cu micșorarea micului său tezaur care amenința să se epuizeze peste puțin timp, întunecau totuși fruntea lui Buvat, în așa chip încît Bathilde prinse a bănui că se petrecea ceva de care ea nu avea cunoștință. Cu tactul care le caracterizează pe femei, ea înțelese că orice întrebare pusă lui Buvat cu privire la un secret pe care el nu i l-a destăinuit din proprie inițiativă ar fi inutilă. Așadar ea se adresă Nanettei. Aceasta se lăsă un pic rugată, dar cum totul în casă se afla sub influența Bathildei, în cele din urmă îi mărturisi cum stăteau treburile ; numai atunci află Bathilde tot ceea ce datora ea delicateței dezinteresate a lui Buvat. Ea știa acum că pentru a păstra neatinși banii destinați spre a-i plăti pe maeștrii ei de distracții și a-i agonisi o zestre, Buvat muncea dimineața de la orele cinci pînă la orele opt, iar seara,

de la orele nouă pînă la miezul nopţii, şi ceea ce îl întrista atît, în ciuda acestei munci înverşunate, acum cînd nu i se mai plătea leafa, era faptul că se va vedea nevoit, în momentul în care micile sale economii se vor fi epuizat, să-i mărturisească Bathildei că trebuiau să suprime orice cheltuială care nu era riguros necesară. Primul gînd al Bathildei, aflînd de acest sfînt devotament, a fost să cadă la picioarele lui Buvat, cînd se va reîntoarce, şi să-i sărute mîinile ; dar ea înţelese îndată că singurul mijloc de a ajunge la ţelul pe care şi-l propusese era de a părea că ignoră totul, iar cînd acesta se reîntoarse de la slujbă, nu putu ghici cîtă recunoştinţă şi veneraţie ascundea sărutul filial pe care îl depuse fata pe fruntea lui.

XIX

BATHILDE

A doua zi, Bathilde îi spuse rîzînd lui Buvat că socotea că maeştrii ei nu mai aveau ce s-o înveţe, că ea ştia tot atît cît şi ei, şi că a-i mai păstra mult timp ar însemna bani pierduţi. Cum Buvat nu găsea nimic mai frumos ca desenele Bathildei, cum, atunci cînd cînta Bathilde, el se credea în al noulea cer, nu-i veni greu s-o creadă pe pupila sa, cu atît mai mult cu cît maeştrii, de o bună credinţă rar întîlnită, mărturisiră că eleva lor ştia destul pentru a se descurca de aici înainte singură. Astfel erau simţămintele pe care le inspira Bathilde, încît ele purificau tot ceea ce se apropia de ea.

Se înţelege că această dublă declaraţie făcu mare plăcere lui Buvat ; dar Bathilde nu se mulţumi doar să facă economii, reducînd cheltuielile ; ea se mai hotărî să sporească veniturile. Deşi făcuse progrese aproape la fel în muzică şi în desen, ea înţelese că numai desenul putea să-i fie de ajutor, în timp ce muzica nu-i va fi niciodată decît un mijloc de destindere. Ea îşi îndreptă aşadar toată sîrguinţa spre desen, şi cum avea într-adevăr în acest domeniu un talent superior, reuşi în curînd să facă nişte pasteluri încîntătoare. În fine, într-o zi, voind să cunoască valoarea lucrărilor sale, îl rugă pe Buvat, ca în drum spre slujbă, să se oprească la negustorul de culori de la care

îşi cumpăra ea hîrtie şi creioane, şi care îşi avea prăvălia în strada de Cléry, colţ cu strada du Gros-Chenet, şi să-i arate două capete de copil pe care le desenase din imaginaţie, întrebîndu-l apoi la cît le preţuia. Buvat acceptă această însărcinare fără a o lua cîtuşi de puţin în nume de rău, şi o aduse la îndeplinire cu naivitatea sa obişnuită. Negustorul, deprins cu asemenea propuneri, suci şi răsuci cu un aer dispreţuitor capetele între mîinile sale, şi cu toate că le critică strașnic, spuse că nu putea oferi decît cincisprezece livre pentru fiecare. Buvat, ofensat nu de preţul oferit, ci de modul puţin respectuos în care comersantul îi vorbise de talentul Bathildei, i le trase destul de brusc din mîini, spunîndu-i că-i mulţumeşte.

Negustorul atunci, crezînd că bonomul nostru nu găsea preţul destul de ridicat, spuse că de hatîrul cunoştinţei lor avea să dea pentru cele două capete pînă la patruzeci de livre ; dar Buvat, ranchiunos al dracului cînd era vorba de o jignire adusă desăvîrşirii pupilei sale, îi răspunse cu răceală că desenele pe care i le arătase nu erau de vînzare, şi că el nu întreba de preţul lor decît pentru propria lui satisfacţie. Or, după cum se ştie, din momentul în care desenele nu sînt de vînzare, ele cresc nespus de mult în valoare ; urmarea a fost că negustorul sfîrşi prin a oferi pînă la cincizeci de livre ; dar Buvat, puţin sensibil la această propunere despre care nici nu-i trecuse prin cap că ar putea profita, puse din nou desenele în mapă, ieşi de la negustor cu întreaga mîndrie a unui om rănit în demnitatea sa, şi se îndreptă spre slujbă. La întoarcere, negustorul se afla ca din întîmplare în pragul uşii, dar observîndu-l, Buvat o luă iute la picior. Aceasta însă nu-i sluji la nimic, negustorul veni spre el, şi, punîndu-şi mîinile pe umerii lui Buvat, îl întrebă dacă nu voia să-i dea cele două desene pentru preţul pe care i-l spusese. Buvat îi răspunse a doua oară şi cu o voce şi mai aspră decît prima dată, că desenele nu erau de vînzare.

— Păcat, reluă negustorul, aş fi mers pînă la optzeci de livre, şi se întoarse în prag cu un aer indiferent, dar urmărindu-l totuşi pe Buvat cu coada ochiului. Buvat îşi continuă drumul cu o mîndrie care-i făcea şi mai grotesc turnura, şi, fără să se mai fi întors măcar o dată, dispăru după colţul străzii du Temps-Perdu.

Bathilde îl auzi pe Buvat care urca treptele zdrăngănind cu bastonul în vergelele scării, ceea ce stîrnea un

zgomot regulat cu care avea obiceiul să-şi acompanieze paşii. Ea alergă numaidecît în întîmpinarea lui pînă pe palier, întrucît era foarte îngrijorată cu privire la rezultatul negocierilor, şi în virtutea unui rest din obiceiurile sale copilăreşti, îşi aruncă braţele în jurul gîtului său.

— Ei bine ! dragă prietene, îl întrebă ea, ce a spus domnul Papillon ?

Acesta era numele negustorului de vopsele.

— Domnul Papillon, răspunse Buvat ştergîndu-şi fruntea, domnul Papillon este un impertinent !

Biata Bathilde păli.

— Cum asta, dragă prietene, un impertinent !

— Da, un impertinent, care, în loc să cadă în genunchi în faţa desenelor tale, şi-a permis să le critice.

— Oh ! dacă nu e vorba decît de asta, dragă prietene, zise Bathilde rîzînd, el are dreptate. Trebuie să ţii seamă că eu nu sînt încă decît o şcolăriţă. Dar, în sfîrşit, a oferit vreun preţ oarecare ?

— Da, răspunse Buvat, el a avut şi această impertinenţă.

— Şi ce preţ ? întrebă Bathilde tremurînd teribil.

— A oferit pe ele optzeci de livre !

— Optzeci de livre ! exclamă Bathilde. Oh ! Fără îndoială că te înşeli, dragă prietene.

— El a îndrăznit să ofere optzeci de livre pentru amîndouă, o repet, răspunse Buvat apăsînd pe fiecare silabă.

— Dar asta înseamnă de patru ori mai mult decît valorează, exclamă fata bătînd din palme de bucurie.

— Este posibil, reluă Buvat, cu toate că nu mai ştiu ce să cred. Dar nu este mai puţin adevărat că domnul Papillon este un impertinent.

Nu aceasta era şi opinia Bathildei ; de aceea, pentru a nu începe o discuţie atît de delicată cu Buvat, schimbă subiectul conversaţiei, anunţîndu-l că masa este gata, veste care de obicei dădea imediat un alt curs ideilor prea naivului nostru om. Buvat înmînă Bathildei mapa cu desene, fără alte observaţii, şi intră în mica sufragerie lovindu-şi coapsele cu mîinile şi fredonînd inevitabilul :

Lăsaţi-mă să merg,
Lăsaţi-mă să zburd etc.

El cină cu mare poftă, ca şi cum amorul său propriu aproape patern nu ar fi fost tulburat de vreun insucces, şi ca şi cînd nu ar fi existat pe lume vreun domn Papillon.

Chir în aceeaşi seară, în timp ce Buvat se urcase în camera lui spre a-şi scrie cópiile, Bathilde înmînă Nanettei mapa, îi spuse să ducă domnului Papillon cele două portrete ce se aflau înăuntru, şi să-i ceară suma de optzeci de livre pe care o oferise lui Buvat.

Nanette îi împlini dorinţa, şi Bathilde aşteptă întoarcerea ei cu mare neliniște, întrucît nu-i venea să creadă că Buvat nu se înşelase asupra preţului. Zece minute mai tîrziu ea era complet liniştită, întrucît buna ei Nanette se întoarse cu cele optzeci de livre.

Bathilde luă banii din mîinile ei, şi îi privi o clipă cu lacrimi în ochi. Ea va putea aşadar să-i înapoieze bunului Buvat o parte din ceea ce făcuse pentru ea.

A doua zi, Buvat, reîntorcîndu-se de la bibliotecă, voi să mai treacă odată prin faţa uşii domnului Papillon, chiar de n-ar fi fost decît pentru a-şi bate joc de el ; dar mare îi fu mirarea cînd, prin geamurile de la vitrina prăvăliei, zări, în niște rame magnifice, cele două capete de copil care îl priveau. Şi în acelaşi timp se deschise uşa, şi apăru negustorul.

— Ei bine ! papa Buvat, îi spuse el, ne-am făcut aşadar micile noastre socoteli, ne-am hotărît să ne descotorosim de cele două capete ale noastre care nu erau de vînzare ! Ah ! pe toţi sfinţii. Nu vă credeam aşa de şiret, vecine ! Mi-aţi scos din buzunar optzeci de livre zdravene, în orice caz. Dar puţin îmi pasă. Spuneţi-i domnişoarei Bathilde, fiindcă-i o fată bună şi cuminte, şi din consideraţie pentru ea, că de voieşte să-mi dea în fiecare lună cîte două desene ca astea, şi dacă se angajează ca vreme de un an să nu facă şi pentru alţii, i le voi cumpăra cu acelaşi preţ.

Buvat rămase încremenit ; bombăni un răspuns pe care negustorul nu-l putu înţelege, şi o apucă pe strada du Gros-Chenet, alegînd pietrele de caldarîm în care îşi înfigea vîrful bastonului, ceea ce constituia pentru el încă un semn important de preocupare. Apoi urcă cele cinci etaje fără a mai zdrăngăni cu bastonul în zăbrelele scării, ceea ce avu drept rezultat că deschise camera Bathildei fără ca aceasta să-l fi auzit. Tînăra desena, începuse deja un alt cap.

Zărindu-l pe bunul ei prieten, în picioare, în pragul uşii, cu o înfăţişare foarte îngrijorată, Bathilde îşi puse pe masă cartonul şi pastelurile, şi alergă spre el, întrebîndu-l ce se întîmplase, dar Buvat, fără a răspunde, îşi şterse două lacrimi mari, şi rosti cu un accent de o sensibilitate cu neputinţă de exprimat :

— Aşa, fiica binefăcătorilor mei, copilul Claricei Gray şi al lui Albert du Rocher munceşte pentru a trăi !

— Dar, tăicuţule, răspunse Bathilde, jumătate plîngînd, jumătate rîzînd, eu nu muncesc, eu mă amuz.

Cuvîntul *tăicuţule,* în ocaziile însemnate, era utilizat de Bathilde în locul vorbelor *dragă prietene* şi avea de obicei ca rezultat să calmeze cele mai mari suferinţe ale bonomului nostru, dar de data aceasta şiretlicul dădu greş.

— Eu nu sînt nici *tăicuţul* dumneavoastră, nici *prietenul drag* al dumneavoastră, murmură Buvat scuturînd din cap, şi privind-o pe tînără cu o admirabilă bonomie. Eu sînt, fără ocolişuri, săracul Buvat, pe care regele nu-l mai plăteşte, şi care nu cîştigă îndeajuns cu caligrafia lui pentru a continua să vă dea educaţia care se cuvine unei domnişoare ca dumneavoastră.

Şi lăsă să-i cadă braţele cu atîta descurajare, încît bastonul îi scăpă din mîini.

— Oh ! dar vrei să mă faci să mor de mîhnire ? exclamă Bathilde izbucnind în hohote de plîns, într-atît durerea lui Buvat se zugrăvea pe chipul său.

— Eu, să te fac să mori de mîhnire, copila mea ! exclamă Buvat, cu un accent în care răzbătea o profundă duioşie. Dar ce am spus ? Dar ce am făcut oare ?

Şi Buvat îşi împreună mîinile, gata să cadă în genunchi în faţa ei.

— Minunat ! rosti Bathilde. Uite aşa te iubesc eu, tăicuţule, atunci cînd îţi tutuieşi fiica. Dar cînd nu mă tutuieşti, mi se pare că eşti supărat pe mine, şi atunci mă pornesc pe plîns.

— Dar eu nu vreau să plîngi ! zise Buvat. Ei, asta ar mai lipsi, să te văd plîngînd !

— Atunci, spuse Bathilde, voi plînge mereu dacă nu mă vei lăsa să fac ce vreau.

Această ameninţare a Bathildei, oricît de puerilă ar fi fost ea, îl făcu pe Buvat să se înfioare din creştet pînă în tălpi, deoarece din ziua în care micuţa copilă o plînsese

pe mama sa, nici o lacrimă nu mai picurase din ochii tinerei.

— Ei bine ! zise Buvat, fă aşadar cum vrei, şi ceea ce vrei tu. Dar promite-mi că în ziua în care regele îmi va plăti restanţa...

Bine, bine, tăicuţule ! zise Bathilde întrerupîndu-l pe Buvat. Vom vedea toate astea mai tîrziu, dar, deocamdată, cina se răceşte din cauza dumitale.

Şi tînăra, luîndu-l la braţ pe bonomul nostru, trecu împreună cu el în sufragerie, unde, prin glumele şi voioşia ei, şterse îndată de pe faţa mare şi cumsecade a lui Buvat pînă şi ultima urmă de tristeţe.

Dar ce ar fi fost dacă sărmanul Buvat ar fi ştiut totul ?

Într-adevăr, Bathilde se gîndise că pentru a continua să-şi plaseze desenele în condiţii bune, nu trebuia să facă prea multe asemenea desene ; şi, după cum am văzut, presupunerea sa era justă, întrucît negustorul de culori îi spusese lui Buvat că are să cumpere două desene pe lună, dar cu condiţia ca Bathilde să nu lucreze şi pentru alţii, ci numai pentru el. Or, Bathilde putea să facă aceste două desene în opt sau zece zile ; îi rămîneau aşadar cel puţin cincisprezece zile pe lună, pe care socotea că nu mai are dreptul să le piardă. Cum ea făcuse tot atîtea progrese în educaţia de gospodină cît şi în aceea de femeie de lume, îi dădu chiar în aceeaşi dimineaţă Nanettei misiunea de a căuta, fără a spune pentru cine, printre cunoştinţe, vreun lucru de mînă, cu acul, dar dificil, şi prin urmare bine plătit, cu care ar putea să se îndeletnicească în absenţa lui Buvat. Desigur, remunerarea ar spori bunăstarea casei.

Nanette, care nu putea să nu o asculte pe tînăra ei stăpînă, se porni aşadar în cercetare chiar în acea zi, şi nu avu nevoie să meargă prea departe pentru a găsi ceea ce căuta. Era timpul dantelelor, dar şi al deşirării lor ; doamnele din aristocraţie plăteau ghipiura cu cincizeci de ludovici cotul, şi apoi alergau neatente prin boschete cu rochii mai transparente încă decît acelea pe care Juvenal le denumea văzduh ţesut. Rezultau de aici, cum este lesne de înţeles, multe rupturi, care trebuiau să fie ascunse de privirile mamelor sau soţilor, astfel încît, în această epocă, aveai poate mai mult de cîştigat cu repararea dantelelor decît cu vînzarea lor. Încă de la prima sa încercare în acest gen, Bathilde făcu minuni ; acul ei părea a fi al unei zîne. De aceea Nanette primi sumedenie de felicitări pentru

Penelopa necunoscută care refăcea astfel în timpul zilei ţesătura care se destrăma noaptea.

Datorită acestei brave hotărîri a Bathildei, hotărîre din care o parte rămase necunoscută de toată lumea şi chiar de Buvat, îndestularea, pe punctul de a lipsi din gospodărie, se reîntoarse printr-un îndoit izvor. Buvat, mai liniştit de acum înainte, văzu bine că trebuia să renunţe la plimbările sale duminicale, fără ca Bathilde să se fi pronunţat cu certitudine în această privinţă. Cum el nu găsea aceste plimbări încîntătoare decît pentru faptul că le făcea împreună cu Bathilde, se hotărî să tragă foloase de pe urma acelei faimoase terase care cîntărise aşa de mult în alegerea locuinţei sale. Timp de opt zile, în fiecare dimineaţă şi seară, el îşi petrecu cîte o oră să tot ia măsuri, fără ca nimeni, nici măcar Bathilde, să aibă vreo idee despre ceea ce voia să facă. În sfîrşit, el se decise la un havuz, o grotă şi un umbrar.

Trebuia să-l fi văzut pe orăşeanul nostru din Paris luptîndu-se cu una din acele idei fantastice, cum era cea care îi trecuse prin cap în ziua în care se hotărîse să aibă un parc pe terasă, pentru a înţelege ce lucruri poate făuri răbdarea omenească, lucruri care, la prima vedere, par cu neputinţă. Havuzul a fost aproape un fleac. După cum am spus, streşinile, care se aflau cu opt picioare mai sus decît terasa, ofereau toate înlesnirile pentru executarea sa. Umbrarul însuşi a fost o nimica toată : cîteva şipci vopsite în verde, bătute în cuie în formă de romb şi îmbrăcate cu iasomie şi caprifoi, au însemnat toate străduniile. Dar grota a fost cea care trebuia să fie cu adevărat capodopera acestor noi grădini ale Semiramidei.

Într-adevăr, duminica, încă din zorii zilei, Buvat pornea spre pădurea Vincennes, şi, odată ajuns acolo, începea să caute de zor acele pietre heteroclite, cu forme chinuite, dintre care unele întruchipează cu multă naturaleţe capete de maimuţe, altele iepuri de casă ghemuiţi, astea de-aici nişte ciuperci, cele de colo nişte clopotniţe de catedrală. Apoi, după ce strîngea un număr destul de mare de asemenea pietre, cădea la învoială cu careva să le încarce într-o roabă şi, în schimbul unei livre *turneze* *, pe care

* *Tournois :* se spune despre moneda bătută pînă în secolul al XIII-lea în oraşul Tours, apoi despre moneda regală bătută după acelaşi model (ea valora mai puţin cu un sfert decît moneda *parisis* — bătută la Paris) (n. trad.).

o consacra săptămînal acestor cheltuieli, să i le aducă la etajul al cincilea, la locuinţa sa din strada du Temps-Perdu. Trei luni a durat pînă să se completeze această primă colecţie.

Buvat trecu apoi de la monoliţi la vegetale. Orice rădăcină avînd imprudenţa de a ieşi din pămînt sub forma unui şarpe sau sub aparenţa unei broaşte ţestoase, devenea proprietatea lui Buvat, care, cu un mic cosor în mînă, se plimba cu ochii aţintiţi spre pămînt, cu tot atîta atenţie ca şi cum ar fi căutat o comoară, şi care, de îndată ce zărea o formă lemnoasă după placul său, se arunca cu faţa spre pămînt cu înverşunarea unui tigru care se prăvăleşte asupra prăzii sale. Lovind întruna, ciopîrţind mereu, tăind cu fierăstrăul, în cele din urmă tot reuşea s-o smulgă din pămînt. Această căutare încăpăţînată, pe care paznicii din Vincennes şi din Saint-Cloud au încercat nu odată s-o împiedice, dar fără să poată reuşi, într-atît de şiret Buvat le dejuca intenţiile prin perseverenţa sa, a durat alte trei luni, la capătul cărora, spre marea sa satisfacţie, îşi văzu în sfîrşit toate materialele strînse la un loc.

Şi atunci începu opera arhitecturală. Cea mai mare ca şi cea mai mică piatră care trebuia să slujească la edificarea acestui Babel modern fu mai întîi sucită şi răsucită pe toate feţele, spre a se înfăţişa privirilor sub aspectul ei cel mai avantajos ; apoi era aşezată, înţepenită, cimentată, încît fiecare ieşitură în relief să întruchipeze imitaţia capricioasă a unui cap de om, a unui trup de animal, a unei plante, a unei flori sau unui fruct. În curînd a devenit o îngrămădire himerică a celor mai diverse înfăţişări, la care veniră să se adauge şerpuind, tîrîndu-se, agăţîndu-se toate acele rădăcini cu forme ofidiene sau batraciene, pe care Buvat le surprinsese în flagrant delict de asemănare cu vreo reptilă oarecare. În sfîrşit, bolta se rotunji şi sluji de vizuină unui balaur magnific, piesa cea mai preţioasă a colecţiei, iar la cele şapte capete ale balaurului, Buvat avu fericita idee să adauge, pentru a le da o înfăţişare şi mai înspăimîntătoare, nişte ochi din smalţ şi limbi din postav stacojiu. Urmarea a fost că după ce lucrarea îşi desăvîrşi întreaga perfecţiune, Buvat nu se mai apropia de teribila cavernă decît cu o anumită ezitare, iar la început, pentru nimic în lume, el nu s-ar fi plimbat noaptea, singur, pe terasă.

XX

CEREREA ÎN CĂSĂTORIE

Opera babiloniană a lui Buvat durase douăsprezece luni. În timpul acestor douăsprezece luni, Bathilde împlinise șaisprezece ani, astfel încît fata grațioasă devenise o femeie încîntătoare. În acest răstimp a remarcat-o vecinul său Boniface Denis, și tînărul s-a agitat în așa măsură încît mama sa, care nu putea să-i refuze nimic, după ce s-a dus să ia informații prealabile de la o sursă sigură, adică din strada Pagevin, sub pretextul vecinătății, începuse să se înfiripeze la Buvat și la pupila sa, și sfîrșise prin a-i invita pe amîndoi să vină să-și petreacă la ea duminicile seara. Invitația fusese făcută cu atîta bunăvoință, încît nu existase nici o cale de refuz, oricîtă aversiune ar fi resimțit Bathilde la gîndul ieșirii din singurătatea ei. De altminteri, Buvat era încîntat că i se oferea Bathildei un prilej de distracție. Apoi, judecînd bine, cum el știa că doamna Denis are două fete, poate că nu-i părea rău, în acest orgoliu părintesc de care nu sînt ferite nici firile cele mai alese, să se bucure de biruința pe care pupila sa nu putea să nu o aibă asupra domnișoarei Emilie și asupra domnișoarei Athénaïs.

Cu toate acestea, lucrurile nu se petrecură întocmai așa cum le aranjase mai dinainte bonomul nostru în capul său. Bathilde văzu din prima aruncătură de ochi cu cine avea de-a face, și își dădu seama de mediocritatea rivalelor sale ; astfel încît atunci cînd se discută despre desen, și cînd i se prezentă spre a admira desenele acestor domnișoare, reprezentînd niște capete executate după un model sculptat, ea pretinse că nu are nici o lucrare în casă pe care s-o poată arăta, în timp ce Buvat știa perfect că în mapele ei se aflau un cap al pruncului Isus și un cap al sfîntului Ion, foarte reușite amîndouă. Dar aceasta nu a fost totul ! Cînd a fost rugată să cînte, după ce fuseseră ascultate vocile domnișoarelor Denis, Bathilde alese o mică romanță simplă în două cuplete care țin cinci minute, în locul marei arii pe care se bizuise Buvat, și care trebuia să dureze trei sferturi de ceas. Totuși, spre marea mirare a lui Buvat, această purtare păru să sporească foarte mult prietenia doamnei Denis pentru tînăra Bathilde. Lucru explicabil, deoarece doamna Denis — care se hotărîse

dinainte să aducă un mare elogiu talentelor Bathildei, în ciuda orgoliului ei matern — era oarecum neliniştită în privinţa rezultatului luptei artistice dintre tinerele domnişoare. Bathilde a fost aşadar copleşită cu alintări de vrednica femeie, care, după plecarea ei, afirmă faţă de toată lumea că tînăra invitată era o persoană plină de talente şi de modestie, şi că elogiile ce i se aduseseră nu erau exagerate. O negustoreasă de mărunţişuri, retrasă din afaceri, vrînd chiar atunci să ia cuvîntul pentru a reaminti de poziţia ciudată a pupilei faţă de persoana care îi slujea de tutor, doamna Denis reduse la tăcere gura păcătoasă, spunînd că ea cunoştea perfect întreaga istorie, şi că nu exista nici cel mai mic amănunt care să nu fie spre cinstea celor doi vecini ai ei. Era vorba de o uşoară minciună pe care şi-o îngăduia doamna Denis cînd se pretindea atît de bine informată, dar fără îndoială că Dumnezeu i-a iertat-o, ţinînd seamă de bunele ei intenţii.

Cît despre Boniface, din clipa în care nu se mai juca de-a capra şi nu mai făcea felurite tumbe, era nul, de o nulitate completă. El a fost aşadar în acea seară atît de şters, încît Bathilde, neacordînd nici o importanţă unei asemenea fiinţe, nici nu l-a observat măcar.

Dar lucrurile nu stăteau la fel şi cu Boniface. Sărmanul băiat, care nu era decît îndrăgostit văzînd-o pe Bathilde de departe, devenise nebun văzînd-o de aproape. Şi din această recrudescenţă a sentimentelor rezultă că Boniface nu se mai dezlipi de la fereastra lui, ceea ce o sili în chip foarte firesc pe Bathilde s-o închidă pe a sa — întrucît, ne reamintim, domnul Boniface locuia pe atunci în camera ocupată după aceea de cavalerul d'Harmental.

Această purtare a Bathildei, în care era cu neputinţă să vezi altceva decît o supremă modestie, nu putea decît să aprindă şi mai tare pasiunea vecinului ei. De aceea, stărui atît de mult pe lîngă mama sa, încît aceasta se duse din strada Pagevin în strada des Orties, şi acolo, datorită întrebărilor pe care le puse unei portărese bătrîne, ajunsă aproape oarbă şi cu totul surdă, află ceva din acea scenă mortuară pe care am povestit-o, şi în care Buvat jucase un rol atît de frumos. Această femeie de treabă uitase numele personajelor principale ; ea îşi reamintea doar că tatăl era un ofiţer frumos care fusese ucis în Spania, iar mama o tînără femeie încîntătoare care murise de durere şi de mizerie. Ceea ce o izbise mai cu seamă, şi ceea ce îi lăsase

nişte amintiri atît de vii, era faptul că această nenorocire se întîmplase în acelaşi an în care îi murise cîinele ei mops.

Dinspre partea sa, Boniface începuse să cerceteze şi el, şi aflase prin domnul Joulu, procurorul său, care era prietenul domnului Ladureau, notarul lui Buvat, că, în fiecare an, de zece ani încoace, se depuneau cinci sute de franci pe numele Bathildei, care cinci sute de franci anuali, adunaţi cu dobînzile, alcătuiau un mic capital de şapte sau opt mii de franci. Un capital de şapte sau opt mii de franci însemna tare puţin pentru Boniface, care, după mărturia mamei sale, putea să se bizuie pe un venit anual de trei mii de livre ; dar, în sfîrşit, acest capital, oricît de firav ar fi fost el, dovedea cel puţin că dacă Bathilde era departe de a fi bogată, ea nu se afla nici în mizerie.

Şi astfel trecu o lună, timp în care doamna Denis văzu că iubirea lui Boniface creştea neîncetat, şi cum în acest răstimp Bathilde, care mai venise la două din seratele sale, se bucura de o stimă ce nu suferise nici o ştirbire în ochii doamnei Denis, aceasta se decise să facă cererea de căsătorie în regulă. Deci, într-o după-masă, pe cînd Buvat se reîntorcea de la slujbă, la ora lui obişnuită, doamna Denis îl aşteptă în pragul uşii, şi, cînd vecinul se pregătea să se urce la el, schiţă un gest cu mîna şi îi făcu cu ochiul, dîndu-i a înţelege că avea să-i spună ceva. Buvat înţelese perfect apelul, îşi luă în mod politicos pălăria de pe cap şi o urmă pe doamna Denis, care îl conduse în camera cea mai îndepărtată din locuinţa ei, închise bine uşile spre a nu fi surprinşi de nimeni, îl invită pe Buvat să şadă, şi, cînd acesta luă loc, îi ceru în chip maiestuos mîna Bathildei pentru Boniface.

Buvat rămase cu totul uluit la auzul propunerii. Nu-i trecuse niciodată prin minte că Bathilde ar putea să se căsătorească. Viaţa fără Bathilde i se părea de aci înainte un lucru atît de imposibil pentru el, încît păli doar la gîndul că ar putea fi părăsit de ea.

Doamna Denis era prea fină observatoare pentru a nu remarca straniul efect pe care îl produsese cererea sa asupra sistemului nervos al lui Buvat. Ea nici nu voia de altfel ca el să ignore cumva că un lucru atît de important trecuse neobservat ; îi oferi o sticluţă cu săruri de care se folosea, şi pe care o lăsa totdeauna pe cămin, în văzul tuturor, pentru a-şi procura prilejul de a repeta de două sau de trei ori pe săptămînă că nervii ei se află într-o

stare de iritabilitate extremă. Buvat, care își pierduse capul, în loc să respire pur și simplu aceste săruri de la o distanță convenabilă, destupă sticluța și mai că și-o vîrî în nas. Efectul tonicului fu rapid : Buvat sări în picioare ca și cum îngerul lui Habacuc l-ar fi tras în sus de păr ; chipul lui trecu de la un alb spălăcit la cărămiziul cel mai aprins, și se porni să strănute preț de zece minute, să-i sară creierii din cap nu altceva. Apoi, în sfîrșit, calmîndu-se puțin cîte puțin și revenind pe nesimțite la starea în care se găsea în momentul în care fusese făcută propunerea, răspunse că înțelegea cît de multă cinste făcea o asemenea propunere pupilei sale, dar, așa cum doamna Denis o știa fără îndoială, el nu era decît tutorele Bathildei, calitate care îi crea obligația de a-i transmite doar cererea, și în același timp îndatorirea de a o lăsa cu desăvîrșire liberă de a o accepta sau de a o refuza. Doamna Denis găsi replica perfect justă și îl însoți pînă la poarta ce dădea în stradă, spunîndu-i că în așteptarea răspunsului său, îl ruga să o considere foarte smerita sa slugă.

Buvat se urcă la el și o găsi pe Bathilde foarte îngrijorată : el întîrziase o jumătate de oră, după cum arăta pendula, ceea ce nu i se întîmplase nici măcar odată în zece ani. Îngrijorarea fetei crescu și mai mult cînd văzu aerul trist și preocupat al lui Buvat. De aceea voi, mai înainte de orice, să afle pricina mîhnirii așternute pe chipul bunului ei prieten. Buvat, care nu își pregătise cuvintele, încercă să amîne explicația pînă după cină, dar Bathilde declară că nu se va așeza nicidecum la masă pînă ce nu va ști ce se întîmplase. Așadar Buvat a trebuit, pe loc, să-i transmită pupilei sale, și fără nici un fel de pregătire, propunerea doamnei Denis.

Bathilde mai întîi se înroși, așa cum face orice tînără căreia i se vorbește de căsătorie. Apoi, luînd în mîinile sale mîinile lui Buvat, care se așezase pe scaun de teamă să nu i se înmoaie picioarele, și privindu-l drept în față cu acel surîs dulce care însemna soarele bietului copist, îi spuse :

— Așa deci, tăicuțule, te-ai săturat de biata dumitale fiică, și vrei să scapi de ea ?

— Eu ! zise Buvat, eu ! Să doresc să scap de tine ! Dar eu aș muri în ziua în care m-ai părăsi !

— Ei bine, atunci, tăicuțule, răspunse Bathilde, pentru ce vii să-mi vorbești de măritiș ?

— Dar, rosti Buvat, pentru că... pentru că... va trebui într-adevăr într-o zi să te căpătuiești, și nu vei găsi poate, mai tîrziu, o partidă tot atît de bună, deși, slavă Domnului, mica mea Bathilde merită ceva mai bun decît un domn Boniface.

— Nu, tăicuțule, continuă Bathilde, nu. Eu nu merit ceva mai bun decît domnul Boniface, dar...

— Ei bine ! dar ?

— Dar... eu nu mă voi căsători niciodată.

— Cum ! zise Buvat, tu nu te vei căsători niciodată !

— Pentru ce să mă căsătoresc ? întrebă Bathilde. Nu sîntem noi oare fericiți așa cum sîntem ?

— Ba da, sîntem fericiți ! Paloș de lemn ! exclamă Buvat, cred și eu că sîntem fericiți.

„Paloș de lemn" era o imprecație politicoasă de care se slujea Buvat în ocaziile însemnate, și care indica înclinațiile pașnice ale acestui om cumsecade.

— Ei bine ! continuă Bathilde cu surîsul ei de înger, dacă sîntem fericiți, să rămînem așa cum sîntem. Știi, tăicuțule, nu trebuie să ceri omului mai mult decît poate.

— Iacă ! rosti Buvat, sărută-mă, copila mea ! Ah ! e ca și cum mi-ai lua o piatră mare cît Montmartre de pe suflet !

— Așadar nu dorești să se încheie această căsătorie ? întrebă Bathilde, depunînd un sărut pe fruntea tutorelui ei.

— Eu ! să doresc această căsătorie ! rosti Buvat. Eu să doresc să te văd soția acestui mic pungaș de Boniface, a acestui afurisit de ticălos pe care nu-l înghițeam deloc, și nu știam pentru ce ! Acuma o știu !

— Dacă nu dorești această căsătorie, pentru ce-mi vorbești despre ea ?

— Pentru că știi bine că eu nu sînt tatăl tău, spuse Buvat. Pentru că, știi bine, eu nu am nici un drept asupra ta ; pentru că ești liberă.

— Cu adevărat, sînt liberă ! zise rîzînd Bathilde.

— Liberă ca aerul.

— Ei bine ! Dacă sînt liberă, eu refuz.

— Drace ! refuzi, zise Buvat. Sînt foarte mulțumit de asta, e adevărat. Dar cum o să-i spun lucrul ăsta doamnei Denis ?

— Cum ? Spune-i că sînt prea tînără, spune-i că nu vreau să mă căsătoresc, spune-i că vreau să rămîn în vecii vecilor cu dumneata.

— Să mergem la masă, zise Buvat. Poate că-mi va veni vreo idee ca lumea cînd voi ataca farfuria cu supă. E caraghios, dar pofta de mîncare mi-a revenit deodată. Adineaori aveam stomacul atît de chircit încît aş fi crezut că mi-ar fi cu neputinţă să înghit o picătură de apă. Acum, aş bea întreaga Senă.

Buvat mîncă asemenea unui căpcăun şi bău ca un elveţian, dar, în ciuda acestei infracţiuni la obiceiurile sale igienice, nu-i veni nici o idee mai grozavă. Şi astfel se văzu obligat să-i spună pur şi simplu doamnei Denis că Bathilde era foarte onorată de cererea sa, dar că ea nu voia să se căsătorească.

Acest răspuns neaşteptat o împietri de uimire pe doamna Denis ; ea nu crezuse niciodată că o mică şi săracă orfană ca Bathilde ar putea să refuze o partidă atît de strălucită ca fiul ei. Primi în consecinţă foarte rece refuzul lui Buvat, şi răspunse că fiecare era liber să facă ce pofteşte, iar dacă domnişoara Bathilde voia să rămînă fată bătrînă, era stăpînă deplin pe faptele ei.

Dar cînd ea reflectă la acest refuz, pe care în orgoliul ei matern nu putea să-l înţeleagă, vechile calomnii pe care le auzise altădată pe seama tinerei şi a tutorelui îi reveniră în minte, şi cum ea se afla acum într-o perfectă dispoziţie pentru a le da crezare, nu se mai îndoi cîtuşi de puţin că era vorba de adevăruri dovedite. De aceea, cînd îi transmise lui Boniface răspunsul frumoasei sale vecine, ea adăugă, spre a-l consola de acest eşec matrimonial, că era foarte bine că tratativele au luat această întorsătură, întrucît aflase nişte lucruri care, presupunînd că Bathilde ar fi acceptat cererea, nu i-ar fi îngăduit ei, ca mamă, să lase să se încheie o asemenea căsătorie.

Şi ceva mai mult : doamna Denis socoti că nu era de demnitatea sa ca fiul ei, după un refuz atît de umilitor, să locuiască mai departe în camera ce se afla în faţa Bathildei ; puse să i se pregătească una mult mai mare şi mai frumoasă, ce da înspre grădină, şi anunţă imediat că e de închiriat camera în care locuise domnul Boniface.

Opt zile mai tîrziu, pe cînd domnul Boniface, spre a se răzbuna pe Bathilde, o necăjea pe Mirza, care stătea în pragul uşii, considerînd că vremea nu era destul de fru-

moasă pentru a-şi primejdui labele albe scoţîndu-le afară, ogăriţa, căreia obişnuinţa de a fi răsfăţată îi formase un caracter foarte iritabil, se azvîrli asupra domnului Boniface şi îl muşcă crunt de pulpa piciorului.

Lucru ce a făcut ca sărmanul băiat, care avea inima încă destul de rănită şi piciorul destul de puţin vindecat, să-l sfătuiască atît de amical pe d'Harmental să se ferească de cochetăria Bathildei şi să arunce Mirzei o chifteluţă.

XXI

IUBIRI CE SE ÎNFIRIPĂ

Camera domnului Boniface rămase vacantă trei sau patru luni, apoi, într-o bună zi, Bathilde, care se obişnuise să vadă fereastra închisă, ridicînd ochii, observă că era deschisă, iar la această fereastră văzu o figură necunoscută. Era aceea a lui d'Harmental.

Pe strada du Temps-Perdu puteau fi văzute puţine figuri cum era cea a cavalerului. De aceea fata, admirabil plasată înapoia perdelelor pentru a vedea fără a fi văzută, îi acordă atenţie fără voia ei. Într-adevăr, în trăsăturile eroului nostru se desluşeau o distincţie şi o fineţe care nu puteau scăpa ochilor unei fete atît de distinse cum era ea însăşi ; apoi hainele cavalerului, oricît de simple ar fi fost ele, trădau la cel care le purta o perfectă eleganţă ; în sfîrşit, el dăduse cîteva porunci, şi aceste porunci, rostite destul de tare pentru a fi auzite de Bathilde, fuseseră date cu acea inflexiune de voce dominatoare, care dovedeşte, la cel care o posedă, obişnuinţa firească de a porunci.

Ceva îi spusese aşadar din primul moment tinerei că avea în faţa ochilor un bărbat superior, sub toate aspectele, celui căruia îi urmase în ocuparea micii camere, şi cu acel instinct atît de natural oamenilor cumsecade, ea îl recunoscuse dintru început a fi un om de calitate. În aceeaşi zi, cavalerul îşi încercase clavecinul. La primele sunete scoase de instrument, Bathilde ridicase capul : cavalerul, deşi ignora că este ascultat, şi poate tocmai pentru că ignora acest fapt, se lăsase în voia preludiilor

şi a fanteziilor care trădau pe amatorul de prima forţă ; de aceea, la auzul acestor acorduri care păreau să trezească toate corzile muzicale ale propriei sale firi, Bathilde se ridicase şi se apropiase de fereastră pentru a nu pierde o notă, întrucît o asemenea distracţie însemna un lucru nemaiauzit în strada du Temps-Perdu. Acestea se întîmplau atunci cînd d'Harmental zărise lîngă geam încîntătoarele degeţele ale vecinei sale, şi pe care le făcuse să dispară întorcîndu-se cu atîta precipitare, încît nu-i rămase nici o îndoială Bathildei că şi ea fusese văzută.

A doua zi, Bathilde a fost aceea care se gîndi că trecuse mult timp de cînd nu se mai ocupase cu muzica, şi ca atare se aşeză la clavecin. Începu să cînte tremurînd teribil de tare, cu toate că ignora cu desăvîrşire ce putea s-o facă să tremure. Dar cum, la urma urmelor, ea era o excelentă muziciană, tremurăturile dispărură îndată, şi atunci, în acel ceas, execută ea aşa de strălucit bucata din *Armide* care a fost ascultată cu atîta uimire de cavaler şi de abatele Brigaud.

Am spus mai înainte cum, a doua zi dimineaţa, cavalerul îl zărise pe Buvat, şi cum această cunoştinţă îl dusese la aflarea numelui Bathildei, chemată de tutorele ei pe terasă pentru a se bucura acolo de priveliştea havuzului aflat în plină activitate. Ivirea tinerei, ne reamintim, făcuse asupra cavalerului o impresie cu atît mai profundă cu cît el, dat fiind cartierul şi etajul, era departe de a se aştepta la o asemenea apariţie, şi se afla încă sub imperiul vrăjii, cînd intrarea căpitanului Roquefinette, căruia îi dăduse întîlnire, imprimase o nouă direcţie gîndurilor sale, care de altminteri se reîntorseseră de îndată la Bathilde.

A doua zi, Bathilde, profitînd de o primă rază de soare primăvăratic, se afla, de data aceasta, ea la fereastră. La rîndul ei, văzuse cum ochii cavalerului se aţintesc cu înfocare asupra sa : ea recunoscuse acea figură plină de tinereţe, căreia reflectarea adîncă la primejdioasele proiecte urzite îi dădea o anumită gravitate tristă. Or, tristeţea şi tinereţea merg atît de rău împreună, încît o izbise această situaţie neobişnuită : aşadar acest tînăr frumos avea o amărăciune pe suflet, pentru că era trist. Şi ce amărăciune putea să aibă el ? După cum vedem, încă de a doua zi de cînd îl zărise, Bathilde fusese mînată într-un chip foarte firesc să se ocupe de cavaler.

Aceasta nu o împiedicase pe Bathilde să-şi închidă fereastra ; dar, dindărătul perdelei, văzuse cum figura tristă a lui d'Harmental se întunecase şi mai mult. Atunci ea înţelesese în mod instinctiv că îl întristase pe tînărul frumos, şi, fără să ştie pentru ce, se aşezase la clavecin : nu oare pentru că bănuia că muzica este cea mai dibace consolatoare a chinurilor inimii ?

Seara, d'Harmental, la rîndul său, se aşează la clavecin, iar Bathilde ascultă atunci cu tot elanul sufletului său acest mesaj melodios care vorbea despre iubire în mijlocul nopţii. Din nefericire pentru cavaler, care, văzînd cum se desenează umbra tinerei îndărătul perdelelor, începea a bănui că trimitea, de cealaltă parte a străzii, simţirile pe care le încerca — el fusese întrerupt în partea cea mai frumoasă a concertului de către vecinul de la al treilea etaj. Dar, cu toate acestea, ce era mai greu fusese făcut ; exista un punct de contact între cei doi tineri, iar ei îşi şi vorbeau în această limbă a inimii, cea mai primejdioasă dintre toate.

De aceea, a doua zi dimineaţa, Bathilde, care toată noaptea visase la muzică şi puţin şi la muzician, simţind că se petrecea ceva ciudat şi necunoscut în ea, oricît de atrasă ar fi fost de fereastră, îşi ţinuse fereastra închisă în mod scrupulos. Şi urmase de aici acea schimbare de dispoziţie a cavalerului, sub impresia căreia coborîse el la doamna Denis.

Acolo, aflase o ştire importantă : anume că Bathilde nu era nici fiica, nici soţia, nici nepoata lui Buvat. De aceea se urcase înapoi foarte voios, şi, găsind fereastra deschisă, cu toate sfaturile caritabile ale lui Boniface, intrase în comunicaţie imediată cu Mirza, prin mijlocul corupător al bucăţelelor de zahăr. Reîntoarcerea neaşteptată a Bathildei întrerupsese această îndeletnicire. Cavalerul, în egoista sa delicateţe, îşi reînchisese fereastra, dar, mai înainte ca fereastra să fi fost închisă, între cei doi tineri se schimbase un salut. Era mai mult decît acordase Bathilde pînă acum vreunui bărbat. Nu se poate spune că nu ar fi salutat din cînd în cînd pe vreo cunoştinţă a lui Buvat, dar se întîmpla pentru prima oară să roşească pe cînd răspundea la un salut.

A doua zi, Bathilde îl văzuse pe cavaler deschizînd fereastra şi ţintuind o panglică de culoarea macului de

zidul exterior, fără ca ea să-şi poată explica acest fapt. Ceea ce remarcase ea mai cu seamă era animaţia extraordinară de pe chipul cavalerului. Într-adevăr, aşa cum ne reamintim, panglica de culoarea macului era un semnal, şi, arborînd acest semnal, cavalerul făcea poate primul pas către eşafod. O jumătate de oră mai tîrziu apăruse, înapoia cavalerului, un personaj necunoscut Bathildei, dar a cărui apariţie nu avea nimic liniştitor : era căpitanul Roquefinette ; Bathilde remarcase de asemenea, cu o anumită îngrijorare, că îndată ce intrase bărbatul cu spada-i lungă, cavalerul reînchisese foarte repede fereastra.

Cavalerul, cum este lesne de bănuit, avusese o îndelungă conversaţie cu căpitanul, întrucît trebuise să pună la punct toate pregătirile expediţiei din seara aceea : aşadar fereastra cavalerului rămăsese atît de mult timp închisă, încît Bathilde, crezînd că a ieşit, socotise că putea să-şi deschidă fereastra fără de vreun inconvenient.

Dar de-abia a fost deschisă, că fereastra vecinului ei, care părea că nu aştepta decît acest moment pentru a intra în legătură cu Bathilde, se deschise la rîndul ei. Din fericire pentru Bathilde, care ar fi fost foarte încurcată din pricina acestei coincidenţe, ea se afla atunci în ungherul apartamentului unde nu puteau pătrunde privirile cavalerului. Ea se hotărî aşadar să nu plece de acolo atîta timp cît lucrurile rămîneau în aceeaşi situaţie, şi se aşeză lîngă cea de-a doua fereastră, care era închisă.

Dar Mirza, care nu avea aceleaşi scrupule ca stăpîna ei, de-abia îl zări pe cavaler că şi alergă la fereastră şi îşi sprijini de ea labele din faţă, ţopăind voios pe labele de dinapoi. Toate aceste fiţe fură răsplătite, cum era şi firesc de aşteptat, cu o primă, a doua şi a treia bucată de zahăr ; dar această a treia bucată de zahăr, spre marea uimire a Bathildei, era înfăşurată într-o bucată de hîrtie.

Această bucată de hîrtie o nelinişti mai mult pe Bathilde decît pe Mirza, întrucît Mirza, pe care drajeurile şi cubuleţele de zahăr îmbrăcate în foiţă o informaseră despre această glumă, scoase îndată, cu ajutorul labelor, bucata de zahăr din învelitoarea sa, şi cum ea punea mult preţ pe conţinut şi foarte puţin pe învelişul conţinător, mîncă zahărul, lăsă hîrtia şi alergă la fereastră, dar nu

mai exista nici un cavaler : satisfăcut fără îndoială de iscusința Mirzei, el se retrăsese în camera sa.

Bathilde era foarte încurcată ; ea văzuse din prima aruncătură de ochi că pe bucata de hîrtie erau scrise trei sau patru rînduri. Însă, evident, oricît de mare ar fi fost prietenia subită pe care o resimțea vecinul său față de Mirza, nu Mirzei îi scria el : scrisoarea era așadar destinată Bathildei.

Dar ce să facă ea cu scrisoarea asta ? Să se ridice și s-o rupă în bucățele, era cu siguranță foarte nobil și foarte demn ; dar dacă, după cum era cu putință, rîndurile de pe această hîrtie, care servise de înveliș, fuseseră scrise de mai multă vreme, actul de severitate în cauză devenea tare ridicul. Dovedea, în plus, că ei îi trecuse prin minte că putea fi vorba de o scrisoare, și, dacă nu ar fi fost, un asemenea gînd ar fi fost tare ciudat. Bathilde se hotărî așadar să lase lucrurile în starea în care se aflau. Cavalerul nu era obligat să creadă că se află în casă, pentru că ea nu își făcuse apariția. El nu putea să tragă așadar nici o concluzie din faptul că scrisoarea rămăsese intactă, pentru că scrisoarea rămăsese pe podea. Bathilde continuă așadar să lucreze, sau mai degrabă să reflecteze, ascunsă înapoia perdelei sale, după cum probabil cavalerul se afla ascuns îndărătul perdelei sale.

După aproape o oră de așteptare, în timpul căreia Bathilde, trebuie s-o mărturisim, își petrecu mai bine de trei sferturi de oră cu ochii ațintiți asupra scrisorii, intră Nanette. Bathilde, fără să-și schimbe locul, îi porunci să închidă fereastra. Nanette se supuse, dar reîntorcîndu-se văzu hîrtia.

— Ce e asta ? întrebă vrednica femeie, aplecîndu-se pentru a ridica hîrtia de jos.

— Nimic, răspunse cu vioiciune Bathilde, uitînd că Nanette nu știa să citească, vreo hîrtie care îmi va fi căzut din buzunar... apoi, după o pauză de cîteva momente și după un efort vizibil de a se stăpîni — și care trebuie aruncată în foc, adăugă ea.

— Dar, dacă totuși o fi vorba de vreo hîrtie importantă, zise Nanette. Vedeți cel puțin ce este, mică domnișoară.

Și Nanette îi înfățișă Bathildei hîrtia despăturită, cu partea pe care erau așternute rîndurile scrise.

Tentația era prea puternică pentru a-i rezista. Bathilde își aruncă ochii pe hîrtie, luîndu-și atît pe cît îi stătea în putință un aer de indiferență, și citi cele ce urmează :

„Vi se spune orfană : eu sînt fără de părinți ; sîntem așadar frate și soră în fața lui Dumnezeu. În această seară înfrunt o mare primejdie, dar aș spera să scap teafăr din ea, dacă sora mea Bathilde ar voi să se roage pentru fratele ei Raoul.“

— Aveai dreptate, rosti Bathilde cu o voce emoționată, luînd hîrtia din mîinile Nanettei, această hîrtie este mai importantă decît credeam, după care puse scrisoarea lui d'Harmental în buzunarul de la șorț.

Cinci minute mai tîrziu, Nanette, care intrase așa cum intra de douăzeci de ori pe zi, fără motiv, ieși la fel cum venise, și o lăsă singură pe Bathilde.

Bathilde nu-și aruncase decît o privire asupra hîrtiei și îi rămăsese întipărită cu o claritate amețitoare. Îndată ce Nanette închise ușa, deschise din nou scrisoarea și o citi a doua oară.

Era imposibil să spui mai multe lucruri în mai puține rînduri ; chiar dacă d'Harmental s-ar fi străduit o zi întreagă să combine fiecare cuvînt al acestei mici scrisori, pe care o scrisese sub imperiul inspirației, și tot nu ar fi putut s-o întocmească cu mai multă iscusință. Într-adevăr, scrisoarea stabilea din capul locului o egalitate de poziție care trebuia s-o liniștească pe orfană cu privire la o superioritate socială oarecare ; ea stîrnea interesul Bathildei asupra soartei vecinului ei, pe care o primejdie îl amenința, primejdie ce trebuia să apară cu atît mai mare în ochii fetei, cu cît pericolul îi rămînea necunoscut. În sfîrșit, cuvintele frate și soră, atît de îndemînatic strecurate la sfîrșit, și spre a cere acestei surori o simplă rugăciune pentru fratele ei, excludeau din aceste prime relații orice idee de dragoste.

De aceea, dacă Bathilde s-ar fi găsit în fața lui d'Harmental chiar în acest moment, în loc să fie încurcată și să roșească asemenea unei fete tinere care tocmai a primit întîia scrisorică de dragoste, ea i-ar fi întins mîna și i-ar fi spus surîzînd : „Fiți liniștit, mă voi ruga pentru dumneavoastră.“

Dar ceea ce rămăsese în mintea Bathildei, mult mai periculos decît toate declarațiile de pe lume, era gîndul acelei primejdii pe care o înfrunta vecinul ei. Printr-un soi de presimțire care o izbise văzîndu-l pe d'Harmental, cu un chip atît de deosebit de fizionomia sa obișnuită, țintuind la fereastră acea panglică de culoarea macului, și pe care o scosese imediat după intrarea căpitanului, Bathilde era aproape sigură că această primejdie era legată de acest nou personaj, pe care nu-l zărise încă. Dar în ce fel era legată această primejdie de el ? De ce natură era această primejdie ? Toate acestea îi erau cu neputință să le înțeleagă. Gîndul i se oprea la un duel ; dar pentru un bărbat așa cum părea cavalerul, un duel nu trebuia să constituie una din acele primejdii pentru care se solicită rugăciunea unei femei. De altminteri, timpul indicat nu era acela cînd au loc de obicei duelurile. Bathilde se pierdea așadar în presupunerile ei ; dar, deși se pierdea în ele, ea se gîndea la cavaler, mereu la cavaler, numai la cavaler ; și dacă el premeditase asta, apoi trebuie s-o spunem, calculul său era de o precizie care o ducea la desperare pe sărmana Bathilde.

Ziua se scurse fără ca Bathilde să-l mai vadă reapărînd pe Raoul ; fie manevră strategică, fie că a fost ocupat în alte părți, fereastra sa rămase cu încăpățînare închisă. De aceea, cînd Buvat se întoarse acasă, după obiceiul său, la orele patru și zece minute, o găsi pe tînără atît de preocupată încît, cu toate că perspicacitatea sa nu era mare în asemenea materie, o întrebă de trei sau patru ori ce avea : de fiecare dată Bathilde răspunse printr-unul din acele surîsuri care îl făceau pe Buvat, atunci cînd ea surîdea astfel, să nu se mai gîndească la nimic altceva decît să o privească. Urmă de aici că, în ciuda acestor interpelări repetate, Bathilde rămase preocupată mai departe și își păstră taina.

După cină, își făcu apariția lacheul domnului de Chaulieu : el venea să-l roage pe Buvat să treacă neapărat chiar în acea seară pe la stăpînul său, care avea să-i dea să copieze o sumedenie de poezii. Abatele de Chaulieu era unul dintre cei mai buni clienți ai lui Buvat, la care venea adeseori el însuși, întrucît o îndrăgise tare mult pe Bathilde. Bietul abate începuse să orbească, dar totuși nu în așa măsură încît să nu poată recunoaște și să aprecieze un chip frumos : este adevărat că el nu îl vedea decît

printr-un nor. De aceea, abatele Chaulieu îi spusese Bathildei, în galanteria sa sexagenară, că singurul lucru care îl consola era faptul că în acest fel sînt văzuți îngerii.

Buvat nu avea de gînd să lipsească la întîlnire, și Bathilde mulțumi în adîncul sufletului ei blîndului abate pentru faptul că, în acest chip, îi înlesnea o seară de singurătate ; ea știa că Buvat, cînd se ducea la domnul de Chaulieu, făcea acolo, de obicei, popasuri destul de îndelungate ; speră așadar că Buvat, ca și în alte rînduri, avea să rămînă acolo pînă tîrziu. Sărmanul Buvat ! el ieși din casă fără a bănui că, pentru prima dată, se dorea absența sa.

Buvat era un gură-cască, așa cum este orice citadin al Parisului. Parcurse galeria de la Palais-Royal de la un cap la altul, i se scurse ochii pe la toate prăvăliile, oprindu-se pentru a mia oară în fața acelorași obiecte care aveau obiceiul să-i trezească admirația. Ieșind din galerie, auzi zvon de cîntece, și văzu un grup de bărbați și de femei ; se amestecă printre ei și ascultă cîntecele. În momentul chetei, Buvat se îndepărtă, nu pentru că ar fi fost mațe pestrițe, nu pentru că ar fi avut de gînd să refuze vrednicului de stimă instrumentist răsplata la care avea tot dreptul ; datorită însă unei vechi obișnuințe, a cărei practicare îi demonstrase eficiența, el ieșea totdeauna în oraș fără de bani la dînsul, astfel încît, ori de ce lucru ar fi fost ispitit, el era sigur că nu va ceda tentației. Or, în seara aceea, era foarte tentat să depună un bănuț în talerul muzicantului, dar cum nu avea acest bănuț în buzunarul său, fu nevoit să se îndepărteze.

El se îndreptă deci, așa după cum am văzut, spre bariera des Sergents, o apucă pe strada du Coq, traversă Sena pe la Pont Neuf și coborî din nou cheiul Conti pînă la strada Mazarine, iar pe această stradă Mazarine locuia abatele de Chaulieu.

Abatele de Chaulieu îl cunoștea pe Buvat de doi ani, răstimp în care îi apreciase excelentele calități. El îl primi așa cum avea obiceiul să-l primească, adică după numeroase stăruințe din partea sa și sumedenie de împotriviri din partea lui Buvat, reuși să-l facă să ia loc lîngă el, în fața unei mese încărcate cu hîrtii ; este adevărat că Buvat se așeză în așa chip pe marginea scaunului, și stabili unghiul alcătuit din coapsă și pulpă într-o dispoziție atît de perfect geometrică, încît era dificil să recunoști dintru

început dacă stătea în picioare sau era așezat ; totuși, puțin cîte puțin înaintă pe scaun, își plasă bastonul între picioare, își puse pălăria pe podea și se văzu în sfîrșit așezat aproape ca toată lumea.

În acea seară nu era vorba doar de o mică ședință : pe masă se aflau treizeci sau patruzeci de felurite lucrări în versuri, adică aproape jumătate dintr-un volum de poezii de pus în ordine. Abatele de Chaulieu începu prin a le face apelul unele după altele, într-o anumită ordine, în timp ce, pe măsură ce le striga, Buvat le dădea numere. Apoi, această primă operație terminată, cum blîndul abate nu mai putea să scrie personal, și dat fiind că micul său lacheu era cel care îi slujea de secretar și scria sub dictarea sa, abatele trecu împreună cu Buvat la un alt gen de muncă, adică la corectarea metrică și ortografică a fiecărei poezii, pe care Buvat o restabilea în toată integritatea ei, pe măsură ce abatele i-o recita pe dinafară. Or, cum abatele de Chaulieu nu se plictisea, și cum Buvat nu avea dreptul să se plictisească, rezultă de aici că pendula bătu deodată orele unsprezece, pe cînd amîndoi socoteau că erau de-abia orele nouă.

Se aflau tocmai la ultima poezie ; Buvat se ridică înspăimîntat de-a binelea la gîndul că va fi forțat să se reîntoarcă acasă la o asemenea oră : era pentru prima dată că i se întîmpla un asemenea lucru ; făcu sul manuscrisul, îl legă cu o panglică trandafirie care slujise probabil de cingătoare domnișoarei Delaunay, îl puse în buzunar, apucă bastonul, își ridică de jos pălăria, și îl părăsi pe abatele de Chaulieu, scurtînd pe cît putea cuvintele de rămas bun de la abate. Dar, culmea nenorocirii, luna nu-și trimitea nici cea mai mică rază, iar cerul era acoperit cu nori. Buvat regretă atunci tare mult că nu avea la el cel puțin doi bănuți spre a traversa Sena cu podul plutitor, care se găsea la acea epocă unde se află acum podul des Arts. Dar, în această privință, am explicat cititorilor noștri teoria lui Buvat, astfel încît el fu nevoit să ocolească, așa cum făcuse și la dus, prin cheiul Conti, Pont Neuf, strada du Coq și strada Saint-Honoré.

Totul mersese bine pînă aici, și în afară de statuia lui Henric al IV-lea, a cărei existență sau poziție Buvat o uitase, și care îi stîrni o teamă grozavă, și cu excepția orologiului de la Samaritaine, care, cincizeci de pași mai

departe, se porni deodată, fără nici un fel de pregătire, să sune jumătatea de ceas, și al cărei zgomot neașteptat îl făcu pe sărmanul întîrziat să se înfioare din creștet pînă în tălpile picioarelor, Buvat nu înfruntase nici o primejdie reală. Dar sosind în strada des Bons-Enfants, totul se schimbă : mai întîi aspectul acestei străzi strîmte și lungi, luminată pe toată întinderea ei de lumina tremurătoare a numai două felinare, nu era deloc liniștitor ; apoi ea căpătase în acea seară, în ochii înspăimîntați ai lui Buvat, o fizionomie cu totul deosebită. Buvat nu știa într-adevăr dacă era treaz sau adormit, dacă visa sau dacă se afla în fața vreunei vedenii fantastice a vrăjitoriei flamande : totul i se părea viu pe această stradă ; bornele ce străjuiau zidurile se ridicau la trecerea sa, toate nișele porților murmurau, niște bărbați traversau asemenea unor umbre dintr-o parte în cealaltă a străzii ; în sfîrșit, ajuns în dreptul casei cu nr. 24, așa după cum am mai spus, el se oprise brusc în fața cavalerului și a căpitanului. Atunci d'Harmental, recunoscîndu-l, îl apărase împotriva primului impuls al lui Roquefinette, invitîndu-l să-și vază de drum cît mai repede cu putință. Buvat nu așteptase să i se repete invitația, o luase iute la picior de-i sfîrîiau călcîiele, ajunsese în piața des Victoires, apucase prin strada du Mail, strada Montmartre, și, în sfîrșit, sosise la casa cu nr. 4 de pe strada du Temps-Perdu, unde totuși nu se crezuse în siguranță decît atunci cînd văzuse poarta închisă și zăvorîtă în urma sa.

Acolo se oprise, răsuflase o clipă, își aprinsese de la micul felinar de pe alee lumînarea răsucită ca o coadă de șobolan, după care se porni să urce treptele ; însă de-abia atunci resimțise în picioare consecințele întîmplării, căci picioarele îi tremurau în așa hal, încît cu mare greutate reuși să ajungă în capul scării.

În ceea ce o privea pe Bathilde, ea rămăsese singură, și din ce în ce mai neliniștită pe măsură ce se lăsa înserarea. Pînă la orele șapte, văzuse lumină în camera vecinului ; dar cam atunci lumina dispăruse, și ceasurile următoare se scurseseră fără ca încăperea să se lumineze iarăși. Și atunci pentru Bathilde timpul i se împărțise în două îndeletniciri : una care însemna să rămînă în picioare în fața ferestrei spre a vedea dacă nu se întorsese cumva vecinul ei, și cealaltă care consta în a se duce să

îngenunche la crucifixul în fața căruia își făcea rugăciunea în fiecare seară. Și astfel auzise ea în mod succesiv sunînd orele nouă, zece, unsprezece și unsprezece și jumătate ; astfel auzise stingîndu-se unele după altele toate acele zgomote ale străzii, care sfîrșesc prin a se topi în acel vuiet vag și surd care pare a fi respirația orașului adormit, și toate acestea, fără ca nimic să vină să-i dea de știre că primejdia care îl amenința pe acela care se intitulase frate al ei, — îl ajunsese sau se destrămase. Bathilde se afla așadar în camera sa, rămasă în întuneric, pentru ca nimeni să nu observe că veghea, îngenuncheată poate pentru a zecea oară în fața crucifixului, cînd ușa se deschise și ea zări, la lucirea lumînării pe care o ținea în mînă, pe Buvat, atît de palid și atît de înspăimîntat, încît văzu pe dată că i se întîmplase ceva. Ridicîndu-se cu totul emoționată de teama pe care o încerca pentru altul, se repezi spre el întrebîndu-l ce are. Dar nu era o treabă ușoară să-l faci pe Buvat să vorbească în starea în care se afla : șocul îi trecuse din trup în minte, iar limba îi era tot pe atît de împiedicată pe cît îi erau picioarele de tremurînde.

Cu toate acestea, după ce Buvat se văzu instalat în fotoliul său cel mare, după ce își trecu batista peste fruntea-i numai broboane de sudoare, după ce își întoarse capul de două sau trei ori spre ușă, tresărind și ridicîndu-se pe jumătate, spre a vedea dacă teribilii oaspeți ai străzii des Bons-Enfants nu îl urmăresc pînă la pupila sa, numai atunci începu el să gîngăvească nararea aventurii sale și să povestească cum fusese oprit în strada des Bons-Enfants de o bandă de hoți, al cărei locotenent, un om feroce și înalt de aproape șase picioare, era cît pe aci să-l ucidă, în clipa în care sosi căpitanul și îi salvă viața. Bathilde îl ascultă cu o atenție profundă, mai întîi pentru că îl iubea sincer pe tutorele ei, și pentru că starea în care îl vedea adeverea că în mod serios, pe drept sau pe nedrept, fusese zguduit de o mare spaimă, apoi, pentru că i se părea că nimic din ceea ce se petrecuse în această noapte nu trebuia să-i fie indiferent : oricît de ciudată i se păru această idee, îi trecu totuși prin minte gîndul că tînărul frumos nu era străin de scena în care sărmanul Buvat jucase adineauri un rol, și îl întrebă dacă avusese timpul să-l vadă pe tînărul căpitan care alergase în ajutorul său și îi salvase viața. Buvat îi răspunse că îl văzuse la față, așa cum o vedea pe ea însăși în acea clipă, iar dovadă stătea faptul că era un tînăr

frumos de douăzeci și șase sau douăzeci și opt de ani, ce purta pe cap o pălărie mare de pîslă și era învăluit într-o mantie largă. În plus, în mișcarea pe care o făcuse întinzînd mîna spre a-l proteja, mantia se desfăcuse și lăsase să se vadă că, în afară de spadă, avea la brîu o pereche de pistoale.

Aceste amănunte erau prea precise pentru ca Buvat să poată fi acuzat că este victima unor vedenii. De aceea, oricît de preocupată ar fi fost Bathilde de gîndul că primejdia cavalerului era legată de acest eveniment, ea a fost totuși mișcată de primejdia mai puțin mare, fără îndoială, dar reală totuși, prin care trecuse Buvat, și cum odihna este remediul suveran al oricărui șoc, fizic și sufletesc, după ce i-a oferit lui Buvat paharul de vin cu zahăr pe care el și-l îngăduia la marile ocazii și pe care el îl refuză totuși în cea de față, îi vorbi despre patul lui în care ar fi trebuit să se afle de două ore. Zguduitura de bună seamă că fusese destul de violentă pentru ca Buvat să nu resimtă nici o poftă de a se culca, fiind chiar convins că va dormi destul de prost toată noaptea. Dar se gîndi că veghind, el o făcea să rămînă trează și pe Bathilde. O vedea, a doua zi, cu ochii roșii și fața palidă, și cu abnegația lui eternă față de sine, îi răspunse Bathildei că avea dreptate, că simțea cum somnul avea să-i facă bine, își aprinse lumînarea de la sfeșnicul cu toartă, o sărută pe frunte și se urcă în camera sa, nu fără să se fi oprit mai înainte de două sau de trei ori pe scară pentru a asculta dacă nu se aude vreun zgomot.

Rămasă singură, Bathilde urmări cu urechea pașii lui Buvat, care, după ce urcase scara, intră în camera sa ; auzi apoi scîrțîitul ușii, și cheia care se învîrti de două ori în broască. Atunci, aproape tot atît de tremurîndă ca și bietul copist, alergă la fereastră, uitînd, în așteptarea ei nespus de îngrijorată, de orice altceva.

Ea rămase astfel aproape încă o oră, dar fără ca timpul să-și mai fi păstrat pentru ea vreo măsură ; apoi deodată scoase un strigăt de bucurie. Prin geamurile pe care nu le mai acoperea nici o perdea, ea văzu deschizîndu-se ușa vecinului, și pe d'Harmental apărînd în prag, cu o lumînare în mînă. Printr-un miracol de intuiție, Bathilde nu se înșelase : bărbatul cu pălăria de pîslă și cu mantie, care îl protejase pe Buvat, era într-adevăr tînărul necunoscut, întrucît tînărul necunoscut avea o pălărie mare de pîslă

și o mantie largă. Mai mult, de-abia intrase în cameră și își închisese ușa, cu aproape tot atîta grijă și precauție cum făcuse Buvat cu a sa, că d'Harmental își aruncă mantia pe un scaun ; sub această mantie purta o haină strîmtă de culoare închisă, și la centură avea o spadă și două pistoale. Nu mai exista așadar loc pentru vreo îndoială, erau din cap pînă în picioare semnalmentele date de Buvat. Bathilde putu cu atît mai bine să se încredințeze de acest fapt, cu cît d'Harmental, fără să lepede nimic din tot acest formidabil echipament, făcu două sau trei tururi prin cameră, cu brațele încrucișate și reflectînd profund. Apoi își scoase pistoalele de la brîu, se asigură că erau încărcate, le puse pe noptieră, își desprinse spada, o trase afară pe jumătate din teacă unde o împinse la loc, și o strecură sub căpătîi, după care, scuturîndu-și capul parcă pentru a izgoni din el gîndurile negre care îl obsedau, se apropie de fereastră, o deschise și aruncă o privire atît de profundă asupra ferestrei fetei, încît aceasta, uitînd că nu putea fi văzută, făcu un pas înapoi lăsînd să cadă perdeaua în fața ei, ca și cum obscuritatea care o învăluia nu era de ajuns pentru a o ascunde vederii lui.

Ea rămase astfel vreme de zece minute nemișcată, în tăcere și cu mîna apăsată pe inimă, ca pentru a-i înăbuși bătăile ; apoi îndepărtă încetișor perdeaua, dar cea a vecinului se lăsase iarăși. Și nu mai văzu decît umbra lui, care trecea și se întorcea întruna, plină de frămîntare, în spatele perdelei.

XXII

CONSULUL DUILIUS

A doua zi, după ziua sau mai degrabă după noaptea în care se petrecuseră evenimentele povestite anterior, ducele d'Orléans, care se întorsese la Palais-Royal fără vreo vătămare, după ce a dormit toată noaptea ca de obicei, trecu în cabinetul său de lucru la ora la care venea mai în toate zilele, adică pe la ceasurile unsprezece dimineața. Grație caracterului său nepăsător cu care îl dotase natura, și pe care îl datora mai cu seamă marelui său curaj, disprețului arătat primejdiei, precum și indiferenței față de

moarte, nu numai că era cu neputinţă să remarci vreo schimbare în fizionomia sa de obicei calmă, şi pe care singură plictiseala avea privilegiul de a o întuneca, dar, mai mult, după toate probabilităţile, datorită somnului, el şi uitase întîmplarea ciudată căreia era cît pe aci să-i cadă victimă.

Cabinetul în care intrase prezenta faptul demn de remarcat că era în acelaşi timp cabinetul unui om politic, al unui savant şi al unui artist. Astfel, o masă mare, acoperită cu un covor verde, încărcată cu hîrtii şi împodobită cu călimări şi pene, trona în mijlocul încăperii, dar în jur, pe pupitre, pe şevalete, pe suporturi, se puteau vedea o operă începută, un desen făcut pe jumătate, o retortă plină pe trei sferturi. Şi aceasta pentru că regentul, cu o mobilitate de spirit neobişnuită, trecea într-o clipă de la combinaţiile cele mai profunde ale politicii la fanteziile cele mai capricioase ale desenului, şi de la calculele cele mai abstracte ale chimiei la inspiraţiile cele mai voioase sau cele mai sumbre ale muzicii ; pentru că regentul nu se temea de nimic altceva ca de plictiseală, acest inamic pe care îl combătea fără încetare, fără a reuşi vreodată să-l învingă cu totul, şi care, respins fie prin muncă, fie prin studiu, fie prin plăcere, îi stătea mereu în faţa ochilor, dacă se poate spune astfel, asemenea unuia dintre acei nori de la orizont spre care, chiar şi în zilele cele mai frumoase, cîrmaciul corăbiei îşi întoarce ochii fără de voie. De aceea regentul nu se afla niciodată fără de vreo ocupaţie, nici măcar o oră, şi prin urmare ţinea să aibă totdeauna la îndemînă distracţiile cele mai diverse.

De-abia intrat în cabinetul său, unde consiliul trebuia să se reunească doar peste două ore, regentul se îndreptă de îndată spre un desen început — care reprezenta o scenă din *Daphnis şi Chloé,* ale cărei gravuri hotărîse să fie făcute de unul dintre artiştii cei mai îndemînatici ai epocii, numit Audran — şi îşi reluă lucrul întrerupt cu două zile înainte de faimoasa partidă, care debutase printr-o rănire cu racheta şi se sfîrşise prin supeul de la doamna de Sabran. Dar nu luase bine creionul în mînă, că i se aduse la cunoştinţă că doamna Elisabeth-Charlotte, mama sa, poruncise de două ori pînă acum să i se comunice dacă putea fi vizitat. Regentul, care avea cel mai mare respect faţă de prinţesa palatină, răspunse : nu numai că putea fi vizitat, dar, mai mult, dacă *Madame* era gata să-l pri-

mească, se va grăbi el să meargă la dînsa. Uşierul ieşi pentru a duce răspunsul prinţului, iar prinţul, care isprăvise anumite părţi din desenul pe care îl aprecia tare mult, se aşternu iarăşi pe lucru cu toată sîrguinţa unui artist în vervă. Doar cîteva clipe trecură şi uşa se deschise din nou ; dar în locul uşierului, care trebuia să vină să raporteze cu privire la ambasada sa, apăru însăşi *Madame*.

Madame, după cum se ştie, era soţia lui Filip I, fratele regelui, şi venise în Franţa după moartea atît de ciudată şi atît de neaşteptată a doamnei Henriette de Anglia, pentru a lua locul acestei frumoase şi graţioase prinţese, care doar se ivise pentru a dispare, ca o albă şi palidă apariţie. Comparaţia, anevoie de susţinut pentru orice nou sosită, fusese aşadar şi mai dificilă încă pentru biata prinţesă germană, care, dacă ar fi să ne luăm după portretul pe care şi l-a făcut ea însăşi, cu ochii ei mici, cu nasul scurt şi gros, cu buzele lungi şi turtite, cu obrajii ce-i atîrnau şi faţa mare, era departe de a fi drăguţă. Din nenorocire însă, prinţesa palatină nu era deloc despăgubită de defectele chipului prin perfecţiunea taliei sale ; era mică şi bondoacă, avea corpul şi picioarele scurte, iar mîinile atît de îngrozitoare, încît mărturiseşte ea însăşi că nu existau altele mai urîte pe întregul pămînt şi că acesta a fost singurul lucru din biata sa făptură cu care regele Ludovic al XIV-lea nu a putut să se obişnuiască niciodată. Dar Ludovic al XIV-lea o alesese nu pentru a mări numărul frumuseţilor de la curtea sa, ci pentru a-şi întinde pretenţiile dincolo de Rin. Aceasta întrucît, prin căsătoria fratelui său cu prinţesa palatină, Ludovic al XIV-lea, care îşi oferise deja şanse de moştenire asupra Spaniei, luînd-o în căsătorie pe infanta Marie-Thérèse, fiica regelui Filip al IV-lea, şi asupra Angliei însurîndu-l în prima căsătorie pe Filip I cu prinţesa Henriette, unica soră a lui Carol al II-lea, dobîndea din nou drepturi eventuale asupra Bavariei, şi probabile asupra Palatinatului, însurîndu-l pe *Monsieur* în a doua căsătorie cu prinţesa Elisabeth-Charlotte, al cărei frate, avînd o sănătate şubredă, putea să moară tînăr şi fără de copii.

Această presupunere se dovedise justă ; electorul murise fără urmaşi şi se poate vedea din memoriile şi negocierile pentru pacea de la Ryswick cum, odată sosit prilejul, plenipotenţiarii francezi îi prezentară pretenţiile şi reuşiră în acest demers.

De aceea *Madame,* în loc de a fi tratată, la moartea soţului ei, aşa cum prevedea contractul de căsătorie, adică, în loc de a fi silită să intre într-o mănăstire sau să se retragă în vechiul castel din Montargis, a fost menţinută de Ludovic al XIV-lea în toate titlurile şi onorurile de care se bucura pe cînd trăia *Monsieur,* şi aceasta cu toată ura doamnei de Maintenon, pe care şi-o atrăsese, şi cu toate că regele nu uitase niciodată palma aristocratică pe care ea i-o dăduse tînărului duce de Chartres în văzul tuturor, în galeria de la Versailles, cînd acesta îi anunţase căsătoria sa cu domnişoara de Blois. Într-adevăr, mîndra palatină, foarte tare pe cele treizeci şi două de trepte de descendenţă nobilă paterne şi materne, considera ca o mare şi umilitoare mezalianţă ca fiul ei să ia în căsătorie o femeie pe care legitimarea regală nu o putea împiedica de a fi fructul unui îndoit adulter ; şi, în primul moment, incapabilă să-şi stăpînească sentimentele, ea se răzbunase prin această corecţie maternă — un pic exagerată atunci cînd obiectul este un tînăr de optsprezece ani — pentru afrontul adus strămoşilor săi în persoana descendenţilor ei. De altminteri, cum tînărul duce de Chartres consimţea el însuşi la această căsătorie în contra voinţei sale, el înţelese foarte bine supărarea ce o cuprinsese pe mama sa la aflarea veştii, deşi el ar fi preferat, fără îndoială, ca ea s-o fi manifestat într-un chip ceva mai puţin grosolan. Urmă de aici că atunci cînd muri *Monsieur,* iar ducele de Chartres deveni la rîndul său duce d'Orleans, mama sa, care ar fi putut să se teamă că palma de la Versailles va fi lăsat vreo amintire noului stăpîn de la Palais-Royal, găsi, dimpotrivă, în el un fiu mai respectuos ca oricînd. Acest respect de altminteri crescu întruna, şi, devenit regent, fiul îi creă mamei sale o poziţie egală cu aceea a soţiei sale. Mai mult încă : doamna de Berry, fiica sa mult iubită, cerînd tatălui ei o companie de soldaţi de gardă, la care pretindea că are dreptul, ca soţie a unui delfin al Franţei, regentul nu i-a acordat-o decît dispunînd, în acelaşi timp, ca o companie similară să treacă în serviciul mamei sale.

Aşadar *Madame* deţinea o poziţie înaltă la palat, şi dacă, în ciuda acestei poziţii, nu avea nici o influenţă politică, aceasta se datora faptului că regentul avusese totdeauna drept principiu de a nu le lăsa pe femei să ia parte cîtuşi de puţin la treburile statului. Să adăugăm, că Filip al II-lea, regent al Franţei, era chiar mai rezervat faţă de

mama sa decît față de iubitele sale, întrucît cunoștea gusturile epistolare ale acesteia, și nu voia ca proiectele lui să constituie obiectul corespondenței zilnice pe care mama sa o întreținea cu prințesa Wilhelmine-Charlotte de Galles și cu ducele Anton-Ulric de Brunswick. În schimb, și pentru a o despăgubi de această reținere, el îi lăsa guvernarea interioară a casei fiicelor sale, pe care, datorită marii sale lenevii, doamna ducesă d'Orléans o abandona fără dificultate soacrei sale. Dar, sub acest raport, sărmana Palatină, dacă ar fi să ne luăm după memoriile epocii, nu era deloc fericită. Doamna de Berry trăia în mod public cu Riom, iar domnișoara de Valois era în secret iubita lui Richelieu, care, fără să se știe în ce chip — ca și cum ar fi posedat inelul fermecat al lui Gyges —, reușea să se introducă pînă în apartamentele ei, cu toate gărzile care vegheau la uși, cu toți spionii cu care îl înconjura regentul ; ba chiar acesta însuși se ascunsese nu o dată, pînă și în camera fiicei sale, spre a sta la pîndă. În ceea ce o privea pe domnișoara de Chartres, al cărei caracter urmase pînă atunci o dezvoltare mai mult masculină decît feminină, devenind, pentru a spune astfel, ea însăși băiat, părea să fi uitat că mai există bărbați, pînă cînd, cu cîteva zile înainte de ziua în care am ajuns cu povestirea, aflîndu-se la Operă și ascultîndu-l pe profesorul ei de muzică, Cauchereau, frumos și spiritual tenor de la Academia regală, care, într-o scenă de iubire, avea niște modulații prelungite de o puritate perfectă și de o expresie dintre cele mai pasionate — tînăra prințesă, transportată fără îndoială de un sentiment cu totul artistic, întinsese brațele și exclamase cu voce tare : „Ah ! scumpul meu Cauchereau !“ Această exclamație neașteptată, cum e lesne de închipuit, dăduse foarte mult de gîndit mamei sale ducesa, care porunci de îndată să fie concediat frumosul tenor, și biruindu-și apatica ei nepăsare, decisese să vegheze ea însăși pe viitor asupra fiicei sale, pe care o păzi foarte sever de atunci. Rămîneau prințesa Louise, care a fost mai tîrziu regina Spaniei, și domnișoara Elisabeth, care deveni ducesă de Lorena ; dar despre acestea nu se discuta deloc, fie pentru că erau într-adevăr cuminți, fie pentru că se pricepeau mai bine decît surorile lor mai mari să-și înfrîneze simțirile inimii, sau glasul pasiunii lor.

De îndată ce prințul o văzu pe mama sa făcîndu-și apariția, el bănui că se petrecuse iarăși ceva nou în turma

rebelă a cărei conducere şi-o asumase ea, şi care, lui, îi dădea aşa de mare bătaie de cap ; dar cum nici o îngrijorare nu putea să-l facă să uite respectul pe care, în public sau în particular, îl arăta totdeauna faţă de *Madame*, se ridică în momentul în care o zări, merse drept către ea şi după ce o salută, o luă de mînă şi o conduse spre un fotoliu, în timp ce el rămase în picioare.

— Ei bine ! domnule, fiul meu, rosti *Madame* cu un accent german foarte pronunţat, continuînd după ce se instală foarte comod în fotoliu ; ce am putut să mai aflu ? Şi ce era să vi se întîmple ieri seară ?

— Ieri seară ? rosti regentul rechemîndu-şi amintirile şi interogîndu-se mirat.

— Da, reluă palatina, ieri seara, pe cînd ieşeaţi de la doamna de Sabran !

— Oh ! Nu e vorba decît de asta ? continuă prinţul.

— Cum ! nu e vorba decît de asta ! Prietenul dumneavoastră Simiane merge şi spune peste tot că au vrut să vă răpească, şi că nu aţi scăpat decît fugind peste acoperişuri. Ciudat drum, recunoaşteţi, pentru regentul regatului, şi pe care mă îndoiesc că miniştrii, oricît de mare le-ar fi devotamentul faţă de dumneavoastră, vor consimţi să meargă pentru a ţine consiliu !

— Simiane este un nebun, mamă, răspunse regentul, neputîndu-se împiedica să nu rîdă din pricina faptului că mama sa îl dojenea mereu de parcă ar fi fost un copil. Nu erau cîtuşi de puţin nişte oameni care voiau să mă răpească, ci cîţiva meseriaşi de treabă care, după ce au ieşit din cîrciumile de la bariera des Sergents, au ajuns cu cheful şi cu gălăgia lor în strada des Bons-Enfants. Cît despre drumul ce l-am apucat, nicidecum n-am luat-o pe acolo spre a fugi, ci pentru a cîştiga o prinsoare pe care acest beţivan de Simiane este furios că a pierdut-o.

— Fiul meu ! Fiul meu ! rosti palatina clătinînd din cap. Nu vreţi niciodată să credeţi că vă pîndeşte primejdia, şi cu toate acestea ştiţi de ce sînt în stare duşmanii dumneavoastră. Pe cei care defăimează sufletul nu i-ar mustra grozav cugetul, credeţi-mă, să ucidă trupul. Şi ştiţi ce a spus ducesa du Maine ? În ziua în care ea ar vedea că, hotărît lucru, nu este nimic de făcut cu bastardul ei de soţ, ea v-ar cere o audienţă şi v-ar împlînta un cuţit în inimă.

— Aida de ! mamă, reluă regentul rîzînd. Să fi devenit oare atît de bună catolică pentru a nu mai crede în predestinare ? Eu cred în ea, după cum știți. De ce vreți așadar să-mi torturez spiritul pentru a evita o primejdie, care sau nu există, sau, dacă există, își are scris dinainte rezultatul în cartea veșnică ? Nu, mamă. Toate aceste precauții exagerate sînt bune pentru a întuneca viața, și nu la altceva. Tiranii să tremure. Dar eu, care sînt, după cît pretinde Saint-Simon, omul cel mai blînd care a existat de la Ludovic cel Blînd încoace, ce motive vreți să am, așadar, pentru a-mi fi teamă ?

— Oh ! Doamne ! Nici unul, scumpul meu fiu, rosti palatina luînd mîna prințului, și privindu-l cu toată duioșia maternă pe care o puteau cuprinde ochii ei mici. Nici unul, dacă toată lumea v-ar cunoaște ca mine, și dacă ar ști că sînteți într-atît de bun încît nu aveți măcar puterea de a-i urî, pe dușmanii dumneavoastră. Dar Henric al IV-lea, căruia din nenorocire îi semănați un pic prea mult în anumite privințe, era și el bun, și cu toate acestea a găsit totuși un Ravaillac. Vai ! *mein Gott* * ! continuă prințesa, amestecînd laolaltă jargonul său francez cu o exclamație de-a dreptul germană, regii cei buni sînt cei asasinați. Tiranii își iau precauții, iar pumnalul nu ajunge pînă la ei. Nu ar trebui să ieșiți niciodată fără escortă. Dumneavoastră, fiul meu, sînteți cel ce aveți nevoie de un regiment de soldați de gardă, și nu eu.

— Mamă, continuă regentul rîzînd, vreți să vă povestesc o istorie ?

— Da, fără îndoială, rosti prințesa palatină, întrucît povestiți cu multă eleganță.

— Ei bine ! aflați așadar că era la Roma, nu-mi mai amintesc în ce an al republicii, un consul foarte viteaz, dar care avea acest cusur, comun lui Henric al IV-lea și mie, de a umbla noaptea haimana. S-a întîmplat ca acest consul să fie trimis împotriva cartaginezilor, și născocind el o mașină de război, un fel de cange de fier cu care se prindeau corăbiile inamicului, mașină poreclită corb, cîștigă el împotriva lor prima bătălie pe mare pe care o repurtaseră romanii vreodată, astfel încît se reîntoarse la Roma, nespus de mult bucurîndu-se el mai dinainte de sporirea norocului său în dragoste pe care avea să i-o aducă, fără

* Dumnezeul meu (în limba germană în original).

îndoială, creşterea reputaţiei sale. Şi nu se înşela : întreaga populaţie îl aştepta în afara porţilor cetăţii, pentru a-l conduce în triumf la Capitoliu, unde îl aştepta şi senatul. Or, senatul, cum îl văzu ivindu-se, îi dădu vestea că, drept răsplată pentru victoria sa, îi decernase o înaltă onoare care trebuia să-i măgulească în cel mai mare grad amorul propriu : el avea să iasă numai precedat de un muzicant care îi va înştiinţa pe toţi, cîntînd din fluier, că acela care îl urma era vestitul Duilius, învingătorul cartaginezilor. Duilius, cum înţelegeţi bine, mamă, a fost în culmea bucuriei în urma unei asemenea distincţii ; se întoarse la el acasă, cu capul sus şi precedat de fluierăşul său, care îşi cînta întregul repertoriu în marile aclamaţii ale mulţimii, care striga din toate puterile : Trăiască Duilius ! Trăiască învingătorul cartaginezilor ! Trăiască salvatorul Romei ! Era ceva atît de îmbătător încît bietul consul era cît pe aci să-şi piardă capul, şi de două ori plecă de acasă în acea zi, deşi nu avea absolut nimic de făcut prin oraş, ci numai pentru a se bucura de prerogativa senatorială, şi a auzi această muzică triumfală şi strigătele care o acompaniau. Această ocupaţie îl aduse pînă spre seară într-o stare de jubilare greu de exprimat. Apoi veni şi seara. Învingătorul avea o iubită pe care o îndrăgea tare mult şi pe care ardea de nerăbdare să o revadă, un fel de doamna Sabran — numai că soţul acesteia cuteza să fie gelos, în timp ce al nostru, după cum ştiţi, e lipsit de acest sentiment ridicol. Consulul, deci, se îmbăie, îşi făcu toaleta, se parfumă cît putu mai bine, şi, odată orele unsprezece arătate pe orologiul său cu nisip, ieşi în vîrful picioarelor pentru a ajunge în calea Suburrane. Dar îşi făcuse socoteala fără să ţină seama de oaspetele lui, sau mai degrabă muzicantul lui. De-abia făcu patru paşi, că acesta, — care trebuia să se afle în slujba sa atît ziua cît şi noaptea, — se repezi de pe borna pe care stătea, şi, recunoscîndu-şi consulul, se porni să păşească în faţa lui, suflînd din toate puterile plămînilor în instrumentul său, aşa încît cei ce se mai plimbau încă pe străzi întorceau capul, cei care se aflau la casele lor ieşeau în faţa porţii, iar cei care apucaseră să se culce se sculau din pat şi deschideau ferestrele, repetînd în cor : „Ah ! ah ! iată că trece consulul Duilius ! Trăiască Duilius ! Trăiască învingătorul cartaginezilor ! Trăiască salvatorul Romei !“ Era foarte măgu-

litor, dar foarte inoportun. De aceea consulul voi să-l facă să tacă pe instrumentistul său, dar acesta declară că avea ordinele cele mai stricte din partea senatului de a nu păstra tăcerea măcar o singură clipă, că primea zece mii de sesterți pe an pentru a sufla din tibicina lui, și că el are să sufle în ea atîta vreme cît îi va mai rămîne un pic de putere în piept. Consulul, văzînd că era inutil să mai discute cu un om care avea în sprijinul său o decizie a senatului, începu să alerge. sperînd să scape de melodiosul său tovarăș, dar acesta își potrivi pasul după al său cu atîta precizie, încît tot ceea ce putu cîștiga consulul, a fost că acum era urmat de muzicantul său, în loc de a fi precedat de el. În zadar umblă el cu șiretlicuri ca un iepure, se avîntă asemenea unei căprioare, se năpusti pieptiș ca un mistreț, blestematul de tibicinar nu-i pierdu o secundă urma, astfel încît întreaga Romă, neînțelegînd nimic din această cursă nocturnă, dar, știind numai că persoana care alerga era triumfătorul din ajun, coborî în stradă, se duse la ferestre și ieși la porți, strigînd : „Trăiască Duilius ! Trăiască învingătorul cartaginezilor ! Trăiască salvatorul Romei !“ Sărmanul om ilustru avea o ultimă speranță, anume că în mijlocul acestei harababuri va găsi casa iubitei sale cufundată în liniște, și că va putea să se strecoare pe poarta pe care ea îi promisese că o va lăsa întredeschisă. Dar nicidecum ! Rumoarea generală cuprinsese calea Suburrane, și, cînd sosi în fața acestei grațioase și ospitaliere case, la poarta căreia de nenumărate ori răspîndise parfumuri și atîrnase cununi de flori, o găsi trezită din somn la fel ca pe celelalte, și văzu la fereastră pe soț, care, cum îl zări de departe, se porni să strige : „Trăiască Duilius ! Trăiască învingătorul cartaginezilor ! Trăiască salvatorul Romei !“ Eroul se întoarse acasă disperat. Dar a doua zi, gîndi el, avea să scape mai ieftin cu muzicantul lui ; dar speranța îi fu înșelată. La fel a fost și în a treia și în zilele următoare. Așa încît consulul, văzînd că îi era cu neputință de aici înainte să-și mai păstreze incognito-ul, porni iarăși spre Sicilia, unde, de mînie, îi bătu din nou pe cartaginezi, dar de data aceasta atît de cumplit, încît se crezu că s-a terminat cu toate războaiele punice trecute și viitoare, iar Roma fu cuprinsă de o atît de mare bucurie, încît se organizară serbări publice asemănătoare cu acelea care se făceau în cinstea aniversării întemeierii cetății, și

se propuse să se facă învingătorului un triumf și mai magnific decît primul. Iar senatul se întruni, spre a delibera mai înainte de sosirea lui Duilius asupra noii recompense care îi va fi acordată. Tocmai erau pe cale să voteze ridicarea unei statui publice, cînd se auziră deodată puternice strigăte de bucurie și sunetele unei tibicine. Era consulul care se sustrăsese triumfului, grație ostenelei pe care și-o dăduse, dar care nu putuse să se sustragă recunoașterii publice, datorită cîntărețului său din fluier. Bănuind că i se pregătea ceva nou, el venea să ia parte la deliberări. Găsi într-adevăr senatul gata să voteze, cu bilele în mîini. Atunci, înaintînd la tribună, rosti : „Senatori romani, intenția voastră este de a vota o recompensă care să-mi fie plăcută, nu-i oare așa ?“ „Intenția noastră, răspunse cel care prezida, este de a face din tine omul cel mai fericit de pe pămînt.“ „Ei bine ! reluă Duilius, vreți să-mi îngăduiți să vă cer lucrul pe care îl doresc cel mai mult ?“ „Spune ! spune !“ strigară senatorii într-un singur glas. „Și aveți să mi-l acordați ?“ continuă Duilius cu toată timiditatea îndoielii. „Pe Jupiter ! ți-l vom acorda“, răspunse cel ce prezida în numele întregii adunări. „Ei bine ! zise Duilius, senatori romani, dacă socotiți că am cîștigat dreptul la recunoștința patriei, scăpați-mă, drept recompensă pentru cea de-a doua victorie, de acest ticălos de cîntăreț din fluier pe care mi l-ați dat pentru prima.“ Senatul găsi cererea ciudată ; dar el era obligat prin cuvîntul său, și era epoca în care acesta nu se călca încă. Tibicinarul avu ca pensie pe viață jumătate din leafa sa, dată fiind buna mărturie adusă în favoarea lui, iar consulul Duilius, descotorosit în sfîrșit de muzicantul său, regăsi fără a fi recunoscut și fără zgomot poarta acelei căsuțe din calea Suburrane, pe care o victorie i-o închisese și pe care altă victorie i-o redeschisese.

— Ei bine ! întrebă palatina, ce legătură are această istorie cu frica pe care o am de a vă vedea asasinat ?

— Ce legătură, mamă ? rosti prințul rîzînd. Păi dacă din pricina unui singur muzicant pe care îl avea consulul Duilius, avu el parte de o asemenea decepție, închipuiți-vă prin urmare ce mi s-ar întîmpla mie cu regimentul de soldați !

— Ah ! Philippe ! Philippe ! reluă prinţesa rîzînd şi suspinînd în acelaşi timp, oare totdeauna trataţi cu atîta uşurinţă lucrurile serioase ?

— Nicidecum, mamă, rosti regentul, şi iată dovada : cum presupun că nu aţi venit aici cu unica intenţie de a-mi face morală privitor la cursele mele nocturne, ci cu scopul de a-mi vorbi despre anumite chestiuni, sînt gata să vă ascult şi să vă răspund în mod serios cu privire la subiectul vizitei dumneavoastră.

— Da, aveţi dreptate, zise prinţesa. Venisem într-adevăr pentru altceva, venisem pentru a vă vorbi despre domnişoara de Chartres.

— Ah ! da, despre favorita dumneavoastră, mamă, fiindcă zadarnic aţi nega acest lucru, Louise este favorita dumneavoastră. Nu o fi oare cumva pentru că nu ţine deloc la unchii ei, pe care nu-i iubiţi cîtuşi de puţin ?

— Nu, nu-i asta, deşi mărturisesc că mi-e destul de plăcut să văd că este de aceeaşi părere cu mine în privinţa bastarzilor, ci faptul că, lăsînd la o parte frumuseţea, pe care ea o are şi pe care eu nu o aveam, ea este exact ceea ce eram eu la vîrsta ei, avînd adevărate gusturi de băiat, plăcîndu-mi cîinii, caii şi cavalcadele, mînuind praful de puşcă asemenea unui artilerist, şi făcînd rachete ca un artificier. Ei bine ! Ghiciţi ce ni se întîmplă cu ea !

— Vrea să se înroleze oare în regimentul de gardă francez ?

— Nu, vrea să devină călugăriţă !

— Călugăriţă, Louise ! Imposibil, mamă ! E vreo glumă a nebunelor ei de surori.

— Nicidecum, domnule, reluă palatina, nu e nimic de rîs, vă jur.

— Şi cum dracu a apucat-o această teribilă furie mănăstirească ? întrebă regentul, începînd să creadă în adevărul celor spuse de mama sa, obişnuit fiind el să trăiască într-o epocă în care lucrurile cele mai bizare erau totdeauna cele mai probabile.

— Cum a apucat-o ? continuă *Madame*. Întrebaţi-l pe Dumnezeu sau pe diavol, căci numai unul dintre ei poate s-o ştie. Alaltăieri, îşi petrecuse ziua cu sora ei, plimbîndu-se călare, trăgînd cu pistolul, rîzînd şi distrîndu-se grozav. Pot să spun că niciodată nu o mai văzusem atît de voioasă. Cînd, seara, doamna d'Orléans mă rugă să poftesc

în apartamentul ei. Acolo am găsit-o pe domnișoara de Chartres care se afla la picioarele mamei sale, pe care o ruga cu lacrimi fierbinți s-o lase să se spovedească și să se împărtășească la abația din Chelles. Mama ei se întoarse atunci spre mine și mă întrebă : „Ce credeți despre această cerere, *Madame ?*" „Eu cred, am răspuns eu, că te poți spovedi și împărtăși la fel de bine oriunde, că locul nu înseamnă nimic, și că totul depinde de încercarea prin care treci și de pregătire". Dar auzind cuvintele mele, domnișoara de Chartres și-a întețit rugăminții, și aceasta cu atîtea insistențe încît i-am spus mamei sale : „Vedeți, fiica mea, dumneavoastră sînteți cea care trebuie să decideți". „Ce să mai zic ! răspunse ducesa, biata copilă nu poate fi împiedicată, totuși, să se spovedească și să se împărtășească". Să se ducă așadar, reluai eu, și să dea Domnul să meargă acolo cu acest gînd !" „Vă jur, *Madame*, rosti atunci domnișoara de Chartres, că mă duc numai pentru Dumnezeu și că nici un gînd lumesc nu-mi poartă pașii într-acolo." Și atunci ne-a îmbrățișat, iar ieri dimineață la orele șapte a plecat.

— Ei bine ! știu toate astea, pentru că eu trebuia s-o conduc acolo, răspunse regentul. S-a întîmplat așadar ceva de atunci ?

— S-a întîmplat, reluă *Madame*. Ieri seara ea a trimis trăsura înapoi, dîndu-i poruncă vizitiului să ne înmîneze o scrisoare, adresată dumneavoastră, mamei sale și mie, în care ni se destăinuiește că întrucît a găsit în acest schit liniștea și pacea pe care nu spera să le întîlnească în lume, ea nu vrea să mai părăsească acest lăcaș.

— Și ce spune mama sa despre această hotărîre importantă ? întrebă regentul luînd scrisoarea.

— Mama sa ? reluă *Madame*. Mama sa este foarte mulțumită de această decizie, așa cred eu, dacă vreți să vă spun părerea mea. Pentru că ei îi plac mănăstirile și consideră o mare fericire pentru fiica sa intrarea în rîndul călugărițelor. Cît despre mine, eu spun că nu există fericire acolo unde nu este vocație.

Regentul citi și reciti scrisoarea ca pentru a ghici, în această simplă manifestare a dorinței exprimate de domnișoara de Chartres de a rămîne la Chelles, cauzele secrete care iscaseră această dorință ; apoi, după o clipă de me-

ditație tot atît de profundă ca și cînd ar fi fost vorba de soarta unei împărății, rosti :

— Aici există vreo decepție amoroasă. După cîte știți, mamă, Louise ar fi îndrăgostită de cineva ?

Și atunci *Madame* povesti regentului aventura de la Operă, și exclamația scăpată de pe buzele prințesei în entuziasmul față de frumosul tenor.

— Drace ! drace ! rosti regentul. Și ce-ați făcut, ducesa d'Orléans și dumneavoastră, în consiliul dumneavoastră matern ?

— L-am dat afară pe Cauchereau, și am oprit-o pe domnișoara de Chartres să mai meargă la Operă. Nu puteam să nu facem asta.

— Ei bine ! reluă regentul, nu e nevoie să căutăm mai departe : totul este aci. Trebuie s-o vindecăm cît mai repede de această fantezie.

— Și ce veți face în acest scop, fiul meu ?

— Voi merge chiar astăzi la abația din Chelles, și o voi descoase pe Louise ; dacă lucrul nu este decît un capriciu, îi voi lăsa capriciului răgazul de a trece. Are înaintea ei un an pentru a rosti jurămintele solemne spre a deveni călugăriță. Voi avea aerul că împărtășesc vocația ei, iar odată sosită clipa intrării în cinul călugăresc, ea va fi prima care va veni să ne roage s-o scoatem din încurcătura în care se va fi băgat. Dacă, dimpotrivă, lucrul este grav, atunci va fi cu totul altceva.

— Dumnezeule ! fiul meu ! rosti *Madame* ridicîndu-se. Gîndiți-vă că nenorocitul de Cauchereau nu are probabil nici un amestec în treaba asta, și că s-ar putea să nu știe nimic de pasiunea pe care a inspirat-o.

— Liniștiți-vă, mamă, răspunse prințul rîzînd de interpretarea tragică pe care palatina, cu ideile sale de dincolo de Rin, o dăduse acestor cuvinte. Nu voi reactualiza jalnica istorie a amanților de la Paraclet *. Vocea lui Cauchereau nici nu va pierde nici nu va cîștiga o singură notă în toată această aventură, și nu folosești pentru o prințesă de sînge aceleași mijloace ca pentru o mică tîrgoveață.

— Dar, pe de altă parte, rosti *Madame* aproape tot atît de înspăimîntată de indulgența reală a ducelui pe cît fusese de severitatea sa aparentă, nici slăbiciune !

---

* Mănăstire întemeiată de Abélard, lîngă Nogent-sur-Seine, și a cărei stareță a fost Héloïse.

— Mamă, zise regentul, în cazul cel mai rău, dacă ea trebuie să înșele pe cineva, aș prefera să fie vorba de soțul ei decît de Dumnezeu.

Și, sărutînd respectuos mîna mamei sale, o conduse spre ușă pe biata prințesă palatină, cu totul scandalizată de această ușurătate de moravuri, în mijlocul căreia muri fără să se fi putut obișnui vreodată cu ea. Apoi, după ce ieși prințesa, ducele d'Orléans se duse de se așeză iarăși în fața desenului său, fredonînd o arie din opera *Panthée,* pe care o compusese în colaborare cu Lafare.

Pe cînd traversa anticamera, *Madame* văzu venind spre ea un omuleț pierdut în niște cizme mari de călătorie și al cărui cap era ascuns în gulerul imens al unei redingote căptușite cu blană. Ajuns în dreptul ei, își scoase din mijlocul surtucului un cap mic cu nasul ascuțit, cu ochi ironici și cu o fizionomie ce ținea în același timp de a dihorului și de a vulpii.

— Ah ! ah ! exclamă palatina, tu ești, abate !

— Eu însumi, Alteța Voastră, și care tocmai am salvat Franța, doar atît !

— Da, răspunse palatina, am auzit ceva asemănător și am mai auzit că se foloseau niște otrăvuri în anumite boli. Tu trebuie să știi asta, Dubois, tu care ești fiu de spițer.

— *Madame,* răspunse Dubois, cu insolența sa obișnuită, poate că am știut-o, dar am uitat-o. După cum Alteța Voastră cunoaște, eu am părăsit foarte de tînăr leacurile tatălui meu, pentru a mă ocupa de educația fiului dumneavoastră.

— N-are nici o importanță, n-are nici o importanță, Dubois, zise palatina rîzînd, eu sînt mulțumită de zelul tău, și dacă se prezintă ocazia unei ambasade în China sau în Persia, am s-o cer regentului pentru tine.

— Și de ce nu în lună sau în soare ? reluă Dubois. Ați fi și mai sigură încă de a nu mă vedea înapoindu-mă de acolo.

Și salutînd-o cu aroganță pe *Madame,* după acest răspuns, fără a aștepta ca ea să-i dea permisiunea să se retragă, așa cum poruncea eticheta, se răsuci pe călcîie și, fără măcar să ceară a fi primit, întră în cabinetul regentului.

XXIII

ABATELE DUBOIS

Toată lumea cunoaşte începuturile abatelui Dubois, aşadar nu ne vom extinde asupra biografiei anilor tinereţii sale, pe care o vom găsi în toate memoriile epocii, şi în special în acelea ale neîndurătorului Saint-Simon.

Dubois nu a fost deloc calomniat : era un lucru imposibil. Numai că s-a spus despre el tot răul pe care îl merita, şi nu s-a spus tot binele care s-ar fi putut spune. Exista în antecedentele sale şi în acelea ale lui Alberoni, rivalul său, o mare asemănare ; dar, trebuie să o spunem, geniul era de partea lui Dubois, şi în această îndelungată luptă cu Spania, pe care natura subiectului nostru ne sileşte să o schiţăm doar, întregul avantaj a fost al fiului spiţerului împotriva feciorului grădinarului. Dubois îl preceda pe Figaro, căruia poate i-a slujit de tip ; dar, mai fericit decît el, trecuse de la slujba bisericească în salon şi din salon în sala tronului.

Toate aceste avansări succesive răsplătiseră nu numai servicii particulare, ci şi servicii publice : era unul dintre acei oameni care, pentru a ne sluji de expresia domnului de Talleyrand, nu parvin, ci sosesc.

Ultima lui negociere era capodopera sa : era mai mult decît ratificarea tratatului de la Utrecht, era un tratat şi mai avantajos pentru Franţa. Împăratul nu numai că renunţa la toate drepturile sale asupra coroanei Spaniei, după cum Filip al V-lea renunţase la toate drepturile sale asupra coroanei Franţei, ba chiar intra, cu Anglia şi Olanda, în liga formată în acelaşi timp împotriva Spaniei la miazăzi, şi împotriva Suediei şi Rusiei la miazănoapte.

Diviziunea celor cinci sau şase state mari ale Europei era stabilită prin acest tratat pe o bază atît de justă şi de solidă, încît după o sută douăzeci de ani de războaie, de revoluţii şi de răsturnări, toate aceste state, mai puţin Imperiul, se regăsesc astăzi aproape în aceeaşi situaţie în care se aflau atunci.

Regentul, care din fire nu împingea prea departe severitatea principiilor, îl iubea pe acest om care îi făcuse educaţia, şi a cărui situaţie înaltă i-o făcuse el. Regentul aprecia calităţile pe care le avea Dubois şi nu îndrăznea să condamne prea aspru cele cîteva vicii de care nu era

lipsit. Cu toate acestea, între regent și Dubois exista o prăpastie : viciile și virtuțile regentului erau acelea ale unui mare senior, calitățile și defectele lui Dubois acelea ale unui lacheu. De aceea zadarnic îi spunea regentul, cu prilejul fiecărei noi favori pe care i-o acorda :

— Dubois, Dubois, fii cu mare băgare de seamă la ce ți-am dat : nu-i decît o haină de lacheu pe care ți-o pun pe spinare !

Dubois, căruia îi păsa de dar și nu de chipul în care era făcut acesta, îi răspundea cu o strîmbătură de maimuță și cu niște bîlbîieli de pedant caraghios care îi erau proprii :

— Eu sînt valetul dumneavoastră, monseniore. Îmbrăcați-mă mereu tot așa.

Altminteri, Dubois îl iubea mult pe regent și îi era cum nu se poate mai devotat. El pricepea bine că numai această mînă puternică îl susținea deasupra cloacii din care ieșise, și în care, urît și disprețuit cum era de toți, un semn al stăpînului putea să-l facă să se prăvale din nou. El veghea așadar cu un interes cu totul personal asupra dușmăniilor și comploturilor cărora putea să le cadă victimă prințul, și nu o dată, cu ajutorul unei contra-polițiii adeseori mai bine slujită decît aceea a locotenentului general — și care ajungea, prin doamna de Tencin, pînă la cele mai înalte trepte ale aristocrației, și prin cumătra Fillon, pînă în straturile cele de mai jos ale societății — el dejucase conspirații despre care *messir* Voyer d'Argenson nu auzise nici măcar o vorbuliță.

De aceea regentul, care aprecia serviciile de toate felurile pe care Dubois i le adusese și putea să i le aducă încă, îl primi pe abatele ambasador cu brațele deschise. De cum îl văzu intrînd, se ridică, și contrar acelor prinți mediocri care, pentru a micșora recompensa, scad valoarea serviciilor aduse, îi spuse voios :

— Dubois, tu ești cel mai bun prieten al meu, iar tratatul cuadruplei alianțe va fi mai de folos regelui Ludovic al XV-lea decît toate victoriile bunicului său Ludovic al XIV-lea.

— Perfect ! rosti Dubois, dumneavoastră îmi recunoașteți meritele, monseniore, dar din nenorocire lucrurile nu stau la fel cu toată lumea.

— Ah ! ah ! zise regentul. Ai întîlnit-o cumva pe mama mea ? Adineauri a ieșit de aici.

— Tocmai, şi era aproape ispitită să se reîntoarcă pentru a vă cere, dată fiind frumoasa izbîndă a ambasadei mele, să-mi încredinţaţi alta în China sau în Persia.

— Ce vrei ? Bietul meu abate, reluă rîzînd prinţul, mama mea e plină de prejudecăţi, şi ea nu te va ierta niciodată că ai făcut din fiul ei un asemenea elev. Dar linişteşte-te, abate, eu am nevoie de tine aici.

— Şi Maiestatea Sa cum stă cu sănătatea ? întrebă Dubois, cu un surîs plin de o detestabilă speranţă. Era tare şubredă în momentul în care am plecat !

— Bine, abate, foarte bine, răspunse cu gravitate prinţul. Dumnezeu ni-l va păstra, nădăjduiesc, spre fericirea Franţei şi spre ruşinea calomniatorilor noştri.

— Şi monseniorul îl vede pe rege, ca de obicei, în fiecare zi ?

— L-am văzut şi ieri, ba chiar i-am vorbit despre tine.

— Ei aş ! Şi ce i-aţi spus ?

— I-am spus că probabil în acele clipe tocmai îi asigurai liniştea domniei.

— Şi ce a răspuns regele ?

— Ce a răspuns ? A răspuns, scumpul meu, că nu-i credea pe abaţi atît de folositori.

— Maiestatea Sa e deşteaptă foc ! Şi bătrînul Villeroi se afla fără îndoială acolo ?

— Ca totdeauna.

— Va trebui într-o bună zi, cu permisiunea Alteţei Voastre, să-l trimit pe acest bătrîn caraghios la plimbare tocmai la capătul celălalt al Franţei. Începe să mă plictisească, din devotament faţă de dumneavoastră, cu insolenţa sa !

— Nu te sinchisi, Dubois, nu te sinchisi ; orice lucru va veni la timpul său.

— Chiar şi arhiepiscopia mea ?

— Fiindcă veni vorba, ce-i cu această nouă nebunie ?

— Nouă nebunie, monsenioare ? Pe cuvîntul meu de onoare ! Nimic nu-i mai serios.

— Cum ! Scrisoarea aceasta a regelui Angliei care îmi cere o arhiepiscopie pentru tine...

— Oare Alteţa Voastră nu a recunoscut stilul ?

— Tu eşti cel care a dictat-o, ticălosule !

— Lui Néricault Destouches, care l-a pus pe rege s-o semneze.

— Şi regele a semnat-o aşa, fără să spună nimic ?

— Ba nu ! „Cum vreți oare, a spus el poetului nostru, ca un prinț protestant să se amestece în numirea unui arhiepiscop în Franța ? Regentul are să citească recomandarea mea, va rîde de ea și nu va face nimic din ceea ce îl rog.“ „Ba bine că nu, Sire“, a răspuns Destouches, care, pe legea mea, are mai mult spirit decît folosește în piesele lui, regentul va rîde de recomandare, dar după ce va fi rîs, are să facă ceea ce îi va cere Maiestatea Voastră.“

— Destouches a mințit !

— Destouches nu a vorbit niciodată atît de adevărat, monseniore.

— Tu, arhiepiscop ! Regele George ar merita, ca răsplată, să-i aleg vreo secătură de teapa ta pentru arhiepiscopia din York, atunci cînd va ajunge vacantă.

— Vă desfid să-mi găsiți perechea. Nu cunosc decît un om...

— Și cine-i acesta ? Aș fi tare curios să-l cunosc.

— Oh ! E inutil. Este bine aranjat, și, cum locul său este bun, nu l-ar schimba pentru toate arhiepiscopiile din lume.

— Obraznicul !

— Pe cine sînteți așadar supărat, monseniore ?

— Pe un caraghios care vrea să fie arhiepiscop și care nu a primit nici măcar prima împărtășanie.

— Ei bine ! Nu voi fi decît mai bine pregătit astfel.

— Dar sub-diaconia, diaconia, preoția ?

— Aida de ! Vom găsi lesne vreun rasolitor de liturghii, vreun frate Jean des Entommeurs * care mi le va da pe toate, într-un ceas.

— Mă prind pe orice că nu-l vei găsi.

— S-a și găsit !

— Și cine-i acesta ?

— Primul preot miluitor al dumneavoastră, episcopul de Nantes, Tressan.

— Poznașul are răspuns la toate. Dar căsătoria ta ?

— Căsătoria mea ?

— Da, doamna Dubois !

— Doamna Dubois ? Nu cunosc așa ceva !

— Cum, nenorocitule ! Nu cumva ai asasinat-o ?

---

* Fratele Jean des Entommeurs, personaj al lui Rabelais : călugăr vesel și arțăgos, pentru care Gargantua a pus să se construiască abația din Thélème (n. trad.).

— Monseniorul uită că nu sînt mai mult de trei zile de cînd a dat ordin să i se plătească pensia pe un trimestru, și pe care o primește din tezaurul Alteței Sale ?

— Și dacă vine să se opună la obținerea arhiepiscopiei tale ?

— O desfid ! Nu are probe.

— Poate căpăta o copie de pe actul tău de căsătorie.

— Nu există copie fără de original.

— Și originalul ?

— Iată-i resturile aici, spuse Dubois scoțînd din portofoliu o bucată de hîrtie ce conținea un pic de cenușă.

— Cum ! mizerabile ! Și nu ți-e teamă că te voi trimite la galere ?

— Dacă aveți poftă de așa ceva, momentul este prielnic, întrucît aud vocea locotenentului de poliție în anticamera dumneavoastră.

— Cine a pus să-l cheme ?

— Eu.

— Pentru ce motiv ?

— Să-i trag o praftoriță.

— Pe ce chestie ?

— O să aflați. Deci, ne-am înțeles, iată-mă arhiepiscop.

— Și ți-ai și pus ochii pe o arhiepiscopie ?

— Da, m-am decis pentru Cambrai.

— La dracu ! știu că-ți plac lucrurile fine...

— Oh ! Dumnezeule ! Nu l-am ales pentru veniturile pe care le produce, ci pentru onoarea de a-i succeda lui Fénelon.

— Și asta ne va aduce fără îndoială un nou *Télémaque ?*

— Da, dacă Alteța Voastră îmi găsește o singură Penelopă în tot regatul.

— Pentru că veni vorba de Penelopa, știi că doamna de Sabran...

— Eu știu totul.

— Ah, așa ! Abate, poliția ta e prin urmare totdeauna strașnic de bine organizată ?

— Aveți să apreciați singur acest lucru.

Dubois întinse mîna către un șnur de sonerie ; clopoțelul răsună, un ușier își făcu apariția.

— Introdu-l pe domnul locotenent general, zise Dubois.

— Dar, ia ascultă, abate, reluă regentul, mi se pare că tu eşti cel ce ordonă acum aici !

— Este spre binele dumneavoastră, monseniore. Lăsaţi-mă să acţionez.

— Acţionează atunci, zise regentul, trebuie să ai indulgenţă faţă de noii sosiţi.

Messir Voyer d'Argenson pătrunse în cabinet. Era egalul lui Dubois în privinţa urîţeniei ; numai că urîţenia sa prezenta un tip cu totul opus : era burduhănos, mare, greu, purta o perucă imensă, avea nişte sprîncene groase, zbîrlite, şi nu se întîmpla niciodată să nu fie luat drept diavolul în persoană de către copiii care îl vedeau pentru întîia oară. Altminteri, docil, activ, abil, intrigant, şi făcîndu-şi destul de conştiincios datoria cînd nu era abătut de la obligaţiile sale nocturne de vreo preocupare galantă.

— Domnule locotenent general, zise Dubois fără să-i lase lui d'Argenson nici măcar timpul necesar pentru a-şi termina salutul, iată pe monseniorul care nu are secrete faţă de mine, şi care a trimis să vă caute pentru a-mi spune în ce costum a ieşit el ieri seara, în ce casă şi-a petrecut noaptea, şi ce i s-a întîmplat după ce a ieşit din această casă. Dacă nu aş fi sosit chiar în această clipă de la Londra, nu v-aş mai fi pus toate aceste întrebări. Dar înţelegeţi, întrucît călătoream în acele ore cu mare iuţeală pe drumul de la Calais la Paris, eu nu pot să ştiu nimic.

— Dar, răspunse d'Argenson, care presupunea că toate aceste întrebări ascundeau vreo capcană, s-a întîmplat oare ceva extraordinar ieri seară ? În ceea ce mă priveşte, trebuie să mărturisesc că nu am primit nici un raport. În orice caz, nădăjduiesc, nu s-a întîmplat nici un accident monseniorului ?

— Oh ! Dumnezeule ! Nu, nici unul. Numai că monseniorul, care ieşise ieri la orele opt seara, îmbrăcat ca ofiţer din regimentul de gardă francez, pentru a se duce să supeze la doamna de Sabran, era cît pe aci să fie răpit pe cînd ieşea de la ea.

— Răpit ! rosti cu vioiciune d'Argenson pălind, în timp ce regentul scotea o exclamaţie de uimire. Răpit ! şi de cine ?

— Ah ! zise Dubois, iată ce ignorăm şi ceea ce ar fi trebuit să ştiţi, dumneavoastră, domnule locotenent general, dacă, în loc să menţineţi ordinea în noaptea trecută, nu

v-aţi fi dus să petreceţi la mănăstirea Madeleine din Traisnel.

— Cum, d'Argenson ! zise regentul izbucnind în rîs, dumneavoastră, un magistrat serios, să daţi asemenea exemple ! Ah ! fiţi liniştit, pe viitor vă voi primi într-adevăr, dacă, aşa cum aţi procedat pe timpul răposatului rege, veţi veni să-mi aduceţi la sfîrşitul anului relatarea detaliată, pe zile, a faptelor mele.

— Monseniore, reluă bîlbîindu-se locotenentul general, sper că Alteţa Voastră nu crede un singur cuvînt din ceea ce îi spune domnul abate Dubois.

— Hei ! Cum, nefericitule, în loc să-ţi exprimi regretul pentru ignoranţa dumitale, mă contrazici cu atîta tărie ! Monseniore, vreau să vă conduc în seraiul lui d'Argenson : o stareţă de douăzeci şi şase de ani şi cîteva novice de cincisprezece ; un budoar încîntător căptuşit cu stofă de India şi chilii tapetate cu pînză pictată ! Oh ! domnul locotenent de poliţie se achită minunat de obligaţii, şi cincisprezece la sută din veniturile loteriei acolo au intrat.

Regentul se strîmba de rîs văzînd figura răvăşită a lui d'Argenson.

— Dar, reluă locotenentul de poliţie — încercînd să readucă discuţia asupra celuilalt subiect, mai umilitor pentru el, totuşi mai puţin dezagreabil — nu aveţi un merit deosebit, domnule abate, să cunoaşteţi amănuntele unei întîmplări pe care v-a povestit-o fără îndoială monseniorul.

— Pe onoarea mea ! d'Argenson, exclamă regentul, nu i-am spus măcar un cuvînt despre această întîmplare.

— Dar isprăviţi odată, domnule locotenent ! Tot monseniorul este oare cel care mi-a povestit istoria acelei novice de la mănăstirea maicilor ospitaliere din foburgul Saint-Marceau pe care voiaţi s-o răpiţi peste zidul mănăstirii ? Oare monseniorul e acela care mi-a vorbit de casa pe care aţi construit-o, sub un nume fals, şi avînd zidul despărţitor comun cu zidul mănăstirii Madeleine, astfel încît puteţi intra acolo la orice oră, printr-o uşă ascunsă într-un garderob şi care dă în sacristia capelei prea-fericitului sfînt Marcu, patronul dumneavoastră ? În sfîrşit, tot monseniorul este acela care mi-a spus că ieri Înălţimea Voastră şi-a petrecut seara punînd să i se scarpine tălpile picioarelor şi să i se citească, de către miresele Domnului,

jalbele pe care Înălțimea Sa le primise în cursul zilei ? Dar nu, toate astea, scumpul meu locotenent, înseamnă doar începuturile meseriei, iar cel care nu ar ști decît astea, nu ar fi demn, așa socotesc eu, nici să vă desfacă șireturile de la pantofi.

— Ascultați, domnule abate, răspunse locotenentul de poliție reluîndu-și tonul serios ; dacă tot ceea ce mi-ați spus cu privire la monsenior este adevărat, lucrul este grav, și este vina mea că nu-l știu, atunci cînd altul îl știe. Dar nu e timpul pierdut : vom cunoaște vinovații, și îi vom pedepsi așa cum merită.

— Însă, spuse regentul, nu trebuie nici să acordăm prea multă importanță acestui fapt : erau fără îndoială cîțiva ofițeri beți care credeau că fac o glumă unuia dintre camarazii lor.

— Este o frumoasă și strașnică conspirație, monseniore, reluă Dubois, și care pleacă de la ambasada Spaniei, trecînd pe la Arsenal, pentru a ajunge la Palais-Royal.

— Iarăși, Dubois !

— Mereu, monseniore !

— Și dumneavoastră, d'Argenson, care este opinia dumneavoastră în această privință ?

— Că inamicii dumneavoastră sînt capabili de orice, monseniore. Dar noi le vom dejuca comploturile, oricare ar fi ele, vă dau cuvîntul meu !

În acest moment, ușa se deschise, iar ușierul de serviciu anunță pe Alteța Sa, monseniorul duce du Maine, care venea pentru consiliu, și care, în calitatea sa de prinț de sînge, avea privilegiul de a nu aștepta. El înaintă cu acel aer timid și neliniștit care îi era firesc, aruncînd o privire piezișă asupra celor trei persoane în fața cărora se găsea, ca pentru a descoperi ce chestiune îi preocupa în clipa sosirii sale. Regentul îi înțelese gîndul.

— Fiți binevenit, vere, îi spuse el. Ascultați, iată doi oameni răi pe care îi cunoașteți, și care mă încredințau chiar în acest moment că dumneavoastră conspirați împotriva mea.

Ducele du Maine deveni palid ca moartea și, simțind că i se înmoaie picioarele, se sprijini de bastonul în formă de cîrjă pe care îl purta de obicei.

— Și sper, monseniore, răspunse el cu o voce căreia în zadar încerca să-i redea fermitatea, că nu ați dat crezare unei asemenea calomnii ?

— Oh ! Dumnezeule, nu, răspunse în chip neglijent regentul. Dar, ce vreţi ? Am de-a face cu doi încăpăţînaţi care pretind că vă vor surprinde într-o zi asupra faptului. Eu nu cred nimic din toate acestea. Dar cum eu sînt un jucător care rămîne impasibil atît la cîştig cît şi la pierdere, fie ce-o fi, eu vă previn. Apăraţi-vă aşadar împotriva lor, căci sînt nişte cumetri vicleni, vă asigur.

Ducele du Maine tocmai îşi descleşta dinţii spre a răspunde cu vreo scuză banală, cînd uşa se deschise din nou şi uşierul anunţă în mod succesiv pe domnul duce de Bourbon, domnul prinţ de Conti, domnul duce de Saint-Simon, domnul duce de Guiche, căpitanul regimentelor de gardă, domnul duce de Noailles, preşedintele consiliului finanţelor, domnul duce d'Antin, supraintendentul administraţiei, mareşalul d'Uxelles, preşedintele afacerilor străine, episcopul de Troyes, marchizul de Lavrillière, marchizul d'Effiat, ducele de Laforce, marchizul de Torcy, şi mareşalii de Villeroi, d'Estrées, de Villars et de Bezons.

Întrucît aceste grave personaje erau convocate pentru a examina tratatul cuadruplei alianţe, adus de Dubois de la Londra, şi întrucît tratatul cuadruplei alianţe nu figurează decît într-un mod cu totul secundar în istoria pe care ne-am luat obligaţia să o povestim, cititorii noştri ne vor încuviinţa să părăsim somptuosul cabinet din Palais-Royal pentru a-i readuce în săraca mansardă din strada du Temps-Perdu.

XXIV

CONJURAŢIA SE REIA

D'Harmental, după ce şi-a pus pălăria de pîslă şi mantia pe un scaun, pistoalele pe noptieră şi şi-a strecurat spada sub perna de la căpătîi, se aruncase complet îmbrăcat pe pat, şi atît de mare este puterea unei constituţii viguroase, încît, mai fericit decît Damocles, adormise, deşi, la fel ca lui Damocles, o spadă ce se ţinea numai într-un fir îi atîrna deasupra capului.

Cînd se trezi, era ziua namiaza mare, şi întrucît în ajun, prins de preocupările sale, uitase să închidă jaluzelele, primul lucru pe care îl văzu a fost o rază de soare

care se juca voios prin cameră, trasînd de la fereastră pînă la uşă o linie strălucitoare de lumină în care fluturau mii de grăuncioare nespus de mici. D'Harmental crezu că visase, regăsindu-se calm şi liniştit în cămăruţa sa atît de albă şi de curată, în timp ce, după toate probabilităţile, ar fi trebuit să se afle, la aceeaşi oră, în vreo temniţă întunecoasă şi tristă. O clipă el se îndoi de realitate, concentrîndu-şi toate gîndurile asupra a ceea ce se petrecuse seara, în ajun. Dar toate erau acolo, panglica de culoarea macului pe scrin, pălăria de pîslă şi mantia pe scaun, pistoalele pe noptieră, şi spada sub perna de la căpătîi ; şi el însuşi, d'Harmental, ca o ultimă dovadă, în cazul în care toate celelalte dovezi ar fi fost insuficiente, se revedea în costumul său din ajun pe care nu-l părăsise de teama de a nu fi trezit brusc din somn, în toiul nopţii, de vreo vizită neplăcută.

D'Harmental sări jos din pat. Prima sa privire a fost către fereastra vecinei sale. Fereastra era deja deschisă şi puteai s-o vezi pe Bathilde mergînd încoace şi încolo prin cameră. A doua privire şi-a îndreptat-o către oglindă, iar oglinda îi spuse că îi pria de minune conspiraţia. Într-adevăr, chipul îi era mai palid ca de obicei, şi, prin urmare, mai interesant ; ochii îi erau un pic febrili, şi, prin urmare, mai expresivi ; astfel încît era evident că în momentul în care şi-ar trece pieptenele prin păr şi ar schimba cravata mototolită cu alta, ţinînd seama şi de mica scrisoare pe care Bathilde o primise în ajun, el ar deveni incontestabil în ochii ei un personaj dintre cele mai interesante. D'Harmental nu-şi spuse toate acestea cu voce tare, nu şi le spuse nici chiar foarte încet, dar instinctul periculos care ne împinge sărmanele noastre suflete la pieire îi şopti aceste gînduri minţii, — nedesluşite, vagi, incomplete, este adevărat, dar destul de precis totuşi pentru ca el să se gătească şi să se aranjeze cu intenţia de a-şi asorta îmbrăcămintea cu mina de pe faţa sa, adică un costum în întregime negru succedă costumului său închis, buclele deranjate fură înnodate din nou cu o încîntătoare neglijenţă, iar vesta i se întredeschise cu doi nasturi mai mult ca de obicei, pentru a face loc jaboului, care i se revărsă peste piept cu o nepăsare plină de cochetărie.

Toate acestea au fost făcute neintenționat și cu aerul cel mai nepăsător, deși sufletul îi era pradă grijilor, întrucît d'Harmental, oricît de brav ar fi fost, nu uita că dintr-un moment într-altul puteau veni să-l aresteze. Dar pregătirile minuțioase au fost săvîrșite din instinct, astfel încît în momentul în care cavalerul ieși din cămăruța ce îi slujea de cabinet de toaletă și aruncă o privire spre oglindă, el își surîse cu o melancolie care sporea farmecul și așa atît de real al fizionomiei sale. Nu putea să se înșele asupra acestui surîs, și se duse de îndată la fereastră și o deschise.

Poate că Bathilde își făurise și ea multe proiecte cu privire la clipa în care avea să-și revadă vecinul ; poate că pusese la cale o apărare frumoasă care consta în a nu privi spre cavaler sau în a-și închide fereastra după o simplă reverență ; dar la zgomotul făcut de fereastra vecinului ce se deschidea, totul fu uitat, și ea se repezi la fereastră exclamînd :

— Ah ! iată-vă ! Dumnezeule ! Cît rău mi-ați făcut, domnule !

Această exclamație însemna de zece ori mai mult decît sperase d'Harmental. De aceea, dacă pregătise și el cîteva fraze bine cumpănite și elocvente, ceea ce era probabil, aceste fraze îi zburară pe dată din minte, și împreunîndu-și mîinile, exclamă la rîndul său :

— Bathilde ! Bathilde ! Sînteți așadar tot atît de bună pe cît sînteți de frumoasă ?

— Pentru ce bună ? întrebă Bathilde. Nu mi-ați spus că dacă eu sînt orfană, dumneavoastră sînteți fără de părinți ? Nu mi-ați spus oare că eu sînt sora dumneavoastră și că dumneavoastră sînteți fratele meu ?

— Și atunci, Bathilde, v-ați rugat pentru mine ?

— Toată noaptea, spuse roșind tînăra.

— Și eu care mulțumeam hazardului că m-a salvat, în timp ce datoram totul rugăciunilor unui înger !

— Așadar primejdia a trecut ? exclamă cu vioiciune Bathilde.

— Noaptea care a trecut a fost întunecoasă și tristă, răspunse d'Harmental. Acum, dimineața, totuși, am fost trezit de o rază de soare ; dar nu trebuie decît un nor, pentru ca ea să dispară. Tot astfel este și cu primejdia în care m-am aflat : a trecut pentru a face loc unei plăceri nespus de mari, Bathilde, aceea de a fi sigur că v-ați

gîndit la mine ; dar primejdia poate reveni. Şi, ia staţi, reluă el auzind paşii unei persoane ce urca scara, iat-o, poate că vine să bată la uşă !

În acest moment, într-adevăr, trei lovituri se auziră bătînd în uşa cavalerului.

— Cine-i acolo ? întrebă d'Harmental de la fereastră, cu un glas în care întreg curajul său nu putea împiedica să nu răzbească un pic de emoţie.

— Un prieten ! i se răspunse.

— Ei bine ? întrebă Bathilde cu îngrijorare.

— Ei bine ! tot graţie dumneavoastră, Dumnezeu continuă să mă protejeze. Cel care bate este un prieten. Încă o dată mulţumesc, Bathilde !

Şi cavalerul îşi închise din nou fereastra, trimiţînd fetei un ultim salut care semăna tare mult cu o sărutare.

Apoi se duse să deschidă abatelui Brigaud, care, începînd să se impacienteze, se pornise să bată încă o dată.

— Ei bine ! rosti abatele, pe chipul căruia era cu neputinţă să citeşti cea mai mică schimbare. Ce ni se întîmplă dar, scumpul meu pupil, de ne-am închis aşa cu încuietori şi cu zăvoare ? Pentru a vă face oare o idee prealabilă despre Bastilia ?

— Opriţi-vă, destul ! abate ! replică d'Harmental cu o voce atît de veselă şi cu un chip aşa de voios încît ai fi spus că voia să se ia la întrecere cu Brigaud în privinţa impasibilităţii, fără glume de-alde astea, vă rog, ar putea să ne aducă nenorocire !

— Dar ia uite, ia uite ! exclamă Brigaud aruncîndu-şi privirile în jurul său ; nu s-ar spune oare că intri la un conspirator ? Pistoale pe noptieră, o spadă sub perna de la căpătîi, şi pe scaunul ăsta o pălărie de pîslă şi o mantie ! Ah ! scumpul meu pupil, scumpul meu pupil, o cam luaţi razna, mi se pare. Haideţi, puneţi toate astea iarăşi la locul lor, încît nici eu să nu-mi pot da seama, cînd vin să vă fac vizita părintească, despre ceea ce se petrece aici cînd nu sînt de faţă !

D'Harmental se supuse, admirînd în acelaşi timp calmul acestei feţe bisericeşti, pe care sîngele său rece, de militar, cu mare greutate putea să-l atingă.

— Bine, bine, rosti Brigaud urmărindu-l din ochi. Ah, şi această fundă de prins la umăr, pe care aţi uitat-o, şi care nu v-a fost niciodată destinată, căci, naiba să mă ia ! este de pe vremea cînd purtaţi rochiţă de fetiţă !

Haideți, haideți, puneți-o și pe ea la locul ei ; cine știe, ați putea să aveți nevoie de ea.

— Eh ! pentru ce, abate ? întrebă rîzînd d'Harmental, ca să mă duc dimineața cu ea la ceremonialul sculării regentului ?

— Eh ! Dumnezeule, nu, ci pentru a da un semnal vreunui brav om care trece pe stradă. Haideți, puneți-o și pe asta unde trebuie !

Scumpul meu abate, zise d'Harmental, dacă nu sînteți diavolul în persoană, sînteți cel puțin una din cele mai intime cunoștințe ale sale.

— Ei nu ! pentru Dumnezeu, nu ! Eu sînt un biet om simplu ce își vede liniștit de drum, și care, pe cînd merge, privește la dreapta și la stînga, în sus și în jos, asta-i tot. Ce mi-e și cu fereastra asta... Ce dracu ! iată o rază primăvăratică, prima care vine să bată smerit la această fereastră, și dumneavoastră nu-i deschideți. S-ar spune că vă este teamă să nu fiți văzut, pe cuvîntul meu de onoare ! Ah ! iertați-mă, nu știam că în clipa în care fereastra dumneavoastră se deschide, acest fapt duce la închiderea alteia.

— Scumpul meu tutore, sînteți plin de duh, răspunse d'Harmental, dar de o teribilă indiscreție ! În așa măsură, încît dacă ați fi mușchetar în loc de a fi abate, v-aș provoca la duel.

— M-ați provoca la duel ! Și pentru ce dracu, scumpul meu ? Pentru că vreau să vă netezesc drumul norocului, al gloriei și al dragostei poate ! Ah ! ar fi o monstruoasă ingratitudine !

— Ei bine, nu ! Să fim prieteni, abate, reluă d'Harmental întinzîndu-i mîna. Și acum, nu m-aș supăra să aflu cîteva vești.

— Despre ce ?

— Mai știu eu ! despre strada des Bons-Enfants, unde a fost mare tămbălău, după cîte mi s-a spus ; despre Arsenal, unde îmi închipui că doamna du Maine dădea o serată ; și chiar despre regent, care, dacă e să cred într-un vis pe care l-am avut, s-a înapoiat la Palais-Royal foarte tîrziu și un pic agitat.

— Ei bine ! Totul a mers de minune : zgomotul din strada des Bons-Enfants, dacă totuși a fost așa ceva, s-a potolit cu desăvîrșire în dimineața aceasta. Doamna du Maine, pe cît de mare îi este recunoștința față de cei pe

care treburi importante i-au reținut departe de Arsenal, pe atît de mare, sînt sigur, îi este în adîncul sufletului disprețul față de aceia care au venit la serată. În sfîrșit, regentul, ca de obicei, visînd noaptea trecută că era regele Franței, a și uitat că ieri seară era cît pe aci să devină prizonierul regelui Spaniei. Acum trebuie s-o luăm de la început.

— Ah ! iertați-mă, abate, rosti d'Harmental. Dar cu permisiunea dumneavoastră, este rîndul celorlalți. Nu aș fi supărat dacă m-aș odihni puțin.

— La dracu ! Iată ceva care se împacă tare rău cu vestea pe care v-o aduc.

— Și ce veste îmi aduceți ?

— Că noaptea trecută s-a decis să plecați cu diligența, în dimineața aceasta, în Bretania.

— În Bretania, eu ? Și ce vreți să fac în Bretania ?

— O veți ști cînd veți fi acolo !

— Și dacă nu-mi place să plec ?

— Veți reflecta și veți pleca totuși.

— Și la ce să reflectez ?

— Veți reflecta că ar fi o faptă de nebun să întrerupeți o acțiune ce se apropie de sfîrșit, pentru o dragoste care nu se află decît la începuturile sale, și să părăsiți interesele unei prințese de sînge pentru a cuceri bunăvoința unei tinere ușuratice.

— Abate ! exclamă d'Harmental.

— Oh ! Să nu ne supărăm, scumpul meu cavaler, reluă Brigaud, ci să raționăm. V-ați angajat în mod voluntar în afacerea pe care o urmărim, și ați promis să ne ajutați s-o ducem la bun sfîrșit. Ar fi loial oare să ne lăsați acum pradă înfrîngerii ? Ce dracu ! scumpul meu pupil, oricine trebuie să aibă ceva mai mult șir în ideile sale, sau să nu se amestece să conspire.

— Și tocmai pentru că am șir în ideile mele, reluă d'Harmental, de aceea, de data aceasta ca și rîndul trecut, înainte de a întreprinde ceva nou, vreau să știu ceea ce întreprind. M-am oferit pentru a fi brațul, este adevărat ; dar, înainte de a lovi, brațul vrea să știe ce a decis capul. Îmi risc libertatea, îmi risc viața, risc ceva care poate îmi este și mai prețios încă. Vreau să risc toate acestea cum

știu eu, cu ochii deschiși și nu închiși. Spuneți-mi mai întîi ce urmează să fac în Bretania, și apoi, ei bine, poate că voi merge.

— Ordinele dumneavoastră sună că vă veți duce la Rennes. Acolo, veți rupe sigiliile acestei scrisori, și veți găsi în ea instrucțiunile dumneavoastră.

— Ordinele mele ! instrucțiunile mele !

— Dar nu sînt oare aceștia termenii de care se servește generalul față de ofițerii săi, iar militarii au ei obiceiul să discute comenzile care li se dau ?

— Nu, cînd ei se află în rîndurile armatei ; însă eu, eu nu mai sînt.

— Este adevărat ! uitasem să vă spun că ați reintrat în rîndurile sale.

— Eu ?

— Da, dumneavoastră. Chiar am brevetul dumneavoastră în buzunar. Iată-l.

Și Brigaud scoase din buzunar un pergament pe care i-l prezentă împăturit lui d'Harmental ; acesta despături încet pergamentul întrebîndu-l din priviri pe Brigaud.

— Un brevet ! exclamă cavalerul ; un brevet de colonel al unuia din cele patru regimente de carabinieri ! Și cine îmi acordă acest brevet ?

— Priviți semnătura, la naiba !

— Louis-Auguste ! domnul duce du Maine !

— Ei bine ! Ce e de mirare aici ? În calitatea sa de comandant al artileriei nu dispune el oare de numirile în douăsprezece regimente ? El vă dă un regiment, în locul celui care v-a fost retras, asta-i totul. Și, în calitate de general al dumneavoastră, vă trimite în misiune. Să aibă oare militarii obiceiul de a refuza într-un asemenea caz onoarea pe care le-a făcut-o șeful lor gîndindu-se la ei ? Eu, eu sînt față bisericească, și nu mă pricep în treburile astea.

— Nu, scumpul meu abate, nu ! exclamă d'Harmental. Dimpotrivă, datoria oricărui ofițer al regelui este de a da ascultare șefului său.

— Fără a mai socoti, reluă în chip neglijent Brigaud, că în situația în care conspirația nu ar izbuti, dumneavoastră nu ați făcut decît să vă supuneți ordinelor care vi

s-au dat, şi că puteţi arunca asupra altuia întreaga responsabilitate a acţiunilor dumneavoastră.

— Abate ! exclamă a doua oară d'Harmental.

— La naiba ! nu o să... Eu vă fac să simţiţi pintenul !

— Da, scumpul meu abate, da, mă duc... Scuzaţi-mă. Dar, ce mai, sînt momente în care sînt pe jumătate nebun. Iată-mă la ordinele domnului du Maine, sau mai degrabă ale doamnei. Nu o voi vedea oare înainte de plecare pentru a-i cădea la genunchi, pentru a-i săruta poala rochiei, pentru a-i spune că sînt gata să-mi dau viaţa la un cuvînt al său ?

— Aida de, iată că o să cădem în exagerarea opusă ! Dar nu, nu trebuie să vă daţi viaţa, trebuie să trăiţi, să trăiţi pentru a triumfa asupra duşmanilor noştri, şi pentru a purta o uniformă frumoasă cu care veţi suci capul tuturor femeilor.

— Oh ! scumpul meu Brigaud, nu există decît una căreia vreau să-i plac.

— Ei bine ! o să plăceţi acesteia mai întîi şi celorlalte după aceea.

— Şi cînd trebuie să plec ?

— Chiar în această clipă.

— Nu-mi acordaţi măcar o jumătate de oră ?

— Nici un minut !

— Dar nu am luat dejunul.

— Vă iau cu mine şi vom dejuna împreună.

— Nu am aici decît două sau trei mii de franci, şi nu e destul.

— Vă veţi găsi solda pe un an în lada din trăsura dumneavoastră.

— Haine ?...

— Cuferele vă sînt pline cu haine. Nu aveam oare măsurile dumneavoastră, şi aţi fost cumva nemulţumit de croitorul meu ?

— Dar cel puţin, abate, cînd am să mă întorc ?

— De astăzi în şase săptămîni, zile numărate, doamna ducesă du Maine vă aşteaptă la Sceaux.

— Însă, cel puţin, abate, îmi veţi îngădui să scriu două rînduri ?

— Două rînduri, fie ! Nu vreau să fiu pretenţios din cale afară.

Cavalerul se așeză la o masă și scrise cele ce urmează :

„Scumpă Bathilde, astăzi e mai mult decît o primejdie ce mă amenință, e o nenorocire care mă lovește. Sînt forțat să plec chiar în această clipă fără a vă revedea, fără a vă spune bun rămas. Voi lipsi șase săptămîni. În numele cerului ! Bathilde, nu-l uitați pe acela care nu va fi o oră fără să se gîndească la dumneavoastră.

RAOUL"

Scrisoarea, odată terminată, îndoită și pecetluită. cavalerul se ridică și se duse la fereastră. Dar, așa după cum am spus, fereastra vecinei sale se închisese din nou la apariția abatelui Brigaud. Nu exista prin urmare nici un mijloc pentru a face să-i ajungă Bathildei scrisoarea ce îi era destinată. Lui d'Harmental îi scăpă un gest de nerăbdare. În acest moment se auzi la ușă un zgîriat ușor ; abatele se duse să deschidă, și Mirza, care, călăuzită de instinct și de lăcomie, găsise camera aruncătorului de dulciuri, apăru în prag, după care intră dînd nesfîrșite semne de bucurie.

— Ei bine ! rosti Brigaud, să mai spuneți că nu există un Dumnezeu protector al iubiților ! Erați în căutarea unui mesager, iată unul care vă sosește taman la țanc !

— Abate ! abate ! zise d'Harmental clătinînd din cap, luați seama să nu pătrundeți în secretele mele mai mult decît ar putea să-mi convină !

— Aida de ! răspunse Brigaud, un duhovnic, scumpul meu, înseamnă o taină !

— Deci, nici un cuvînt nu o să vă iasă din gură ?

— Pe onoarea mea ! cavalere.

Și d'Harmental legă scrisoarea de gîtul Mirzei, îi dădu o bucată de zahăr drept răsplată pentru misiunea pe care urmă să o îndeplinească, și jumătate trist de a-și fi pierdut timp de șase săptămîni frumoasa vecină, jumătate voios de a-și fi regăsit pentru totdeauna frumoasa uniformă, luă toți banii care îi rămăseseră, vîrî pistoalele în buzunare, își prinse spada la cingătoare, își puse pălăria pe cap, își aruncă mantia pe umeri, și îl urmă pe abatele Brigaud.

XXV

ORDINUL ALBINEI

În ziua şi la ora hotărîtă, adică şase săptămîni după plecarea sa din Paris, şi la patru ceasuri după amiază, d'Harmental, înapoiat din Bretania, pătrundea în galopul întins al celor doi cai de poştă în curtea palatului din Sceaux.

Valeţi în livrea de gală aşteptau pe vastul peron, şi totul vestea pregătirile unei serbări. D'Harmental trecu printre cele două rînduri ale lor, străbătu vestibulul, şi se găsi într-un salon mare în mijlocul căruia stăteau de vorbă, grupuri-grupuri, aşteptînd-o pe stăpîna casei, vreo douăzeci de persoane, dintre care cea mai mare parte îi erau cunoscute. Se aflau, printre alţii, contele de Laval, marchizul de Pompadour, poetul Saint-Genest, bătrînul abate de Chaulieu, Saint-Aulaire, doamnele de Rohan, de Croissy, de Charost şi de Brissac.

D'Harmental merse drept către marchizul de Pompadour, pe care îl cunoştea cel mai bine din toată această nobilă şi inteligentă societate. Cei doi îşi strînseră mîna ; apoi d'Harmental, trăgîndu-l de o parte pe Pompadour, îl întrebă :

— Scumpul meu marchiz, aţi putea oare să mă lămuriţi cum se face că, în timp ce eu credeam că sosesc foarte precis pentru a lua parte la un trist şi plictisitor conciliabul politic, mă găsesc aruncat în mijlocul pregătirilor de serbare ?

— Pe legea mea ! nu ştiu nimic în această privinţă, scumpul meu cavaler, răspunse Pompadour. Şi mă vedeţi la fel de mirat ca şi dumneavoastră, fiindcă eu însumi sosesc din Normandia.

— Ah ! sosiţi şi dumneavoastră din călătorie ?

— Chiar în această clipă. Pentru acest motiv, aceeaşi întrebare pe care mi-aţi adresat-o, i-am pus-o şi eu lui Laval. Dar el soseşte din Elveţia, şi nici el nu ştie mai mult decît noi.

În acest moment, se anunţă intrarea baronului de Valef.

— Ah ! la naiba ! iată-l că pică bine, continuă Pompadour. Valef se numără printre persoanele cele mai intime ale ducesei, şi ne va spune cum stau lucrurile.

D'Harmental şi Pompadour merseră spre Valef, care, recunoscîndu-i, veni în întîmpinarea lor. D'Harmental şi Valef nu se mai văzuseră din ziua duelului cu care ne-am început această povestire, astfel încît îşi strînseră mîna cu mare plăcere. Apoi, după primele complimente schimbate, d'Harmental întrebă :

— Dragul meu Valef, aţi putea oare să-mi spuneţi care este scopul acestei mari adunări ? Eu credeam că sînt convocat la o întrunire foarte intimă a cîtorva persoane !

— Pe legea mea ! scumpul meu prieten, nu ştiu nimic din toate acestea, rosti Valef, tocmai sosesc de la Madrid.

— Ah, aşa ! oare toată lumea soseşte aici de prin depărtări ? exclamă rîzînd Pompadour. Staţi ! iată-l pe Malezieux. Sper că acesta nu vine decît de la Dombes sau de la Chatenay, şi cum în orice caz a trecut cu siguranţă prin salonul doamnei du Maine, vom afla în sfîrşit noutăţi de la el.

După aceste cuvinte, Pompadour îi făcu un semn lui Malezieux, dar demnul cancelar era prea curtenitor pentru a nu-şi îndeplini mai întîi îndatoririle sale faţă de doamne : se duse aşadar să-şi prezinte omagiile doamnelor de Rohan, de Charost, de Croissy şi de Brissac ; apoi se îndreptă spre grupul pe care îl alcătuiau Pompadour, d'Harmental şi de Valef.

— Pe legea mea ! scumpul meu Malezieux, rosti Pompadour, vă aşteptam cu mare nerăbdare ; după cît se pare, noi sosim din cele patru colţuri ale lumii : Valef de la miazăzi, d'Harmental de la apus, Laval de la răsărit, eu de la miazănoapte, dumneavoastră, nu ştiu de unde. Astfel încît, mărturisim, am fi curioşi să ştim ce vom avea de făcut la Sceaux.

— Aţi venit pentru a lua parte la o mare solemnitate, domnilor, răspunse Malezieux. Aţi venit pentru a asista la recepţia unui nou cavaler al ordinului Albinei.

— La dracu ! zise d'Harmental, supărat un pic pentru că nu i se lăsase nici măcar posibilitatea de a trece prin strada du Temps-Perdu mai înainte de a veni la Sceaux ; înţeleg atunci pentru ce doamna du Maine ne-a transmis tuturor recomandarea de a fi atît de exacţi la întîlnire ; şi

în ceea ce mă privește, eu sînt foarte recunoscător Alteței Sale.

— Mai întîi, tinere, îl întrerupse Malezieux, nu există aici nici doamna du Maine, nici Alteța Sa, există frumoasa zînă Ludovisa, regina Albinelor, căreia fiecare trebuie să-i dea orbește ascultare. Or, regina noastră este atotînțelepciunea, după cum este și atotputernicia. Și cînd veți ști cine este cavalerul Albinei pe care îl primim acum, poate că nu veți mai regreta atît de mult iuțeala cu care ați venit.

— Și pe cine primim ? întrebă Valef, care, sosind cel mai de departe, era, firește, cel mai grăbit să afle pentru ce îl făcuseră să vină.

— Primim pe Excelența Sa prințul de Cellamare.

— Ah ! ah ! atunci e altceva, rosti Pompadour, și încep să înțeleg.

— Și eu la fel, zise Valef.

— Și eu la fel, rosti d'Harmental.

— Foarte bine ! foarte bine ! răspunse surîzînd Malezieux, și înainte de sfîrșitul nopții veți înțelege și mai bine încă. Deocamdată, lăsați-vă călăuziți. Nu este de altminteri pentru prima oară că intrați undeva avînd o legătură la ochi, nu este așa, domnule d'Harmental ?

Și rostind aceste cuvinte, Malezieux înaintă către un omuleț cu fața turtită, cu părul lung și lipicios, cu priviri pizmașe, care părea foarte încurcat că se găsește într-o atît de nobilă societate, și pe care d'Harmental îl vedea pentru întîia oară. De aceea îl întrebă numaidecît pe Pompadour cine era omul acesta mărunt. Pompadour îi răspunse că era poetul Lagrange-Chancel.

Cei doi tineri îl priviră o clipă pe noul venit cu o curiozitate amestecată cu dezgust. Apoi, întorcîndu-și privirile în altă parte și lăsîndu-l pe Pompadour să-l întîmpine pe cardinalul de Polignac, care intra în acest moment, se duseră să vorbească lîngă pervazul unei ferestre despre recepția noului cavaler al Albinei.

Ordinul Albinei fusese fondat de doamna ducesă du Maine în legătură cu această deviză împrumutată din *Aminta* lui Torquato Tasso, și pe care ea o adoptase cu ocazia căsătoriei sale : *Piccola si, ma fa pur gravi le ferite* (Mică da, însă face totuși răni grave). Deviză pe care

Malezieux, în eternul său devotament poetic față de nepoata marelui Condé, o tălmăcise astfel :

Albina, creatura mică,
Da, face mari vătămături.
Temeți-vă de acul ei fatal,
Și evitați a sale-nțepături.
Iar de puteți, fugiți de acea săgeată
Ce pleacă glonț, pe neașteptate ;
Ea înțeapă și-și ia zboru-îndată,
E o șireată vietate.

Acest ordin, ca toate celelalte ordine, își avea decorația sa, ofițerii, marele-maestru ; decorația era o medalie care reprezenta pe o față un stup și pe cealaltă pe regina Albinelor ; medalia era prinsă de o panglică portocalie, care era petrecută pe după gît, și orice cavaler trebuia să poarte decorația ori de cîte ori venea la Sceaux. Ofițerii săi erau Malezieux, Saint-Aulaire, abatele de Chaulieu și Saint Genest ; marele-maestru al ordinului era doamna du Maine. Ordinul se compunea din treizeci și nouă de membri, și nu putea depăși acest număr : moartea domnului de Nevers redusese acest număr, și, așa cum Malezieux îl înștiințase adineaori pe d'Harmental, acest loc gol urma să fie ocupat prin numirea prințului de Cellamare.

Fapt este că doamna du Maine găsise mai sănătos să ascundă această reuniune cu totul politică sub un pretext cu totul frivol, sigură fiind că o serbare în grădinile de la Sceaux ar apărea mai puțin suspectă lui Dubois și lui Voyer d'Argenson decît un conciliabul la Arsenal.

De aceea, așa după cum vom vedea, nimic nu fusese uitat pentru a reda ordinului Albinei vechea sa splendoare, și pentru a reînvia în prima lor măreție acele faimoase nopți albe pe care le luase atîta în derîdere Ludovic al XIV-lea.

Într-adevăr, la orele patru precis, moment hotărît pentru ceremonie, se deschise ușa salonului și se zări, într-o galerie tapetată cu satin roșu-aprins semănat cu albine din argint, pe un tron înălțat pe trei trepte, frumoasa zînă Ludovisa, căreia micimea taliei și delicatețea trăsăturilor sale, mult mai mult încă decît bagheta de aur pe care o ținea în mînă, îi dădeau aparența ființei aeriene al cărei nume îl luase. Ea făcu un gest cu mîna, și întreaga sa curte,

trecînd din salon în galerie, se rîndui în semicerc în jurul tronului său, pe treptele căruia se duseră să ia loc marii demnitari ai ordinului. Cînd fiecare se află la postul său, se deschise o uşă laterală, iar Bessac, ofiţer port-drapel din trupele de gardă ale domnului duce du Maine, purtînd costumul de herald, adică o robă de culoarea cireşei brodată toată cu albine din argint, şi avînd pe cap un fel de căciulă în formă de stup, păşi înăuntru şi anunţă cu glas tare :

— Excelenţa Sa prinţul de Cellamare.

Prinţul intră, înaintă cu un mers grav spre regina Albinelor, puse un genunchi pe prima treaptă a tronului ei, şi aşteptă *.

— Prinţe de Samarcand, rosti atunci heraldul, daţi ascultare cu atenţie lecturii statutelor ordinului pe care marea zînă Ludovisa binevoieşte a vi-l conferi, şi gîndiţi-vă în chip serios la ceea ce veţi face.

Prinţul se înclină în semn că înţelegea întreaga importanţă a angajamentului pe care urma să-l ia.

Heraldul continuă :

— *Articolul întîi.* Juraţi şi promiteţi o fidelitate inviolabilă, o ascultare oarbă marei zîne Ludovisa, dictatoarea perpetuă a ordinului incomparabil al Albinei. Juraţi pe sacrul munte Hymette.

În acest moment, se auziră acordurile unei muzici ascunse şi un cor de muzicanţi invizibili cîntă :

Juraţi, prinţ de Samarcand ;
Juraţi, demn fiu al marelui han.

— Pe sacrul munte Hymette ! jur, rosti prinţul.

Atunci corul reluă cîntarea, dar de data aceasta amplificat de vocile tuturor asistenţilor :

Il principe di Samarcand,
Il digno figlio del gran'khan,
Ha giurato :
Sia ricevuto.

---

* Nu este nevoie să-i prevenim pe cititorii noştri că aceste amănunte sînt perfect istorice şi că nici nu inventăm şi nici nu imităm, ci pur şi simplu copiem, nu din *Bolnavul închipuit* sau din *Burghezul gentilom*, ci din *Divertismentele de la Sceaux.*

(Prinţul de Samarcand,
Demnul fiu al marelui han,
A jurat :
Să fie primit.)

După acest refren repetat de trei ori, heraldul reluă lectura regulamentului :

— *Articolul doi.* Juraţi şi promiteţi să vă aflaţi în palatul fermecat din Sceaux, capitala ordinului Albinei, ori de cîte ori va fi vorba să se ţină consiliu, şi aceasta, lăsînd la o parte orice alte treburi, fără să vă puteţi scuza nici chiar sub pretextul vreunei boli uşoare, ca podagră, exces de mucozităţi sau rîie de Burgundia *.

Corul reluă :

Juraţi, prinţ de Samarcand ;
Juraţi, demn fiu al marelui han.

— Pe sacrul munte Hymette ! jur, rosti prinţul.

— *Articolul trei,* continuă heraldul. Juraţi şi promiteţi că veţi învăţa fără întîrziere să dansaţi orice contradans ca furstemberg, dervişe, pistolete, curante, sarabande, gigă şi altele, şi că le veţi dansa pe orice vreme ; dar şi mai bucuros, dacă se poate, în luna lui cuptor, şi că nu veţi părăsi dansul, dacă acest lucru nu vă este poruncit, pînă ce hainele nu vă vor fi leoarcă de sudoare şi pînă ce nu veţi fi făcut spume la gură.

CORUL

Juraţi, prinţ de Samarcand ;
Juraţi, demn fiu al marelui han.

PRINŢUL

— Pe sacrul munte Hymette ! jur.

---

* Oricîte cercetări am întreprins cu privire la această boală nu i-am putut afla nici cauza şi nici efectele.

HERALDUL

— *Articolul patru.* Juraţi şi promiteţi să vă urcaţi plin de avînt în toate claiele de fîn, orice înălţime ar avea ele, fără ca teama celor mai groaznice rostogoliri de-a berbeleacul să vă poată opri vreodată.

CORUL

Juraţi, prinţ de Samarcand ;
Juraţi, demn fiu al marelui han.

PRINŢUL

— Pe sacrul munte Hymette ! jur.

HERALDUL

— *Articolul cinci.* Juraţi şi promiteţi să luaţi sub protecţia dumneavoastră toate soiurile de albine, şi să nu faceţi niciodată rău vreuneia, să vă lăsaţi înţepat în chip curajos de ele, fără a le izgoni, orice loc al persoanei dumneavoastră le-ar plăcea să atace, fie mîini, obraji, picioare etc. ; chiar dacă ar trebui aceste locuri, din pricina înţepăturilor, să devină mai groase şi mai umflate decît acelea ale majordomului dumneavoastră.

CORUL

Juraţi, prinţ de Samarcand ;
Juraţi, demn fiu al marelui han.

PRINŢUL

— Pe sacrul munte Hymette ! jur.

HERALDUL

— *Articolul şase.* Juraţi şi promiteţi să respectaţi cel dintîi produs al albinelor, şi, după exemplul marei dumneavoastră dictatoare, să aveţi oroare de întrebuinţarea profană pe care i-o dau spiţerii, chiar de ar trebui să crăpaţi din pricina îngrăşării peste măsură.

CORUL

Juraţi, prinţ de Samarcand ;
Juraţi, demn fiu al marelui han.

PRINŢUL

— Pe sacrul munte Hymette ! jur.

HERALDUL

— *Articolul şapte şi ultimul.* Juraţi şi promiteţi în sfîrşit să păstraţi cu grijă gloriosul însemn al demnităţii dumneavoastră, şi să nu apăreţi niciodată în faţa dictatoarei dumneavoastră fără a purta la gît medalia cu care dînsa vă va onora.

CORUL

Juraţi, prinţ de Samarcand ;
Juraţi, demn fiu al marelui han.

PRINŢUL

— Pe sacrul munte Hymette ! jur.

După acest ultim jurămînt, corul general reluă :

Il principe di Samarcand,
Il digno figlio del gran'khan,
Ha giurato :
Sia ricevuto.

Atunci zîna Ludovisa se ridică, luă din mîinile lui Malezieux medalia atîrnată de o panglică portocalie, şi făcînd semn prinţului să se apropie, rosti aceste versuri, al căror merit era mult sporit de aluzia privitoare la situaţie :

Al unui mare rege trimis demn,
Primiţi din mîna-mi gloriosul semn
Al ordinului ce vi s-a făgăduit :
Tesandru, aflaţi din gura zînei,
Printre amici v-am rînduit,
Făcîndu-vă azi cavaleru-Albinei.

Prințul puse un genunchi la pămînt, și zîna Ludovisa îi petrecu pe după gît panglica portocalie cu medalia ce era prinsă de ea.

În aceeași clipă, corul general se dezlănțui, cîntînd într-un singur glas :

Viva semprè, viva, et in onore cresca
Il novo cavaliere della Mosca.

(Trăiască în veci, trăiască,
Și în onoare crească,
Noul cavaler
Al Ordinului Gîzii.)

La ultima măsură a acestui cor general, se deschise o a doua ușă laterală, cu două canaturi, permițînd să se vadă un supeu magnific, servit într-o sală splendid luminată.

Noul cavaler al ordinului Albinei oferi atunci brațul dictatoarei, zîna Ludovisa, și amîndoi se îndreptară spre sala de ospețe, urmați de restul celor de față.

Dar, la ușa sălii de ospețe, fură opriți de un copil încîntător, îmbrăcat ca zeul Amor și care ținea în mînă un glob de cristal în care puteau fi văzute atîtea bilețele înfășurate cîți convivi se aflau. Era o loterie de un gen nou, și care era foarte vrednică să slujească drept continuare ceremoniei pe care am istorisit-o mai sus.

Printre cele cincizeci de bilete care alcătuiau această loterie se aflau zece pe care erau scrise cuvintele : cîntec, madrigal, epigramă, improvizație etc., etc. Cei cărora le cădeau aceste bilete erau obligați să se achite de datorie pe loc, în timpul mesei. Ceilalți nu erau îndatorați decît să aplaude, să bea și să mănînce.

În fața acestei loterii poetice, doamnele, în număr de patru, începură să protesteze pe motivul slăbiciunii lor de spirit, care trebuia să le scutească de un asemenea concurs ; însă doamna ducesă du Maine declară că nimeni nu trebuia să fie scutit de riscurile hazardului. Numai că doamnele erau autorizate să-și ia un colaborator, iar colaboratorul, în schimb, căpăta dreptul la un sărut. După cum se vede, era cea mai curată atmosferă poetică pastorală.

Odată acest amendament adus legii, zîna Ludovisa își introduse prima mîna-i micuță în globul de cristal și scoase din el un bilet pe care îl despături. Pe bilet stătea scris cuvîntul *improvizație*.

Fiecare scoase după ea cîte un bilet ; dar fie întîmplarea, fie aranjarea dibace a loturilor, piesele versificate căzură aproape toate lui Chaulieu, Saint-Genest, Malezieux, Saint-Aulaire și Lagrange-Chancel.

Doamna de Croissy, de Rohan și de Brissac traseră celelalte loturi și aleseră numaidecît drept colaboratori pe Malezieux, Saint-Genest și abatele de Chaulieu, care se aflară astfel împovărați cu o îndoită sarcină.

Cît despre d'Harmental, spre marea sa bucurie, trăsese un bilet alb, ceea ce, așa cum am mai spus-o, îi limita îndatorirea la a aplauda, la a bea și a mînca.

Această mică operație fiind terminată, fiecare se duse să-și ia locul la masă care îi fusese desemnat mai dinainte printr-o etichetă ce purta numele său.

XXVI

POEȚII REGENȚEI

Totuși, să ne grăbim să o spunem spre lauda doamnei ducese du Maine, această faimoasă loterie, care reamintea în chip favorabil de cele mai frumoase zile ale palatului Rambouillet, nu era atît de ridicolă în fond pe cît părea a fi la suprafață. Mai întîi micile poezii cu subiecte ușoare, sonetele și epigramele erau foarte la modă în această epocă, a cărei frivolitate o reprezentau de minune. Acea bogată vatră de poezie aprinsă de Corneille și de Racine era pe cale să se stingă, iar flacăra sa, care luminase lumea, nu se mai trăda decît prin cîteva biete mici scîntei care străluceau în cercul unei coterii, se răspîndeau într-o duzină de saloane și se stingeau îndată. Apoi această întrecere de duh mai avea și alt motiv în afară de acela al modei. Numai cinci-șase persoane erau inițiate în adevăratul țel al serbării, și două ore trebuiau să fie ocupate prin frivolități amuzante, două ore din durata

unei mese în timpul căreia fiecare fizionomie este o carte deschisă comentariilor. Ducesa du Maine nu găsise nimic mai bun în acest scop decît să inventeze unul din acele jocuri care făcuseră ca palatul din Sceaux să fie denumit galeriile spiritului distins.

Începutul cinei a fost, ca totdeauna, rece și tăcut ; trebuie să te acomodezi cu vecinii, să recunoști pe masă acea strîmtă parte de proprietate care revine fiecărui conviv, apoi, în sfîrșit, oricît de poet și oricît de păstor ai fi, trebuie să înăbuși acel prim țipăt al foamei. Totuși, odată dispărut primul fel de mîncare, acea ușoară șușoteală care anunță conversația generală începu să se facă auzită. Frumoasa zînă Ludovisa, singura preocupată fără îndoială de *improvizația* de care avusese parte prin hotărîrea sorții, și nevoind să dea un prost exemplu luîndu-și un colaborator, era tăcută, ceea ce, printr-o reacție cu totul naturală, arunca o umbră de tristețe asupra întregii mese. Malezieux văzu că era timpul să taie răul de la rădăcină, și adresîndu-se ducesei du Maine, îi spuse :

— Frumoasă zînă Ludovisa, supușii tăi se plîng amarnic din pricina tăcerii tale, cu care nu i-ai obișnuit, și mă însărcinează pe mine să le duc plîngerea la picioarele tronului tău.

— Vai ! rosti ducesa, vedeți doar, scumpul meu cancelar, eu sînt asemenea corbului din fabulă, care vrea să-l imite pe vultur și să răpească o oaie. Eu mi-am prins picioarele în *improvizația* mea și nu mai pot ieși din încurcătură.

— Atunci, răspunse Malezieux, îngăduie-ne să blestemăm pentru prima oară legile pe care ni le-ai impus. Dar tu ne-ai obișnuit cu sunetul vocii tale și cu farmecul spiritului tău, frumoasă prințesă, în așa chip încît nu ne mai putem lipsi de ele.

Orice cuvînt, știu bine, ce gura ta-l rostește,
Surpriză-i pentru noi, ne mișcă, ne răpește ;
Drăgălășii diverse, o mie, naturale
El are, și mă iartă, prințesă, de îndrăznesc
Ca proza ta, vai mie, aci să osîndesc,
Ce ne-a lipsit acum, de versurile tale.

— Scumpul meu Malezieux, exclamă ducesa, trec improvizația în contul meu. Iată că nu mai datorez nimic

adunării, doar dumneavoastră vă mai sînt datoare un sărut.

— Bravo ! exclamară toți invitații.

— Astfel, începînd din acest moment, domnilor, destul cu conversațiile particulare, destul cu șușoteala individuală, fiecare aparține tuturor. Haide, Apollon al meu, continuă ducesa întorcîndu-se către Saint-Aulaire, care vorbea încet doamnei de Rohan, lîngă care era așezat, să ne începem inchiziția cu dumneavoastră ; spuneți-ne cu voce tare secretul pe care i-l spuneați pe șoptite frumoasei dumneavoastră vecine.

Se pare că secretul nu era de natură a fi repetat cu voce tare, întrucît doamna de Rohan se înroși pînă în albul ochilor, și îi făcu semn lui Saint-Aulaire să păstreze tăcere ; acesta o liniști cu un gest, apoi întorcîndu-se către ducesă, căreia îi datora un madrigal :

— Doamnă, îi spuse el, răspunzînd la ordinul acesteia și achitîndu-se în același timp de obligația impusă de loterie :

Divinitatea ce se-amuză,
Voind secretul meu a-l ști,
Apollon de aș fi, ea nu mi-ar fi, ah, muză,
Ci ea ar fi Thetis și ziua s-ar sfîrși !

Acest madrigal, care cinci ani mai tîrziu avea să-l ducă pe Saint-Aulaire la Academie, avu un asemenea succes încît, după aplauzele de rigoare, preț de cîteva momente nimeni nu se încumetă să ia cuvîntul după el. Ducesa puse prima capăt clipelor de tăcere, reproșîndu-i lui Laval că nu mănîncă.

— Ați uitat de falca mea, rosti Laval arătîndu-și banda de piele ce-i susținea bărbia.

— Noi, să uităm rana dumneavoastră ! reluă doamna du Maine, o rană căpătată pentru apărarea țării și în serviciul ilustrului nostru părinte Ludovic al XIV-lea ! Vă înșelați scumpul meu Laval, regentul este cel care o uită și nu noi.

— În orice caz, rosti Malezieux, mi se pare, scumpul meu conte, că o rană atît de bine plasată este mai de grabă un motiv de mîndrie decît de tristețe.

Marte cu trăsnetul său te lovi
În aventuri de război sute și mii,
Demne de marele nume Laval.
Acum ți-a rămas un gîtlej pentru a bea,
Prietene, află, e ce-i principal,
Falca, de este posibil, mai uit-o pre ea.

— Da, spuse cardinalul de Polignac, dar dacă vremea asta continuă, scumpul meu Malezieux, gîtlejul lui Laval e în mare primejdie de a nu bea vin în anul acesta.

— Cum asta ? întrebă Chaulieu cu îngrijorare.

— Cum asta, scumpul meu Anacreon ? Ignorați oare ce se petrece în cer ?

— Vai ! rosti Chaulieu întorcîndu-se spre ducesă, Eminența Voastră știe bine că eu nu mai văd destul nici pentru a distinge stelele de pe cer. Dar nu are importanță, deși nu văd pînă la el, asta nu înseamnă că nu sînt tare neliniștit de ceea ce se întîmplă acolo.

— Lucrătorii mei de la vie îmi scriu din Burgundia că totul este pîrjolit de soare, și că recolta viitoare este pierdută dacă în următoarele cîteva zile nu vom avea ploaie.

— Auziți, Chaulieu, spuse rîzînd doamna ducesă du Maine, ploaie, dumneavoastră care aveți așa de mare oroare față de apă. Auziți ce dorește Eminența Sa ?

— Oh ! asta este adevărat, rosti Chaulieu ; dar există mijloace pentru a împăca toate lucrurile :

De apă mi-e o scîrbă mare
Iar cînd o văd mă mînii tare,
Și freamăt tot ca un turbat.
Cu toată furia-mi, constat,
Azi sufletul mi se înmoaie :
Cer vinurile noastre ploaie.

De grabă, cerule, tu fă să plouă,
Revarsă peste Franța apă nouă,
Ce prea destul și-așa a pătimit.
Și pe pămînt cădea-va în zadar,
Eu grijă voi avea să beau pitit,
De frică să nu-mi curgă în pahar.

— Oh ! să ne scutiți neapărat de apă în seara aceasta, scumpul meu Chaulieu, exclamă ducesa, și amînați ploaia

pînă mîine. Ploaia ar da peste cap divertismentul pe care drăguța noastră Delaunay, prietena dumneavoastră, ni-l pregătește, în aceste clipe, în grădină.

— Ah ! iată prin urmare ceea ce ne-a răpit plăcerea de a avea la masă pe amabila noastră savantă, rosti Pompadour. Ea se sacrifică pentru noi, și noi o uităm. Am fost niște ingrați fără pereche. În sănătatea sa, Chaulieu !

Și Pompadour își ridică paharul, gest care fu numaidecît imitat de sexagenarul iubit al viitoarei doamne de Staal.

— O clipă, o clipă ! exclamă Malezieux întinzîndu-și paharul gol către Saint-Genest ; la naiba ! sînt și eu pe aici !

Susțin : o minte bună, pasămite,
Nu trebuie vidul a admite.
Și eu pretind a îl combate, basta !
Război oriunde îi declar,
Și spre a vă încredința de asta,
Hai umple Saint-Genest al meu pahar !

Saint-Genest se grăbi să asculte de somația cancelarului de Dombes ; dar vrînd să pună carafa la loc, fie din întîmplare, fie dinadins, el răsturnă un sfeșnic, iar lumînarea se stinse. Numaidecît doamna ducesă, care urmărea cu ochii ei vii și ageri tot ce se petrecea în jur, îl luă peste picior din pricina stîngăciei sale. Era fără îndoială ceea ce dorea cumsecadele abate, întrucît, întorcîndu-se numaidecît spre doamna du Maine, i se adresă :

— Frumoasă zînă, sînteți nedreaptă cînd vă bateți joc de stîngăcia mea ; ceea ce luați drept o lipsă de îndemînare este un omagiu adus frumoșilor dumneavoastră ochi.

— Și cum vine asta, scumpul meu abate ? Un omagiu adus ochilor mei, spuneți ?

— Da, mare zînă, continuă Saint-Genest, am spus-o și o dovedesc :

Muza mea severă și cam de duzină,
Susține energic : atîta lumină
Este inutilă, în ceruri acum.
A noastră augustă Aminta de cum
Lucirea din ochi face să-i străluce,
Orice altă lumină, pe dată se duce.

Acest madrigal, atît de elegant ticluit, fără îndoială că ar fi obținut întregul succes pe care merita să-l aibă, dacă, chiar în momentul în care Saint-Genest își rostea ultimul vers, doamna du Maine, cu toate strădaniile pe care le făcea pentru a se stăpîni, nu ar fi strănutat într-un chip jignitor și asta cu un așa de teribil zgomot, încît spre marea dezamăgire a lui Saint-Genest, poanta finală a madrigalului fu pierdută de cea mai mare parte a ascultătorilor. Dar în această societate de vînători de vorbe de duh, nimic nu se putea pierde : ceea ce păgubea unuia, slujea altuia ; și de-abia îi scăpase ducesei acest strănut intempestiv, că Malezieux, prinzînd spiritul din zbor, exclamă :

Cît sînt de uimit :
Ce zgomot făcu nasul,
Frumoasei zeițe divine !
Căci mare-i prințesa, știm bine,
Dar mic este nasul
Ce-atît m-a uimit.

Această ultimă improvizație era de o prețiozitate ce întrecea într-atît măsura încît pentru o clipă impuse tăcere tuturor celorlalți, și se coborîră din nou din înălțimile poeziei în vulgaritățile simplei proze.

În tot răstimpul cît avuseseră loc aceste salve vii și neîntrerupte de spirit distins, d'Harmental, folosindu-se de libertatea pe care i-o dădea bilețelul său alb, păstrase tăcerea, sau schimbase cu Valef, vecinul său, cîteva cuvinte cu voce înceată, sau cîteva surîsuri pe jumătate înfrînate. De altfel, așa cum gîndise doamna du Maine, cu toată preocuparea foarte firească a cîtorva convivi, festinul luat în totalitatea sa își păstrase o asemenea aparență de frivolitate, încît era cu neputință unor ochi străini să vadă, sub această frivolitate aparentă, cum șerpuia conspirația care se urzea. De aceea, fie datorită stăpînirii de sine, fie din pricina satisfacției de a vedea cum proiectele sale ambițioase se îndreaptă spre un deznodămînt atît de favorabil, frumoasa zînă Ludovisa făcuse onorurile ospățului cu o prezență de spirit, cu o grație și o voioșie minunate. Dinspre partea lor, așa cum am văzut de asemenea, Malezieux, Saint-Aulaire, Chaulieu și Saint-Genest o secondaseră cît putuseră mai bine.

Totuşi momentul ridicării de la masă se apropia : prin ferestrele închise şi prin uşile întredeschise se auzeau vagi adieri de acorduri muzicale care pătrundeau, din grădină, în sala de ospeţe, şi vesteau că noi divertismente îi aşteptau pe convivi. Astfel încît doamna du Maine, văzînd că se apropia ora, anunţă că întrucît în ajun îi promisese lui Fontenelle că va studia răsăritul stelei Venus, ea primise în cursul zilei de la autorul *Lumilor* un excelent telescop, cu ajutorul căruia invita societatea să facă studii astronomice asupra frumosului astru. Această înştiinţare constituia un prilej prea frumos oferit lui Malezieux de a lansa vreun madrigal, pentru ca acesta să nu profite de el. De aceea, cum doamna du Maine părea să se teamă că Venus nu răsărise încă, el rosti :

— Oh ! frumoasă zînă ! ştiţi mai bine ca oricine că nu avem a ne teme de nimic.

În parcuri, ca să studiaţi,
Luneta-i gata, şi vă chem :
Sala ospeţelor lăsaţi,
Pe Cytereea s-o vedem.
Da, terminaţi lungul festin,
Prinţesă făr-asemănare ;
Căci Venus nu va răsări, susţin,
Cît va fi-ntins ospăţul mare !

Malezieux încheia şedinţa aşa cum o începuse. Invitaţii se ridicau deci de la masă, în mijlocul aplauzelor, cînd Lagrange-Chancel, care nu scosese nici un cuvînt în tot timpul banchetului, întorcîndu-se către ducesă, rosti :

— Iertare, doamnă, însă am şi eu o datorie de plătit, şi cu toate că nimeni nu o reclamă, după cît se pare, eu sînt un datornic prea conştiincios pentru a nu mă achita de ea.

— Oh ! este adevărat, Arhiloh al meu, răspunse ducesa, nu aveţi cumva să ne declamaţi un sonet ?

— Nicidecum, doamnă, reluă Lagrange-Chancel : sorţii mi-au rezervat o odă, şi foarte bine au procedat sorţii, întrucît eu mă cunosc şi sînt puţin priceput în toate aceste poezii de salon care au atîta trecere astăzi. Muza mea, doamnă, o ştiţi, este Nemesis, iar inspiraţia mea, în loc de a pogorî din cer, se urcă din infern. Aveţi aşadar

bunătatea, doamnă ducesă, de a ruga aceste doamne şi acești domni să-mi acorde o clipă atenţia pe care de la începutul mesei au avut-o pentru alţii.

Doamna du Maine nu răspunse decît luînd iarăşi loc şi fiecare îi imită numaidecît exemplul ; apoi se aşternură cîteva momente de tăcere, în timpul cărora ochii tuturor convivilor se îndreptară cu o anumită neliniște asupra acestui om care mărturisea el însuşi că Muza sa era o Furie, iar fîntîna lui inspiratoare, Hippocrene a sa, — apa Acheronului.

Şi atunci Lagrange-Chancel se ridică ; un foc sumbru i se aprinse în priviri, un surîs amar îi crispă buzele, apoi cu o voce surdă şi care se armoniza perfect cu vorbele care îi ieşeau din gură, rosti versurile următoare care aveau să răsune pînă la Palais-Royal şi aveau să-l facă pe regent să verse lacrimi de indignare, pe care Saint-Simon le-a văzut curgîndu-i din ochi.

Ah, voi [1]*, a căror forţă în elocinţa vie*
Contra a doi vrăjmaşi, neomenoşi tirani,
Avu odinioară o dîrză semeţie
De a-i înarma năvalnic pe greci şi pe romani,
În contra unui monstru, ce-i încă mai sălbatic
Turnaţi-mi fierea voastră, în gură, neîncetat ;
Să merg pe drumul vostru, eu ard ca pe jaratic,
Şi opera aceasta, s-o făuresc mă-îmbie,
Vrăjit cu mult mai mult de-a voastră bărbăţie
Decît de moartea voastră să fiu înfricoşat !

De-abia-şi deschise ochii spre a privi în lume,
Că, astfel cum el astăzi cutează să se arate,
Fu mîniat nespus de piedicile anume
Ce între tron şi el, le-a tot văzut iscate.
Nutrind aceste gînduri, cu odiosul ţel,
Din arta lui Circé şi a Medeei [2]*, el*
Plăcerile-i unice astfel şi-a făurit,

[1] Demostene şi Cicero.

[2] După cum ne reamintim, ducele d'Orléans era un excelent chimist. S-a căutat să se întemeieze calomniile mai cu seamă pe experienţele pe care le-a efectuat el în acest domeniu, împreună cu Humbert. Calomniile au fost spulberate de însăşi viaţa lui Ludovic al XV-lea.

Crezînd vai ! că pe calea aceasta, infernală,
Va reuşi să umple prăpastia reală,
Ce se împotrivea dorinţei ce-a rîvnit.

Luntraşule, acuma, pe ape infernale,
Te pregăteşte fără de spaime nesfîrşite
Să treci cu a ta luntre şi umbrele regale,
Pe care prinţul Filip, curînd îţi va trimite.
Oh ! iar nenorociri, mereu se tot vestesc !
Şi atîtea grele pierderi, întruna se înnoiesc !
Pricini de dezolare, de plîns şi de suspin !
Asemeni, peste întinderi de infinită mare
Într-o învolburare şi veşnică mişcare,
După talazuri nalte, alte talazuri vin.

Astfel sînt fiii [1] *care, pe tatăl* [2] *lor plîngînd,*
De aceleaşi lovituri ei cad răpuşi acum ;
Iar fratele de frate este urmat, pe cînd
Soţia lasă-n urmă pe soţ [3] *şi ia alt drum.*
Dar, oh ! ce lovituri mereu mai ucigaşe !
Şi peste doi feciori [4]*, fiind tot ce ne rămase,*
A Parcei coasă grea, se întinde tot mai mare ;
Iar primul pe străbuni acum a regăsit,
Şi-al doilea [5]*, cu chipul umbrit şi ofilit,*
Se îndreaptă, vai şi el, spre ultima-i suflare !

O rege [6]*, de amar de vreme, beat fiind*
De tămîieri continui şi de prosperitate,
Tu nu te vei vedea vreodată retrăind
În tripla şi regească a ta posteritate.
Tu ştii de unde pleacă sinistra lovitură,
Cunoşti unealta aceasta [7]*, infamă şi sperjură*
Şi demnă de un prinţ, ce-i vrednic de dispreţ ;
Să piară cu al său complice aşadar,
Salva-vei prin supliciul acestora măcar
Puţinul sînge care ţi-a mai rămas de preţ.

---

[1] Ducii de Bourgogne şi de Berry.
[2] Delfinul vîrstnic.
[3] Domnul delfin şi doamna delfină.
[4] Fiii delfinului tînăr.
[5] Ludovic al XV-lea.
[6] Ludovic al XIV-lea.
[7] Humbert, chimistul.

Să-l hăituieşti pe prinţul fricos [1] fără cruţare,
Ce de pe-acum de spaime se simte biruit.
Fă astfel ca-n oprobriu şi groaznică turbare
Sfîrşitul să şi-l deie, aşa cum a trăit ;
Să faci în aşa chip, pe ţeasta-i scelerată
Soarta lui Mitridate asupra-i să se abată,
De oştile romane, înfrînt, împresurat,
Şi ca în disperarea-i din urmă şi cumplită,
Acea otravă chiar să înghită a-i fi dat,
Ce de-ale sale mîni ea fost-a pregătită.

Este cu neputinţă de exprimat efectul pe care îl stîrniră aceste versuri, care veneau după improvizaţiile lui Malezieux, madrigalele lui Saint-Aulaire, cîntecele lui Chaulieu ; fiecare se privea în tăcere şi parcă înspăimîntat de a se găsi pentru prima oară în faţa acestor hidoase calomnii care pînă atunci se tîrîseră în umbră, dar nu îndrăzniseră să apară în plină zi. Însăşi ducesa, care le dăduse cel mai mult crezare, păli se, auzind această odă, hidră monstruoasă, şi văzînd cum îşi ridică în faţa ei cele şase capete, pline de fiere şi de venin. Prinţul de Cellamare nu ştia ce atitudine să ia, iar mîna cardinalului de Polignac tremura în mod vădit pe cînd îşi mototolea gulerul de dantelă.

De aceea poetul îşi termină ultima strofă în mijlocul aceleiaşi tăceri care o întîmpinase pe prima ; şi întrucît — încurcată de această muţenie generală care arăta dezaprobarea, chiar la cei mai fideli — doamna du Maine se ridicase de pe scaun, cu toţii îi urmară exemplul şi trecură împreună cu ea în grădini.

Pe peron, d'Harmental, care ieşea ultimul, îl lovi din nebăgare de seamă pe Lagrange-Chancel, care se întorcea în sală pentru a lua batista pe care doamna du Maine o uitase acolo.

— Iertaţi-mă, domnule cavaler, rosti poetul iritat, reluîndu-şi poziţia dreaptă şi aţintind asupra lui d'Harmental nişte ochi mici îngălbeniţi de fiere ; nu cumva vreţi să treceţi din întîmplare peste mine ?

— Ba da, domnule, răspunse d'Harmental privindu-l cu dezgust de la întreaga înălţime a taliei sale, şi tot

[1] Să nu se uite că este vorba aici de eroul de la Steinkerque, Nerwinde şi Lérida.

așa cum ar fi făcut cu o broască rîioasă sau cu o viperă. Ba da, dacă aș fi sigur că vă strivesc !

Și luîndu-l iarăși la braț pe Valef, coborî împreună cu el în grădini.

XXVII

REGINA GROENLANDEZILOR

Așa cum se putuse înțelege în timpul dineului, și cum se putea ghici datorită divertismentelor pe care ducesa du Maine avea obiceiul să le dea în vila sa retrasă de la Sceaux, în acea „chartreuse" a sa, sărbătoarea, la începutul căreia le-am dat posibilitatea cititorilor noștri să asiste, urma să se reverse din saloane în grădini, unde noi surprize îi așteptau pe convivi. Intr-adevăr, aceste vaste grădini, desenate de către Le Nôtre pentru Colbert, și pe care Colbert le vînduse domnului duce du Maine, deveniseră în mîinile ducesei un lăcaș cu adevărat feeric ; aceste mase bogate ale grădinilor franțuzești cu plantațiile verzi de carpeni mici, cu lungile alei mărginite de tei, cu copacii de tisă tăiați în formă de cupe, de spirale și de piramide, erau mult mai potrivite decît grădinile englezești, cu mici boschete dese, cu alei întortocheate și orizonturi foarte strîmte, pentru serbările mitologice care erau la modă în timpul domniei marelui rege. Grădinile din Sceaux mai cu seamă, mărginite de o vastă pînză de apă în mijlocul căreia se înălța pavilionul Aurorei, denumit astfel întrucît din acest pavilion pornea de obicei semnalul că noaptea avea să se sfîrșească în curînd și că era timpul de plecare, aceste grădini, zic, cu spațiile lor pentru jocurile cu inele, pentru jocurile cu racheta și cu mingea, aveau un aspect de o măreție cu adevărat regală. Și de aceea invitații rămaseră uimiți cînd, ajunși pe peron, văzură toate vastele alei, toți acești arbori minunați, toate grațioasele plantații de carpeni, legate una de alta prin ghirlande luminate care preschimbau această noapte obscură într-o zi din cele mai splendide. În același timp se auzi o muzică încîntătoare, fără să se poată vedea de unde venea ; apoi, în sunetele acestei muzici invitații văzură pe aleea cea mare cum se mișca

și se apropia ceva atît de ciudat și atît de neașteptat, încît de îndată ce au recunoscut cu ce aveau de-a face, hohotele de rîs izbucniră din toate părțile. Era un joc de popice gigantice care se apropia cu gravitate pe aleea cea mare din mijloc, precedat de popicul cu numărul nouă și escortat de bila sa, și care, înaintînd pînă la cîțiva pași de peron, se rîndui cu grație după regulile stabilite, și, după ce s-a înclinat în fața doamnei du Maine, în timp ce bila continua să se rostogolească pînă la picioarele ei, începu să cînte o baladă foarte tristă privitoare la faptul că, pînă în acea zi, nefericitul joc de popice, mai puțin norocos decît jocurile cu inele, cu mingea și cu racheta, fusese exilat din grădinile de la Sceaux, cerînd să se revină asupra acestei nedreptăți, și să-i fie și lui acordat dreptul de a-i înveseli pe nobilii invitați ai frumoasei zîne Ludovisa, așa cum îl aveau confrații săi. Această baladă era o cantată executată de nouă voci, acompaniată de viole și de flaute, întreținută de solo-uri de bas cîntate de bilă, și stîrnind cel mai original efect ; de aceea solicitarea pe care o exprima ea fu sprijinită de toți convivii și acordată de doamna du Maine. Numaidecît și în semn de mare veselie, la semnalul dat, popicele începură un balet, însoțit de atît de ciudate clătinări din cap și de grotești hîțînări ale corpului, încît succesul dansatorilor îl întrecu poate pe acela pe care îl repurtaseră cîntăreții, iar doamna du Maine, datorită satisfacției pe care o resimțea în urma acestui spectacol, își exprimă față de jocul de popice întregul său regret de a-l fi ignorat atît de multă vreme, precum și toată bucuria pe care o încerca de a-i fi făcut cunoștință, autorizîndu-l din această clipă, în virtutea puterii ei, ca regină a Albinelor, să se numească nobilul joc de popice, pentru ca el să nu rămînă cu nimic mai prejos de rivalul său, nobilul joc al gîștei.

Îndată această favoare acordată, popicele se rînduiră pentru a face loc unor noi personaje, pe care, de cîteva clipe, le puteai vedea înaintînd pe aleea cea mare : aceste personaje, în număr de șapte, erau acoperite în întregime cu blănuri care le disimulau talia, și cu căciuli care le ascundeau fața ; ceva mai mult, ei pășeau cu gravitate, mînînd, în mijlocul lor, o sanie trasă de doi reni, lucruri care arătau că este vorba de o deputație polară. Într-adevăr, era o ambasadă pe care popoarele Groenlandei o

trimiteau zînei Ludovisa. Această ambasadă era condusă de un şef ce purta un anteriu lung căptuşit cu blană de jder şi o căciulă din piei de vulpe cărora li se lăsase trei cozi care atîrnau în mod simetric, una pe fiecare umăr şi cealaltă pe spate. Ajuns în faţa doamnei du Maine, şeful deputăţiei se înclină şi luînd cuvîntul în numele tuturor, rosti următoarele :

— Doamnă, groenlandezii chibzuind într-o adunare generală a naţiunii să trimită pe cîţiva dintre cei mai însemnaţi din neamul lor la Alteţa Voastră Serenisimă, am avut cinstea de a fi ales pentru a merge în fruntea lor şi a vă oferi, din partea acestora, suveranitatea statelor lor.

Aluzia era atît de vizibilă, şi totuşi, datorită chipului în care era făcută, prezenta aşa de puţin pericol, încît un murmur de aprobare străbătu întreaga adunare, şi, ca semn al viitoarei sale adeziuni, un surîs dintre cele mai graţioase flutură pe buzele frumoasei zîne Ludovisa ; de aceea ambasadorul, vădit încurajat de chipul în care fusese întîmpinat începutul acestei cuvîntări, continuă îndată :

— Renumele, care nu vesteşte la noi decît minunile cele mai rare, ne-a înştiinţat, în mijlocul zăpezilor noastre, în văgăuna gheţurilor de la noi, în sărmanul şi micul nostru colţ de lume, despre farmecele, virtuţile şi înclinaţiile Alteţei Voastre Serenisime : noi ştim că ea detestă soarele.

Această nouă aluzie fu pricepută cu tot atîta grabă şi înflăcărare ca şi prima ; într-adevăr, soarele era deviza regentului, şi, aşa după cum am spus, doamna du Maine era cunoscută pentru predilecţia sa faţă de noapte.

— Rezultă de aici aşadar, doamnă, continuă ambasadorul, că întrucît, ţinînd seamă de poziţia noastră geografică, Dumnezeu, în bunătatea sa, ne-a binecuvîntat cu şase luni de noapte şi cu şase luni de crepuscul, noi venim să vă propunem să vă refugiaţi la noi pentru a scăpa de acest soare pe care îl urîţi ; şi, ca despăgubire pentru ceea ce lăsaţi aici, noi vă oferim titlul de regină a groenlandezilor, fiind convinşi că prezenţa dumneavoastră va face să înflorească aridele noastre cîmpuri, că înţelepciunea legilor dumneavoastră va înfrîna firile noastre neascultătoare, şi că, graţie blîndeţii cîrmuirii înălţimii voastre, noi vom renunţa la o libertate mai puţin plăcută decît regala dumnoavoastră domnie.

— Dar, spuse doamna du Maine, mi se pare că regatul pe care mi-l oferiți este puțin cam departe, și, vă mărturisesc, eu mă tem de călătoriile lungi.

— Noi am prevăzut răspunsul dumneavoastră, doamnă, reluă ambasadorul ; și, grație farmecelor unui vrăjitor puternic, de teamă că, mai lenevoasă decît Mahomet, nu veți voi să mergeți la munte, noi ne-am pregătit în așa chip încît muntele să vină la dumneavoastră.

— Hei ! voi genii ale polului, continuă șeful ambasadei descriind în aer niște cercuri cabalistice cu bagheta, descoperiți tuturor ochilor palatul noii voastre suverane.

În aceeași clipă se auzi o muzică fantastică, și vălul care acoperea pavilionul Aurorei ridicîndu-se ca prin vrajă, întinsa pînză de apă, rămasă mohorîtă pînă atunci ca o oglindă ștearsă, reflectă o lumină atît de îndemînatic aranjată, încît ai fi luat-o drept lumina lunii. Și la această lumină se văzu atunci desenîndu-se, pe o insulă de gheață și la picioarele unui pisc de munte acoperit cu zăpadă și transparent, palatul reginei groenlandezilor, la care ducea un pod atît de ușor, încît părea făurit dintr-un nor ce plutea. Îndată, în mijlocul aclamațiilor generale, ambasadorul luă din mîinile unuia din personajele suitei sale o coroană pe care o așeză pe capul ducesei, și pe care ducesa și-o fixă ea însăși pe frunte cu un gest atît de trufaș, încît ai fi spus că era o coroană adevărată. Apoi, urcîndu-se în sanie, se îndreptă spre palatul marin și, în timp ce paznicii împiedicau mulțimea să o urmeze în noul său domeniu, ea traversă podul și intră împreună cu cei șapte ambasadori pe o poartă ce înfățișa o cavernă. În aceeași clipă podul se prăbuși, ca și cum, printr-o aluzie nu mai puțin străvezie decît celelalte, îndemînaticul mașinist ar fi vrut să separe trecutul de viitor, iar un foc de artificii, ce explodă deasupra pavilionului Aurorei, exprimă bucuria pe care o resimțeau groenlandezii la vederea noii lor regine.

În acest răstimp, doamna du Maine era introdusă de către un ușier în camera cea mai izolată a noului ei palat, iar cînd cei șapte ambasadori își aruncară jos căciulile și anteriile, ea se găsi în mijlocul grupului alcătuit din prințul de Cellamare, cardinalul de Polignac, marchizul de Pompadour, contele de Laval, baronul de Valef, cavalerul d'Harmental și Malezieux. Iar ușierul care o așteptase, după ce închise cu grijă toate ușile, veni să se amestece

în chip familiar printre membrii acestei nobile adunări, el nefiind altul decît vechiul nostru prieten abatele Brigaud.

După cum se vede, lucrurile apăreau în sfîrșit sub adevărata lor înfățișare, iar serbarea, așa cum făcuseră adineaori ambasadorii, la rîndul ei, își arunca jos masca și costumul, și o lua fără șovăială către conspirație.

— Domnilor, rosti doamna ducesă du Maine cu vivacitatea ei obișnuită, nu avem o clipă de pierdut, iar o absență prea lungă ar trezi bănuieli. Fiecare să se grăbească așadar să relateze ceea ce a făcut, și să știm în sfîrșit cum stăm.

— Iertare, doamnă, rosti prințul, dar mi-ați vorbit despre o persoană ce urma a fi de-ai noștri, pe care nu o văd aici, și pe care aș fi dezolat să nu o număr în rîndurile noastre.

— Despre ducele de Richelieu vreți să spuneți, nu-i așa ? răspunse doamna du Maine. Ei bine ! da, este adevărat, își luase obligația că va veni, dar va fi fost reținut de vreo aventură, sau va fi uitat din pricina cine știe cărei întîlniri : va trebui să ne lipsim de el.

— Da, fără îndoială, doamnă, reluă prințul. Da, dacă nu vine, va trebui să ne lipsim de el. Dar nu vă ascund că aș regreta foarte mult absența sa. Regimentul pe care îl comandă se află la Bayonne și, grație acestei reședințe, care ni-l pune la îndemînă, ducele ar putea să ne fie cît se poate de util. Binevoiți, așadar, vă rog, doamnă ducesă, să dați poruncă, dacă vine, să fie introdus.

— Abate, spuse doamna du Maine întorcîndu-se către Brigaud, ați auzit, preveniți-l pe d'Avranches.

Brigaud ieși pentru a executa ordinul pe care îl primise.

— Iertați-mă, domnule cancelar, spuse d'Harmental domnului Maleziuex, dar mi se pare că acum șase săptămîni, domnul de Richelieu refuzase în mod categoric să fie de-ai noștri.

— Da, răspunse Malezieux, întrucît știa că fusese desemnat să ducă prințului Asturiilor cordonul albastru, și nu voia să se certe cu regentul în momentul în care, drept recompensă pentru această ambasadă, urma să primească probabil ordinul Lînii de aur. Dar, de atunci, regentul și-a schimbat opinia, și cum se încurcă treburile cu Spania, a hotărît să amîne trimiterea ordinului, astfel încît domnul de Richelieu, văzîndu-și Lîna sa expediată la calendele grecești, ni s-a raliat.

— Porunca Alteței Voastre a fost transmisă celui în drept, doamnă, spuse abatele Brigaud reintrînd în încăpere, și dacă domnul duce de Richelieu își face apariția la Sceaux, va fi condus numaidecît aici.

— Bine, zise ducesa. Acum să ne așezăm în jurul acestei mese și să purcedem la treabă. Haide, Laval, începeți.

— Eu, doamnă, spuse Laval, după cum știți, am fost în Elveția, unde, în numele și cu banii regelui Spaniei, am constituit un regiment în cantonul Grisons. Acest regiment este gata să intre în Franța cînd va sosi momentul, întrucît este înarmat și echipat, și nu mai așteaptă decît ordinul pentru a porni.

— Bine, scumpul meu conte, bine ! rosti ducesa, și dacă nu considerați ca mai prejos de un Montmorency să fiți colonelul unui regiment, în așteptarea a ceva mai bun, veți lua comanda acestuia. Este un mijloc mai sigur de a avea Lîna de aur decît de a duce ordinul Sfîntului Spirit în Spania.

— Doamnă, zise Laval, dumneavoastră sînteți aceea care se cuvine să fixați fiecăruia locul pe care i-l rezervați, și acela pe care i-l veți hotărî va fi acceptat totdeauna cu recunoștință de cel mai umil dintre slujitorii dumneavoastră.

— Și dumneavoastră, Pompadour, zise doamna du Maine, în timp ce-i mulțumea contelui de Laval cu un gest amical, și dumneavoastră, ce ați făcut ?

— Urmînd instrucțiunile Alteței Voastre Serenisime, răspunse marchizul, m-am dus în Normandia, unde am obținut semnarea protestului de către nobilime. Vă aduc treizeci și opt de semnături, și dintre cele mai bune.

Și scoase un document din buzunar.

— Iată suplica adresată regelui ; apoi, după suplică, semnăturile. Priviți, doamnă.

Ducesa luă cu atîta vioiciune documentul din mîinile marchizului de Pompadour, încît ai fi spus că i-l smulgea. Apoi, după ce își aruncă rapid ochii peste el, rosti :

— Da, da, ați procedat bine să inserați aceasta : semnat fără deosebire și fără diferență de ranguri și de case, pentru ca nimeni să nu poată găsi aici ceva de obiectat. Da, asta scutește de orice contestație privind întîietatea. Bine. Guillaume-Alexandre de Vieux-Pont, Pierre-Anne-Marie de la Pailleterie, de Beaufremont, de Latour-Dupin,

de Châtillon. Da, aveți dreptate ; sînt cele mai frumoase și cele mai alese nume din Franța, după cum sînt și cele mai fidele. Mulțumesc, Pompadour, sînteți un vrednic purtător de mesaje și, dacă se va ivi cazul, ne vom aminti de abilitatea dumneavoastră, iar mesajele se vor schimba în ambasadă.

— Și dumneavoastră, cavalere ? continuă ducesa întorcîndu-se spre d'Harmental, înarmată cu acel fermecător surîs împotriva căruia ea știa că nu exista vreo rezistență posibilă.

— Eu, doamnă, zise cavalerul, după ordinele Alteței Voastre, am plecat în Bretania, și, ajuns la Nantes, am deschis depeșele ce îmi erau adresate și am luat cunoștință de instrucțiuni.

— Ei bine ? întrebă cu vivacitate ducesa.

— Ei bine ! doamnă, reluă d'Harmental, eu am fost tot atît de norocos în misiunea mea pe cît au fost domnii de Laval și de Pompadour într-a lor. Iată angajamentul domnilor de Mont-Louis, de Bonamour, de Pont-Callet și de Rohan-Soldue. Numai să-și trimită Spania o escadră în fața coastelor noastre, și întreaga Bretanie se va răscula.

— Vedeți ! vedeți, prințe ! exclamă ducesa adresîndu-se lui Cellamare cu un accent plin de o bucurie ambițioasă, totul ne ajută.

— Da, răspunse prințul. Însă acești patru gentilomi, oricît de influenți ar fi ei, nu sînt singurii pe care ar trebui să-i avem de partea noastră. Mai sînt Laguerche-Saint-Amant, Bois-Davy, la Rochefoucault-Gondral, și, ce știu eu ? — Décourt, d'Erée, pe care ar fi important să-i cîștigăm.

— Ei sînt cîștigați de partea noastră, prințe, zise d'Harmental, și iată scrisorile lor... poftiți...

Și scoțînd mai multe scrisori din buzunar, deschise două sau trei și citi la întîmplare :

„Sînt atît de măgulit de amintirea cu care mă onorează Alteța Voastră Serenisimă, încît într-o adunare generală a Statelor îmi voi alătura glasul tuturor acelora din corpul nobilimii care vor voi să-i dovedească atașamentul lor.

Marchizul DÉCOURT"

„Dacă mă bucur de oarecare stimă și oarecare considerație în provincia mea, nu vreau să mă folosesc de acestea decît pentru a susține aici dreptatea cauzei Alteței Voastre Serenisime.

LA ROCHEFOUCAULT-GONDRAL"

„Dacă succesul chestiunii dumneavoastră ar depinde de sufragiul a șapte sau opt sute de gentilomi, îndrăznesc să vă asigur, doamnă, că el ar fi îndată decis în favoarea Alteței Voastre Serenisime. Am onoarea să vă ofer din nou tot ceea ce depinde de mine în aceste ranguri nobiliare.

Contele d'ERÉE"

— Ei bine ! prințe, exclamă doamna du Maine, vă veți preda în fine ? Vedeți, în afară de aceste trei scrisori, iată încă una de la Lavauguyon, una de la Bois-Davy, una de la Fumée. Iată cavalere, iată mîna noastră dreaptă. Este aceea care va ține pana. Ea să vă fie zălog că în ziua în care semnătura sa va fi o semnătură regală, ea nu va avea să vă refuze nimic.

— Vă mulțumesc, doamnă, rosti d'Harmental punîndu-și respectuos buzele pe mîna ce i se întinsese. Dar această mînă mi-a și acordat mai mult decît merit, iar sucesul însuși mă va răsplăti atît de îmbelșugat așezînd-o pe Alteța Voastră în locul pe care trebuie să-l ocupe, încît cu adevărat nu voi mai avea în acea zi nimic de dorit.

— Și acum, Valef, este rîndul dumneavoastră, reluă ducesa : v-am lăsat la urmă, pentru că erați cel mai important. Dacă am înțeles bine semnele pe care le-am schimbat în timpul dineului, nu sînteți nemulțumit de Maiestățile Lor Catolice, nu-i așa ?

— Ce-ar spune Alteța Voastră Serenisimă de o scrisoare scrisă chiar de mîna Maiestății Sale Filip ?

— Ce aș spune de o scrisoare scrisă chiar de mîna Maiestății Sale ! exclamă doamna du Maine. Aș spune că este mai mult decît am îndrăznit vreodată să sper.

— Prințe, rosti Valef întinzîndu-i o hîrtie lui Cellamare, dumneavoastră cunoașteți scrisul Maiestății Sale regele Filip al V-lea. Încredințați-o deci pe Alteța Sa Regală, care nu îndrăznește s-o creadă, că această scrisoare este într-adevăr scrisă în întregime de mîna sa.

— În întregime, rosti Cellamare înclinîndu-şi capul, în întregime, acesta este adevărul.

— Şi cui îi este adresată ? rosti doamna du Maine luînd-o din mîinile prinţului.

— Regelui Ludovic al XV-lea, doamnă, zise Valef.

— Perfect, perfect, exclamă ducesa, o vom face să ajungă sub ochii Maiestăţii Sale prin mareşalul de Villeroi. Să vedem ce spune.

Şi citi atît de repede pe cît îi îngăduia dificultatea scrisului [1] :

„Escurial, 16 martie 1718.

De cînd Providenţa m-a urcat pe tronul Spaniei, un singur moment nu am pierdut din vedere obligaţiile naşterii mele : Ludovic al XIV-lea, de eternă memorie, este prezent totdeauna în spiritul meu. Mi se pare mereu că îl aud pe acest mare prinţ, în momentul despărţirii noastre, spunîndu-mi pe cînd mă îmbrăţişa : *Nu mai există Pirinei !* Maiestatea Voastră este singurul vlăstar al fratelui meu mai mare, a cărui pierdere o resimt în fiecare zi. Dumnezeu v-a chemat la succesiunea acestei mari monarhii, a cărei glorie şi ale cărei interese îmi vor fi scumpe pînă la moarte. În sfîrşit, vă port în adîncul inimii mele, şi nu voi uita niciodată, pentru nimic în lume, ceea ce datorez Maiestăţii Voastre, patriei mele şi memoriei bunicului meu.

Scumpii mei spanioli, care mă iubesc cu duioşie şi care sînt foarte încredinţaţi de dragostea pe care le-o port, nu sînt geloşi pe sentimentele pe care vi le mărturisesc, şi ei simt într-adevăr că unirea noastră constituie baza liniştii publice. Îmi place să cred că interesele mele personale sînt încă scumpe unei naţiuni care m-a hrănit la sînul ei, şi că această generoasă nobilime care a vărsat atîta sînge pentru a le susţine va privi totdeauna cu dragoste pe un rege care se glorifică de a-i fi recunoscător şi de a se fi născut în mijlocul ei".

— Acestea vi se adresează dumneavoastră, domnilor, rosti doamna ducesă du Maine, întrerupîndu-se şi salutînd graţios cu mîna şi din priviri pe cei care o înconjurau.

[1] Această scrisoare, care se găseşte în arhivele Ministerului Afacerilor Străine, este efectiv scrisă în întregime de mîna lui Filip al V-lea.

Apoi ea continuă, nerăbdătoare fiind să cunoască restul epistolei :

„Cu ce ochi aşadar credincioşii dumneavoastră supuşi pot privi ei tratatul care se semnează împotriva mea, sau, pentru a spune mai bine, împotriva dumneavoastră înşivă [1] ? În timp ce finanţele dumneavoastră epuizate nu pot face faţă cheltuielilor obişnuite ale păcii, se voieşte ca Maiestatea Voastră să se unească cu inamicul meu cel mai mortal [2] şi să pornească război împotriva mea dacă nu consimt să predau Sicilia arhiducelui.

Nu voi subscrie niciodată la aceste condiţii, ele îmi sînt insuportabile.

Nu insist asupra consecinţelor funeste ale acestei alianţe ; mă voi mărgini să rog stăruitor pe Maiestatea Voastră să convoace fără întîrziere statele generale ale regatului său, pentru a delibera asupra unei afaceri de o atît de mare însemnătate."

— Statele generale ! murmură cardinalul de Polignac.

— Ei bine ! ce spune Eminenţa Voastră despre statele generale ? întrerupse cu nerăbdare doamna du Maine. Sau măsura asta are cumva nefericirea de a nu căpăta aprobarea dumneavoastră ?

— Nici nu condamn, nici nu aprob, doamnă, răspunse cardinalul ; mă gîndesc numai că aceeaşi convocare a fost făcută şi în timpul Ligii, şi că lui Filip al II-lea nu i-a venit prea bine atunci.

— Vremurile şi oamenii s-au schimbat, domnule cardinal, reluă cu vivacitate ducesa du Maine. Nu mai sîntem în 1594, ci în 1718, Filip al II-lea era flamand şi Filip al V-lea este francez. Aşadar nu se pot produce din nou aceleaşi rezultate, deoarece cauzele sînt diferite. Scuzaţi-mă, domnilor.

Şi ea îşi reluă lectura :

„Vă fac această rugăminte în numele sîngelui care ne uneşte, în numele acestui mare rege din care ne tragem obîrşia, în numele popoarelor dumneavoastră şi ale mele ; dacă a existat vreodată prilejul de a asculta vocea naţiunii franceze, atunci acesta este astăzi. Este absolut necesar de a se afla de la ea însăşi ceea ce gîndeşte, de a se şti dacă într-adevăr ea vrea să ne declare război. În momentele în

[1] Tratatul cuadruplei alianţe, pe care am văzut cum l-a adus Dubois în triumf de la Londra.

[2] Împăratul.

care sînt gata să-mi expun viaţa pentru a-i apăra gloria şi interesele sale, sper că veţi răspunde cît mai degrabă la propunerea pe care v-o fac, că adunarea pe care v-o cer va preveni nenorocitele angajamente în care am putea fi aruncaţi, şi că armatele Spaniei nu vor fi întrebuinţate decît pentru a susţine măreţia Franţei şi a-i umili pe duşmanii ei, întrucît eu nu le voi folosi niciodată decît pentru a dovedi Maiestăţii Voastre iubirea sinceră şi inexprimabilă pe care o am pentru ea."

— Ei bine ! ce spuneţi domnilor de aceasta ? Putea oare Maiestatea Sa Catolică să facă mai mult pentru noi ? întrebă doamna du Maine.

— Ea putea să alăture la această scrisoare un mesaj adresat direct statelor generale, răspunse cardinalul. Acest mesaj, dacă regele ar fi binevoit să-l trimită, ar fi avut, sînt sigur de acest fapt, o mare influenţă asupra deliberării lor.

— Iată-l, rosti prinţul de Cellamare scoţînd, la rîndul său, un document din buzunar.

— Cum, prinţe ! reluă cardinalul, ce spuneţi ?

— Spun că Maiestatea Sa Catolică a fost de părerea Eminenţei Voastre, şi că mi-a adresat acest mesaj, care este complementul scrisorii pe care a remis-o baronului de Valef.

— Atunci, nu ne mai lipseşte nimic ! exclamă doamna du Maine.

— Ne lipseşte Bayonne, zise prinţul de Cellamare clătinînd din cap. Bayonne, poarta Franţei !

În acest moment intră d'Avranches, anunţîndu-l pe domnul duce de Richelieu.

— Şi acum, prinţe, nu vă mai lipseşte nimic, spuse rîzînd marchizul de Pompadour, întrucît iată-l pe cel care are cheile acestei porţi.

XXVIII

DUCELE DE RICHELIEU

— În sfîrşit, exclamă ducesa cînd îl văzu intrînd pe Richelieu, iată-vă, domnule duce. Sînteţi mereu acelaşi, iar prietenii nu vor putea oare să se bizuie niciodată pe dumneavoastră mai mult decît iubitele ce le aveţi ?

— Dimpotrivă, doamnă, zise Richelieu apropiindu-se de ducesă și sărutîndu-i mîna cu acel respect facil care trăda bărbatul pentru care femeile nu aveau rang. Dimpotrivă, căci astăzi mai mult ca oricînd, dovedesc Alteței Voastre că știu să le împac pe toate.

— Astfel, faceți un sacrificiu pentru noi, duce ? zise rîzînd doamna du Maine.

— De o mie de ori mai mare decît puteți bănui. Vă imaginați cumva pe cine am părăsit adineauri ?

— Doamna de Villars ? întrerupse doamna du Maine.

— Oh ! nu. Ceva mai bun.

— Doamna de Duras ?

— Nu ați ghicit.

— Doamna de Nesle ?

— Aș !

— Doamna de Polignac ? Ah ! scuzați, cardinale.

— Mai departe. Lucrul acesta nu o privește pe Eminența Sa.

— Doamna de Soubise, doamna de Gabriant, doamna de Gacé ?

— Nu, nu, nu.

— Domnișoara de Charolais ?

— Nu am mai văzut-o de la ultima mea călătorie la Bastilia.

— Doamna de Berry ?

— Știți bine că de cînd Riom a avut ideea să-i tragă o bătaie, este nebună după el.

— Domnișoara de Valois ?

— O cruț pentru că vreau s-o iau de soție, cînd vom reuși, iar eu voi fi prinț spaniol. Nu doamnă, am părăsit pentru Alteța Voastră două grizete, și cele mai fermecătoare !...

— Grizete !... ah ! exclamă ducesa cu o mișcare a buzelor de un dispreț ce nu ar putea fi definit. Nu credeam să coborîți pînă la aceste ființe de rînd.

— Cum ființe de rînd ! Două femei încîntătoare, doamna Michelin și doamna Renaud. Nu le cunoașteți ? Doamna Michelin, o blondă delicioasă, un veritabil cap de Greuze ; soțul ei este tapițer. Vi-l recomand, ducesă. Doamna Renaud, o brunetă adorabilă, cu ochi albaștri și sprîncene negre... și al cărei soț este, pe legea mea ! nu-mi mai reamintesc bine...

— Ceea ce este domnul Michelin probabil, spuse rîzînd Pompadour.

— Scuzaţi-mă, domnule duce, reluă doamna du Maine, care îşi pierduse toată curiozitatea pentru aventurile amoroase ale lui Richelieu din momentul în care aceste aventuri ieşeau dintr-o anumită lume, scuzaţi-mă, dar să îndrăznesc oare să vă reamintesc că ne-am adunat aici pentru treburi serioase ?

— Ah ! da. Conspirăm, nu-i aşa ?

— Aţi uitat acest lucru ?

— Pe legea mea ! Cum o conspiraţie nu este un lucru dintre cele mai vesele, sînteţi de acord, doamnă ducesă du Maine, ori de cîte ori îmi stă în putinţă, mărturisesc, eu uit că sînt conspirator. Dar asta nu înseamnă nimic. La fel, ori de cîte ori trebuie să mă înham din nou la lucru, ei bine, mă înham iarăşi. Ia să vedem, doamnă ducesă, cum stăm cu conspiraţia ?

— Poftim, duce, rosti doamna du Maine, luaţi cunoştinţă de conţinutul acestor scrisori şi veţi fi tot atît de avansat ca şi noi.

— Oh ! să mă scuze Alteţa Voastră, doamnă, spuse Richelieu. Dar, acesta este adevărul, eu nu le citesc nici chiar pe cele care îmi sînt adresate, şi am din acestea şapte sau opt sute cu cele mai fermecătoare scrisuri de pe lume şi pe care le păstrez pentru distracţia bătrîneţilor mele. Uite ce-i, Malezieux, dumneavoastră care sînteţi luciditatea însăşi, făceţi-mi o expunere sumară.

— Ei bine ! domnule duce, spuse Malezieux, aceste scrisori sînt angajamentele seniorilor bretoni de a susţine drepturile Alteţei Sale.

— Foarte bine !

— Acest document este protestul nobilimii.

— Ah ! dă-mi acest document. Protestez.

— Dar nu ştiţi împotriva a ce ?

— Nu are aface, eu protestez totdeauna. Şi luînd documentul, îşi scrise numele după acela al lui Guillaume-Antoine de Chastellux, care era ultimul semnatar.

— Îngăduiţi-i, doamnă, spuse Cellamare ducesei, numele lui Richelieu este bine să-l ai, oriunde s-ar găsi el.

— Şi această scrisoare ? întrebă ducele, arătînd misiva lui Filip al V-lea.

— Această scrisoare, continuă Malezieux, este o scrisoare scrisă chiar de mîna regelui Filip al V-lea.

— Ei bine ! Maiestatea Sa Catolică scrie şi mai prost decît mine, zise Richelieu ; asta îmi face plăcere. Şi Raffé care spune totdeauna că acest lucru este imposibil !

— Dacă scrisul misivei este mizerabil, ştirile pe care le conţine sînt totuşi bune, zise doamna du Maine, întrucît este o scrisoare în care îl roagă pe regele Franţei să reunească statele generale pentru a se opune executării tratatului cuadruplei alianţe.

— Ah ! ah ! exclamă Richelieu. Şi Alteţa Voastră este sigură de statele generale ?

— Iată protestul care angajează nobilimea. Cardinalul răspunde de cler şi nu mai rămîne decît armata.

— Armata, spuse Laval, este treaba mea. Am hîrtia în alb cu semnăturile a douăzeci şi doi de colonei.

— Mai întîi, spuse Richelieu, eu răspund de regimentul meu, care se află la Bayonne, şi care prin urmare este în măsură să ne aducă mari servicii.

— Da, zise Cellamare, şi noi ne bizuim mult pe acest fapt, dar am auzit că este vorba să i se schimbe garnizoana.

— Serios ?

— Nici nu se poate mai serios. Înţelegeţi, duce, trebuie să preîntîmpinăm această măsură.

— Cum de nu ! chiar în această clipă. Hîrtie... cerneală... Îi voi scrie ducelui de Berwick. În ajunul intrării regimentului în campanie, nu va fi de mirare că solicit pentru el favoarea de a nu se depărta de teatrul de război.

Ducesa du Maine se grăbi să-i pună ea însăşi la dispoziţie lui Richelieu cele cerute şi, luînd o pană, i-o prezentă.

Ducele se înclină, luă pana şi aşternu scrisoarea următoare, pe care o copiem textual şi fără a-i schimba o silabă * :

„Domnule duce de Berwick, pair şi mareşal al Franţei *.

Întrucît regimentul meu, domnule, este unul dintre cele mai în măsură să pornească în campanie, şi întrucît

---

* Vom căuta să redăm aproximativ, în traducere, erorile gramaticale din original. (nota trad.).

* Ducele de Berwick fusese numit locotenent general al armatelor regelui, în cazul în care ar fi izbucnit războiul, şi el acceptase, deşi Filip al V-lea îl numise grande de Spania, duce şi cavaler al ordinului Lînii de aur.

se află după ce făcut o echipare cu uniform, *pe care le-ar prăpădi cu totul,* daca, *mai înainte de a fi terminată, regimentul ar fi obligat să facă vreo mișcare.*

Am onoarea a vă roga *călduros, domnule, de a binevoi să-l lăsați la* Baionne pîn începutu *lui mai, cînd* echipare *va fi făcută, și vă rog să mă socotiți cu toată considerația posibilă, domnule, servitorul dumneavoastră foarte plecat și foarte supus.*

DUCELE DE RICHELIEU"

— Și acum, citiți, doamnă, continuă ducele înmînînd scrisoarea doamnei du Maine ; datorită acestei precauții regimentul nu se va urni din Bayonne.

Ducesa luă scrisoarea, o citi și o trecu vecinului ei care o trecu și el altuia, astfel încît scrisoarea făcu înconjurul mesei. Din fericire pentru duce, el avea de-a face cu prea mari seniori pentru ca acestora să le pese de un lucru atît de mărunt ca niște litere în plus sau în minus. Singur Malezieux, care era ultimul, nu putu să-și înfrîneze un ușor surîs.

— Ah ! ah ! domnule poet, zise Richelieu, care își închipui pricina, rîdeți ! Se pare că am avut nenorocirea să ofensăm pe această mironosiță ridiculă care se numește ortografia. Ce vreți ? Eu sînt un gentilom și au uitat să mă pună să învăț limba franceză, gîndindu-se că voi putea oricînd, în schimbul a o mie cinci sute de livre pe an, să am un valet care să-mi scrie scrisorile și să-mi facă versurile. Așa este. Ceea ce nu mă va împiedica, scumpul meu Malezieux, să intru la Academie, nu numai înaintea dumneavoastră, dar și înaintea lui Voltaire.

— Și dacă se va ivi ocazia, domnule duce, valetul dumneavoastră va fi oare acela care vă va face discursul de recepție ?

— El și lucrează la discurs, domnule cancelar, și veți vedea că nu va fi mai rău decît acelea pe care le-au făcut anumiți academicieni pe care îi cunosc.

— Domnule duce, spuse doamna du Maine, fără îndoială că va fi un lucru foarte neobișnuit recepția dumneavoastră în sînul ilustrului corp de care îmi vorbiți, și vă promit că mă voi ocupa, încă de mîine, să-mi asigur un fotoliu la tribună, în această zi măreață. Dar, în seara

aceasta, noi ne ocupăm de altceva : să revenim aşadar, ca doamna Deshoulières, la oile noastre.

— Haidem, frumoasă prinţesă, zise Richelieu, pentru că vreţi neapărat să vă faceţi păstoriţă, vorbiţi, vă ascult. Să vedem, ce aţi hotărît ?

— Aşa după cum am spus, să obţinem de la rege, cu ajutorul acestor două scrisori, convocarea statelor generale ; apoi, statele generale odată reunite, siguri de cele trei ordine, cum sîntem, facem ca regentul să fie dat jos şi să fie numit în locul său Filip al V-lea.

— Şi cum Filip al V-lea nu poate părăsi Madridul, el ne dă depline puteri, şi guvernăm Franţa în locul său... Ei bine, ce mai ! nu sînt deloc prost cumpănite toate astea. Însă pentru a convoca statele generale trebuie un ordin al regelui.

— Regele va semna acest ordin, răspunse doamna du Maine.

— Fără să ştie regentul ? reluă Richelieu.

— Fără să ştie regentul !

— I-aţi promis aşadar episcopului de Fréjus că îl veţi face cardinal ?

— Nu, dar îi voi promite lui Villeroi demnitatea de *Grande de España* şi ordinul Lînii de Aur.

— Mi-e tare teamă, doamnă ducesă, spuse prinţul de Cellamare, că toate astea nu-l vor determina pe mareşal la un demers care atrage după sine o atît de gravă responsabilitate, cum este demersul pe care sperăm să-l obţinem din partea sa.

— Nu pe mareşal ar trebui să-l cîştigăm, ci pe soţia sa.

— Ah ! Dar mi-aţi dat o idee, spuse Richelieu. Îmi iau eu această sarcină.

— Dumneavoastră ? rosti ducesa cu uimire.

— Da, eu, doamnă, reluă Richelieu. Dumneavoastră aveţi corespondenţa dumneavoastră, eu o am pe a mea. Eu am luat cunoştinţă de şapte sau opt scrisori pe care Alteţa Voastră le-a primit astăzi. Alteţa Voastră vrea să ia cunoştinţă de una singură pe care am primit-o ieri ?

— Această scrisoare este numai pentru mine, sau poate fi citită cu glas tare ?

— Dar avem de-a face cu oameni discreţi, nu este aşa ? rosti Richelieu, privind în jurul său cu un aer de o nespusă înfumurare.

— Îmi închipui acest lucru, reluă ducesa ; de altminteri gravitatea situației...

Ducesa luă scrisoarea și citi :

„Domnule duce,

Eu sînt o femeie de cuvînt : soțul meu se află, în sfîrșit, în ajunul plecării în mica sa călătorie despre care știți. Mîine, la orele unsprezece, nu voi fi acasă decît pentru dumneavoastră. Să nu credeți că mă hotărăsc la acest pas fără a fi dat întreaga vină pe domnul de Villeroi. Încep să mă tem că aveți misiunea de a-l pedepsi. Veniți deci la ora convenită spre a-mi dovedi că nu sînt prea mult de condamnat pentru că vă prefer seniorului și stăpînului meu legitim.“

— Ah ! iertați-mă ! scuzați-mi zăpăceala, doamnă ducesă, nu pe aceasta voiam să v-o arăt. Aceasta este scrisoarea de alaltăieri. Așteptați, iat-o pe cea de ieri.

Ducesa du Maine luă cea de-a doua scrisoare pe care i-o prezentă domnul de Richelieu și citi :

„Scumpul meu Armand,“

— Este într-adevăr aceasta, și nu vă înșelați cumva iarăși ? rosti ducesa întorcîndu-se spre Richelieu.

— Nu, Alteța Voastră, de data aceasta este într-adevăr cea care trebuie.

Ducesa reluă :

„Scumpul meu Armand,

Sînteți un avocat primejdios cînd pledați împotriva domnului de Villeroi. Trebuie să-mi exagerez în fața ochilor talentele dumneavoastră spre a-mi micșora slăbiciunea ; aveați în inima mea un judecător interesat să vă ajute să cîștigați procesul. Veniți mîine pentru a pleda din nou, vă voi audia pe tribunalul meu, cum numeați ieri nefericita sofa din dormitor.“

— Și ați fost acolo ?

— Desigur, doamnă.

— Astfel, ducesa ?...

— Va face, sper, tot ceea ce vom voi noi, și cum ea îi poruncește soțului să facă tot ceea ce vrea ea, vom avea ordinul de convocare a statelor generale la întoarcerea mareșalului.

— Și cînd se întoarce ?

— În opt zile.

— Și veți avea curajul să-i fiți credincios în tot acest timp, duce ?

— Doamnă, cînd am îmbrățișat o cauză, sînt capabil de cele mai mari sacrificii pentru triumful ei.

— Astfel, putem să ne bizuim pe cuvîntul dumneavoastră ?

— Mă devotez cu totul.

— Domnilor, rosti ducesa du Maine, l-ați auzit ; să continuăm să lucrăm fiecare pe tărîmul său. Dumneavoastră, Laval, acționați asupra armatei. Dumneavoastră, Pompadour, asupra nobilimii. Dumneavoastră, cardinale, asupra clerului. Și să lăsăm pe domnul duce de Richelieu să acționeze asupra doamnei de Villeroi.

— Și următoarea adunare, în ce zi o ținem ? întrebă Cellamare.

— Totul va depinde de împrejurări, prințe, răspunse ducesa. În orice caz, dacă nu voi avea timpul necesar pentru a vă înștiința, voi trimite după dumneavoastră aceeași trăsură și același vizitiu care v-au adus la Arsenal prima dată cînd ați venit acolo.

Apoi, întorcîndu-se spre Richelieu :

— Ne acordați restul nopții, duce ? continuă doamna du Maine ridicîndu-se.

— Cer iertare Alteței Voastre, răspunse Richelieu. Dar este un lucru absolut imposibil, sînt așteptat în strada des Bons-Enfants.

— Cum asta ! așadar ați reluat relațiile cu doamna de Sabran ?

— Nu ne-am certat niciodată, doamnă, vă rog s-o credeți.

— Dar, aveți grijă, duce, asta însemna constanță.

— Nu, doamnă, e calcul.

— Ce mai, văd că sînteți pornit să vă jertfiți.

— Eu nu fac niciodată lucrurile pe jumătate, doamnă ducesă.

— Ei bine ! Să ne ajute Dumnezeu ! Și vom lua exemplu de la dumneavoastră, domnule duce, vă promitem. Să

mergem, domnilor, continuă ducesa, peste puțin se face o oră și jumătate de cînd sîntem aici, și ar fi timpul, cred, să ne întoarcem în grădină dacă nu vrem să se comenteze prea mult absența noastră. De altminteri, desigur că pe țărm se află o biată zeiță a Nopții care ne așteaptă spre a ne mulțumi pentru preferința pe care i-o acordăm față de soare, și nu ar fi politicos s-o lăsăm să aștepte prea mult.

— Cu permisiunea Alteței Voastre, doamnă, rosti Laval, trebuie totuși să vă rețin încă o clipă pentru a vă supune încurcătura în care mă aflu.

— Spuneți, conte, reluă ducesa, despre ce este vorba ?

— Este vorba de recursurile, de protestele, de memoriile noastre. Am convenit, după cum știți, să se imprime toate aceste piese de niște lucrători care nu știu să citească.

— Și ce s-a întîmplat ?

— Ei bine ! am cumpărat o presă, am instalat-o în pivnița unei case, în spatele mănăstirii Val-de-Grâce. Am angajat lucrătorii trebuincioși, și pînă în prezent, așa cum Alteța Voastră a putut constata, lucrurile au decurs satisfăcător. Dar ce să vezi, zgomotul mașinii i-a făcut pe vecini să creadă că oamenii noștri fabricau bani falși, iar ieri a avut loc în casă o descindere a poliției. Din fericire, am avut răgazul să oprim lucrul și să tragem un pat deasupra trapei, astfel încît zbirii lui Voyer d'Argenson n-au descoperit nimic. Dar cum o asemenea vizită ar putea să aibă loc din nou și să nu se sfîrșească tot atît de fericit, imediat după plecarea lor le-am dat drumul lucrătorilor, am îngropat presa, și am pus să se aducă la mine toate hîrtiile și corecturile.

— Ați procedat bine, conte ! exclamă cardinalul de Polignac.

— Da, însă cum vom face acum ? întrebă doamna du Maine.

— Să transportăm presa la mine, zise Pompadour.

— Sau la mine, spuse Valef.

— Nu, nu, zise Malezieux, o presă este un mijloc prea periculos, un om al poliției poate să se strecoare printre lucrători și să năruie totul. De altminteri, probabil că mai avem puține lucruri de imprimat.

— Da, spuse Laval, ce e mai greu s-a făcut.

— Ei bine ! continuă Malezieux, părerea mea ar fi, așa cum propusesem mai întîi, să recurgem pur și simplu

la un copist inteligent, discret și sigur, căruia i-am da destui bani pentru a-i cumpăra tăcerea.

— Oh ! în acest mod ar fi mult mai sigur, exclamă domnul de Polignac.

— Da, însă unde să găsești un asemenea om ? rosti prințul. Înțelegeți că pentru o treabă atît de importantă ar fi primejdios să iei pe primul venit.

— Dacă aș îndrăzni... rosti abatele Brigaud.

— Îndrăzniți, abate, îndrăzniți, spuse ducesa du Maine.

— Aș spune, continuă abatele, că am la îndemînă ce vă trebuie.

— Ei bine ! cînd vă spuneam eu că abatele este un om prețios, exclamă Pompadour.

— Dar ce ne trebuie cu adevărat ? întrebă Polignac.

— Oh ! Chiar dacă Eminența Voastră ar porunci să se caute cu dinadinsul, și tot nu ar găsi ceva mai bun. O veritabilă mașină, care va scrie totul fără să citească nimic.

— Apoi, ca să fim și mai precauți, zise prințul, am putea redacta piesele cele mai importante în limba spaniolă, și cum aceste piese sînt destinate în mod special Maiestății Sale Catolice, am avea dublul avantaj de a lucra într-o limbă necunoscută copistului nostru, și cum, firește, acest lucru îi va da ceva mai multă bătaie de cap, va fi un motiv pentru a-l plăti mai mult, fără ca el însuși să bănuiască importanța celor ce copiază.

— Atunci, prințe, zise Brigaud, voi avea onoarea să vi-l trimit.

— Nu, nu, spuse Cellamare, nu trebuie ca acest caraghios să pună piciorul în ambasada Spaniei. Toate astea se vor face prin mijlocitor, vă rog.

— Da, da, vom aranja noi toate lucrurile, zise doamna du Maine ; omul este găsit, acesta e principalul. Răspundeți de el, Brigaud ?

— Da, doamnă, răspund de el.

— E tot ce trebuie ; acum, nimic nu ne mai reține, continuă ducesa. Domnule d'Harmental, dați-mi brațul, vă rog.

Cavalerul se grăbi să dea ascultare doamnei du Maine, care, neputîndu-se ocupa pînă atunci de el, așa cum făcuse cu toată lumea, profitase de acest prilej pentru a-i exprima, prin această favoare, recunoștința pentru curajul pe care

îl arătase în strada des Bons-Enfants și pentru abilitatea de care dăduse dovadă în Bretania.

La poarta pavilionului, trimișii groenlandezi, redeveniți simpli invitați ai serbării de la Sceaux, găsiră o mică galeră pavoazată cu armele Franței și ale Spaniei, și care, în lipsa podului care dispăruse, îi aștepta spre a-i duce pe malul celălalt. Doamna du Maine păși prima, îi făcu semn lui d'Harmental să se așeze alături de ea, lăsîndu-l pe Malezieux să dea onorurile cuvenite lui Cellamare și lui Richelieu. Îndată, la semnalul dat de o muzică ascunsă, galera începu să plutească spre mal.

Așa cum spusese ducesa, zeița Nopții, învesmîntată într-o rochie lungă din mătase străvezie, neagră, semănată toată cu stele din aur, o aștepta de cealaltă parte a micului lac, întovărășită de cele douăsprezece Ore care își împărțeau împărăția ei ; galera se îndreptă spre acest grup, care, de îndată ce o văzu pe ducesă la o depărtare de unde se putea auzi vocea, începu să intoneze o cantată potrivită subiectului. Începea cu un cor ce cînta o strofă de patru versuri, căruia îi succeda un solo, urmat la rîndul său de o a doua execuție în cor, totul de un gust atît de ales, încît fiecare se întoarse spre Malezieux, marele rînduitor al serbărilor, spre a-l felicita pentru acest divertisment. Singur în mijlocul tuturor, la primele note ale solo-ului, d'Harmental tresărise într-un chip ciudat, întrucît vocea cîntăreței avea atîta afinitate cu o altă voce care îi era bine cunoscută și foarte scumpă amintirii sale, încît, oricît de improbabilă ar fi fost prezența Bathildei la Sceaux, cavalerul se ridicase în picioare, printr-o mișcare mai puternică decît el însuși, spre a privi persoana al cărei glas îl făcuse să încerce o emoție atît de neobișnuită. Din nefericire, cu toate făcliile pe care Orele, supusele ei, le țineau în mînă, el nu putea zări fața Zeiței, acoperită cum era de un văl asemenea rochiei cu care era îmbrăcată. Auzea numai această voce pură, flexibilă, sonoră, cum urca și cobora iarăși, cu acea tehnică amplă, savantă și facilă, pe care o admirase atîta, cînd, prima dată, îl uimise în strada du Temps-Perdu. Fiecare accent al vocii, mai distinctă pe măsură ce el se apropia de țărm, răsuna pînă în străfundul inimii sale și îl făcea să se înfioare din creștet pînă în tălpi. În sfîrșit, galera trase la mal, solo-ul încetă și corul începu să cînte iarăși. Însă d'Harmental, tot în picioare și insensibil la orice alt gînd decît la acela care îl pre-

ocupa, continua să urmărească, în amintirea sa, vocea stinsă și notele ce își luaseră zborul.

— Ei bine ! domnule d'Harmental, rosti ducesa du Maine, atît de simțitor sînteți față de farmecele muzicii încît să vă facă să uitați că sînteți cavalerul meu ?

— Oh, iertați-mă, iertați-mă, doamnă, zise d'Harmental sărind pe mal și întinzînd mîna ducesei. Dar mi se păruse că recunosc această voce, care, trebuie s-o mărturisesc, îmi recheamă amintiri atît de puternice...

— Aceasta dovedește că sînteți un obișnuit al Operei, scumpul meu cavaler, zise ducesa du Maine, și că apreciați cum se cuvine talentul domnișoarei Bury.

— Cum ! această voce pe care am ascultat-o adineauri este vocea domnișoarei Bury ? întrebă cu uimire d'Harmental.

— Ea însăși, domnule, și dacă nu vă încredeți în cuvîntul meu, reluă ducesa pe un ton în care răzbătea o ușoară nuanță de ciudă, permiteți-mi să iau brațul lui Laval sau al lui Pompadour și duceți-vă să vă încredințați în persoană.

— Oh ! doamnă, zise d'Harmental reținînd în chip respectuos mîna pe care ducesa schițase gestul de a o retrage. Alteța Voastră să mă scuze. Sîntem în grădinile Armidei și un moment de greșeală este îngăduit în mijlocul unor asemenea încîntări.

Și prezentîndu-și din nou brațul ducesei, se îndepărtă cu ea în direcția castelului.

În această clipă, se auzi un țipăt slab, și, oricît de slab ar fi fost, pătrunse în inima lui d'Harmental, care se întoarse aproape fără voia sa.

— Ce este ? întrebă ducesa du Maine, cu o îngrijorare întrepătrunsă de nerăbdare.

— Nimic, nimic, zise Richelieu, este mica Bury care își are nevricalele ei. Dar liniștiți-vă, doamnă ducesă, eu cunosc boala : nu este primejdioasă... și chiar, dacă doriți tare mult, mă voi duce mîine să mă interesez de sănătatea sa.

Două ceasuri după acest mic accident, de altminteri ceva prea mărunt pentru a tulbura cîtuși de puțin serbarea, cavalerul d'Harmental, readus la Paris de către abatele Brigaud, se întorcea în mica sa mansardă din strada du Temps-Perdu, din care lipsea de șase săptămîni.

XXIX

GELOZIE

Prima stare de spirit pe care o încercă d'Harmental întorcîndu-se acasă fu un sentiment nelămurit de tihnă plăcută, iscat de faptul de a se regăsi în această cămăruță în care fiecare obiect îi redeștepta o amintire. Deși lipsise timp de șase săptămîni din locuința lui, s-ar fi zis că o părăsise în ajun, într-atît, datorită grijilor aproape materne ale bunei doamne Denis, fiecare lucru se găsea la locul său. D'Harmental, cu sfeșnicul în mînă, rămase o clipă țintuit locului, privind de jur împrejur cu o expresie care semăna aproape cu extazul ; fapt este că toate celelalte impresii din viața sa dispăruseră în fața acelora pe care le resimțise în acest mic colț de lume. Apoi, odată trecut acest prim moment, el alergă la fereastră, o deschise și încercă să arunce o inefabilă privire de iubire prin geamurile întunecate ale ferestrei vecinei sale. Fără îndoială, Bathilde dormea cufundată în somnul ei îngeresc, neștiind că d'Harmental se înapoiase, că el era acolo, privind la fereastra sa, înfiorat de dragoste și de speranță, ca și cum, lucru cu neputință, această fereastră avea să se deschidă și să-i vorbească !

D'Harmental rămase astfel mai mult de o jumătate de oră, respirînd din tot pieptul aerul nopții, care nu i se păruse niciodată atît de curat și de proaspăt, mutîndu-și întruna privirile de la acea fereastră la cer și de la cer la acea fereastră. Numai atunci înțelese d'Harmental în ce măsură Bathilde devenise o trebuință a vieții sale, și cît de adîncă și de puternică era dragostea ce o simțea pentru ea.

În sfîrșit d'Harmental înțelese că nu putea să-și petreacă întreaga noapte la fereastră și, închizînd canaturile, se întoarse în cameră, dar spre a purcede din nou la acea căutare de amintiri căreia îi dăduse naștere în inima sa reîntoarcerea în mica lui încăpere. D'Harmental deschise pianul, ușor dezacordat datorită faptului că nu-l folosise atît de mult timp, și își trecu degetele peste clape, cu riscul de a stîrni din nou mînia locatarului de la etajul al treilea. De la pian, trecu la mapa de carton unde era păstrat portretul neterminat al Bathildei. Pastelul era un pic șters, dar era tot frumoasa și casta fată, alături de care se ivea căpșorul nebun și capricios al Mirzei. Toate erau

așa cum le părăsise, cu excepția acelei ușoare peceți distructive pe care o așterne totdeauna timpul peste lucrurile pe care de-abia le atinge în treacăt cu vîrful aripii. În sfîrșit, după ce s-a mai oprit pentru ultima oară în fața fiecărui obiect, hărțuit de somnul totdeauna așa de puternic la o anumită epocă a vieții, se culcă și adormi repetînd în memorie aria cantatei pe care o cîntase domnișoara Bury, din care el, în acest vag crepuscul al gîndirii care precede o completă toropeală, sfîrși prin a face o singură și aceeași persoană cu Bathilde.

Trezindu-se, d'Harmental sări jos din pat și alergă la fereastră. Ziua părea a se apropia de amiază, iar soarele era magnific ; și totuși, cu toate aceste seducții atît de puternice, fereastra Bathildei era cît se poate de închisă. D'Harmental își aruncă o privire spre ceas : erau orele zece.

Cavalerul începu să-și facă toaleta. Am mărturisit mai înainte că el nu era lipsit de o anumită cochetărie un pic feminină ; nu era vina sa, ci aceea a epocii, în care totul era afectat, chiar și pasiunea. Dar de data aceasta nu pe expresia de melancolie a chipului său se bizuia el ; ci pe bucuria sinceră a reîntoarcerii, care dădea tuturor trăsăturilor sale un minunat aer de fericire. Era evident că d'Harmental nu aștepta decît o privire a Bathildei pentru a se încorona rege al creației.

Această privire se duse el să o caute la fereastră, însă fereastra Bathildei rămînea închisă. Atunci d'Harmental o deschise pe a sa, sperînd că zgomotul va atrage privirile vecinei : dar nimic nu se mișcă. Rămase acolo o oră : cît ținu această oră nici o adiere nu clătină măcar perdelele ; ai fi spus că încăperea fetei era abandonată. D'Harmental tuși, d'Harmental închise și redeschise fereastra, d'Harmental desprinse mici bucățele din tencuiala zidului și le aruncă în ochiurile ferestrei : totul fu zadarnic.

Și atunci, surprizei îi urmă îngrijorarea ; această fereastră, închisă cu atîta încăpățînare, dovedea de bună seamă cel puțin o absență, dacă nu o nenorocire. Bathilde lipsea. Unde putea fi Bathilde ? Ce întîmplare a putut să clintească din făgașul ei această viață atît de calmă, atît de dulce, atît de ordonată ? Pe cine să întrebe ? La cine să se informeze ? Nu rămînea decît buna doamnă Denis care ar fi putut să știe ceva. Era foarte simplu ca d'Harmental, întors acasă în timpul nopții, să facă a doua zi o

vizită proprietăresei sale : d'Harmental coborî la doamna Denis.

Doamna Denis nu-şi mai văzuse chiriaşul din ziua acelui dejun. Ea nu uitase îngrijirile pe care i le dăduse d'Harmental cînd leşinase : îl primi aşadar ca pe fiul risipitor din parabolă.

Din fericire pentru d'Harmental, domnişoarele Denis erau ocupate cu lecţia de desen, iar domnul Boniface se afla la procurorul său, astfel încît nu avu de-a face decît cu respectabila sa gazdă. Conversaţia alunecă în chip foarte firesc asupra ordinii, grijii, curăţeniei păstrate în cămăruţă, în absenţa celui care o ocupa. De aici pînă la a întreba dacă în timpul acestei absenţe locuinţa din faţă îşi schimbase locatarul, trecerea era simplă şi uşoară. De aceea întrebarea, pusă fără afectare, aduse un răspuns lipsit de orice îndoială. În ajun, dimineaţa, doamna Denis o văzuse pe Bathilde la fereastra ei, iar seara, tot în ajun, domnul Boniface îl întîlnise pe Buvat care se înapoia de la slujbă ; numai că al treilea secretar al maestrului Joulu remarcase pe chipul demnului copist un aer de trufie maiestuoasă, pe care moştenitorul numelui Denis îl remarcase cu atît mai mult cu cît acest aer era mai puţin obişnuit pentru fizionomia vrednicului său vecin.

Era tot ceea ce voia să ştie d'Harmental : Bathilde era la Paris, Bathilde era acasă. Fără îndoială că hazardul nu îndreptase încă privirile fetei spre această fereastră pe care de atît de multă vreme ea o văzuse închisă, spre această cameră pe care de aşa de multă vreme o ştia goală. D'Harmental îi mulţumi din nou doamnei Denis pentru toate amabilităţile din timpul absenţei sale, amabilităţi pentru care nădăjduia să se revanşeze acum la înapoiere, şi îşi luă rămas bun de la destoinica proprietăreasă cu o efuziune de recunoştinţă căreia doamna Denis era tare departe de a-i ghici adevărata cauză.

Pe palier, d'Harmental îl întîlni pe abatele Brigaud care venea să-i facă doamnei Denis vizita cotidiană. Abatele îl întrebă pe cavaler dacă se urca la el, şi, la răspunsul său afirmativ, îl anunţă că la plecarea de la doamna Denis, avea să se suie pînă la al patrulea etaj, adică pînă la el. D'Harmental, care nu avea de gînd să iasă în cursul zilei, îi promise că-l va aştepta.

Reîntors în camera sa, d'Harmental se duse glonţ la fereastră.

Nimic nu se schimbase la vecina sa : perdelele scrupulos trase sfidau pînă şi cea mai mică deschizătură prin care ar fi putut să pătrundă privirea. Negreşit, era vorba de o hotărîre luată dinainte. D'Harmental se decise să întrebuinţeze o ultimă cale pe care o rezervase drept supremul său mijloc de salvare : se aşeză la pian, şi, după un preludiu strălucitor, cîntă, cu un acompaniament improvizat de el, aria Cantatei Nopţii, pe care o auzise în ajun, şi care, de la prima pînă la ultima notă, îi rămăsese întipărită în memorie. Deşi, pe cînd cînta, privirile sale nu scăpară din vedere inexorabila fereastră, totul rămase mut şi nemişcat : camera din faţă nu mai avea ecou.

Dar neobţinînd efectul la care se aştepta, d'Harmental iscase altul la care nu se aştepta. Pe cînd termina ultima măsură, auzi răsunînd nişte aplauze îndărătul său ; se întoarse şi îl văzu pe abatele Brigaud.

— Ah ! dumneavoastră sînteţi, abate ! zise d'Harmental ridicîndu-se şi ducîndu-se să închidă degrabă fereastra. Drace ! nu vă ştiam aşa de mare meloman.

— Nici pe dumneavoastră aşa de bun muzician. La naiba ! scumpul meu pupil, o cantată pe care aţi auzit-o o singură dată, e minunat !

— Aria mi s-a părut foarte frumoasă, abate, asta-i totul, zise d'Harmental. Şi cum eu am memoria sunetelor, am reţinut-o.

— Şi apoi, era cîntată atît de fermecător, nu-i aşa ? reluă abatele.

— Da, zise d'Harmental, această domnişoară Bury are o voce admirabilă, iar prima dată cînd îi va apărea numele pe afiş, mă voi duce incognito la Operă.

— Oare vocea doriţi s-o auziţi ? întrebă Brigaud.

— Da, spuse d'Harmental.

— Atunci, nu trebuie să vă duceţi la Operă, pentru asta.

— Şi unde trebuie să mă duc ?

— Nicăieri : rămîneţi aici, vă aflaţi în cea mai bună lojă.

— Cum ! Zeiţa Nopţii ?...

— Era vecina dumneavoastră.

— Bathilde ! exclamă d'Harmental, aşadar nu mă înşelasem, o recunoscusem ! Oh ! Dar este cu neputinţă, abate. Cum se face că Bathilde s-a aflat în noaptea trecută la doamna ducesă du Maine ?

— Mai întîi, scumpul meu pupil, nimic nu este imposibil în vremurile în care trăim, răspunse Brigaud. De la început, să vă intre bine în cap asta înainte de a nega sau de a întreprinde ceva : să credeţi în posibilitatea oricărui lucru, iată calea sigură pentru a ajunge la orice.

— Dar, în fine, cum de biata Bathilde ?...

— Da, nu-i aşa că lucrul pare ciudat la prima vedere ? Ei bine ! totuşi, nimic nu e mai simplu în fond. Dar întîmplarea de altminteri probabil că nu vă interesează, nu-i aşa, cavalere ? Aşa încît să vorbim despre altceva.

— Ba da, abate, ba da, zise d'Harmental ; vă înşelaţi amarnic, şi întîmplarea, dimpotrivă, mă interesează în cel mai înalt grad.

— Ei bine ! scumpul meu pupil, pentru că sînteţi atît de curios, iată întreaga tărăşenie. Abatele de Chaulieu o cunoaşte pe domnişoara Bathilde. Nu-i aşa că astfel îi spuneţi vecinei dumneavoastră ?

— Da. Însă cum de o cunoaşte abatele de Chaulieu ?

— Oh ! într-un chip foarte firesc. Tutorele acestei copile încîntătoare este, după cum ştiţi sau după cum nu ştiţi, unul dintre copiştii capitalei cu cel mai frumos scris.

— Bun ! şi pe urmă !

— Ei bine ! Pe urmă, cum domnul de Chaulieu are nevoie de cineva care să-i recopieze poeziile, întrucît, rămînînd fără vedere, aşa după cum aţi putut vedea, el este forţat, pe măsură ce îi vine inspiraţia, să le dicteze unui mic lacheu care nu ştie nici măcar ortografia, el s-a adresat vecinului Buvat pentru a-i încredinţa această importantă treabă, şi prin numitul Buvat el a făcut cunoştinţă cu domnişoara Bathilde.

— Dar toate astea la un loc nu-mi explică totuşi cum de se găsea domnişoara Bathilde la doamna ducesă du Maine.

— Aşteptaţi, nu vă repeziţi. Orice istorie îşi are începutul, complicaţiile şi deznodămîntul ei, ce dracu !

— Abate, mă scoateţi din sărite.

— Răbdare, dumnezeule ! răbdare !

— Am şi răbdare. Haideţi, vă ascult.

— Ei bine ! Făcînd cunoştinţa domnişoarei Bathilde, bunul Chaulieu a suferit, ca şi ceilalţi, influenţa farmecului irezistibil, întrucît ştiţi că un fel de magie o înconjoară pe tînăra persoană în cauză, şi că nu poţi s-o vezi fără s-o iubeşti.

— Știu asta, murmură d'Harmental.

— Deci, cum domnișoara Bathilde este plină de talente, și întrucît nu numai că ea cîntă ca o privighetoare, dar și desenează ca un înger, bunul Chaulieu a vorbit despre ea cu atîta entuziasm domnișoarei Delaunay, încît aceasta s-a gîndit s-o pună să schițeze costumele diferitelor personaje care jucau vreun rol în serbarea pe care o pregătea, și la care noi am asistat ieri seară.

— Toate astea nu-mi explică de ce era Bathilde și nu domnișoara Bury care interpreta Cantata Nopții.

— Am ajuns și aici.

— În sfîrșit !

— Or, s-a întîmplat cu domnișoara Delaunay ce se întîmplă cu toată lumea : domnișoara Delaunay a îndrăgit-o pe mica vrăjitoare. În loc s-o trimită acasă după ce i-a desenat costumele în discuție, a oprit-o trei zile la Sceaux. Prin urmare ea se afla încă acolo alaltăieri, închisă cu domnișoara Delaunay, în camera sa, cînd cineva veni cu un aer înspăimîntat să-l anunțe pe liliacul dumneavoastră că administratorul Operei o chema pe domnișoara Delaunay pentru o chestiune de maximă importanță. Domnișoara Delaunay ieși, lăsînd-o singură pe Bathilde. Rămasă singură, Bathilde se plictisea, și, cum domnișoara Delaunay întîrzia să se întoarcă, Bathilde, pentru a se distra, se așeză la pian, începu prin cîteva acorduri, execută două trei game, apoi, găsind pianul bine acordat, și simțindu-se în voce, începu aria cea mare, nu mai știu din ce operă, și totul cu atîta perfecțiune, încît domnișoara Delaunay auzind această execuție, la care nu se aștepta, întredeschise încetișor ușa, ascultă aria cea mare pînă la capăt, și cînd aceasta se termină, veni să se arunce de gîtul frumoasei cîntărețe strigîndu-i că putea să-i salveze viața. Uimită, Bathilde întrebă cu ce anume și în ce chip putea ea să-i facă un serviciu atît de mare. Atunci domnișoara Delaunay îi povesti cum domnișoara Bury de la Operă se angajase să vină să cînte a doua zi, la Sceaux, *Cantata Nopții*, și cum, nesimțindu-se deloc bine chiar în acea zi, spre marele său regret, aducea la cunoștință Alteței Sale Regale, doamnei du Maine, că o ruga respectuos să nu se mai bizuie pe ea. Astfel nu mai exista Noapte, și prin urmare nici serbare dacă Bathilde nu ar avea extrema bunăvoință de a-și lua asupra ei sus-zisa cantată. Bathilde, cum trebuie că vă

imaginaţi lesne, se apără din toate puterile ; ea declară că nu putea să cînte o compoziţie muzicală pe care nu o cunoştea. Domnişoara Delaunay îi puse cantata în faţă. Bathilde spuse că această muzică i se părea oribil de dificilă. Domnişoara Delaunay răspunse că nimic nu era dificil pentru o muziciană de forţa sa. Bathilde voi să se ridice, domnişoara Delaunay o sili să se aşeze iarăşi. Bathilde îşi împreună mîinile, domnişoara Delaunay i le despărţi şi i le puse pe pian ; pianul atins scoase un sunet. Bathilde, fără voia ei, descifră prima măsură, apoi a doua, apoi întreaga cantată. A doua oară, ea abordă partea vocală şi o cîntă pînă la capăt cu o precizie de intonaţie şi cu trăsături de expresie admirabile. Domnişoara Delaunay era în delir. Doamna du Maine sosi la rîndul ei, disperată de cele ce aflase cu privire la domnişoara Bury. Domnişoara Delaunay o rugă pe Bathilde să reînceapă cantata. Bathilde nu îndrăzni să refuze ; ea se acompanie la pian şi cîntă ca un înger. Doamna du Maine îşi alătură rugăminţile la acelea ale domnişoarei Delaunay. Cum poţi să refuzi ceva doamnei du Maine ! Dumneavoastră ştiţi, cavalere, este cu neputinţă. Biata Bathilde a fost aşadar forţată să se predea, şi nespus de ruşinoasă, nespus de încurcată, pe jumătate rîzînd, pe jumătate plîngînd, consimţi cu două condiţii : prima, avea să se ducă să-i spună ea însăşi bunului ei prieten Buvat motivul pentru care lipsise şi avea să mai lipsească de acasă ; a doua, va rămîne acasă, toată seara aceea şi întreaga dimineaţă a zilei următoare, pentru a studia nefericita cantată care îi pricinuia o atît de neplăcută perturbare în întregul ei fel de viaţă. Aceste clauze au fost dezbătute de o parte şi de alta, şi admise sub jurămînt reciproc : jurămînt din partea Bathildei că va fi înapoi a doua zi la şapte seara ; jurămînt din partea domnişoarei Delaunay şi a doamnei du Maine, că toată lumea va continua să creadă că domnişoara Bury era cea care cîntase.

— Dar atunci, întrebă d'Harmental, cum a fost trădat acest secret ?

— Ah ! datorită unei împrejurări cu totul neaşteptate, reluă Brigaud cu acel aer de ciudată bonomie care făcea să nu poţi ghici niciodată dacă glumea sau dacă vorbea serios. Totul fusese minunat, cum aţi putut vedea şi dumneavoastră, pînă la sfîrşitul cantatei, şi dovadă stă faptul că, neauzind-o decît o dată, aţi reţinut-o totuşi de la un

capăt la celălalt. Însă, în momentul în care galera care ne readucea de la pavilionul Aurorei la țărm atingea pămîntul, fie emoția de a fi cîntat astfel pentru prima oară în public, fie pentru că recunoscuse printre însoțitorii doamnei du Maine pe cineva pe care nu se aștepta să-l vadă într-o atît de aleasă companie, în fine, fără ca nimeni să poată ghici pentru ce, sărmana zeiță a Nopții scoase un țipăt și leșină în brațele Orelor, însoțitoarele sale. Din acea clipă toate jurămintele făcute fură uitate, toate promisiunile luate se destrămară în vînt. I se înlătură vălul pentru a i se stropi fața cu apă ; astfel încît atunci cînd am dat fuga într-acolo, în timp ce dumneavoastă vă îndepărtați, oferind brațul Alteței Sale, am fost foarte mirat să recunosc, în locul domnișoarei Bury, pe frumoasa dumneavoastră vecină. Atunci am întrebat-o pe domnișoara Delaunay, și cum nu mai era nici o posibilitate de a se păstra incognito-ul, ea îmi povesti ce se petrecuse, tot sub pecetea secretului, pe care îl trădez doar pentru dumneavoastră, scumpul meu pupil, și, deoarece, fără să știu pentru ce, eu nu pot să vă refuz nimic.

— Și această indispoziție ? întrebă d'Harmental cu îngrijorare.

— Nu era nimic, o amețeală de o clipă, o emoție trecătoare care nu a avut urmări, pentru că, oricîte rugăminți i-au fost adresate, Bathilde nu a vrut să rămînă măcar o jumătate de ceas în plus la Sceaux, și pentru că a cerut cu atîta stăruință să se întoarcă înapoi acasă, i s-a pus la dispoziție o trăsură, și cu o oră înaintea noastră, de bună seamă că ea se întorsese.

— Se întorsese ? Deci sînteți sigur că s-a înapoiat ? Vă mulțumesc, abate, iată tot ceea ce voiam să știu, iată tot ceea ce voiam să vă întreb.

— Și acum, zise Brigaud, pot să mă duc, nu-i așa ? Nu mai aveți nevoie de mine, știți tot ceea ce voiați să știți ?

— Nu spun asta, scumpul meu Brigaud. Dimpotrivă, rămîneți, îmi faceți plăcere.

— Nu, mulțumesc, am de făcut niște drumuri prin oraș. Vă las cu gîndurile dumneavoastră prea scumpul meu pupil.

— Și cînd am să vă revăd, abate ? întrebă mașinal d'Harmental.

— Mîine, probabil, răspunse abatele.
— Pe mîine, atunci.
— Pe mîine.

Acestea fiind zise, abatele, rîzînd într-un chip care nu-i aparţinea decît lui, ajunse la uşă, în timp ce d'Harmental deschidea iarăşi fereastra, hotărît să rămînă acolo de santinelă pînă a doua zi dacă era nevoie, chiar de n-ar fi obţinut, drept răsplată pentru o îndelungată aşteptare, decît s-o zărească pe Bathilde un moment, o secundă.

Bietul gentilom era îndrăgostit ca un student.

XXX

UN PRETEXT

La orele patru şi cîteva minute, d'Harmental îl zări pe Buvat care dădea colţul străzii du Temps-Perdu, dinspre strada Montmartre. Cavalerul observă că onestul copist păşea într-un ritm mai grăbit ca de obicei, şi că, în loc să-şi ţină bastonul perpendicular, aşa cum face un burghez cînd umblă, el îl ţinea orizontal, ca un om care aleargă. În ceea ce priveşte acel aer de măreţie care îl izbise atît în ajun pe domnul Boniface, el dispăruse în întregime pentru a face loc unei uşoare expresii de îngrijorare. Nu era posibil să se înşele : Buvat nu se întorcea atît de grăbit decît pentru că era neliniştit din pricina Bathildei. Bathilde era aşadar suferindă !

Cavalerul îl urmări din ochi pe demnul copist pînă în clipa în care acesta dispăru sub poarta aleii ce ducea la intrarea casei în care locuia. D'Harmental, pe drept cuvînt, presupunea că va intra la Bathilde în loc să se urce la el, şi spera că Buvat avea să deschidă în sfîrşit fereastra la ultimele raze ale soarelui, care încă de dimineaţă venise să o mîngîie. Însă d'Harmental se înşela ; Buvat se mulţumi să ridice perdeaua şi să vină să-şi lipească faţa grosolană de un geam, în timp ce cu mîinile bătea toba pe cele două geamuri vecine ; în plus, apariţia i-a fost de tare scurtă durată, căci după cîteva clipe se întoarse cu vioiciune, ca un om care este chemat, şi, lăsînd să cadă din nou perdeaua de muselină pe care o ridicase, dispăru de la fereastră. D'Harmental presupuse că dispariţia era

motivată de un apel la pofta de mîncare a vecinului său ; acest fapt îi reaminti că, preocupat fiind de încăpățînarea pe care o dovedea această nefericită fereastră de a nu se deschide, el uitase de dejun, ceea ce, trebuie s-o spunem spre ruşinea lui d'Harmental, constituia o mare infracţiune la obiceiurile sale.

Or, cum nu exista nici o şansă ca fereastra să se deschidă atîta timp cît vecinii săi erau ocupaţi cu luarea cinei, cavalerul se hotărî să profite de aceste momente pentru a cina. Prin urmare, îl sună pe portar şi îi porunci să se ducă să caute la ospătărie puiul cel mai gras şi la negustorul de pometuri cele mai frumoase fructe pe care le va putea găsi. În privinţa vinului, îi mai rămăseseră încă nişte sticle vechi din cele trimise de abatele Brigaud.

D'Harmental mîncă cu o anumită remuşcare : el nu înţelegea cum putea fi în acelaşi timp atît de chinuit şi să aibă atîta poftă de mîncare. Din fericire el îşi reaminti că citise, în opera nu ştiu cărui moralist, că tristeţea aţîţă îngrozitor pofta de mîncare. Această maximă îi linişti conştiinţa, şi drept urmare nefericitul pui fu devorat pînă la ultimul oscior.

Deşi acţiunea de a cina era foarte firească în sine şi nu prezenta, desigur, nimic vrednic de dojană, d'Harmental, mai înainte de a se aşeza la masă, îşi închisese fereastra, dar asigurîndu-şi, prin îndepărtarea perdelelor, o mică deschizătură cu ajutorul căreia putea vedea etajele superioare ale casei de peste drum. Datorită acestei precauţii, în momentul în care îşi termina masa, îl zări pe Buvat care, fără îndoială, după ce şi-o isprăvise şi el, îşi făcea apariţia la fereastra terasei. Aşa după cum am spus, afară era o vreme magnifică, şi de aceea Buvat păru foarte dispus să profite de ea ; dar cum Buvat era dintre acele fiinţe neobişnuite pentru care plăcerea nu există decît cu condiţia să fie împărtăşită, d'Harmental îl văzu reîntorcîndu-se, şi, după gestul său, presupuse că se adresa Bathildei, care, fără îndoială îl însoţise, şi o invita să-l urmeze pe terasă. Prin urmare, d'Harmental speră o clipă că avea s-o vadă pe tînără apărînd şi se ridică, cu inima tresăltînd de bucurie ; dar se înşela. Oricît de ispititoare era această frumoasă seară, oricît de elocventă era rugămintea prin care Buvat o invita pe pupila lui să se bucure de ea, totul fu zadarnic. Dar nu la fel s-a întîmplat şi cu Mirza, care, sărind pe fereastră fără a fi invitată, unde nu

începu, cu o grozavă voioşie, să facă tot felul de salturi pe terasă, ţinînd în bot capătul unei panglici de culoarea guşei porumbelului, pe care ea o flutura ca pe o flamură, şi pe care d'Harmental o recunoscu ca fiind panglica cu ajutorul căreia îşi strîngea boneta de noapte vecinul său. Acesta o recunoscu şi el, întrucît aruncîndu-se de îndată în urmărirea Mîrzei, el făcu, urmărind-o cu toată repeziciunea micilor sale picioare, de trei sau de patru ori înconjurul terasei, mişcare ce s-ar fi prelungit fără îndoială la nesfîrşit, dacă Mirza nu ar fi făcut imprudenţa de a se refugia în faimoasa cavernă a balaurului, pe care am prezentat-o cititorilor noştri. Buvat şovăi o clipă dacă să-şi vîre braţul în văgăună, dar, în sfîrşit, luîndu-şi inima în dinţi, o urmări acolo pe fugară, şi după cîteva clipe, cavalerul îl văzu retrăgîndu-şi mîna înarmată cu preafericita panglică, pe care o trecu de mai multe ori peste genunchi pentru a-i înlătura orice cutuliţă, apoi o îndoi cu precizie, şi se înapoie în camera sa spre a o pune bine, fără îndoială în vreun sertar unde să se afle la adăpost de zburdălniciile Mirzei.

Acesta era momentul pe care îl aştepta cavalerul. El deschise fereastra, îşi trecu capul printre cele două canaturi întredeschise, şi aşteptă. După cîteva clipe, Mirza îşi scoase la rîndul ei capul din cavernă, privi în jur, căscă, scuturâ din urechi şi sări pe terasă. În această clipă cavalerul o chemă cu tonul cel mai mîngîietor şi cel mai seducător care îi sta în putinţă. Mirza tresări la sunetul vocii ; apoi călăuziţi de voce, ochii i se îndreptară spre cavaler. Încă de la prima privire ea îl recunoscu pe omul cu bucăţile de zahăr, scoase un mic mîrîit de bucurie, apoi, mînată de un impuls gastronomic tot atît de rapid ca fulgerul, ea se azvîrli dintr-un singur salt prin fereastra lui Buvat, aşa cum face cerbul Coco prin toba sa, şi dispăru. D'Harmental îşi apleca ochii, şi aproape în acelaşi moment o zări pe Mirza care traversa strada ca o nălucă, şi care, mai înainte ca el să fi avut timpul să-şi închidă fereastra, zgîria la uşa lui. Din fericire pentru d'Harmental, Mirza avea memoria zahărului dezvoltată în acelaşi grad în care avea el memoria sunetelor.

E lesne de ghicit că d'Harmental nu îl lăsă deloc să aştepte pe micul şi încîntătorul animal, care se repezi în cameră ţinînd-o numai în salturi, exprimînd prin semne

neechivoce bucuria pe care i-o stîrnea această întoarcere neașteptată. Iar cavalerul era aproape tot atît de fericit ca și cînd ar fi văzut-o pe Bathilde. Mirza însemna ceva din tînăra fată, era ogărița ei mult iubită, atît de mîngîiată, atît de sărutată de ea, care ziua își alungea capul pe genunchii ei, și care seara se culca la picioarele patului său ; era confidenta mîhnirilor și a fericirii sale, era în afară de acestea o mesageră sigură, rapidă, excelentă, și mai cu seamă în această ultimă calitate o atrăsese d'Harmental la el și o primise adineauri atît de bine.

Cavalerul îi oferi Mirzei să se servească direct din zaharniță, se așeză la masa lui de scris și, lăsînd să-i vorbească inima și să-i alerge pana, așternu scrisoarea următoare :

„Scumpă Bathilde, mă socotiți tare vinovat, nu este așa ? Dar nu puteți să știți ciudatele împrejurări în care mă aflu, și care constituie scuza mea. Dacă aș avea fericirea de a vă vedea o clipă, o singură clipă, ați înțelege cum de există în mine două personaje atît de diferite : tînărul student de la mansardă și gentilomul de la serbările din Sceaux. Deschideți-mi așadar sau fereastra, pentru a vă putea vedea, sau ușa, pentru a vă putea vorbi. Permiteți-mi să vin să vă cer iertare în genunchi. Sînt sigur că atunci cînd veți ști cît sînt de nefericit, și mai cu seamă cît vă iubesc, veți avea milă de mine.

Adio, sau mai degrabă la revedere, scumpă Bathilde. Îi dau încîntătoarei noastre mesagere toate sărutările pe care aș vrea să le depun pe frumoasele dumneavoastră picioare.

Adio, încă o dată, vă iubesc mai mult decît pot să o spun, mai mult decît puteți să o credeți, mai mult decît vă veți putea închipui vreodată.

RAOUL“

Această mică scrisoare care ar fi părut tare rece unei femei din epoca noastră, pentru că nu spunea decît exact ceea ce voia să spună cel ce o scria, îi păru cavalerului bine cumpănită și, într-adevăr, era foarte pătimașă pentru acea epocă. De aceea d'Harmental o împături fără să schimbe nimic, și o prinse ca și pe prima sub zgarda Mirzei.

Apoi, ridicînd de jos zaharniţa, pe care mica fiinţă mîncăcioasă o urmări din ochi pînă la dulapul în care d'Harmental o puse bine, cavalerul deschise uşa camerei şi arătă Mirzei cu un gest ceea ce îi rămînea de făcut. Fie datorită mîndriei, fie datorită inteligenţei, Mirza nu aşteptă să i se repete invitaţia, se avîntă pe scară de parcă ar fi avut aripi, nu se opri decît exact timpul necesar pentru a-i trage, în treacăt, o muşcătură domnului Boniface care se reîntorcea de la procurorul său, traversă strada ca un fulger, şi dispăru în aleea casei unde locuia Bathilde. Cîteva clipe încă d'Harmental rămase îngrijorat la fereastră, întrucît se temea ca Mirza să nu se ducă din nou la Buvat sub umbrarul de caprifoi, şi ca scrisoarea să nu fie deturnată astfel de la veritabila sa destinaţie. Dar Mirza nu era proastă să comită asemenea greşeli, şi cum la capătul a cîtorva secunde d'Harmental nu o văzu apărînd la fereastra terasei, el deduse cu multă agerime de minte că Mirza se oprise la etajul al patrulea. Prin urmare, pentru a nu o înspăimînta prea mult pe biata Bathilde, el îşi închise fereastra, sperînd că astfel, cu ajutorul acestei concesii, va căpăta vreun semn care să-i arate că era pe cale de a-l ierta.

Dar nu a fost aşa : d'Harmental aşteptă zadarnic întreaga seară şi o parte din noapte. La orele unsprezece, lumina, de-abia vizibilă prin perdelele duble, în continuare foarte bine închise, se stinse cu totul. D'Harmental veghe încă o oră la fereastra deschisă, pentru a observa cea mai mică aparenţă de împăcare ; dar nimic nu se schimbă, totul rămase mut, aşa cum totul era cufundat în întuneric, şi d'Harmental fu nevoit să renunţe de a o revedea pe Bathilde deocamdată.

Dar a doua zi aduse aceeaşi asprime : era o hotărîre deliberată de apărare care, pentru un bărbat mai puţin îndrăgostit decît d'Harmental, ar fi exprimat pur şi simplu teama de înfrîngere ; dar cavalerul, readus printr-un simţămînt adevărat la simplitatea epocii de aur, nu văzu aici decît o răceală în eternitatea căreia el începu să creadă ; este adevărat că ea ţinea de douăzeci şi patru de ore.

D'Harmental îşi petrecu dimineaţa frămîntînd în mintea sa o mie de planuri, unele mai absurde decît altele. Singurul care vădea o judecată sănătoasă era pur şi simplu de a traversa strada, de a urca cele patru etaje pînă la Bathilde, de a intra la ea şi de a-i spune totul ; acesta îi

trecu prin minte ca şi celelalte, dar cum era singurul înţelept, d'Harmental se feri grozav să se oprească la el. De altminteri, ar fi însemnat o foarte mare îndrăzneală să se înfăţişeze astfel la Bathilde fără a fi autorizat la acest gest de cel mai mic semn, sau cel puţin fără să fie mînat acolo de vreun pretext. Un asemenea mod de a proceda putea să o rănească pe Bathilde, iar ea era şi aşa foarte mîniată. Deci era mai bine să aştepte, şi d'Harmental aşteptă.

La orele două, abatele Brigaud îşi făcu apariţia şi îl găsi pe d'Harmental groaznic de indispus. Abatele aruncă o privire cu coada ochiului spre fereastra mereu închisă, cu cea mai mare grijă, şi ghici totul. Luă un scaun, se aşeză în faţa cavalerului, şi învîrtindu-şi policarele unul în jurul celuilalt, aşa cum îl vedea că face d'Harmental, îi spuse după o clipă de tăcere :

— Scumpul meu pupil, ori eu sînt un prost fizionomist, ori citesc pe figura dumneavoastră că vi s-a întîmplat ceva foarte trist.

— Citiţi bine, scumpul meu abate, zise cavalerul. Mă plictisesc.

— Ah ! serios !

— Şi în aşa măsură, continuă d'Harmental, care avea grijă să-şi descarce fierea pe care o adunase în ajun, încît sînt gata să trimit la toţi dracii conspiraţia dumneavoastră.

— Oh ! cavalere, nu trebuie să vă pierdeţi orice nădejde. Cum ! să trimiteţi conspiraţia la toţi dracii, cînd ea merge strună. Aida de ! Şi ce ar spune ceilalţi ?

— Sînteţi încîntători, dumneavoastră şi ceilalţi. Ceilalţi, scumpul meu, vîntură lumea, se duc la baluri, la Operă, au dueluri, amante, au în sfîrşit distracţii şi nu sînt forţaţi să stea închişi ca mine într-o păcătoasă de mansardă.

— Ei bine ! Dar acest pian, aceste culori ?

— Ei aş ! că tare mai sînt distractive, muzica şi desenul dumneavoastră !

— Nu sînt distractive cînd desenezi sau cînţi singur. Dar, în fine, cînd se poate desena şi cînta în companie, lucrul începe să meargă mai bine.

— Şi cu cine dracu vreţi să desenez şi să cînt ?

— Le aveţi mai întîi pe cele două domnişoare Denis.

— Ah da ! fără să mai vorbim de faptul că ele cîntă bine şi desenează frumos, nu-i aşa ?

— Dumnezeule ! Eu nu pretind că sînt niște virtuoase, niște artiste, și știu bine că nu sînt de talia vecinei dumneavoastră. Ei bine ! dar fiindcă veni vorba, ce ziceți de vecina dumneavoastră ?

— Ei bine ! Vecina mea ?

— Pentru ce nu faceți muzică împreună cu ea, de pildă ? Ea care cîntă atît de bine. Asta v-ar distra.

— Dar o cunosc eu oare pe vecina mea ? Își deschide ea măcar fereastra ? Vedeți, de ieri dimineață, s-a baricadat. Ah ! da, vecina mea, e tare amabilă !

— Ei, ca să vedeți ! Mie mi se spusese că e încîntătoare.

— De altminteri, cum vreți să cîntăm, fiecare în camera sa ? Am forma un duo tare ciudat !

— Nu, la ea.

— La ea ! I-am fost eu prezentat ? O cunosc eu ?

— Dar ce naiba ! Faceți rost de un pretext.

— Eh, de ieri caut unul.

— Și nu l-ați găsit încă ? Un om cu imaginație ca dumneavoastră ! Ah ! scumpul meu pupil ! Nu vă recunosc.

— Știți ce, abate, destul cu glumele, astăzi nu sînt în toane bune. Ce vreți, orice om își are zilele sale proaste, și astăzi sînt stupid.

— Ei bine ! în acele zile omul se adresează prietenilor săi.

— Prietenilor săi ? Pentru ce ?

— Pentru a găsi pretextul pe care îl caută zadarnic el însuși.

— Ei bine ! abate prietene, găsiți-mi acest pretext. Haideți, aștept.

— Nimic nu este mai ușor.

— Serios !

— Îl vreți ?

— Fiți cu băgare de seamă la ceea ce vă angajați.

— Mă angajez să vă deschid ușa vecinei dumneavoastră.

— Într-un mod cuviincios ?

— Cum așa ! Cunosc eu oare un altul ?

— Abate, vă sugrum, dacă pretextul dumneavoastră nu-i la locul său.

— Și dacă este bun ?

— Dacă este bun, abate, dacă este bun, atunci sînteți un om fermecător.

— Vă amintiți ce a spus contele de Laval, despre descinderea pe care a făcut-o justiția în casa lui din Val-de-Grâce, și despre faptul că a trebuit să dea drumul lucrătorilor și să pună să se îngroape presa ?

— Perfect.

— Vă amintiți de hotărîrea luată în urma acestor discuții ?

— Da, pe viitor să se folosească un copist.

— În sfîrșit, vă mai amintiți că mi-am luat eu sarcina de a-l găsi pe acest copist ?

— Îmi reamintesc.

— Ei bine, acest copist asupra căruia mi-am aruncat ochii, acest om cumsecade pe care am promis să-l descopăr, nu mai încape vorbă, este descoperit. Scumpul meu cavaler, este tutorele Bathildei.

— Buvat ?

— În persoană. Ei bine ! Eu vă trec dumneavoastră puterile mele depline. Vă urcați la el, îi oferiți fișicuri de aur pe care le poate cîștiga. Ușa vă este larg deschisă și cîntați cît poftiți cu Bathilde.

— Ah ! scumpul meu Brigaud, exclamă d'Harmental aruncîndu-se de gîtul abatelui, îmi salvați viața, pe cuvîntul meu de onoare !

Și d'Harmental își luă pălăria și se repezi spre ușă. Acum cînd avea un pretext, nu se mai temea de nimic.

— Stați ! stați ! rosti Brigaud, nu mă întrebați măcar unde trebuie să se ducă omul nostru să se intereseze de copiile în discuție.

— La dumneavoastră, la naiba !

— Nu, nu, tinere, nu !

— Și atunci la cine ?

— La prințul de Listhnay, în strada du Bac, nr. 110.

— La prințul de Listhnay !... Cine mai e și prințul ăsta, abate ?

— Un prinț fabricat de noi, d'Avranches, valetul doamnei du Maine.

— Și credeți că își va juca bine rolul ?

— Nu față de dumneavoastră, poate, care sînteți obișnuit să vedeți prinți adevărați, dar față de Buvat...

— Aveți dreptate. La revedere, abate !

— Găsiți deci bun pretextul ?

— Excelent.

— Duceți-vă așadar, și Dumnezeu să vă aibă în pază !

D'Harmental coborî cîte patru trepte o dată ; ajuns apoi în mijlocul străzii și văzîndu-l la fereastra sa pe abatele Brigaud care îl privea, îi făcu un ultim semn cu mîna și dispăru sub poarta aleii ce ducea la Bathilde.

XXXI

OPINIE CONTRARĂ

Cum este lesne de înțeles, Bathilde nu apelase la asemenea hotărîri fără ca inima ei să nu sufere din această pricină : biata copilă îl iubea pe d'Harmental din toate puterile sufletului ei, așa cum iubești la șaptesprezece ani, așa cum iubești pentru întîia oară. În timpul primei luni de absență, ea numărase toate zilele ; în cea de-a cincea săptămînă, numărase orele ; în răstimpul ultimelor opt zile, numărase minutele. Tocmai atunci abatele de Chaulieu venise după ea spre a o conduce la domnișoara Delaunay, și cum el avusese grijă nu numai să vorbească despre talentele sale, ci să spună și cine era, Bathilde fusese primită cu toate atențiile care îi erau datorate și pe care biata Delaunay i le acorda cu atît mai bucuroasă cu cît acestea fuseseră mult timp uitate față de ea însăși. De altminteri, această deplasare, care îl făcuse pentru moment atît de mîndru pe Buvat, fusese întîmpinată de Bathilde ca o distracție care trebuia să o ajute spre a trece mai ușor ultimele momente ale așteptării. Dar, cînd văzu că domnișoara Delaunay socotea să dispună de ea chiar în ziua în care, după calculul ei, trebuia să sosească Raoul, ea blestemă din toată inima clipa în care abatele de Chaulieu o condusese la Sceaux, și Bathilde ar fi refuzat, desigur, oricare ar fi fost stăruințele sale, dacă nu ar fi intervenit doamna du Maine. Nu era chip să-i refuzi doamnei du Maine un lucru pe care ea îl cerea ca o îndatorire, ea care, la rigoare, și cu concepția ce exista la acea epocă despre supremația rangurilor, ar fi avut dreptul să ordone. Bathilde, cu toate pozițiile sale de apărare doborîte, acceptase prin urmare. Dar cum Bathilde și-ar fi reproșat întreaga viață dacă Raoul ar fi sosit în absența ei, și dacă

întorcîndu-se ar fi găsit închisă fereastra, așa după cum am spus, ea ceruse să se înapoieze acasă spre a studia cantata în largul ei și pentru a-l liniști pe Buvat. Biata Bathilde ! Inventase două pretexte nesincere pentru a ascunde sub un dublu văl motivul adevărat al întoarcerii sale.

Este lesne de ghicit că dacă Buvat fusese mîndru de faptul că se apelase la Bathilde pentru a desena costumele serbării, cu totul altceva a fost cînd află că tînăra era destinată să joace acolo și un rol. Buvat visase neîncetat pentru Bathilde o reîntoarcere a norocului care i-ar reda poziția socială pierdută prin moartea lui Albert și a Claricei, iar tot ceea ce putea s-o apropie de lumea pentru care era născută, îi apărea ca un drum către o reabilitare fericită și inevitabilă.

Cu toate acestea, încercarea i se păruse cumplită lui Buvat ; cele trei zile pe care le petrecuse fără a o vedea pe Bathilde parcă fuseseră trei secole pentru el. În timpul acestor trei zile, sărmanul copist fusese ca un trup fără suflet. La birou, lucrurile mai mergeau încă, deși era vădit pentru toți că se produsese un cataclism în viața acestui om cumsecade. Totuși, acolo își regăsea munca obișnuită, fișele de scris, etichetele de pus, timpul așadar se scurgea încă de bine de rău. Dar odată întors acasă, sărmanul Buvat se simțea cu totul izolat. De aceea, în prima zi nici nu putuse mînca, văzîndu-se singur la acea masă, la care, de treisprezece ani încoace, era obișnuit să o vadă în fața sa pe micuța Bathilde. A doua zi, întrucît Nanette l-a dojenit că se prăpădea așa cu firea și a susținut că își ruinează sănătatea cu atîta post negru, Buvat își călcă pe inimă. Dar cumsecadele copist, care pînă în acea zi nici nu băgase de seamă vreodată că are un stomac, de-abia își termină masa, că i se păru că dăduse pe gît plumb, nu altceva, și se văzu nevoit să recurgă la cele mai puternice leacuri digestive pentru a face să treacă mai departe această nenorocită cină ce părea hotărîtă să-i rămînă în esofag. De aceea, în a treia zi, Buvat nu se așeză la masă, și Nanette întîmpină cele mai mari greutăți de pe lume spre a-l hotărî să înghită o supă, în care ea pretindea chiar că a văzut cum i s-au rostogolit două lacrimi mari. În sfîrșit, în seara celei de-a treia zile, Bathilde se înapoiase și readusese bietului ei tutore somnul răpit și pofta de

mîncare absentă. Buvat, care de trei nopți dormea foarte rău, și care de trei zile mînca și mai prost încă, dormi ca un buștean și mîncă asemenea unui căpcăun, sigur fiind că absența copilului său mult iubit se apropia de sfîrșit și că, odată trecută noaptea, el avea să reintre în posesia aceleia fără de care își dăduse seama că îi va fi de aici înainte cu neputință să trăiască.

Bathilde era fare voioasă ; dacă socotise bine, aceasta trebuia să fie ultima zi de absență a lui Raoul. Raoul îi scrisese că pleca pentru șase săptămîni. Ea numărase, unele după altele, patruzeci și două de zile grozav de lungi ; cele șase săptămîni se scurseseră așadar cu desăvîrșire, iar Bathilde, judecîndu-l pe Raoul după ea, nu admitea că el ar putea să întîrzie de aci înainte măcar o clipă. De aceea, odată Buvat plecat spre slujbă, Bathilde își deschisese larg fereastra, și pe cînd își studia cu sîrg cantata, ea nu pierduse totuși din vedere o clipă fereastra vecinului. Trăsurile erau rare în strada du Temps-Perdu, totuși, printr-o întîmplare nemaiauzită, trecură trei trăsuri între orele zece și patru, și la fiecare Bathilde dădu fuga să se uite, dar cu inima zvîcnind atît de tare, încît de fiecare dată cînd își dăduse seama că se înșelase și că trăsura nu-l readucea încă pe Raoul, ea cădea gîfiind pe un scaun, gata să se înăbușe. În sfîrșit, sunase orele patru ; cîteva minute mai tîrziu, Bathilde auzi pașii lui Buvat pe scară. Atunci închise suspinînd fereastra, și, de data aceasta, ea era aceea care oricîte sforțări ar fi făcut spre a ține o bună tovărășie tutorelui, nu putu înghiți o singură îmbucătură. Sosise ora plecării spre Sceaux ; Bathilde se mai duse pentru ultima oară să ridice perdeaua : la Raoul totul era închis. Gîndul că această absență se putea prelungi dincolo de sorocul hotărît îi trecuse atunci pentru prima dată prin minte și plecase cu inima strînsă și blestemînd mai mult ca oricînd această serbare care o împiedica să-și petreacă noaptea așteptîndu-l încă pe acela pe care îl aștepta de atît de multă vreme.

Totuși, cînd Bathilde ajunse la Sceaux, iluminațiile, zgomotul, muzica, și mai cu seamă preocuparea de a cînta pentru întîia oară în fața unei lumi atît de numeroase și alese, îndepărtară un pic din mintea Bathildei amintirea lui Raoul. Din vreme în vreme, cîte un gînd trist îi trecea prin minte și îi strîngea grozav inima ca într-un clește cînd se gîndea că la această oră poate că frumosul ei vecin

sosise şi, văzînd fereastra ei închisă, o credea indiferentă la rîndul său. Dar avea ziua de mîine în faţă. Obţinuse din partea domnişoarei Delaunay promisiunea că va fi condusă înapoi acasă mai înainte de a se lumina de ziuă, iar odată cu primele raze ale soarelui avea să fie la fereastră, şi ce avea să vadă întîi şi întîi Raoul cînd îşi va deschide fereastra : pe ea avea să o vadă. I-ar povesti atunci cum fusese silită să plece în seara aceea ; l-ar face să bănuiască ce mult a suferit şi, dacă ar fi să judece după ea însăşi, Raoul avea să fie atît de fericit încît avea s-o ierte.

Bathilde se legăna în toate aceste gînduri pe cînd o aştepta pe doamna du Maine la ţărmul lacului, iar apropierea micii galere o surprinse tocmai în toiul discursului pe care îl pregătea pentru Raoul. În primul moment, Bathilde, copleşită de emoţia de a cînta într-o societate numeroasă şi atît de înaltă, crezu că îi va pieri vocea ; dar era prea stăpînă pe arta ei pentru a nu fi încurajată de admirabila orchestră care o susţinea şi care era alcătuită din cei mai buni muzicieni ai Operei. Ea se hotărî aşadar să nu privească pe nimeni pentru a nu se intimida, şi lăsîndu-se în voia întregii puteri a inspiraţiei, cîntă cu o perfecţiune care făcu să poată fi luată foarte bine, graţie vălului pe care îl purta, drept persoana însăşi pe care o înlocuia, deşi această persoană era prima cîntăreaţă a Operei şi era considerată ca neavînd rivală în privinţa registrului vocii şi a siguranţei tehnicii.

Dar mare fu uimirea Bathildei cînd, odată terminat solo-ul, şi uşurată fiind de reluarea corului, plecîndu-şi ochii, zări în mijlocul grupului care înainta spre ea, aşezat pe aceeaşi banchetă cu doamna ducesă du Maine, un tînăr senior care semăna atît de tare cu Raoul încît, dacă această apariţie i s-ar fi înfăţişat în mijlocul cantatei sale, cu siguranţă că vocea i-ar fi pierit dintr-o dată. O clipă ea se îndoi încă, dar cu cît galera se apropia mai mult de ţărm, cu atît mai puţin îi era îngăduit bietei Bathilde de a-şi mai păstra îndoielile ; o atare asemănare nu se putea întîlni nici chiar între doi fraţi, şi era prea vădit că frumosul senior de la Sceaux şi tînărul student de la mansardă erau una şi aceeaşi persoană. Dar acest fapt nu o rănea încă pe Bathilde. Treapta pe care se urca deodată Raoul, în loc de a-l îndepărta de fiica lui Albert du

Rocher, îl apropia de ea, şi la prima vedere ea îl recunoscuse pe Raoul ca aparţinînd nobilimii, după cum el însuşi presimţise că Bathilde era de neam. Ceea ce o rănea profund, ceea ce era o insultă adusă bunei sale credinţe, o trădare faţă de dragostea ei, era această pretinsă absenţă în timpul căreia Raoul, uitînd de strada du Temps-Perdu, lăsa solitară cămăruţa sa pentru a veni să ia parte la serbările de la Sceaux. Raoul avusese astfel un capriciu de o clipă pentru Bathilde, acest capriciu mersese pînă la a petrece o săptămînă sau două într-o mansardă ; dar Raoul se plictisise repede de această viaţă care nu era a sa. Pentru a nu o umili prea mult pe Bathilde, el pretextase o călătorie ; pentru a nu o mîhni prea tare, el se prefăcuse, spunînd că această călătorie era pentru el o nenorocire ; dar nimic din toate astea nu era adevărat. Fără îndoială că Raoul nu părăsise Parisul, sau, dacă plecase, prima sa vizită la reîntoarcere fusese în alte locuri decît în acelea care trebuiau să-i fie atît de scumpe ! Se găseau în această acumulare de învinuiri temeiuri pentru a răni o dragoste mai puţin simţitoare decît aceea a Bathildei. În clipa în care Raoul coborî pe mal, biata copilă se află la patru paşi de el, şi îi fu cu neputinţă să se mai îndoiască mai departe că tînărul student şi frumosul senior nu erau unul şi acelaşi. Iar cînd văzu că acela pe care ea îl luase pînă atunci drept un tînăr şi naiv provincial îşi oferea cu un aer elegant şi degajat braţul mîndrei doamne du Maine, toate puterile o părăsiră şi, simţind cum i se înmoaie genunchii, scoase un strigăt dureros care răsunase pînă în străfundul inimii lui d'Harmental, apoi Bathilde leşină.

Deschizînd ochii, Bathilde o găsi lîngă ea pe domnişoara Delaunay, care, neliniştită, îi dădea cele mai grabnice îngrijiri. Dar cum era cu neputinţă a bănui adevărata cauză a leşinului fetei, şi cum de altminteri acest leşin nu ţinuse decît o clipă, Bathildei, pretextînd emoţia pe care o încercase, nu îi veni greu să înşele persoanele care o înconjurau. Numai domnişoara Delaunay insistă un moment pentru a rămîne la Sceaux, în loc de a se întoarce la Paris. Dar Bathilde era grăbită să părăsească acest palat în care mai adineauri suferise atîta, şi în care ea îl văzuse pe Raoul fără ca Raoul să o vadă. Rugă aşadar, cu

acea intonație care nu îngăduie un refuz, ca totul să se desfășoare conform înțelegerii, și cum trăsura care trebuia să o readucă la Paris, îndată după ce va fi cîntat, era gata, ea se sui și porni la drum.

La sosire o găsi pe Nanette așteptînd-o întrucît fusese înștiințată de întoarcerea sa. Buvat de asemenea voise să rămînă treaz pentru a o îmbrățișa pe Bathilde la înapoiere și pentru a afla noutăți de la marea serbare. Dar Buvat era, după cum se știe, un om cu deprinderi bine fixate : miezul nopții însemna pentru el limita stării de veghe, și niciodată nu depășise această oră, așa încît atunci cînd sosi miezul nopții, zadarnic își ciupi el pulpele picioarelor, degeaba își dădu pe la nas cu firele unei pene și fredonă cîntecul favorit, — somnul birui toate strădaniile, și se văzu nevoit să meargă să se culce, ceea ce și făcu, trasîndu-i Nanettei sarcina de a-i da de știre a doua zi de îndată ce Bathilde va putea fi văzută.

Cum este lesne de închipuit, Bathilde a fost foarte bucuroasă că o găsește pe Nanette singură. Prezența lui Buvat, în starea de spirit în care se afla, ar fi stingherit-o în cel mai înalt grad. Există în inima femeilor, indiferent la ce vîrstă a ajuns inima, o afinitate pentru chinurile dragostei pe care nu o găsești niciodată în inima unui bărbat, oricît de bună și oricît de consolatoare ar fi această inimă. În fața lui Buvat, Bathilde nu ar fi îndrăznit să plîngă ; în fața Nanettei, izbucni în lacrimi.

Nanette se aștepta să o regăsească pe tînăra sa stăpînă foarte mîndră și foarte bucuroasă de triumful pe care nu se putea să nu-l fi obținut, și fu nespus de mîhnită să o vadă în starea în care se afla ; de aceea și îndrăzni să-i pună întrebările cele mai stăruitoare. Dar, la toate aceste întrebări, Bathilde se mulțumi să răspundă, clătinînd din cap, că nu era nimic, absolut nimic. Nanette văzu bine că lucrul cel mai înțelept era să nu insiste într-un moment cînd tînăra sa stăpînă părea atît de hotărîtă să tacă, și se retrase în camera ei, care, așa după cum am spus, era alături de cea a Bathildei.

Dar acolo, biata Nanette nu putu rezista acelei curiozități a inimii care o împingea să vadă ce se întîmplă cu stăpîna sa ; și, privind prin gaura cheii, ea o văzu mai

întîi, plîngînd în hohote, cum îngenunchează în faţa crucifixului, acolo unde ea o găsise atît de des rugîndu-se, apoi cum se ridică, şi, ca şi cînd s-ar fi supus unui impuls mai puternic decît ea, cum se duce să deschidă fereastra şi să privească la fereastra din faţa ei. Din această clipă nu mai există nici o îndoială pentru Nanette. Suferinţa Bathildei era o suferinţă pricinuită de iubire, şi această suferinţă îi venea din partea frumosului tînăr care locuia de cealaltă parte a străzii.

Ca urmare, Nanette se calmă un pic ; femeile varsă lacrimi pentru suferinţele din dragoste mai mult decît pentru toate celelalte suferinţe, dar ele ştiu, de asemenea din experienţă, că aceste suferinţe pot să se sfîrşească cu bine. Astfel încît orice suferinţă de acest soi este alcătuită pe jumătate din durere şi pe jumătate din speranţă. Nanette se culcă aşadar mai liniştită decît ar fi fost de n-ar fi pătruns cauza lacrimilor Bathildei.

Bathilde dormi puţin şi rău ; primele dureri şi primele bucurii ale iubirii au acelaşi rezultat. Ea se trezi aşadar cu ochii încercănaţi şi peste măsură de obosită. Ar fi vrut tare mult să evite de a-l vedea pe Buvat, sub un pretext oarecare, dar acesta, neliniştit, o şi pusese de două ori pe Nanette s-o întrebe pe Bathilde dacă putea fi văzută. Bathilde îşi adună întregul curaj şi se duse surîzînd să-şi prezinte fruntea spre a-i fi sărutată de bunul ei tutore.

Dar Buvat avea prea mult instinctul inimii pentru a se lăsa amăgit de un surîs ; îi văzu ochii încercănaţi, chipul palid, şi suferinţa Bathildei îi fu dezvăluită. Cum este lesne de înţeles, Bathilde tăgădui că nu se afla în starea ei firească. Buvat se prefăcu însă că îi dă crezare, deoarece văzu că, de ar fi avut aerul că se îndoieşte, el ar fi supărat-o rău, şi porni spre slujbă foarte preocupat să afle ce o întristase atît pe biata sa Bathilde.

După ce plecă Buvat, Nanette se apropie de Bathilde, care, odată singură, se aşezase într-un fotoliu, cu capul sprijinit într-o mînă şi cu cealaltă atîrnîndu-i peste braţul fotoliului, în timp ce Mirza, culcată la picioarele sale şi neînţelegînd nimic din această descurajare, gemea încetişor. Buna Nanette rămase o clipă în picioare în faţa tinerei spre a o contempla cu o dragoste aproape maternă,

apoi, după cîteva clipe, văzînd că Bathilde nu scotea o vorbă, rupse ea tăcerea.

— Domnișoara suferă încă ? rosti ea.

— Da, buna mea Nanette, încă.

— Dacă domnișoara ar voi să deschidă fereastra, poate că i-ar face bine.

— Oh ! nu, nu, Nanette, mulțumesc. Fereastra trebuie să rămînă închisă.

— Domnișoara poate că nu știe...

— Nu, Nanette, știu.

— Că frumosul tînăr de peste drum s-a înapoiat azi dimineață.

— Ei bine ! Nanette, zise Bathilde ridicînd capul și privind-o pe inimoasa femeie cu o ușoară nuanță de severitate. Ce are a face acest tînăr frumos cu mine ?

— Iertați-mă, domnișoară, zise Nanette, dar eu credeam... gîndeam...

— Ce gîndeai ?... Ce credeai ?...

— Că vă părea rău din pricina absenței sale și că ați fi fericită acum la întoarcerea sa.

— Te înșelai.

— Scuzați-mă, domnișoară, dar pare atît de distins !

— Prea mult, Nanette, mult prea mult pentru săraca Bathilde.

— Prea mult, domnișoară, prea distins pentru dumneavoastră ! exclamă Nanette. Asta-i bună ! într-adevăr ! Oare dumneavoastră nu valorați cît toți frumoșii seniori de pe lume ? De altminteri, iacă, dumneavoastră sînteți nobilă.

— Eu sînt ce par a fi, Nanette, adică o sărmană fată, de liniștea, de iubirea și de onoarea căreia orice mare senior crede că poate să-și bată joc fără a fi pedepsit. Tu vezi bine, Nanette, trebuie ca această fereastră să rămînă închisă și să nu-l revăd pe acest tînăr.

— Doamne Dumnezeule ! domnișoară Bathilde, dar vreți oare să-l faceți să moară de inimă rea pe bietul băiat ? De azi-dimineață nu se mișcă de la fereastra lui,

şi are un aer trist, atît de trist, că într-adevăr ţi se sfîşie inima cînd îl vezi.

— Ei bine ! Ce mă interesează pe mine aerul său trist ; ce-mi pasă mie de acest tînăr ! Eu nu-l cunosc, nu-i ştiu nici măcar numele. Este un străin, care a venit să locuiască acolo numai cîteva zile, care mîine poate că va pleca, aşa cum a mai fost plecat. Dacă i-aş fi dat atenţie, aş fi greşit, Nanette, şi în loc să mă încurajezi pe făgaşul unei iubiri care ar fi o nebunie, tu ar trebui, dimpotrivă, presupunînd că această iubire ar exista, să mă faci să înţeleg tot ridicolul şi mai cu seamă tot pericolul acesteia.

— Vai de mine ! domnişoară, pentru ce ? Tot va trebui să vă îndrăgostiţi într-o zi sau alta. Sărmanele femei sînt condamnate să treacă prin asta. Ei bine ! pentru că trebuie neapărat să iubiţi, la urma urmelor, mai bine să iubiţi un tînăr frumos ce are un aer nobil ca regele, şi care trebuie să fie bogat, pentru că nu face nimic.

— Ei bine ! Nanette, ce ai spune dacă acest tînăr care îţi pare atît de sincer, atît de leal şi atît de bun, nu ar fi altceva decît un rău, un trădător, un mincinos ?

— Ah ! Dumnezeule bun ! domnişoară, aş spune că este cu neputinţă.

— Şi dacă ţi-aş spune că acest tînăr care locuieşte într-o mansardă, care se arată la fereastră îmbrăcat în haine atît de simple, se afla ieri la Sceaux, şi oferea braţul doamnei du Maine, îmbrăcat fiind în uniformă de colonel ?

— Ce aş spune, domnişoară ? Aş spune că în sfîrşit bunul Dumnezeu se arată a fi drept, trimiţîndu-vă pe cineva demn de dumneavoastră. Sfîntă Fecioară ! Un colonel, un prieten al ducesei du Maine ! Oh ! domnişoară Bathilde, veţi fi contesă, v-o spun eu, şi asta nu-i prea mult pentru dumneavoastră, căci meritaţi cu mult mai mult. Şi dacă Providenţa ar da fiecăruia partea ce i se cuvine, nu contesă aţi fi, ci ducesă, prinţesă, regină. Da, regină a Franţei. Iacă ! doamna de Maintenon a fost de-a binelea.

— Nu aş vrea să fiu regină ca ea, buna mea Nanette.

— Nu spun ca ea. De altminteri, nu pe rege îl iubiţi, nu-i aşa, domnişorica noastră ?

— Eu nu iubesc pe nimeni, Nanette.

— Eu sînt prea cuviincioasă pentru a vă contrazice, domnișoară. Dar nu-i nimic. Vedeți, însă, păreți bolnavă, și primul leac pentru o fată tînără care suferă e aerul proaspăt, e soarele. Uitați-vă la bietele flori, cînd sînt ținute închise, li se întîmplă ca dumneavoastră, ele pălesc. Lăsați-mă să deschid fereastra, domnișoară.

— Nanette, îți interzic acest lucru. Du-te la treburile dumitale, și lasă-mă.

— Mă duc, domnișoară, uite că mă duc, pentru că mă alungați, zise Nanette ducînd un colț al șorțului la coada ochiului. Dar să fiu eu în locul acestui tînăr, știu bine ce aș face.

— Și ce ai face ?

— Aș veni să mă apăr eu însumi, și sînt tare sigură că l-ați ierta, chiar dacă ar avea vreo vină.

— Nanette, zise Bathilde tresărind, dacă vine, te opresc să-l primești, ai înțeles ?

— Bine, domnișoară, nu-l vom primi, cu toate că nu este foarte politicos să dai oamenii pe ușă afară.

— Politicos sau nu, vei face ceea ce am poruncit, zise Bathilde, căreia contrazicerea îi dădea puterile care i-ar fi lipsit dacă părerea ei ar fi fost împărtășită, și acum, vreau să rămîn singură, poți să te duci.

Nanette ieși.

Rămasă singură, Bathilde izbucni în lacrimi ; forța sa nu era decît orgoliu, dar era rănită în adîncul inimii, și fereastra rămase închisă.

Nu vom urmări această sărmană inimă în toate tresăririle ei, în toate neliniștile, în toate suferințele sale. Bathilde se credea femeia cea mai nenorocită de pe pămînt, după cum d'Harmental se socotea bărbatul cel mai nefericit din lume.

La orele patru și cîteva minute, așa după cum am spus, Buvat se întoarse acasă. Bathilde recunoscu urmele pe care le lăsase îngrijorarea pe fața lui mare și cumsecade, și făcu tot ceea ce putu spre a-l liniști. Ea surîse, glumi, îi ținu tovărășie la masă, dar toate acestea nu-l liniștiră deloc pe Buvat. De aceea, după cină, el propuse pupilei sale, ca o

distracție la care nimic nu se putea împotrivi, o plimbare pe terasă. Bathilde, gîndindu-se că de ar refuza, Buvat avea să rămînă lîngă ea, simulă că acceptă, și se urcă cu Buvat în camera acestuia, dar acolo pretextă că are de scris o scrisoare de mulțumire domnului de Chaulieu, pentru bunăvoința pe care o arătase prezentînd-o doamnei du Maine, și lăsîndu-și tutorele în plină încăierare cu Mirza, coborî din nou.

Zece minute mai tîrziu, ea o auzi pe Mirza care zgîria la ușă, și se duse să-i deschidă.

Mirza intră ținînd-o numai în salturi, cu demonstrații de o atît de nebună bucurie, încît fata înțelese că i se întîmplase ceva extraordinar. Ea o privi atunci cu mai multă atenție, și văzu scrisoarea prinsă de zgarda ei. Cum era a doua pe care o aducea Mirza, Bathilde nu avu nevoie să cerceteze de unde venea și de la cine era scrisoarea.

Tentația era prea puternică pentru ca Bathilde să încerce măcar să-i reziste. La vederea acestei hîrtii, care i se părea că ascunde în ea destinul vieții sale, tînăra crezu că are să leșine. O desprinse tremurînd, mototolind-o cu o mînă, în timp ce cu cealaltă o mîngîia pe Mirza, care, ridicată pe labele dinapoi, dansa grozav de voioasă de a fi devenit un personaj atît de important.

Bathilde deschise scrisoarea și o privi de două ori, fără a putea să descifreze un singur rînd ; peste ochi i se lăsase un fel de nor.

Scrisoarea, deși spunea mult, nu spunea încă destul. Scrisoarea dădea asigurări de nevinovăție, și cerea iertare. Scrisoarea vorbea de circumstanțe ciudate care impuneau secretul. Dar scrisoarea spunea mai ales aceasta : cel care o scrisese era nebun de îndrăgostit. Urmă de aici că, fără a o liniști cu totul pe Bathilde, scrisoarea îi aducea o mare ușurare.

Cu toate acestea Bathilde, dintr-un rest de mîndrie cu totul feminină, se hotărî totuși să fie neînduplecată pînă a doua zi. Deoarece Raoul se recunoștea vinovat, trebuia într-adevăr ca el să fie pedepsit. Biata Bathilde nu se gîndea că jumătate din pedeapsa pe care o aplica vecînului său se reîntorcea asupra ei însăși.

Totuși, efectul scrisorii, oricît de incomplet ar fi fost el încă, avu o asemenea eficacitate încît în momentul în care Buvat coborî de pe terasă, o găsi pe Bathilde infinit mai bine decît atunci cînd o părăsise cu o oră mai înainte : culorile îi reveniseră în obraji, voioșia îi era mai sinceră, iar cuvintele încetaseră să-i fie sacadate și înfrigurate așa cum erau din ajun încoace. Și atunci Buvat începu să creadă ceea ce îl încredințase pupila sa chiar în acea dimineață, anume că starea de agitație în care se afla se datora emoției din ajun. Drept urmare, seara, întrucît trebuia să lucreze, Buvat se urcă la el la ceasurile opt, iar pe Bathilde, care se plîngea de faptul că se culcase în ajun la orele trei dimineața, o lăsă liberă în acea seară să se culce la ce oră îi va plăcea.

Bathilde rămase trează, deoarece, cu toată insomnia ei din ajun, nu avea nici cea mai mică poftă să doarmă. Rămase liniștită de veghe, mulțumită și fericită, căci știa că fereastra vecinului era deschisă, iar după statornicia lui, îi ghicea neliniștea. De două sau trei ori tare o bătu gîndul să pună capăt acestei neliniști, ducîndu-se să-l vestească pe vinovat că, în schimbul unei explicații oarecare, iertarea avea să-i fie acordată. Dar i se păru că a face astfel primii pași oarecum spontan în întîmpinarea lui Raoul însemna mai mult decît se cuvenea să facă o fată tînără de vîrsta ei și în situația ei. Amînă așadar lucrurile pe a doua zi.

Seara, Bathilde își făcu rugăciunea ca de obicei, și, ca de obicei, Raoul se regăsi pe jumătate în rugăciunea sa.

Peste noapte, Bathilde visă că Raoul se afla la picioarele ei, și că îi dădea niște motive atît de serioase, încît ea era aceea care îi mărturisea că este vinovată, și care îi cerea iertare lui.

De aceea de dimineață se trezi foarte convinsă că fusese de o severitate îngrozitoare, neînțelegînd cum de avusese curajul să-l facă să sufere în acest chip pe bietul Raoul.

De aici urmă că prima sa mișcare a fost să se ducă la fereastră și s-o deschidă ; dar ducîndu-se într-acolo, îl zări, printr-o imperceptibilă deschizătură, pe frumosul tînăr ce stătea la fereastră. Această imagine o opri brusc.

Nu ar însemna oare o mărturisire deplină această fereastră deschisă de ea însăşi ? Era mai bine să aştepte sosirea Nanettei. Nanette ar deschide fereastra în chip foarte firesc, şi astfel vecinul nu s-ar putea făli prea mult cu puterea sa de seducţie.

Nanette îşi făcu apariţia, însă fusese dojenită prea straşnic în ajun cu privire la nefericita de fereastră pentru a se expune la o a doua reprezentaţie a aceleiaşi scene. Urmă de aici că nu avu nici o clipă de gînd să se apropie de fereastră, şi că se învîrti şi foi prin cameră fără a-i pomeni cîtuşi de puţin de aerisirea încăperii. După aproape o oră folosită spre a deretica prin casă, Nanette ieşi fără să fi atins măcar perdelele. Bathilde era gata să plîngă.

Buvat coborî să-şi ia cafeaua împreună cu Bathilde, aşa cum îi era obiceiul. Bathilde nădăjduia că, intrînd în încăpere, Buvat avea să o întrebe pentru ce stătea aşa închisă în camera ei, şi că vorbele acestea ar însemna pentru ea un prilej spre a-i spune să deschidă fereastra ; însă Buvat primise în ajun de la şeful Bibliotecii nişte reguli noi de clasificare a manuscriselor, şi era atît de preocupat de etichetele sale, încît nu dădu atenţie la nimic altceva decît la mina bună a Bathildei, îşi bău cafeaua fredonînd cîntecul favorit, şi ieşi fără a face nici cea mai mică observaţie cu privire la aceste perdele atît de jalnic trase. Pentru prima oară, Bathilde avu împotriva lui Buvat un gest de enervare care aducea aproape a mînie, şi i se păru că tutorele avea puţină atenţie faţă de pupila sa, dacă nu băga de seamă că ea era pe cale să se înăbuşe într-o încăpere cu ferestrele astfel astupate.

Rămasă singură, Bathilde se lăsă pe un scaun ; ea însăşi se vîrîse într-o încurcătură din care îi era cu neputinţă să iasă. Trebuia să-i poruncească Nanettei să deschidă fereastra : nu voia să facă acest lucru ; trebuia să deschidă ea însăşi fereastra : nu-l putea face.

Trebuia aşadar să aştepte. Dar pînă cînd ? Să aştepte pînă mîine, pînă poimîine poate, şi pînă atunci ce avea să gîndească Raoul ? Raoul nu-şi va pierde oare răbdarea din pricina acestei severităţi exagerate ? Dacă Raoul avea să-şi părăsească din nou mansarda pentru cincisprezece zile, pentru o lună, pentru şase săptămîni... pentru

totdeauna... poate... Bathilde ar muri. Bathilde nu se mai putea lipsi de Raoul.

Două ore se scurseră astfel, — două secole ! Bathilde încercă de toate : se apucă de broderie, se așeză la clavecin, trecu la pasteluri ; nu putu să facă nimic. Atunci apăru Nanette, și îi reveni un pic de speranță. Însă Nanette doar întredeschise ușa : ea venea să-i ceară îngăduința să facă un drum absolut necesar. Bathilde îi făcu semn cu mîna că putea să se ducă.

Nanette se ducea în foburgul Saint-Antoine : absența ei avea să dureze așadar cel puțin două ore. Ce să facă în răgazul acestor două ore ? Ar fi fost nespus de plăcut să le petreacă la fereastră : afară era un soare atît de minunat, judecînd cel puțin după razele care pătrundeau prin perdele. Bathilde se așeză pe un scaun, își scoase scrisoarea din corsaj ; o știa pe dinafară, dar nu e nimic, o mai citi odată. Primind o asemenea scrisoare, cum de nu se predase ea chiar în acea clipă ? Era atît de tandră, atît de plină de dragoste ; se simțea așa de bine că cel ce o scrisese, o scrisese cu vorbe izvorîte din inima sa. Oh ! dacă cel puțin ar putea să primească o a doua scrisoare.

Era o idee. Bathilde își aruncă ochii asupra Mirzei, Mirza, drăguța mesageră ! o luă în brațe, îi sărută tandru căpșorul fin și inteligent ; apoi, tremurînd toată, biata copilă, ca și cum ar fi făptuit o crimă, se duse să deschidă ușa de la palier.

Un tînăr se afla în fața acestei uși, întinzîndu-și mîna spre clopoțel.

Bathilde scoase un strigăt de bucurie, iar tînărul un strigăt de iubire.

Acest tînăr era Raoul.

XXXII

ÎN AL NOULEA CER

Bathilde făcu cîțiva pași înapoi, deoarece simțea că era gata să cadă în brațele lui Raoul.

Raoul, după ce închise în grabă ușa, făcu cîțiva pași înainte și îngenunche la picioarele Bathildei.

Cei doi tineri își aruncară o inefabilă privire de iubire ; apoi numele lor, schimbate într-un îndoit strigăt, le scăpară de pe buze ; mîinile li se reunire într-o strîngere electrică, și totul fu uitat.

Aceste două biete inimi, cărora li se părea că aveau atîtea să-și spună, băteau aproape una lîngă alta și rămîneau mute : întregul lor suflet le trecuse în luminile ochilor, și ei își vorbeau cu acea mare voce a tăcerii care, în dragoste, rostește atîtea lucruri, și care are avantajul asupra celeilalte de a nu minți niciodată.

Ei rămaseră astfel cîteva minute. În sfîrșit Bathilde simți cum o podidesc lacrimile ; apoi, scoțînd un suspin, și lăsîndu-se pe spate ca spre a-și recăpăta respirația în pieptu-i sugrumat, rosti :

— Oh Doamne ! Doamne ! Cît am suferit !

— Dar eu ! spuse d'Harmental, eu care, în aparență, în ochii dumneavoastră, am toate vinile, și care totuși sînt nevinovat.

— Nevinovat, zise Bathilde, căreia, printr-o reacție cu totul firească, îi reveneau în minte primele sale îndoieli.

— Da, nevinovat, continuă cavalerul.

Și atunci el povesti Bathildei tot ceea ce avea el dreptul să-i povestească din viața sa, adică duelul său cu Lafare ; cum, în urma acestui duel, venise el să se ascundă în strada du Temps-Perdu ; cum o văzuse pe Bathilde, cum se îndrăgostise de ea ; uimirea lui descoperind treptat în ea femeia distinsă, pictoriță îndemînatică, muziciana de primul ordin ; bucuria sa cînd crezu că observă că nu îi era cu totul indiferent ; fericirea sa cînd începu să creadă că era iubit ; în sfîrșit, el îi spuse cît a fost de fericit cînd, în calitate de colonel de carabinieri, primise ordinul să se ducă în Bretania, și cum acest ordin prevedea ca la reîntoarcere să vină să raporteze despre misiunea sa Alteței Sale Serenisime doamna ducesă du Maine, înainte de a se duce la Paris. Așadar el sosise direct la Sceaux, ignorînd ce se petrecea acolo și crezînd că nu avea decît de lăsat niște depeșe, în trecere, și cînd, din contra, picase în mijlocul unei serbări la care, absolut fără voia lui, fusese forțat să ia parte,

şi aceasta din pricina poziţiei pe care o deţinea el pe lîngă domnul duce du Maine. Această expunere amănunţită a fost încheiată prin exprimarea unor asemenea păreri de rău, prin aşa cuvinte de dragoste şi jurăminte de fidelitate, încît Bathilde aproape că nu dădu atenţie primelor părţi ale discursului, pentru a se interesa şi a-şi aminti numai de sfîrşit.

Era rîndul Bathildei. Bathilde avea şi ea de povestit lui d'Harmental o istorie lungă ; dar în această istorie nu existau nici reticenţe, nici obscurităţi. Nu era istoria unei epoci din viaţa sa, ci a întregii sale vieţi. Bathilde, cu o anumită mîndrie de a-i împărtăşi iubitului ei că era demnă de el, se zugrăvi mai întîi ca mic copil, bucurîndu-se de mîngîierile unui tată şi ale unei mame ; după care se înfăţişă orfană, apoi părăsită. Şi atunci apăru Buvat, acest om cu faţă vulgară şi cu inimă sublimă, şi ea îi vorbi despre toate atenţiile lui, despre bunătatea lui nesecată, despre întreaga sa iubire pentru biata lui pupilă. Bathilde îi prezentă copilăria ei fără griji şi adolescenţa cufundată în gînduri. Sosi în sfîrşit la clipa în care, pentru prima oară, îl văzuse pe d'Harmental, şi, ajunsă aici, ea surîse, roşind, întrucît simţea bine că nu mai avea nimic ce să-i destăinuiască.

Dar lucrurile nu stăteau astfel. Mai ales ceea ce Bathilde credea că nu e nevoie să-i împărtăşească lui d'Harmental, tocmai acestea voia neapărat cavalerul să le afle de pe buzele ei ; de aceea nu o scuti de nici un amănunt. Zadarnic sărmana copilă se opri, se înroşi, îşi plecă ochii, ea trebui să-şi deschidă biata sa inimă feciorelnică, în timp ce d'Harmental, în genunchi în faţa ei, îi sorbea cele mai mici şoapte ; apoi, cînd termină, ea trebui să înceapă de la capăt, deoarece d'Harmental nu se putea sătura să o asculte, într-atît era de fericit de a se simţi iubit de Bathilde, şi într-atît era de mîndru că o putea iubi.

Două ore se scurseseră ca două clipe, şi tinerii se aflau tot acolo, d'Harmental în genunchi în faţa Bathildei, aplecată spre el, mîinile ei în mîinile lui, privindu-se ochi în ochi, cînd se auzi deodată sunînd la uşă. Bathilde îşi aruncă ochii pe o mică pendulă atîrnată într-un colţ al camerei. Arăta orele patru şi şase minute : nu se putea înşela, era Buvat, care se înapoia acasă.

Ca primă reacție, Bathilde încercă un sentiment de teamă ; numaidecît însă Raoul o liniști, surîzînd : el avea pretextul pe care i-l procurase abatele Brigaud. Cei doi îndrăgostiți mai schimbară așadar o ultimă strîngere de mînă și o ultimă privire, apoi Bathilde se duse să deschidă ușa tutorelui ei, care începu, ca de obicei, prin a o săruta pe frunte, și numai atunci îl zări pe d'Harmental.

Stupefacția lui Buvat a fost mare ; era pentru prima dată cînd un alt bărbat decît el intra la pupila sa. Își aținti asupra lui d'Harmental doi ochi bulbucați, uimiți, și rămase în așteptare, ridicînd și coborînd bastonul în cadență, dar fără a atinge pămîntul cu el. I se părea în mod vag că îl cunoaște pe acest tînăr.

D'Harmental înaintă spre el cu acea ușurință despre care oamenii dintr-o anumită clasă nu au nici măcar idee.

— Domnului Buvat, îi spuse el, am onoarea să-i vorbesc ?

— Mie însumi, domnule, răspunse Buvat înclinîndu-se și tresărind la sunetul acestei voci pe care credea că o recunoaște, după cum crezuse că recunoaște de asemenea acest chip, și întreaga onoare este de partea mea, vă rog să mă credeți.

Îl cunoașteți pe abatele Brigaud ? continuă d'Harmental.

— Da, domnule, perfect, du... du... du... doamnei Denis, nu-i așa ?

— Da, reluă surîzînd d'Harmental, duhovnicul doamnei Denis.

— Îl cunosc, e un om foarte deștept, domnule, foarte deștept.

— Exact. Nu i v-ați adresat oare, cîndva, domnule Buvat, pentru a vă recomanda în vederea efectuării de còpii ?

— Da, domnule, întrucît sînt copist, și sînt la dispoziția dumneavoastră.

Buvat se înclină.

— Ei bine ! spuse d'Harmental întorcîndu-i salutul, scumpul abate Brigaud, care este tutorele meu, pentru a ști cu cine vorbiți, domnule, v-a găsit un client excelent.

— Ah ! Serios ! Dar luați loc, domnule.

— Vă mulțumesc nespus.

— Și cine este acest client, vă rog ?

— Prințul de Listhnay, care locuiește în strada du Bac, numărul 110.

— Un prinț ! Domnule, un prinț ?

— Da, un spaniol, cred, care se află în corespondență cu gazeta *Mercur* din Madrid, și căreia îi trimite știri din Paris.

— Dar acesta e un chilipir sadea, domnule !

— Un veritabil chilipir, așa cum ați spus, care vă va da puțină bătaie de cap, este adevărat, întrucît toate depeșele sale sînt în limba spaniolă.

— Drace ! Drace ! exclamă Buvat.

— Cunoașteți limba spaniolă ? întrebă d'Harmental.

— Nu, domnule ; nu cred, ca să zic așa.

— Nu are importanță, continuă cavalerul, surîzînd privitor la îndoiala lui Buvat ; nu aveți nevoie să cunoașteți o limbă pentru a face còpii în această limbă.

— Eu, domnule, aș copia și din chineză, numai ca părțile pline și părțile subțiri să fie trase destul de convenabil pentru a alcătui litere. Extinsă pînă la un anumit punct, domnule, caligrafia este o artă de imitație ca și desenul.

— Și știu că, sub acest raport, domnule Buvat, reluă d'Harmental, dumneavoastră sînteți un mare artist.

— Domnule, zise Buvat, dumneavoastră mă copleșiți. Acum, fără indiscreție, pot să vă întreb la ce oră o voi găsi pe Alteța Sa ?

— Care Alteță ?

— Alteța Sa prințul de... nu-mi mai amintesc numele... pe care l-ați spus, domnule... pe care mi-ați făcut onoarea de a mi-l spune, adăugă Buvat corectîndu-se.

— Ah ! prințul de Listhnay !

— El însuși.

— El nu este Alteță, scumpe domnule Buvat.

— Iertați-mă, mi se părea că toți prinții...

— Oh ! există prinți și prinți... Acesta este un prinț de rangul al treilea, și cu condiția să-l numiți monsenior, el va fi foarte satisfăcut.

— Credeți ?

— Sînt sigur de acest lucru.

— Și cînd îl voi găsi, vă rog ?

— Într-o oră, dacă vreți : după ce luați cina, de exemplu, între orele cinci și cinci și jumătate. Vă reamintiți adresa ?

— Da, strada du Bac, nr. 110. Foarte bine ! domnule. Foarte bine ! Am să fiu acolo.

— Așadar, zise d'Harmental, sînt onorat să vă spun la revedere. Și dumneavoastră, domnișoară, adăugă el întorcîndu-se către Bathilde, vă rog să primiți toate mulțumirile mele pentru bunătatea pe care ați avut-o de a-mi ține companie așteptîndu-l pe domnul Buvat, bunătate pentru care vă voi păstra, v-o jur, o recunoștință eternă.

Și cu aceste cuvinte, lăsînd-o pe Bathilde buimăcită de siguranța de sine pe care i-o dăduse obișnuința unor asemenea situații, d'Harmental, printr-un ultim salut, își luă rămas bun de la Buvat și de la pupila sa.

— Acest tînăr este într-adevăr foarte amabil, rosti Buvat.

— Da, foarte amabil, răspunse în chip mecanic Bathilde.

— Numai că mi se întîmplă un lucru extraordinar : mi se pare că l-am mai văzut.

— Este posibil, zise Bathilde.

— La fel și vocea sa, continuă Buvat. Sînt convins că vocea sa nu mi-e străină.

Bathilde tresări, întrucît ea își reaminti de seara în care Buvat se întorsese grozav de înspăimîntat, după aventura sa din strada des Bons-Enfants, iar d'Harmental nu îi spusese nimic în legătură cu această aventură.

În acest moment își făcu apariția Nanette, anunțînd că masa era servită. Buvat, care era grăbit să se ducă la prințul de Listhnay, păși primul în mica sufragerie.

— Ei bine ! domnișoară, îi spuse încet de tot Nanette, care va să zică a venit tînărul cel frumos ?

— Da, Nanette, da, răspunse Bathilde ridicînd ochii spre cer cu o expresie de infinită gratitudine. Da, și sînt tare fericită.

Trecu și ea în sufragerie ; aci, Buvat, după ce își așezase pălăria peste baston și bastonul într-un colț, o aștepta pe Bathilde, bătîndu-se cu mîinile peste coapse, așa cum îi era obiceiul în clipele sale de mare satisfacție.

Cît despre d'Harmental, el nu era mai puțin fericit decît Bathilde : era iubit, era sigur de aceasta. Bathilde i-o spusese cu aceeași plăcere pe care o resimțise ea însăși, cînd l-a auzit pe d'Harmental mărturisindu-i că o iubește. El era iubit, și nu de o biată orfană, de o mică grizetă, ci de o tînără aparținînd nobilimii, iar tatăl și mama ei ocupaseră, la curtea lui *Monsieur* și a fiului său, unele din acele funcții care, la acea epocă, erau cu atît mai onorabile cu cît te apropiau mai mult de prinți. Nimic nu împiedica așadar pe Bathilde și pe d'Harmental să aparțină unul altuia ; dacă rămînea o distanță socială între ei, aceasta însemna atît de puțin, încît Bathilde nu avea decît un pas de făcut spre a urca, iar d'Harmental un singur pas spre a coborî, pentru ca amîndoi să se întîlnească la jumătatea drumului. Este adevărat că d'Harmental uita un lucru, un singur lucru : anume acest secret pe care se crezuse obligat să i-l tăinuiască Bathildei ca nefiind al său, anume această conspirație care săpa sub picioarele sale un abis care, dintr-un moment într-altul, putea să-l înghită. Însă d'Harmental era departe de a vedea lucrurile astfel ; d'Harmental era sigur că este iubit, iar soarele dragostei făurește celei mai triste și mai părăsite vieți un orizont trandafiriu.

În ceea ce o privea, Bathilde nu avea nici o îndoială care s-o îngrijoreze cît de cît asupra viitorului : cuvîntul căsătorie nu fusese pronunțat între ea și d'Harmental, este adevărat, însă inimile lor se arătaseră una alteia în întreaga lor puritate, și nu exista contract scris care să valoreze cît o privire a ochilor lui Raoul, să prețuiască o strîngere de mînă a sa. Și de aceea, cînd, după cină, Buvat, felicitîndu-se pentru strașnica pleașcă ce-i picase, își luă bastonul și pălăria spre a se duce la prințul de Listhnay, de-abia rămase Bathilde singură în camera ei, că se duse, voioasă și încrezătoare, să deschidă ea însăși, fără ezitare și fără a se ruși na, această nefericită de fereastră atît de multă vreme închisă. Cît despre d'Harmental, de cînd se înapoiase în mansardă, nu-și mai părăsise fereastra.

După cîteva clipe, îndrăgostiții se înțeleseră asupra a tot ceea ce vor face : bunei Nanette aveau să-i împărtășească pe de-a întregul taina lor. În toate zilele cînd Buvat va fi plecat, d'Harmental se va urca la Bathilde și va rămîne alături de ea două ceasuri. Restul timpului își vor vorbi pe fereastră, și cînd, din întîmplare, ar fi obligați să țină ferestrele închise, își vor scrie.

Către orele șapte seara Buvat putea fi văzut apărînd în colțul străzii Montmartre ; călca apăsat, cu pasul cel mai grav și mai majestuos, ținînd într-o mînă un sul de hîrtie și în cealaltă bastonul ; i se citea în ochi că se petrecuse ceva măreț în viața sa ; Buvat fusese introdus în preajma prințului, și vorbise monseniorului în persoană.

Cei doi tineri nu îl zăriră pe Buvat decît în momentul în care acesta trecea prin dreptul lor : d'Harmental își închise numaidecît fereastra.

Bathilde avusese o clipă de neliniște. Cînd d'Harmental îi vorbise lui Buvat despre prințul de Listhnay, ea se gîndise că Raoul, surprins la ea, inventa o a doua istorie pentru a explica prezența sa. Neavînd timpul să-i ceară explicații, și neîndrăznind să insiste pe lîngă Buvat spre a nu se duce în strada du Bac, ea avu o anumită remușcare în momentul în care îl văzu plecînd. Bathilde ținea la Buvat cu toată recunoștința inimii sale. El însemna pentru Bathilde ceva sacru, pe care respectul ei trebuia să-l ferească veșnic de ridicul. Îl aștepta așadar cu mare neliniște, pentru a judeca după chipul său ce se petrecuse : fața lui Buvat era strălucitoare.

— Ei bine ! tăicuțule ? rosti Bathilde cu un rest de teamă.

— Minunat ! zise Buvat. Am văzut pe Alteța Sa.

Bathilde răsuflă ușurată.

— Scuză-mă, însă, tăicuțule, zise ea surîzînd, știi bine că domnul Raoul a spus că prințul de Listhnay nu are drept la acest titlu, nefiind prinț decît de rangul al treilea.

— Garantez eu că e de primul, și mențin „alteța", zise Buvat. Un prinț de rangul al treilea, paloș de lemn ! un bărbat înalt de cinci picioare și opt degete, plin de maiestate, și care mestecă ludovicii de aur cu lopata ! un

om care plătește còpiile cincisprezece livre pagina, și care mi-a dat douăzeci și cinci de ludovici înainte !... Un prinț de rangul al treilea !... Ah, ce să mai vorbim !

Și atunci o altă teamă își făcu loc în mintea Bathildei, anume că acest pretins client, pe care Raoul i-l găsise tutorelui ei, să nu fie decît un mijloc ocolit pentru a-l face pe Buvat să accepte niște bani pe care el ar socoti că i-a cîștigat. Această teamă atrăgea după ea ceva umilitor, ceea ce făcu să i se strîngă inima. Ea își întoarse ochii spre fereastra lui d'Harmental, și îl văzu pe tînărul care, printr-un ochi de geam, o privea cu atîta dragoste, încît nu se mai gîndi la nimic altceva decît să-l privească și ea, și aceasta cu atîta uitare a tot ce o înconjura, încît însuși Buvat, oricît de puțin îndemînatic ar fi fost el să surprindă la ceilalți acest gen de sentimente, băgă de seamă preocuparea pupilei sale, și se apropie fără răutate să vadă ce atrăgea astfel atenția fetei. Însă d'Harmental îl văzu apărînd pe Buvat, și lăsă perdeaua să cadă, astfel încît bonomul nostru nu se alese cu nimic de pe urma curiozității sale.

— Așa care va să zică, tăicuțule, zise cu vioiciune Bathilde, care se temea ca Buvat să nu fi băgat de seamă, și voia să-i abată atenția, ești mulțumit ?

— Foarte satisfăcut. Dar trebuie să-ți spun un lucru.

— Care ?

— Dumnezeule ! Ce e și cu noi, și ce minte slabă avem !

— Ce ți s-a întîmplat oare ?

— Să vezi... Îți reamintești, ți-am spus că deunăzi credeam că recunosc figura și vocea acestui tînăr, dar că nu puteam să-mi amintesc unde am văzut-o și unde am auzit-o.

— Da, mi-ai spus asta.

— Ei bine ! Traversînd strada des Bons-Enfants pentru a ieși la Pont Neuf, ajungînd în fața casei cu numărul 24, am avut un fel de inspirație subită, și mi s-a părut că acest tînăr era același ins pe care îl văzusem în timpul acelei nopți grozave, la care nu mă pot gîndi vreodată fără să mă cuprindă fiorii !

— Adevărat, tăicuțule ? rosti Bathilde cuprinsă ea însăși de fiori. Oh ! ce nebunie !

— Da, ce nebunie ! Întrucît am fost pe punctul de a mă întoarce. Mă gîndeam că acest prinț de Listhnay ar putea fi într-adevăr vreo căpetenie de tîlhari, și că ar voi poate să mă atragă într-o văgăună. Însă, cum eu nu iau niciodată bani cu mine, am cugetat că temerile mele erau exagerate, și din fericire le-am combătut prin raționamente.

— Și acum, tăicuțule, ești într-adevăr convins, nu-i așa, reluă Bathilde, că acest biet tînăr, care a venit în după amiaza asta din partea abatelui Brigaud, nu are nici o legătură cu cel cu care ai vorbit în strada des Bons-Enfants ?

— Fără îndoială. O căpetenie de hoți, căci susțin mai departe că aceasta este poziția sa socială, o căpetenie de hoți nu s-ar afla în relații cu Alteța Sa.

— Oh ! Nu ar avea nici o logică, rosti Bathilde.

— Nu, chiar că nu ar avea nici cea mai mică logică. Însă m-am luat cu vorba. Fata mea, ai să mă ierți dacă nu rămîn cu tine în seara aceasta, dar i-am făgăduit Alteței Sale să mă apuc de còpiile sale neîntîrziat, și nu vreau să-mi calc cuvîntul. Bună seara, scumpa mea copilă.

— Bună seara, tăicuțule.

Și Buvat se urcă din nou în camera sa, unde se așternu numaidecît la munca pe care i-o plătise atît de generos prințul de Listhnay.

Cît despre cei doi îndrăgostiți, își reluară conversația întreruptă de întoarcerea lui Buvat, și numai Dumnezeu știe la ce oră s-au închis cele două ferestre.

XXXIII

URMAȘUL LUI FENELON

Datorită înțelegerilor dintre cei doi tineri, care dădeau iubirii lor, atît de multă vreme zăgăzuită, întreaga înflorire posibilă, trei sau patru zile se scurseră asemenea unor

clipe, în timpul cărora au fost ființele cele mai fericite de pe lume.

Însă pământul, care părea să se fi oprit în loc pentru ei, continua totuși să se rotească pentru ceilalți, iar evenimentele, care trebuiau să-i trezească în momentul în care se așteptau cel mai puțin, se pregăteau în tăcere.

Domnul duce de Richelieu își ținuse promisiunea. Mareșalul de Villeroi, ce urma să lipsească de la palatul Tuileries numai o săptămînă, după cum am văzut, fusese rechemat în cea de-a patra zi printr-o scrisoare a mareșalei, care îi scria că prezența sa pe lîngă rege era mai necesară ca oricînd, întrucît tocmai se declarase pojarul la Paris, iar cîteva persoane se îmbolnăviseră la Palais-Royal.

Domnul de Villeroi se înapoiase numaidecît. După cum își aducea lumea aminte, toate acele morți succesive care, cu trei sau patru ani mai înainte, îndureraseră regatul, fuseseră puse pe seama pojarului, iar mareșalul nu voia să piardă acest prilej de a se făli cu vigilența sa, exagerînd importanța și mai cu seamă rezultatele acesteia. Într-adevăr, ca preceptor al regelui, el avea privilegiul de a nu-l părăsi niciodată decît în urma unui ordin dat de el însuși, și de a rămîne de față la audiențele acordate de rege oricărei persoane, chiar și regentului. Or, ducele lua aceste precauții ciudate mai cu seamă față de regent, și cum aceste precauții mergeau în același sens cu ura doamnei du Maine și a partidului ei, domnul de Villeroi era tare lăudat, și se răspîndea pretutindeni vorba că el găsise pe căminul lui Ludovic al XV-lea niște bomboane otrăvite care fuseseră puse acolo de nu se știe cine. Toate acestea avură drept rezultat un spor de calomnii împotriva ducelui d'Orléans, și prin urmare un spor de importanță pentru mareșal, care în cele din urmă tot îi băgase în cap tînărului rege că lui îi datora viața. Datorită acestei convingeri, el căpătase o mare înrîurire asupra acestui biet vlăstar regal, care, obișnuit să se teamă de orice, nu avea încredere decît în domnul de Villeroi și domnul de Fréjus, față de care nutrea sentimente de prietenie.

Domnul de Villeroi era, așadar, într-adevăr omul care trebuia pentru mesajul ce i se încredințase, însă, datorită

nehotărîrii, trăsătură binecunoscută a caracterului său, el ezitase cîtva timp pînă să ia o decizie. S-a convenit, în fine, ca în lunea următoare — zi a săptămînii în care, din cauza festinelor sale din ziua de duminică, domnul regent îl vedea foarte rar pe rege — să-i fie remise lui Ludovic al XV-lea cele două scrisori ale lui Filip al V-lea. Apoi, domnul de Villeroi ar profita de acest răgaz de singurătate cu elevul său pentru a-l face să semneze ordinul de convocare a statelor generale, ordin pe care l-ar expedia numaidecît, şi pe care l-ar face public a doua zi, mai înainte de ora vizitei regentului la Maiestatea Sa. Astfel încît, oricît de neaşteptată ar fi fost această măsură, nu s-ar mai fi putut reveni asupra ei.

În timp ce se unelteau toate acestea împotriva lui, regentul îşi urma viaţa obişnuită în mijlocul lucrărilor sale, al studiilor, al plăcerilor şi mai cu seamă al necazurilor sale familiale. Aşa după cum am mai spus-o, trei dintre fiicele sale îi provocau supărări serioase şi reale. Doamna de Berry — pe care o iubea cel mai mult dintre toate pentru că o salvase din ghearele morţii, vindecînd-o de o boală grea, în faţa căreia cei mai vestiţi medici, cu toţii, se declaraseră neputincioşi — uitînd de orice discreţie, trăia în mod public cu Riom, şi ameninţa că-l va lua în căsătorie la fiecare observaţie pe care i-o făcea tatăl ei. Ameninţare ciudată, şi care la această epocă totuşi, datorită respectului care se păstra încă faţă de ierarhia rangurilor, urma să stîrnească, dacă ar fi fost adusă la îndeplinire, un şi mai mare scandal decît isca iubirea pe care, în orice altă epocă, această căsătorie ar fi sfinţit-o.

Domnişoara de Chartres îşi menţinuse hotărîrea de a se face călugăriţă, fără să se fi putut descoperi dacă această decizie era, aşa cum îşi închipuise regentul, urmarea unei decepţii amoroase, sau, după cum susţinea mama sa, rezultatul unei vocaţii reale. Este adevărat că ea, oricît de călugăriţă de probă ar fi fost, continua să se dedea tuturor plăcerilor mondene care puteau fi introduse în mănăstire, şi pusese să i se transporte în chilie puştile, pistoalele, şi mai ales o magnifică garnitură de rachete, de sori, de petarde şi de torţe romane, artificii graţie cărora ea oferea seară de seară tinerelor sale prietene un

divertisment pirotehnic ; altminteri, nu trecea de pragul mănăstirii din Chelles, unde tatăl ei venea să o viziteze în fiecare miercuri.

Cea de-a treia persoană din familie care, după cele două surori ale sale, îi dădea cel mai mult de furcă regentului, era domnișoara de Valois, pe care o bănuia foarte mult că este amanta lui Richelieu, fără ca totuși să fi putut obține vreodată o dovadă sigură în acest sens, deși își pusese poliția pe urmele celor doi amanți, și cu toate că, nu o singură dată, bănuind-o pe domnișoara de Valois că îl primește pe duce la ea, regentul intrase aici la orele cînd era cel mai probabil că avea să-l întîlnească. Aceste bănuieli sporiseră încă din pricina rezistenței pe care o opusese mamei sale care voise să-i dea ca soț pe nepotul său, prințul de Dombes, devenit o partidă excelentă, îmbogățit cum ajunsese prin moștenirea rămasă de la *grande Mademoiselle* * ; de aceea regentul se folosi de un nou prilej pentru a se convinge dacă acest refuz era provocat de antipatia pe care i-o inspira tînărul prinț sau de dragostea pe care o purta frumosului duce, întîmpinînd favorabil propunerile pe care i le făcuse Pléneuf, ambasadorul său la Torino, cu privire la căsătoria dintre frumoasa Charlotte-Aglaé și prințul de Piemont. Domnișoara de Valois se răzvrătise grozav din pricina acestei noi conspirații împotriva propriei ei inimi. Însă zadarnic gemuse și plînsese ea, regentul, cu toată bunătatea spontană a caracterului său, de data aceasta se pronunțase în mod cert, iar bieții amanți nu mai aveau nici o speranță, cînd se produse un eveniment neașteptat care dădu peste cap totul. *Madame*, mama regentului, cu sinceritatea sa cu totul germană, îi scrisese reginei Siciliei, una din corespondentele sale cele mai asidui, că ea o iubea prea mult pentru a nu o preveni că prințesa care era destinată tînărului prinț de Piemont avea un amant, și că acest amant era ducele de Richelieu. Este lesne de ghicit că, oricît de avansate ar fi fost lucrurile, o asemenea declarație ce venea de la o persoană cu moravuri atît de austere ca Palatina, dusese la o ruptură totală. Așadar, în momentul în care credea că scăpase de domnișoara de Valois, ducele d'Orléans

* Fiica cea mai mare a fratelui regelui.

află deodată despre ruptură, apoi, ceva mai tîrziu, află și cauza acestei rupturi ; cîteva zile se arătă îmbufnat față de *Madame*, trimițînd la toți dracii această manie de a coresponda care o stăpînea pe biata prințesă palatină. Dar cum ducele d'Orléans avea firea cea mai puțin certăreață de pe lume, curînd rîse și el de această nouă escapadă epistolară a mamei sale, abătut fiind de altminteri de la acest subiect de un subiect mult mai important : era vorba de Dubois, care voia cu orice preț să fie arhiepiscop.

Am văzut, la reîntoarcerea lui Dubois de la Londra, cum toată afacerea începuse atunci sub formă de glumă, și cum primise regentul recomandarea regelui William ; însă Dubois nu era omul să se lase doborît de primul refuz. Cambrai devenise vacant prin moartea, la Roma, a cardinalului La Trémouille. Era una dintre cele mai bogate arhiepiscopii și una dintre cele mai înalte funcții ale Bisericii : era înzestrată cu un venit anual de 150 000 livre, și cum pe Dubois banii nu-l deranjau niciodată, ci, dimpotrivă, și-i procura prin toate mijloacele cu putință, ar fi fost greu de spus dacă era mai ispitit de titlul de urmaș al lui Fénelon decît de bogatul beneficiu care îi era alocat. De aceea, cu primul prilej, Dubois puse din nou arhiepiscopia în discuție. De data aceasta, ca și prima oară, regentul voi să dea lucrurilor o întorsătură comică ; însă Dubois deveni mai hotărît și mai stăruitor. Regentul nu putea suporta sîcîiala, iar Dubois începea să-l plictisească cu insistența sa ; astfel încît, crezînd că-l încolțește bine pe Dubois, se prinse că nu va găsi un prelat care să vrea să-l hirotonisească arhiepiscop.

— Și nu-i decît asta ? exclamă Dubois plin de bucurie. Am la îndemînă ce ne e de trebuință.

— Cu neputință, rosti regentul care nu credea că lingușirea omenească poate să meargă pînă într-acolo.

— Aveți să vedeți ! zise Dubois.

Și ieși alergînd. După cinci minute se înapoie.

— Ei bine ? întrebă regentul.

— Ei bine ! răspunse Dubois, am găsit ce ne trebuie.

— Oh ! cine este blestematul, exclamă regentul, care consimte să hirotonisească o pușlama ca tine ?

— Primul dumneavoastră miluitor în persoană, monseniore.

— Episcopul de Nantes ?

— Nici mai mult, nici mai puțin.

— Tressan ?

— El însuși !

— Cu neputință !

— Ce mai, iată-l.

Și în acest moment ușa se deschise, iar valetul îl anunță pe monseniorul episcop de Nantes.

— Veniți, monseniore, veniți ! exclamă Dubois mergînd în întîmpinarea sa. Alteța Sa Regală ne-a onorat adineaori pe amîndoi, numindu-mă, pe mine, așa cum v-am spus, arhiepiscop de Cambrai, și alegîndu-vă, pe dumneavoastră, spre a mă hirotonisi.

— Domnule de Nantes, întrebă regentul, consimțiți într-adevăr să vă luați misiunea de a face din abate un arhiepiscop ?

— Dorințele Alteței Voastre sînt ordine pentru mine, monseniore.

— Dar știți oare că el este un simplu membru al clerului, fiind numai tuns, și că nu a căpătat nici sub-diaconia, nici diaconia, nici preoția ?

— Nu are nici o importanță, monseniore, întrerupse Dubois. E de față aici domnul de Nantes care vă va spune că toate aceste ordine pot fi conferite într-o singură zi.

— Dar nu există vreun exemplu al unei asemenea escaladări.

— Ba da, sfîntul Ambrozie.

— Atunci, scumpul meu abate, zise rîzînd regentul, dacă tu ai de partea ta Părinții Bisericii, eu nu mai am nimic de spus, și te las pe mîna domnului de Tressan.

— Am să vi-l înapoiez cu cîrja și cu mitra arhiepiscopală, monseniore.

— Dar îți trebuie titlul de licențiat, continuă regentul, pe care începea să-l amuze această discuție.

— Am cuvîntul universității din Orléans.

— Dar îți trebuie atestări, scrisori episcopale de trimitere spre altă dioceză.

— Şi oare Besons nu se află pe acolo ?

— Un certificat de viaţă ordonată şi de bune purtări.

— Voi avea unul semnat de Noailles.

— Ah ! cît despre asta, mă prind pe orice că nu, abate.

— Foarte bine ! Atunci are să-mi dea Alteţa Voastră unul. Ei ! ce dracu ! semnătura regentului Franţei va avea într-adevăr tot atîta trecere la Roma cît aceea a unui răutăcios de cardinal.

— Dubois, zise regentul, ceva mai mult respect, te rog, faţă de prinţii Bisericii.

— Aveţi dreptate, monseniore, nu se ştie ce poţi să ajungi.

— Tu, cardinal ! Ah ! asta-i bună ! exclamă regentul izbucnind în rîs.

— Pentru că Alteţa Voastră nu vrea să-mi acorde albastrul [1], rosti Dubois, trebuie într-adevăr să mă mulţumesc cu roşu, în aşteptarea a ceva mai bun.

— Ceva mai bun ! Cardinal !

— Ia te uită, pentru ce nu aş fi într-o zi papă ?

— La urma urmelor, Borgia a fost şi el.

— Să ne dea Dumnezeu viaţă lungă la amîndoi, monseniore, şi o să vedeţi şi asta, şi multe alte lucruri încă.

— La dracu ! exclamă regentul, doar ştii că eu îmi bat joc de moarte.

— Vai ! Chiar prea mult.

— Ei bine ! ai să mă faci să devin poltron din curiozitate.

— Nu ar fi deloc rău ; şi pentru a începe, monseniorul nu ar face rău să-şi suprime plimbările nocturne.

— Şi pentru ce asta ?

— Pentru că, în primul rînd, în aceste plimbări viaţa îi este în primejdie.

— Ce-mi pasă mie !

— Apoi şi pentru un alt motiv.

— Care ?

---

[1] Panglica albastră, care nu se putea obţine decît după manifestarea şi verificarea capacităţii.

— Pentru că ele sînt, rosti Dubois luîndu-şi un aer ipocrit, un subiect de scandal pentru Biserică !

— Du-te dracului !

— Vedeţi, monseniore, zise Dubois întorcîndu-se spre Tressan, vedeţi în mijlocul căror libertini şi al căror păcătoşi fără de leac sînt forţat eu să-mi duc traiul. Nădăjduiesc că Eminenţa Voastră va ţine seamă de poziţia în care mă aflu şi nu va fi prea severă cu mine.

— Vom face tot ce ne va sta în putinţă, monseniore, răspunse Tressan.

— Şi cînd asta ? zise Dubois, care nu voia să piardă nici un ceas.

— Îndată ce veţi fi îndeplinit toate cerinţele.

— Vă cer trei zile.

— Ei bine ! În a patra zi sînt la ordinele dumneavoastră.

— Astăzi este sîmbătă. Aşadar pe miercuri !

— Pe miercuri, răspunse Tressan.

— Numai că trebuie să te anunţ dinainte, abate, reluă regentul, că la hirotonisirea ta are să lipsească o persoană de o oarecare importanţă.

— Şi cine ar îndrăzni să-mi aducă această ofensă ?

— Eu !

— Dumneavoastră, monseniore, vă veţi afla acolo, şi anume în tribuna dumneavoastră oficială.

— Îţi răspund că nu.

— Pun rămăşag pe o mie de ludovici.

— Iar eu îţi dau cuvîntul meu de onoare.

— Pun rămăşag îndoit.

— Insolentule !

— Pe miercuri, domnule de Tressan. La hirotonisirea mea, monseniore.

Şi Dubois ieşi nespus de voios spre a se duce să trîmbiţeze peste tot numirea sa.

Cu toate acestea Dubois se înşelase asupra unui punct, anume adeziunea cardinalului de Noailles. Oricîte ameninţări i s-au adresat sau oricîte promisiuni i s-au făcut, nu s-a reuşit să i se smulgă atestarea de viaţă ordonată şi de

bune purtări pe care Dubois se făliṣe că o va obţine din partea sa. Este adevărat că a fost singurul care a avut îndrăzneala acestei sfinte şi nobile împotriviri la scandalul care ameninţa Biserica ; Universitatea din Orléans îi dădu licenţele ; Besons, arhiepiscopul de Rouen, recomandarea ; şi, toate fiind gata în ziua hotărîtă, Dubois plecă la orele cinci dimineaţa, în costum de vînătoare, spre Pontoise, unde îl întîlni pe domnul de Nantes, care, conform promisiunii pe care i-o făcuse, îi conferi sub-diaconia, diaconia şi preoţia. La amiază totul era terminat, iar la orele patru, după ce trecuse pe la consiliul de regenţă, care se ţinea la vechiul Luvru din pricina pojarului care, după cum am spus, bîntuia la Tuilerii, Dubois se reîntorcea la el în haine de arhiepiscop. Prima persoană pe care o zări în camera sa a fost cumătra Fillon. În dubla sa calitate de colaboratoare a poliţiei secrete şi a amorurilor publice, ea avea dreptul să pătrundă la ministru la orice oră. Şi cu toată solemnitatea zilei, întrucît ea afirmase că are să-i comunice lucruri de cea mai mare importanţă, nu îndrăzniseră să-i interzică intrarea.

— Ah ! exclamă Dubois zărind-o pe vechea sa prietenă, strașnică întîlnire !

— La dracu ! cumetre, răspunse Fillon, dacă tu eşti aşa de ingrat încît să-ţi uiţi vechii prieteni, eu nu sînt atît de proastă ca să-i uit pe ai mei, mai cu seamă cînd ei înaintează în grad.

— Ah ! aşa ! spune-mi, reluă Dubois începînd să-şi dezbrace veşmintele sacerdotale, oare ai intenţia să mă numeşti mai departe cumătrul tău ? Acum cînd vezi că-s arhiepiscop ?

— Mai mult ca oricînd, şi ţin atît de strașnic la acest lucru, încît am de gînd ca prima dată cînd are să vină regentul la mine, să-i cer să mă numească stareţă la o mănăstire, ca să prosperăm deopotrivă, tot împreună.

— Aşadar tot mai vine la tine, desfrînatul ?

— Vai ! dar nu pentru mine, sărmane cumetre. Ah ! s-au dus vremurile frumoase de odinioară ; sper însă că, mulţumită ţie, ele au să se reîntoarcă, iar casa mea o să tragă foloase de pe urma înălţării tale.

— Oh ! biata mea cumătră, spuse Dubois aplecîndu-se pentru ca Fillon să-i descheie copcile pelerinei, îţi dai bine seama că acum lucrurile s-au schimbat şi că nu te mai pot vizita ca în trecut.

— Tare mîndru mai eşti ; cît despre Filip, nici vorbă, el vine mereu la mine.

— Filip nu este decît regentul Franţei, în timp ce eu sînt arhiepiscop. Pricepi tu ? Îmi trebuie o iubită care să-şi aibă locuinţa ei, unde să mă pot duce fără să iasă scandal, ca doamna de Tencin, de exemplu.

— Da, care te înşeală cu Richelieu.

— Şi cine îţi spune că, dimpotrivă, nu-l înşeală pe Richelieu cu mine ?

— La naiba ! să fie oare, întîmplător, vreo cumulardă, şi să se ocupe în acelaşi timp şi cu dragostea şi cu poliţia ?

— Poate. Dar fiindcă veni vorba de poliţie, reluă Dubois continuînd să se dezbrace, ştii tu că poliţia ta doarme zdravăn de trei sau patru luni încoace, şi dacă lucrul ăsta are să continue, voi fi silit să-ţi retrag subvenţia ?

— Ah ! netrebnicule ! exclamă Fillon, iată cum te porţi cu vechile tale cunoştinţe ! Tocmai veneam să-ţi fac o destăinuire. Ei bine ! n-ai s-o mai afli !

— O destăinuire în legătură cu ce ?

— Fleacuri ! îmi retragi tu subvenţia, haida de, bădăran ce eşti !

— Să fie vorba de Spania ? întrebă încruntînd sprîncenele noul arhiepiscop, care simţea în mod instinctiv că primejdia venea dintr-acolo.

— Nu e vorba de absolut nimic, cumetre, decît de o fată frumoasă pe care voiam să ţi-o prezint. Dar cum tu te faci sihastru, bună seara.

Şi Fillon făcu patru paşi spre uşă.

— Haide, vino aici, zise Dubois făcînd la rîndul său patru paşi spre un scrin.

Şi cei doi vechi prieteni, atît de vrednici să se înţeleagă, se opriră şi se priviră rîzînd.

— Haide, haide, zise Fillon, văd că nu-i totul pierdut şi că mai e ceva bun în tine, cumetre. Ce mai stai ; des-

chide scrinul ăsta mic şi drăguţ, arată-mi un pic ce are în burtă, iar eu îmi voi deschide gura, şi îţi voi arăta ce-mi stă pe inimă.

Dubois scoase din scrin un fişic de o sută de ludovici şi îl flutură pe dinaintea cumetrei Fillon.

— Cu ce-i umplut cîrnăciorul ? întrebă ea. Haide, să nu minţi ; de altminteri am să număr din nou după tine, ca să fiu mai sigură.

— Două mii patru sute de livre, e o sumă frumuşică, aşa mi se pare.

— Da, pentru un abate, dar nu pentru un arhiepiscop.

— Dar, nefericito, zise Dubois, nu ştii oare cît sînt de înglodate în datorii finanţele statului ?

— Ei bine ! şi ce-ţi pasă ţie de asta, pehlivanule ? N-o să ne facă iarăşi Law milioane cu duiumul ?

— Nu vrei cumva, în schimbul fişicului ăsta, zece mii de livre în acţiuni ale Companiei Mississipi ?

— Mulţumesc, iubitule, prefer cei o sută de ludovici. Adă-i încoace, eu sînt femeie cumsecade, şi altădată ai să fii mai darnic.

— Ei bine ! şi acum, ce ai să-mi spui ? Haide !

— Mai întîi, cumetre, făgăduieşte-mi un lucru.

— Care ?

— Fiindcă este vorba de un vechi prieten, să nu i se facă nici un rău.

— Dar dacă vechiul tău prieten este vreun ticălos care merită să fie spînzurat, de ce dracu vrei să rămînă în pagubă streangul ?

— Uite aşa ! Îmi am eu ideile mele.

— Du-te de te plimbă. Nu pot să-ţi făgăduiesc nimic.

— Atunci, bună seara, cumetre, ţine-ţi suta de ludovici.

— Ah ! aşa ! nu cumva faci acum pe femeia virtuoasă ?

— Nu ; însă am obligaţii faţă de acest bărbat. El este cel ce m-a introdus în lume.

— Ei bine ! se poate lăuda că a adus societăţii în acea zi un frumos serviciu.

— Nepoate, încă puţin, şi nu va mai trebui să se căiască de tot ce a făptuit, pentru că nu scot o vorbă astăzi dacă nu îi este salvată viaţa.

— Ei bine ! îi va fi salvată viața. Ți-o făgăduiesc, ești mulțumită acum ?

— Și pe ce îmi făgăduiești tu asta ?

— Pe cuvîntul meu de om cinstit !

— Cumetre, tu vrei să mă tragi pe sfoară.

— Dar știi că mă plictisești teribil pînă la urmă ?

— Aha ! Te plictisesc ! Ei bine, adio !

— Cumătră, am să pun să te aresteze.

— Ce-mi pasă mie !

— Am să poruncesc să te ducă la închisoare.

— Nici nu mă sinchisesc.

— Și am să te las să putrezești acolo.

— Pînă ce ai să putrezești tu însuți ; și asta nu va fi departe.

— Ei bine ! haide. Ce vrei tu ?

— Vreau viața căpitanului meu.

— O vei avea.

— Pe cuvînt de ce ?

— Pe cuvînt de arhiepiscop !

— Altceva.

— Pe cuvînt de abate !

— Mai zi altceva.

— Pe cuvîntul lui Dubois !

— Minunat. Ei bine ! Trebuie să-ți spun mai întîi că acest căpitan al meu este într-adevăr cel mai jerpelit căpitan care există în regatul nostru.

— Pe dracu ! există totuși concurență.

— Ei bine ! el îi întrece nici vorbă pe toți.

— Continuă.

— Or, vei afla că omul meu, căpitanul, este de cîtva timp încoace la fel de bogat ca și Cresus.

— O fi jefuit vreun fermier general !

— Nu e în stare. Să-l fi ucis, treacă-meargă ! dar să-l fi jefuit... drept cine îl iei ?

— Ei bine, atunci, de unde socotești că i-au picat banii ăștia ?

— Te pricepi oare la monede ?

— Da.

— De unde vin atunci astea ?

— Ah ! ah ! dubloni din Spania.

— Şi fără aliaj... cu efigia regelui Carol al II-lea... dubloni care valorează 48 de livre ca nimic... şi care îi curg din buzunare ca un izvor, bietul meu scump !

— Şi la ce dată a început să năduşească aşa cu aur căpitanul tău ?

— La ce dată ? Cu două zile mai înainte de seara în care regentul era cît pe aci să fie răpit în strada des Bons-Enfants. Înţelegi cumetre apologul ?

— Ba bine că nu ! Şi pentru ce vii doar astăzi să-mi dai de ştire ?

— Pentru că buzunarele încep să se golească, şi pentru că este momentul prielnic spre a afla unde se duce să şi le umple.

— Da, însă şi pentru că voiai să-i dai tot răgazul să rămînă lefter, nu-i aşa ?

— Iaca na, trebuie neapărat să trăiască toată lumea !

— Ei bine ! va trăi toată lumea, cumătro, chiar şi căpitanul tău. Dar pricepi tu ? Trebuie să ştiu tot ce face.

— Zi cu zi.

— Şi de care dintre domnişoarele tale este îndrăgostit ?

— De toate cînd are bani.

— Şi cînd nu are ?

— De Normande. Este prietena lui de inimă.

— O cunosc : e o şireată şi jumătate.

— Da, însă nu trebuie să te bizui pe ea.

— Şi de ce mă rog ?

— Îl iubeşte, mica proastă.

— Ah ! aşa ! iată prin urmare un voinic tare fericit !

— Şi se poate spune că o merită. O adevărată inimă de aur ! Care nu păstrează nimic pentru el. Nu ca tine, avar bătrîn !

— Bine ! bine ! Tu ştii nici vorbă că sînt ocazii cînd sînt şi mai si decît fiul risipitor ; şi nu depinde decît de tine sa se ivească ocaziile astea.

— Vom face atunci tot ce ne va sta în putință.

— Astfel, zi cu zi, voi ști tot ce face căpitanul tău ?

— Zi cu zi, e lucru hotărît !

— Pe cuvînt de ce ?

— Pe cuvînt de femeie cinstită !

— Altceva.

— Pe cuvîntul coanei Fillon !

— Perfect !

— Adio, monseniore arhiepiscop.

— Adio, cumătră.

Și cumătra Fillon înaintă spre ușă, dar în clipa în care se pregătea să iasă, intră ușierul.

— Monseniore, rosti el, e un om de treabă care dorește să vorbească cu Eminența Voastră.

— Și cine-i acest om de treabă, imbecilule ?

— Un slujbaș de la Biblioteca regală, care, în clipele sale libere, scrie còpii.

— Și ce pofteste el ?

— Spune că are de făcut Eminenței Voastre o destăinuire de cea mai mare însemnătate.

— O fi cumva vreun amărît de om care cere un ajutor ?

— Nu, monseniore, zice că-i pentru o afacere politică.

— Drace ! Privitoare la ce ?

— Privitoare la Spania.

— Bagă-l înăuntru atunci. Și tu, cumătră, treci în cabinetul acela.

— Pentru ce ?

— Ei bine ! Dacă scriitorul meu și căpitanul tău s-ar cunoaște, din întîmplare !

— Ia te uită, zise Fillon, ar fi nostim.

— Haide intră repede acolo.

Și cumătra Fillon intră în cabinetul pe care i-l arăta Dubois.

O clipă mai tîrziu aprodul deschise ușa și îl anunță pe domnul Jean Buvat.

În momentul de față, să spunem cum de acest important personaj al istoriei noastre avea onoarea de a fi primit în audiență particulară de către monseniorul arhiepiscop de Cambrai.

XXXIV

COMPLICELE PRINȚULUI DE LISTHNAY

Noi l-am părăsit pe Buvat pe cînd se urca din nou la el, cu sulul de hîrtii în mînă, spre a aduce la îndeplinire promisiunea pe care i-o făcuse prințului de Listhnay. Această promisiune fusese respectată cu sfințenie, și, cu toată dificultatea ce exista pentru Buvat de a scrie într-o limbă străină, a doua zi copia așteptată fusese dusă în strada du Bac, numărul 110, la orele șapte seara. Buvat primise atunci din aceleași mîini auguste o nouă porție de lucru, pe care o înapoiase cu aceeași punctualitate. Astfel încît prințul de Listhnay, căpătînd încredere într-o persoană care îi dăduse deja asemenea dovezi de exactitate, luă de pe biroul său un teanc de hîrtii mult mai voluminos decît primele două, și, pentru a nu-l deranja pe Buvat în fiecare zi, și fără îndoială pentru a nu fi deranjat el însuși, îi porunci să aducă înapoi totul odată, ceea ce presupunea un interval de trei sau patru zile între prezenta întrevedere și întrevederea viitoare.

Buvat se întorsese acasă mai mîndru și mai onorat ca niciodată de această dovadă de încredere, și o găsise pe Bathilde atît de veselă și de fericită, încît se urcase în camera sa într-o stare de satisfacție interioară care se apropia de beatitudine. El se așternuse numaidecît pe lucru, și este inutil să spunem că munca se resimțise de pe urma acestei dispoziții sufletești. Deși Buvat, cu toată speranța pe care o nutrise o clipă, nu înțelegea cîtuși de puțin limba spaniolă, el ajunsese să o citească curgător ; astfel încît această muncă cu totul mecanică, cruțîndu-i chiar osteneala de a urmări idei străine, îi îngăduia să fredoneze cîntecelul său pe cînd copia de zor lungile memorii. A fost așadar aproape o decepție pentru Buvat cînd, odată prima copie terminată, el găsi, între primul

manuscris şi al doilea, un document scris în întregime în limba franceză. Buvat se obişnuise de cinci zile cu castiliana neaoşă, şi orice dezordine în obiceiurile acestui om de treabă însemna o oboseală ; dar Buvat, sclav al datoriei sale, se pregăti totuşi să o îndeplinească în mod scrupulos ; şi cu toate că documentul nu avea număr de ordine şi cu toate că părea să se fi strecurat acolo din greşeală, el se hotărî totuşi să-l copieze şi pe acesta, de fapt dacă nu de drept, în virtutea maximei : *Quod abundat non vitiat* *. El îşi ajustă aşadar pana cu o uşoară lovitură de briceag şi, trecînd de la scrierea batardă la scrierea aplecată, începu să copieze rîndurile următoare :

„Confidenţială.

„Pentru Excelenţa Sa Monseniorul Alberoni în persoană.

„Nimic nu e mai important decît de a se cîştiga de partea noastră oraşe întărite vecine cu Pirineii, şi seniori care îşi au reşedinţa în aceste cantoane.“

— În aceste cantoane, repetă Buvat după ce termină de scris paragraful.

Apoi, înlăturînd un fir de păr ce se strecurase în deschizătura penei, continuă :

„Să se corupă garnizoana din Bayonne sau să se pună stăpînire pe ea.“

— Cum vine asta adică ? murmură Buvat : să se corupă garnizoana din Bayonne. Oare Bayonne nu e un oraş francez ? Ia să vedem, ia să vedem mai departe, şi el continuă :

„Marchizul de P... este guvernator în D... Se cunosc intenţiile acestui senior ; cînd se va fi luat hotărîrea, el trebuie să-şi tripleze cheltuielile pentru a atrage nobilimea, el trebuie să împartă gratificaţii.

În Normandia, Carentan este un post important. A se avea cu guvernatorul acestui oraş aceeaşi conduită ca şi cu marchizul de P... ; să se meargă mai departe, să se asigure acestor ofiţeri recompensele care le convin.

---

* Ceea ce este din abundenţă nu strică.

Să se acţioneze la fel în toate provinciile".

— Măi drace ! exclamă Buvat citind din nou ceea ce scrisese. Ce înseamnă asta ? Mi se pare că ar fi prudent să citesc în întregime chestia înainte de a merge mai departe.

Şi Buvat citi :

„Pentru a se face faţă acestor cheltuieli, trebuie să se socotească cel puţin trei sute de mii de livre în prima lună, şi în continuare o sută de mii de livre pe lună, plătite cu exactitate".

— Plătite cu exactitate, murmură Buvat întrerupîndu-se din citit. Este evident că nu de Franţa trebuie să fie făcute aceste plăţi, pentru că Franţa este atît de strîmtorată, încît de cinci ani ea nu-mi poate plăti leafa, cele nouă sute de livre ale mele. Ia să vedem ! Ia să vedem mai departe ! Şi reluă lectura.

„Această cheltuială, care va înceta la încheierea păcii, îl pune pe regele catolic în situaţia de a acţiona în siguranţă în caz de război.

Spania nu va fi decît o auxiliară. Armata lui Filip al V-lea este în Franţa".

— Ia te uită, ia te uită, ia te uită ! exclamă Buvat. Şi eu care nu ştiam nici măcar că a trecut graniţa.

„Armata lui Filip al V-lea este în Franţa : un vîrf de lance alcătuit din aproximativ zece mii de spanioli este mai mult decît suficient împreună cu prezenţa regelui.

Dar trebuie considerat că se va termina repede cu cel puţin jumătate din armata ducelui d'Orléans (Buvat tresări). *Aici este punctul decisiv ; acest fapt nu se poate aduce la îndeplinire fără bani. Este necesară o gratificaţie de 100 000 de livre pentru fiecare batalion şi escadron.*

Douăzeci de batalioane înseamnă două milioane ; cu această sumă se formează o armată sigură : se distruge aceea a inamicului.

Este aproape cert că supuşii cei mai devotaţi ai regelui Spaniei nu vor fi folosiţi în armata care va merge împo-

triva sa; ei să se împrăştie prin provincii : acolo ei vor acţiona în mod util ; să fie investiţi cu calităţi şi competenţe, dacă nu le au ; în acest caz, este necesar ca Majestatea Sa Catolică să trimită ordine în alb, pe care ministrul său la Paris să le poată completa.

Ţinînd seamă de mulţimea ordinelor de dat, este necesar ca ambasadorul să aibă puterea de a semna pentru regele Spaniei.

Mai este necesar ca Majestatea Sa Catolică să semneze ordinele sale ca fiu al Franţei : acesta este titlul său.

Să se alcătuiască un fond pentru o armată de treizeci de mii de oameni, pe care Majestatea Sa o va găsi hotărîtă, oţelită şi disciplinată.

Acest fond, sosit în Franţa la sfîrşitul lui mai sau la începutul lui iunie, trebuie să fie distribuit imediat în capitalele provinciilor, ca Nantes, Bayonne, etc. etc.

Să nu se lase să iasă din Spania ambasadorul Franţei ; prezenţa sa va garanta siguranţa celor care vor lua atitudine." [1]

— Paloş de lemn ! exclamă Buvat frecîndu-se la ochi, dar asta e o conspiraţie ! O conspiraţie împotriva persoanei regentului şi împotriva siguranţei regatului. Oh ! Oh !

Şi Buvat căzu într-o profundă meditaţie.

Într-adevăr, poziţia sa era critică : Buvat amestecat într-o conspiraţie ! Buvat împovărat cu un secret de Stat ! Buvat ţinînd în mîinile sale poate soarta naţiunilor ! Nu era nevoie de atîtea pentru a-l arunca pe acest om de treabă într-o bizară perplexitate.

De aceea secundele, minutele, orele se scurseră fără ca Buvat, cu capul răsturnat pe spătarul fotoliului şi cu ochii lui bulbucaţi aţintiţi în tavan, să schiţeze cea mai mică mişcare. Doar din timp în timp îi ieşea din piept cîte o pală de respiraţie zgomotoasă, exprimînd parcă o uimire nedesluşită.

Orologiul sună orele zece, orele unsprezece, miezul nopţii ; Buvat se gîndi că noaptea e un sfetnic bun, şi se

[1] Acest document este copiat textual după originalul depus la arhivele Ministerului Afacerilor Străine.

hotărî în sfîrşit să se culce. E de la sine înţeles că el rămăsese la pasajul din copie unde băgase de seamă că originalul lua o întorsătură ilicită.

Numai că Buvat nu putu să doarmă ; zadarnic bietul om se tot întoarse şi se tot răsuci cînd pe o parte cînd pe cealaltă ; de-abia închidea el ochii, că şi vedea nenorocitul de plan al conspiraţiei scris cu litere de foc pe perete. Odată sau de două ori, biruit de oboseală, simţi că îl cuprinde somnul ; însă de-abia căzu în toropeală că visă, prima dată, că era arestat de straja de noapte ca părtaş la conjuraţie ; iar a doua oară, că era înjunghiat de conjuraţi. Prima dată, Buvat se trezi tremurînd ca varga, iar a doua oară se deşteptă scăldat tot în sudori. Aceste două coşmaruri fuseseră atît de cumplite, încît Buvat scăpără amnarul, îşi aprinse din nou lumînarea şi se hotărî să aştepte venirea zorilor, fără a se mai strădui atîta să adoarmă.

Se făcu şi ziuă ; dar lumina zilei, departe de a goni fantasmele nopţii, nu făcu decît să le dea o şi mai înfricoşătoare realitate. La cel mai mic zgomot care se isca în stradă, Buvat tresărea ; se auzi bătînd la uşa dinspre stradă, şi Buvat fu cît pe aci să leşine. Nanette deschise uşa camerei, şi Buvat dădu un ţipăt. Nanette alergă spre el şi îl întrebă ce avea ; dar Buvat se mulţumi să clatine din cap şi să răspundă suspinînd :

— Ah ! biata mea Nanette, ce vremuri cumplit de triste ne e dat să trăim !

Şi se opri de îndată, temîndu-se că a spus prea mult.

Buvat era prea preocupat pentru a coborî să-şi ia micul dejun cu Bathilde ; de altminteri, el se temea ca fata să nu bage de seamă neliniştea lui şi să nu-l întrebe care este cauza. Or, cum el nu putea să-i ascundă nimic Bathildei, i-ar fi divulgat această cauză, şi atunci Bathilde ar fi devenit şi ea complice. Spuse aşadar să i se aducă sus cafeaua, pretextînd că se ivise un surplus de treabă şi că avea să lucreze în timp ce îşi va lua micul dejun. Cum iubirii Bathildei îi prindea de minune această absenţă, biata prietenie nu se plînse deloc din pricina de mai sus.

La orele zece fără cîteva minute, Buvat porni spre slujbă ; dacă mari îi fuseseră temerile la el acasă, cum este

lesne de închipuit, odată ajuns în stradă, ele se schimbară în teroare. La fiecare răspîntie, la capătul fiecărei fundături, îndărătul fiecărui colţ, i se părea că vede stînd la pîndă slujbaşi ai poliţiei, care îl aşteptau să treacă spre a-l înhăţa de guler. La colţul pieţei des Victoires îşi făcu apariţia un muşchetar, venind din strada Pagevin, iar Buvat, zărindu-l, făcu o asemenea săritură în lături, încît era cît pe aci să se azvîrle sub roţile unei caleşti ce venea dinspre strada du Mail. Pătrunzînd în strada Neuve-des-Petits-Champs, Buvat auzi pe cineva ce mergea tare zorit în spatele său, şi atunci Buvat se porni să alerge fără a mai întoarce capul pînă în strada Richelieu, unde fu nevoit să se oprească, întrucît picioarele sale, puţin obişnuite cu acest surplus de efort, ameninţau să nu-l poarte mai departe. În sfîrşit, cu mare greutate, ajunse şi la Bibliotecă, salută pînă la pămînt santinela care era de gardă la poartă şi, strecurîndu-se iute pe sub galeria din dreapta, apucă pe scara cea mică ce ducea la secţia manuscriselor, ajunse în biroul său, şi căzu epuizat în fotoliul de piele, după care închise în sertarul mesei întregul pachet al prinţului de Listhnay, pe care îl adusese cu el, de teamă ca poliţia să nu facă vreo vizită acasă la el în absenţa sa. Şi, recunoscînd în sfîrşit că se afla aproape în siguranţă, scoase un suspin, care nici vorbă că l-ar fi trădat pe Buvat în ochii colegilor săi ca fiind prada unei mari agitaţii, dacă, după obiceiul său, Buvat nu ar fi sosit înaintea tuturor celorlalţi slujbaşi.

Buvat avea un principiu, anume că nu trebuia să existe nici o preocupare personală, fie ea veselă sau tristă, care să-l abată pe un funcţionar de la serviciul său. Aşadar, el se aşternu pe treabă, în aparenţă ca şi cum nimic nu s-ar fi petrecut, dar, în realitate, într-o stare de tulburare morală imposibil de descris.

Treaba lui consta, ca de obicei, în a clasa şi a eticheta cărţile ; cu cîteva zile mai înainte izbucnind un incendiu într-una din sălile Bibliotecii, trei sau patru mii de volume fuseseră aruncate claie peste grămadă în nişte covoare şi transportate departe de primejdia flăcărilor, iar acum era vorba de a le instala din nou pe rafturile respective. Deci, cum munca era foarte îndelungată şi mai cu seamă foarte plictisitoare, lui Buvat i-a fost trasată cu

osebire această sarcină, de care el se achitase pînă atunci cu o pricepere şi mai ales cu o asiduitate ce îi aduseseră elogiile superiorilor şi zeflemelele colegilor. Mai rămăseseră aşadar numai două sau trei sute de volume de clasat şi de adăugat la seria colegelor lor întru limbaj, logică, moralitate, şi am putea să spunem chiar întru imoralitate, întrucît una din cele două camere evacuate era plină cu volume foarte puţin caste. Nu odată, fie prin titluri, fie prin desenele lor, volumele îl făcuseră să roşească pînă în albul ochilor pe pudicul copist, care — în mijlocul acestor vrafuri de romane licenţioase şi de memorii neruşinate, printre care se rătăciseră cîteva cărţi de istorie, uimite de a se găsi într-o asemenea companie — părea a fi un alt Loth, cugetînd, în picioare, pe ruinele anticelor cetăţi corupte.

Cu toată urgenţa lucrării, Buvat rămase în fotoliul său cîteva clipe pentru a-şi veni în fire ; însă de-abia văzu uşa deschizîndu-se, iar pe unul dintre colegi intrînd şi ocupîndu-şi locul, că instinctiv Buvat se ridică, apucă pana, o muie în cerneală, şi, aprovizionîndu-se în mîna stîngă cu un anumit număr de mici pătrate de pergament, se îndreptă spre ultimele volume îngrămădite unele peste altele sau care zăceau pe parchet, şi, spre a continua clasarea, luă primul volum care îi căzu sub mînă, mormăind printre dinţi, aşa cum avea obiceiul să facă în asemenea împrejurări :

— *Breviarul îndrăgostiţilor,* imprimat la Liège în 1712, la... fără numele tipografului. Ah ! Dumnezeule ! Iarăşi goliciuni. Dar ce desfătare pot găsi oare creştinii în a citi asemenea cărţi, şi pe care ar trebui, mai bine, să se dea poruncă să fie arse în piaţa Grève, de mîna călăului ! De mîna călăului ! Brrr ! Ce nume afurisit am mai pronunţat şi eu !... Dar ce poate fi şi cu acest prinţ de Listhnay care mă pune să copiez asemenea lucruri ? Şi tînărul acesta care, sub pretext că mă îndatorează, vine să-mi facă cunoştinţă cu un asemenea ticălos ! Haide, haide, aici nu e vorba de aşa ceva. Oricum, e tare plăcut să scrii pe pergament, pana alunecă parcă pe mătase, trăsăturile subţiri ale literelor sînt fine, iar cele pline sînt compacte, şi într-adevăr îţi sorbi din ochi scrisul. Să trecem la altă carte : *Angelica sau Plăcerile secrete,* cu

gravuri, și încă ce gravuri ! *Londra.* Ar trebui să se interzică unor asemenea cărți să treacă granița. Peste cîteva zile o să vedem că se petrec lucruri frumoase la graniță. „Să se cîștige de partea noastră orașe întărite aflate în vecinătatea Pirineilor, și seniori care își au reședința în aceste cantoane". Trebuie să nădăjduim că orașele întărite nu se vor lăsa cucerite așa, ce dracu ! Și mai există supuși credincioși în Franța. Asta mai lipsea, uite că am scris Bayonne în loc de Londra, și Franța în loc de Anglia. Ah ! prinț blestemat ! Uite, dea Domnul să fii prins, spînzurat, rupt în bucăți de viu. Dar dacă îl prinde și dacă mă denunță ! Paloș de lemn ! E cu putință !

— Ei bine ! domnule Buvat, zise funcționarul însărcinat cu ordinea, ce faceți acolo de cinci minute cu brațele încrucișate, învîrtindu-vă întruna ochii ăia mari, înspăimîntați ?

— Nimic, domnule Ducoudray, nimic. Meditez în mintea mea asupra unui nou mod de rînduire pe clase.

— Un nou mod de rînduire pe clase ? Sînteți cumva un provocator de dezordine ? Vreți prin urmare să faceți o revoluție, domnule Buvat ?

— Eu, o revoluție ? exclamă Buvat înspăimîntat. O revoluție ! Niciodată, domnule, niciodată, în ruptul capului ! Mulțumesc lui Dumnezeu ! Este cunoscut devotamentul meu față de monseniorul regent, devotament foarte dezinteresat, pentru că de cinci ani, după cum știți, nu ni se mai plătește, și dacă într-o bună zi aș avea nenorocirea să fiu acuzat de un asemenea lucru, nădăjduiesc, domnule, că aș găsi martori, prieteni care să garanteze pentru mine.

— Bine, bine. Deocamdată, domnule Buvat, continuați-vă treaba. Știți că este urgentă. Toate cărțile astea umplu biroul și ne stau în drum. Trebuie ca mîine, cel mai tîrziu la orele patru, ele să se afle pe rafturile lor.

— Ele vor fi acolo, domnule ; ele vor fi acolo, chiar dacă va trebui să-mi petrec noaptea aici.

— Face pe naivul, papa Buvat, zise un funcționar care sosise de o jumătate de oră și care nu terminase încă să-și ascută pana. Se oferă să lucreze în timpul nopții de

cînd știe că există o ordonanță care interzice să se rămînă aici peste noapte de teama focului. Însă oricum, asta îți aduce totdeauna foloase, ai aerul că ești plin de bunăvoință, așa ceva îi măgulește pe șefi. Oh ! lingușitor mai ești, papa Buvat !

Buvat era prea obișnuit cu asemenea interpelări dezagreabile pentru a-i mai păsa de ele ; de aceea, odată clasate primele două volume pe care le înregistrase și etichetase, luă altul și continuă.

— *Bibi*, sau *Memoriile inedite ale cățelului domnișoarei de Champmeslé*. La naiba ! iată o carte care trebuie să fie foarte interesantă... Domnișoara de Champmeslé, o mare actriță ! *Împodobită* cu portretul stăpînei autorului, o foarte frumoasă femeie, pe legea mea ! și ce păr magnific. Acest cîine trebuie să-l fi cunoscut pe domnul Racine, și o mulțime de alți oameni iluștri, și dacă spune adevărul, repet, aceste memorii trebuie să fie foarte curioase : — *Paris, la Barbin, 1704*... Ah !... *Conjurația domnului de Cinq-Mars*... Drace ! Drace !... am auzit vorbindu-se de el : era un frumos gentilom care se afla în corespondență cu Spania... Această blestemată de Spanie, ce nevoie are ea să se amestece veșnic în treburile noastre ? Este adevărat că de data aceasta se spune că Spania *nu va fi decît o auxiliară*, dar o auxiliară care pune stăpînire pe orașele noastre și care ne ademenește soldații, asta seamănă mult cu o inamică... *Conjurația domnului de Cinq-Mars, urmată de relatarea morții sale, și de aceea a domnului de Thou, condamnat pentru ne-divulgare, de un martor ocular.* Pentru ne-divulgare... oh ! vai !... este drept... legea este categorică... cel care nu divulgă este complice. Astfel, eu, de exemplu, sînt complice al prințului de Listhnay, și dacă i se taie capul lui, mi se va tăia și mie... nu, adică se vor mulțumi să mă spînzure, avînd în vedere că eu nu sînt nobil... Spînzurat !... este cu neputință, Doamne, să fiu victima unui asemenea exces... De altminteri, sînt hotărît, voi declara totul ; însă declarînd totul, sînt un denunțător... Un denunțător ! ptiu ! dar spînzurat... oh ! oh !...

— Dar ce dracu aveți astăzi, papa Buvat ? întrebă colegul bonomului, terminînd cu ascuțitul penei. Vă des-

faceţi cravata ! Oare vă sugrumă, cumva ? Ei bine ! Nu vă jenaţi ! Scoateţi-vă acum şi haina ! făceţi-vă comod, papa Buvat ! făceţi-vă comod !

— Scuzaţi-mă, domnilor, zise Buvat ; s-a întîmplat fără să bag de seamă... involuntar... Nu aveam intenţia să vă ofensez.

— Perfect !

Şi Buvat, după ce îşi strînse cravata, clasă *Conjuraţia domnului de Cinq-Mars* şi întinse mîna, tremurînd, după un alt volum.

— *Arta de a jumuli găina fără a o face să cîrîie.* Fără îndoială, asta-i o carte de bucătărie. Dacă aş avea timp să mă ocup de gospodărie, aş copia vreo reţetă straşnică pe care i-aş da-o Nanettei pentru a mai adăuga ceva la prînzul nostru obişnuit de duminică, întrucît acum cînd banii se întorc... da, se întorc, din nenorocire se întorc, şi pe ce cale, Dumnezeule ! Oh ! am să-i dau înapoi toţi banii, şi hîrtiile lui, la fel, pînă la ultimul rînd. Da, însă zadarnic i le voi înapoia, el nu are să mi le restituie pe ale mele... mai mult de patruzeci de pagini pline cu scrisul meu... Şi cardinalul de Richelieu care nu cerea decît cinci rînduri scrise de mîna unui om pentru a pune să-l spînzure ! Ei dispun de ce le trebuie pentru a porunci să mă spînzure de o sută de ori !... Şi unde mai pui că nu va exista nici un mijloc de a nega fapta ; acest scris, acest superb scris este cunoscut, este într-adevăr al meu... Oh ! mizerabilii ! Ei nu ştiu să citească, dar au nevoie de manifeste scrise artistic ! Şi cînd mă gîndesc la faptul că de se vor citi etichetele mele şi se vor întreba oamenii : „Oh ! oh ! cine este slujbaşul care a clasat aceste volume ?“, li se va răspunde : „Doar ştiţi bine, este ticălosul ăla de Buvat, care făcea parte din conspiraţia prinţului de Listhnay...“ Ia să vedem, nu am terminat. *Arta de a jumuli găina fără a o face să cîrîie*, Paris, 1709, la Comon, strada du Bac, nr. 110. Ce mai e şi asta ! Acum am pus adresa prinţului. Ah ! pe cuvîntul meu de onoare, mintea mi-o ia razna, simt că înnebunesc ! Dar dacă m-aş duce să declar totul, refuzînd să-l numesc pe acela care mi-a dat aceste hîrtii să le copiez... Da, însă ei mă vor sili să spun totul, au mijloace. De necrezut cum bat cîmpii. Hai, Buvat, prietene, la treaba ta ! *Conspiraţia cavalerului Louis de Rohan.*

Oh şi asta ! Dar nu pic aşadar decît peste conspiraţii ! Ce făcuse prin urmare acesta ?... Voise să răscoale Normandia. Însă, îmi reamintesc, este acel sărman băiat care a fost executat în 1674, cu patru ani înainte de anul în care m-am născut. Mama mea l-a văzut pierind. Bietul băiat !... Mi-a povestit adeseori. Oh ! Dumnezeule ! cine i-ar fi putut spune sărmanei mele mame !... Şi apoi a fost spînzurat un altul, în aceeaşi vreme, un bătrîn slab, îmbrăcat numai în negru. Cum se numea oare ?... Ah ! dar bine, am cartea aci !... tare prost mai sînt !... Ah ! da, Van den Enden. Asta este. *Copie a unui plan de guvernare găsită între hîrtiile domnului de Rohan şi scrisă în întregime de mîna lui Van den Enden.* Ah ! Dumnezeule !... Ei bine, tocmai ce mă priveşte : spînzurat ! Pentru a fi copiat un plan... Oh ! vai ! vai ! mi se întoarce stomacul pe dos. *Proces-verbal de tortură a lui François-Affinius Van den Enden.* Îndurare ! Dacă s-ar citi într-o zi la sfîrşitul conjuraţiei prinţului de Listhnay : *Proces-verbal de tortură a lui Jean Buvat.* Uff ! „Anul una mie şase sute şaptezeci şi patru, etc. : noi, Claude Bazin, cavaler de Bezons, şi Auguste-Robert de Pomereu, ne-am transportat la castelul Bastiliei, asistaţi de Louis Le Mazier, consilier şi secretar al regelui, etc., etc., şi, fiind într-unul din turnurile acelui castel, am poruncit să se trimită şi să-l aducă pe François-Affinius Van den Enden, condamnat la moarte prin zisa sentinţă, şi să fie supus la chestiunea ordinară şi extraordinară, şi după jurămîntul făcut de către el de a spune adevărul, noi l-am mustrat că nu spusese tot ceea ce ştia despre conspiraţiile şi planurile de revoltă ale domnilor Rohan şi Latréaumont. A răspuns că spusese tot ceea ce ştia, şi că străin de conspiraţie şi nefăcînd decît să copieze diferite piese, el nu putea să spună mai mult în această privinţă. Atunci am ordonat să i se aplice tortura brodechinilor.“ Domnule, dumneavoastră care sînteţi aşa de învăţat, îi spuse Buvat supraveghetorului de ordine, aş putea, fără indiscreţie, să vă întreb ce era instrumentul de tortură numit brodechin ?

— Scumpe domnule Buvat, răspunse slujbaşul, vizibil măgulit de complimentul pe care i-l adresa copistul, pot să vă vorbesc în cunoştinţă de cauză despre acest subiect,

întrucît am văzut anul trecut cum a fost pus la această caznă Duchauffour.

— Atunci, domnule, aş fi curios să aflu...

— Brodechinii, scumpul meu Buvat, reluă cu un ton îngîmfat domnul Ducoudray, nu sînt nimic altceva decît patru scînduri cam asemănătoare cu doagele de butoaie.

— Foarte bine !

— Vi se pune (cînd spun *vi se pune*, înţelegeţi, scumpul meu Buvat, că o spun în accepţiunea de generalitate şi nu spre a vi se face o aplicare personală), vi se pune aşadar mai întîi piciorul drept între două scînduri, apoi se înţepenesc scîndurile cu două frînghii, după care se procedează tot aşa cu piciorul stîng, apoi se împreună picioarele, şi între scîndurile de la mijloc se introduc pene care sînt înfipte cu lovituri de mai : cinci pentru cazna obişnuită, zece pentru cazna extraordinară.

— Dar, spuse Buvat cu o voce alterată, dar, domnule Ducoudray, asta precis că îţi aduce picioarele într-o stare de plîns.

— Adică ţi le zdrobeşte pur şi simplu. La a şasea pană, de exemplu, picioarele lui Duchauffour au plesnit, iar la a opta, măduva oaselor curgea laolaltă cu sîngele prin crăpături.

Buvat deveni palid ca moartea şi se aşeză pe scara dublă pentru a nu cădea jos.

— Isuse Cristoase ! murmură el, ce îmi spuneţi, domnule Ducoudray !

— Adevărul exact, scumpul meu Buvat. Citiţi supliciul lui Urbain Grandier ; veţi găsi procesul său verbal de tortură, şi atunci veţi vedea dacă umblu să vă înşel.

— Am unul la îndemînă. Îl am pe acela al sărmanului domn Van den Enden.

— Ei bine ! citiţi atunci.

Buvat îşi îndreptă din nou ochii pe carte şi citi :

„LA PRIMA PANĂ :

Afirmă că a spus adevărul, că el nu are nimic de spus mai mult, că el îndură nevinovat.

LA A DOUA PANĂ :
Spune că el a mărturisit tot ceea ce știa.

LA A TREIA PANĂ :
A strigat : Ah ! Doamne, Doamne ! Am spus tot ceea ce am știut.

LA A PATRA PANĂ :
A spus că el nu putea să mărturisească nimic altceva decît ceea ce se știa deja, adică faptul că el copiase un plan de guvernare care îi fusese dat de cavalerul de Rohan."

Buvat își șterse fruntea cu batista.

„LA A CINCEA PANĂ :
A spus : Vai, vai, Doamne ! Dar n-a vrut să mai spună ceva.

LA A ȘASEA PANĂ :
A strigat : Vai, Dumnezeule !

LA A ȘAPTEA PANĂ :
A strigat : Am murit !

LA A OPTA PANĂ :
A strigat : Ah ! Doamne ! nu pot să vorbesc, pentru că nu am nimic de spus.

LA A NOUA PANĂ, care înseamnă baterea unei pene groase :
A spus : Doamne ! Doamne ! la ce bun să mă martirizați așa ! știți bine că nu pot să spun nimic ; și pentru că sînt condamnat la moarte, omorîți-mă.

LA A ZECEA PANĂ :
A spus : Oh ! domnilor, ce vreți să spun ? Oh ! mulțumesc, Doamne ! mor ! mor !"

— Ei bine ! ei bine ! dar ce aveți, Buvat ? exclamă Ducoudray văzîndu-l pe copist pălind și clătinîndu-se. Ce-i asta ? iată că vi s-a făcut rău !

— Ah ! domnule Ducoudray, zise Buvat, lăsînd să-i cadă cartea din mînă şi tîrîndu-se pînă la fotoliu, ca şi cum picioarele sale zdrobite nu ar mai fi putut să-l susţină. Ah ! domnule Ducoudray, simt că mă prăpădesc !

— Iată ce înseamnă să faci lectură în loc să lucrezi, zise slujbaşul ; dacă v-aţi fi mulţumit să scrieţi titlurile în registrul dumneavoastră şi să lipiţi etichetele pe spatele volumelor, nu vi s-ar fi întîmplat asta. Însă domnul Buvat citeşte ! Domnul Buvat vrea să se instruiască !

— Ia spuneţi ! Papa Buvat, vă simţiţi mai bine ? întrebă Ducoudray.

— Da, domnule, căci hotărîrea mea este luată, luată în mod irevocabil ; nu ar fi drept, pe legea mea ! să îndur pedeapsa unei crime pe care nu am comis-o. Am îndatoriri faţă de societate, faţă de pupila mea, faţă de mine însumi. Domnule Ducoudray, dacă domnul director întreabă de mine, spuneţi-i că am plecat pentru o chestiune foarte importantă, care nu poate fi amînată.

Şi scoţînd sulul cu hîrtii din birou, Buvat îşi înfundă pălăria pe cap, îşi apucă vîrtos bastonul, apoi ieşi pe uşă fără a întoarce capul, cu maiestatea disperării.

— Ştiţi cumva unde se duce ? întrebă slujbaşul după plecarea lui Buvat.

— Nu, răspunse Ducoudray.

— Ei bine ! Se duce să joace bile la Champs-Elysées sau la Porcherons.

Slujbaşul se înşela. Buvat nu se ducea nici la Champs-Elysées, nici la Porcherons.

Se ducea la Dubois.

XXXV

BERTRAND ŞI RATON *

— Domnul Jean Buvat ! rosti uşierul.

Dubois îşi alungi capul de viperă, îşi cufundă privirea prin deschizătura subţire care rămînea între trupul uşie-

---

* Numele celor două personaje din fabula lui La Fontaine intitulată *Maimuţa şi Pisica*. Primul, Bertrand (maimuţa), este cel ce înşeală, celălalt, Raton (pisica), este înşelatul. (nota trad.).

rului și tăblia ușii și, înapoia celui ce introducea oficial persoanele, zări un omuleț îndesat, palid, ale cărui picioare se bîțîiau sub el și care tușea spre a mai căpăta încredere în sine. O aruncătură de ochi i-a fost de ajuns lui Dubois pentru a afla cu cine avea de-a face.

— Introdu-l, zise Dubois.

Ușierul dispăru, și în pragul ușii se ivi Jean Buvat.

— Veniți ! veniți ! zise Dubois.

— Mă onorați, domnule, se bîlbîi Buvat fără a se clinti din loc.

— Închide ușa și lasă-ne, îi zise Dubois ușierului.

Ușierul se supuse. Și cînd tăblia ușii îl izbi pe Buvat în partea posterioară pe neașteptate, îl făcu să descrie o mică săritură înainte. Buvat, o clipă descumpănit, se înțepeni pe picioare și redeveni imobil, privind la Dubois cu ochii lui bulbucați, nespus de mirați.

Într-adevăr, Dubois stîrnea curiozitatea. Din costumul său episcopal nu păstrase decît partea inferioară, astfel încît se afla în cămașă, cu un pantalon pînă la genunchi, negru, și cu niște ciorapi violeți. Privelиștea era în măsură să-i năruie lui Buvat toate previziunile, ceea ce avea el în fața ochilor nefiind nici ministru, nici arhiepiscop, ci semănînd mult mai mult cu un urangutan decît cu o ființă omenească.

— Ei bine, domnule ? rosti Dubois așezîndu-se în fotoliu, punîndu-și piciorul drept peste cel stîng, și apucîndu-și piciorul drept cu mîinile. Ați cerut să-mi vorbiți : iată-mă.

— Adică, domnule, spuse Buvat, eu am cerut să vorbesc cu monseniorul arhiepiscop de Cambrai.

— Ei bine ! eu sînt !

— Cum, dumneavoastră sînteți, monseniore ! zise Buvat, apucîndu-și pălăria cu amîndouă mîinile și înclinîndu-se pînă la pămînt. Scuzați-mă, dar nu o recunoscusem pe Eminența Voastră. Este adevărat că e pentru prima oară că am onoarea să o văd. Cu toate acestea... hmm ! după acest aer de maiestate... hmm ! hmm !... ar fi trebuit să pricep...

— Cum vă numiți ? întrebă Dubois, întrerupînd salamalecurile bietului naiv.

— Jean Buvat, la dispoziţia dumneavoastră.

— Ce sînteţi ?

— Slujbaş la Bibliotecă.

— Şi aveţi să-mi faceţi destăinuiri cu privire la Spania ?

— Adică, monseniore, iată faptele : cum serviciul meu îmi lasă libere şase ore seara şi patru ore dimineaţa, şi întrucît Dumnezeu m-a înzestrat cu o scriere foarte frumoasă, eu mă ocup cu scrierea de còpii.

— Da, înţeleg, rosti Dubois, vi s-a dat să copiaţi nişte lucruri suspecte, şi aţi venit să mi le aduceţi, nu-i aşa ?

— Sînt în acest sul, monseniore, în acest sul, zise Buvat întinzînd mîna spre Dubois.

Dubois făcu un salt din jilţul său pînă la Buvat, înhăţă sulul arătat, se duse să se aşeze la un birou, şi, înlăturînd cît ai clipi din ochi sfoara şi plicul, se află în faţa hîrtiilor în discuţie. Primele peste care dădu erau scrise în limba spaniolă ; dar cum Dubois fusese trimis de două ori în Spania, şi vorbea un pic limba lui Calderon şi a lui Lope de Vega, de la prima aruncătură de ochi văzu de ce însemnătate erau aceste documente. Într-adevăr, erau tocmai protestele nobilimii, lista nominală a ofiţerilor care cereau slujbă regelui Spaniei, şi manifestul alcătuit de cardinalul de Polignac şi marchizul de Pompadour pentru a răscula regatul. Aceste documente erau adresate direct lui Filip al V-lea, iar o mică notă, pe care Dubois o recunoscu a fi scrisă de însăşi mîna lui Cellamare, înştiinţa că deznodămîntul conspiraţiei fiind foarte apropiat, el avea să ţină la curent zi cu zi pe Majestatea Sa Catolică despre toate evenimentele foarte însemnate care ar putea să grăbească sau să întîrzie rezultatul. Venea apoi, în sfîrşit, ca o complinire, faimosul plan al conjuraţilor, pe care noi l-am pus sub ochii cititorilor, şi care, rămas din nebăgare de seamă în mijlocul celorlalte documente traduse în limba spaniolă, îl alarmase pe Buvat. Lîngă plan, se găsea, caligrafiat cu cea mai frumoasă scriere a naivului nostru, copia la care începuse să lucreze, şi care era întreruptă la aceste cuvinte :

„Să se acţioneze la fel în toate provinciile“

Buvat urmărise cu neliniște toate mișcările fizionomiei lui Dubois : îl văzuse trecînd de la uimire la bucurie, apoi de la bucurie la impasibilitate. Pe măsură ce continua să citească, Dubois își trecuse succesiv un picior peste altul, își mușcase zdravăn buzele, își prinsese cu degetele vîrful nasului, dar toate aceste gesturi erau aproape intraductibile pentru Buvat și, la sfîrșitul lecturii, el nu deslușise mai mult fizionomia arhiepiscopului, decît pricepuse originalul spaniol atunci cînd isprăvise còpiile. Dubois înțelegea că acest om îi dăduse pe mînă începutul unui secret de cea mai înaltă importanță, și acum medita cum să facă să i se ofere pe tavă și sfîrșitul. Iată ce semnificau în fond aceste picioare încrucișate, aceste buze mușcate și acest nas prins între degete. În sfîrșit, se păru că hotărîrea lui e luată, fața i se lumină de o bunăvoință fermecătoare, și întorcîndu-se spre bonom, care pînă atunci rămăsese respectuos în picioare, îi spuse :

— Dar așezați-vă, scumpe domnule Buvat.

— Vă mulțumesc, monseniore, răspunse Buvat tresărind, nu sînt obosit.

— Scuzați-mă, scuzați-mă, rosti Dubois, dar văd că vă tremură picioarele.

Într-adevăr, de cînd citise procesul verbal de tortură al lui Van den Enden, lui Buvat îi rămăsese în picioare o tremurătură nervoasă aproape la fel cu aceea care se observă la cîinii apucați de jigodie.

— Fapt este, monseniore, zise Buvat, că nu știu ce am de două ore încoace, dar resimt o adevărată greutate cînd stau în picioare.

— Atunci așezați-vă, și să vorbim ca doi buni prieteni.

Buvat îl privi pe Dubois cu un aer de stupefacție care, în orice alt moment, l-ar fi făcut să izbucnească în hohote de rîs. Însă Dubois avu aerul că nu bagă de seamă uimirea lui și, trăgînd un scaun care se afla la îndemînă, îi reînnoi printr-un gest invitația pe care i-o făcuse mai înainte vocal. Nu exista vreun mijloc de a da înapoi. Buvat se apropie clătinîndu-se, se așeză pe marginea scaunului, își puse pălăria pe podea, își strînse bastonul între picioare, își sprijini mîinile pe măciulia de fildeș și aștepta. Dar această acțiune nu se îndeplinise fără o violentă

comoție interioară, așa cum putea s-o ateste fața lui, care, din albă ca un crin cum era cînd intrase, devenise roșie ca un bujor.

— Așa, scumpe domnule Buvat, rosti Dubois, spuneți prin urmare că faceți còpii.

— Da, monseniore.

— Și asta vă aduce vreun cîștig ?

— Tare puțin, monseniore, tare puțin.

— Aveți totuși un scris superb, domnule Buvat.

— Da, însă nu toată lumea apreciază acest talent la justa sa valoare ca Eminența Voastră.

— Este adevărat. Dar, în afară de aceasta, sînteți slujbaș la Bibliotecă.

— Am această cinste.

— Iar slujba dumneavoastră vă aduce un venit ?

— Oh ! slujba mea ! este altceva, monseniore : ea nu-mi aduce absolut nimic, deoarece, de cinci ani încoace, casierul ne spune la sfîrșitul fiecărei luni că regele este prea strîmtorat pentru ca să ni se plătească.

— Și dumneavoastră rămîneți totuși în serviciul Majestății Sale ? Foarte bine, domnule Buvat, e foarte bine.

Buvat se ridică, îl salută pe monsenior, și se așează din nou.

— Și poate, pe lîngă asta, continuă Dubois, aveți și o familie, o soție, copii ?

— Nu, monseniore, pînă în prezent am trăit burlac.

— Dar rude, cel puțin ?

— O pupilă, monseniore, o tînără persoană fermecătoare, plină de talent, care cîntă ca domnișoara Bury, și care desenează ca domnul Greuze.

— Ah ! ah ! domnule Buvat, și cum se numește această pupilă ?

— Bathilde... Bathilde du Rocher, monseniore. Este o tînără domnișoară de spiță nobilă, fiica unui scutier al domnului regent, de pe timpul cînd era încă duce de Chartres, și care a avut nefericirea să fie ucis în bătălia de la Almanza.

— Văd că aveți niște poveri, scumpul meu Buvat !

— Vreți să vorbiți oare de Bathilde, monseniore ? Oh ! nu, Bathilde nu este o povară ; dimpotrivă, biata copilă scumpă ! Și ea aduce mai mult în casă decît cheltuiește. Bathilde o povară ! Mai întîi, în fiecare lună, domnul Papillon, știți, monseniore, negustorul de culori din colțul străzii Cléry, îi numără optzeci de livre pentru două desene ; apoi...

— Vreau să spun, scumpul meu Buvat, că nu sînteți bogat.

— Oh ! bogat, asta nu, monseniore, nu sînt bogat. Dar aș voi într-adevăr să fiu pentru biata mea Bathilde, și dacă ați voi să obțineți de la monsenior, ca odată cu primii bani care vor intra iarăși în vistieria statului, să mi se plătească restanța datorată sau cel puțin o arvună...

— Și la cît se poate ridica suma restantă ?

— La patru mii șapte sute de livre, douăsprezece băncuțe, opt centime, monseniore.

— Pff ! ce-i asta, exclamă Dubois.

— Cum ce-i asta, monseniore ?

— Da... asta nu-i nimic.

— Ba da, monseniore, ba da, e mult, și dovadă e faptul că regele nu poate s-o plătească.

— Dar asta nu vă va face bogat.

— Asta mi-ar face viața tihnită, și nu vă ascund, monseniore, că dacă, odată cu primele fonduri care vor intra din nou în vistieria statului...

— Scumpul meu Buvat, zise Dubois, am a vă oferi ceva mai bun decît asta.

— Oferiți, monseniore.

— Norocul dumneavoastră îl aveți în vîrful degetelor.

— Mama mea mi-a spus-o totdeauna, monseniore.

— Aceasta dovedește, scumpul meu Buvat, că mama dumneavoastră era o femeie cu multă judecată.

— Ei bine ! monseniore, iată-mă gata în orice clipă. Ce trebuie să fac în acest scop ?

— Ah ! Doamne ! cel mai simplu lucru. Îmi veți face, pe loc, o copie de pe toate astea.

— Dar, monseniore...

— Şi asta nu e totul, scumpe domnule Buvat. Veţi duce înapoi persoanei care v-a dat aceste hîrtii, còpiile şi originalele, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Aveţi să luaţi toate hîrtiile pe care vi le va da această persoană, mi le veţi aduce de îndată pentru a le citi, apoi veţi proceda la fel cu celelalte hîrtii ca şi cu cele de aici, şi asta fără vreo limită, pînă ce vă voi spune : Destul !

— Dar, monseniore, zise Buvat, mi se pare că acţionînd astfel înşel încrederea prinţului.

— Ah ! ah ! Cel cu care aveţi de-a face este un prinţ, scumpe domnule Buvat ? Şi cum se numeşte acest prinţ ?

— Dar, monseniore, mi se pare că spunîndu-vă numele său, îl denunţ...

— Ah, aşa ! dar... şi ce aţi venit să faceţi oare aici ?

— Monseniore, am venit să vă previn de primejdia la care este expusă Alteţa Sa monseniorul regent, şi nimic mai mult.

— Nu zău ! serios ! zise Dubois pe un ton batjocoritor, şi socotiţi să vă opriţi aici ?

— Doresc acest lucru, monseniore.

— Nu e decît o singură nenorocire, şi anume că este cu neputinţă, scumpe domnule Buvat.

— Cum cu neputinţă ?

— Cu desăvîrşire.

— Monseniore arhiepiscop, eu sînt un om onest !

— Domnule Buvat, sînteţi un nerod.

— Monseniore, aş voi totuşi să păstrez tăcerea.

— Scumpul meu domn, veţi vorbi.

— Dar dacă vorbesc, sînt denunţătorul prinţului.

— Dar dacă nu vorbiţi, îi sînteţi complice.

— Complice, monseniore ! Şi la ce crimă ?

— La crima de înaltă trădare !... Ah ! de multă vreme poliţia are ochii pe dumneavoastră, domnule Buvat.

— Pe mine, monseniore ?

— Da, pe dumneavoastră... Sub pretextul că nu vi se plăteşte leafa, dumneavoastră rostiţi cuvinte care îndeamnă foarte mult la răzvrătire împotriva statului.

— Oh ! monseniore, cum se poate spune aşa ceva !

— Sub pretextul că nu vi se plătește leafa, faceți còpii de pe acte incendiare, și asta de patru zile.

— Monseniore,. nu am băgat de seamă decît ieri, eu nu știu spaniola.

— O știți, domnule !

— Vă jur, monseniore...

— Vă spun eu că o știți, și dovadă este faptul că nu există o greșeală în còpiile dumneavoastră. Dar asta nu e totul.

— Cum, asta nu e totul ?

— Nu, nu e totul. E oare în spaniolă aceasta, domnule ? Priviți... „Nimic nu este mai important decît să se cîștige de partea noastră orașe întărite aflate în vecinătatea Pirineilor, și seniori care își au reședința în aceste cantoane".

— Dar, monseniore, e tocmai ceea ce m-a ajutat de am descoperit...

— Domnule Buvat, au fost trimiși la galere unii care făcuseră mai puțin decît dumneavoastră.

— Monseniore !

— Domnule Buvat, au fost spînzurați unii care erau mai puțin vinovați decît sînteți dumneavoastră.

— Monseniore ! monseniore !

— Domnule Buvat, au fost rupți în bucăți de vii...

— Iertare ! monseniore, iertare !

— Iertare ! iertare pentru un nemernic ca dumneata, domnule Buvat ! Am să poruncesc să te întemnițeze la Bastilia și s-o trimită pe domnișoara Bathilde la Saint-Lazare. *

— La Saint-Lazare ! Bathilde la Saint-Lazare, monseniore ! Bathilde la Saint-Lazare ! Și cine are dreptul să facă asta ?

— Eu, domnule Buvat !

— Nu, monseniore, nu aveți acest drept ! exclamă Buvat, care putea să se teamă de orice pentru el și să pătimească el însuși oricît, dar care, la gîndul unei asemenea infamii, devenea din vierme șarpe. Bathilde nu e o fată de rînd, monseniore ! Bathilde este o domnișoară, o domnișoară de neam, fiica unui om care a salvat viața

* Leprozerie din Paris.

regentului, şi chiar de ar trebui să merg s-o văd pe Alteţa Sa...

— Vei merge mai întîi la Bastilia, domnule Buvat, zise Dubois sunînd de era să spargă clopoţelul, şi după aceea vom vedea ce vom decide cu privire la domnişoara Bathilde.

— Monseniore, ce faceţi ?

— Ai să vezi. (Uşierul intră în încăpere). Un ofiţer de poliţie şi o trăsură.

— Monseniore, zise Buvat, monseniore, fac tot ceea ce veţi voi !

— Execută ceea ce am ordonat, continuă Dubois.

Uşierul ieşi.

— Monseniore, zise Buvat împreunîndu-şi mîinile, monseniore, mă voi supune.

— Nu, domnule Buvat. Aşaa ! Vrei un proces ! Ai să ai proces ! Vrei ştreang ! Ei bine, o să guşti din el.

— Monseniore, exclamă Buvat căzînd în genunchi, ce trebuie să fac ?

— Spînzurat ! spînzurat ! ! spînzurat ! ! ! continuă Dubois.

— Monseniore, zise uşierul intrînd din nou, trăsura este la poartă şi ofiţerul de poliţie se află în anticameră.

— Monseniore, reluă Buvat frîngîndu-şi mîinile-i mici şi smulgîndu-şi puţinele fire de păr galbene care îi rămăseseră, monseniore, veţi fi oare fără milă ?

— Aşaa ! Nu vrei să-mi spui numele prinţului ?

— Este prinţul de Listhnay, monseniore.

— Aşaa ! Nu vrei să-mi spui adresa lui ?

— Locuieşte în strada du Bac, nr. 110, monseniore.

— Aşaa ! Nu vrei să-mi faci o copie de pe aceste hîrtii ?

— M-apuc de treabă, monseniore, m-apuc de copiat chiar în clipa asta, zise Buvat, şi se duse să se aşeze în faţa biroului, înhăţă o pană, o înmuie în cerneală, şi luînd un caiet cu file albe, aşternu pe prima pagină o superbă majusculă. Uitaţi-vă, am pornit, uitaţi-vă. Numai, monseniore, permiteţi-mi să scriu Bathildei că nu mă voi întoarce acasă pentru a lua cina. Bathilde la Saint-Lazare !

murmură Buvat printre dinți. Paloș de lemn ! De bună seamă că e în stare să facă ce spune.

— Da, domnule, așa voi face, și voi fi și mai teribil, pentru salvarea statului, și ai s-o simți pe pielea dumitale dacă nu duci înapoi aceste hîrtii, dacă nu le iei pe celelalte, și dacă nu vii să-mi faci chiar aici, în fiecare seară, o copie de pe ele.

— Dar, monseniore, zise Buvat disperat, eu nu pot să vin aici și să mă duc și la slujbă, totuși.

— Ei bine, nu vei mai merge la slujbă ! pagubă-n ciuperci !

— Cum, nu voi mai merge la slujbă ? Dar iată că sînt doisprezece ani, monseniore, de cînd mă duc la serviciu fără să fi lipsit măcar o singură zi.

— Ei bine ! îți acord eu un concediu de o lună.

— Dar îmi voi pierde postul, monseniore.

— Ce te mai interesează, din moment ce tot nu ți se plătește ?

— Dar onoarea, monseniore, onoarea de a fi funcționar public ! Și, apoi, eu îmi iubesc cărțile ; îmi iubesc masa de lucru ; îmi iubesc fotoliul de piele ! exclamă Buvat gata să plîngă, gîndindu-se că putea să piardă toate astea.

— Ei bine ! atunci, dacă vrei să-ți păstrezi cărțile, masa de lucru și fotoliul, supune-te.

— Oare nu v-am spus că sînt la ordinele dumneavoastră, monseniore ?

— Atunci vei face tot ceea ce am să vreau eu ?

— Totul.

— Fără a sufla cuiva vreo vorbă ?

— Voi fi mut.

— Nici chiar domnișoarei Bathilde ?

— Oh ! Ei mai puțin ca oricui, monseniore !

— Bine ; cu această condiție, te iert.

— Oh ! monseniore !

— Voi uita greșeala ta.

— Monseniorul este prea bun.

— Și chiar... și chiar poate că voi merge pînă la a te răsplăti.

— Oh ! monseniore ! Atîta mărinimie !

— Bine ! bine ! Acum la treabă.

— M-am şi apucat ! monseniore, m-am şi apucat !

Şi Buvat se aşternu la treabă cu scrierea sa aplecată, care era cea mai rapidă, fără a ridica altminteri ochii decît pentru a-i duce de pe copie pe original şi iarăşi de pe original pe copie, şi fără a se opri decît pentru a-şi şterge din timp în timp fruntea, de pe care sudoarea se scurgea în broboane grele.

Dubois profită de sîrguinţa lui spre a se duce să-i deschidă cumetrei Fillon uşa cabinetului şi, făcîndu-i semn cu degetul să tacă, o conduse spre uşa încăperii.

— Ei bine ! cumetre, spuse foarte încet Fillon, care, cu toată interdicţia ce-i fusese exprimată nu-şi putea stăpîni curiozitatea, ei bine ! Unde se află copistul tău ?

— Iată-l, zise Dubois arătîndu-i-l pe Buvat care, aplecat peste coala de hîrtie, muncea cu un zel nemaipomenit.

— Şi ce face ?

— Ce face ?

— Da, asta te întreb.

— Ce face ? Ghiceşte !

— Cum dracu vrei să ştiu eu ?

— Vrei aşadar să-ţi spun ?

— Da !

— Ei bine, el expediază...

— Ce ?

— El expediază scrisoarea de aprobare a papei privind înălţarea mea la demnitatea de cardinal. Eşti mulţumită acum ?

Fillon scoase o atît de sonoră exclamaţie de surpriză, încît Buvat tresări şi întoarse capul fără voia lui.

Însă Dubois o şi împinsese pe Fillon afară din cameră, recomandîndu-i din nou să-l ţină la curent zi cu zi despre tot ce va face căpitanul ei.

Dar, poate că cititorul se va întreba ce făceau în tot acest răstimp Bathilde şi d'Harmental ?

Nimic : erau fericiţi.

XXXVI

UN CAPITOL DIN SAINT-SIMON

Lucrurile ţinură astfel patru zile, în timpul cărora Buvat, încetînd să se mai ducă la slujbă sub cuvînt că este uşor bolnav, izbuti după multă strădanie să facă cele două copii comandate, una de prinţul de Listhnay, cealaltă de Dubois. În cursul acestor patru zile, fără îndoială cele mai zbuciumate din întreaga viaţă a bietului caligraf, rămase atît de posomorît şi atît de laciturn, încît de mai multe ori Bathilde, în ciuda preocupărilor ei cu totul contrarii, îl întrebă ce avea. Dar de fiecare dată cînd îi era pusă întrebarea, Buvat, adunîndu-şi toate forţele sufleteşti, răspundea că nu avea absolut nimic, şi cum în urma acestui răspuns începea fără zăbavă să fredoneze din nou cîntecelul său favorit, reuşi s-o înşele pe Bathilde, cu atît mai lesne cu cît, plecînd la ceasul obişnuit, ca şi cum continua să se ducă la slujbă, Bathilde nu vedea de fapt nici o dezordine reală în deprinderile lui. Cît despre d'Harmental, el primea în fiecare dimineaţă vizita abatelui Brigaud, care îl încunoştinţa că toate lucrurile mergeau după dorinţa lor, şi cum, pe de altă parte, treburile sale amoroase mergeau de minune, lui d'Harmental începea să i se pară că ocupaţia de conspirator era ocupaţia cea mai fericită de pe pămînt.

În ceea ce-l privea pe ducele d'Orléans, cum el nu bănuia nimic, continuă să-şi ducă viaţa de toate zilele, şi îşi invitase ca de obicei, la supeul de duminică, desfrînaţii şi iubitele, cînd, către orele două după-amiază, Dubois pătrunse în cabinetul regentului.

— Ah ! tu eşti, abate ? Tocmai aveam de gînd să trimit după tine, să te întreb dacă vrei să fii printre comesenii mei în seara asta, spuse regentul.

— Aşadar, monseniore, o să supaţi astăzi ? întrebă Dubois.

— Ştii că eşti bine ! Da' de unde ai răsărit cu mutra asta prăpădită ? Oare astăzi nu mai e zi de duminică ?

— Ba da, monseniore.

— Ei bine ! atunci, vino să ne vezi. Iată lista invitaţilor, ascultă : Nocé, Lafare, Fargy, Ravanne, Broglie.

Nu-l poftesc pe Brancas, a devenit plictisitor la culme de cîteva zile încoace. Cred că pune la cale vreo conspiraţie, pe cuvîntul meu de onoare ! Şi apoi invitatele noastre Phalaris şi d'Averne ; nu se pot suferi ; au să-şi scoată ochii, şi asta are să ne amuze grozav. O vom avea în plus pe Souris, şi poate pe doamna de Sabran, dacă nu are cumva vreo întîlnire cu Richelieu.

— Aceasta-i lista dumneavoastră, monseniore ?

— Da.

— Ei bine, acum Alteţa Voastră vrea să arunce o privire asupra listei mele ?

— Ţi-ai făcut aşadar şi tu una ?

— Nu, mi-a fost adusă gata făcută.

— Ce-i asta ? reluă regentul aruncîndu-şi ochii pe o hîrtie pe care i-o prezentă Dubois. *„Lista nominală a ofiţerilor care cer să intre în serviciul regelui Spaniei :* Claude-François de Ferrette, cavaler al ordinului Saint-Louis, ofiţer general al armatei şi colonel al cavaleriei Franţei ; Boschet, cavaler al ordinului Saint-Louis şi colonel de infanterie ; de Sabran, de Larochefoucault-Gondral, de Villeneuve, de Lescure, de Laval."

— Ei bine ?

— Apoi, iată alta, şi îi prezentă ducelui o a doua hîrtie.

„ — *Protestul nobilimii."*

— Faceţi-vă listele, monseniore, faceţi-le ! Vedeţi că nu sînteţi singurul, şi că prinţul de Cellamare şi le face şi el pe ale sale.

— *„Semnat fără distincţie de ranguri şi de case, pentru ca nimeni să nu poată găsi ceva de obiectat :* De Vieux Pont, de la Pailleterie, de Beaufremont, de Latour du Pin, de Montauban, Louis de Caumont, Claude de Polignac, Charles de Laval, Antoine de Chastellux, Armand de Richelieu !" Şi unde dracu ai pescuit tu toate astea, vicleanule ?

— Aşteptaţi, monseniore, nu am ajuns la capăt. Binevoiţi să aruncaţi o privire asupra acesteia :

— *„Planul conjuraților.* Nimic nu este mai important decît să se cîștige de partea noastră orașe întărite aflate în vecinătatea Pirineilor ; să se corupă garnizoana din Bayonne.“ Să predea orașele noastre, să dea în mîinile spaniolilor cheile Franței ! Cine vrea să facă asta, Dubois ?

— Vă rog, răbdare, monseniore, putem să vă oferim ceva și mai bun decît asta. Poftiți, iată niște scrisori ale Majestății Sale Filip al V-lea în persoană.

— *„Regelui Franței“.* Dar astea nu sînt oare numai còpii ?

— Vă voi spune numaidecît unde se află originalele !

— Să vedem hîrtia asta, scumpul meu abate, s-o vedem. „De cînd Providența m-a urcat pe tronul Spaniei, etc., etc. Cu ce ochi așadar credincioșii dumneavoastră supuși pot privi ei tratatul care se semnează împotriva mea, etc. etc. Rog stăruitor pe Majestatea Voastră să convoace fără întîrziere statele generale ale regatului său.“ Să convoace statele generale ! în numele cui ?

— Vedeți bine aceasta, monseniore, în numele lui Filip al V-lea.

— Filip al V-lea este regele Spaniei și nu regele Franței. Să nu schimbe el rolurile. Eu am trecut odată Pirineii pentru a-l așeza din nou pe tron, aș putea foarte bine să-i trec a doua oară pentru a-l răsturna.

— Ne vom gîndi la asta mai tîrziu, nu zic nu. Dar deocamdată, vă rog, monseniore, avem de citit al cincilea document, și care nu este cel mai puțin important, așa după cum o să socotiți.

Și Dubois îi prezentă regentului o ultimă hîrtie, pe care acesta o despături cu atîta nerăbdare încît n-apucă să o desfacă bine că o rupse în două.

— Cum naiba ! murmură regentul.

— Nu e nimic, monseniore, nu e nimic. Bucățile sînt bune, răspunse Dubois : apropiați-le și citiți.

Regentul apropie cele două bucăți și citi :

— „Prea scumpi și mult iubiți.“

— Da, asta este ! Continuarea metaforei : nici mai mult, nici mai puțin, se cere scoaterea mea din funcție. Și aceste scrisori, fără îndoială, trebuie să fie remise regelui ?

— Mîine, monseniore.

— De către cine ?

— De mareșal.

— De Villeroi ?

— De el însuși.

— Și cum de a putut să se hotărască la o asemenea acțiune ?

— Nu el, ci soția sa, monseniore.

— Încă o festă a lui Richelieu.

— Alteța Voastră a ghicit.

— Și de la cine ai tu toate hîrtiile astea ?

— De la un amărît de conțopist, căruia i-au fost date spre a le copia, deoarece, datorită unei descinderi făcute în vila contelui de Laval, nu a mai putut să funcționeze o presă pe care o ascundea în pivnița lui.

— Și acest conțopist se afla în legătură directă cu Cellamare ? Imbecilii !

— Nicidecum, monseniore, nicidecum. Oh ! Erau mai bine luate măsurile : naivul de conțopist nu avea de-a face decît cu prințul de Listhnay !

— Cu prințul de Listhnay ! Cine mai e și ăsta ?

— Strada du Bac, numărul 110.

— Nu-l cunosc.

— Ba da, monseniore, îl cunoașteți.

— Și unde l-am văzut eu oare ?

— În anticamera dumneavoastră.

— Cum ! Acest pretins prinț de Listhnay...

— Nu este altul decît acest mare pungaș de d'Avranches, feciorul de casă al doamnei du Maine.

— Ah ! ah ! M-ar fi mirat să nu fie amestecată și ea în toate astea, mica viespe !

— Oho ! E vîrîtă pînă peste cap. Și dacă monseniorul vrea să fie descotorosit de data aceasta de ea și de întreaga ei clică, i-am prins pe toți.

— Să ne îngrijim mai întîi de ceea ce este mai urgent.

— Da, să ne ocupăm de Villeroi. Sînteţi hotărît la un act de autoritate ?

— Perfect : atîta timp cît nu a făcut decît să-şi dea aere şi să facă paradă ca un personaj de teatru şi de turnir, foarte bine. Atîta timp cît s-a mărginit la calomnii şi chiar la impertinenţe împotriva mea, încă era foarte bine. Dar cînd este vorba de pacea şi de liniştea Franţei, ah ! domnule mareşal, dumneavoastră le-aţi compromis destul pînă acum prin inepţia dumneavoastră militară, pentru a vă lăsa să le compromiteţi din nou prin neroada dumneavoastră înfumurare politică.

— Aşa, deci, zise Dubois, îl arestăm ?

— Da, însă cu anumite precauţii : trebuie să-l prindem în flagrant delict.

— Nimic mai uşor ; el intră în fiecare dimineaţă la rege la orele opt ?

— Da.

— Fiţi mîine dimineaţă la orele şapte şi jumătate la Versailles.

— Şi apoi ?

— Veţi fi mai înaintea lui la Majestatea Sa.

— Şi acolo îi reproşez în faţa regelui...

— Nu, nu, monseniore, trebuie...

În acest moment lacheul deschise uşa.

— Linişte, zise regentul.

Apoi întorcîndu-se către lacheu :

— Ce vrei ?

— Domnul duce de Saint-Simon.

— Întreabă-l dacă este vorba de o chestiune importantă.

Lacheul se întoarse şi schimbă cîteva cuvinte cu ducele ; apoi adresîndu-se din nou regentului :

— Dintre cele mai importante, monseniore.

— Ei bine ! să intre.

Saint-Simon păşi înăuntru.

— Scuzaţi-mă, duce, rosti regentul, termin o mică treabă cu Dubois, şi în cinci minute sînt al dumneavoastră.

Şi în timp ce Saint-Simon intra, ducele şi Dubois se retraseră într-un colţ, unde rămaseră efectiv cinci minute pentru a vorbi în şoaptă, după care Dubois îşi luă rămas bun de la regent.

— Nu va mai fi nici un supeu în această seară, spuse el lacheului de serviciu pe cînd ieşea. Înştiinţaţi persoanele invitate. Monseniorul regent este bolnav.

Şi se îndepărtă.

— Să fie oare adevărat, monseniore ? întrebă Saint-Simon cu o îngrijorare reală, întrucît ducele, deşi foarte zgîrcit cu prietenia sa, avea, fie din calcul, fie dintr-o afecţiune reală, o mare înclinare pentru regent.

— Nu, scumpul meu duce, zise Filip, cel puţin nu într-o măsură care să mă neliniştească. Dar Chirac pretinde că dacă nu voi fi cuminte, am să mor de apoplexie, şi, pe legea mea, m-am hotărît, devin un om aşezat.

— Ah ! monseniore ! Să v-audă Dumnezeu ! zise Saint-Simon. Deşi este puţin cam tîrziu.

— Cum asta, scumpul meu duce ?

— Da, îngăduinţa Alteţei Voastre a oferit deja prea multe prilejuri calomniei.

— Ah ! dacă nu-i decît asta, scumpul meu duce, e atît amar de vreme de cînd calomnia mă tot muşcă, încît desigur că a început să se plictisească.

— Dimpotrivă, monseniore, reluă Saint-Simon. Precis se unelteşte ceva nou contra dumneavoastră, căci ea se ridică mai şuierătoare şi mai veninoasă ca oricînd.

— Ei bine ! Ia să vedem, ce s-a mai întîmplat ?

— Adineaori, pe cînd ieşeam de la vecernie, pe treptele de la Saint-Roch se afla un sărman care cerea de pomană cîntînd întruna, şi în timp ce cînta, oferea celor ce ieşeau din biserică un soi de cîntece populare de jale. Însă, ştiţi dumneavoastră ce erau aceste cîntece de jale, monseniore ?

— Nu, vreun cîntec de crăciun, vreun pamflet împotriva lui Law, împotriva acestei biete ducese de Berry, împotriva mea, poate. Oh ! scumpul meu duce, trebuie să-i lăsăm să cînte : dacă cel puţin ar plăti ! *

---

* Variantă a cuvintelor lui Mazarin : *Ei cîntă, ei vor plăti !* — care se consola astfel pentru atacurile rimate ale Frondei. (n. trad.)

— Poftiți, monseniore, citiți ! rosti Saint-Simon.

Și prezentă ducelui d'Orléans o fițuică din hîrtie grosolană, imprimată așa cum erau trase la tipar cîntecele ce se cîntau pe uliță. Prințul o luă ridicînd din umeri, și aruncîndu-și ochii pe hîrtie cu un sentiment de dezgust imposibil de exprimat, începu să citească :

Ah, voi, a căror forță în elocința vie
Contra a doi vrăjmași, neomenoși tirani
Avu odinioară o dîrză semeție
De a-i înarma năvalnic pe greci și pe romani,
În contra unui monstru, ce-i încă mai sălbatic,
Turnați-mi fierea voastră, în gură, neîncetat ;
Să merg pe drumul vostru, eu ard ca pe jăratic,
Și opera aceasta, s-o făuresc mă-mbie,
Vrăjit cu mult mai mult de-a voastră bărbăție,
Decît de moartea voastră să fiu înfricoșat.

— Alteța voastră recunoaște stilul ? întrebă Saint-Simon.

— Da, răspunse regentul, este al lui Lagrange-Chancel. Apoi continuă :

De abia-și deschise ochii spre a privi în lume.
Că, astfel cum el astăzi cutează să se arate,
Fu mîniat nespus de piedicile anume
Ce între tron și el, le-a tot văzut iscate.
Nutrind aceste gînduri, cu odiosul țel,
Din arta lui Circé și a Medeei, el
Plăcerile-i unice astfel și-a făurit,
Crezînd vai ! că pe calea aceasta, infernală,
Va reuși să umple prăpastia reală,
Ce se împotrivea dorinței ce-a rîvnit.

— Luați-o, duce, zise regentul întinzînd lui Saint-Simon fițuica, e atît de demnă de dispreț, încît nu am curajul să citesc pînă la capăt.

— Citiți, monseniore, citiți, dimpotrivă. Trebuie să știți de ce sînt capabili dușmanii dumneavoastră. Din clipa în care se arată la lumina zilei, cu atît mai bine. E un război. Vă oferă prilejul unei bătălii : acceptați-o și dovediți-le că sînteți învingătorul de la Nerwinde, Steinkerque și Lerida.

— Voiți așadar să continui, duce ?

— Trebuie, monseniore.

Și regentul, cu un sentiment de oroare aproape de neînvins, își duse din nou ochii pe fițuică și citi, sărind o strofă pentru a ajunge mai curînd la sfîrșit :

Astfel sînt fiii care, pe tatăl lor plîngînd,
De aceleași lovituri ei cad răpuși acum ;
Iar fratele de frate este urmat, pe cînd
Soția lasă-n urmă pe soț și ia alt drum.
Dar, oh ! ce lovituri mereu mai ucigașe !
Și peste doi feciori, fiind tot ce ne rămase,
A Parcei coasă grea, se întinde tot mai mare ;
Iar primul pe străbuni acum a regăsit,
Și-al doilea, cu chipul umbrit și ofilit,
Se îndreaptă, vai, și el, spre ultima-i suflare !

Regentul citise această strofă oprindu-se la fiecare vers și cu o intonație care se altera pe măsură ce se apropia de sfîrșit, însă la ultimul vers indignarea a fost mai puternică decît el, și, mototolind fițuica între mîini, voi să vorbească, dar vocea nu-l sluji, și doar două lacrimi mari i se rostogoliră din ochi peste obraji.

— Monseniore, rosti Saint-Simon, privindu-l pe regent cu o milă plină de venerație, monseniore, aș voi ca întreaga lume să fie aici de față și să vadă curgînd aceste lacrimi generoase. Eu nu v-aș mai sfătui atunci să vă răzbunați pe dușmanii dumneavoastră, întrucît, ca și mine, întreaga lume ar fi convinsă de nevinovăția dumneavoastră.

— Da, nevinovăția mea, murmură regentul. Da, și viața lui Ludovic al XV-lea o va dovedi. Infamii ! ei știu mai bine ca oricine care sînt adevărații vinovați. Ah ! doamnă de Maintenon ! Doamnă du Maine ! Domnule de Villeroi ! Deoarece acest nemernic de Lagrange-Chancel nu este decît scorpionul lor. Și cînd mă gîndesc, Saint-Simon, că în aceste momente chiar, îi am sub picioarele mele ! Că nu-mi trebuie decît să apăs călcîiul și să-i strivesc.

— Striviți, monseniore, striviți ! Sînt ocazii care nu se prezintă în fiecare zi, și cînd le ai la îndemînă, trebuie să te folosești de ele.

Regentul reflectă cîteva clipe, şi în acest scurt răstimp figura sa descompusă îşi reluă puţin cîte puţin expresia de bunătate care îi era firească.

— Ce mai ! zise Saint-Simon, care urmărea pe fizionomia regentului reacţia care se desfăşura, văd că aducerea la îndeplinire nu este sortită totuşi pentru astăzi.

— Nu, domnule duce, zise Filip, căci pentru astăzi am altceva mai bun de făcut decît să răzbun ofensele aduse ducelui d'Orléans : am de salvat Franţa.

Şi întinzînd mîna lui Saint-Simon, prinţul intră din nou în camera sa.

Seara, la orele nouă, monseniorul regent părăsi Palais-Royal şi, împotriva obiceiului său, se duse să se culce la Versailles.

XXXVII

O CAPCANĂ

A doua zi, către orele şapte dimineaţa, în momentul în care regele se scula, domnul prim-şambelan intră la Majestatea Sa, şi îl anunţă că Alteţa Sa Regală monseniorul duce d'Orléans solicita onoarea de a asista la toaleta sa. Ludovic al XV-lea, care nu era încă obişnuit să decidă nimic el însuşi, se întoarse spre domnul de Fréjus, care şedea în colţul cel mai puţin vizibil al camerei, ca pentru a-l întreba ce avea de făcut şi, la această interogare mută, domnul de Fréjus nu numai că făcu un semn din cap care voia să spună că trebuia să o primească pe Alteţa Sa Regală, ba chiar, ridicîndu-se de îndată, se duse el însuşi să-i deschidă uşa. Regentul se opri o clipă în prag pentru a-i mulţumi lui Fleury, apoi, asigurîndu-se dintr-o rapidă aruncătură de ochi în interiorul camerei că mareşalul de Villeroi nu sosise încă, înaintă spre rege.

Ludovic al XV-lea era la această epocă un frumos copil de nouă-zece ani, cu plete lungi, castanii, cu ochii negri ca cerneala, cu gura asemenea unei cireşi, şi cu pielita feţii roză, care, la fel cu aceea a mamei sale, Marie

de Savoie, ducesă de Bourgogne, era predispusă la palori bruște. Deși caracterul său era încă foarte nehotărît, din pricina hărțuielii la care îl supunea fără încetare îndoita guvernare a mareșalului de Villeroi și a domnului de Fréjus, îi era așternută pe întreaga fizionomie o anumită înfocare și fermitate, care îl vădeau pe strănepotul lui Ludovic al XIV-lea, mai avînd și obiceiul de a-și așeza pălăria ca el. Mai întîi avertizat împotriva domnului duce d'Orléans — pe care cei din jur făcuseră tot ce le stătea în putință spre a i-l înfățișa drept omul care îi voia cel mai mult răul din întreaga Franță — el simțise cum această părere preconceputâ dispărea puțin cîte puțin cu ocazia întrevederilor pe care le avusese cu regentul, în care, cu acel instinct juvenil care îi înșală atît de rar pe copii, el recunoscuse un prieten.

Trebuie să spunem, de asemenea, că domnul duce d'Orléans avea față de rege, în afară de respectul care îi era datorat, atențiile cele mai drăguțe și cele mai tandre. Puținele treburi care puteau să fie supuse fragedei sale inteligențe îi erau prezentate totdeauna cu atîta luciditate și spirit, încît, dintr-o muncă politică ce ar fi însemnat o oboseală cu oricare altul, el făcuse un fel de recreație pe care copilul rege o vedea totdeauna sosind cu plăcere. Mai trebuie să spunem că aproape totdeauna această muncă era răsplătită cu cele mai frumoase jucării ce se puteau vedea, și pe care Dubois, pentru a fi bine văzut de rege, le aducea din Germania sau din Anglia. Majestatea Sa îl primi așadar pe regent cu cel mai dulce surîs, și îi dădu mica sa mînă spre a-i fi sărutată, cu o grație cu totul deosebită, în timp ce monseniorul episcop de Fréjus, credincios sistemului său de umilință, se dusese din nou să se așeze în același colțișor unde se afla la sosirea Alteței Sale.

— Sînt tare mulțumit să vă văd, domnule, zise Ludovic al XV-lea cu glăscioru-i dulce și avînd pe față surîsul copilăresc căruia eticheta care i se impunea nu putuse să-i îndepărteze întreaga sa grație. Cu atît mai mulțumit cu cît, cum nu este ora dumneavoastră obișnuită, presupun că veniți să-mi aduceți o veste bună.

— Două, sire, răspunse regentul. Prima : tocmai mi-a sosit o cutie enormă de la Nürnberg, care grozav mi se pare că e plină cu...

— Oh ! cu jucării ! cu multe jucării ! nu-i așa, domnule regent ? exclamă regele, sărind în sus de bucurie și bătînd din palme fără să-i pese de valetul care stătea în picioare înapoia sa, ținînd în mînă o mică spadă cu mîner de oțel pe care urma să i-o prindă la cingătoare. Oh ! jucării frumoase ! jucării frumoase ! Cît sînteți de amabil ! Cît de mult vă iubesc, domnule regent !

— Sire, eu nu îmi fac decît datoria, răspunse ducele d'Orléans înclinîndu-se plin de respect, și dumneavoastră nu îmi datorați nici o recunoștință pentru aceasta.

— Și unde este, domnule, unde se află această cutie minunată ?

— La mine, sire, și dacă Majestatea Voastră vrea, am să poruncesc s-o transporte aici în cursul zilei, sau mîine dimineață.

— Oh ! nu, numaidecît, domnule, numaidecît, vă rog.

— Numai că ea se află la mine.

— Ei bine ! să mergem la dumneavoastră, exclamă copilul dînd fuga spre ușă, fără să mai dea atenție faptului că, pentru a-i fi gata toaleta, îi mai lipseau încă spada, mica vestă de satin și cordonul albastru.

— Sire, rosti domnul de Fréjus înaintînd spre el, voi pune în vedere Majestății Voastre că se lasă cu prea multă pasiune în voia plăcerii pe care i-o provoacă posesiunea unor obiecte pe care ar trebui să le privească de pe acum ca pe niște lucruri neserioase.

— Da, domnule, da, aveți dreptate, zise Ludovic al XV-lea făcînd un efort pentru a se stăpîni. Da. Însă trebuie să mă iertați : eu nu am împlinit încă zece ani, și ieri am lucrat cu spor.

— Este adevărat, rosti domnul de Fréjus surîzînd. De aceea, Majestatea Voastră se va ocupa de jucăriile sale după ce va fi întrebat pe domnul regent care este a doua veste pe care trebuia să o aducă la cunoștința sa ?

— Ah ! da, domnule, fiindcă veni vorba, care e cea de-a doua veste ?

— O lucrare ce trebuie să fie de folos Franței, sire, și care este de o asemenea însemnătate, încît țin să o supun Majestății Voastre.

— O aveți aici ? întrebă tînărul rege.

— Nu, sire, nu știam că voi găsi pe Majestatea Voastră atît de bine dispusă pentru această lucrare, și am lăsat-o în cabinetul meu.

— Ei bine ! zise Ludovic al XV-lea întorcîndu-se jumătate spre domnul de Fréjus și jumătate spre regent, și privindu-i pe amîndoi rînd pe rînd cu niște ochi rugători, nu am putea oare să împăcăm toate astea ? În loc să-mi fac plimbarea de dimineață, aș merge la dumnea-voastră să văd jucăriile frumoase de la Nürnberg, și după ce le voi fi văzut, am trece în cabinetul dumnea-voastră, unde am lucra.

— Este împotriva etichetei, sire, răspunse regentul. Dar dacă Majestatea Voastră vrea...

— Da, vreau, zise Ludovic al XV-lea. Adică, adăugă el întorcîndu-se spre domnul de Fréjus și privindu-l cu niște ochi atît de dulci încît nu exista nici un mijloc de a le rezista, dacă îl îngăduie bunul meu preceptor.

— Domnul de Fréjus ar vedea în aceasta vreun inconvenient ? rosti regentul întorcîndu-se către Fleury și pronunțînd aceste cuvinte cu o intonație care arăta că preceptorul l-ar răni în cel mai înalt grad respingînd rugămintea pe care i-o făcea regescul său elev.

— Nu, monseniore, dimpotrivă, spuse Fleury ; este bine ca Majestatea Sa regală să se obișnuiască să lucreze, iar legile etichetei pot fi încălcate, atunci cînd din această încălcare vor decurge rezultate fericite pentru popor. Voi cere doar monseniorului permisiunea de a o însoți pe Majestatea Sa.

— Desigur, domnule ! rosti regentul. Cu cea mai mare plăcere.

— Oh ! ce fericire, ce fericire ! exclamă Ludovic al XV-lea. Repede, vesta, spada, cordonul albastru. Iată-mă, domnule regent, iată-mă !

Și înaintă spre a lua mîna regentului ; dar în loc de a accepta această familiaritate, regentul se înclină, și, deschizînd el însuși regelui ușa, îi făcu semn să meargă

în față, și îl urmă la trei sau patru pași împreună cu domnul de Fréjus, și cu pălăria în mînă.

Apartamentele regelui, situate la parter, se aflau la același nivel cu acelea ale monseniorului duce d'Orléans, și nu erau separate decît printr-o anticameră care dădea la rege, și o mică galerie ce ducea la o altă anticameră ce dădea la regent. Drumul a fost așadar scurt, și cum regele era tare grăbit să ajungă, într-o clipă se găsiră într-un mare cabinet, luminat de patru ferestre, ce se deschideau toate patru ca niște uși, și prin care, cu ajutorul a două trepte, se putea coborî în grădină. Acest mare cabinet dădea într-un altul mai mic în care domnul regent obișnuia să lucreze și să-i primească pe intimi sau pe favorizați. Întreaga curte a Alteței Sale aștepta acolo, și era un lucru firesc, întrucît era ora sculării. De aceea, tînărul rege nu îl remarcă nici pe domnul d'Artagan, căpitanul mușchetarilor cenușii, nici pe domnul marchiz de Lafare, căpitanul soldaților de gardă, după cum nu remarcă nici un număr destul de însemnat de soldați din cavaleria ușoară care se plimbau îndărătul ferestrelor. Este adevărat că, pe o masă, chiar în mijlocul cabinetului, el văzuse prea fericita cutie, a cărei înălțime impresionantă, cu toate îndemnurile de-abia răcite ale domnului de Fréjus, îl făcuse să scoată un strigăt de bucurie.

El trebui totuși să se mai înfrîneze și, ca rege, să primească omagiile domnilor d'Artagan și de Lafare ; dar în acest răstimp, monseniorul regent poruncise să fie chemați doi valeți, înarmați cu dălți, care, într-o clipă, făcură să zboare capacul din lemn moale care închidea cutia, și dădură la iveală cea mai splendidă colecție de jucării ce a luat vreodată ochii unui rege de nouă ani.

La această priveliște ispititoare, nu au mai existat nici preceptor, nici etichetă, nici căpitan al gărzilor, nici căpitan de mușchetari cenușii ; regele se precipită spre paradisul care îi era deschis, și, ca dintr-o mină inepuizabilă, ca dintr-un coș de zînă, ca dintr-o comoară din O mie și una de nopți, el scoase rînd pe rînd clopotnițe, corăbii cu trei punți, escadroane de cavalerie, batalioane de infanterie, vînzători ambulanți încărcați cu pachete, scamatori cu paharele lor, în sfîrșit aceste mii de minuni ale primei vîrste care, în seara de Crăciun, îi scot din minți pe toți copiii de dincolo de Rin ; și asta cu niște

manifestări de bucurie atît de deschise şi atît de puţin nobile, încît însuşi domnul de Fréjus respectă clipele de fericire care luminau viaţa regescului său elev. Cei de faţă îl priveau în acea tăcere religioasă care înconjoară marile dureri şi marile bucurii. Dar pe cînd era mai adîncă tăcerea, se auzi în anticamere un zgomot violent.

Uşa se deschise ; un lacheu îl anunţă pe ducele de Villeroi, iar mareşalul apăru în prag, cu bastonul în mînă, speriat, clătinîndu-şi peruca, şi întrebînd cu ţipete grozave unde se află regele. Cum lumea era obişnuită cu aceste apucături, domnul regent se mulţumi să-i arate pe Majestatea Sa care continua să-şi golească cutia, acoperind mobilele şi parchetul cu splendidele jucării pe care le scotea din inepuizabilul recipient. Mareşalul nu avea nimic de obiectat ; era în întîrziere cu aproape o oră. Regele se afla cu domnul de Fréjus, acest *alter ego*, dar mareşalul se apropie totuşi bombănind, şi aruncînd în jurul său nişte priviri care păreau să spună că, dacă Majestatea Sa era expusă vreunei primejdii, el se afla acolo pentru a o apăra. Regentul schimbă nişte priviri de înţelegere secretă cu Lafare şi un surîs imperceptibil cu d'Artagan ; lucrurile mergeau de minune.

Cutia odată goală, şi după ce l-a lăsat pe rege să se bucure o clipă de posesiunea vizuală a tuturor comorilor sale, domnul regent se apropie de el, şi, ţinîndu-şi în continuare pălăria în mînă, îi reaminti de promisiunea pe care i-o făcuse de a consacra o oră, împreună cu el, treburilor statului. Ludovic al XV-lea, cu această punctualitate a cuvîntului dat care l-a făcut să spună mai tîrziu că exactitatea este politeţea regilor, aruncă o ultimă privire asupra jucăriilor, ceru permisiunea de a porunci să-i fie transportate în apartamentele sale, permisiune ce îi fu numaidecît acordată, şi înaintă spre micul cabinet a cărui uşă îi fu deschisă de către domnul regent. Şi atunci, după caracterele lor diferite, sau mai degrabă după politica dibace a unuia şi lipsa de cuviinţă brutală a celuilalt, domnul de Fleury, care, sub pretextul aversiunii sale de a se amesteca în afacerile politice, nu asista aproape niciodată la şedinţele de lucru ale regelui, făcu cîţiva paşi înapoi şi se duse să se aşeze într-un colţ, în timp ce, dimpotrivă, mareşalul se repezi înainte, şi, văzîn-

du-l pe rege intrînd în cabinet, voi să-l urmeze. Acesta era momentul pe care îl pregătise regentul și pe care îl aștepta cu nerăbdare.

— Iertați-mă, domnule mareșal, rosti atunci regentul barînd drumul ducelui de Villeroi, însă chestiunile pe care am a le supune Majestății Sale, cerînd secretul cel mai absolut, vă voi ruga să binevoiți a mă lăsa cîteva clipe între patru ochi cu Majestatea Sa.

— Între patru ochi ! exclamă Villeroi, între patru ochi ! Dar știți bine, monseniore, că este cu neputință.

— Cu neputință, domnule mareșal ? rosti regentul cu cel mai mare calm. Cu neputință ! Și pentru ce, vă rog ?

— Pentru că, în calitatea mea de guvernor al Majestății Sale, am dreptul să-l întovărășesc pretutindeni.

— Mai întîi, domnule, reluă regentul, acest drept nu mi se pare a fi întemeiat pe nici un argument într-adevăr sigur, și dacă am binevoit să tolerez pînă în ceasul de față, nu acest drept, ci această pretenție, aceasta se datorește faptului că vîrsta regelui o făcea să nu aibă vreo importanță. Însă acum cînd Majestatea Sa urmează să împlinească zece ani, acum cînd începe să îngăduie s-o inițiez în știința guvernării, știință pentru care Franța mi-a conferit titlul de preceptor al său, veți încuviința, domnule mareșal, ca, la fel ca domnul de Fréjus și dumneavoastră, să am orele mele pentru discuții confidențiale cu Majestatea Sa. O să vă vină cu atît mai ușor să mi le acordați, domnule mareșal, adăugă regentul cu un surîs asupra expresiei căruia era dificil să te înșeli, cu cît sînteți prea savant în aceste genuri de chestiuni pentru a vă mai rămîne ceva de învățat.

— Dar, domnule, replică mareșalul înfierbîntîndu-se după obiceiul său și uitînd orice bună-cuviință pe măsură ce se înfierbînta, domnule, vă voi atrage atenția că regele este elevul meu.

— O știu, domnule, rosti regentul pe același ton batjocoritor pe care începuse să-l ia față de el, și că vreți să faceți din Majestatea Sa un mare căpitan. Eu nu vă împiedic. Campaniile dumneavoastră din Italia și din Flandra stau mărturie că nu i se putea alege un profesor mai bun. Dar în acest moment, domnule mareșal, nu este vorba nicidecum de știință militară, este vorba pur și

simplu de un secret de stat care nu poate fi încredințat decît Majestății Sale. Astfel vă rog să luați act că vă reînnoiesc expresia dorinței pe care o am de a discuta cu regele în particular.

— Cu neputință, monseniore, cu neputință ! exclamă mareșalul pierzîndu-și din ce în ce mai mult capul.

— Cu neputință ! reluă regentul. Și pentru ce ?

— Pentru ce ? continuă mareșalul. Pentru ce ?... Pentru că datoria mea este de a nu-l pierde pe rege din ochi o singură clipă, și pentru că nu voi permite...

— Luați seama, domnule mareșal, îl întrerupse ducele d'Orléans cu o expresie de trufie imposibil de definit, cred că uitați de respectul ce mi se cuvine !

— Monseniore, reluă mareșalul înfierbîntîndu-se tot mai tare, eu știu respectul pe care îl datorez Alteței Voastre regale, și știu cel puțin tot atît cît datorez funcției mele și regelui, și pentru acest motiv Majestatea Sa nu va rămîne o clipă în afara supravegherii mele, dat fiind...

Ducele ezită.

— Dat fiind ? reluă domnul regent. Dat fiind ?... Terminați, domnule.

— Dat fiind că eu răspund de persoana sa, spuse mareșalul, care, împins de acest soi de provocare, nu voia să aibă aerul că dă înapoi.

În fața ultimei lipse a oricărei rețineri, în rîndul tuturor spectatorilor acestei scene se așternu o clipă de tăcere, în timpul căreia nu se auziră decît bombănelile mareșalului și suspinele înăbușite ale domnului de Fleury. Ducele d'Orléans își înălță capul cu un surîs de dispreț suveran, și luînd puțin cîte puțin acel aer de demnitate care făcea din el, atunci cînd voia, unul din prinții cei mai impunători din lume, rosti :

— Domnule de Villeroi, vă înșelați peste măsură, mi se pare, și credeți că vorbiți altcuiva. Însă pentru că uitați cine sînt, este de datoria mea să vă fac să vă amintiți. Marchize de Lafare, continuă regentul adresîndu-se căpitanului soldaților din garda sa, făceți-vă datoria.

De-abia atunci mareșalul de Villeroi, ca și cum i-ar fi fugit pămîntul de sub picioare, înțelese în ce prăpastie

aluneca, şi deschise gura pentru a îngăima o scuză. Dar regentul nu îi lăsă nici măcar timpul să-şi termine fraza, şi îi închise uşa cabinetului în nas.

Numaidecît, şi mai înainte ca el să-şi fi revenit din surpriză, marchizul de Lafare se apropie de mareşal şi îi ceru spada.

Mareşalul rămase o clipă buimac. De atîta vreme de cînd el se lăsa legănat de impertinenţa sa fără ca nimeni să îşi dea osteneala de a-l scoate din ea, sfîrşise prin a se crede inviolabil. Voi să vorbească, dar vocea îi pierise şi, la a doua cerere mai imperativă decît prima, îşi desprinse spada şi o dădu marchizului de Lafare.

În acelaşi timp, se deschide o uşă şi se apropie o litieră ; doi muşchetari cenuşii îl împing pe mareşal înăuntru ; litiera se închide, d'Artagan şi Lafare se plasează la fiecare portieră, şi, într-o clipită, prizonierul este dus printr-una din ferestrele laterale în grădină. Călăreţii din garda regelui, care cunosc consemnul, formează suita ; mersul se iuţeşte, se coboară scara cea mare, se apucă la stînga, se pătrunde în Oranjerie ; acolo, într-o primă încăpere, este părăsită întreaga suită, şi litiera, purtătorii săi şi ceea ce conţine ea intră într-o a doua cameră acompaniaţi numai de Lafare şi de d'Artagan.

Toate acestea se petrecuseră atît de rapid, încît mareşalul, a cărui primă însuşire nu era sîngele rece, nu avusese timpul să-şi revină. Se văzuse dezarmat, se simţise transportat, se afla închis împreună cu doi oameni pe care îi ştia că nu prea nutreau faţă de el o mare prietenie şi, exagerîndu-şi mereu importanţa, se crezu pierdut.

— Domnilor ! exclamă el pălind, în timp ce sudoarea şi pudra îi curgeau pe faţă. Domnilor, sper că nimeni nu are de gînd să mă asasineze.

— Nu, domnule mareşal, liniştiţi-vă, îi spuse Lafare, în timp ce d'Artagan, văzînd chipul grotesc pe care i-l dădea mareşalului peruca înspăimîntată, nu se putea împiedica să nu rîdă. Nu, domnule, este vorba de un lucru mult mai simplu şi infinit mai puţin tragic.

— Şi de ce este vorba atunci ? întrebă mareşalul căruia această asigurare îi reda un pic de linişte.

— Este vorba, domnule, de două scrisori pe care aveaţi intenţia să le remiteţi regelui în această dimineaţă, şi pe

care precis le aveți în vreunul din buzunarele hainei dumneavoastră.

Mareșalul, care, preocupat fiind pînă atunci de propria sa problemă, o uitase pe aceea a doamnei du Maine, tresări, și își duse mîna cu vioiciune la buzunarul unde se aflau scrisorile.

— Scuzați-mă, domnule duce, zise d'Artagan oprind mîna mareșalului, sîntem autorizați să vă prevenim că, în cazul în care ați căuta să ne sustrageți originalele acestor scrisori, domnul regent dispune de copiile lor.

— Apoi, voi adăuga, zise Lafare, că sîntem autorizați să vi le luăm cu forța, și că sîntem absolviți mai dinainte de orice accident pe care l-ar putea isca o luptă, presupunînd, ceea ce nu este probabil, că ați împinge rebeliunea, domnule mareșal, pînă la a voi să vă opuneți.

— Și mă asigurați, domnilor, zise mareșalul, că monseniorul regent are copiile acestor scrisori ?

— Pe onoarea mea ! zise d'Artagan.

— Pe cuvîntul meu de gentilom ! rosti Lafare.

— În acest caz, domnilor, reluă Villeroi, nu văd pentru ce aș încerca să sustrag aceste scrisori, care de altminteri nu mă privesc nicidecum, și pe care îmi luasem sarcina să le remit doar din amabilitate.

— Știm aceasta, domnule mareșal, zise Lafare.

— Numai, adăugă mareșalul, sper, domnilor, că veți scoate în evidență în fața Alteței Sale Regale ușurința cu care m-am supus ordinelor sale, și regretul foarte sincer pe care îl încerc de a-l fi ofensat.

— Să nu vă îndoiți de acest fapt, domnule mareșal, toate lucrurile vor fi raportate așa cum s-au petrecut. Dar scrisorile ?

— Iată-le, domnule, zise mareșalul dîndu-i lui Lafare cele două scrisori.

Lafare ridică un sigiliu cu armele Spaniei, ce era lipit doar pe una din îndoiturile scrisorii, și se încredință că erau într-adevăr documentele pe care avea misiunea să le ia ; apoi, după ce se asigură că nu era posibilă nici o eroare, zise :

— Scumpul meu d'Artagan, conduceți-l acum pe domnul mareșal la locul ce i s-a destinat, și vă rog, în numele

monseniorului regent, recomandați persoanelor care vor avea onoarea să-l acompanieze, împreună cu dumneavoastră, să aibă față de dînsul toată considerația datorată meritelor sale.

Îndată litiera se închise din nou, iar purtătorii ei se puseră în mișcare. Mareșalul, ușurat de cele două scrisori, și începînd a bănui capcana în care căzuse, trecu iarăși prin prima încăpere, unde îl așteptau călăreții din garda regelui. Cortegiul se îndreptă spre poarta cu zăbrele, unde ajunse după cîteva momente. O caleașcă trasă de șase cai era în așteptare ; îl urcară pe mareșal într-însa ; d'Artagan se așeză lîngă el. Un ofițer de mușchetari și du Libois, unul dintre gentilomii regelui, luară loc în față ; douăzeci de mușchetari se plasară cîte patru la fiecare portieră, iar restul în urmă ; se făcu semn vizitiului, și caleașca porni în galop.

Marchizul de Lafare, care se oprise în susul scării Oranjeriei pentru a asista la plecarea cortegiului, imediat ce văzu că totul se desfășurase fără vreun incident neplăcut, își reluă drumul spre palat, ținînd în mînă cele două scrisori ale lui Filip al V-lea.

XXXVIII

ÎNCEPUTUL SFÎRȘITULUI

În aceeași zi, către orele două după amiază, pe cînd d'Harmental, profitînd de absența lui Buvat, pe care îl credeau la Bibliotecă, repeta pentru a mia oară, culcat la picioarele Bathildei, că o iubea, că nu o iubea decît pe ea și că nu va iubi niciodată pe alta decît pe ea, își făcu apariția Nanette și îl anunță pe cavaler că îl aștepta cineva la el pentru o chestiune importantă. D'Harmental, curios să afle cine era inoportunul care îl urmărea pînă în paradisul dragostei sale, se duse la fereastră și îl zări pe abatele Brigaud care se plimba în lung și în lat prin camera sa. O liniști atunci cu un surîs pe îngrijorata Bathilde, depuse un sărut cast pe fruntea feciorelnică a fetei, și se urcă la el.

— Ei bine ! îi spuse abatele cînd îl văzu, în timp ce dumneavoastră îi făceţi foarte liniştit declaraţii de amor vecinei, se petrec nişte lucruri grave, scumpul meu pupil !

— Şi ce se petrece mă rog ? întrebă d'Harmental.

— Vasăzică nu ştiţi nimic ?

— Nimic, absolut nimic. Numai că dacă ceea ce aveţi să-mi comunicaţi nu este de cea mai mare însemnătate, vă string de gît pentru că m-aţi deranjat. Aşa că, ţineţi-vă bine, şi dacă nu aveţi ştiri demne de situaţie, inventaţi-le.

— Din nenorocire, scumpul meu pupil, reluă abatele Brigaud, realitatea va lăsa imaginaţiei mele nimica toată de inventat.

— Într-adevăr, scumpul meu Brigaud, rosti d'Harmental privindu-l pe abate cu mai multă atenţie, aveţi o mină cu totul *aiurită !* Să vedem, ce s-a întîmplat ? Povestiţi-mi tot ce ştiţi.

— Ce s-a întîmplat ? Oh ! Doamne ! Aproape nimic, afară numai că am fost vînduţi nu ştiu de cine ; că domnul mareşal de Villeroi a fost arestat azi-dimineaţă la Versailles, iar cele două scrisori ale lui Filip al V-lea, pe care trebuia să le remită regelui, se află în mîinile regentului.

— Mai spuneţi odată, abate, zise d'Harmental, căruia, din al nouălea cer în care se urcase, îi era teribil de greu să coboare iarăşi pe pămînt. Repetaţi prin urmare, vă rog, nu am auzit bine.

Şi abatele repetă cuvînt cu cuvînt tripla veste pe care i-o aducea la cunoştinţă, apăsînd asupra fiecărei silabe.

D'Harmental ascultă jelania lui Brigaud de la un capăt la altul, şi înţelese la rîndul său gravitatea situaţiei. Dar oricare i-ar fi fost gîndurile sumbre pe care această situaţie le iscă în mintea lui, chipul său nu manifestă alt sentiment decît acea expresie de fermitate calmă care îi era firească în momentele de primejdie. Apoi, cînd abatele termină, cavalerul îl întrebă cu un glas în care era cu neputinţă să recunoşti cea mai mică schimbare :

— Asta-i tot ?

— Da, pentru moment, răspunse abatele, şi mi se pare chiar că este prea destul, iar dacă nu sînteţi mulţumit cu atît, înseamnă că sînteţi tare dificil.

— Scumpul meu abate, cînd am început să ne jucăm de-a conspiraţia, reluă d'Harmental, posibilităţile de a pierde sau de a cîştiga erau aproape egale. Şansele noastre crescuseră, şansele noastre scad acum. Ieri, aveam nouăzeci la sută şanse ; astăzi nu mai avem decît treizeci : asta-i totul.

— Ce mai, zise Brigaud, văd cu plăcere că nu vă pierdeţi uşor cumpătul.

— Ce vreţi, scumpul meu abate ! reluă d'Harmental. Eu sînt fericit în aceste clipe, şi văd lucrurile ca un om fericit. Dacă m-aţi fi prins într-un moment de tristeţe, aş vedea totul în negru, şi aş răspunde *Amen* la *De profundis*-ul * dumneavoastră.

— Aşadar, care vă este părerea ?

— Că jocul se încurcă, dar că partida nu este pierdută. Domnul mareşal de Villeroi nu este din conjuraţie ; domnul mareşal de Villeroi nu ştie numele conjuraţilor. Scrisorile lui Filip al V-lea, atît pe cît pot să-mi amintesc, nu menţionează pe nimeni, şi nu este cu adevărat compromis în toate acestea decît prinţul de Cellamare. Or, inviolabilitatea demnităţii sale îl pune la adăpost de orice primejdie reală. De altminteri, domnul de Saint-Aignan, dacă planul nostru a ajuns la cardinalul Alberoni, trebuie să-i slujească la această oră de ostatic.

— E mult adevăr în cele ce aţi spus, reluă Brigaud liniştindu-se.

— Şi de la cine deţineţi ştirile ? întrebă cavalerul.

— De la Valef, care le deţinea de la doamna du Maine, şi care s-a dus după veşti la prinţul de Cellamare însuşi.

— Ei bine ! Ar trebui să-l vedem pe Valef.

— I-am dat întîlnire aici, şi întrucît, mai înainte de a veni să vă văd, am trecut pe la marchizul de Pompadour, mă mir chiar că nu a sosit încă.

— Raoul ! se auzi pe scară o voce ; Raoul !

---

* Primele cuvinte dintr-un psalm al penitenţei care se rosteşte de obicei în rugăciunile pentru morţi.

— Ia staţi, e chiar el ! exclamă d'Harmental alergînd la uşă şi deschizînd-o.

— Mulţumesc, scumpul meu, zise baronul de Valef, veniţi cum nu se poate mai la timp în ajutorul meu, întrucît, pe onoarea mea ! eram pe punctul să plec, convins că Brigaud se înşelase în privinţa adresei, pentru că un creştin nu poate să locuiască la o aşa înălţime şi într-un asemenea coteţ de porumbei. Ah ! dragul meu, continuă Valef învîrtindu-se pe un călcîi şi privind mansarda lui d'Harmental, trebuie neapărat s-o aduc aici pe doamna du Maine, ca să ştie tot ceea ce vă datorează.

— Dea Domnul, baroane, zise Brigaud, ca dumneavoastră, cavalerul şi cu mine să nu fim şi mai prost găzduiţi peste cîteva zile.

— Ah ! vreţi să spuneţi de Bastilia ? Este posibil, abate. Dar cel puţin, la Bastilia, e vorba de forţă majoră ; apoi e o locuinţă regală, ceea ce îi măreşte totdeauna un pic prestigiul şi, în realitate, un lăcaş în care un gentilom poate locui fără a decădea chipurile. Dar locuinţa asta ! ptiu, abate ! Miroase de la o poştă a biet funcţionăraş : pe cinstea mea.

— Ei bine ! Dacă aţi şti ce am găsit aici, Valef, rosti d'Harmental iritat fără voia sa din pricina dispreţului manifestat de baron faţă de locuinţa lui, aţi fi în aceeaşi situaţie ca şi mine, nu aţi mai vrea s-o părăsiţi.

— Aida de ! Cu adevărat ? Vreo mică tîrgoveaţă ? O doamnă Michelin poate ? Luaţi bine seama, cavalere, astfel de lucruri nu sînt permise decît lui Richelieu. Dumneavoastră, şi mie, care preţuim poate mai mult decît el, dar care, pentru moment, avem nenorocul să nu fim la modă ca el, una ca asta ne-ar pricinui cele mai mari neajunsuri.

— De altminteri, baroane, spuse Brigaud, oricît de uşuratice ar fi observaţiile dumneavoastră, eu le ascult cu cea mai mare plăcere, deoarece dovedesc că treburile noastre nu se află într-o stare atît de proastă pe cît gîndeam.

— Dimpotrivă. Şi pentru că veni vorba, conspiraţia s-a dus dracului.

— Ce spuneţi, baroane ? exclamă Brigaud.

— Am crezut de-a binelea că n-au să-mi lase nici răgazul să vă aduc vestea pe care v-o dau.

— Ce spuneți, era cît pe aci să fiți arestat, scumpul meu Valef ? întrebă d'Harmental.

— N-a mai lipsit decît foarte puțin, cît un vîrf de ac.

— Și cum asta, baroane ?

— Cum asta ? Știți bine, abate, v-am părăsit pentru a mă duce la prințul de Cellamare.

— Da.

— Ei bine ! Mă aflam acolo cînd au venit să pună mîna pe hîrtiile sale.

— Au pus mîna pe hîrtiile prințului ? exclamă Brigaud.

— Mai puțin pe acelea pe care am apucat să le ardem, și din nenorocire acestea nu alcătuiau cea mai mare parte.

— Dar atunci sîntem pierduți cu toți, rosti abatele.

— Oh ! scumpul meu Brigaud, cît de ușor vă pierdeți orice nădejde ! Ce dracu ! nu ne rămîne oare posibilitatea de a organiza o mică Frondă, și credeți cumva că doamna du Maine nu face cît ducesa de Longueville ?

— Dar, în sfîrșit, scumpul meu Valef, cum s-au petrecut toate astea ? întrebă d'Harmental.

— Scumpul meu cavaler, imaginați-vă scena cea mai caraghioasă de pe lume. Aș fi vrut tare mult să fi fost și dumneavoastră acolo. Am fi rîs ca niște bezmetici. Asta l-ar fi făcut să turbeze pe bădăranul ăla de Dubois.

— Cum ! Dubois însuși, întrebă Brigaud, Dubois a venit la ambasador ?

— În carne și oase, abate. Imaginați-vă că tocmai discutam în liniște la gura focului despre micile noastre treburi, prințul de Cellamare și cu mine, răscolind într-o casetă plină cu scrisori mai mult sau mai puțin importante, și aruncîndu-le în foc pe acelea care ni se păreau că merită onorurile autodafe-ului, cînd, deodată, intră valetul său și ne anunță că palatul ambasadei este împresurat de un cordon de mușchetari, și că Dubois și Leblanc cer să-i vorbească prințului. Scopul vizitei nu era greu de ghicit. Prințul, fără să-și mai dea osteneala să aleagă, golește toată caseta în foc, mă împinge într-un cabinet de toaletă, și poruncește să fie introduși. Ordinul era inutil : Dubois

și Leblanc se aflau deja în pragul ușii. Din fericire, nici unul nici celălalt nu mă văzuseră.

— Pînă aici, nu văd nimic foarte caraghios în toate astea, zise Brigaud clătinînd din cap.

— Tocmai, iată unde începe partea nostimă, reluă Valef. Imaginați-vă mai întîi că mă aflam în cabinet, văzînd și auzind totul. Dubois apăru în ușă, urmat de Leblanc, alungindu-și în cameră capul său de dihor, și căutîndu-l cu privirea pe prințul de Cellamare, care, înfășurat în halat, stătea în fața șemineului pentru a da hîrtiilor în discuție răgazul de a fi mistuite de flăcări. „Domnilor, rosti prințul cu acel sînge rece pe care i-l cunoașteți, pot să știu oare cărui eveniment îi datorez norocul nesperat al vizitei dumneavoastre ?“ „Oh ! Dumnezeule ! monseniore, spuse Dubois, unui lucru tare simplu, și anume dorinței care ne-a cuprins, pe domnul Leblanc și pe mine, de a face cunoștință cu hîrtiile dumneavoastră, despre care — adăugă el arătîndu-i scrisorile regelui Filip al V-lea — aceste două eșantioane ne-au și dat o primă impresie.“

— Cum ! rosti Brigaud, aceste scrisori, confiscate doar la orele zece la Versailles de la domnul de Villeroi, se aflau deja la ora unu în mîinile lui Dubois ?

— Așa cum spuneți, abate ; vedeți că ele au făcut un drum mai lung decît dacă ar fi fost depuse pur și simplu la poștă.

— Și ce a spus atunci prințul ? întrebă d'Harmental.

— Oh ! prințul a voit să ridice vocea, să invoce dreptul gînților. Însă Dubois, care nu e lipsit de o anumită logică, i-a atras atenția că el însuși violase puțin acest drept luînd conspirația sub ocrotirea mantiei sale de ambasador. Într-un cuvînt, cum era cel mai puțin puternic, a trebuit realmente să îngăduie ceea ce nu putea împiedica. De altminteri Leblanc, fără să-i ceară permisiunea, deschisese deja scrinul și inspecta conținutul, în timp ce Dubois trăgea sertarele unui birou și cotrobăia de zor, la rîndul său. Deodată Cellamare își părăsi locul, și îl opri pe Leblanc, care tocmai pusese mîna pe un pachet cu scrisori legat cu o panglică trandafirie. „Iertați-mă, domnule, îi spuse el, fiecare cu atribuțiile sale. Aceste scrisori sînt ale unor doamne, și îl privesc pe un prieten al prințului.“ „Vă

mulțumesc pentru încrederea dumneavoastră, rosti Dubois fără a se tulbura, ridicîndu-se și ducîndu-se să ia în primire pachetul din mîinile lui Leblanc. Eu sînt obișnuit cu aceste genuri de secrete, iar secretul dumneavoastră va fi bine păstrat." În acest moment ochii i se îndreptară spre cămin, și în mijlocul cenușei rămase de la scrisorile arse, Dubois zări o hîrtie intactă încă, și precipitîndu-se atunci spre cămin, o apucă în clipa în care flăcările erau gata-gata s-o cuprindă. Mișcarea a fost atît de rapidă încît ambasadorul nu-l putu împiedica, și astfel hîrtia se afla în mîinile lui Dubois mai înainte ca el să fi ghicit care îi era intenția. „La dracu ! zise prințul privindu-l pe Dubois care își scutura degetele, știam într-adevăr că domnul regent are spioni îndemînatici, dar nu-i știam destul de bravi încît să se arunce și în foc." „Și, pe legea mea ! prințe, zise Dubois, care despăturise deja hîrtia, ei sînt răsplătiți din belșug pentru bravura lor. Priviți..." Prințul își aruncă ochii pe hîrtie. Nu știu ce conținea ; dar ceea ce știu e că prințul deveni palid ca moartea, și cum Dubois se pornise să rîdă în hohote, Cellamare, într-un moment de mînie, sfărîmă în nenumărate bucăți o fermecătoare statuetă de marmură care se afla la îndemîna sa. „Prefer să fie ea decît persoana mea", zise Dubois cu răceală privind sfărîmăturile care se rostogoleau pînă la picioarele sale, în timp ce punea cu grijă documentul în buzunar. „Fiecăruia îi va veni rîndul, domnule. Dumnezeu e drept", zise ambasadorul. „Deocamdată, reluă Dubois cu tonul său zeflemist, întrucît avem aproape tot ceea ce doream să avem, și deoarece nu ne mai rămîne astăzi timp de pierdut, o să dispunem punerea de sigilii la dumneavoastră." „Sigilii la mine !" exclamă ambasadorul exasperat. „Cu permisiunea dumneavoastră, zise Dubois. Domnule Leblanc, procedați la punerea lor." Leblanc scoase dintr-un săculeț fîșii de pînză și ceară gata pregătite. El începu operația cu scrinul și cu biroul ; apoi, odată aplicate pecețile pe aceste două mobile, înaintă spre ușa cabinetului în care mă aflam. „Domnilor, exclamă prințul, nu voi îngădui niciodată..." „Domnilor, zise Dubois deschizînd ușa și introducînd în camera ambasadorului doi ofițeri de mușchetari, iată-l pe domnul ambasador al Spaniei care este acuzat de înaltă trădare împotriva statului. Aveți

amabilitatea de a-l însoți la trăsura care îl așteaptă,și de a-l conduce acolo unde știți. Dacă se împotrivește, chemați opt oameni și luați-l cu forța."

— Și ce a făcut prințul ? întrebă Brigaud.

— Prințul a făcut ceea ce ați fi făcut în locul său, presupun, scumpul meu abate : îi urmă pe cei doi ofițeri, și cinci minute după aceasta, sluga dumneavoastră se afla sub sigilii.

— Bietul baron ! exclamă d'Harmental. Și cum dracu ai plecat de acolo ?

— Ah ! iată tocmai partea cea mai frumoasă a lucrurilor. Cum a ieșit prințul — în timp ce eu mă aflam, ca să spun așa, sub sigilii, iar treaba era terminată, deoarece ușa de la cabinetul meu fusese ultima de sigilat — Dubois îl chemă pe valetul lui Cellamare. „Cum vă numiți ?" întrebă Dubois. „Lapierre, monseniore, la dispoziția dumneavoastră", răspunse valetul tremurînd ca varga. „Scumpul meu Leblanc, reluă Dubois, explicați, vă rog, domnului Lapierre care sînt pedepsele la care este expus cel ce rupe sigilii." „Galerele", răspunse Leblanc cu acel glas amabil pe care i-l cunoașteți. „Scumpul meu domn Lapierre, continuă Dubois pe un ton dulce ca mierea, ați auzit : dacă vă convine să vă duceți să vîsliți timp de cîțiva ani pe corăbiile Majestății Sale regelui Franței, atunci atingeți doar cu vîrful degetului vreuna din fîșiile astea mici sau din pecețile astea mari, și s-a isprăvit cu dumneavoastră. Dacă, dimpotrivă, vă sînt agreabili o sută de ludovici, atunci păziți cu sfințenie sigiliile pe care le-am pus, și în trei zile vă vor fi numărați cei o sută de ludovici." „Prefer suta de ludovici", spusè nemernicul de Lapierre. „Ei bine ! atunci, semnați acest proces verbal. Vă constituim paznic al cabinetului prințului." „Sînt la ordinele dumneavoastră, monseniore", răspunse Lapierre, și semnă. „Acum, rosti Dubois, înțelegeți întreaga reseponsabilitate care apasă asupra dumneavoastră ?" „Da, monseniore." „Și v-o asumați ?" „Mi-o asum." „Minunat. Scumpul meu Leblanc, nu mai avem nimic de făcut aici, rosti Dubois, și, adăugă el arătînd hîrtia pe care o scosese din cămin, am tot ceea ce doream". Și cu aceste cuvinte ieși urmat de acolitul său. Lapierre îi privi cum se îndepărtează,

apoi, după ce i-a văzut urcîndu-se în trăsură, se întoarse spre cabinetul în care mă aflam, și zise : „Eh ! repede, domnule baron, să profităm de faptul că sîntem singuri, ca să puteți pleca." „Știai așadar că mă aflu aici, pușlama ?" „La naiba ! aș fi acceptat altminteri postul de paznic ? Vă văzusem intrînd în cabinet, și m-am gîndit că nu țineți să rămîneți acolo trei zile." „Ai dreptate. Iată o sută de ludovici drept răsplată pentru strașnica ta idee." „Dumnezeule ! ce faceți ?" exclamă Lapierre. „Vezi bine, încerc să ies." „Nu pe ușă, domnule baron, nu pe ușă ! Doar nu vreți să trimiteți un sărman om însurat și cu copii la galere ! De altminteri, pentru mai multă siguranță, au luat cheia cu ei." „Și atunci pe unde dracu vrei să mă duc, prostovane ?" „Ridicați capul." „L-am ridicat." „Priviți în sus." „Privesc." „La dreapta dumneavoastră." „M-am conformat." „Nu vedeți nimic ?" „Ah ! ba da : o ferăstruică rotundă, un ochi de bou." „Ei bine ! urcați-vă pe un scaun, pe o mobilă, pe primul lucru întîlnit. Ferăstruica dă în dormitor. V-ați suit ? Lăsați-vă acum să alunecați, veți cădea pe moale, pe pat. Așa. N-ați pățit nimic, domnule baron ?" „Nu. Așternutul prințului este excelent, pe legea mea. Îi doresc să aibă un pat tot așa de bun acolo unde este dus." „Și sper acum că domnul baron nu va uita serviciul pe care i l-am făcut !" „Cei o sută de ludovici, nu-i așa ?" „Domnul baron este cel care mi i-a oferit." „Uite, hoțomanule, pentru că în aceste clipe nu-mi pasă dacă azvîrl banii pe fereastră, ia acest inel, care valorează trei sute de pistoli : înseamnă că tu cîștigi la tîrgul ăsta șase sute de livre." „Domnul baron este cel mai generos senior pe care îl cunosc." „Bine. Și acum pe unde trebuie s-o iau ?" „Pe scara asta mică. Domnul baron se va afla în oficiu, va traversa bucătăria, va coborî în grădină și va ieși pe poarta cea mică, întrucît se poate ca poarta principală să fie păzită." „Mulțumesc pentru itinerariu." Am urmat instrucțiunile domnului Lapierre punct cu punct ; am găsit oficiul, bucătăria, grădina, poarta cea mică ; nu am făcut decît un salt din strada des Saints-Pères pînă aici, și iată-mă.

— Și prințul de Cellamare, unde se află ? întrebă cavalerul.

— Știu eu ! zise Valef. La închisoare, fără îndoială.

— Drace ! drace ! drace ! exclamă Brigaud.

— Ei bine ! ce spuneți despre odiseea mea, abate ?

— Spun că ar fi tare caraghioasă, de nu era acea blestemată de hîrtie pe care afurisitul de Dubois s-a dus s-o adune de prin cenușă.

— Da, într-adevăr, zise Valef, asta dă o întorsătură proastă lucrurilor.

— Și dumneavoastră nu aveți nici o idee despre ceea ce ar putea fi ?

— Nici una. Dar fiți liniștit, abate, hîrtia nu s-a pierdut, și într-o zi sau alta vom ști bine ce cuprindea.

În acest moment se auziră niște pași. Cineva urca scara. Ușa se deschise, și Boniface își băgă înăuntru capul bucălat.

— Scuzați-mă, domnule Raoul, zise moștenitorul prezumtiv al doamnei Denis, dar nu pe dumneavoastră vă căutam, ci pe papa Brigaud.

— Nu e nimic, domnule Boniface, spuse Raoul, fiți bine venit. Scumpul meu baron, vă prezint pe predecesorul meu în această cameră, fiul distinsei mele proprietărese, doamna Denis, finul bunului nostru prieten abatele Brigaud.

— Ia te uită, aveți prieteni baroni, domnule Raoul ! La dracu ! Ce onoare pentru casa mamei Denis ! Ah ! dumneavoastră sînteți baron ?

— Bine, bine, strengarule, zise abatele, căruia puțin îi păsa dacă lumea îl știa într-o atît de bună companie. Ai spus că pe mine mă căutai ?

— Pe dumneavoastră !

— Și ce vrei de la mine ?

— Eu, nimic. Mama Denis are nevoie de dumneavoastră.

— Și ea ce vrea de la mine ? Știi tu cumva ?

— Ce mai vorbă, dacă știu ! Vrea să vă întrebe pentru ce se întrunește mîine parlamentul.

— Parlamentul se întrunește mîine ! exclamară Valef și d'Harmental.

— Și în ce scop ? întrebă Brigaud.

— Ei bine ! tocmai asta o intrigă pe biata femeie.

— Şi de unde ştie mama ta că se întruneşte parlamentul ?

— Eu i-am spus-o.

— Şi tu de unde ai aflat noutatea ?

— De la procurorul meu, la naiba ! Maestrul Joullu tocmai se găsea la domnul prim-preşedinte cînd i-a sosit ordinul de la Tuileries. De aceea, dacă e vreun foc mîine la biroul unde lucrez, puteţi fi liniştit de-a binelea, papa Brigaud, că nu l-am pus eu. Oh ! ia spuneţi, nu-i aşa că au să vină toţi în robe roşii ? Asta o să facă să scadă grozav preţul racilor !

— Bine, ştrengarule ; spune-i mamei tale că voi trece pe la ea cînd am să cobor.

— *Sufficit* * ! vă vom aştepta. Adio, domnule Raoul, adio, domnule baron. Oh ! doi gologani homarii ! Doi gologani !

Şi domnul Boniface ieşi, tare departe de a bănui efectul pe care îl produsese asupra celor trei auditori ai săi.

— Se unelteşte vreo lovitură de stat, murmură d'Harmental.

— Alerg la doamna du Maine s-o previn, rosti Valef.

— Şi eu, la Pompadour, să aflu noutăţi, spuse Brigaud.

— Iar eu, eu rămîn, zise d'Harmental. Abate, dacă aveţi nevoie de mine, ştiţi unde sînt.

— Dar dacă nu sînteţi aici, cavalere ?

— Oh ! nu voi fi departe. Nu aveţi decît să deschideţi fereastra, şi să bateţi de trei ori din palme ; voi veni în fugă.

Abatele Brigaud şi baronul de Valef îşi luară pălăriile şi coborîră împreună spre a se duce fiecare acolo unde spusese.

Cinci minute după ei, d'Harmental coborî la rîndul său, şi se urcă la Bathilde, pe care o găsi tare îngrijorată.

Sunase orele cinci după-amiază, şi Buvat nu se întorsese încă.

Era pentru prima dată că se întîmpla aşa ceva de cînd fata ajunsese la anii cînd începi să înţelegi.

---

* E de ajuns (în lat. în text).

XXXIX

ŞEDINŢA SOLEMNĂ A PARLAMENTULUI

A doua zi, la orele şapte dimineaţa, Brigaud veni să-l ia pe d'Harmental, şi îl găsi aşteptîndu-l, gata îmbrăcat. Amîndoi se înfăşurară în mantii, îşi lăsară pălăriile pe ochi, şi o apucară pe strada de Cléry, piaţa des Victoires şi grădina Palais-Royal-ului.

Apropiindu-se de strada de l'Echelle, observară o mişcare neobişnuită ; toate bulevardele ce dădeau spre Tuileries erau păzite de numeroase detaşamente de călăreţi din garda regelui şi de muşchetari, iar curioşii, exilaţi din curtea şi din grădina Tuileries, se îmbulzeau în piaţa du Carrousel. D'Harmental şi Brigaud se amestecară în mulţime.

Ajunşi în locul unde se găseşte astăzi arcul de triumf, fură opriţi din drum de un ofiţer de muşchetari cenuşii, învăluit ca şi ei într-o mantie largă. Era Valef.

— Ei bine ! baroane, ce mai e nou ? întrebă Brigaud.

— Ah ! dumneavoastră sînteţi, abate ! zise Valef. Vă căutam de zor, Laval, Malezieux şi cu mine. I-am părăsit chiar în acest moment, şi probabil că sînt pe aproape. Să nu ne îndepărtăm de aici şi ne vor regăsi fără întîrziere. Dar dumneavoastră ştiţi ceva ?

— Nu, nimic : am trecut pe la Malezieux, dar plecase.

— Spuneţi mai bine că nu se întorsese acasă încă. Am rămas împreună toată noaptea la Arsenal.

— Şi nu s-a făcut nici o manifestare ostilă ? întrebă d'Harmental.

— Nici una. Domnul duce du Maine şi domnul conte de Toulouse au fost convocaţi pentru consiliul de regenţă care trebuia să se ţină în dimineaţa aceasta înainte de şedinţa solemnă a parlamentului. La orele şase şi jumătate se găseau amîndoi la Tuileries, ca şi doamna du Maine, care, pentru a se afla mai aproape de noutăţi, a venit să se instaleze în apartamentele sale de la supraintendenţă.

— Se ştie ce s-a mai întîmplat cu prinţul de Cellamare ? întrebă d'Harmental.

— L-au trimis spre Orléans, într-o trăsură trasă de patru cai, acompaniat de un gentilom din serviciul apartamentelor regale și escortat de doisprezece călăreți din garda regelui.

— Și nu s-a aflat nimic despre hîrtia scoasă de Dubois din cenușă ? întrebă Brigaud.

— Nimic.

— Ce crede doamna du Maine ?

— Că se plănuiește ceva împotriva prinților legitimați, și că se va profita de toate acestea pentru a li se mai răpi cîteva din privilegiile pe care le au. De aceea, azi-dimineață, l-a mustruluit zdravăn pe soțul ei care i-a promis că o să țină piept cu dîrzenie ; dar nu se bizuie pe el.

— Și domnul de Toulouse ?

— Noi l-am văzut ieri seară. Dar îl știți, scumpul meu abate, nu e nimic de făcut cu modestia sa, ori mai degrabă cu umilința sa. Consideră totdeauna că se face și așa prea mult pentru ei, și este gata fără încetare să cedeze regentului ceea ce îi cere.

— Bine că mi-am adus aminte, și regele ?

— Ei bine ! regele...

— Da, cu ce ochi a privit el arestarea guvernorului său ?

— Ah ! nu știți : s-ar părea că există un pact între mareșal și domnul de Fréjus, și că de ar fi îndepărtat unul din preajma Majestății Sale, celălalt ar trebui să se retragă numaidecît. Ieri, în cursul dimineții, domnul de Fréjus a dispărut.

— Și unde se află acum ?

— Dumnezeu știe. Așa încît regele, care primise destul de bine pierderea mareșalului, este de neconsolat de pierderea episcopului său.

— Și de la cine știți toate astea ?

— De la ducele de Richelieu, care a venit ieri, către orele două, la Versailles spre a-și prezenta omagiile regelui, și care a găsit-o pe Majestatea Sa disperată, în mijlocul porțelanurilor și al ochiurilor de la ferestre pe care le făcuse țăndări. Din nenorocire, îl cunoașteți pe Richelieu, în loc să-l îndemne pe rege spre un sentiment de tristețe,

l-a făcut să rîdă povestindu-i cincizeci de baliverne, şi aproape că l-a consolat spărgînd împreună cu el restul porţelanurilor şi al ochiurilor de la ferestre.

În acest moment, un individ îmbrăcat într-o robă lungă de avocat şi purtînd pe cap un fel de bonetă pătrată trecu pe lîngă grupul pe care îl alcătuiau Brigaud, d'Harmental şi Valef, fredonînd refrenul unui cîntec compus despre mareşal după bătălia de la Ramillies, şi care suna astfel :

Villeroi, Villeroi,
A slujit cu mult elan
Regele, regele...
William, William.

Brigaud se întoarse, şi sub această deghizare i se păru că-l recunoaşte pe Pompadour. Avocatul se opri şi se apropie de grupul în discuţie. Abatele nu mai avu nici o îndoială : era într-adevăr marchizul.

— Ei bine ! maestre Clément, îi spuse el ; ce noutăţi pe la palat ?

— O noutate grozavă, mai cu seamă dacă ea se confirmă, răspunse Pompadour : se spune că Parlamentul refuză să se ducă la Tuileries.

— Slavă cerului ! exclamă Valef, asta mă va împăca, să ştiţi, cu robele roşii ; însă Parlamentul nu va îndrăzni.

— Ce spuneţi ! ştiţi doar că domnul de Mesme este de-ai noştri ; el a fost numit prezident datorită trecerii domnului du Maine.

— Da, este adevărat, însă a trecut multă vreme de la această numire, rosti Brigaud, şi dacă nu aveţi alt temei, maestre Clément, vă sfătuiesc să nu vă bizuiţi prea mult pe domnul de Mesme.

— Cu atît mai mult, reluă Valef, cu cît, după cum ştiţi, tocmai a obţinut de la regent să i se plătească 500 000 de livre din contul său de reţineri.

— Oh ! oh ! exclamă d'Harmental, ia priviţi : mi se pare că se petrece ceva nou ! Oare au ieşit deja din consiliul de regenţă ?

Într-adevăr, o mare agitaţie domnea în curtea Tuileriilor, şi cele două trăsuri ale ducelui du Maine şi ale con-

telui de Toulouse, părăsindu-și locul unde fuseseră trase, se apropiau de pavilionul Orologiului. În aceeași clipă apărură cei doi frați. Schimbară între ei cîteva cuvinte ; fiecare se urcă în caleașca sa, și cele două trăsuri se îndepărtară rapid, ieșind printr-o poartă mică practicată în poarta principală, ce da spre malul Senei.

Preț de zece minute, Brigaud, Pompadour, d'Harmental și Valef făcură nenumărate presupuneri asupra acestui eveniment, care, remarcat nu numai de ei, ci și de mulți alții, stîrnise vîlvă în rîndurile mulțimii, dar fără a-și putea da seama despre adevărata sa pricină, cînd îl zăriră pe Malezieux care părea a fi în căutarea lor. Se duseră spre el, și, după figura sa descompusă, cei patru socotiră că informațiile, dacă deținea așa ceva, de bună seamă că erau puțin liniștitoare.

— Ei bine ! întrebă Pompadour, aveți cumva vreo idee despre ceea ce se întîmplă ?

— Vai ! reluă Malezieux, tare mi-e teamă că totul este pierdut.

— Știți oare că ducele du Maine și contele de Toulouse au părăsit ședința consiliului de regență ? reluă Valef.

— Mă aflam pe chei pe cînd ducele trecea în trăsură ; m-a recunoscut, a poruncit vizitiului să oprească și mi-a trimis prin valetul său acest bilet scris cu creionul.

— Ia să vedem, zise Brigaud. Și citi :

„Nu știu ce se unelțește împotriva noastră, însă regentul ne-a trimis invitația, lui Toulouse și mie, de a părăsi consiliul. Această invitație mi s-a părut un ordin, și cum orice rezistență ar fi fost inutilă, dat fiind că noi nu avem în consiliu decît patru sau cinci voturi, pe care nici nu știu măcar prea bine dacă ne putem bizui, a trebuit să mă supun. Încercați să o vedeți pe ducesă, care trebuie să se afle la Tuileries, și spuneți-i că mă retrag la Rambouillet, unde voi aștepta desfășurarea evenimentelor.

Al dumneavoastră devotat
LOUIS-AUGUSTE“

— Lașul ! rosti Valef.

— Și iată oamenii pentru care ne riscăm capul ! murmură Pompadour.

— Vă înșelați, scumpul meu marchiz, zise Brigaud : noi ne riscăm capul pentru noi-înșine, așa nădăjduiesc, și nu pentru alții. Nu e adevărat, cavalere ? Ei bine ! Dar ce dracu aveți ?

— Așteptați puțin, abate, răspunse d'Harmental ; mi se pare că recunosc pe... negreșit, să mă ia naiba ! e chiar el ! Nu vă îndepărtați de aici, domnilor, nu-i așa ?

— Nu, cel puțin în ceea ce mă privește, zise Pompadour.

— Nici eu, rosti Valef.

— Nici eu, rosti Malezieux.

— Nici eu, rosti abatele.

— Ei bine ! în acest caz, vă reîntîlnesc în cîteva clipe.

— Unde vă duceți ? întrebă Brigaud.

— Nu are importanță, abate, spuse d'Harmental ; e vorba de o chestiune personală.

Lăsînd brațul lui Valef, d'Harmental porni numaidecît să despice mulțimea în direcția unui individ pe care, de cîtva timp, îl urmărea din ochi cu cea mai mare atenție, și care, grație forței sale musculare, această importantă armă de apărare care insuflă respect, se apropiase de poarta zăbrelită, împreună cu cele două damicele cherchelite ce atîrnau de brațele lui.

Vedeți, prințesele mele, spunea individul în chestiune, însoțindu-și cuvintele cu linii arhitecturale pe care le trasa pe nisip cu vîrful bastonului, în timp ce la fiecare mișcare spada-i lungă se tot agita printre picioarele vecinilor, iată ce este o ședință solemnă a parlamentului. Eu cunosc toate astea : am fost la ședința care a avut loc la moartea răposatului rege ; cînd s-a anulat testamentul și s-a declarat, fără a știrbi din respectul datorat Majestății Sale Ludovic al XIV-lea, că bastarzii rămîneau tot bastarzi. Să vedeți, ședința se desfășoară într-o sală mare, lungă sau pătrată, asta n-are importanță ; scaunul regelui este aici, pairii sînt acolo, parlamentul se află în față.

— Ia spune, Honorine, îl întrerupse una din cele două domnișoare, te amuză cumva ce îți tot îndrugă acolo ?

— Ba cîtuși de puțin ; nu merita osteneala să ne aducă de la cheiul Saint-Paul pînă aici, promițîndu-ne de zor mare spectacol, pentru a ne arăta cincizeci de mușchetari

călări, și o duzină de cavaleriști din garda regelui care aleargă unii după alții.

— Ce zici, amice, reluă prima interlocutoare, mi se pare că dacă am merge să mîncăm o plachie de pește la han, la Râpée, ne-ar prinde mai bine la stomac decît ședința ta solemnă, hai ?

— Domnișoară Honorine, continuă cel căruia îi fusese adresată această vicleană invitație, am și băgat de seamă, deși s-au scurs de-abia douăsprezece ore de cînd am cinstea să te cunosc, că nu ți-e gîndul decît la mîncare și la băutură, ceea ce e un cusur tare urît pentru o femeie. Încearcă așadar să te îndrepți, cel puțin în timpul cît trebuie să mai rămîi cu mine.

— Ia spune, ia spune, Phémie, o fi vrînd oare să ne care cu el așa pînă seara, la cinci, doar cu omleta lui cu slănină și cu cele trei sticle de vin alb, soldățoiul ăsta ? Mai întîi, țin să te previn, frumosule, că o șterg dacă nu sînt hrănită atît timp cît rămîn cu tine.

— Mai domol ! pasiunea mea, cum spune domnul Pierre Corneille, mai domol ! reluă personajul la a cărui vanitate se făcea acest apel gastronomic, apucînd cu cîte o mînă încheietura mîinii fiecărei domnișoare, și înțepenindu-le sub brațele lui ca în niște clești. Nu este vorba de a discuta despre un fel de mîncare mai mult sau mai puțin ; voi îmi aparțineți pînă la orele patru după-amiaza, conform convenției încheiate cu madam Cutare, cum naiba îi spuneți voi oare ? Dar asta puțin îmi pasă !

— Da, însă nutrite, hrănite !

— Nu a fost o singură clipă vorba despre alimentare în tratat, puicuțele mele, și dacă este cineva păgubit în afacerea asta, acela sînt eu.

— Tu, zgîrie-brînză urîcios !

— Da, eu ; eu am cerut două femei.

— Ei bine ! le ai !

— Pardon, pardon ; repet : am cerut două femei, ceea ce înseamnă una blondă și una brunetă, și s-a profitat de întuneric pentru a mi se da două blonde, ceea ce este exact ca și cum nu mi s-ar fi dat decît una, întrucît ce mi-e baba Rada, ce mi-e Rada baba. Așadar eu aș fi cel ce ar avea

dreptul să pretindă despăgubiri. De aceea, să tăcem din gură, drăguțele mele, să tăcem din gură !

— Dar e o nedreptate, strigară împreună cele două damicele.

— Ce vreți ? lumea e plină de nedreptăți. Iată, probabil că i se face o nedreptate, în momentul de față, acestui biet domn du Maine, și dacă ați avea un pic de suflet, nu v-ați gîndi decît la marea supărare ce i se pregătește sărmanului prinț. În ceea ce mă privește, din această pricină, atît de chircit mi-e stomacul, încît mi-ar fi cu neputință să înghit cea mai mică îmbucătură. De altminteri, cereați spectacol : aveți, iacă, și încă unul frumos ! Priviți. Cine privește prînzește !

D'Harmental spera, grație agitației pe care o prilejuia apropierea parlamentului, ca, fără să fie remarcat, să poată schimba cîteva cuvinte cu vechea noastră cunoștință pe care o reîntîlnea din întîmplare. Bătîndu-l pe umăr pe Roquefinette îi zise :

— Domnule căpitan, aș putea oare să vă spun două cuvinte în particular ?

— Patru, domnule cavaler, patru, și cu cea mai mare plăcere. Rămîneți acolo, pisicuțele mele, adăugă el plasîndu-le pe cele două domnișoare în primul rînd, și dacă vă jignește careva, făceți-mi semn. Eu sînt aici, la doi pași. Iată-mă, domnule cavaler, iată-mă, continuă el trăgîndu-l afară din mulțimea care se îmbulzea să asiste la trecerea parlamentului. Vă recunoscusem de cinci minute, dar nu se cădea să vă adresez eu cuvîntul primul.

— Văd cu plăcere, rosti d'Harmental, căpitanul Roquefinette este totdeauna prudent.

— Prudentisim, domnule cavaler. Astfel, dacă aveți să-mi faceți vreo nouă propunere, mergeți înainte, nu vă opriți.

— Nu, domnule căpitan, nu, cel puțin pentru moment. De altminteri, locul nu este potrivit pentru o convorbire de asemenea natură. Aș voi doar să aflu de la dumneavoastră, de se va ivi cazul, dacă ședeți tot în același loc.

— Tot, domnule cavaler. Eu sînt ca iedera : mor sau mă agăț ; numai că, la fel ca și ea, mă cațăr, ceea ce vrea

să spună că în loc să mă găsiți, ca ultima dată, la primul sau la al doilea etaj, vă va trebui, dacă îmi faceți onoarea de a mă vizita, să mă căutați de data aceasta la al cincilea sau la al șaselea, dat fiind că, printr-o mișcare de basculă pe care o înțelegeți fără a trebui să fiți un mare economist, pe măsură ce fondurile coboară, eu mă urc. Or, fondurile aflîndu-se la cel mai jos nivel, eu mă găsesc, firește, la cel mai înalt.

— Cum, domnule căpitan, zise d'Harmental rîzînd și ducînd mîna la buzunarul de la vestă, sînteți strîmtorat și nu vă adresați prietenilor dumneavoastră ?

— Eu, să împrumut bani ! reluă căpitanul oprind cu un gest intențiile darnice ale cavalerului. Ptiu ! Cînd fac un serviciu, să mi se dea un cadou, foarte bine. Cînd închei un tîrg, să fie îndeplinite condițiile, minunat ! Dar ca eu să cer, fără a avea dreptul să cer ? Așa ceva e vrednic de un țîrcovnic, și nu de un militar. Deși nu sînt decît doar gentilom, sînt mîndru ca un duce și pair. Însă, iertați-mă, iertați-mă, le zăresc pe ușuraticele mele care o șterg, și nu vreau să fiu tras pe sfoară de asemenea creaturi. Dacă aveți nevoie de mine, știți unde mă găsiți. Așadar, la revedere, domnule cavaler, la revedere.

Și fără să aștepte ceea ce d'Harmental ar fi putut avea să-i mai spună, Roquefinette porni în urmărirea domnișoarelor Honorine și Euphémie, care, crezîndu-se în afara supravegherii căpitanului, voiseră să profite de această împrejurare pentru a căuta aiurea plachia de pește la care onorabilul ostaș fără îndoială că poftea tot atît cît și ele, dacă din întîmplare ar fi avut buzunarul mai bine garnisit.

Totuși, cum nu erau decît de-abia orele unsprezece dimineața, și după toate probabilitățile ședința parlamentului nu avea să se termine decît către orele patru după-amiază, iar pînă atunci fără îndoială că nu se va fi decis nimic, cavalerul se gîndi că, în loc să rămînă în piața du Carrousel, el ar face mult mai bine să consacre pe altarul iubirii sale cele trei sau patru ore pe care le avea în față. De altminteri, cu cît se apropia de o catastrofă, cu atît mai mult resimțea nevoia să o vadă pe Bathilde. Bathilde devenise unul din elementele vieții sale, una din piesele necesare existenței lui, și aflat pe punctul de a fi despărțit de

ea poate pentru totdeauna, nu înțelegea cum ar putea să trăiască o singură zi departe de ea. Prin urmare, chinuit de această nevoie perpetuă a prezenței celei pe care o iubea, cavalerul, în loc să pornească în căutarea însoțitorilor săi, se îndreptă către strada du Temps-Perdu.

D'Harmental o găsi pe biata copilă foarte îngrijorată. Buvat nu mai apăruse din ajun, de la orele nouă și jumătate dimineața. Nanette se dusese atunci la Bibliotecă să se intereseze, dar, spre marea ei stupefacție și spre marea indignare a confraților săi, aflase că de cinci sau șase zile vrednicul slujbaș nu mai fusese zărit pe acolo. O asemenea dezordine în obiceiurile lui Buvat dovedea iminența unor grave evenimente. Pe de altă parte fata remarcase în ajun la Raoul un fel de agitație febrilă care, deși înăbușită de tăria caracterului său, trăda vreo criză serioasă. În sfîrșit, reunind vechile sale temeri cu noile ei spaime, Bathilde simțea în chip instinctiv că o nenorocire invizibilă, dar inevitabilă, plana deasupra ei, și dintr-un ceas într-altul putea să se abată asupra capului său.

Însă cînd îl vedea pe Raoul, orice teamă trecută sau viitoare dispărea, se destrăma în fericirea prezentă. În ceea ce îl privea, Raoul, fie datorită stăpînirii de sine, fie că resimțea o influență asemănătoare cu aceea pe care o exercita el, nu se mai gîndea decît la Bathilde. Totuși, de data aceasta, preocupările de o parte și de alta deveneau atît de grave, încît Bathilde nu se putu opri să nu-i împărtășească lui d'Harmental îngrijorările sale, care fură cu atît mai prost combătute, cu cît această absență a lui Buvat se corela în mintea tînărului cu niște bănuieli care îi încolțiseră, dar pe care se grăbise să le îndepărteze. Cu toate acestea, timpul se scurse cu repeziciunea sa obișnuită, și cînd sună de orele patru, cei doi îndrăgostiți mai credeau că sînt împreună de-abia de cinci minute. Era ora la care obișnuiau să se părăsească.

Dacă Buvat trebuia să se reîntoarcă, atunci trebuia să se reîntoarcă la această oră. După ce au schimbat o mie de jurăminte, cei doi tineri se despărțiră, convenind că dacă se va întîmpla vreunuia ceva nou, la orice oră din zi sau din noapte ar fi fost, celălalt avea să fie înștiințat în aceeași clipă.

Chiar în poarta casei doamnei Denis, d'Harmental se întîlni cu Brigaud. Ședința solemnă a parlamentului luase sfîrșit ; nu se știa încă nimic sigur, dar circulau unele zvonuri care anunțau că fuseseră luate niște măsuri teribile. De altminteri, informațiile urmau să sosească ; Brigaud își dăduse întîlnire cu Pompadour și Malezieux la d'Harmental, care, cel mai puțin cunoscut dintre toți, de bună seamă că era și cel mai puțin observat.

Cam după o oră, sosi marchizul de Pompadour. Parlamentul voise mai întîi să se împotrivească, dar orice rezistență cedase în fața voinței regentului. Scrisorile regelui Spaniei fuseseră citite și condamnate. Fusese hotărît ca ducii și pairii să aibă dreptul de a lua parte la ședințe imediat după prinții de sînge. Onorurile prinților legitimați erau restrînse la simplul rang al demnității lor de pairi. În fine, ducele du Maine pierdea supraintendența educației regelui, acordată domnului duce de Bourbon. Singur contelui de Toulouse îi erau menținute, pe tot timpul vieții, prin excepție, privilegiile și prerogativele.

Malezieux sosi la rîndul său ; tocmai o părăsise pe ducesă, căreia i se făcuse cunoscut să-și părăsească locuința din palatul Tuileries, care aparținea de aici înainte domnului duce. Un asemenea afront, cum este lesne de înțeles, o exasperase pe trufașa nepoată a marelui Condé. Și atunci o cuprinsese o atît de cumplită mînie, încît sparse cu mîna ei toate oglinzile cele mari și porunci să se arunce mobilele pe fereastră ; apoi, această execuție terminată, se urcase în caleașcă, trimițîndu-l pe Laval la Rambouillet, spre a-l îndemna pe domnul du Maine la vreo acțiune energică, și dîndu-i lui Malezieux însărcinarea de a-i convoca pe toți prietenii ei chiar pentru acea noapte, la Arsenal.

Pompadour și Brigaud protestară împotriva imprudenței unei asemenea convocări. Evident, doamna du Maine nu era pierdută din ochi. A merge la Arsenal chiar în ziua în care trebuia să știi că-i iritată la culme, însemna să te compromiți pe față. Pompadour și Brigaud opinau prin urmare să o roage respectuos pe Alteța Sa a alege o altă zi și un alt loc de întîlnire. Malezieux și d'Harmental erau de aceeași părere cu privire la imprudența acțiunii și

la primejdia la care se expuneau. Însă amîndoi susţineau, primul din devotament, al doilea din datorie, că ordinul, cu cît prezenta mai mult pericol, cu atît trebuiau, pentru onoarea lor, să i se supună.

Discuţia, cum se întîmplă totdeauna în asemenea împrejurări, începea să degenereze într-o altercaţie destul de vie, cînd se auziră paşii a două persoane care urcau scara. Întrucît cele trei persoane care îşi dăduseră întîlnire la d'Harmental se reuniseră, Brigaud, care era totdeauna cu urechea la pîndă şi care auzise primul zgomotul, îşi duse degetul la buze pentru a le indica interlocutorilor săi să păstreze tăcere. Şi atunci se auzi în mod desluşit apropiindu-se paşii. Urmă apoi o uşoară şuşoteală, asemenea aceleia a două persoane care se consultă. În sfîrşit, uşa se deschise şi păşiră înăuntru un soldat din garda franceză împreună cu o mică grizetă.

Soldatul din gardă era baronul de Valef.

Cît despre grizetă, ea îşi îndepărtă mica pelerină neagră care îi ascundea figura, şi o recunoscură pe doamna ducesă du Maine.

XL

OMUL PROPUNE

— Alteţa voastră aici ! Alteţa voastră la mine ! exclamă d'Harmental. Ce am făcut eu oare pentru a merita atîta onoare ?

— A sosit momentul, cavalere, zise ducesa, cînd trebuie să arătăm oamenilor pe care îi stimăm importanţa pe care le-o acordăm. De altminteri, să nu se spună că prietenii doamnei du Maine se vor expune pentru ea şi că ea nu se va expune împreună cu ei. Mulţumesc lui Dumnezeu ! eu sînt nepoata marelui Condé, şi simt că nu am pierdut nimic din calităţile înnăscute ale bunicului meu.

— Alteţa voastră fie de două ori binevenită, rosti Pompadour, întrucît ne scoate dintr-o mare încurcătură. Oricît de hotărîţi am fi fost să dăm ascultare ordinelor sale, noi şovăiam totuşi la gîndul primejdiei pe care o

prezenta o asemenea întrunire la Arsenal în momentul în care poliția are ochii ațintiți asupra Alteței Sale.

— Și eu am gîndit ca dumneavoastră, marchize. De aceea, în loc să vă aștept, m-am hotărît să vin să vă întîlnesc. Baronul mă însoțea. Am cerut să fiu condusă la contesa de Chavigny, o prietenă a lui Delaunay, care locuiește în strada du Mail. Am spus să ni se aducă acolo haine, și cum nu ne aflam decît la doi pași de aici, am venit pe jos, și iată-ne ! Pe legea mea, jupîn d'Argenson este tare ager dacă ne-a recunoscut sub această deghizare.

— Văd cu plăcere, rosti Malezieux, că Alteța Voastră nu este doborîtă de evenimentele pe care le-a adus această zi îngrozitoare.

— Doborîtă, eu, Malezieux ! Sper că mă cunoașteți îndeajuns pentru a nu vă teme o singură clipă de așa ceva. Doborîtă ! Ah ! dimpotrivă. Niciodată nu m-am simțit mai puternică și cu mai multă voință ! Oh ! de ce nu sînt eu bărbat !

— Alteța Voastră să poruncească doar, zise d'Harmental, și tot ceea ce ar face, dacă ar putea să acționeze ea însăși, vom face noi, în locul său.

— Nu, nu. Ceea ce aș face eu, este cu neputință să o facă alții.

— Nimic nu este cu neputință, doamnă, pentru cinci bărbați devotați cum sîntem noi. De altminteri, însuși interesul nostru reclamă o hotărîre promptă și energică. Nu trebuie să credem că regentul se va opri aici. Poimîine, mîine, astă-seară poate, vom fi cu toții arestați. Dubois pretinde că hîrtia pe care a scos-o din foc la prințul de Cellamare nu este nimic altceva decît lista conjuraților. În acest caz, el cunoaște numele nostru al tuturor. La această oră noi avem așadar fiecare o sabie deasupra capului. Să nu așteptăm ca firul de care este atîrnată să se rupă : să apucăm sabia și să lovim.

— Să lovim, unde, ce, cum ? întrebă Brigaud. Acest mizerabil parlament ne-a zdrobit toate proiectele. Au fost luate de noi anumite măsuri, avem un plan întocmit ?

— Ah ! cel mai bun plan care a fost conceput vreodată, zise Pompadour, care oferea cele mai multe șanse

de succes, era primul. Şi dovadă stă faptul că, fără o împrejurare nemaipomenită care l-a dat peste cap, el ar fi reuşit.

— Ei bine ! dacă planul era bun, el este încă şi acum, zise Valef. Să ne întoarcem atunci la el.

— Da, însă dînd greş, zise Maleziuex, acest plan l-a pus pe regent în gardă.

— Dimpotrivă, zise Pompadour ; planul este cu atît mai bun, cu cît se va credea că, datorită nereuşitei sale, el a fost abandonat.

— Şi dovada, zise Valef, o constituie faptul că regentul, în această privinţă, ia mai puţine precauţii ca oricînd. Astfel, de exemplu, de cînd domnişoara de Chartres este stareţa mănăstirii din Chelles, se duce să o vadă, odată pe săptămînă, iar pădurea Vincennes o traversează singur şi fără gărzi în trăsură, numai cu un vizitiu şi doi lachei, şi asta la orele opt sau nouă seara.

— Şi care e ziua cînd face această vizită ? întrebă Brigaud.

— Miercurea, răspunse Malezieux.

— Miercuri ? asta-i mîine, zise ducesa.

— Brigaud, rosti Valef, mai aveţi paşaportul pentru Spania ?

— Da ! Îl mai am.

— Aceleaşi înlesniri pentru drum ?

— Aceleaşi. Şeful poştei unde trebuie să schimbăm caii este de partea noastră, şi numai lui avem de dat lămuriri. Cît despre ceilalţi, lucrurile au să meargă de la sine.

— Ei bine ! zise Valef, dacă Alteţa Sa Regală mă autorizează în această privinţă, strîng mîine şapte sau opt prieteni, îl aştept pe regent în pădurea Vincennes, îl răpesc, şi dă-i bice vizitiule ! În trei zile sînt la Pampeluna.

— O clipă, scumpul meu baron, zise d'Harmental ; am să vă atrag atenţia că intraţi în concurenţă cu mine, şi că acţiunea îmi revine mie de drept.

— Dumneavoastră, scumpul meu cavaler, aţi făcut ceea ce aveaţi de făcut. E rîndul altora !

— Nicidecum, vă rog, Valef. E în joc onoarea mea, deoarece am de luat o revanșă. M-ați supăra așadar peste măsură insistînd asupra acestui subiect.

— Tot ceea ce pot să fac pentru dumneavoastră, scumpul meu d'Harmental, răspunse Valef, e de a încredința chestiunea alegerii, Alteței Sale, care știe că are în noi două inimi la fel de devotate. Să decidă Alteța Sa.

— Acceptați arbitrajul meu, cavalere ? rosti ducesa.

— Da, întrucît sper în justiția dumneavoastră, doamnă, spuse cavalerul.

— Și dreptatea este de partea dumneavoastră. Da, onoarea acțiunii vă aparține. Da, încredințez în mîinile dumneavoastră soarta fiului lui Ludovic al XIV-lea și a nepoatei marelui Condé. Mă bizui cu totul pe devotamentul și curajul dumneavoastră, și sper cu atît mai mult că veți reuși de data aceasta, cu cît zeița norocului vă datorează o despăgubire. Așadar, scumpul meu d'Harmental, pentru dumneavoastră întreaga primejdie ; dar, tot pentru dumneavoastră și întreaga onoare !

— Accept și una și cealaltă cu recunoștință, doamnă, zise d'Harmental sărutînd respectuos mîna pe care i-o întindea ducesa ; și mîine, la aceeași oră, voi fi mort ori regentul se va afla pe drumul spre Spania.

— Minunat, zise Pompadour, iată ceea ce se cheamă a vorbi, și dacă aveți nevoie de cineva spre a vă da o mînă de ajutor, scumpul meu cavaler, bizuiți-vă pe mine.

— Și pe mine, spuse Valef.

— Și noi, așadar, rosti Malezieux, noi nu sîntem buni la nimic ?

— Scumpul meu cancelar, zise ducesa, fiecăruia partea sa : poeților, fețelor bisericești, magistraților, hotărîrea ; militarilor, execuția. Cavalere, sînteți sigur că îi veți regăsi pe oamenii care v-au secondat rîndul trecut ?

— Sînt sigur de șeful lor, cel puțin.

— Cînd îl veți vedea ?

— În seara aceasta.

— La ce oră ?

— Numaidecît, dacă Alteța Voastră dorește.

— Cu cît mai curînd, cu atît mai bine.

— Într-un sfert de ceas voi fi la el.

— Unde vom putea şti ultimul său cuvînt ?

— I-l voi aduce Alteţei Voastre oriunde s-ar afla.

— Nu la Arsenal, zise Brigaud, este prea periculos.

— Nu am putea oare să aşteptăm aici ? întrebă ducesa.

— Voi atrage atenţia Alteţei Voastre, răspunse Brigaud, că pupilul meu este un băiat foarte serios, primind puţină lume, şi că o vizită mai prelungită ar putea trezi bănuieli.

— Nu am putea să fixăm un loc de întîlnire unde să nu ne fie teamă de aşa ceva ? întrebă Pompadour.

— Perfect, zise ducesa ; la rondul de la Champs-Elysées, de exemplu. Malezieux şi cu mine ne vom duce acolo într-o trăsură fără lachei şi fără armoarii. Pompadur, Valef şi Brigaud ne ajung la rond, venind fiecare pe alt drum. Acolo, îl aşteptăm pe d'Harmental, şi luăm ultimele măsuri.

— De minune ! zise d'Harmental, omul meu locuieşte chiar în strada Saint-Honoré.

— Ştiţi, cavalere, reluă ducesa, puteţi să-i promiteţi cîţi bani vrea, iar noi ne luăm obligaţia să respectăm făgăduiala.

— Îmi iau eu însărcinarea să umplu scrinul, zise Brigaud.

— Şi să-l umpleţi bine, abate, zise d'Harmental surîzînd, întrucît ştiu cine îşi ia misiunea de a-l goli.

— Astfel, totul este convenit, continuă ducesa. Într-o oră, la rondul de la Champs-Elysées.

— Într-o oră, spuse d'Harmental.

— Într-o oră, repetară Pompadour, Brigaud şi Malezieux.

Apoi ducesa, după ce şi-a potrivit din nou mica-i pelerină în aşa fel încît să-i ascundă faţa, luă iarăşi braţul lui Valef şi ieşiră primii. Malezieux îi urmă la mică distanţă, astfel încît să nu o piardă din vedere pe ducesă ; în sfîrşit Brigaud, Pompadour şi d'Harmental coborîră împreună. În piaţa des Victoires, marchizul şi abatele se despărţiră, abatele apucînd-o prin strada Pagevin, iar marchizul prin strada de la Vrillière. Cavalerul îşi continuă drumul prin strada Croix-des-Petits-Champs, care îl duse

în strada Saint-Honoré, la cîţiva paşi de onorabila casă unde ştia că îl găseşte pe demnul căpitan.

Fie datorită hazardului, fie datorită calculului din partea ducesei du Maine, care îl apreciase pe d'Harmental şi înţelesese cît temei se putea pune pe el, cavalerul era proiectat aşadar în conjuraţie mai adînc decît fusese vreodată. Însă onoarea lui era angajată, el socotise că trebuie să facă ceea ce făcuse, şi cu toate că întrezărea consecinţele teribile ale evenimentului a cărui responsabilitate şi-o asumase, mergea către acest rezultat aşa cum mai făcuse, cu capul sus şi inima generoasă, foarte hotărît să sacrifice totul, chiar viaţa, chiar dragostea sa, pentru aducerea la îndeplinire a cuvîntului pe care şi-l dăduse.

El se înfăţişă aşadar la Fillon cu aceeaşi linişte şi cu aceeaşi hotărîre ca şi prima dată, deşi de atunci multe lucruri se schimbaseră în viaţa sa ; şi, la fel ca prima oară, fiind primit de stăpîna casei în persoană, se interesă dacă putea fi văzut căpitanul Roquefinette.

Fără îndoială, cumătra Fillon se aştepta la vreo interpelare mai puţin morală decît aceea care îi fusese făcută, întrucît, recunoscîndu-l pe d'Harmental, nu-şi putu înfrîna un gest de surpriză. Totuşi, ca şi cum s-ar fi îndoit încă de identitatea celui care îi vorbea, se informă dacă nu cumva era el persoana ce mai venise, cu două luni înainte, să întrebe de căpitan. Cavalerul, care văzu în acest antecedent un mijloc de a înlătura obstacolele, presupunînd că ar fi existat aşa ceva, răspunse afirmativ.

D'Harmental nu se înşelase, întrucît, de-abia lămurită asupra acestui punct, coana Fillon chemă un soi de Marton destul de elegantă, şi îi porunci să-l conducă pe cavaler la camera cu numărul 72, la catul al cincilea, fără a mai pune la socoteală şi mezaninul. Neroada se supuse, luă o lumînare şi urcă prima, sclifosindu-se ca o subretă a lui Marivaux. D'Harmental o urmă. De data aceasta nici un cîntec vesel nu îl călăuzi în ascensiunea sa ; totul era tăcut în casă. Gravele evenimente de peste zi îi îndepărtaseră fără îndoială de la întîlnirea lor cotidiană pe clienţii demnei gazde a căpitanului. Cum, în aceste momente, gîndurile cavalerului erau fără discuţie îndreptate spre lucruri serioase, el urcă cele şase etaje fără a da cea mai mică atenţie fandoselilor călăuzei sale, care, ajunsă la camera

nr. 72, se întoarse și îl întrebă cu un surîs grațios dacă nu cumva se înșelase și dacă într-adevăr cu căpitanul avea treabă.

Drept orice răspuns, cavalerul ciocăni la ușă.

— Intrați, rosti Roquefinette cu vocea sa de bas cea mai frumoasă.

Cavalerul strecură un ludovic în mîna călăuzei, spre a-i mulțumi pentru osteneala pe care și-o dăduse, deschise ușa și se găsi în fața căpitanului.

Aceeași schimbare se operase în interior ca și în exterior. Roquefinette nu mai era, ca prima dată, rivalul domnului de Bonneval, înconjurat de odaliscele sale, în fața rămășițelor unui festin, trăgînd dintr-o pipă lungă și comparînd filosoficește bunurile de pe această lume cu fumul ce se împrăștia din pomenita pipă. Era singur, într-o mică mansardă întunecoasă, luminată de o lumînare de seu, care, trăgînd să moară, începea să facă mai mult fum decît flacără, și ale cărei luciri tremurătoare dădeau un aer nespus de fantastic asprei fizionomii a bravului căpitan, care stătea în picioare, rezemat de cămin. În fundul cămăruței, pe un pat de campanie, în fața unei ferestre a cărei perdea ce flutura la vîntul de seară trăda lipsurile unor ochiuri de geam, era așezată pălăria de pîslă indicatoare și stătea culcată spada-i, ilustra Colichemarde.

— Ah ! ah ! zise Roquefinette pe un ton în care răzbătea o ușoară nuanță de ironie ; dumneavoastră sînteți, domnule cavaler ? Vă așteptam.

— Mă așteptați, domnule căpitan ? Și ce putea să vă facă să credeți în probabilitatea vizitei mele ?

— Evenimentele, domnule cavaler, evenimentele.

— Ce vreți să spuneți ?

— Vreau să spun că unii au crezut că se poate face un război deschis, și prin urmare acest biet căpitan Roquefinette a fost aruncat pe gîrlă, ca un condotier, ca un bandit, care nu este bun decît pentru o lovitură îndrăzneață la vreme de noapte, la colțul unei străzi sau în desișul unei păduri. Au urmărit să refacă mica lor Ligă, să reînceapă mica lor Frondă. Dar iată că amicul Dubois a aflat totul, că pairii în care credeam că se poate pune temei ne-au părăsit într-un chip înfiorător, și că parlamentul a spus *Da*, în loc să spună *Nu*. Atunci, ne reîn-

toarcem la căpitan. „Scumpul meu căpitan pe aici, iubitul meu căpitan pe dincolo!“ Nu se petrec oare exact așa lucrurile, domnule cavaler ? Ei bine ! ei bine ! ei bine ! iată-l pe căpitan ; ce vreți de la el ? Vorbiți.

— Realmente, scumpul meu căpitan, zise d'Harmental neștiind prea bine în ce chip trebuia să ia vorbele lui Roquefinette, e ceva adevărat în cele ce spuneți. Numai că vă înșelați cînd credeți că v-am uitat. Dacă planul nostru ar fi reușit, ați fi avut dovada că eu am memoria mai trainică decît evenimentele, și aș fi venit atunci spre a vă oferi creditul meu, așa cum vin astăzi spre a solicita ajutorul dumneavoastră.

— Hm ! exclamă căpitanul clătinînd din cap, de trei zile de cînd m-am mutat în această nouă locuință, am făcut multe reflecții asupra vanității lucrurilor omenești, și nu odată am avut pofta să mă retrag definitiv din afaceri, sau, de ar fi să mai fac încă una, s-o fac îndeajuns de strălucită spre a-mi asigura un mic viitor.

— Ei bine ! tocmai, zise cavalerul, afacerea pe care v-o propun este ceea ce vă trebuie. Este vorba, scumpul meu căpitan, căci după ce s-a petrecut între noi, putem vorbi fără preambul, așa mi se pare ; este vorba...

— De ce este vorba ? întrebă căpitanul, care, văzîndu-l pe d'Harmental oprindu-se și privind cu neliniște în jurul său, așteptase inutil timp de două sau trei secunde sfîrșitul frazei.

— Scuzați-mă, domnule căpitan, dar mi s-a părut...

— Ce vi s-a părut ?

— Că aud pași... apoi un fel de trosnitură în căptușeala de lemn a pereților...

— Ah ! ah ! zise căpitanul, sînt o groază de șobolani în clădire, țin să vă previn ; și nu mai departe decît noaptea trecută, caraghioșii ăștia au venit să-mi ronțăie toalele, după cum puteți să vedeți.

Și căpitanul îi arătă cavalerului pulpana hainei sale festonată în forma dinților de lup.

— Da, aceasta o fi fost, și m-am înșelat eu, zise d'Harmental... Este vorba așadar, scumpul meu Roquefinette, să profităm de faptul că regentul, reîntorcîndu-se fără soldați de gardă de la Chelles — unde fiica sa este

călugăriță — traversează pădurea Vincennes. Să profităm, prin urmare, și să-l răpim, pe cînd trece, și să-l facem să apuce în mod definitiv drumul Spaniei.

— Iertați-mă, dar înainte de a merge mai departe, reluă Roquefinette, vă previn că trebuie încheiat un nou tratat, și că orice tratat nou implică condiții noi.

— Nu vom avea discuții în această privință, domnule căpitan. Condițiile le veți stabili dumneavoastră înșivă. Numai un lucru, puteți să dispuneți mai departe de oamenii dumneavoastră ? Iată ce este important.

— Pot.

— Vor fi ei gata mîine, la orele două ?

— Vor fi.

— Aceasta-i tot ce trebuie ?

— Scuzați, mai trebuie încă ceva : mai trebuie bani pentru a cumpăra un cal și arme.

— În această pungă sînt o sută de ludovici, luați-o.

— E bine, vi se va da socoteală exactă.

— Prin urmare, la mine la orele două.

— Lucru stabilit.

— Adio, domnule căpitan.

— La revedere, domnule cavaler. Așadar, ne-am înțeles că nu vă veți mira dacă voi fi un pic pretențios.

— Vă îngădui acest lucru ; știți că ultima dată nu m-am plîns decît de un lucru : anume că erați prea modest.

— Ce mai, zise căpitanul, sînteți un om cu care cazi la învoială ușor. Așteptați să vă însoțesc cu lumînarea ; ar fi neplăcut ca un tînăr viteaz ca dumneavoastră să-și rupă gîtul.

Și căpitanul luă lumînarea, care, ajunsă la hîrtia care o întărea mai bine în sfeșnic, aruncă atunci o splendidă lumină cu ajutorul căreia d'Harmental coborî scara fără de vreun accident. Ajuns pe ultima treaptă, el reînnoi căpitanului recomandarea de a fi exact, ceea ce Roquefinette promise pe tonul cel mai categoric.

D'Harmental nu uitase că doamna ducesă du Maine aștepta cu mare neliniște rezultatul întrevederii pe care

tocmai o avusese. El nu-şi făcu aşadar griji cu privire la coana Fillon, pe care o căută zadarnic din priviri pe cînd ieşea, şi, după ce ajunse în strada des Feuillans, se îndreptă spre bulevardul Champs-Elysées, care, fără a fi cu totul pustiu, începea deja să rămînă fără trecători. Ajuns la rond, zări o trăsură oprită pe marginea drumului, în timp ce doi bărbaţi se plimbau la oarecare distanţă pe o alee paralelă ; cavalerul se apropie de trăsură ; o femeie, zărindu-l, îşi scoase capul cu nerăbdare prin portieră. Cavalerul o recunoscu pe doamna du Maine ; împreună cu ea se aflau Malezieux şi Valef. În ceea ce priveşte cele două persoane care se plimbau, acestea, văzîndu-l pe d'Harmental înaintînd spre trăsură, se grăbiră şi ei să alerge într-acolo, şi este inutil să mai spunem că erau Pompadour şi Brigaud.

Cavalerul, fără a-l numi pe Roquefinette, şi fără a zăbovi nicidecum asupra caracterului ilustrului căpitan, le povesti în puţine cuvinte ce se petrecuse. Această relatare fu întîmpinată cu o exclamaţie generală de bucurie. Ducesa întinse mîna-i mică lui d'Harmental să i-o sărute ; bărbaţii strînseră călduros mîna cavalerului.

Conveniră că a doua zi, la orele două, ducesa, Pompadour, Laval, Valef, Malezieux şi Brigaud se vor duce la mama lui d'Avranches, care locuia în foburgul Saint-Antoine, nr. 15, şi că vor aştepta acolo rezultatul evenimentelor. Acest rezultat trebuia să le fie adus la cunoştinţă de însuşi d'Avranches, care, începînd de la orele trei, urma să se afle la bariera du Trône cu doi cai, unul pentru el, celălalt pentru cavaler. El avea să-l urmeze de departe pe d'Harmental, şi avea să se reîntoarcă spre a face cunoscut cele petrecute. Alţi cinci cai înşeuaţi şi cu hăţurile puse urmau să fie gata în grajdurile casei din foburgul Saint-Antoine, astfel încît conjuraţii să poată fugi fără întîrziere în caz de nereuşită a cavalerului.

Aceste diferite chestiuni odată stabilite, ducesa insistă ca d'Harmental să se urce alături de ea. Ducesa voia să-l conducă la el acasă ; însă cavalerul îi atrase atenţia că apariţia unei trăsuri la poarta doamnei Denis ar produce o prea mare senzaţie în cartier, şi, în împrejurările actuale, această senzaţie, oricît de măgulitoare ar fi fost pentru el, putea să devină periculoasă pentru toţi. În

consecinţă, ducesa îl lăsă pe d'Harmental în piaţa des Victoires, după ce şi-a exprimat de douăzeci de ori întreaga recunoştinţă ce o avea pentru devotamentul său.

Erau orele zece seara. D'Harmental de-abia o văzuse pe Bathilde în cursul zilei ; voia să o mai revadă. Era tare sigur că o va regăsi pe tînără la fereastra ei, însă acest lucru nu era de ajuns ; ceea ce avea el să-i spună într-o asemenea împrejurare era prea serios şi prea intim pentru a arunca astfel cuvintele dintr-o parte în cealaltă a unei străzi. El se gîndea aşadar — oricît de înaintată ar fi fost ora — la posibilitatea de a se înfăţişa la Bathilde, în momentul în care, făcînd cîţiva paşi în stradă, i se păru că vede o femeie în pragul porţii aleii ce ducea la Bathilde. Înaintă, şi o recunoscu pe Nanette.

Ea se afla acolo din porunca Bathildei. Biata copilă era copleşită de o îngrijorare de moarte. Buvat nu apăruse. Toată seara ea rămăsese la fereastră pentru a-l vedea înapoindu-se pe d'Harmental, şi d'Harmental nu se înapoiase. Din pricina acelor idei vagi iscate în mintea ei în timpul nopţii în care cavalerul încercase să-l răpească pe regent, i se părea că există ceva comun între această dispariţie ciudată a lui Buvat şi înnegurarea pe care o observase în ajun pe chipul lui d'Harmental. Nanette aştepta aşadar la poartă .şi pe Buvat şi pe cavaler. Cavalerul se întorsese. Nanette rămase spre a-l aştepta pe Buvat, iar d'Harmental se urcă la Bathilde.

Bathilde îi auzise paşii şi îi recunoscuse ; ea se afla aşadar la uşă cînd tînărul apăru în prag. Încă de la prima privire ea îi recunoscu pe figură acea expresie gînditoare pe care o mai văzuse în timpul zilei ce precedase noaptea în care ea suferise atîta.

— Oh ! Doamne ! Doamne ! exclamă ea poftindu-l pe tînăr în camera sa, şi închizînd uşa după el. Oh ! Doamne ! Raoul, ţi s-a întîmplat oare ceva ?

— Bathilde, zise d'Harmental cu un surîs trist, dar învăluind-o pe tînără într-o privire plină de încredere, Bathilde, mi-ai spus adeseori că există în mine ceva necunoscut şi misterios care te sperie.

— Oh ! da, da, exclamă Bathilde, şi acesta este singurul chin al vieţii mele, singurul motiv de teamă al viitorului meu.

— Şi ai dreptate ; deoarece, înainte de a te cunoaşte, Bathilde, înainte de a te fi văzut, am renunţat la o parte din voinţa mea, la o frîntură din liberul meu arbitru. Această parte din mine însumi nu îmi mai aparţine ; ea se supune unei legi supreme, ea ascultă de evenimente neprevăzute. Este un punct negru pe un cer senin. După locul dinspre care va sufla vîntul, el poate să dispară ca un abur, el poate să se îngroaşe şi să devină ca o vijelie. Mîna ce îmi ţine şi îmi călăuzeşte mîna poate să mă ducă la cea mai înaltă vază, poate să mă mîne la cea mai profundă dizgraţie. Bathilde, spune-mi, eşti gata să împarţi cu mine fericirea ca şi nenorocirea, calmul ca şi furtuna ?

— Totul cu tine, Raoul, totul, totul !

— Gîndeşte-te la legămîntul pe care îl faci, Bathilde. Poate să fie o viaţă fericită şi strălucită cea care îţi este hărăzită ; poate să fie exilul, poate să fie captivitatea, poate... poate că vei fi văduvă înainte de a fi soţie.

Bathilde deveni aşa de palidă şi se clătină atît de tare, încît Raoul crezu că are să leşine şi să cadă, şi întinse braţele pentru a o reţine. Însă Bathilde avea multă forţă şi voinţă ; ea îşi recăpătă aşadar stăpînirea de sine, şi întinzîndu-i mîna lui d'Harmental, îi spuse :

— Raoul, nu ţi-am mărturisit oare că te iubesc, că nu mai iubisem niciodată, că nu voi iubi vreodată pe altcineva decît pe tine ? Mi se părea că toate promisiunile pe care mi le cereai erau cuprinse în aceste cuvinte. Vrei noi făgăduieli, eu ţi le fac ; însă ele sînt de prisos. Viaţa ta va fi viaţa mea, Raoul ; moartea ta va fi moartea mea.

— Şi eu, Bathilde, zise d'Harmental, şi eu, jur că începînd din această clipă, eşti soţia mea în faţa lui Dumnezeu şi în faţa oamenilor, şi întrucît evenimentele care vor dispune poate de viaţa mea nu mi-au îngăduit să-ţi ofer decît dragostea mea, această dragoste este a ta, adîncă, neclintită, eternă. Bathilde, un prim sărut soţului tău.

Şi cei doi tineri căzură unul în braţele celuilalt, şi schimbară primul lor sărut într-un ultim jurămînt.

Cînd d'Harmental o părăsi pe Bathilde, Buvat nu se înapoiase încă.

XLI

DAVID ŞI GOLIAT

Către orele zece dimineaţa, abatele Brigaud intră la d'Harmental ; îi aducea douăzeci de mii de livre, parte în aur, parte în titluri pentru Spania. Ducesa îşi petrecuse noaptea la contesa de Chavigny, în strada du Mail. Nimic nu se schimbase în înţelegerile din ajun, şi ea se bizuia pe cavaler, pe care continua să-l privească drept salvatorul ei. În ceea ce îl privea pe regent, se asiguraseră că, după obiceiul său, avea să se ducă în cursul zilei la Chelles.

La orele zece, Brigaud şi d'Harmental coborîră ; Brigaud spre a-i întîlni pe Pompadour şi Valef, cu care avea întîlnire pe bulevardul du Temple, iar d'Harmental spre a se duce la Bathilde.

Îngrijorarea era la culme în biata mică gospodărie. Buvat tot nu venise, şi era uşor de văzut după ochii Bathildei că dormise puţin şi plînsese mult. La prima privire pe care o aruncă spre d'Harmental, înţelese că se pregătea vreo expediţie asemănătoare aceleia care o înspăimîntase atîta. D'Harmental purta acelaşi costum închis pe care ea nu i-l văzuse decît o singură dată, în noaptea aceea, cînd, reîntorcîndu-se, îşi aruncase mantia pe un scaun, şi apăruse în ochii ei cu pistoale la centură. În plus, cizmele sale lungi, strînse pe picior, prevăzute cu pinteni, dovedeau că d'Harmental presupunea că, peste zi, avea să se urce pe cal. Toate aceste indicii ar fi fost fără de vreo însemnătate într-o zi ca toate celelalte ; dar după scena din ajun, după logodna nocturnă şi solitară pe care am povestit-o, ele deveneau de o mare importanţă şi căpătau o gravitate supremă.

Bathilde încercă mai întîi să-i ceară cavalerului să-i împărtăşească frămîntările, însă d'Harmental îi spuse că secretul de care întreba nu-i aparţinea, şi o rugă să vorbească despre altceva, iar biata copilă nu îndrăzni să insiste mai mult. Cam o oră după sosirea lui d'Harmental, Nanette deschise uşa şi apăru cu o figură consternată. Venea de la Bibliotecă. Buvat nu-şi mai făcuse apariţia acolo, şi nimeni nu fusese în măsură să-i dea vreo

noutate. Bathilde nu putu să se mai stăpînească mult timp : se aruncă în braţele lui Raoul şi izbucni în lacrimi.

Raoul îi mărturisi atunci temerile sale : hîrtiile pe care pretinsul prinţ de Listhnay i le dăduse lui Buvat să le copieze erau hîrtii de o importanţă politică destul de mare. Buvat putuse fi compromis şi arestat. Însă Buvat nu avea nimic de ce să se teamă : rolul cu totul pasiv pe care îl jucase în această afacere îndepărta orice teamă de primejdie pentru el. Cum Bathilde, în nesiguranţa ei, se gîndise la o nenorocire şi mai mare, ea se agăţă cu aviditate de această idee care îi lăsa cel puţin o oarecare speranţă. Apoi, biata copilă nu recunoştea în sinea ei că partea cea mai mare din îngrijorarea sa nu era pricinuită de Buvat, şi că lacrimile pe care le vărsase nu erau toate pentru cel absent.

Cînd d'Harmental se afla lîngă Bathilde, timpul nu mai mergea, zbura. El credea aşadar că se urcase la tînără de cîteva minute, cînd se auzi sunînd de ora unu şi jumătate. Cavalerul îşi reaminti că la orele două Roquefinette trebuia să se afle la el pentru a hotărî noile baze ale convenţiei. Raoul se ridică. Bathilde păli ; d'Harmental înţelese tot ce se petrecea în sufletul ei, şi îi făgădui că va veni după plecarea persoanei pe care o aştepta, şi din pricina căreia era forţat să o părăsească. Această făgăduială o mai linişti puţin pe biata copilă, care încercă să surîdă văzînd ce impresie profundă făcea asupra lui Raoul tristeţea ei. De altfel, jurămintele din ajun fură reînnoite de douăzeci de ori, şi de douăzeci de ori tinerii îşi jurară să fie unul al altuia. Se părăseau aşadar trişti, dar încrezători în ei înşişi şi siguri de inimile lor. De altminteri, aşa după cum am spus, ei credeau că nu se părăsesc decît pentru un ceas.

Cavalerul se afla de-abia de cîteva clipe la fereastră, cînd îl văzu apărînd la colţul străzii Montmartre pe căpitanul Roquefinette. Era călare pe un cal cenuşiu rotat, ales evident de un cunoscător, cal bun în acelaşi timp şi la goană şi la efort îndelungat. El înainta la pas, ca un om căruia îi este deopotrivă de indiferent dacă este privit sau dacă este lăsat să treacă neobservat. Numai că, fără îndoială din pricina mişcărilor calului, pălăria sa luase o înclinaţie medie care nu ar fi îngăduit să se bănuiască

nimic, nici chiar de prietenii săi cei mai buni, cu privire la situația secretă a finanțelor sale.

Ajuns la poartă, Roquefinette coborî în trei timpi, cu aceeași precizie pe care ar fi depus-o spre a executa această mișcare într-un manej. Își legă calul de un oblon de lîngă poartă, se încredință că pistoalele se aflau în coburi, și dispăru pe alee ; o clipă mai tîrziu d'Harmental îl auzi urcînd scara cu un pas uniform, apoi, în fine, ușa se deschise și apăru căpitanul.

Ca și în ajun, figura sa era gravă și gînditoare. Ochii ficși și buzele strînse trădau o hotărîre nestrămutată, iar d'Harmental îl întîmpină cu un surîs, fără ca acest surîs să aibă puterea de a trezi ceva corespunzător pe fizionomia sa.

— Ce mai, iubitul meu căpitan, zise d'Harmental rezumînd dintr-o rapidă aruncătură de ochi aceste diferite semne care, la un om ca Roquefinette, îi inspirau totuși oarecare îngrijorare, văd că sînteți totdeauna exactitatea în persoană.

— Este o obișnuință militară, domnule cavaler ; și acest fapt nu e deloc de mirare la un vechi oștean.

— De aceea nu m-am îndoit deloc de dumneavoastră ; însă ați fi putut să nu vă întîlniți oamenii.

— Vă spusesem că știam unde să-i găsesc.

— Și sînt la postul lor ?

— Sînt acolo.

— Și unde asta ?

— La tîrgul de cai de la poarta Saint-Martin.

— Și nu vă e teamă că au să fie luați în seamă ?

— Cum vreți oare ca în mijlocul a trei sute de țărani care vînd sau care se tocmesc să cumpere cai, să fie recunoscuți doisprezece sau cincisprezece oameni îmbrăcați ca și ceilalți țărani ? Este, cum se spune, ca un ac într-un car cu fîn, și numai eu sînt cel ce poate să regăsească acul.

— Însă, căpitane, cum pot oare acești oameni să vă însoțească ?

— E cel mai simplu lucru de pe lume. Fiecare dintre ei s-a tocmit cu privire la calul care îi convine ; fiecare

dintre ei a oferit pe el un preţ la care vînzătorul a răspuns cu un alt preţ. Sosesc eu, dau fiecăruia douăzeci şi cinci sau treizeci de ludovici ; fiecare îşi plăteşte calul, pune să-l înşăueze, se urcă pe cal, strecoară în coburi pistoalele pe care le are la brîu, o apucă pe un drum diferit, şi, la orele cinci, se află în pădurea Vincennes, într-un loc stabilit. Acolo numai explic fiecăruia pentru ce motiv este convocat ; purced la o nouă împărţire de bani, mă instalez în fruntea escadronului meu, şi ne realizăm planul, presupunînd că vom cădea de acord asupra condiţiilor.

— Ei bine ! aceste condiţii, domnule căpitan, zise d'Harmental, le vom discuta ca doi bravi camarazi, şi cred că mi-am luat dinainte toate măsurile pentru ca să fiţi mulţumit de condiţiile pe care pot să vi le ofer.

— Să le auzim, zise Roquefinette aşezîndu-se în faţa mesei, sprijinindu-şi coatele pe ea, punîndu-şi bărbia în pumni, şi privindu-l pe d'Harmental care stătea în picioare în faţa sa, întors cu spatele la cămin.

— Mai întîi, dublez suma pe care aţi primit-o ultima dată, zise cavalerul.

— Ah ! spuse Roquefinette, eu nu ţin la bani.

— Cum ! dumneavoastră nu ţineţi la bani, domnule căpitan ?

— Nu, cîtuşi de puţin.

— Şi la ce ţineţi aşadar, atunci ?

— La o poziţie.

— Ce vreţi să spuneţi ?

— Vreau să spun, domnule cavaler, că în fiecare zi devin mai bătrîn cu douăzeci şi patru de ore, şi că odată cu vîrsta vine şi filozofia.

— Ei bine ! domnule căpitan, zise d'Harmental, începînd să se neliniştească serios din pricina vorbelor ocolite ale lui Roquefinette. Să vedem, vorbiţi ; la ce rîvneşte filozofia dumneavoastră ?

— V-am spus-o, domnule cavaler, la o poziţie convenabilă, la un grad care să fie în armonie cu îndelungatele mele servicii ; nu în Franţa, înţelegeţi. În Franţa, am prea mulţi duşmani, începînd cu domnul locotenent

al poliției ; dar, iată, în Spania, de exemplu ! Ah ! în Spania, mi-ar merge de minune . o țară splendidă, femei frumoase, dubloni să-i vînturi cu lopata ! hotărît lucru, vreau un grad în Spania.

— Lucrul este posibil, și depinde de gradul pe care îl doriți.

— Păi de ! știți, domnule cavaler, cînd dorești, este mai bine să dorești ceva care să merite osteneala.

— Mă neliniștiți, domnule, zise d'Harmental, căci eu nu am sigiliile regelui Filip al V-lea pentru a semna brevetele în numele său ; dar nu are importanță, spuneți în tot cazul.

— Ei bine ! zise Roquefinette, văd atîția ageamii în fruntea regimentelor, încît mi-a trecut și mie prin cap să fiu colonel.

— Colonel ! cu neputință ! exclamă d'Harmental.

— Și pentru ce asta ? întrebă Roquefinette.

— Pentru că, dacă sînteți făcut dumneavoastră colonel, dumneavoastră care nu aveți decît o poziție secundară în această chestiune, atunci ce vreți să cer eu, de pildă, care sînt în fruntea ei ?

— Ei bine ! iată tocmai problema ; anume eu aș voi să schimbăm în clipa de față pozițiile. Vă aduceți aminte ce v-am spus într-o anumită seară pe strada de Valois ?

— Împrospătați-mi amintirile, domnule căpitan, am nenorocirea de a fi lipsit de memorie.

— V-am spus că dacă aș avea o afacere ca aceea pe seama mea, lucrurile ar merge mai bine de cît au mers. Am adăugat că am să vă vorbesc din nou despre acest lucru, și iată că vă vorbesc din nou.

— Ce dracu îmi tot spuneți, domnule căpitan ?

— Ceva tare simplu, domnule cavaler. Noi am făcut împreună, și mergînd pe din două la cîștig, o primă tentativă, care a eșuat. Atunci ați schimbat bateriile : ați crezut că vă puteți lipsi de mine, și iarăși ați dat greș. Prima dată, ați eșuat în timpul nopții și fără de zgomot ; fiecare am apucat-o care încotro, și nu a mai fost vorba de nimic. A doua oară, dimpotrivă, ați eșuat în plină zi și cu o vîlvă care v-a compromis pe toți, în așa chip încît, dacă nu o scoateți la capăt printr-o lovitură neaș-

teptată, ca a lui Jarnac*, sînteţi cu toţii pierduţi, dat fiind că amicul Dubois cunoaşte numele dumneavoastră, şi că mîine, poate chiar în seara aceasta, veţi fi cu toţi arestaţi, cavaleri, baroni, duci şi prinţi. Or, există pe lume un om, un singur om, care poate să vă scoată pe toţi din încurcătură, iar omul acesta este naivul căpitan Roquefinette. Şi iată că îi oferiţi acelaşi loc pe care îl ocupa în prima afacere ! Haida de ! Uite că vă tocmiţi cu el ! Ptiu, domnule cavaler ! Ce dracu ! înţelegeţi : pretenţiile se măresc în proporţie cu serviciile care pot fi aduse. Or, iată-mă ajuns un personaj foarte important. Trataţi-mă în consecinţă, sau îmi vîr mîinile în buzunare, şi nu-mi pasă de ce va face Dubois.

D'Harmental îşi muşcă buzele pînă la sînge, dar înţelese că avea de-a face cu un vechi condotier, obişnuit să-şi vîndă serviciile cît mai scump cu putinţă, şi cum ceea ce îi spusese căpitanul cu privire la nevoia pe care o aveau de el era cu totul adevărat, îşi ţinu în frîu nerăbdarea şi îşi înăbuşi orgoliul.

— Aşa deci, reluă d'Harmental, vreţi să fiţi colonel.

— Ăsta e gîndul meu, reluă Roquefinette.

— Presupuneţi aşadar că vă fac această promisiune, cine poate răspunde că voi avea influenţa necesară pentru a obţine confirmarea ei ?

— De aceea, domnule cavaler, gîndesc într-adevăr să manevrez personal micile mele afaceri.

— Şi unde asta ?

— La Madrid, desigur !

— Cine vă spune că vă duc acolo ?

— Eu nu ştiu dacă mă veţi duce dumneavoastră acolo, dar ştiu că eu voi merge acolo !

— Dumneavoastră, la Madrid ? Şi ce să faceţi acolo ?

— Să-l conduc pe regent.

— Sînteţi nebun !

— Haide, haide, domnule cavaler, fără cuvinte grosolane ! Îmi cereţi condiţiile, eu vi le spun ; ele nu vă

* Baronul Guy Chabot de Jarnac, căpitan francez (1509—1572). Îl învinge în duel, în 1547, pe La Châtaigneraie printr-o lovitură neprevăzută dată înapoia rotulei genunchiului.

convin, bună ziua ! Nu ne vom strica prietenia din această pricină.

Și Roquefinette se ridică, își luă pălăria pe care și-o pusese pe scrin, și făcu un pas spre ușă.

— Cum ! plecați ? exclamă d'Harmental.

— Fără îndoială, plec.

— Dar uitați...

— Ah ! e adevărat, răspunse Roquefinette, prefăcîndu-se că se înșală cu privire la intenția lui d'Harmental, e drept ; mi-ați dat o sută de ludovici, și trebuie să vă dau socoteală de ei. Și își scoase punga din buzunar. Un cal cenușiu rotat, avînd patru sau cinci ani, treizeci de ludovici ; o pereche de pistoale cu două țevi, zece ludovici ; o șa, un frîu, etc., etc., doi ludovici : total, patruzeci și doi de ludovici. În punga asta sînt cincizeci și opt ; calul, pistoalele, șaua și frîul sînt ale dumneavoastră. Numărați-i, nu ne mai datorăm nimic.

Și aruncă punga pe masă.

— Dar nu asta vă spun eu, domnule căpitan.

— Și ce-mi spuneți prin urmare ?

— Spun că este cu neputință să vi se încredințeze, dumneavoastră, o misiune de această importanță.

— Va fi totuși astfel, sau acest lucru nu va fi. Eu îl voi conduce pe regent la Madrid, îl voi conduce singur, sau regentul va rămînea la Palais-Royal.

— Și vă credeți îndeajuns un gentilom de calitate, spuse d'Harmental, pentru a smulge din mîinile lui Filip d'Orléans spada care a prăvălit zidurile cetății Lerida Inexpugnabila, și care s-a odihnit lîngă sceptrul lui Ludovic al XIV-lea pe perna de catifea cu ciucuri de aur ?

— Am auzit spunîndu-se în Italia, răspunse Roquefinette, că la bătălia de la Pavia, Francisc I își predase sabia unui măcelar.

Și căpitanul făcu un nou pas spre ușă, înfundîndu-și pălăria pe cap.

— Haide, domnule căpitan, zise d'Harmental pe un ton mai conciliant, destul cu subtilitățile și cu citatele. Să cădem la învoială, să ne reducem fiecare pretențiile pe jumătate : eu îl voi conduce pe regent în Spania, și dumneavoastră veți veni cu mine.

— Da, nu-i așa ? pentru ca bietul căpitan să se piardă în pulberea pe care o va stîrni frumosul cavaler, pentru ca strălucitul colonel să-l lase în umbra sa pe vechiul oștean ? Cu neputință, domnule cavaler, cu neputință ! Voi avea conducerea afacerii sau nu mă voi amesteca.

— Dar asta e o trădare, exclamă d'Harmental.

— O trădare, domnule cavaler ? Și unde ați văzut, vă rog, că ar fi căpitanul Roquefinette un trădător ? Unde sînt convențiile încheiate pe care nu le-am respectat ? Unde sînt secretele pe care le-am divulgat ? Eu, un trădător ! mii de zei ! domnule cavaler. Nu mai tîrziu decît alaltăieri, mi s-a oferit o grămadă de aur mare cît mine spre a fi un trădător, și am refuzat. Nu, nu ! Ați venit să-mi cereți ieri să vă secondez pentru a doua oară. V-am spus că asta e și dorința mea, însă în condiții noi. Ei bine ! aceste condiții sînt cele pe care vi le-am spus adineauri. Nu e pe tocmeală. Unde vedeți o trădare în toate astea ?

— Și chiar dacă aș fi destul de laș pentru a accepta aceste condiții, domnule, credeți dumneavoastră că încrederea pe care o inspiră cavalerul d'Harmental Alteței Sale Regale ducesei du Maine se va strămuta asupra căpitanului Roquefinette ?

— Dar ce dracu are de-a face ducesa du Maine în toate astea ? V-ați luat asupra dumneavoastră o treabă ; există piedici materiale pentru a o duce la îndeplinire dumneavoastră însivă ; îmi dați o procură, iată totul.

— Adică, nu-i așa, reluă d'Harmental clătinînd din cap, vreți să fiți liber de a-i da drumul regentului, dacă regentul vă oferă, spre a-l lăsa în Franța, dublul sumei pe care v-o dau eu, spre a-l conduce în Spania ?

— Poate, rosti Roquefinette pe un ton zeflemitor.

— Iată, domnule căpitan, zise d'Harmental făcînd un nou efort spre a-și păstra sîngele rece, și încercînd să reia negocierile, iată, vă dau douăzeci de mii de livre pești.

— Mofturi ! exclamă Roquefinette.

— Vă iau cu mine în Spania.

— Ei aș ! zise căpitanul.

— Şi mă angajez pe onoarea mea să vă obţin un regiment.

Roquefinette începu să fluiere încet o arie.

— Luaţi seama, zise d'Harmental : în situaţia în care ne aflăm şi cu teribilele secrete pe care le cunoaşteţi există acum un pericol mai mare pentru dumneavoastră de a refuza decît de a accepta !

— Şi ce mi se va întîmpla dacă refuz ? întrebă Roquefinette.

— Domnule, nu veţi mai ieşi din această încăpere !

— Şi cine mă va împiedica ? rosti căpitanul.

— Eu ! exclamă d'Harmental repezindu-se în faţa uşii cu cîte un pistol în fiecare mînă.

— Dumneavoastră ? zise Roquefinette făcînd un pas spre cavaler, încrucişîndu-şi braţele şi privindu-l fix.

— Încă un pas, domnule, reluă cavalerul, şi vă dau cuvîntul meu de onoare că vă zbor creierii !

— Dumneavoastră să-mi zburaţi creierii, dumneavoastră ? Ar trebui mai întîi pentru aşa ceva să nu tremuraţi ca o babă. Ştiţi ce o să faceţi ? Nu o să mă nimeriţi ; zgomotul loviturii îi va atrage pe vecini, aceştia au să cheme gardianul, voi fi întrebat pentru ce aţi tras în mine, şi va trebui neapărat să le spun.

— Da, aveţi dreptate, exclamă cavalerul, dezarmîndu-şi pistoalele şi punîndu-le la centură, şi am să vă ucid într-un chip mai onorabil decît meritaţi. Scoteţi-vă spada, domnule, scoteţi-vă spada !

Şi d'Harmental, sprijinindu-şi piciorul stîng de uşă, îşi scoase spada şi trecu în poziţia de apărare.

Era o spadă de curte, un fir subţire de oţel montat într-o gardă de aur. Roquefinette începu să rîdă.

— Şi eu cu ce să mă apăr ? rosti el privind în jurul său. Nu aveţi cumva pe aici din întîmplare acele de tricotat ale iubitei dumneavoastră, cavalere ?

— Apăraţi-vă cu spada pe care o purtaţi la şold, domnule ! răspunse d'Harmental. Oricît de lungă ar fi aceasta, vedeţi că m-am aşezat astfel încît să nu fac un pas spre a mă îndepărta de ea.

— Ce crezi tu despre asta, Colichemarde ? spuse căpitanul adresîndu-se pe un ton batjocoritor ilustrei lame care îşi păstrase numele pe care i-l dăduse Ravanne.

— Ea crede că sînteţi un laş, domnule, exclamă d'Harmental, pentru că trebuie să vă crestez obrazul pentru a vă face să vă bateţi.

Şi atunci, cu o mişcare rapidă ca fulgerul, d'Harmental plesni faţa căpitanului cu andreaua sa, lăsîndu-i pe obraz o dîră albăstrie asemenea urmei unei lovituri de bici.

Roquefinette scoase un strigăt pe care l-ai fi putut lua drept răgetul unui leu ; apoi, făcînd un salt înapoi, fandă în poziţia de apărare şi cu spada în mînă.

Atunci începu între aceşti doi bărbaţi un duel teribil, înverşunat, tăcut, întrucît amîndoi se văzuseră la lucru, şi fiecare ştia cu cine avea de-a face. Printr-o reacţie lesne de înţeles, d'Harmental era acum acela care îşi regăsise calmul, iar Roquefinette cel căruia i se suise sîngele la cap. El îl ameninţa într-una pe d'Harmental cu spada-i lungă ; dar sora andrea o urmărea aşa cum fierul se ţine după magnet, şuierînd şi încolăcindu-se în jurul ei asemenea unei vipere. Trecură cinci minute şi cavalerul nu dăduse încă o singură lovitură, dar le parase pe toate. În sfîrşit, pe o degajare şi mai rapidă decît celelalte, el făcu prea tîrziu parada şi simţi cum vîrful lamei îi atinge pieptul. În acelaşi timp o pată roşie se întinde pe cămaşă pînă la jaboul de dantelă. D'Harmental o vede, ţîşneşte şi se angajează atît de aproape de Roquefinette încît gărzile spadelor se ating. Căpitanul înţelege numaidecît dezavantajul pe care, într-o asemenea poziţie, i-l dă spada sa lungă. O degajare cu ridicarea spadei sale deasupra lamei adversarului în loc de a-i menţine vîrful sub lama acestuia şi este pierdut. Căpitanul face numaidecît un salt înapoi ; însă călcîiul stîng îi alunecă pe podeaua proaspăt ceruită, şi mîna în care ţine spada se ridică fără de voie. Printr-o mişcare firească, d'Harmental profită de acest fapt, fandează violent, şi străpunge pieptul căpitanului, în care lama spadei sale dispare pînă la gardă. D'Harmental face la rîndul său un salt înapoi pentru a evita riposta, însă precauţia este inutilă ; căpitanul rămîne o clipă nemişcat în locul în care se află, holbează nişte ochi mari, rătăciţi,

spada îi scapă jos, şi apăsîndu-şi cu amîndouă mîinile rana care îl arde, se prăvăleşte cît e de lung pe podea.

— Afurisita de andrea ! murmură el.

Şi îşi dădu sfîrşitul chiar în acea clipă : firicelul de oţel străpunsese inima uriaşului.

În acest timp d'Harmental rămăsese în gardă şi cu ochii aţintiţi asupra căpitanului, coborîndu-şi doar spada pe măsură ce moartea punea stăpînire pe adversar. În sfîrşit, el se găsi în faţa unui cadavru ; dar acest cadavru avea ochii deschişi şi continua să-l privească. Rezemat de uşă, cavalerul, în faţa acestei privelişti, rămîne o clipă înspăimîntat. Părul din cap i se zbîrleşte, simte sudoarea care începe să i se prelingă pe frunte, nu se încumetă să rişte o mişcare, nu îndrăzneşte să facă un gest, victoria sa i se pare un vis. Deodată, într-o ultimă convulsie, gura muribundului se crispează cu ironie : părtaşul la conspiraţie a murit luîndu-şi cu el secretul.

Cum să recunoşti oare în mijlocul a trei sute de ţărani care se află la tîrgul de cai pe cei doisprezece sau cincisprezece contrabandişti de sare care trebuie să-l răpească pe regent ?

D'Harmental scoate un ţipăt înăbuşit ; el ar voi, cu preţul a zece ani din existenţa lui, să redea zece minute de viaţă căpitanului. Ia cadavrul în braţe, îl ridică, îl strigă, tresare văzîndu-şi mîinile înroşite de sînge, şi lasă să cadă din nou cadavrul într-o baltă de sînge care, urmînd înclinaţia duşumelii, se scurge printr-un şănţuleţ, se îndreaptă îngroşîndu-se spre uşă şi începe să alunece pe sub prag.

În acest moment, calul legat la poartă îşi pierdu răbdarea şi necheză.

D'Harmental face trei paşi spre uşă, dar deodată se gîndeşte că, poate, Roquefinette are la el vreo hîrtie, vreun bilet care ar putea să-i călăuzească. Cu toată oroarea sa faţă de cadavrul căpitanului, se apropie de el, cercetează unul după altul buzunarele de la haină şi de la vestă ; dar singurele hîrtii pe care le găseşte sînt trei sau patru liste vechi de mîncare de la birt, şi o scrisoare de dragoste de la Normande.

Şi atunci, cum nu mai are nimic de făcut în această încăpere, se duce la scrin, îşi burduşeşte buzunarele cu

aur și cu scrisori de schimb, trage ușa după el, coboară repede scara, sare pe calul nerăbdător, se avîntă în galop spre strada du Gros-Chenet, și dispare dînd colțul cel mai apropiat de bulevard.

XLII

SALVATORUL FRANȚEI

În timp ce se desfășura această teribilă tragedie în mansarda doamnei Denis, Bathilde, neliniștită de faptul că fereastra vecinului ei rămînea atît de multă vreme închisă, o deschisese pe a sa, și primul lucru pe care l-a zărit a fost calul cenușiu rotat legat la oblonul de lîngă poartă. Or, întrucît ea nu-l văzuse pe căpitan intrînd la d'Harmental, socoti că acest cal înșăuat era destinat lui Raoul, iar imaginea îi reaminti numaidecît spaimele sale trecute și prezente.

Bathilde rămase așadar la fereastră, privind în toate părțile și căutînd să citească pe fizionomia fiecărui ins care trecea, dacă acest ins era actor în drama misterioasă care se pregătea și în care ea ghicea în mod instinctiv că d'Harmental juca primul rol. Se afla așa, cu inima palpitîndă, cu gîtul încordat și cu ochii rătăcind de ici-colo, cînd deodată privirile sale neliniștite se ațintiră asupra unui punct. În același moment tînăra scoase un strigăt de bucurie : îl văzuse pe Buvat apărînd de după colțul străzii Montmartre. Într-adevăr, era demnul caligraf în persoană, care, cu toate că privea din timp în timp îndărăt ca și cum s-ar fi temut să nu fie urmărit, înainta, ținîndu-și bastonul orizontal, cu mersul cel mai iute pe care i-l îngăduiau picioarele sale mici.

În timp ce Buvat dispare pe sub arborii aleii și o apucă pe scara întunecoasă aflată în continuare, și la jumătatea căreia o întîlnește pe pupila lui, să aruncăm o privire în urmă și să arătăm cauzele acestei absențe care, sîntem siguri de acest fapt, nu a provocat mai puține neliniști cititorilor noștri decît bietei Bathilde și bunei Nanette.

Ne reamintim cum Buvat, împins de teama torturii la dezvăluirea complotului, fusese forțat de Dubois să vină să-i facă în fiecare zi, la el, o copie de pe documentele pe care i le remitea pretinsul prinț de Listhnay. Și astfel ministrul regentului aflase în mod succesiv toate planurile conjuraților, pe care le dejucase prin arestarea mareșalului de Villeroi și prin convocarea parlamentului.

Luni dimineață, Buvat sosise ca de obicei cu noi teancuri de hîrtii pe care d'Avranches i le remisese în ajun ; era vorba de un manifest redactat de Malezieux și Pompadour, și de scrisorile principalilor seniori bretoni care aderau, așa cum am văzut, la conspirație.

Buvat se așternuse ca de obicei la lucru ; însă, către orele patru, cînd tocmai se ridicase și își ținea pălăria într-o mînă și bastonul în cealaltă, venise Dubois să-l ia cu el și îl condusese într-o mică încăpere, aflată deasupra celei în care lucra, și ajuns acolo, îl întrebase ce gîndea despre încăpere. Măgulit de această deferență a primului ministru față de opinia sa, Buvat se grăbise să răspundă că o găsea foarte agreabilă.

— Cu atît mai bine, reluă Dubois, și sînt foarte bucuros că este pe gustul dumitale, căci este a dumitale.

— A mea ! rosti Buvat consternat.

— Ei bine ! da, a dumitale, ce este de mirare că doresc să am sub mînă și mai ales sub ochi un om atît de important ca dumneata ?

— Dar, atunci, întrebă Buvat, înseamnă că voi locui la Palais-Royal ?

— Timp de cîteva zile cel puțin, răspunse Dubois.

— Monseniore, lăsați-mă cel puțin s-o înștiințez pe Bathilde.

— Tocmai asta-i problema, nu trebuie ca Bathilde să fie înștiințată.

— Dar îmi promiteți cel puțin că prima dată cînd voi ieși...

— Tot timpul cît ai să rămîi aici, nu vei ieși.

— Dar, exclamă Buvat cu spaimă... prin urmare sînt prizonier ?

— Prizonier de stat, așa cum ai spus, scumpul meu Buvat ; dar liniștește-te, captivitatea dumitale nu va fi îndelungată, și, atît timp cît va dura, te vei bucura de toate atențiile datorate salvatorului Franței ; căci dumneata ai salvat Franța, scumpe domnule Buvat. Nu se poate să te dezici acum.

— Eu am salvat Franța ! exclamă Buvat. Și iată-mă prizonier, iată-mă sub zăvoare, iată-mă înapoia gratiilor !

— Și unde dracu vezi zăvoare și gratii, dragul meu Buvat ? spuse Dubois izbucnind în rîs, ușa se închide doar cu o clanță și nu are nici măcar încuietoare ; cît despre fereastră, după cum vezi, ea dă spre grădina Palais-Royal-ului, și nici cele mai mici zăbrele nu îți împiedică priveliștea, o priveliște superbă : te vei afla aici ca regentul însuși.

— Oh ! cămăruța mea, terasa mea ! murmură Buvat lăsîndu-se, doborît, într-un fotoliu.

Dubois, care avea altceva mai bun de făcut decît să-l consoleze pe Buvat, ieși din încăpere și porunci să fie pusă o santinelă la ușă.

Explicația acestei măsuri era lesne de înțeles : lui Dubois îi era teamă că aflîndu-se de arestarea lui Villeroi, să nu se bănuiască de unde venea dezvăluirea, iar Buvat, interogat, să nu mărturisească, de bună seamă, că el divulgase totul. Or această mărturisire, fără îndoială, i-ar fi oprit pe conjurați în toiul planurilor făurite, și, dimpotrivă, Dubois, lămurit de aci înainte asupra tuturor țelurilor conjuraților, voia să-i lase să se dea de gol pînă la capăt, pentru a termina odată pentru totdeauna cu toate aceste mici conspirații.

Către orele opt seara, pe cînd începea să se lase întunericul, Buvat auzi mare zgomot la ușa lui și un fel de hîrșîituri metalice care îl neliniștiră ; el fusese de față pe cînd se povesteau sumedenie de istorii tragice cu prizonieri de stat asasinați în închisoare ; Buvat se ridică tremurînd ca varga și alergă la fereastră. Curtea și grădina Palais-Royal-ului erau pline de lume ; galeriile începeau să se ilumineze, toată priveliștea pe care o îmbrățișau privirile lui Buvat era plină de mișcare, de voioșie și de lumină. El scoase un geamăt adînc, gîndindu-se că

va trebui poate să spună adio acestei lumi atît de însufleţită şi de plină de viaţă. În această clipă se deschise uşa. Buvat se întoarse tremurînd şi zări doi lachei înalţi, în livrea roşie, care aduceau o cină. Acel zgomot metalic ce îl neliniştea atît pe Buvat era hîrşîitura farfuriilor şi a tacîmurilor de argint.

Prima reacţie a lui Buvat a fost de a înălţa mulţumiri Domnului pentru faptul că un pericol atît de iminent cum era acela în care crezuse că se afla, se preschimba într-o situaţie în aparenţă atît de suportabilă. Dar aproape numaidecît îi trecu prin cap gîndul că planurile funeste pe care le urziseră împotriva lui rămîneau tot aceleaşi, şi că nu făcuseră decît să schimbe modul de execuţie, şi că, doar, în loc să fie asasinat ca Ioan fără Teamă sau ca ducele de Guise, el avea să fie otrăvit ca marele delfin sau ca ducele de Bourgogne. Aruncă o privire rapidă asupra celor doi lachei, şi i se păru că observă ceva sumbru pe chipul lor, care trăda pe executanţii unei răzbunări secrete. Din acel moment, hotărîrea lui Buvat fu luată, şi cu toată aroma mîncărurilor, ce i se păru o mreajă în plus, el refuză orice hrană, spunînd în chip maiestuos că nu îi este nici foame, nici sete.

Cei doi lachei se priviră pe furiş : erau doi vlăjgani vicleni, care îl cîntăriseră pe Buvat din prima aruncătură de ochi, şi care, neînţelegînd să nu-ţi fie foame în faţa unui fazan împănat cu trufe, şi să nu-ţi fie sete în prezenţa unei sticle de vin de Chambertin, ghiciseră temerile prizonierului lor. Ei schimbară cîteva cuvinte pe şoptite, iar cel mai îndrăzneţ dintre ei, pricepînd că era rost să tragă foloase de pe urma situaţiei, înaintă spre Buvat, care se dădu înapoi din faţa sa pînă ce căminul îl împiedică să meargă mai departe.

— Domnule, îi spuse el pe un ton convingător, noi înţelegem temerile dumneavoastră, însă cum noi sîntem nişte slugi cinstite, ţinem să vă dovedim că sîntem incapabili de a fi complici la acţiunea de care ne bănuiţi. Prin urmare, în tot timpul cît vă veţi afla aici, camaradul meu şi cu mine, cu rîndul, vom gusta din toate felurile care vă vor fi servite, şi din toate vinurile care vi se vor aduce,

fericiţi fiind dacă, prin devotamentul nostru, vom putea să vă aducem nitică linişte.

— Domnule, răspunse Buvat cu totul ruşinat că gîndurile sale secrete îi fuseseră ghicite, domnule, sînteţi tare cinstit, însă, martor mi-e Domnul ! nu mi-e nici foame, nici sete. E aşa cum am onoarea de a vă spune.

— Nu are importanţă, domnule, zise lacheul, cum noi dorim, camaradul meu şi cu mine, să nu vă stăruie în minte nici o îndoială, noi rămînem neclintiţi cu privire la proba pe care v-am oferit-o. Comtois, amice, continuă lacheul aşezîndu-se în locul pe care ar fi trebuit să-l ocupe Buvat, fă-mi plăcerea să-mi serveşti cîteva linguri din supa de colea, o aripă din găinuşa ceea rotofeie pe orez, şi două degete din vinul ăla roşu de Bourgogne. Da, straşnic. În sănătatea dumneavoastră, domnule.

— Domnule, răspunse Buvat privindu-l cu ochii lui bulbucaţi, miraţi, pe lacheul care cina cu atîta neruşinare în locul său, domnule, eu sînt cel ce vă e îndatorat, şi aş vrea să vă cunosc numele pentru a-l păstra în memoria mea, alăturat de numele acelui cumsecade temnicer, care i-a dat lui Cosma cel Bătrîn, în temniţa sa, o dovadă de devotament asemenea aceleia pe care mi-o daţi. Această faptă se află în *Morala în acţiune*, domnule, continuă Buvat, şi îmi voi permite să vă spun că meritaţi să figuraţi în această carte din toate punctele de vedere.

— Domnule, răspunse cu modestie lacheul, eu mă numesc Bourguignon, şi iată-l pe camaradul meu Comtois, al cărui rînd de a se sacrifica are să fie mîine, şi care, cînd va sosi momentul, nu se va da în lături. Haide, Comtois, prietene, dă-mi nişte filé din fazanul acela şi umple-mi un pahar de şampanie. Nu vezi că pentru a-l linişti cu totul pe domnul, trebuie să gust toate mîncărurile şi toate vinurile ? E o sarcină grea, o ştiu bine ; dar unde ar fi meritul de a fi om cinstit dacă nu ţi s-ar impune din cînd în cînd asemenea îndatoriri ? În sănătatea dumneavoastră, domnule Buvat.

— Dumnezeu să vă ţină sănătos ! domnule Bourguignon.

— Acum, Comtois, adu-mi desertul, pentru ca să nu rămînă nici o umbră de îndoială domnului Buvat.

— Domnule Bourguignon, vă rog să credeţi, chiar dacă aş fi avut nişte îndoieli, ele s-ar fi risipit cu desăvîrşire.

— Nu, domnule, nu, vă cer iertare. Vă mai rămîn încă nişte bănuieli ; Comtois, amice, ţine cafeaua caldă, foarte caldă. Vreau s-o beau exact aşa cum ar fi băut-o domnul, şi presupun că domnului aşa îi place.

— Fierbinte, domnule, răspunse Buvat înclinîndu-se ; eu o beau fierbinte, pe cuvîntul meu de onoare !

— Ah ! rosti Bourguignon sorbind tacticos din ceşcuţă şi înălţîndu-şi într-o nespusă stare de beatitudine ochii către tavan. Aveţi perfectă dreptate, domnule. Numai aşa este bună cafeaua ; rece, este o băutură cît se poate de mediocră. Aceasta, trebuie s-o mărturisesc, este excelentă. Comtois, prietene, te felicit, serveşti minunat. Acum, ajută-mă să strîng masa. Trebuie să ştii că nu există nimic mai neplăcut decît mirosul vinurilor şi al mîncărurilor pentru aceia cărora nu le este nici foame nici sete. Domnule, continuă Bourguignon mergînd de-a-ndăratelea spre uşa pe care o închisese cu grijă pe toată durata cinei şi pe care o deschidea acum din nou, în timp ce colegul său împingea înainte masa ; domnule, dacă aveţi nevoie de ceva, aveţi trei sonerii la dispoziţie : una la patul dumneavoastră şi două la cămin. Acelea de la cămin sînt pentru noi, aceea de la pat pentru valet.

— Mulţumesc, domnule, zise Buvat, sînteţi prea cumsecade. Doresc să nu deranjez pe nimeni.

— Nu vă sfiiţi, domnule, nu vă sfiiţi ; monseniorul doreşte să vă folosiţi de ele ca la dumneavoastră acasă.

— Monseniorul este foarte amabil.

— Domnul nu mai doreşte nimic altceva ?

— Nimic altceva, prietene, nimic altceva, rosti Buvat pătruns de atîta devotament ; nimic altceva decît să vă exprim recunoştinţa mea.

— Eu nu mi-am făcut decît datoria, domnule, răspunse cu modestie Bourguignon înclinîndu-se ultima oară şi închizînd uşa.

— Pe legea mea ! zise Buvat urmărindu-l pe Bourguignon cu nişte ochi înduioşaţi, trebuie să recunoşti că există proverbe tare mincinoase. Se spune : insolent ca un lacheu. Şi într-adevăr iată un ins care se îndeletniceşte cu

această profesiune și care este totuși cum nu se poate mai politicos. Pe legea mea ! nu am să mai cred în proverbe, sau cel puțin am să fac o diferență între ele.

Și luîndu-și această promisiune față de el însuși, Buvat se găsi iar singur.

Nimic nu atîță pofta de mîncare ca privirea unei cine bune din care nu respiri decît aroma. Cina care tocmai trecuse pe sub ochii lui Buvat depășea în îmbelșugare tot ceea ce omul acesta naiv visase pînă atunci și, chinuit de repetate zbuciumări stomacale, începea să-și reproșeze prea marea neîncredere pe care o avusese față de prigonitorii săi ; însă era prea tîrziu. Buvat ar fi putut, este adevărat, să tragă de soneria domnului Bourguignon sau de soneria domnului Comtois, și să ceară să mai fie servit odată ; dar avea o fire prea timidă pentru a manifesta atîta îndrăzneală. Drept urmare, tot căutînd prin mulțimea de proverbe, cărora trebuia să le dea crezare în continuare, pe cel mai consolator, și găsind între situația sa și proverbul care spune *cine doarme cinează* o analogie care i se păru dintre cele mai directe, Buvat se hotărî să se oprească la acesta, și, neputînd cina, să încerce cel puțin să doarmă.

Dar cînd era pe punctul de a se lăsa în voia hotărîrii luate, Buvat se simți asaltat de noi temeri : nu s-ar putea oare profita de somnul său spre a-l face să dispară ? Noaptea este timpul potrivit pentru capcane ; el auzise adeseori povestindu-se doamnei Buvat, adică mamei sale, tot felul de istorii cu baldachine care coborîndu-se, îl înăbușeau pe nenorocitul ce dormea adîncit în vise, cu paturi care se cufundau de la sine printr-o trapă, și aceasta atît de încetișor, încît mișcarea nici nu apuca să-l trezească pe cel ce era culcat ; în sfîrșit, istorii cu uși secrete mascate în căptușeala de lemn a pereților și chiar în mobile pentru a deschide calea asasinilor. Această cină atît de copioasă, aceste vinuri așa de grozave, nu-i fuseseră poate servite decît pentru a-l împinge fără vreo bănuială într-un somn mai adînc. Toate astea erau cu putință la o adică ; de aceea, cum Buvat avea în cel mai înalt grad instinctul conservării, el începu, cu lumînarea în mînă, o investigație dintre cele mai minuțioase. După ce a deschis

toate uşile dulapurilor, după ce a tras toate sertarele comodelor, după ce a cercetat toate tăbliile de lemn, Buvat ajunsese la pat, şi, în patru labe, pe covor, îşi alungea cu teamă capul pe sub pat, cînd i se păru deodată că aude cum merge cineva îndărătul său. Poziţia în care se afla nu îi îngăduia deloc să se gîndească la apărare ; el rămase deci nemişcat şi în aşteptare, cu inima strînsă şi cu sudoarea pe frunte.

— Iertaţi-mă, rosti după cîteva momente de tăcere sumbră o voce care îl făcu pe Buvat să se înfioare, iertaţi-mă, dar nu cumva domnul îşi caută boneta de noapte ?

Buvat era descoperit. Nu era chip de a scăpa de primejdie, dacă primejdia exista. Îşi trase aşadar capul înapoi de sub pat, luă lumînarea în mînă, şi, rămînînd în genunchi, ca într-o postură umilă şi dezarmantă, se întoarse spre individul care îi adresase cuvîntul, şi se află în faţa unui bărbat îmbrăcat cu totul în negru şi care ducea pe braţ, îndoite, mai multe lucruri, în care Buvat recunoscu nişte obiecte de îmbrăcăminte.

— Da, domnule, zise Buvat, înhăţînd din zbor — cu o prezenţă de spirit pentru care se felicită în forul său interior — portiţa de scăpare ce îi era deschisă. Da, domnule, îmi caut chiar boneta de noapte. Să fie cumva interzisă această căutare ?

— Pentru ce, în loc de a-şi da această osteneală, domnul nu a sunat ? Eu am onoarea de a fi fost destinat pentru a-i sluji ca valet, şi îi aduceam boneta şi halatul de noapte.

Şi cu aceste cuvinte valetul întinse pe pat un halat acoperit cu desene mari reprezentînd felurite ramuri şi flori, o scufie din pînză fină de in, şi o panglică de un trandafiriu nespus de cochet. Buvat, aflat tot în genunchi, se uita la el cum le rînduia, cu cea mai mare uimire.

— Acum, zise valetul, domnul vrea să-l ajut să se dezbrace ?

— Nu, domnule, nu ! exclamă Buvat, a cărui pudoare se înspăimînta foarte lesne, dar însoţind acest refuz de surîsul cel mai agreabil pe care putu să-l încropească. Nu, eu obişnuiesc să mă dezbrac singur. Mulţumesc, domnule, mulţumesc.

Valetul se retrase, şi Buvat se găsi singur.

Cum inspecţia camerei era terminată, şi cum foamea, care punea stăpînire pe el tot mai mult, îl împingea de urgenţă la somn, Buvat, suspinînd întruna, îşi începu numaidecît toaleta de noapte, apoi, spre a nu rămîne fără lumină, aşeză una din lumînări pe colţul căminului, şi, scoţînd un geamăt adînc, se cufundă în patul cel mai plăcut şi cel mai moale pe care îl întîlnise vreodată.

Însă nu patul aduce somnul, — fiind aceasta o axiomă pe care Buvat, pe baza experienţei, a putut să o adauge la lista proverbelor sale veridice. Fie din pricina spaimei, fie datorită stomacului gol, Buvat petrecu o noapte foarte agitată, şi doar spre dimineaţă prinse a aţipi; numai că şi somnul îi fu bîntuit de coşmarurile cele mai teribile şi mai absurde. El tocmai visa că fusese otrăvit cu o ciosvîrtă de berbec pe fasole, cînd intră în încăpere valetul şi întrebă la ce oră voia să dejuneze domnul.

Această întrebare prezenta o asemenea continuare a visului pe care tocmai îl avusese, încît Buvat se înfioră din creştet pînă în tălpi la gîndul de a înghiţi cea mai mică îmbucătură, şi nu răspunse decît printr-un fel de şoaptă înăbuşită, care păru fără îndoială valetului a avea o oarecare semnificaţie, întrucît acesta ieşi numaidecît spunînd că domnul urma să fie servit.

Buvat nu era obişnuit să-şi ia micul dejun în pat, de aceea sări cu vioiciune jos din aşternut, şi îşi făcu toaleta în mare grabă. Tocmai şi-o terminase cînd domnii Bourguignon şi Comtois intraseră aducînd micul dejun, aşa cum intraseră în ajun purtînd cina.

Şi atunci avu loc repetarea scenei pe care am povestit-o deja, numai că, de data aceasta, domnul Comtois a fost cel ce mîncă, iar domnul Bourguignon cel ce servi. Dar cînd se ajunse la cafea şi Buvat, care nu pusese nimic în gură din ajun, de la aceeaşi oră, văzu cum băutura sa mult iubită, după ce se scursese din cafetiera de argint în ceaşca de porţelan, trecea acum în esofagul domnului Comtois, Buvat, zic, nu putu să reziste mai departe şi declară că stomacul său cerea să fie amăgit cu ceva, şi că prin urmare el dorea să i se lase cafeaua şi o franzeluţă. Această declaraţie păru să deranjeze puţin devotamentul

domnului Comtois, dar cu toate acestea fu nevoit să se mărginească la două linguri din aromata băutură, care, împreună cu franzeluța și zaharnița, fură așezate pe o mescioară, pe cînd cele două secături, rîzînd în sinea lor, duceau resturile copiosului mic dejun. De-abia fu închisă ușa, că Buvat se precipită spre mescioară, și, fără să mai aibă măcar răbdarea de a înmuia una în cealaltă, mîncă franzeluța și bău cafeaua ; apoi, puțin reconfortat de această masă, oricît de insuficientă ar fi fost ea, începu să privească lucrurile dintr-un punct de vedere mai optimist.

Într-adevăr, Buvat nu era lipsit de o anumită judecată sănătoasă ; și cum nu fusese stingherit nici în seara trecută, nici în noaptea care se sfîrșise, și întrucît pășea în dimineața de față într-un chip destul de confortabil, el începea să priceapă că dacă dintr-un motiv politic oarecare i se pusese gînd rău libertății sale, era departe cel puțin de a se fi pus gînd rău zilelor sale, care din contra erau copleșite cu niște atenții de care el nu se bucurase niciodată ; apoi Buvat, fără voia sa, resimțea acea binefăcătoare influență a luxului care pătrunde prin toți porii și face să-ți crească inima de bucurie. Or, el socotise că, nici vorbă, cina din ajun era mai bună decît cina sa obișnuită ; recunoscuse că patul era foarte moale ; găsea că, indiscutabil, cafeaua pe care tocmai o băuse avea o aromă pe care amestecul cicoarei i-o răpea celei pe care o bea el. Pe scurt, nu putea să-și ascundă că fotoliile elastice și scaunele umplute cu lînă pe care se așeza de douăzeci și patru de ore încoace aveau o superioritate incontestabilă asupra fotoliului de piele și scaunelor sale din trestie. Singurul lucru care îl chinuia așadar în realitate era îngrijorarea pe care de bună seamă că o încerca Bathilde văzînd că el nu se întoarce acasă. O clipă într-adevăr, neîndrăznind să reînnoiască cererea pe care i-o adresase în ajun lui Dubois, îi trecuse prin minte gîndul de a-i trimite pupilei sale știri despre el ; îl bătuse într-adevăr o clipă gîndul, după cum spuneam, ca, după exemplul Măștii de fier, care, de la fereastra închisorii sale, aruncase o farfurie de argint pe țărmul mării, să arunce și el de la balconul său o scrisoare în curtea Palais-Royal-ului, însă știa ce rezultat funest avusese pentru nenorocitul prizo-

nier descoperirea acestei încălcări a dispoziţiilor domnului de Saint-Mars, astfel încît îi era teamă, păşind la o asemenea tentativă, să nu agraveze rigorile captivităţii sale, care, aşa cum era, la urma urmei, i se părea tolerabilă.

Rezultatul tuturor acestor reflecţii a fost că petrecu o dimineaţă mult mai puţin agitată decît fuseseră seara şi noaptea ce trecuseră ; pe de altă parte, stomacul său adormit de cafea şi de franzeluţă, nu-l mai făcea să încerce decît acea uşoară aţîţare a poftei care nu înseamnă decît o plăcere în plus atunci cînd eşti sigur că vei cina strașnic. Adăugaţi la acestea priveliştea foarte interesantă pe care prizonierul o avea de la fereastra lui, şi se va înţelege că ora unu după-amiază sosi fără pre multe chinuri şi fără plictiseală.

Exact la ora unu uşa se deschise şi masa reapăru complet pregătit, purtată ca şi în ajun şi de dimineaţă de cei doi lachei. Însă de data aceasta nici domnul Bourguignon, nici domnul Comtois nu luară loc la ea : Buvat declară că, perfect liniştit cu privire la intenţiile augustei sale gazde, el mulţumea domnilor Comtois şi Bourguignon pentru devotamentul de care fiecare, la rîndul său, îi dăduse dovadă, şi îi ruga să-l servească la rîndul lor. Cei doi lachei făcură mutre, dar se supuseră.

E uşor de ghicit că fericita dispoziţie de spirit în care se găsea Buvat trebuia să se beatifice şi mai mult, datorită excelentului prînz care îi era servit : mîncă din toate felurile, bău din toate vinurile. În sfîrşit, după ce şi-a sorbit tacticos cafeaua, lux pe care nu şi-l îngăduia de obicei decît duminica, după ce a dat pe gît, în plus, peste nectarul arabic, un mic pahar de lichior produs de madame Anfoux, Buvat, trebuie s-o spunem, se afla într-o stare vecină cu extazul.

Seara, cina avu acelaşi succes ; însă cum el se dedase ceva mai mult decît la prînz degustării vinurilor de Chambertin şi de Sillery, către orele opt seara, se afla într-o stare de bună dispoziţie imposibil de descris. Şi ca urmare a acestei stări, cînd valetul intră pentru a-i aranja aşternutul, în loc de a-l vedea, ca în ajun, în patru labe şi cu capul sub pat, îl găsi aşezat într-un fotoliu confortabil, cu picioarele rezemate de grătarul căminului, cu capul

răsturnat pe spătarul fotoliului, clipind des din ochi, şi fredonînd printre dinţi cu o mlădiere a vocii de o infinită duioşie :

Lăsaţi-mă să merg,
Lăsaţi-mă să zburd,
Lăsaţi-mă să merg să zburd în aluniş

ceea ce, după cum se vede, însemna o mare ameliorare a stării în care se afla demnul caligraf cu douăzeci şi patru de ore mai înainte. Şi a mai fost ceva : cînd valetul se oferi, ca în ajun, să-l ajute să se dezbrace, Buvat, care resimţea o anumită dificultate în a-şi exprima gîndurile, se mulţumi să-i surîdă în semn de aprobare, apoi să-i întindă braţele pentru a-i da jos haina, apoi picioarele pentru a-i scoate pantofii ; dar cu toată starea de euforie extraordinară în care se găsea, este totuşi drept să spunem că modestia lui firească nu-i îngădui să se abandoneze mai departe în mîinile valetului, şi că doar atunci cînd fu absolut singur se dezbrăcă şi de restul veşmintelor.

De data aceasta, cu totul altfel decît în ajun, Buvat se întinse cu voluptate în pat, adormi în cinci minute, visă că era sultan, şi că avea, ca regele Solomon, trei sute de soţii şi cinci sute de concubine.

Să ne grăbim să spunem că a fost singurul vis puţin cam deşănţat pe care l-a avut pudicul Buvat în cursul castei sale vieţi. Se trezi proaspăt ca un trandafiraş, nemaiavînd decît o singură preocupare pe lume, aceea a neliniştii în care de bună seamă că se afla Bathilde, dar altminteri cu totul fericit.

Micul dejun, cum ne închipuim uşor, nu îi răpi nimic din buna dispoziţie ; dimpotrivă, interesîndu-se dacă ar putea să-i scrie monseniorului arhiepiscop de Cambrai, şi aflînd că nici un ordin nu se opunea la aşa ceva, ceru hîrtie şi cerneală, care îi fură aduse, îşi scoase din buzunar briceagul care nu îl părăsea niciodată, îşi ascuţi pana cu cea mai mare grijă, şi începu să aştearnă, cu cel mai frumos scris ce-i stătea în putinţă, o jalbă de-a dreptul miş-cătoare în scopul de a obţine de la el, în cazul în care captivitatea sa trebuia să se prelungească, permisiunea de

a o primi pe Bathilde, sau cel puțin de a o înștiința că, în afară de libertate, nu îi lipsea absolut nimic, grație amabilității pe care i-o arăta monseniorul prim-ministru.

Această jalbă, la a cărei execuție caligrafică Buvat acordă o mare grijă, și ale cărei majuscule reprezentau felurite chipuri de plante, de arbori sau de animale, îi luă vrednicului copist toată vremea, de dimineață pînă la prînz. Așezîndu-se la masă, el înmînă jalba lui Bourguignon, pe care îl însărcină personal să o ducă monseniorului prim-ministru, declarînd că pentru moment Comtois i-ar fi de ajuns spre a-l servi. Un sfert de oră mai tîrziu, Bourguignon se întoarse și îl înștiință pe Buvat că monseniorul ieșise, dar că în absența lui, petiția fusese înmînată persoanei care împărțea împreună cu el grija treburilor publice, și că această persoană dăduse ordinul de a-i fi adus Buvat îndată ce va fi dejunat, fiind totuși invitat să nu se grăbească nici cu bucatele, nici cu vinul, întrucît acela care poruncise să-l cheme se afla el însuși la masă în acel moment. În virtutea acestei permisiuni, Buvat nu se zori deloc, se înfruptă din bucatele cele mai bune, degustă cele mai alese vinuri, sorbi pe săturate cafeaua, savură paharul de lichior, și, această ultimă operație odată terminată, declară pe un ton foarte hotărît că era gata să apară în fața substitutului primului ministru.

Santinela primise ordinul de a-l lăsa să iasă ; de aceea Buvat, condus de Bourguignon, trecu mîndru prin fața acesteia. Cîtva timp o ținu pe un coridor lung, după care coborî o scară ; apoi, în sfîrșit, lacheul deschise o ușă și îl anunță pe domnul Buvat.

Buvat se găsi atunci într-un fel de laborator situat la parter, în fața unui bărbat avînd patruzeci-patruzeci și doi de ani, care nu îi era cu totul necunoscut, îmbrăcat în costumul cel mai simplu, ce tocmai urmărea, la un cuptor foarte încins, o operație chimică complicată căreia părea să-i acorde o mare importanță. Zărindu-l pe Buvat, înălță capul, și privindu-l cu multă curiozitate, îi spuse :

— Domnule, dumneavoastră sînteți cel ce vă numiți Jean Buvat ?

— Gata la ordinele dumneavoastră, domnule, răspunse Buvat înclinîndu-se.

— Petiția pe care i-ați adresat-o adineaori abatelui este scrisă de mîna dumneavoastră ?

— De propria mea mînă, domnule.

— Aveți un scris foarte frumos, domnule.

Buvat se înclină cu un surîs modest în care răzbătea orgoliul.

— Abatele, continuă necunoscutul, mi-a spus, domnule, despre serviciile pe care vi le datorăm.

— Monseniorul este prea bun, murmură Buvat, asta nu merită osteneala.

— Cum, nu merită osteneala ! Ba da, dimpotrivă, domnule Buvat, merită cu prisosință osteneala. La dracu ! Și dovadă stă faptul că dacă aveți să-i cereți ceva regentului, mă însărcinez eu să-i transmit cererea dumneavoastra.

— Domnule, zise Buvat, pentru că aveți bunătatea de a vă oferi să fiți interpretul sentimentelor mele față de Alteța Sa Regală, aveți bunătatea de a-i spune că atunci cînd va fi mai puțin strîmtorată, eu o rog, dacă acest lucru nu-i va aduce prea multe lipsuri, să poruncească să mi se plătească restanța mea.

— Cum, restanța dumneavoastră, domnule Buvat ? Ce vreți să spuneți ?

— Vreau să spun, domnule, că am onoarea de a fi slujbaș la Biblioteca regală, numai că, iată, în curînd, se vor împlini șase ani de cînd ni se spune la fiecare sfîrșit de lună că nu există bani în casierie.

— Și la cît se ridică restanța dumneavoastră ?

— Domnule, mi-ar trebui o pană și cerneală spre a vă spune cifra exactă.

— Haide, cu aproximație. Calculați din memorie.

— La cinci mii trei sute și cîteva livre, lăsînd la o parte fracțiile de băncuțe și de centime.

— Și ați dori să fiți plătit, domnule Buvat ?

— Nu vă ascund, domnule, că acest lucru mi-ar face plăcere.

— Și asta este tot ceea ce solicitați ?

— Absolut tot.

— Dar, în sfîrșit, pentru serviciul pe care l-ați adus Franței, nu cereți nimic ?

— Bă da, domnule, cer permisiunea de a i se spune pupilei mele Bathilde, care trebuie să fie foarte îngrijorată din pricina absenței mele, să se liniștească, și că sînt prizonier la Palais-Royal. Aș cere chiar, dacă acest lucru nu ar însemna să abuzez de bunătatea dumneavoastră, domnule, ca ea să aibă permisiunea de a veni să-mi facă o mică vizită ; dar dacă această a doua cerere ar fi prea nechizbuită, m-aș mărgini la prima.

— Vom face mai mult decît asta, domnule Buvat ; cauzele pentru care vă reţineam nu mai există, noi vă vom reda aşadar libertatea, şi veţi putea să mergeţi personal să duceţi pupilei veşti despre dumneavoastră.

— Cum, domnule ! rosti Buvat. Cum ! nu mai sînt prizonier ?

— Puteţi pleca oricînd vreţi.

— Domnule, sînt sluga dumneavoastră prea plecată, şi am onoarea să vă prezint omagiile mele.

— Pardon, domnule Buvat, încă un cuvînt.

— Şi două, domnule.

— Vă repet că Franţa are faţă de dumneavoastră obligaţii pe care trebuie să şi le achite. Scrieţi aşadar regentului, făceţi-i o notă despre ceea ce vă este datorat ; expuneţi-i situaţia dumneavoastră, şi dacă doriţi ceva în mod deosebit, exprimaţi-vă fără sfială dorinţa. Mă fac eu chezaş că se va da curs celor scrise în petiţie.

— Domnule, sînteţi prea bun, şi nu am să pierd prilejul. Pot aşadar să sper că odată cu primele fonduri care vor intra din nou în vistieriile statului...

— Vi se va achita suma restantă, vă dau cuvîntul meu.

— Domnule, chiar astăzi petiţia mea va fi adresată regentului.

— Şi mîine veţi fi plătit.

— Ah ! domnule, cîte amabilităţi !

— Duceţi-vă, domnule Buvat, duceţi-vă, pupila dumneavoastră vă aşteaptă.

— Aveţi dreptate, domnule, însă ea nu a pierdut nimic aşteptîndu-mă, întrucît am să-i duc o ştire atît de

bună. Am cinstea de a vă saluta, domnule. Ah ! Iertați-mă, fără indiscreție, vă rog, dar cum vă numiți ?

— Domnul Filip.

— Am onoarea de a vă saluta, domnule Filip.

— Adio, domnule Buvat. O clipă, reluă Filip, trebuie să dau ordine ca să puteți ieși.

Pronunțînd aceste cuvinte, sună, și apăru un lacheu.

— Trimiteți după Ravanne.

Lacheul ieși. Cîteva clipe mai tîrziu intră un tînăr ofițer din regimentul de gardă.

— Ravanne, rosti domnul Filip, conduceți-l pe acest brav om pînă la poarta Palais-Royal-ului. Este liber să meargă unde va voi.

— Da, monseniore, spuse tînărul ofițer.

O străfulgerare trecu prin fața ochilor lui Buvat, care deschise gura pentru a întreba cine era acela căruia i se spunea monseniore ; dar Ravanne nu îi lăsă răgazul.

— Veniți, domnule, îi spuse el, veniți, vă aștept.

Buvat privi cu un aer năuc la domnul Filip și la paj, însă cum acesta nu înțelegea nimic din ezitarea sa, îi reînnoi invitația de a-l urma. Se supuse și, scoțîndu-și batista din buzunar, își șterse năduşeala care îi curgea în broboane mari de pe frunte.

La poartă, santinela voi să-l oprească pe Buvat.

— Din ordinul Alteței Sale Regale monseniorul regent, domnul este liber, rosti Ravanne.

Soldatul prezentă arma și îl lăsă să treacă.

Buvat crezu că dă peste el damblaua ; simți că i se înmoaie picioarele, și se sprijini de zid.

— Dar ce aveți, domnule ? îl întrebă călăuza sa.

— Iertați-mă, domnule, îngăimă Buvat, dar nu cumva din întîmplare persoana cu care am avut adineaori onoarea să vorbesc să fie...

— Monseniorul regent în persoană, reluă Ravanne.

— Nu se poate ! exclamă Buvat.

— Ba se poate ! răspunse tînărul, și dovada este că lucrurile stau astfel.

— Cum, domnul regent însuși este acela care mi-a promis că mi se va plăti restanța ! exclamă Buvat.

— Eu nu știu ce v-a promis el, dar știu că persoana care mi-a dat ordinul să vă însoțesc era domnul regent, răspunse Ravanne.

— Dar el mi-a spus că se numește Filip.

— Ei bine ! așa este, Filip d'Orléans.

— E adevărat, domnule, e adevărat ; Filip este numele său patronimic, e cunoscut acest fapt. Iar regentul este un om foarte brav, și cînd mă gîndesc că existau niște infami netrebnici care conspirau împotriva lui, împotriva unui om care mi-a dat cuvîntul său că va ordona să mi se plătească restanța ; dar merită să fie spînzurați oamenii ăștia, domnule, să fie trași pe roată, sfîșiați în patru bucăți, arși de vii. Nu sînteți de aceeași părere, domnule ?

— Domnule, zise Ravanne rîzînd, eu nu am nici o părere în privința afacerilor de atare importanță. Ne aflăm la poarta ce dă în stradă ; aș voi să mă bucur de onoarea de a vă întovărăși mai mult timp, însă monseniorul pleacă într-o jumătate de oră spre abația din Chelles, și, cum are a-mi da cîteva ordine înainte de plecare, eu, spre marele meu regret, mă văd nevoit să vă părăsesc.

— Regretul este al meu, domnule, rosti cu amabilitate Buvat, răspunzînd cu o plecăciune adîncă la salutul ușor al tînărului, care și dispăruse cînd Buvat își ridică iar capul.

Această dispariție îl lăsă pe Buvat cu desăvîrșire liber în mișcările sale. El profită de acest fapt și o apucă spre Place des Victoires, iar din Place des Victoires o luă spre strada du Temps-Perdu, dînd colțul străzii chiar în momentul în care d'Harmental își împlînta spada în trupul lui Roquefinette. În acele clipe biata Bathilde, care era departe de a bănui ce se petrecea la vecin, îl zărise pe tutorele ei și alergase într-un suflet în întîmpinarea sa pe scară, pe treptele căreia Buvat și Bathilde se întîlniră între cel de al doilea și al treilea etaj.

— Oh ! tăicuțule, tăicuțule scump ! exclamă Bathilde urcînd scara la brațul lui Buvat și oprindu-l la fiecare treaptă spre a-l îmbrățișa. De unde vii dar ? Ce ți s-a întîmplat, și cum se face că din ziua de luni nu te-am mai văzut ? Ce îngrijorare ne-ai pricinuit, Dumnezeule,

atît Nanettei cît şi mie ! De bună seamă că s-au petrecut evenimente de necrezut !

— Ah ! da, cu totul de necrezut, zise Buvat.

— Ah ! Doamne ! povesteşte-mi toate astea, tăicuţule. Mai întîi de unde vii ?

— De la Palais-Royal.

— Cum, de la Palais-Royal ? Şi la cine ai fost, la Palais-Royal ?

— La regent.

— Dumneata, la regent ! Şi ce făceai la regent ?

— Eram prizonier.

— Prizonier ! Dumneata ?

— Prizonier de stat.

— Şi pentru ce ? Dumneata, prizonier !

— Pentru că am salvat Franţa.

— Oh Doamne ! Dumnezeule ! Tăicuţule, ai înnebunit cumva ? exclamă Bathilde înspăimîntată.

— Nu, dar aş fi avut de ce să înnebunesc de-a binelea dacă nu aş fi avut capul zdravăn.

— Dar, te rog, vorbeşte deslușit !

— Imaginează-ţi că exista o conspiraţie împotriva regentului.

— Oh, Dumnezeule !

— Şi că făceam parte şi eu din ea.

— Dumneata !

— Da, eu ; fără a face parte, adică. Tu ştii bine, acel prinţ de Listhnay ?

— Şi pe urmă ?

— Un prinţ fals, copila mea, un prinţ fals !

— Dar aceste còpii pe care le făceai pentru el ?...

— Manifeste, proclamaţii, acte incendiare ; o revoltă generală, Bretania... Normandia... statele generale... regele Spaniei... Şi eu sînt cel ce a descoperit toate astea.

— Dumneata ! exclamă Bathilde înspăimîntată.

— Da, eu, pe care monseniorul regent l-a numit adineauri salvatorul Franţei, eu, cel căruia are să-i plătească restanţele ce mi se cuvin !

— Tată, tată, rosti Bathilde, ai vorbit de conspiratori ; ştii cumva numele acestor conspiratori ?

— Mai întîi domnul duce du Maine ; înțelegi tu, acest bastard mizerabil care conspiră împotriva unui om ca monseniorul regent ! Apoi un conte de Laval, un marchiz de Pompadour, un baron de Valef, prințul de Cellamare, abatele Brigaud, acest nefericit abate Brigaud. Imaginează-ți că am copiat lista...

— Tată, zise Bathilde sufocată de teamă, tată, printre toate aceste nume, nu ai citit și numele... numele... cavalerului... Raoul d'Harmental ?...

— Ah ! cred și eu, exclamă Buvat, cavalerul Raoul d'Harmental ! este șeful conjurației ; dar regentul îi cunoaște pe toți. În seara asta vor fi cu toți arestați, și mîine spînzurați, rupți în bucăți, trași pe roată de vii.

— Oh ! nenorocitule ! nenorocit ce ești ! exclamă Bathilde frîngîndu-și mîinile, l-ai ucis pe omul pe care îl iubesc. Dar îți jur pe mama mea, domnule, dacă moare, voi muri și eu.

Și gîndindu-se că ar avea poate încă timpul să-l prevină pe Raoul de primejdia care îl amenință, Bathilde, lăsîndu-l pe Buvat doborît, se repezi spre ușă, coborî scara ca și cum ar fi avut aripi, traversă strada din două sărituri, urcă scara aproape fără să atingă treptele, și, respirînd din greu, epuizată, pierită, se duse să bată la ușa lui d'Harmental, care, rău închisă de cavaler, cedă la primul efort al Bathildei, și, deschizîndu-se, îi înfățișă cadavrul căpitanului, întins pe podea și înotînd într-o baltă de sînge.

Această priveliște era atît de departe de a fi aceea la care se aștepta Bathilde, încît, fără a se gîndi că ea poate avea să-l compromită cu totul pe iubitul său, se repezi spre ușă strigînd după ajutor. Dar ajungînd pe palier, fie că forțele o părăsiră, fie că piciorul îi alunecă în balta de sînge, căzu pe spate scoțînd un țipăt îngrozitor.

Auzind țipătul, vecinii dădură fuga și o găsiră pe Bathilde în nesimțire ; nimerise cu capul în colțul ușii, făcîndu-și astfel o rană periculoasă.

Bathilde fu coborîtă și dusă la doamna Denis, care se grăbi să-i ofere ospitalitate.

Cît despre căpitanul Roquefinette, cum el rupsese adresa scrisorii pe care o avea în buzunar pentru a-și aprinde pipa, și cum nu avea la el nici o altă hîrtie care

să-i indice numele sau domiciliul, corpul său fu transportat la morgă, unde trei zile mai tîrziu fu recunoscut de către Normande.

XLIII

ŞI DUMNEZEU DISPUNE

În acest timp d'Harmental, după cum am văzut, pornise în galop, înţelegînd bine că nu era nici o clipă de pierdut pentru a face faţă schimbărilor pe care urma să le aducă moartea căpitanului Roquefinette în misiunea primejdioasă pe care şi-o asumase. Prin urmare, şi cu speranţa de a recunoaşte, după vreun semn oarecare, pe indivizii ce trebuiau să joace rolul unor persoane secundare în această mare dramă, el mersese de-a lungul bulevardelor pînă la poarta Saint-Martin, şi ajuns acolo, luînd-o la stînga, se găsi într-o clipă în mijlocul tîrgului de cai. Acolo, ne reamintim, cei doisprezece sau cincisprezece contrabandişti de sare înrolaţi de Roquefinette aşteptau poruncile căpitanului lor.

Însă, aşa cum spusese bietul răposat, nici un semn deosebit nu putea să atragă atenţia unor ochi străini asupra acestor oameni misterioşi, îmbrăcaţi cum erau la fel cu ceilalţi şi de-abia cunoscîndu-se între ei. D'Harmental cercetă aşadar în zadar : toate feţele îi erau necunoscute. Vînzătorii şi cumpărătorii i se păreau atît de complet indiferenţi la orice alt gînd decît la acela al tîrgurilor ce erau pe cale să încheie, încît de două sau de trei ori, după ce se apropiase de cîţiva inşi în care crezuse că recunoaşte nişte falşi ţărani, se îndepărtase de ei fără a le adresa măcar cuvîntul, într-atît de mare era probabilitatea ca — printre cei cinci sau şase sute de indivizi care se găseau acolo — să comită vreo eroare, care nu numai că putea fi inutilă, dar ar fi putut să devină chiar periculoasă. Situaţia era jalnică : fără îndoială, d'Harmental avea la îndemînă toate mijloacele de execuţie necesare pentru aducerea la îndeplinire în chip fericit a complotului, însă, omorîndu-l pe căpitan, distrusese el însuşi firul conducător, şi, odată

veriga intermediară ruptă, întregul lanț era sfărîmat. D'Harmental își mușca buzele pînă la sînge, își sfîșia pieptul, se ducea și se întorcea de la un capăt la altul al tîrgului, sperînd mereu că vreo împrejurare neprevăzută avea să-l scoată din încurcătură. Dar timpul se scurgea, tîrgul își păstra aceeași înfățișare, nimeni nu venise să-i vorbească, iar cei doi țărani cărora în desperare de cauză le adresase cîteva întrebări cu două înțelesuri, deschiseră niște ochi și o gură atît de naiv uimite, încît d'Harmental întrerupsese chiar în acea clipă conversația începută, convins fiind că nimerise alăturea.

În vremea aceasta sună de orele cinci.

Către orele opt sau nouă seara regentul trebuia să se înapoieze de la Chelles. Nu mai era așadar timp de pierdut, cu atît mai mult cu cît această ambuscadă însemna o partidă în care se risca totul pe o carte de către conjurații care se așteptau, într-adevăr, să fie arestați dintr-un moment într-altul, și își jucau singura șansă care le mai rămînea pe această ultimă lovitură hazardată. D'Harmental nu-și ascundea nici una din dificultățile situației ; el ceruse cu stăruință pentru sine onoarea acțiunii, deci asupra lui apăsa toată responsabilitatea, și această responsabilitate era teribilă. Pe de altă parte, se găsea prins într-una din acele situații în care curajul nu poate nimic, în care voința omenească se zdrobește în fața unei imposibilități, și în care singura șansă care rămîne este de a-ți mărturisi neputința și de a solicita ajutorul de la cei care îl așteptau de la tine.

D'Harmental era un om energic ; hotărîrea sa fu luată de îndată ; mai făcu prin tîrgul de cai, pe care îl tot străbătea în toate sensurile de o oră și jumătate, un ultim ocol, spre a vedea în sfîrșit dacă vreun conjurat nu se va trăda, ca el, printr-o nerăbdare neobișnuită. Dar văzînd că toate chipurile rămîneau în impasibila lor mărginire, își porni calul la galop, merse de-a lungul bulevardelor, ajunse în foburgul Saint-Antoine, coborî la casa cu nr. 15, apucă pe scară, se căță la etajul al cincilea, deschise ușa de la o cămăruță și se găsi în fața doamnei du Maine, a contelui de Laval, a lui Pompadour și a lui Valef, a lui Malezieux și a lui Brigaud.

Văzîndu-l, toţi scoaseră un strigăt de surpriză.

D'Harmental relată totul : pretenţiile lui Roquefinette, discuţia care urmase, şi duelul care îi pusese capăt. Îşi descheie haina, îşi arătă cămaşa plină de sînge ; apoi trecu la nădejdea pe care o nutrise de a-i recunoaşte pe contrabandiştii de sare şi de a se rîndui în fruntea lor în locul căpitanului ; le spuse despre speranţele sale neîmplinite, despre cercetările sale inutile în mijlocul tîrgului de cai, şi sfîrşi prin a cere ajutorul lui Laval, Pompadour şi Valef, care răspunseră numaidecît la apel, declarînd că erau gata să-l urmeze pe cavaler pînă la capătul lumii, şi să-i dea ascultare în tot ceea ce le-ar comanda el.

Aşadar nimic nu era încă pierdut : patru bărbaţi hotărîţi şi acţionînd pe seama lor puteau să înlocuiască perfect doisprezece sau cincisprezece vagabonzi tocmiţi, care nu erau mînaţi de altceva decît de interesul de a cîştiga douăzeci de ludovici de cap. Caii se aflau gata pregătiţi în grajd ; fiecare venise înarmat ; d'Avranches nu plecase încă, ceea ce sporea mica trupă cu un om devotat. Îşi procurară măşti de catifea neagră, spre a ascunde regentului, cît mai mult timp cu putinţă, figurile răpitorilor săi ; îi lăsară pe lîngă doamna du Maine pe Malezieux, care, din pricina vîrstei, şi pe Brigaud, care, datorită profesiunii, trebuiau în mod firesc să rămînă în afara unei asemenea expediţii. Îşi dădură întîlnire la Saint-Mandé, şi fiecare plecă separat, spre a nu da naştere la bănuieli. O oră mai tîrziu, cei cinci conjuraţi erau reuniţi şi se aşezau la pîndă pe drumul ce duce la Chelles, între Vincennes şi Nogent-sur-Marne. La orologiul castelului bătea de orele şase şi jumătate.

D'Avranches se informase. Regentul trecuse către orele trei şi jumătate ; nu avea nici suită, nici soldaţi din gardă ; se afla într-o trăsură trasă de patru cai, mînaţi de doi surugii, şi precedată de un singur călăreţ deschizător de drum. Nu aveau aşadar a se teme de nici o rezistenţă ; îl arestau pe prinţ ; îl conduceau spre Charenton, unde staţia de cai de schimb avea ca şef, după cum am spus, o persoană cu totul devotată doamnei du Maine ; îl băgau pe prinţ în curte, a cărei poartă se reînchidea după el ; îl forţau să se urce într-o trăsură de poştă, care aştepta cu

caii gata înhămați și cu surugiul în șa. D'Harmental și Valef luau loc lîngă el ; plecau din nou în galop ; traversau Marna la Alfort, Sena la Villeneuve-Saint-Georges ; ajungeau la Grand-Vaux, iar la Montlhéry se găseau pe drumul către Spania. Dacă la unul sau la altul dintre popasurile pentru schimbarea cailor regentul ar fi vrut să strige după ajutor, d'Harmental și Valef îl amenințau, și dacă el ar fi strigat în ciuda amenințărilor, faimosul pașaport se afla acolo pentru a dovedi că persoana care cerea stăruitor asistență nu era prințul, ci un nebun care se credea regentul, și pe care îl însoțeau la familia sa care locuia la Saragoza. Într-un cuvînt, toate acestea erau puțin riscante, este adevărat ; însă, după cum se știe, aceste genuri de lovituri sînt cele care reușesc de obicei, cu atît mai mult cu cît cei împotriva cărora sînt îndreptate nu se gîndesc să-și ia măsurile de prevedere.

Sună succesiv de orele șapte și de orele opt. D'Harmental și camarazii lui vedeau cu plăcere cum se lasă noaptea și cum devine tot mai întunecoasă. Două sau trei trăsuri, fie de poștă, fie particulare, le stîrniseră deja cîteva alarme false, însă acestea avură și rezultatul de a-i pregăti pentru veritabilul atac. La orele opt și jumătate se făcuse întuneric beznă, iar acel soi de teamă foarte firească pe care conjurații o resimțiseră mai întîi, începea să se preschimbe în nerăbdare.

La orele nouă, li se păru că aud un zgomot. D'Avranches se culcă cu fața la pămînt și deosebi mai limpede uruitul unei trăsuri. În același moment, la vreo mie de pași depărtare, aproape la cotul pe care îl făcea drumul, văzură mijind o licărire asemenea unei stele : conjurații tresăriră. Era desigur călărețul deschizător de drum cu torța lui. În curînd nu mai există nici o îndoială ; se zăriră trăsura și cele două felinare ale sale. D'Harmental, Pompadour, Valef și Laval își strînseră pentru ultima oară mîna, își acoperiră fața cu masca, și fiecare își luă postul care îi era hotărît.

În acest răstimp trăsura înainta cu repeziciune ; era într-adevăr trăsura ducelui d'Orléans. La licărirea torței pe care o purta, se putea vedea haina roșie a deschizătorului de drum, care mergea la vreo douăzeci și cinci de

pași înaintea cailor. Drumul pustiu era cufundat în tăcere ; de altminteri, totul părea să fie în înțelegere cu conjurații. D'Harmental aruncă o ultimă privire spre camarazii săi ; îl văzu pe d'Avranches în mijlocul drumului făcînd pe omul beat ; pe Laval și Pompadour de fiecare parte a caldarîmului, și în fața lui pe Valef care verifica dacă își poate scoate ușor pistoalele din tocuri. Deschizătorul de drum, cei doi surugii și prințul erau stăpîniți cu toți de sentimentul celei mai depline încrederi, și ai fi zis că veneau ei înșiși să se dea pe mîna celor care îi așteptau.

Trăsura înainta ; deschizătorul de drum îi și depășise pe d'Harmental și pe Valef, dar, deodată, nu lipsi mult să se izbească de d'Avranches, care, îndreptîndu-se din mijloc, sări la frîul calului, îi smulse călărețului torța din mîini și o stinse. Văzînd ce se petrece, surugiii voiră să întoarcă trăsura, dar era prea tîrziu : Pompadour și Laval se repeziseră și îi țineau la respect cu pistolul în mînă, în timp ce d'Harmental și Valef își făceau apariția la fiecare portieră, stingeau felinarele, și făceau cunoscut prințului că nu aveau de gînd să-i ia viața dacă nu opunea nici o rezistență, însă dacă, dimpotrivă, încerca să se apere, sau striga după ajutor, erau hotărîți să recurgă la măsurile cele mai violente.

Contrar așteptărilor lui d'Harmental și Valef, care cunoșteau curajul regentului, prințul se mulțumi să spună :

— Bine, domnilor, să nu-mi faceți nici un rău, am să merg oriunde veți voi.

D'Harmental și Valef își aruncară atunci ochii spre șosea : îi văzură pe Pompadour și pe d'Avranches cum duceau în desișul pădurii pe deschizătorul de drum și pe cei doi surugii, calul celui dintîi și cei doi cai de la trăsură, pe care îi deshămaseră. Cavalerul sări numaidecît de pe calul său și se săltă pe calul pe care îl încăleca primul surugiu ; Laval și Valef se plasară la fiecare portieră ; trăsura porni din nou în galop, se năpusti pe primul drum pe care îl întîlni la stînga, o apucă pe o alee lăturalnică, și începu să gonească fără zgomot și fără lumini în direcția Charenton. Toate măsurile fuseseră atît de bine luate, încît nu trebuiseră mai mult de cinci minute pentru a se săvîrși răpirea, nu se opusese nici o rezistență, nici un

strigăt nu fusese scos. Hotărît lucru, de data aceasta norocul era de partea conjuraţilor.

Dar, ajuns la capătul aleii, d'Harmental întîlni un prim obstacol : bariera, fie din întîmplare, fie din premeditare, era închisă, fiind silit să facă, aşadar, cale întoarsă, spre a apuca pe un alt drum. Cavalerul întoarse caii, bătu drumul înapoi, o luă pe o alee laterală, şi cursa cîteva clipe încetinită, reîncepu cu o viteză sporită.

Noua alee pe care o apucase cavalerul ducea la o răscruce, iar unul din drumurile ce da în răscruce ducea drept la Charenton. Nu era aşadar timp de pierdut, pentru că, în orice caz, trebuia neapărat să se traverseze această răspîntie. I se păru, o clipă, că vede în umbră cum se agită nişte oameni în faţa lui, însă acest soi de nălucire dispăru ca o ceaţă, şi trăsura îşi continuă drumul fără piedici. Apropiindu-se de răscruce, lui d'Harmental i se păru că aude nechezat de cal şi un fel de zăngănit de fier, aşa cum ar face nişte săbii pe care le-ai trage din teacă ; însă, fie că socoti că era vîntul ce se zbătea printre frunze, fie că se gîndi că era vreun alt zgomot din pricina căruia nu trebuia să zăbovească, îşi continuă drumul cu aceeaşi iuţeală, în aceeaşi linişte, şi în mijlocul aceluiaşi întuneric beznă.

Dar ajungînd la răscruce, d'Harmental văzu un lucru ciudat : un fel de zid ce închidea drumurile care dădeau în răspîntie ; era neîndoielnic că se întîmpla ceva neprevăzut. D'Harmental opri numaidecît trăsura şi voi să apuce iarăşi pe drumul pe care venise ; dar un zid asemănător se închisese şi în spatele său ; în aceeaşi clipă, auzi glasurile lui Valef şi Laval care strigau :

— Sîntem împresuraţi, fugiţi !

Şi amîndoi, părăsind numaidecît portierele şi îndemnîndu-şi caii să sară peste şanţul drumului, se repeziră în pădure şi dispărură în adîncimea desişului. Dar lui d'Harmental, care călărea un cal înhămat, îi era cu neputinţă să-şi urmeze camarazii. Neputînd aşadar să evite acest zid viu pe care prinse a-l recunoaşte ca fiind o linie compactă de muşchetari cenuşii, cavalerul încercă să-l prăvălească, înfipse pintenii în pîntecele calului şi înaintă, cu capul aplecat şi ţinînd cîte un pistol în fiecare mînă, spre drumul cel mai apropiat de el, fără a-i păsa dacă era

acela pe care trebuia să-l urmeze ; însă de-abia făcuse zece paşi, că un glonte de flintă zdrobi capul calului de sub el, care se prăbuşi la pământ, răsturnîndu-l pe loc şi prinzîndu-i piciorul dedesubt.

Numaidecît opt sau zece cavalerişti descălecară şi se repeziră asupra lui d'Harmental, care îşi descărcă la întîmplare unul din pistoale, apropiindu-l pe celălalt de tîmplă spre a-şi zbura creierii ; însă nu mai avu timp pentru aşa ceva : doi muşchetari îi prinseră braţul, alţi patru îl traseră de sub cal. Îl dădură jos din trăsură pe pretinsul prinţ care nu era decît un valet deghizat, îl băgară înăuntru pe d'Harmental, doi ofiţeri se aşezară lîngă el, fu înhămat un alt cal în locul celui care fusese ucis. Trăsura se urni din nou, escortată de un escadron de muşchetari, şi o apucă într-o direcţie nouă. Un sfert de oră mai tîrziu, roţile duruiau pe o podişcă de fortăreaţă, nişte canaturi grele prindeau a scîrţîi din ţîţîni, şi d'Harmental trecea pe sub o poartă strîmtă, întunecoasă şi boltită, practicată într-una mai masivă ; de cealaltă parte îl aştepta un ofiţer îmbrăcat în uniformă de colonel.

Era domnul de Launay, guvernatorul Bastiliei.

Acum, dacă cititorii noştri doresc să afle cum fusese dejucat complotul, atunci să-şi reamintească discuţia dintre Dubois şi coana Fillon. Cumătra primului ministru, ne reamintim, îl bănuia pe căpitanul Roquefinette că este amestecat în vreo uneltire, şi venise să-l denunţe, cu condiţia ca viaţa acestuia să fie cruţată. Cîteva zile mai tîrziu îl văzuse pe d'Harmental intrînd la ea, îl recunoscuse ca fiind tînărul senior ce avusese deja o convorbire cu căpitanul, se urcase după el, şi, dintr-o cameră învecinată, cu ajutorul unei deschizături practicate în căptuşeala de lemn, ea auzise totul.

Or, ceea ce auzise ea era proiectul răpirii regentului la reîntoarcerea sa de la Chelles. Dubois fusese prevenit chiar în acea seară, şi pentru a-i prinde pe vinovaţi asupra faptului, el poruncise domnului Bourguignon să îmbrace nişte haine ale regentului, şi împresurase pădurea Vincennes cu un cordon de muşchetari cenuşii, de călăreţi din garda regelui şi de dragoni. Am văzut mai sus care a fost rezultatul şiretlicului său. Căpetenia complotului fusese prinsă în flagrant delict, şi cum primul ministru

cunoştea numele tuturor celorlalţi conjuraţi, probabil că le rămîneau puţine şanse de a scăpa din vasta plasă în care, la această oră, îi ţinea capturaţi pe toţi.

XLIV

MEMORIA UNUI PRIM-MINISTRU

Cînd Bathilde deschise din nou ochii, se afla culcată în camera domnişoarei Emilie ; Mirza era întinsă la picioarele patului, cele două surori se găseau de fiecare parte a căpătîiului ei, iar Buvat, zdrobit de durere, stătea aşezat într-un colţ, cu capul lăsat pe piept şi cu mîinile puse pe genunchi.

Mai întîi toate gîndurile i-au fost confuze, iar prima senzaţie a fost aceea a durerii fizice ; îşi duse mîna la cap, rana se afla înapoia tîmplei. Un medic pe care îl chemaseră îi pusese primul bandaj, după care îi preveni pe cei din jur că trebuiau să-l cheme din nou dacă avea să se declare febra.

Mirată că la trezirea dintr-un somn care i se păruse atît de greu şi atît de dureros se găsea culcată într-o casă străină, tînăra îşi aţinti o privire întrebătoare asupra fiecăruia dintre personajele care se aflau acolo ; dar Athénaïs şi Emilie îşi întoarseră ochii, Buvat scoase un geamăt surd, singură Mirza îşi alungi căpşorul pentru a solicita o mîngîiere. Din nenorocire pentru mica şi alintata fiinţă, Bathildei începeau să-i revină amintirile, vălul care se aşternuse între memoria ei şi evenimente se destrăma încetul cu încetul, în curînd ea începu să lege unele de altele firele rupte care o puteau ajuta să urmeze din nou drumul trecutului : îşi reaminti de reîntoarcerea lui Buvat, ceea ce îi povestise el despre conspiraţie, primejdia care îl pîndea pe d'Harmental, după cum reieşea din destăinuirea pe care o făcuse Buvat. Ea îşi aminti atunci de speranţa pe care o nutrise de a ajunge la timp pentru a-l salva, de repeziciunea cu care traversase strada şi urcase scara ; în fine, îi reveni în memorie scena din camera lui Raoul ; şi scoţînd un nou ţipăt de groază, ca şi

cum s-ar fi găsit pentru a doua oară în faţa cadavrului căpitanului, exclamă :

— Şi el, şi el, ce s-a întîmplat cu el ?

Nimeni nu răspunse, întrucît nici una din cele trei persoane care se aflau acolo nu ştia ce să răspundă : doar Buvat, înecat de lacrimi, se ridică şi se îndreptă spre uşă. Bathilde înţelese toată durerea şi remuşcările pe care le ascundea această ieşire mută. Ea îl opri dintr-o privire pe Buvat. Apoi, întinzîndu-şi braţele spre el, îl întrebă :

— Tăicuţule, nu o mai iubeşti pe sărmana ta Bathilde ?

— Eu, să nu te mai iubesc, scumpa mea copilă ! exclamă Buvat căzînd în genunchi la picioarele patului şi sărutînd picioarele Bathildei prin cuvertura ce le acoperea. Eu să nu te mai iubesc, Doamne ! Mai degrabă tu n-ai să mă mai iubeşti acum, şi ai avea dreptate, căci sînt un mizerabil. Ar fi trebuit să ghicesc că acest tînăr te iubea, şi să risc totul, să sufăr orice, mai curînd decît să... Dar tu nu mi-ai spus nimic, n-ai avut încredere în mine, şi, ce vrei, eu, cu cele mai bune intenţii de pe lume, nu fac decît prostii. Oh ! nenorocit, nenorocit ce sînt ! exclamă Buvat plîngînd cu hohote, cum mă vei ierta tu vreodată, şi dacă nu ai să mă ierţi, cum de am să trăiesc eu oare ?

— Tăicuţule ! exclamă Bathilde, tăicuţule, încearcă numai să afli ce s-a întîmplat cu el, te implor.

— Ei bine ! copilul meu, ei bine ! Am să mă duc să mă interesez. Nu-i aşa că mă vei ierta, dacă îţi voi aduce ştiri bune ? Şi... dacă ele vor fi rele... nu-i aşa că mă vei urî şi mai mult ? Ceea ce ar fi foarte îndreptăţit. Dar nu-i aşa că n-ai să mori ?

— Du-te, du-te, spuse Bathilde, aruncîndu-şi braţele în jurul gîtului lui Buvat şi dîndu-i o sărutare în care cincisprezece ani de recunoştinţă se luptau cu o zi de durere, du-te.

Buvat nu înţelese din toate acestea decît sărutarea pe care o primise ; i se păru că dacă Bathilde i-ar purta o pică grozavă, nu l-ar săruta ; şi pe jumătate consolat, îşi luă bastonul şi pălăria, se informă la doamna Denis despre costumul cavalerului, şi începu să cerceteze pe ce drum apucase acesta.

Nu era un lucru uşor, mai ales pentru un investigator atît de naiv cum era Buvat, să iei urma lui Raoul : el află într-adevăr de la o vecină că fusese văzut sărind pe un cal cenuşiu care rămăsese, aproape o jumătate de ceas, legat de oblonul de la fereastră, şi că apoi cotise spre strada du Gros-Chenet. O cunoştinţă a sa, un băcan, care locuia la colţul străzii des Jeûneurs, îşi reaminti bine că a văzut trecînd, în galopul grozav al unui cal asemănător cu cel ce îi era descris, un călăreţ ale cărui semnalmente se potriveau de minune cu cele date de Buvat ; în sfîrşit, o fructăreasă care îşi avea prăvălia la colţul bulevardului, jura pe toţi sfinţii că îl observase pe acela despre care i se cereau ştiri, şi că îl văzuse dispărînd cam spre povîrnişul porţii Saint-Denis ; însă dincolo de aceste trei informaţii, toate datele deveneau vagi, nesigure, de neînţeles ; astfel încît după două ore de cercetări, Buvat se înapoie la doamna Denis fără să aibă altceva de împărtăşit decît că, oriunde se va fi dus d'Harmental, el o apucase desigur pe bulevardul „Veştii Bune".

Buvat o regăsi pe pupila sa mai agitată ; în timpul cît lipsise, boala progresase, iar criza prevăzută de doctor se pregătea. Ochii îi ardeau, faţa îi era încinsă, vorbirea scurtă. Doamna Denis tocmai trimisese după doctor.

Biata femeie era ea însăşi cuprinsă de îngrijorare ; de multă vreme ea bănuia că abatele Brigaud era amestecat în vreo uneltire, şi ceea ce tocmai aflase, anume că d'Harmental nu era un student, ci un frumos colonel, îi adeverea presupunerile, întrucît Brigaud era acela care îl adusese pe d'Harmental în casa ei. Această asemănare dintre situaţii contribuise să-i înduioşeze inima, de altminteri tare bună, pentru soarta Bathildei. Ea ascultă aşadar cu aviditate puţinele informaţii pe care Buvat i le aducea bolnavei, şi cum acestea erau departe de a fi îndeajuns de sigure pentru a o calma, ea îi promise, că, de va fi să afle ceva, avea s-o ţină la curent.

În acel moment sosi doctorul. Oricîtă stăpînire de sine ar fi avut, era lesne de văzut că el găsea starea Bathildei serios înrăutăţită. Procedă la o lăsare de sînge abundentă, prescrise băuturi răcoritoare, şi recomandă ca cineva să vegheze la căpătîiul bolnavei. Domnişoarele Emilie şi

Athénaïs, care, lăsînd la o parte micile lor aspecte ridicole, erau în fond niște fete admirabile, declarară că această îngrijire le privea pe ele, și că își vor petrece noaptea lîngă Bathilde, fiecare pe rînd. Emilie, ca soră mai mare, ceru să stea ea prima de veghe, ceea ce i se admise fără discuție. Buvat, din pricina îngrijirilor ce îi trebuiau date Bathildei, nu putea să rămînă în cameră, și cum de altminteri suspinele sale înăbușite și gemetele surde nu făceau decît s-o neliniștească pe bolnavă, fu invitat să se urce iarăși la el, lucru la care nu consimți decît atunci cînd îl rugă stăruitor însăși Bathilde.

Lăsarea de sînge o liniștise puțin pe Bathilde ; părea așadar să se simtă mai bine ; doamna Denis părăsise încăperea ; domnișoara Athénaïs se întorsese la ea ; domnul Boniface, după ce revenise de la morgă, unde fusese să-i facă o vizită căpitanului Roquefinette, se urcase la al cincilea, la etajul său ; Emilie veghea la colțul căminului, citind o cărticică pe care o scosese din buzunar, cînd se auziră la ușă două bătăi destul de grăbite și destul de puternice pentru a vădi o anumită agitație la acela care cerea cu stăruință să fie primit înăuntru. Bathilde tresări și se ridică sprijinindu-se într-un cot ; Emilie vîrî cartea în buzunar, și auzind mișcarea bolnavei, dădu fuga la patul acesteia ; apoi se așternu un moment de tăcere, în timpul căruia se auzi deschizîndu-se și închizîndu-se două sau trei uși, în sfîrșit se desluși o voce, și mai înainte chiar ca Emilie să fi exclamat : „Nu este vocea domnului Raoul, este a abatelui Brigaud“, capul Bathildei căzuse din nou pe pernă.

O clipă după aceea, doamna Denis întredeschise ușa, și cu un glas schimbat o chemă pe Emilie. Emilie ieși și o lăsă pe Bathilde singură.

Deodată Bathilde tresări. Abatele se afla într-o cameră învecinată cu a sa, și i se păru că aude pronunțîndu-se numele lui Raoul. În același timp ea își reaminti că l-a văzut de mai multe ori pe abate la d'Harmental ; știa că abatele se număra printre persoanele cele mai intime ale doamnei du Maine : ea socoti așadar că abatele putea să aducă știri. Prima ei intenție a fost de a coborî din pat, de a-și pune o rochie și de a se duce să ceară vești ;

însă se gîndi că dacă aceste ştiri ar fi proaste, nu aveau să i le spună, şi că era mai bine să încerce să audă conversaţia, care părea dintre cele mai însufleţite. Prin urmare, îşi sprijini urechea de căptuşeala de lemn, şi, ca şi cum întreaga ei viaţă ar fi trecut într-un singur simţ, ascultă cu sufletul la gură ce se spunea.

Brigaud relata doamnei Denis ce se petrecuse. Valef venise într-o goană în foburgul Saint-Antoine, nr. 15, pentru a o preveni pe doamna du Maine că totul dăduse greş. Doamna du Maine îi dezlegase numaidecît pe conjuraţi de cuvîntul dat, invitîndu-i pe Malezieux şi Brigaud să fugă fiecare unde va crede de cuviinţă. În ceea ce o privea, ea se retrăsese la Arsenal. Brigaud venea aşadar să-şi ia rămas bun de la doamna Denis ; el părăsea Parisul şi urma să încerce să ajungă în Spania, deghizat în vînzător ambulant.

În toiul istorisirii sale, întreruptă de exclamaţiile bietei doamne Denis şi ale domnişoarelor Emilie şi Athénaïs, abatelui i se păruse, în momentul în care povestea catastrofa lui d'Harmental, că aude un ţipăt în camera vecină ; dar cum nimeni nu dăduse atenţie acestui ţipăt, cum el ignora că Bathilde se afla acolo, nu acordase altă importanţă acestui zgomot, crezînd că se înşelase asupra naturii sale ; de altminteri Boniface, chemat la rîndul său, intrase tocmai în acea clipă, şi cum abatele avea o slăbiciune cu totul deosebită pentru Boniface, apariţia lui îi îndreptase toate gîndurile spre stări sufleteşti cu totul personale.

Cu toate acestea nu era momentul unui rămas bun prelungit. Brigaud dorea ca lumina zilei să-l găsească cît mai departe cu putinţă de Paris. Se despărţi de familia Denis, luînd cu el doar pe Boniface, care declarase că voia să-l însoţească pe prietenul său Brigaud pînă la barieră.

Pe cînd deschideau uşa ce dădea spre scară, auziră vocea portarului care părea să se opună la trecerea cuiva ; coborîră numaidecît pentru a se interesa asupra pricinii discuţiei. Bathilde, cu părul despletit, cu picioarele goale, învăluită într-o rochie mare albă, se afla pe scară, în picioare, încercînd să iasă cu toate eforturile portarului de

a o reține. Biata copilă auzise totul ; febra i se schimbase în delir ; voia să-l întîlnească pe Raoul, voia să-l revadă, voia să moară împreună cu el. Cele trei femei o luară în brațe. O clipă se zbătu, articulînd cuvinte fără șir, cu obrajii încinși de febră, în timp ce, pe de altă parte, mîinile și picioarele îi tremurau de frig, iar dinții îi clănțăneau. Dar peste puțin timp puterile o părăsiră, își lăsă capul pe spate, mai murmură numele lui Raoul, și leșină pentru a doua oară.

Trimiseră din nou după doctor. De ceea ce îi era teamă acestuia, se întîmplase : se declarase o febră cerebrală. În acel moment se auziră ciocănituri în ușă : era Buvat, pe care Brigaud și Boniface îl găsiseră rătăcind ca un suflet chinuit prin fața casei, și care, nemaiputînd răbda neliniștea ce-l cuprinsese, cerea să rămînă într-un colț oarecare al casei, unde vor voi, numai să aibă din ceas în ceas veşti despre Bathilde. Biata familie era ea însăși prea afectată pentru a nu înțelege durerea altora. Doamna Denis îi făcu semn lui Buvat să se așeze într-un colț, și se retrase în camera ei cu Athénaïs, lăsînd-o din nou pe Emilie spre a o îngriji pe bolnavă. Odată cu revărsatul zorilor se întoarse și Boniface ; el îl întovărășise pe Brigaud pînă la bariera d'Enfer, unde abatele îl părăsise, sperînd că mulțumită calului admirabil pe care îl avea și schimbării hainelor preoțești, avea să ajungă la graniță cu Spania.

Delirul Bathildei continua : toată noaptea vorbise de Raoul. De mai multe ori pronunțase numele lui Buvat, acuzîndu-l totdeauna de a-i fi ucis iubitul. De fiecare dată bietul caligraf, fără a îndrăzni să se apere, fără a îndrăzni să răspundă, fără a îndrăzni să se plîngă, izbucnise în tăcere în lacrimi, căutînd în mintea lui să repare răul pe care îl făptuise ; în sfîrșit, odată cu lumina zilei, el păru să se fi oprit la o hotărîre energică. Se apropie de pat, sărută mîna înfrigurată a Bathildei, care îl privi fără a-l recunoaște, și ieși.

Buvat luase într-adevăr o decizie extremă : aceea de a se duce să-l vadă pe Dubois, să-i spună totul, și drept orice recompensă, în locul achitării lefii sale restante, în locul avansării sale la Bibliotecă, să-i ceară grațierea lui

d'Harmental. Era într-adevăr cel mai mic lucru ce s-ar fi putut acorda omului pe care regentul însuși îl numise salvatorul Franței. Buvat nu se îndoia așadar cîtuși de puțin că se va înapoia în curînd cu această veste bună, care avea să redea sănătatea Bathildei.

În consecință, Buvat se urcă din nou la el spre a-și aranja îmbrăcămintea care se resimțea foarte mult de pe urma evenimentelor din ajun și a emoțiilor de peste noapte ; de altminteri el nu îndrăznea să se prezinte prea de dimineață la primul ministru, de teamă să nu-l deranjeze. Odată toaleta terminată, cum nu erau încă decît orele nouă, intră o clipă în camera Bathildei ; încăperea se găsea așa cum o lăsase fata în ajun. Buvat se așeză pe scaunul de care se despărțise ea, atinse lucrurile pe care le atingea ea mai cu deosebire : ai fi zis un amant care revedea locurile părăsite de iubită.

Se auzi sunînd orele zece la pendula cea mică : era ora la care Buvat, de cîteva zile încoace, se ducea la Palais-Royal. Teama de a fi inoportun făcu așadar loc speranței de a fi primit așa cum fusese primit mereu. Buvat își luă deci pălăria și bastonul, și se urcă la doamna Denis pentru a afla cum îi mai mergea Bathildei de cînd o părăsise. Ea nu înceta să-l cheme pe Raoul, și doctorul îi lăsă sînge pentru a treia oară. Buvat scoase un suspin adînc, își ridică ochii bulbucați către cer, ca pentru a-l lua drept martor că avea să facă tot ce îi va sta în putință pentru a aduce o grabnică ușurare durerilor pupilei sale, și luă drumul către Palais-Royal.

Momentul era rău ales : Dubois, care de cinci sau șase zile încoace fusese mereu numai în picioare, suferea oribil din pricina bolii care peste cîteva luni avea să-l ducă în mormînt ; de altminteri el se afla într-o foarte proastă dispoziție datorită faptului că singur d'Harmental fusese prins, și tocmai poruncise lui Leblanc și lui d'Argenson să conducă procesul cu cea mai mare grabă, cînd valetul său, care era obișnuit să-l vadă pe vrednicul copist sosind în fiecare dimineață, îl anunță pe domnul Buvat.

— Ce domn Buvat ? întrebă Dubois.

— Sînt eu, monseniore, zise bietul copist îndrăznind să se strecoare între valet și ușă, aplecîndu-și căpățîna naivă în fața primului-ministru.

— Care dumneata ? întrebă Dubois ca şi cum nu l-ar fi văzut niciodată.

— Cum, monseniore, întrebă Buvat uimit, nu mă mai recunoaşteţi ? Am venit să vă prezint felicitările mele pentru descoperirea conspiraţiei.

— Sînt sătul de felicitări şi aşa. Mulţumesc pentru ale dumitale, domnule Buvat, rosti Dubois pe un ton repezit.

— Însă, monseniore, eu am venit şi spre a vă cere o favoare.

— O favoare ! Şi cu ce drept ?

— Dar, zise Buvat bîlbîindu-se, dar, monseniore, amintiţi-vă doar că mi-aţi promis o recompensă.

— O recompensă ţie, dublă secătură !

— Cum, monseniore, nu vă reamintiţi, continuă Buvat din ce în ce mai înspăimîntat, că mi-aţi spus dumneavoastră înşivă aici, în acest cabinet, că îmi aveam norocul în vîrful degetelor ?

— Ei bine ! astăzi, zise Dubois, tu îţi ai viaţa în picioarele tale ; căci dacă nu o ştergi cît mai repede...

— Dar, monseniore...

— Aha ! mai şi răspunzi, păcătosule ! exclamă Dubois ridicîndu-se într-o mînă pe braţul fotoliului, şi întinzînd-o pe cealaltă după cîrja sa de arhiepiscop. Aşteaptă ! aşteaptă ! ai să vezi tu...

Buvat văzuse destul : după gestul ameninţător al primului-ministru, el înţelese ce urma să se petreacă, şi îşi luă tălpăşiţa. Dar, oricît de repede s-ar fi îndepărtat, el mai avu timpul să-l audă pe Dubois care, cu nişte înjurături oribile, poruncea valetului să-l ciomăgească pînă ce l-o lăsa lat dacă şi-ar mai arăta vreodată mutra pe la Palais-Royal.

Buvat înţelese că dinspre partea aceasta totul era terminat, şi că trebuia nu numai să renunţe la speranţa de a fi folositor lui d'Harmental, dar că nu va mai fi vorba nici de achitarea sumei restante pe care crezuse că o şi are în mînă ; această înlănţuire de idei îl conduse în chip foarte firesc să se gîndească la faptul că de mai

bine de opt zile el nu mai pusese piciorul pe la Bibliotecă ; cum se afla în vecinătatea ei, se hotărî să facă o vizită la biroul său, fie doar şi pentru a se scuza faţă de director, povestindu-i cauza absenţei sale. Dar acolo o ultimă durere, mai teribilă decît celelalte, îl aştepta pe Buvat : deschizînd uşa biroului, îşi văzu fotoliul ocupat ; un străin se afla în locul său.

Cum de cincisprezece ani Buvat nu întîrziase niciodată măcar o oră, directorul crezuse că a murit, şi îl înlocuise. Buvat îşi pierduse postul la Bibliotecă fiindcă salvase Franţa.

Prea multe evenimente teribile unele după altele. Buvat se înapoie acasă aproape tot atît de bolnav ca şi Bathilde.

XLV

BONIFACE

În acest timp, după cum am spus, Dubois grăbea procesul lui d'Harmental, sperînd că destăinuirile sale îi vor da arme împotriva acelora pe care voia să-i lovească ; însă d'Harmental se zăvora într-o tăcere absolută cu privire la ceilalţi. Relativ la ce îl privea personal, el mărturisea însă totul, spunînd că tentativa pe care o încercase împotriva regentului era rezultatul unei răzbunări de ordin intim, răzbunare aţîţată în sufletul său de nedreptatea ce îi fusese făcută prin retragerea comenzii regimentului. Cît despre oamenii care îl însoţeau şi care îl ajutaseră în această acţiune, el declara că erau doi bieţi contrabandişti de sare care nici nu ştiau măcar cine era personajul pe care îl escortau. Nu erau foarte probabile toate lucrurile astea, dar nu exista totuşi vreun mijloc spre a consemna în interogatorii altceva decît răspunsurile acuzatului ; rezulta de aici, spre marea dezamăgire a lui Dubois, că veritabilii culpabili scăpau de răzbunarea sa, la adăpostul eternelor tăgade ale cavalerului, care declarase că nu i-a văzut decît o dată sau de două ori pe domnul şi doamna du Maine, şi care afirma că nu i se încredinţase niciodată

nici de domnul, nici de doamna du Maine vreo misiune politică. Laval, Pompadour și Valef fuseseră arestați succesiv și duși la Bastilia ; dar cum ei știau că se puteau bizui pe cavaler, cum fusese prevăzută situația în care se găseau, și se înțeleseseră dinainte asupra a ceea ce trebuia să spună fiecare, se refugiaseră cu toții într-o tăgadă absolută, mărturisind relațiile lor cu domnul și doamna du Maine, dar susținînd că acestea se mărginiseră la relațiile unei respectuoase prietenii. În ceea ce îl privea pe d'Harmental, îl cunoșteau, spuneau ei, ca pe un om de onoare care avea a se plînge de o mare injustiție ce îi fusese făcută, și asta era totul ; fură confruntați în mod succesiv cu cavalerul, dar această confruntare nu avu alt rezultat decît de a-i întări pe fiecare în sistemul său de apărare, făcînd astfel cunoscut fiecăruia că acest sistem era urmat cu religiozitate de camarazii săi.

Dubois era furios ; el avea probe din belșug pentru afacerea statelor generale, dar această afacere fusese dezbătută în toate amănuntele de ședința solemnă a parlamentului care condamnase scrisorile lui Filip al V-lea, și hotărîse decăderea prinților legitimați din rangul lor ; se socotea, într-adevăr, ca fiind îndeajuns de pedepsiți de această decizie, fără a fi cazul să fie condamnați cu asprime a doua oară pentru aceeași cauză. Dubois își pusese atunci nădejdea în destăinuirile lui d'Harmental spre a-i vîrî pe domnul și doamna du Maine într-un nou proces, mai grav decît primul, căci, de data aceasta, era vorba de un atentat direct, dacă nu la viața, cel puțin la libertatea regentului ; dar îndărătnicia cavalerului îi spulberase speranțele. Mînia lui se întorsese așadar în întregime împotriva lui d'Harmental, și, după cum am spus, el dăduse ordin lui Leblanc și lui d'Argenson să conducă procesul cu cel mai mare zel, ordin pe care cei doi magistrați îl urmau cu punctualitatea lor obișnuită.

În acest timp, boala Bathildei urmase un curs progresiv, care o adusese pe biata copilă la doi pași de moarte. Dar, în sfîrșit, tinerețea și vigoarea triumfaseră asupra bolii. Exaltării delirului îi succedaseră o descurajare adîncă, o stare de prostrație completă : ai fi spus că numai febra o susținuse, și că aceasta ducîndu-se, îi luase cu ea și viața.

Cu toate acestea, fiecare zi aducea o ameliorare. slabă, este adevărat, dar totuși sensibilă în ochii acestor oameni cumsecade care stăteau în preajma sărmanei bolnave. Încetul cu încetul ea recunoscuse pe cei care o înconjurau, apoi le întinsese mîna, apoi li se adresase. Cu toate acestea, spre marea uimire a tuturor celor din jur, ei remarcaseră că Bathilde nu pronunțase numele lui d'Harmental. Această liniște, de altminteri, însemna o mare ușurare pentru cei din preajmă, întrucît, cum ei nu puteau aduce Bathildei decît vești foarte triste privitoare la cavaler, ei preferau, cum este lesne de înțeles, ca ea să păstreze tăcere asupra acestui subiect. Fiecare credea într-adevăr, și doctorul în primul rînd, că tînăra uitase cu totul ceea ce se petrecuse, sau, dacă își amintea de evenimente, ea confunda realitatea cu visele din delirul său.

Toată lumea se înșela, chiar și medicul. Iată ce se întîmplase :

Într-o dimineață, pe cînd o credeau pe Bathilde adormită și o lăsaseră o clipă singură, Boniface care, cu toată asprimea vecinei sale, nutrea mai departe față de ea o puternică iubire, întredeschisese ușa și își vîrîse capul înăuntru pentru a întreba despre sănătatea tinerei, așa cum obișnuia în fiecare dimineață, de cînd era bolnavă. La mîrîitul Mirzei, Bathilde se întorsese, și, zărindu-l pe Boniface, se gîndise numaidecît că probabil putea să afle de la el ceea ce ar întreba zadarnic pe alții, și anume ce se întîmplase cu d'Harmental. Prin urmare, domolind-o pe Mirza, îi întinsese lui Boniface mîna-i palidă și slăbită. Boniface, ezitînd, îi luase mîna între mîinile sale mari și roșii, apoi, privind-o, îi spusese, clătinînd din cap :

— Oh ! da, domnișoară Bathilde. Da, ați avut dreptate într-adevăr : dumneavoastră sînteți o domnișoară, iar eu, eu nu sînt decît un țărănoi. Dumneavoastră vă trebuia un senior frumos, și nu puteați să mă iubiți pe mine.

— Cel puțin, nu așa cum înțelegeați, Boniface, rosti Bathilde. dar pot să nutresc față de dumneavoastră o altfel de iubire.

— Adevărat, domnișoară Bathilde, adevărat ? Ei bine ! Iubiți-mă cum veți voi, numai să mă iubiți un pic.

— Pot să vă iubesc ca pe un frate.

— Ca pe un frate ! L-aţi putea iubi pe acest biet Boniface ca pe un frate ! Şi el ar putea să vă iubească la fel, ca pe o soră, ar putea din cînd în cînd să vă ia mîna aşa cum v-o ţine în această clipă, ar putea să vă îmbrăţişeze cîteodată aşa cum le îmbrăţişează pe Mélie şi Naïs ? Oh ! Vorbiţi, domnişoară Bathilde, ce trebuie să facă Boniface pentru a-l iubi ca pe un frate ?

— Prietenul meu, zise Bathilde...

— Oh ! m-a numit prietenul ei, zise Boniface ; m-a numit prietenul ei, pe mine, care am spus ororî despre ea. Ascultaţi, domnişoară Bathilde, nu mă numiţi prietenul dumneavoastră. Nu sînt demn de acest nume. Nu ştiţi ceea ce am spus : am spus că trăiaţi cu un bătrîn ; dar nu credeam nimic din cele spuse, domnişoară Bathilde, pe cuvîntul meu de onoare ! Vedeţi, din pricina mîniei, a furiei. Domnişoară Bathilde, spuneţi-mi golan, spuneţi-mi ticălos. Ştiţi, asta mă va durea mai puţin decît să vă aud numindu-mă prietenul dumneavoastră. Ah ! ticălosul de Boniface ! Ah ! golanul de Boniface !

— Prietenul meu, zise Bathilde, dacă aţi spus toate astea, eu vă iert ; deoarece, astăzi, nu numai că puteţi îndrepta acest rău, ci să şi dobîndiţi drepturi nepieritoare la recunoştinţa mea.

— Şi ce trebuie să fac pentru asta ? Haideţi, spuneţi. Trebuie să trec prin foc ? Trebuie să mă arunc de la etajul al doilea ? Trebuie... mai ştiu eu ce ? O voi face ; spuneţi ! nu are nici o importanţă, puţin îmi pasă. Spuneţi, vă rog fierbinte...

— Nu, prietene, zise Bathilde ; ceea ce vreau să vă cer este mai uşor de făcut.

— Spuneţi, atunci, spuneţi, domnişoară Bathilde.

— Şi totuşi, trebuie să-mi juraţi mai întîi că veţi face întocmai ce vă cer.

— Martor mi-e Dumnezeu, domnişoară Bathilde.

— Orice vi s-ar spune pentru a vă împiedica ?

— Pe mine, să mă împiedice careva să fac un lucru pe care mi-l veţi cere ? Niciodată, în ruptul capului !

— Oricare ar fi durerea pe care ar trebui s-o încerc ?

— Ah ! asta, asta este altceva, domnișoară Bathilde. Nu ; dacă acest lucru trebuie să vă mîhnească, prefer atunci să fiu tăiat în patru.

— Dar dacă vă rog, prietene, frate ? rosti Bathilde cu vocea cea mai convingătoare.

— Oh ! dacă îmi vorbiți așa, oh ! o să mă faceți să plîng ca Fîntîna inocenților. Oh ! iacă, a și început să curgă.

Și Boniface izbucni în hohote de plîns.

— Așadar îmi veți spune totul, scumpul meu Boniface ?

— Oh ! totul ! totul !

— Ei bine ! spuneți-mi mai întîi... Bathilde se opri.

— Ce anume ?

— Nu ghiciți, Boniface ?

— Oh ! ba da. Bănuiesc, într-adevăr, ce mai ! Vreți să știți ce s-a întîmplat cu domnul Raoul, nu este așa ?

— Da ! da ! exclamă Bathilde, da. În numele cerului ! ce s-a întîmplat cu el ?

— Bietul băiat ! murmură Boniface.

— Dumnezeule ! Să fi murit cumva ? întrebă Bathilde ridicîndu-se în capul oaselor.

— Nu, din fericire nu ; dar este prizonier.

— Și unde oare ?

— La Bastilia.

— Bănuiam ! răspunse Bathilde căzînd iarăși pe pernă. La Bastilia ! Doamne ! Doamne !

— Uite că ați început acum să plîngeți, domnișoară Bathilde.

— Și eu sînt aici ! exclamă Bathilde ; aici, în acest pat, pe moarte, încătușată !

— Oh ! nu mai plîngeți așa, domnișoară Bathilde ; vă roagă bietul dumneavoastră Boniface.

— Nu, nu ; voi fi tare, voi avea curaj. Vezi tu, Boniface, nu mai plîng.

— M-a tutuit ! exclamă Boniface.

— Dar înțelegi tu, continuă Bathilde cu o exaltare mereu crescîndă, întrucît febra punea din nou stăpînire

pe ea ; înţelegi tu, bunul meu prieten, trebuie să ştiu tot, ceas cu ceas, pentru ca în ziua în care va muri el, să pot muri şi eu !

— Dumneavoastră, să muriţi ! domnişoară Bathilde, niciodată ! niciodată !

— I-am promis-o, rosti Bathilde, i-am jurat-o. Boniface, tu ai să-mi dai de ştire despre toate, nu-i aşa ?

— Oh ! Doamne ! Doamne ! Cît sînt de nenorocit că v-am făcut această promisiune !

— Şi apoi, dacă trebuie, în momentul... în momentul teribil... tu ai să mă ajuţi... ai să mă însoţeşti, nu-i aşa, Boniface ?... Trebuie să-l revăd... o dată.. încă o dată... fie chiar şi pe eşafod !

— Tot ce veţi voi, totul, totul ! exclamă Boniface căzînd în genunchi şi încercînd zadarnic să-şi stăpînească hohotele de plîns.

— Îmi promiţi acest lucru ?

— Vă jur.

— Tăcere, vine cineva. Nici un cuvînt : e o taină între noi doi. Bine, ridicaţi-vă, ştergeţi-vă ochii, faceţi ca mine, surîdeţi.

Şi Bathilde începu să rîdă, cuprinsă de o agitaţie febrilă, înfricoşătoare de privit. Din fericire cel ce intra era Buvat. Boniface profită de venirea lui pentru a ieşi.

— Ei bine ! cum îţi mai merge ? întrebă bietul om.

— Mai bine, tăicuţule, mai bine, zise Bathilde. Simt că îmi revin puterile, şi că în cîteva zile voi putea să mă scol din pat. Dar dumneata, tăicuţule, pentru ce nu te duci la slujba dumitale ?

Buvat scoase un geamăt.

— Cînd eram bolnavă, era bine că nu mă părăseai... dar acum cînd mă simt mai bine, trebuie să te reîntorci la Bibliotecă, înţelegi, tăicuţule ?

— Da, copila mea, da, spuse Buvat reţinîndu-şi lacrimile... Da, mă duc într-acolo.

— Ei bine ! nu vii să mă săruţi ?

— Ba da, ba da...

— Haide, iată că plîngi... Vezi doar că mă simt mai bine. Vrei să mă faci să mor de supărare ?

— Eu ? Plîng eu ? zise Buvat, ştergîndu-şi ochii cu batista. Eu să plîng ? Atunci dacă plîng, plîng de bucurie. Da, mă duc, copila mea, mă duc la slujbă, mă duc.

Şi Buvat, după ce o sărută pe Bathilde, se urcă din nou la el, deoarece nu voia să-i spună bietei copile că îşi pierduse postul, iar fata rămase iar singură.

Atunci ea prinse să respire mai în voie : acum era liniştită. Boniface, în calitatea sa de secretar al unui procuror de la Châtelet, era în măsură să ştie tot ce se petrecea, iar Bathilde era sigură că Boniface nu avea să-i ascundă nimic. Într-adevăr, încă a doua zi, ea ştiu că Raoul fusese interogat şi că el luase totul asupra sa ; apoi, în ziua următoare, ea află că d'Harmental fusese confruntat cu Valef, Laval şi Pompadour, dar că această confruntare nu dusese la nimic. În sfîrşit, credincios promisiunii sale, Boniface îi aducea în fiecare seară noutăţile zilei, şi în fiecare seară Bathilde, ascultînd această relatare, oricît de alarmantă ar fi fost ea, se simţea recăpătînd forţe noi. Şi trecură astfel cincisprezece zile... La capătul lor, Bathilde începu să se scoale din pat şi să meargă prin cameră, spre marea bucurie a lui Buvat, a Nanettei şi a întregii familii Denis.

Într-o zi, Boniface, contrar obiceiului, se întoarse de la maestrul Joullu la orele trei, şi intră în camera bolnavei : bietul băiat era atît de palid şi de desfigurat, încît Bathilde înţelese că aducea o veste teribilă, şi, scoţînd un ţipăt, se ridică dreaptă în pat şi cu ochii aţintiţi asupra lui.

— Aşadar totul s-a sfîrşit ? întrebă ea.

— Vai ! răspunse Boniface, e şi vina acestui încăpăţînat. I se oferea graţierea, înţelegeţi dumneavoastră, domnişoară Bathilde, graţierea, dacă voia, şi el n-a vrut să spună nimic.

— Aşadar, exclamă Bathilde, aşadar, nu mai e nici o speranţă. A fost condamnat ?

— În această dimineaţă, domnişoară Bathilde, în această dimineaţă.

— La moarte ?

Boniface făcu un semn din cap.

— Şi cînd îl execută ?

— Mîine, la orele opt dimineaţa.

— Bine, rosti Bathilde.

— Însă poate că mai e vreo speranţă, zise Boniface.

— Care ? întrebă Bathilde.

— Dacă pînă atunci s-ar hotărî să-şi denunţe complicii.

Tînăra începu să rîdă, dar cu un rîs atît de straniu, încît pe Boniface îl trecură fiorii din creştet pînă în tălpi.

— În sfîrşit, zise Boniface, cine ştie ? Eu, în locul său, de exemplu, nu aş pierde ocazia. Aş spune : nu sînt eu vinovatul, pe cuvînt de onoare ! Nu sînt eu ! E cutare, cutare, şi apoi iarăşi cutare.

— Boniface, zise Bathilde, trebuie să ies.

— Dumneavoastră, domnişoară Bathilde ! exclamă Boniface înspăimîntat. Să ieşiţi ! Dar asta înseamnă sinucidere curată !

— Trebuie să ies, vă spun.

— Dar nu puteţi nici să vă ţineţi pe picioare !

— Vă înşelaţi, Boniface, sînt tare, priviţi.

Şi Bathilde începu să meargă prin cameră cu un pas hotărît şi sigur.

— De altminteri, continuă Bathilde, o să vă duceţi să-mi căutaţi o trăsură de piaţă.

— Dar, domnişoară Bathilde...

— Boniface, aţi promis că-mi veţi da ascultare, zise tînăra. Pînă în ceasul de faţă v-aţi respectat cuvîntul. V-a obosit devotamentul ?

— Eu, domnişoară Bathilde, eu obosit din pricina devotamentului faţă de dumneavoastră ! Să mă pedepsească bunul Dumnezeu dacă e un singur cuvînt adevărat în ce îmi spuneţi acum. Îmi cereţi o trăsură ! Mă duc să vă caut două.

— Duceţi-vă, prietenul meu, spuse fata, duceţi-vă, fratele meu.

— Oh ! iacă, domnişoară Bathilde, cu vorbele astea, vedeţi, mă faceţi să făptuiesc tot ceea ce vreţi. În cinci minute, trăsura va fi aici.

Şi Boniface ieşi în fugă.

Bathilde avea o rochie lungă, albă, unduindă ; şi-o strînse cu o centură, îşi aruncă o manteluţă pe umeri,

şi se pregăti să iasă. Pe cînd înainta spre uşă, tocmai intră doamna Denis.

— Oh ! Doamne ! Scumpa mea copilă, exclamă vrednica femeie, ce aveţi de gînd să faceţi ?

— Doamnă, zise Bathilde, trebuie să ies.

— Să ieşiţi... dar sînteţi nebună !

— Vă înşelaţi, doamnă, mintea îmi este întreagă, zise Bathilde surîzînd cu tristeţe. Poate că m-aţi scoate din minţi numai încercînd să mă reţineţi.

— Dar, în sfîrşit, unde vă duceţi, scumpa mea copilă ?

— Nu ştiţi oare, doamnă, că a fost condamnat ?

— Oh ! Doamne ! Doamne ! Cine v-a spus ? I-am rugat atîta, pe toţi, să vă ascundă vestea cumplită !

— Da, şi mîine, nu-i aşa, mi-aţi fi spus că a murit ? Şi eu v-aş fi răspuns : Dumneavoastră sînteţi cea care l-aţi ucis — întrucît, am, poate, un mijloc de a-l salva.

— Dumneavoastră, copila mea, dumneavoastră, aveţi un mijloc de a-l salva ?

— Am spus poate, doamnă. Lăsaţi-mă aşadar să încerc acest mijloc, întrucît este singurul care îmi mai rămîne.

— Duceţi-vă, copila mea, rosti doamna Denis, dominată de tonul însufleţit al Bathildei, duceţi-vă, şi Dumnezeu să vă călăuzească !

Şi doamna Denis se dădu în lături pentru a o lăsa pe Bathilde să treacă.

Bathilde ieşi, coborî scara cu paşi înceţi dar siguri, traversă strada, urcă cele patru etaje pînă la ea fără să se odihnească, şi deschise uşa de la camera sa, în care nu mai intrase din ziua catastrofei. La zgomotul pe care îl făcu păşind înăuntru, Nanette ieşi din cămăruţa ei şi scoase un ţipăt : credea că vede fantoma tinerei sale stăpîne.

— Ei bine ! întrebă Bathilde pe un ton grav, oare ce ai, buna mea Nanette ?

— Oh ! Doamne ! exclamă biata femeie tremurînd toată, sînteţi într-adevăr dumneavoastră, mica noastră domnişoară, sau nu este decît umbra dumneavoastră ?

— Sînt eu, Nanette, eu ! Mai bine sărută-mă ca să te convingi. Mulţumesc lui Dumnezeu, nu am murit încă.

— Și pentru ce ați părăsit casa familiei Denis ? V-au spus ceva ce nu trebuiau să vă spună ?

— Nu, buna mea Nanette, nu ; dar trebuie să fac un drum care nu îngăduie amînare.

— Dumneavoastră, să ieșiți în starea în care vă aflați ? Niciodată ! Să vă expuneți la așa ceva, ar însemna să vă omorîți. Domnule Buvat ! domnule Buvat ! iată că mica noastră domnișoară vrea să iasă ! Veniți dar să-i spuneți că acest lucru nu e cu putință.

Bathilde se întoarse spre Buvat, cu intenția de a-și folosi ascendentul asupra lui dacă ar fi încercat să o oprească. Dar îi văzu chipul atît de tulburat, încît o clipă nu se îndoi că aflase vestea fatală. Buvat, cînd o zări, izbucni în lacrimi.

— Tăicuțule, spuse Bathilde, ceea ce s-a făptuit pînă astăzi se datorește oamenilor.

— Oh ! exclamă Buvat prăbușindu-se într-un fotoliu, eu l-am ucis ! Eu l-am ucis, eu l-am ucis !

Bathilde se îndreptă cu gravitate spre el și îl sărută pe frunte.

— Dar ce-ai de gînd să faci, copila mea ? întrebă Buvat.

— Să-mi fac datoria, răspunse Bathilde.

Și ea deschise un dulăpior, luă de acolo un portofoliu negru, îl desfăcu și scoase din el o scrisoare.

— Oh ! ai dreptate, ai dreptate, copila mea ! exclamă Buvat. Uitasem de această scrisoare.

— Eu îmi aminteam de ea, rosti Bathilde sărutînd scrisoarea și ducînd-o la inimă, deoarece este singura moștenire pe care mi-a lăsat-o mama.

În acest moment se auzi zgomotul trăsurii care se oprea la poartă.

— Adio, tată ; adio, Nanette, rosti Bathilde. Rugați-vă amîndoi să reușesc.

Și Bathilde se îndepărtă cu acea gravitate solemnă care o făcea să pară, în ochii celor care o vedeau în aceste momente, asemenea unei sfinte.

La poartă, îl găsi pe Boniface care o aștepta cu trăsura.

— Să merg cu dumneavoastră, domnișoară Bathilde ? întrebă Boniface.

— Nu, prietene, rosti Bathilde întinzîndu-i mîna, nu, nu în această seară ; mîine, poate.

Și se urcă în trăsură.

— Unde trebuie să vă duc, frumoasa noastră domnișoară ? întrebă vizitiul.

— La Arsenal, răspunse Bathilde.

XLVI

CELE TREI VIZITE

Ajunsă la Arsenal, Bathilde ceru să vorbească cu domnișoara Delaunay, care, la rugămintea sa, o conduse numaidecît la doamna du Maine.

— Ah ! dumneavoastră sînteți, copila mea, rosti ducesa cu o voce distrată și cu un aer agitat. E bine să-ți reamînteşti de prieteni atunci cînd s-a abătut nenorocirea peste ei.

— Vai, doamnă, răspunse Bathilde, eu vin la Alteța Voastră Regală pentru a-i vorbi de cineva și mai nenorocit încă decît domnia-sa. Fără îndoială, Alteța Voastră Regală a pierdut unele din titluri, unele din demnitățile sale ; dar aici se va opri răzbunarea, căci nimeni nu va îndrăzni să atenteze la viața sau chiar la libertatea fiului lui Ludovic al XIV-lea sau a nepoatei marelui Condé.

— La viață nu, zise ducesa du Maine. Dar la libertate, nu aș garanta. Înțelegeți, acest imbecil de abate Brigaud care se lasă arestat acum trei zile, la Orléans, îmbrăcat ca un vînzător ambulant, și care, pe baza unor destăinuiri false ce i-au fost prezentate ca provenind de la mine, mărturisește totul și ne compromite într-un chip groaznic, încît nu m-aș mira dacă ne-ar aresta la noapte.

— Acela pentru care vin să implor mila dumneavoastră, doamnă, zise Bathilde, nu a destăinuit nimic, și este condamnat la moarte, dimpotrivă, din pricină că a păstrat tăcerea.

— Ah ! scumpa mea copilă, exclamă ducesa, vreţi să vorbiţi de acest sărman d'Harmental ! Da, îl ştiu. Acesta, da, este un gentilom. Aşadar îl cunoaşteţi ?

— Vai ! rosti domnişoara Delaunay, nu numai că Bathilde îl cunoaşte, dar îl şi iubeşte.

— Biata copilă ! Doamne ! Dar ce e de făcut ? Eu, înţelegeţi bine, eu nu pot face nimic, nu am nici o trecere. Să încerc o intervenţie în sprijinul său ar însemna să-i răpesc ultima speranţă, dacă îi mai rămîne vreuna.

— Ştiu bine aceasta, doamnă, zise Bathilde. De aceea nu vin să cer Alteţei Voastre decît un singur lucru : prin vreunul dintre prietenii săi, prin vreuna dintre cunoştinţele sale, cu ajutorul vechilor sale relaţii, să fiu introdusă la monseniorul regent. Restul mă priveşte pe mine.

— Dar, copila mea, ştiţi oare ce îmi cereţi ? rosti ducesa. Ştiţi oare că regentul nu respectă nimic ? Ştiţi oare că sînteţi frumoasă ca un înger şi că însăşi paloarea dumneavoastră vă vine de minune ? Ştiţi...

— Doamnă, zise Bathilde cu o demnitate supremă, ştiu că tatăl meu i-a salvat viaţa şi că a murit slujindu-l.

— Ah ! Este altceva, zise ducesa. Aşteptaţi ; ia să vedem, cum să facem ? Da, asta e ! Delaunay, cheamă-l pe Malezieux.

Domnişoara Delaunay se conformă, şi cîteva momente mai tîrziu credinciosul cancelar îşi făcu apariţia.

— Malezieux, zise ducesa, iată o copilă pe care o veţi conduce la ducesa de Berry, şi căreia o veţi recomanda din partea mea. Trebuie să-l vadă pe regent, şi asta fără cea mai mică zăbavă, înţelegeţi ? Este vorba de viaţa unui om. Şi, aflaţi, de viaţa acestui drag d'Harmental, pentru care eu însămi aş da atîta să-l salvez.

— Mă duc, doamnă.

— Vedeţi dar, copila mea, zise ducesa, fac tot ceea ce pot ; dacă aş putea să vă fiu de folos cu altceva, dacă aveţi nevoie de bani spre a cumpăra un temnicer, spre a-i pregăti fuga, eu nu am mulţi bani, dar mi-au rămas cîteva diamante şi acestea nu ar fi nicicînd mai bine folosite decît spre a salva viaţa unui gentilom atît de viteaz. Haideţi, nu mai pierdeţi timpul, îmbrăţişaţi-mă şi duceţi-vă să o găsiţi pe nepoata mea. Ştiţi că e favorita tatălui ei.

— Oh ! doamnă, zise Bathilde, știu că sînteți un înger, și, dacă voi reuși, vă voi datora mai mult decît viața.

— Biata micuță ! rosti ducesa privind-o pe Bathilde care se îndepărta.

Apoi, cînd aceasta dispăru, doamna du Maine, care efectiv se aștepta să fie arestată dintr-un moment într-altul, continuă :

— Haidem, Delaunay, să ne apucăm iar de bagaje.

Între timp, Bathilde, însoțită de Malezieux, se urcase din nou în trăsură, și luase drumul palatului Luxembourg, unde sosi după douăzeci de minute.

Grație trecerii lui Malezieux, Bathilde pătrunse fără greutate ; fu condusă într-un mic budoar unde a fost rugată să aștepte, în timp ce cancelarul, introdus la Alteța Sa Regală, îi aducea la cunoștință favoarea ce avea să i se ceară. Malezieux își îndeplini însărcinarea cu tot zelul pe care îl depunea pentru treburile încredințate de doamna du Maine, și Bathilde nu așteptase nici zece minute că îl văzu reîntorcîndu-se cu ducesa de Berry.

Ducesa avea o inimă de aur ; de aceea și fusese adînc mișcată de relatarea amănunțită pe care i-o făcuse Malezieux, în așa chip încît, atunci cînd apăru, nu era posibil să te înșeli în privința interesului pe care i-l inspirase dinainte tînăra ce venea să-i solicite protecția. Bathilde îi citi pe față sentimentele binevoitoare și înaintă spre ea cu mîinile împreunate. Ducesa îi luă prietenos mîinile. Bathilde voi să-i cadă la picioare, dar ducesa o reținu, și, sărutînd-o pe frunte, îi spuse :

— Biata mea copilă ! De ce nu ați venit acum opt zile ?

— Și pentru ce acum opt zile, mai degrabă decît acum, doamnă ? întrebă Bathilde cu îngrijorare.

— Pentru că acum opt zile nu aș fi cedat nimănui plăcerea de a vă conduce la tatăl meu, în timp ce astăzi este cu neputință.

— Cu neputință ! Oh Doamne ! Și de ce ? exclamă Bathilde.

— Așadar ignorați că de alaltăieri mă aflu într-o disgrație completă, biata mea copilă ! Vai ! Deși sînt prințesă, sînt femeie ca și dumneavoastră, ca și dumneavoastră am

avut nenorocirea să iubesc. Însă, nouă, fiicelor de spiță regală, știți bine, inima nu ne aparține, este un fel de piatră prețioasă care face parte din tezaurul coroanei, și este o crimă să dispui de ea fără încuviințarea regelui sau a primului său ministru. Eu am făcut ce am vrut cu inima mea, și nu am nimic de zis, întrucît am fost iertată. Dar am dispus de mîna mea, și am fost pedepsită. De trei zile iubitul meu este soțul meu. Și să vedeți ce lucru straniu ! Mi s-a imputat drept crimă o faptă care în alte condiții mi-ar fi adus laude. Însuși tatăl meu s-a lăsat cuprins de mînia generală, și de trei zile încoace, adică din momentul în care aș fi putut să mă înfățișez în fața lui fără a roși, îmi este interzis să mă arăt dinaintea lui. Ieri mi s-a retras garda ; în dimineața aceasta m-am prezentat la Palais-Royal, și nu au voit să mă primească.

— Vai ! rosti Bathilde. Sînt foarte nenorocită, întrucît nu aveam speranță decît în dumneavoastră, doamnă, și nu cunosc pe nimeni altcineva care să mă poată introduce la monseniorul regent ! Și mîine, doamnă, mîine la orele opt, îl vor ucide pe acela pe care îl iubesc așa cum îl iubiți dumneavoastră pe domnul de Riom ! Oh ! Doamne ! Dumnezeule ! Aveți îndurare, doamnă, căci dacă nu vă e milă de mine, sînt pierdută, sînt condamnată !

— Dumnezeule ! Riom, vino în ajutorul nostru, rosti ducesa întorcîndu-se spre soțul ei care tocmai intra în acel moment, și întinzîndu-i mîna. Iată o biată copilă care trebuie să-l vadă pe tatăl meu numaidecît, fără nici o zăbavă. Viața sa depinde de această întrevedere. Dar ce spun eu ? Mai mult decît viața sa ! Viața omului pe care îl iubește ! Cum să facem ? Ia să vedem ! Mi se pare că nepotul lui Lauzun nu are voie să fie niciodată în impas. Riom, găsește-ne un mijloc de salvare, și dacă este cu putință, ei bine ! te voi iubi și mai mult încă.

— Am într-adevăr unul... zise Riom surîzînd.

— Oh ! domnule, exclamă Bathilde, oh ! Spuneți-mi-l, și vă voi fi veșnic recunoscătoare.

— Haide, spune, adăugă ducesa de Berry cu o voce aproape la fel de insistentă ca a Bathildei.

— Numai că acest mijloc o compromite foarte mult pe sora dumneavoastră.

— Pe care ?

— Pe domnișoara de Valois.

— Pe Aglaé ? Cum asta ?

— Da' nu știți oare că există pe lume un fel de vrăjitor care are privilegiul de a se introduce la ea, fie ziua, fie noaptea, fără să se știe pe unde și nici în ce chip ?

— Richelieu ! Este adevărat, exclamă ducesa de Berry ; Richelieu poate să ne scoată din încurcătură. Dar...

— Dar... sfîrșiți, doamnă, vă implor ! Dar el nu va voi, poate.

— Mi-e teamă că nu, răspunse ducesa.

— Oh ! îl voi ruga atît, încît i se va face milă de mine, exclamă Bathilde. De altminteri, îmi veți da cîteva cuvinte pentru el, nu este așa ? Alteța Voastră va avea această mărinimie, și el nu va îndrăzni să refuze ceea ce îi va cere Alteța Voastră.

— Să facem mai mult decît asta, zise ducesa. Riom, spune s-o cheme pe doamna de Mouchy. Roag-o s-o conducă ea însăși pe domnișoara la duce. Doamna de Mouchy este prima mea doamnă de onoare, copila mea, continuă ducesa în timp ce Riom aducea la îndeplinire ceea ce i se ceruse, și se afirmă că domnul de Richelieu îi datorează o oarecare recunoștință. Vedeți așadar că nu puteam să vă aleg o persoană mai potrivită pentru a vă introduce.

— Oh ! vă mulțumesc, doamnă, exclamă Bathilde sărutînd mîinile ducesei, vă mulțumesc ! Da, aveți dreptate, nu este pierdută încă orice speranță. Și spuneți că domnul duce de Richelieu cunoaște un mijloc pentru a pătrunde în Palais-Royal ?

— O clipă, să ne înțelegem : eu nu o spun, se spune.

— Oh Doamne ! rosti Bathilde, numai să-l găsim acasă.

— Într-adevăr, sînt șanse. Negreșit. Ce oră este ? De-abia opt ? Da, probabil că ia cina în oraș și se va înapoia pentru a-și pregăti ținuta. Îi voi spune doamnei de Mouchy să-l aștepte împreună cu dumneavoastră. Nu-i așa mîndrețeo ? continuă ducesa zărind-o pe doamna ei de onoare, și întîmpinînd-o cu numele amical cu care obișnuia să i se adreseze, nu-i așa că îl vei aștepta pe duce pînă ce se va întoarce ?

— Voi face tot ceea ce va porunci Alteța Voastră, zise doamna de Mouchy.

— Ei bine ! îți poruncesc, înțelegi tu ? Îți poruncesc să obții de la ducele de Richelieu ca el s-o introducă pe domnișoara la regent, și te autorizez, spre a-l decide, să te folosești de întreaga autoritate pe care poți s-o ai asupra sa.

— Doamna ducesă merge tare departe, zise surîzînd doamna de Mouchy.

— Du-te, du-te, rosti ducesa, fă ceea ce îți spun ; iau totul pe seama mea. Și dumneavoastră, copila mea, mult curaj ! urmați-o pe doamna, și dacă veți auzi pe unde va fi să mergeți vorbindu-se din cale afară de rău despre această biată ducesă de Berry, care este atît de dușmănită, pentru că a primit într-o zi ambasadorii stînd pe un tron înălțat pe trei trepte, și pentru că, în altă zi, a traversat întreg Parisul escortată de patru trîmbițași, spuneți-le acelora care vor să arunce anatema împotriva mea, că eu sînt în fond o femeie cumsecade ; că, în ciuda tuturor excomunicărilor, sper că multe îmi vor fi iertate, pentru că mult am iubit. Nu-i așa, Riom ?

— Oh ! doamnă, exclamă Bathilde, eu nu știu dacă se vorbește de bine sau de rău despre dumneavoastră, dar știu că aș voi să sărut urma pașilor dumneavoastră, într-atît îmi păreți de bună și de mare !

— Duceți-vă, copila mea, duceți-vă. Dacă îl scăpați pe domnul de Richelieu, probabil că nu veți mai ști unde să-l găsiți, și îl veți aștepta zadarnic să se reîntoarcă.

— Întrucît Alteța Sa permite, veniți, vă rog, degrabă, doamnă, zise Bathilde luînd-o cu ea pe doamna de Mouchy, deoarece, acum, fiecare minut valorează pentru mine cît un an.

Un sfert de ceas mai tîrziu, Bathilde și doamna de Mouchy se aflau la palatul lui Richelieu. Împotriva tuturor așteptărilor, ducele era acasă. Doamna de Mouchy ceru să fie anunțată. Ea fu introdusă numaidecît, și intră urmată de Bathilde. Cele două femei îl găsiră pe domnul de Richelieu ocupat cu Raffé, secretarul său, să arunce pe foc o mulțime de scrisori inutile, și să pună de o parte alte cîteva.

— Ei ! Dumnezeule mare ! doamnă, rosti ducele zărind-o pe doamna de Mouchy, și veni spre ea cu surîsul pe buze. Ce vînt bun vă aduce, și cărui eveniment îi datorez oare nesperata fericire de a vă primi la mine la orele opt și jumătate seara ?

— Dorinței de a vă da prilejul să faceți o faptă frumoasă, duce.

— Ah ! serios ! În acest caz grăbiți-vă, doamnă.

— Plecați cumva din Paris, întîmplător, în astă-seară ?

— Nu, dar mîine dimineață pornesc spre Bastilia.

— Ce e cu gluma aceasta ?

— Vă rog să credeți, doamnă, că eu nu glumesc niciodată cînd este vorba de a-mi părăsi casa, unde mă aflu foarte bine, pentru aceea a regelui, unde mă simt foarte prost. O cunosc, e pentru a treia oară că mă reîntorc acolo.

— Dar, ce vă poate face să credeți că veți fi arestat mîine ?

— Am fost prevenit.

— De o persoană sigură ?

— Apreciați și dumneavoastră.

Și ducele prezentă o scrisoare doamnei de Mouchy, care o luă și citi :

„Inocent sau vinovat, nu vă mai rămîne decît timpul să fugiți. Mîine veți fi arestat ; regentul a declarat adineauri cu voce tare, în fața mea, că l-a prins în sfîrșit pe ducele de Richelieu.“

— Credeți că persoana este în măsură să fie bine informată ?

— Da, întrucît cred că-i recunosc scrisul.

— Vedeți așadar bine că aveam dreptate cînd vă spuneam să vă grăbiți. Acum, dacă este un lucru care să poată fi făcut în răstimpul unei nopți, vorbiți ; sînt la ordinele dumneavoastră.

— O oră va fi de ajuns.

— Spuneți atunci. Știți, doamnă, că eu nu pot să vă refuz nimic.

— Ei bine ! zise doamna de Mouchy, iată cum stau lucrurile în două cuvinte. Aveaţi cumva de gînd să vă duceţi în astă-seară să-i mulţumiţi persoanei ce v-a trimis acest sfat ?

— Poate, zise rîzînd ducele.

— Ei bine ! trebuie să i-o prezentaţi pe domnişoara.

— Domnişoara ! zise ducele mirat, întorcîndu-se spre Bathilde, care rămăsese pînă atunci în urmă, ascunsă pe jumătate în obscuritate. Şi cine este domnişoara ?

— O biată tînără ce îl iubeşte pe cavalerul d'Harmental, care urmează să fie executat mîine, după cum ştiţi, şi care vrea să-i ceară regentului graţierea lui.

— Îl iubiţi pe cavalerul d'Harmental, domnişoară ? rosti ducele de Richelieu adresîndu-se Bathildei.

— Oh ! domnule duce ! îngăimă Bathilde roşindu-se.

— Nu vă ascundeţi, domnişoară. Este un tînăr nobil, şi mi-aş da zece ani din viaţă spre a-l salva eu însumi. Şi credeţi cel puţin că aveţi vreun mijloc spre a trezi interesul regentului în favoarea sa ?

— Cred, domnule duce.

— Ei bine ! fie. Aceasta îmi va purta noroc. Doamnă, continuă ducele adresîndu-se doamnei de Mouchy, întoarceţi-vă la Alteţa Sa Regală, aşterneţi-i la picioare prea plecatele mele omagii, şi spuneţi-i din partea mea că domnişoara are să-l vadă pe regent într-o oră.

— Oh ! domnule duce ! exclamă Bathilde.

— Hotărît lucru, scumpul meu Richelieu, zise doamna de Mouchy, încep să cred, aşa cum se spune, că aţi făcut un pact cu diavolul pentru a trece prin deschizătura încuietorilor, şi sînt mai puţin îngrijorată acum, o mărturisesc, de a vă vedea luînd drumul Bastiliei.

— În orice caz, spuse ducele, dumneavoastră ştiţi, doamnă, caritatea porunceşte să-i vizitezi pe prizonieri. Dacă, din întîmplare, aţi mai păstra în suflet vreo amintire de la bietul Armand...

— Tăcere, duce, fiţi discret, şi vom vedea ce se poate face pentru dumneavoastră. Deocamdată, îmi promiteţi că domnişoara îl va vedea pe regent ?

— E lucru convenit.

— În acest caz, adio, duce, și să vă fie Bastilia ușoară !

— Și într-adevăr adio îmi spuneți ?

— La revedere.

— Minunat !

Și ducele, după ce sărută mîna doamnei de Mouchy, o conduse spre ușă ; apoi, întorcîndu-se spre Bathilde, îi spuse :

— Domnișoară, ce voi face pentru dumneavoastră, nu aș face-o pentru nimeni pe lume. Taina pe care o voi încredința ochilor dumneavoastră înseamnă reputația, înseamnă onoarea unei prințese de sînge. Dar împrejurările sînt grave și merită să le fie sacrificate cîteva convenienețe. Jurați-mi deci că nu veți spune niciodată, cu excepția unei singure persoane, întrucît știu că există persoane față de care nu se păstrează secrete, jurați-mi așadar că nu veți spune niciodată ce veți avea să vedeți, și că nimeni nu va ști, exceptîndu-l pe *el*, în ce chip ați intrat la regent.

— Oh ! domnule duce, v-o jur, pe tot ce am mai sfînt pe lume, pe amintirea mamei mele !

— Aceasta este de ajuns, domnișoară, rosti ducele trăgînd de cordonul unui clopoțel.

Un valet își făcu apariția.

— Lafosse, zise ducele, pune să înhame caii murgi la trăsura fără armoarii.

— Domnule duce, zise Bathilde, dacă nu vreți să pierdeți timpul, am jos o trăsură de piață.

— Ei da ! e și mai bine așa. Domnișoară, sînt la ordinele dumneavoastră.

— Voi merge cu domnul duce ? întrebă valetul.

— Nu, este inutil, rămîi cu Raffé, și ajută-l să facă ordine prin toate hîrtiile astea. Sînt mai multe pe care este cu desăvîrșire neindicat să le vadă Dubois.

Și ducele, oferindu-i brațul Bathildei, coborî împreună cu ea, o ajută să se urce în trăsură, și după ce-i porunci vizitiului să se oprească la colțul străzii Saint-Honoré cu strada de Richelieu, luă loc alături de ea, tot atît de nepăsător ca și cum nu ar fi știut că această soartă de care încerca să-l scape pe cavaler, îl aștepta poate pe el însuși în cincisprezece zile.

XLVII

DULAPUL CU DULCEȚURI

Trăsura se opri la locul indicat ; vizitiul veni să deschidă portiera, iar ducele se dădu jos și o ajută pe Bathilde să coboare, apoi, scoțînd o cheie din buzunar, descuie poarta aleii clădirii ce forma colțul dintre strada de Richelieu și strada Saint-Honoré, care poartă astăzi numărul 218.

— Vă cer iertare, domnișoară, rosti ducele oferind brațul tinerei, de a vă conduce pe niște scări atît de prost luminate ; dar țin mult să nu fiu recunoscut dacă din întîmplare m-ar întîlni cineva în acest cartier. De altminteri, nu trebuie să ne urcăm prea sus : nu este vorba decît să ajungem la primul etaj.

Într-adevăr, după ce au urcat vreo douăzeci de trepte, ducele se opri, scoase din buzunar o a doua cheie, descuie ușa palierului cu același aer misterios cu care descuiase poarta de la stradă, și intrat fiind în anticameră, după ce luă de aici o lumînare, se reîntoarse spre a o aprinde de la felinarul care ardea pe scară.

— Încă o dată, scuze, domnișoară, zise ducele ; dar aici am obiceiul să mă servesc singur, și aveți să înțelegeți numaidecît pentru ce, în acest apartament, am luat hotărîrea de a mă lipsi de lachei.

Puțin îi păsa Bathildei că ducele de Richelieu avea sau nu servitori aici : ea intră așadar în anticameră fără a-i răspunde, și ducele răsuci de două ori cheia în ușă în urma ei.

— Acum, urmați-mă, zise ducele ; și o luă înaintea tinerei, luminînd drumul cu lumînarea pe care o ținea în mînă.

Traversară astfel o sufragerie și un salon ; în sfîrșit, intrară într-un dormitor, și aici ducele se opri.

— Domnișoară, rosti Richelieu punînd lumînarea pe cămin, am cuvîntul dumneavoastră că nimic din ceea ce veți vedea nu va fi niciodată dezvăluit ?

— Vi l-am dat deja, domnule duce, și vi-l reînnoiesc. Oh ! aș fi prea ingrată dacă mi l-aș călca.

— Ei bine, deci, fiţi părtaşă la taina noastră ; este taina iubirii, şi noi o punem sub ocrotirea iubirii.

Şi ducele de Richelieu, făcînd să alunece o tăblie a căptuşelii de lemn, dădu la iveală o deschizătură practicată în perete, dincolo de care se găsea fundul unui dulap, şi bătu în acesta încetişor de trei ori. După cîteva clipe, se auzi răsucindu-se cheia în încuietoare ; apoi se văzu strălucind o lumină, după care o voce dulce întrebă : „Dumneavoastră sînteţi ?“ În sfîrşit, la răspunsul afirmativ al ducelui, trei dintre scînduri se desprinseră încetişor, deschiseră o cale de comunicare lesnicioasă între o cameră şi cealaltă, iar ducele de Richelieu şi Bathilde se găsiră în faţa domnişoarei de Valois, care scoase un ţipăt văzîndu-şi iubitul însoţit de o femeie.

— Nu vă fie teamă de nimic, scumpă Aglaé, zise ducele trecînd din camera în care se afla în camera vecină, şi luînd mîna domnişoarei de Valois, în timp ce Bathilde rămînea nemişcată locului, neîndrăznind să mai facă măcar un pas, înainte ca prezenţa ei să fie lămurită. Îmi veţi mulţumi chiar dumneavoastră numaidecît pentru faptul de a fi trădat secretul preafericitului nostru dulap.

— Dar, domnule duce, vreţi să mă lămuriţi odată... ? întrebă domnişoara de Valois, făcînd o pauză după aceste cuvinte interogative şi privind-o mai departe cu nelinişte pe Bathilde.

— Numaidecît, frumoasa mea prinţesă. M-aţi auzit vorbind uneori despre cavalerul d'Harmental, nu-i aşa ?

— Chiar alaltăieri, duce, îmi spuneaţi că nu ar avea de pronunţat decît un cuvînt pentru a-şi salva viaţa, compromiţîndu-vă pe toţi, dar că nu are să rostească acest cuvînt.

— Ei bine ! nu l-a rostit, şi este condamnat la moarte : mîine va fi executat. Această tînără îl iubeşte, iar graţierea sa depinde de regent. Înţelegeţi acum ?

— Oh ! da, da, exclamă domnişoara de Valois.

— Veniţi, domnişoară, îi spuse ducele de Richelieu Bathildei, luîndu-i mîna şi trăgînd-o spre el.

Apoi, întorcîndu-se spre prinţesă :

— Ea nu ştia cum să ajungă pînă la tatăl dumneavoastră, scumpa mea Aglaé ; mi s-a adresat mie, chiar în momentul în care primeam scrisoarea ce mi-aţi trimis.

Trebuia să vă mulțumesc pentru bunul sfat pe care mi-l dădeați și, întrucît cunosc ce suflet minunat aveți, m-am gîndit că mulțumirea care v-ar mișca cel mai mult ar fi să vă ofer prilejul de a salva viața unui om, grație tăcerii căruia datorați probabil viața mea.

— Și ați avut dreptate, scumpul meu duce. Fiți binevenită, domnișoară. Acum, ce doriți ? Ce pot face pentru dumneavoastră ?

— Doresc să-l văd pe monseniorul regent, zise Bathilde, iar Alteța Voastră poate să mă conducă la dînsul.

— Mă veți aștepta, duce ? întrebă domnișoara de Valois cu îngrijorare.

— Puteți să vă îndoiți de asta ?

— Atunci, intrați din nou în acest dulap cu dulcețuri, fiindu-mi teamă să nu vină cineva aici și să vă surprindă. O conduc pe domnișoara la tatăl meu, și mă întorc.

— Vă aștept, spuse ducele, urmînd instrucțiunile pe care i le dăduse prințesa, și reintrînd în dulap.

Domnișoara de Valois schimbă pe șoptite cîteva cuvinte cu iubitul ei, închise iarăși dulapul, puse cheia în buzunar, și întinzînd mîna Bathildei, îi spuse :

— Domnișoară, toate femeile care iubesc sînt surori. Armand și cu dumneavoastră ați făcut bine bizuindu-vă pe mine. Veniți.

Bathilde sărută mîna pe care i-o întindea domnișoara de Valois, și o urmă.

Cele două femei traversară toate apartamentele care se află în fața pieței Palais-Royal-ului, și, apucînd-o la stînga, pătrunseră în apartamentele care se întind de-a lungul străzii de Valois. În această parte a palatului se afla camera de culcare a regentului.

— Am ajuns, zise domnișoara de Valois oprindu-se în fața unei uși, și privind-o pe Bathilde care, la această știre, se clătină și păli, deoarece toată forța morală care o susținuse de trei sau patru ceasuri era gata să dispară chiar în momentul în care urma să aibă cea mai mare nevoie de ea.

— Oh Doamne ! Doamne ! Nu voi cuteza niciodată ! exclamă Bathilde.

— Haide, domnişoară, curaj, tatăl meu este bun. Intraţi, căderi la picioarele sale : Dumnezeu şi inima lui au să facă restul.

După aceste cuvinte, văzînd că fata ezita încă, deschise uşa, o împinse pe Bathilde în cameră, şi închise uşa în urma ei. Alergă apoi cu pasul cel mai sprinten să-l reîntîlnească pe ducele de Richelieu, lăsînd-o pe tînără să-şi pledeze cauza între patru ochi cu regentul.

În urma acestui gest neprevăzut, Bathilde scoase un ţipăt uşor, iar regentul, care se plimba în lung şi în lat prin cameră, cu capul aplecat, şi-l ridică şi se întoarse.

Bathilde, incapabilă să facă un pas în plus, căzu în genunchi, îşi scoase scrisoarea de la piept şi o întinse spre regent.

Regentul avea vederea slabă ; el nu înţelese bine ce se petrecea şi înaintă spre această persoană care îi apărea în umbră ca o formă albă şi nelămurită. Îndată, recunoscu o femeie, iar în această femeie o tînără frumoasă, care îl implora. În ceea ce o privea pe biata copilă, zadarnic voia să articuleze o rugăminte ; vocea îi pierise cu totul, şi puterile părăsind-o ca şi glasul, ea se lăsă brusc pe spate, şi ar fi căzut pe covor, dacă regentul nu ar fi reţinut-o în braţele sale.

— Dumnezeule, domnişoară, spuse regentul, în sufletul căruia semnele unei dureri adînci îşi produceau efectul lor obişnuit. Dumnezeule ! dar ce aveţi, şi ce pot să fac pentru dumneavoastră ? Veniţi, veniţi să vă aşezaţi în acest fotoliu, vă rog !

— Nu, monseniore, nu, murmură Bathilde, nu, trebuie să rămîn la picioarele dumneavoastră, întrucît vin spre a vă cere o favoare.

— O favoare ! Şi care anume ?

— Vedeţi mai întîi cine sînt, monseniore, rosti Bathilde, şi după aceea poate că voi cuteza să vorbesc.

Şi ea întinse ducelui d'Orléans scrisoarea pe care se bizuia unica sa speranţă.

Regentul luă scrisoarea, privind rînd pe rînd hîrtia şi pe tînără, şi, apropiindu-se de o lumînare ce ardea pe cămin, recunoscu propriul său scris, îşi îndreptă din nou ochii spre tînără, după care citi cele ce urmează :

„Doamnă, soţul dumneavoastră a murit pentru Franţa şi pentru mine. Nici Franţa, nici eu nu vi-l putem da înapoi pe soţul dumneavoastră ; dar amintiţi-vă că dacă vreodată veţi avea nevoie de ceva, şi Franţa şi eu sîntem datornicii dumneavoastră.

Devotatul dumneavoastră
PHILIPPE D'ORLÉANS"

— Recunosc perfect această scrisoare ca fiind a mea, domnişoară, spuse regentul ; dar, spre ruşinea memoriei mele, şi vă cer iertare din această pricină, nu îmi mai amintesc cui a fost scrisă.

— Uitaţi-vă la adresă, monseniore, rosti Bathilde liniştită un pic de expresia deplinei bunăvoinţe ce era zugrăvită pe chipul ducelui.

— Clarice du Rocher !... exclamă regentul. Da, într-adevăr, îmi reamintesc acum. Am scris această scrisoare din Spania, după moartea lui Albert, care a fost ucis în bătălia de la Almanza ; am scris această scrisoare văduvei sale. Cum de se găseşte această scrisoare în mîinile dumneavoastră, domnişoară ?

— Vai ! monseniore, eu sînt fiica lui Albert şi a Claricei.

— Dumneavoastră, domnişoară ! exclamă regentul, dumneavoastră ! Şi ce s-a întîmplat cu mama dumneavoastră ?

— A murit, monseniore.

— De mult timp ?

— De aproape paisprezece ani.

— Însă fericită, fără îndoială, şi fără a avea nevoie de nimic ?

— Îndurerată, monseniore, şi lipsită de toate.

— Dar de ce nu a apelat la mine ?

— Alteţa Voastră se afla încă în Spania.

— Oh Doamne ! ce îmi spuneţi ! Continuaţi, domnişoară, deoarece nu vă puteţi închipui cît de mult mă interesează ceea ce îmi spuneţi. Sărmana Clarice, sărmanul Albert ! Se iubeau atît de mult, îmi amintesc ! Ea nu i-ar fi putut supravieţui. Ştiţi oare, domnişoară, că tatăl dumneavoastră mi-a salvat viaţa la Nerwinde, ştiţi ?

— Da, monseniore, o știam, și iată ce mi-a dat curajul să mă înfățișez în fața dumneavoastră.

— Dar cu dumneavoastră, biată copilă, cu dumneavoastră, biată orfană, ce s-a întîmplat atunci ?

— Eu, monseniore, am fost adăpostită de un prieten al familiei noastre, de un sărman copist numit Jean Buvat.

— Jean Buvat ! exclamă regentul. Dar ia stați ! eu cunosc acest nume. Jean Buvat ! Dar este acel sărman copist care a descoperit întreaga conspirație și care, acum cîteva zile, mi-a prezentat în persoană plîngerile sale... Un post la Bibliotecă, nu-i așa ? O restanță care îi este datorată ?

— Întocmai așa, monseniore.

— Domnișoară, reluă regentul, se pare că tot ceea ce vă înconjoară este menit să mă salveze. Iată-mă de două ori datornicul dumneavoastră. Mi-ați spus că aveați să-mi cereți o favoare ; vorbiți așadar fără sfială, vă ascult.

— Oh Dumnezeule ! exclamă Bathilde, dă-mi puterea !

— Așadar este un lucru foarte important și foarte greu ceea ce doriți !

— Monseniore, rosti Bathilde, viața unui om care și-a meritat condamnarea la moarte.

— Să fie vorba cumva de cavalerul d'Harmental ? întrebă regentul.

— Vai ! monseniore, este întocmai cum a spus Alteța Voastră.

Fruntea regentului deveni gînditoare, în timp ce Bathilde, văzînd impresia produsă de această rugăminte, simțea cum i se strînge inima și cum i se înmoaie genunchii.

— Vă este rudă de sînge ? Prin alianță ? Vă este prieten ?

— El este viața mea, este sufletul meu, monseniore. Îl iubesc !

— Dar știți oare, dacă îl voi grația pe el, va trebui să-i grațiez pe toți, și că se află printre aceștia și mai mari vinovați decît el ?

— Dăruiți-i doar viața, monseniore ! Să nu moară, este tot ceea ce vă cer.

— Dar dacă îi voi comuta pedeapsa în temniță pe viață, nu îl veți mai vedea.

Bathilde simți că i se oprește inima în piept și, întinzînd mîna, se sprijini de spătarul unui fotoliu.

— Și ce are să se întîmple atunci cu dumneavoastră ? continuă regentul.

— Eu, rosti Bathilde, voi intra într-o mănăstire unde mă voi ruga tot restul zilelor mele pentru dumneavoastră, monseniore, și pentru el.

— Nu se poate, zise regentul.

— Pentru ce oare, monseniore ?

— Pentru că astăzi chiar, acum o oră, mi s-a cerut mîna dumneavoastră, și pentru că am făgăduit-o.

— Mîna mea, monseniore ? Ați făgăduit mîna mea ? Și cui oare, Dumnezeule !

— Citiți, spuse regentul luînd o scrisoare de pe biroul său și prezentînd-o deschisă fetei.

— Raoul ! exclamă Bathilde ; scrisul lui Raoul ! Oh ! Doamne !

— Citiți, reluă regentul.

Și Bathilde, cu o voce schimbată, citi scrisoarea următoare :

„Monseniore,

Mi-am meritat moartea, știu aceasta, și nu vin spre a vă cere viața. Sînt gata să mor în ziua sorocită, la ceasul hotărît ; dar depinde de Alteța Voastră să-mi faceți această moarte mai ușoară, și vin să o implor în genunchi să-mi acorde această favoare.

Iubesc o tînără pe care aș fi luat-o în căsătorie dacă aș fi trăit. Îngăduiți ca ea să fie soția mea cînd va trebui să mor. În clipa în care o părăsesc pentru totdeauna, în care o las singură și izolată în mijlocul acestei lumi, să am cel puțin consolarea de a-i lăsa drept pavăză ocrotitoare numele meu și averea mea. Ieșind din biserică, monseniore, voi merge către eșafod.

E ultimul meu legămînt, e singura mea dorință ; nu refuzați ruga unuia ce se află la hotarul morții.

RAOUL D'HARMENTAL"

— Oh ! monseniore, monseniore, rosti Bathilde izbucnind în hohote de plîns, vedeți, în timp ce mă gîndeam la el, el se gîndea la mine ! Nu sînt îndreptățită oare să-l iubesc, cînd el mă iubește atîta ?

— Da, zise regentul, și îi împlinesc cererea : este întemeiată. Fie ca această favoare, cum scrie el, să-i poată îndulci ultimele clipe !

— Monseniore, monseniore, exclamă tînăra, aceasta este tot ce-i acordați ?

— Vedeți, spuse regentul, el însuși își recunoaște vina și nu cere altceva.

— Oh ! este cumplit ! este îngrozitor ! Să-l revăd pentru a-l pierde în aceeași clipă. Monseniore, monseniore, viața sa ! Vă implor, și să nu-l mai revăd niciodată ! Prefer aceasta !

— Domnișoară, spuse regentul pe un ton care nu îngăduia replică, și scriind cîteva rînduri pe o coală de hîrtie pe care o pecetlui cu sigiliul său, iată o scrisoare pentru domnul de Launay, guvernatorul Bastiliei ; ea cuprinde instrucțiunile mele cu privire la condamnat. Căpitanul gărzilor mele se va urca în trăsură împreună cu dumneavoastră și va veghea din partea mea pentru ca aceste instrucțiuni să fie respectate.

— Oh ! viața sa, monseniore, viața sa ! în numele cerului, vă rog fierbinte, în genunchi !

Regentul sună ; un valet deschise ușa.

— Chemați-l pe domnul marchiz de Lafare, rosti regentul.

— Oh ! monseniore, sînteți nespus de crud ! zise Bathilde ridicîndu-se. Atunci, permiteți-mi să mor cu el. Cel puțin nu vom fi despărțiți, nici chiar pe eșafod. Cel puțin nu ne vom părăsi, nici chiar în mormînt !

— Domnule de Lafare, zise regentul, întovărășiți-o pe domnișoara la Bastilia. Iată o scrisoare pentru domnul de Launay, veți lua cunoștință de cuprinsul ei împreună cu el, și veți veghea ca ordinele pe care le conține să fie executate punct cu punct.

Apoi, fără să asculte ultimul strigăt de desperare al Bathildei, ducele d'Orléans deschise ușa unui cabinet și dispăru.

XLVIII

CĂSĂTORIA IN EXTREMIS

Lafare o luă cu sine pe tînăra aproape fără viaţă şi o urcă într-una din trăsurile, cu caii gata înhămaţi, ce aşteptau totdeauna în curtea Palais-Royal-ului. Trăsura porni numaidecît în galop, şi apucînd-o prin strada de Cléry şi de-a lungul bulevardelor, luă drumul Bastiliei.

În tot timpul drumului, Bathilde nu scoase un cuvînt : era mută, rece şi neînsufleţită ca o statuie. Ochii îi erau ficşi şi fără de lacrimi : doar, cînd ajunse în faţa fortăreţei, tresări ; i se părea că văzuse, chiar în locul unde fusese executat cavalerul de Rohan, cum se ridică ceva în umbră ca un eşafod. Puţin mai departe santinela strigă : „Cine-i ?“ Apoi se auziră roţile trăsurii trecînd peste podişcă. Grilajele cu ţepi de fier se ridicară, poarta se deschise, şi trăsura se opri la scara ce ducea la guvernator.

Un valeţ fără livrea veni să deschidă portiera, şi Lafare o ajută pe Bathilde să coboare. De-abia dacă se mai putea ţine pe picioare ; întreaga ei forţă sufletească îi pierise din clipa în care speranţele o părăsiseră. Lafare şi valetul fură aproape nevoiţi să o ducă pînă la primul etaj. Domnul de Launay se afla la cină. Bathilde fu poftită să intre într-un salon, în timp ce Lafare era introdus imediat la guvernator.

Se scurseră aproape zece minute în timpul cărora Bathilde rămase zdrobită în fotoliul în care se lăsase cînd păşise în încăpere. Biata copilă nu era urmărită decît de un gînd : de gîndul acestei despărţiri pentru vecie care o aştepta. Ea nu-l vedea decît pe iubitul ei urcîndu-se pe eşafod.

După zece minute, Lafare reintră împreună cu guvernatorul. Bathilde îşi ridică fără voie capul şi îi privi cu nişte ochi rătăciţi. Lafare se apropie de ea, şi oferindu-i braţul, îi spuse :

— Domnişoară, biserica este pregătită, iar preotul vă aşteaptă.

Bathilde, fără să răspundă, se ridică, palidă şi ca de gheaţă ; apoi, cum simţea că nu o mai ţin picioarele, se sprijini de braţul ce îi era oferit. Domnul de Launay păşea primul, drumul era luminat de torţele purtate de doi oameni.

În clipa în care Bathilde pătrundea în biserică printr-una din ușile laterale, ea îl zări, intrînd prin ușa opusă, pe cavalerul d'Harmental, însoțit, la rîndul său, de Valef și Pompadour. Aceștia erau martorii soțului, după cum domnul de Launay și Lafare erau martorii soției. Fiecare ușă era păzită de doi ostași din garda franceză, cu arma în mînă, nemișcați ca niște statui.

Cei doi iubiți înaintară unul către celălalt, Bathilde palidă și gata să-și dea ultima suflare, Raoul calm și surîzător. Ajunși în fața altarului, cavalerul luă mîna tinerei și o conduse spre cele două scaune ce erau pregătite ; și acolo căzură amîndoi în genunchi fără să-și fi spus un singur cuvînt.

Altarul era luminat doar de patru lumînări de ceară, care, în această capelă, în chip firesc mohorîtă și atît de plină încă de amintiri sumbre, răspîndeau o licărire funebră ce dădea ceremoniei ceva de slujbă mortuară. Preotul începu liturghia. Era un bătrîn frumos cu părul alb, a cărui figură melancolică arăta că îndatoririle sale zilnice lăsau urme adînci în sufletul său. Într-adevăr, era de douăzeci și cinci de ani capelanul Bastiliei, și de douăzeci și cinci de ani auzise confesiuni tare triste și îi fusese dat să vadă scene teribil de jalnice.

În momentul binecuvîntării soților, el le adresa cîteva cuvinte după obiceiul consacrat ; dar, în loc să vorbească mirelui despre îndatoririle sale de soț, soției despre îndatoririle sale de mamă, în loc să le înfățișeze perspectivele luminoase ale vieții, el le vorbi despre pacea cerului, despre îndurarea divină și despre reînvierea eternă. Bathilde simțea cum se înăbușă. Raoul văzu că Bathilde era gata să izbucnească în hohote de plîns ; îi luă mîna și o privi cu o resemnare atît de tristă și de adîncă, încît sărmana copilă făcu o ultimă sforțare, înfrînîndu-și lacrimile, pe care le simțea picurîndu-i una cîte una pe inimă. În clipa solemnă a consfințirii căsătoriei, ea își lăsă capul pe umărul lui Raoul. Preotul crezu că Bathilde avea să leșine, și se opri.

— Isprăviți, isprăviți, părinte, murmură Bathilde.

Și preotul pronunță cuvintele sacramentale, la care amîndoi răspunseră printr-un *da* în care păreau să se fi adunat toate puterile sufletului lor.

Ceremonia terminată, d'Harmental îl întrebă pe domnul de Launay dacă îi era îngăduit să rămînă cu soţia sa în timpul puţinelor ceasuri care îi mai rămîneau de trăit ; domnul de Launay răspunse că nu vedea nici o piedică în aprobarea acestei cereri, şi că avea să fie condus din nou în camera sa. Atunci Raoul îi îmbrăţişă pe Valef şi pe Pompadour, le exprimă mulţumirile sale pentru bunăvoinţa de a-i fi servit ca martori la căsătoria sa funebră, strînse mîna lui Lafare, îi mulţumi domnului de Launay pentru amabilitatea pe care o avusese faţă de el în timpul detenţiei la Bastilia, şi punîndu-şi braţul în jurul taliei Bathildei, care, în fiecare clipă, era gata să se prăvălească pe lespezile bisericii, o duse cu sine spre uşa prin care intrase el. Acolo îi regăsiră pe cei doi oameni înarmaţi cu torţe, care păşiră înaintea lor şi îi conduseră pînă la uşa încăperii lui d'Harmental. Un temnicer ce era în aşteptare descuie uşa. Raoul şi Bathilde pătrunseră înăuntru, apoi uşa fu încuiată din nou, iar cei doi soţi rămaseră singuri.

Şi atunci Bathilde, care pînă în acea clipă îşi stăpînise lacrimile, nu-şi putu stăvili mai departe durerea ; un ţipăt sfîşietor îi scăpă din piept, şi, frîngîndu-şi mîinile şi izbucnind în hohote de plîns, se prăbuşi într-un fotoliu în care, fără îndoială, în timpul celor trei săptămîni de captivitate, d'Harmental se gîndise adeseori la ea. Raoul se aruncă la picioarele ei şi voi s-o consoleze ; dar el însuşi era prea emoţionat din pricina acestei dureri atît de profunde pentru a găsi altceva decît lacrimi care să se amestece cu lacrimile Bathildei. Inima aceasta de fier se topi la rîndul ei, iar Bathilde simţi în acelaşi timp pe buzele sale lacrimile şi sărutările iubitului ei.

Erau de-abia de o jumătate de ceas împreună, cînd auziră nişte paşi ce se apropiau de uşă, şi o cheie ce se răsuci în încuietoare. Bathilde tresări şi îl strînse convulsiv pe d'Harmental la piept. Raoul înţelese ce teamă îngrozitoare îi trecuse prin minte şi o linişti. Nu putea fi încă acela de care Bathilde se temea atît, întrucît execuţia era fixată pentru orele opt dimineaţa, şi de-abia sunase de orele unsprezece. Într-adevăr, cel ce apăru era domnul de Launay.

— Domnule cavaler, zise guvernatorul, fiţi bun să mă urmaţi.

— Singur ? întrebă d'Harmental strîngînd-o, la rîndul său, pe Bathilde în braţe.

— Nu, cu doamna, reluă guvernatorul.

— Oh ! Împreună, împreună ! înţelegi tu Raoul ? exclamă Bathilde. Oh ! Să ne ducă unde vor voi, numai să fim împreună ! Iată-ne, domnule, iată-ne !

Raoul o îmbrăţişă pentru ultima dată pe Bathilde, îi depuse o ultimă sărutare pe frunte, şi, adunîndu-şi întregul orgoliu, îl urmă pe domnul de Launay cu un chip pe care nu mai rămînea nici cea mai mică urmă din emoţia teribilă pe care o încercase cu puţin înainte.

Toţi trei merseră o bucată de timp pe nişte coridoare luminate numai de cîteva felinare rare, apoi coborîră o scară în spirală şi se găsiră la poarta unui turn. Poarta dădea într-o curte interioară înconjurată de ziduri înalte ce slujea de loc de plimbare pentru prizonierii care nu erau ţinuţi la secret. În curte se afla o trăsură la care erau înhămaţi doi cai, pe unul din ei călărind un surugiu, iar în umbră se vedeau lucind cuirasele unei duzini de mușchetari.

Aceeaşi licărire de speranţă străbătu în acelaşi timp inimile celor doi iubiţi. Bathilde ceruse regentului să-i comute lui Raoul pedeapsa cu moartea în temniţă pe viaţă. Poate că regentul îi acordase această favoare. Trăsura cu caii gata înhămaţi spre a-l duce fără îndoială pe condamnat în vreo închisoare de stat, plutonul de mușchetari destinaţi negreşit să-i escorteze, toate acestea confereau presupunerii şanse de împlinire. Amîndoi se priviră în acelaşi timp, şi în acelaşi timp îşi ridicară ochii către cer spre a-i mulţumi lui Dumnezeu pentru fericirea nesperată pe care le-o acorda. În acest timp, domnul de Launay făcuse semn spre trăsură pentru a se apropia, surugiul dăduse ascultare, portiera se deschisese, iar guvernatorul, cu capul descoperit, întinse mîna Bathildei spre a o ajuta să se urce. Bathilde ezită o clipă, întorcîndu-se îngrijorată să vadă dacă nu cumva Raoul era dus în altă parte ; dar văzu că Raoul se pregătea să o urmeze, şi se urcă fără rezistenţă. O clipă mai tîrziu, Raoul se afla lîngă ea. Numaidecît portiera se închise din nou în urma lor ; trăsura o porni din loc, escorta tropăi la cele două portiere. Trecură pe sub poarta cea mică, apoi peste podişcă, şi, în sfîrşit, se găsiră, în afara Bastiliei.

Cei doi soţi se aruncară unul în braţele celuilalt ; nu mai exista nici o îndoială, regentul îi cruţa lui d'Harmental viaţa, şi, mai mult, era evident, consimţea să nu-l despartă de Bathilde. Or, era ceea ce Bathilde şi d'Harmental nu ar fi cutezat niciodată să viseze. Această viaţă de izolare, un supliciu pentru oricare alţii, însemna pentru ei o existenţă de desfătări, un paradis al dragostei : ei aveau să se vadă fără încetare, şi nu aveau să se părăsească niciodată ! Ce ar fi putut să dorească mai mult, cînd, chiar şi atunci cînd fuseseră stăpîni pe destinul lor, visau un acelaşi viitor ? Un singur gînd trist le trecu în acelaşi timp prin minte, şi amîndoi, cu acea spontaneitate a inimii care nu se întîlneşte decît la fiinţele care se iubesc, pronunţară numele lui Buvat.

În această clipă, trăsura se opri. Într-o asemenea împrejurare, orice însemna pentru bieţii îndrăgostiţi un motiv de adîncă îngrijorare. Se temură că au sperat prea mult şi tresăriră de groază. Aproape numaidecît se deschise portiera : era surugiul.

— Ce vrei ? îl întrebă d'Harmental.

— Păi de ! stăpîne, zise surugiul, aş vrea să aflu unde trebuie să vă conduc !

— Cum unde trebuie să mă conduci ! exclamă d'Harmental. Nu ai primit ordine ?

— Am ordin să vă duc în pădurea Vincennes între castel şi Nogent-sur-Marne, şi iată-ne aici !

— Şi escorta noastră ? întrebă cavalerul, ce s-a întîmplat cu ea ?

— Escorta dumneavoastră ? Ne-a părăsit la barieră.

— Oh Doamne, Doamne ! exclamă d'Harmental, în timp ce Bathilde, sufocată de speranţă, îşi împreuna mîinile în tăcere. Oh Doamne, este cu putinţă ?

Şi cavalerul sări jos din trăsură, privi cu aviditate în jurul său, întinse braţele spre Bathilde care se avîntă şi ea spre Raoul ; apoi amîndoi scoaseră împreună un strigăt de bucurie şi de recunoştinţă.

Erau liberi ca aerul pe care îl respirau !

Atît doar, regentul dăduse ordinul ca d'Harmental să fie condus exact în locul unde acesta îl răpise pe Bourguignon, crezînd că îl răpeşte chiar pe regent.

Era singura răzbunare pe care și-o rezervase Filip cel Indulgent.

•

Patru ani după această întîmplare, Buvat, reintegrat în postul său și cu restanța plătită, avea satisfacția de a pune pana în mîna unui băiețel frumos, de trei ani. Era fiul lui Raoul și al Bathildei.

Primele două nume pe care le scrise copilul au fost numele lui Albert du Rocher și al Claricei Gray.

Al treilea a fost acela al lui *Philippe d'Orléans*, regent al Franței.

POST-SCRIPTUM

Poate că unii cititori au acordat destul interes personajelor care joacă un rol secundar în istorisirea pe care le-am povestit-o, pentru a dori să afle ce s-a întîmplat cu ele după catastrofa care i-a pierdut pe conjurați și l-a salvat pe regent. Le vom satisface dorința în cîteva cuvinte.

Ducele și ducesa du Maine au fost arestați, voindu-se a li se curma pentru totdeauna intenția unor comploturi viitoare ; ducele a fost arestat la Sceaux, iar ducesa într-o casă mică pe care o avea în strada Saint-Honoré. Ducele a fost condus la castelul din Doullens, iar ducesa la castelul din Dijon, de unde a fost transferată în citadela din Châlons. Amîndoi ieșiră după cîteva luni, dezarmîndu-l pe regent, primul printr-o tăgadă absolută, a doua printr-o mărturisire completă.

Domnișoara Delaunay a fost dusă la Bastilia, unde captivitatea ei, așa cum se poate vedea din *Memoriile* pe care le-a lăsat, a fost îndulcită de amorul ei cu cavalerul de Mesnil, și nu odată, după ieșirea sa din temniță, i s-a întîmplat, deplîngînd infidelitatea scumpului ei prizonier, să spună ca Ninon sau Sophie Arnould, nu mai știu care din două : „Oh ! acele vremuri fericite cînd eram atît de nenorociți !"

Richelieu a fost arestat, așa cum îl prevenise domnișoara de Valois, chiar a doua zi după ce o introdusese pe Bathilde la regent, dar captivitatea sa a însemnat un nou

triumf pentru el. Răspîndindu-se zvonul că frumosul prizonier obţinuse permisiunea de a se plimba pe terasa Bastiliei, strada Saint-Antoine se văzu ticsită de cele mai elegante trăsuri din Paris, şi în mai puţin de douăzeci şi patru de ore ajunse promenada la modă. De aceea regentul, care, după cum mărturisea, avea în mîinile sale destule probe împotriva domnului de Richelieu pentru a pune să i se taie patru capete, dacă le-ar fi avut, nu voi să rişte să-şi piardă pentru totdeauna popularitatea în ochii sexului frumos, reţinîndu-l pe duce mai multă vreme în închisoare. După o captivitate de trei luni, Richelieu ieşi mai strălucitor şi mai la modă ca oricînd. Numai că el găsi zidit dulapul cu dulceţuri, iar pe biata domnişoară de Valois devenită ducesă de Modena.

Abatele Brigaud, arestat, aşa după cum am spus, la Orléans, a fost reţinut cîtva timp în închisorile din acest oraş, spre marea disperare a bunei doamne Denis, a domnişoarelor Emilie şi Athénaïs, şi a domnului Boniface. Dar, într-o bună dimineaţă, în momentul în care membrii familiei erau pe cale să se aşeze la masă pentru a-şi lua micul dejun, îl văzură pe abatele Brigaud intrînd pe uşă, tot aşa de calm şi de punctual ca de obicei. Îl primiră nespus de călduros şi îl întrebară o mulţime de amănunte ; dar, cu prudenţa sa obişnuită, îi trimise pe curioşi la declaraţiile sale judiciare, spunînd că această afacere i-a provocat deja atîtea necazuri, încît l-ar îndatora foarte mult dacă nu i s-ar mai vorbi niciodată despre ea. Or, cum abatele Brigaud, după cum s-a văzut, avea drepturi cu totul autocratice în casa doamnei Denis, dorinţa i-a fost respectată cu religiozitate, şi cu începere din acea zi nu a mai fost vorba de această afacere în strada du Temps-Perdu, nr. 5, ca şi cum ea nu ar fi existat niciodată.

Cîteva zile după el, Pompadour, Valef, Laval şi Malezieux ieşiră la rîndul lor din închisoare şi începură să-i facă din nou curte doamnei du Maine, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. În ceea ce îl privea pe cardinalul de Polignac, el nici măcar nu fusese arestat : fusese doar exilat la abaţia sa din Anchin.

Lagrange-Chancel, autorul *Filipicelor*, a fost chemat la Palais-Royal. Aci se înfăţişă regentului, care îl aştepta.

— Domnule, îl întrebă prinţul, oare credeţi despre mine tot ceea ce aţi spus ?

— Da, monseniore, îi răspunse Lagrange-Chancel.

— Așa deci ! e foarte bine pentru dumneavoastră, domnule, continuă regentul. Căci dacă ați fi scris asemenea infamii împotriva conștiinței dumneavoastră, aș fi pus să vă spînzure.

Și regentul se mulțumi să-l trimită în insula Sainte-Marguerite, unde nu rămase decît trei sau patru luni ; dușmanii regentului, răspîndind zvonul că prințul pusese să-l otrăvească, prințul nu găsi un mijloc mai bun pentru a dezminți această nouă calomnie, decît acela de a deschide porțile închisorii pretinsului decedat, care ieși din temniță mai plin de ură și de venin ca oricînd.

Această ultimă dovadă de clemență i se păru lui Dubois atît de deplasată, încît alergă la regent să-i facă o scenă ; însă, drept orice răspuns la dojenile sale, prințul se mulțumi să-i fredoneze refrenul cîntecului pe care i-l făcuse Saint-Simon :

Eu sînt blînd, așa mă știu,
Eu sînt nemaipomenit de blînd,

ceea ce îi provocă lui Dubois o mînie atît de grozavă, încît regentul, pentru a se împăca de-a binelea cu el, a fost obligat să-i dea pălăria de cardinal.

Această numire îi insuflă cumetrei Fillon o asemenea mîndrie încît declară că nu mai voia să primească la ea, de aci înainte, decît persoane care și-ar fi putut dovedi ascendența nobilă încă din anul 1399.

Pe de altă parte, casa ei pierduse, în această catastrofă, pe una din pensionarele cele mai ilustre. Trei zile după moartea căpitanului Roquefinette, Normande intrase la azilul femeilor pocăite.

CUPRINS

I Căpitanul Roquefinette 5
II Duelul 14
III Cavalerul d'Harmental 23
IV Liliacul 32
V Arsenalul 43
VI Prinţul de Cellamare 53
VII Alberoni 60
VIII Un paşă pe care îl cunoaştem . . 66
IX Mansarda 72
X Un orăşean de pe strada du Temps-Perdu 80
XI Pactul 86
XII Balansoarul 94
XIII Familia Denis 107
XIV Panglica de culoarea macului . . . 119
XV Strada des Bons-Enfants 130
XVI Buvat 143
XVII Buvat cel cumsecade 153
XVIII Moştenirea 163
XIX Bathilde 172
XX Cererea în căsătorie 180
XXI Iubiri ce se înfiripă 186
XXII Consulul Duilius 198
XXIII Abatele Dubois 212
XXIV Conjuraţia se reia 220
XXV Ordinul Albinei 229
XXVI Poeţii Regenţei 238
XXVII Regina groenlandezilor 248
XXVIII Ducele de Richelieu 258
XXIX Gelozie 270
XXX Un pretext 278

XXXI Opinie contrară 286
XXXII În al noulea cer 299
XXXIII Urmaşul lui Fénelon 308
XXXIV Complicele prinţului de Listhnay . 322
XXXV Bertrand şi Raton 335
XXXVI Un capitol din Saint-Simon . . . 346
XXXVII O capcană 354
XXXVIII Începutul sfîrşitului 364
XXXIX Şedinţa solemnă a parlamentului . . 375
XL Omul propune 385
XLI David şi Goliat 397
XLII Salvatorul Franţei 408
XLIII Şi Dumnezeu dispune 427
XLIV Memoria unui prim-ministru . . . 434
XLV Boniface 442
XLVI Cele trei vizite 452
XLVII Dulapul cu dulceţuri 461
XLVIII Căsătoria *in extremis* 469
POST-SCRIPTUM 474

Lector : ALFRED NEAGU
Tehnoredactor : MARIANA ȘTEFAN

Bun de tipar 19.VI.1984. Apărut 1984.
Comanda nr. 2040. Coli de tipar 30.

Comanda nr. 40 195
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Lei 31